הלכה · משנה תורה · מפרשים · מעשה רקח · ספר זמנים

מעשה רקח על הלכות שבת

רבי מסעוד חי רקח

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מעשה רקח על הלכות שבת

רבי מסעוד חי רקח

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מעשה-רקח-על-הלכות-שבת/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
פרק ב 14
פרק ג 32
פרק ד 42
פרק ה 47
פרק ו 58
פרק ז 78
פרק ח 80
פרק ט 93
פרק י 106
פרק יא 116
פרק יב 127
פרק יג 136
פרק יד 143
פרק טו 154
פרק טז 163
פרק יז 175
פרק יח 187
פרק יט 198
פרק כ 209
פרק כא 215
פרק כב 227
פרק כג 239
פרק כד 249
פרק כה 254
פרק כו 262
פרק כז 269
פרק כח 274
פרק כט 278
פרק ל 287

פרק א

הלכה א

שביתה בשביעי וכו'. נכתב בצידו ובכללה שביתת העבדים והבהמות וכמ"ש בספר המצות עשין קנ"ד עיי"ש.

ומה הוא חייב על עשיית מלאכה וכו'. נראה שפת יתר דבהא קעסיק ואתי והוה די באמרו ומה הוא חייב. אם עשה ברצונו וכו' ואפשר דהכוונה כלפי מ"ש אחר זה שיש דברים שאינם מלאכות גמורות אלא הרחקה מן המלאכה וכו' אי נמי אפשר דהוצרך לכתוב כן משום דבהך קרא דאייתי לא תעשה כל מלאכה וכו' אית ביה נמי אזהרה לבנים ובנות ועבדים ובהמות דהכי מסיים קרא והוה סלקא דעתין דגם בהני מחייב הוא עונש זה שהזכיר כאן כיון דבחדא מחתא מחתינהו קרא לכך כתב ז"ל על עשיית מלאכה כלומר דוקא עשיה לאפוקי גרמא או דיבור וכיוצא דכל עוד שאינו עושה הוא בעצמו המלאכה לא מחייב זה העונש ועיין בדבריו ז"ל פרק כ' ומ"ש הרב המגיד ז"ל שם.

הלכה ב

וכל מקום שנאמר שהעושה וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל זה מבואר סוף פרק האורג מימרא דשמואל כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתלת ואיתא פ"ק ובהנהו יכתוב רבינו מותר לכתחילה ע"כ. ועיין שלשתן בפ"י ומ"ש הרה"מ עצמו גבי מפיס שחין שם דין י"ז.

הלכה ד

וכל מקום שנאמר מותר וכו'. כתב מרן ז"ל שבשאומר בין וכו'. נ"ב צ"ל שכשאומר אין וכ"ה בדפוס אמשטרדם חדש וא"כ קאי אאין מכין ונראה יותר לגרוס שכשאומר כן וקאי אאינו חייב כלום או פטור מכלום וכן נראה עיקר ודו"ק.

הלכה ה

דברים המותרים וכו'. בספר משנה למלך ז"ל הביא מחלוקת רש"י ותוס' ז"ל אי פלוגתייהו דרבי יהודה ורבי שמעון באיסור תורה דוקא אבל באיסור דרבנן אפי' ר"י מודה או דאפי' באיסור דרבנן פליגי נמי אמנם היכא דאיכא מצוה והוא איסור דרבנן לכולי עלמא שרי עיי"ש.

כיצד גורר אדם וכו'. כתב הרמ"ך ז"ל נראה שהוא גורס אבל בגדולים דברי הכל מותר ולכך לא מפליג ומתיר בכל ענין ולא נהירא דאם כן מאי מקשה מההיא דגורר אדם לימא דההיא כרבי שמעון דמתיר בכל ענין שאין מתכוין אפילו בגדולים דדמי לפסיק רישיה ובספרים מדוייקים נמצא מחלוקת בקטנים אבל בגדולים דברי הכל אסור דדמי

לפסיק רישיה וצ"ע עכ"ל כוונתו מבוארת דרוצה לומר כדפריך תלמודא דף כ"ט מהא דר"ש אומר גורר אדם מיטה כסא וספסל דקתני גדולים כגון מיטה וקתני קטנים כגון כסא למאן דאמר אבל בגדולים דברי הכל מותר הוה ליה לדחויי ההיא ר"ש היא ורבי יהודה אין הכי נמי דמודה ליה בגדולים ובקטנים דוקא הוא דפליג ומכח זה ומשום דהוי פסיק רישיה הכריח כגירסת הספרים דגרסי אבל בגדולים דברי הכל אסור. אכן דבריו אלה ז"ל צריכים לי עיון טובא דאיך אפשר לנו לומר שנעלם מעיני הרב ז"ל דברי רש"י והתוספות שם דרש"י ז"ל הכריח דמדהזכיר ר"ש גדולים וקטנים על כרחך משום דר"י פליג אתרווייהו דאם לא כן לישמועינן קטנים וכל שכן גדולים וכתב ז"ל דסברת ר"י איתא במסכת ביצה דף כ"ג ר"י אומר כל הכלים אין נגררין וכו' ע"כ. ומבואר שם דמתניתין ר"י דוקא דאי ר"ש דאמר גורר אדם וכו' משמע להדיא דבכולהו פליג ומתניתין נמי כל הכלים קאמר ותו דסברת היתר הגדולים טפי לא נדחה בש"ס משום דלא אפשר אף דהוי פסיק רישיה דמאי דמותיב רבה לרבי ירמיה רבה אינו אלא בקטנים אבל בגדולים דלא אפשר לא מותיב כלל אף דהוי פסיק רישיה והתוספות גם כן דחו גירסת דברי הכל אסור מדמשמע בפרק כל שעה דטפי שרי היכא דלא אפשר מהיכא דאפשר ע"כ. ותו דאף בגדולים לא הוי פסיק רישיה ודאי כמו שמבואר מדברי רבינו דאפשר שיעשה חריץ ואפשר שלא יעשה ואף אם ודאי יעשה הוי כפרצה דחוקה דשרי משום שאין כוונתו לאותה מלאכה כלל ולא ניחא ליה ונעשית המלאכה מאיליה והוי כלאחר יד דדרך חריץ היינו במרא וקרדום וכיוצא כמ"ש רש"י פרק כירה (שבת דף מ"ו) מה שאין כן בחתיכת ראש העוף כמבואר בדברי רבינו ודו"ק.

והנה מהך סוגיא וממתניתין דביצה שהזכרנו מוכח דרבי יהודה פליג ארבי שמעון במטה כסא וספסל ובגדולים דלא אפשר לכולי עלמא שרי ומתבאר עוד מהך סוגיא דלרבי יהודה אף במידי דרבנן אסור אף אם אינו מכוין ותדע מעובדא דלעיל דאבין ציפוראה דגרר ספסלא בעיליתא דשישא ורבי יצחק מיחה בו דגזרה עיליתא דשישא אטו עיליתא דעלמא ועל כרחך כר' יהודה הוא ולא אשכחן מאן דפליג עליה ותדע עוד דהתוספות ז"ל כתבו דההיא דאמימר דשרא זילחא ולא גזר אטו שאינה מרוצפת יש לחלק דאין לגזור מחוזא אטו שאר עיירות אבל בעיר אחת גזר עליה זו אטו עליה אחרת הרי דרבי יצחק דסבירא ליה כרבי יהודה פירש דר"י גופיה כשאסר אסר לעולם דאם לא כן לא הוו מקשו מידי דאימא דאמימר לא סבירא ליה הא דרבי יצחק ותו דהוה קשה טובא לרבי יצחק גופיה מנא לן לגזור כן ולהחמיר בדברי רבי יהודה כיון דאיכא רבי שמעון דסבירא ליה דמותר להדיא אף באיסורא דאורייתא כדמוכח מההיא דמוכרי

כסות וממתניתין דנזיר חופף ומפספס דף פ"א ובמכילתין דף נ' ואילו הך דגורר אדם מטה כסא וספסל אינו אלא מדרבנן דהוי חורש כלאחר יד כדאיתא להדיא במכילתין דף מ"ו וכמ"ש רש"י ז"ל עי"ש ומעתה איכא לאתמויי טובא על מה שכתב רש"י ז"ל בפרק אמר להם הממונה (יומא דף ל"ד) גבי ההיא דאמר אביי אפילו תימא שהגיע לצירוף דבר שאין מתכוין מותר ופריך דאביי סבירא ליה דקרא דבהרת אתא לרבי יהודה ומתרץ הני מילי בכל התורה כולה אבל הכא צירוף דרבנן הוא ע"כ. ופירש רש"י ואין שבות במקדש לא גרסינן דהא תלה טעמא באין מתכוין משמע דסבירא ליה דבדרבנן לא גזר ר"י כלל והוא הפך ההיא דפרק כירה והך דהכא וכבר התוספות ז"ל נתעוררו בזה עיין עליהם הגם דלענ"ד נראה דרש"י ז"ל לא נתכוון לזה כלל ומה שפירש כן הוא לדעת אביי דהוא פסק כר"י בדאורייתא דקמסייע ליה קרא אבל בדרבנן סבירא ליה כרבי שמעון וכן הוא המשך הסוגיא דלא פריך אלא לאביי דפסק הכא הכי והתם משמע דפסק כר' יהודה ולדידיה הוא דפריק תלמודא הני מילי וכו' לא בדעת ר"י ובאמת שלא ידעתי למה לא פירשו כן התוס' ז"ל דנראה דניתן ליאמר בשופי ומכל שכן כי היכי דלא תקשה לרש"י ז"ל מסוגיין ומדידיה אדידיה ועיין להרב משנה למלך ז"ל בענין זה וקל להבין.

ורוחץ ידיו וכו'. קשה דבגמרא דף כ' מוכח דגם ראשו שרי אף בנתר וחול ומה שיש עוד לדקדק בזה עיין להרב לח"מ ז"ל שתירץ על נכון ותהילה להי"ת שכיוונתי לדבריו לכן לא אאריך יעו"ש.

הלכה ו

אע"פ שלא נתכוון לה חייב. נראה דרבינו אינו מחלק בפסיק רישיה בין כשיש לו הנאה מאותה מלאכה לאין לו הנאה והרב המגיד ז"ל הביא דעת הערוך שאם לא נהנה הוא מותר ויש מי שכתב פטור אבל אסור ע"כ. ועיין בפרק הבונה (שבת דף ק"ג) ופרק לולב וערבה.

הלכה ז

כל העושה מלאכה וכו'. עיין להרב בתי כהונה דף ע"ט שהאריך בחילוקי דין מלאכה שאינה צריכה לגופה.

או המכבה וכו'. וחילוקי דין זה עיין בדברי רבינו ריש פ' י"ב.

הלכה ח

ועקר אילן וכו'. מדנקט עקירת אילן דהוי מלאכה אחרת לגמרי משמע דאם נתכוון להרוג את זה והרג את זה חייב דעל כל פנים הרי הרג ואף שלא נתכוון לזה כלל אפילו הכי הרי נעשית מקצת מחשבתו וכן כתב רבינו לקמן הלכה י'. האמנם מאי דקמבעיא לי

באם נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם או איפכא מה דינו מי נימא שם הריגה אחת היא והרי הרג וחייב או דילמא הריגה דשויא במינים בעינן ופטור. ובאמת דפשט הלשון שכתב רבינו לקמן מורה דמין השוה בעינן דומיא דשתי נרות ושתי תאנות שכתב שם ז"ל וגם לשון זה שכתב הכי מוכח ואם נאמר כן יקשה דאדנקט הכא נתכוון להרוג ועקר אילן דהויא סוג מלאכה אחרת לגמרי דפטור לישמועינן רבותא אפי' נתכוון להרוג את הבהמה והרג את האדם או איפכא דפטור אף דעל כל פנים הרג ונתקיימה מקצת מחשבתו וכל שכן עקירת האילן וכן נמי איכא לספוקי בנתכוון להרוג איש והרג אשה אי נמי טומטום או אנדרוגינוס אלא דבהני שהם מין אנושי הדעת נוטה קצת לחייבו אמנם באדם ובהמה הוא דקשה כאמור.

הרי זה ק"ו וכו'. למ"ש הרב המגיד ז"ל עיין להרב לח"מ ז"ל אמנם מה שהבין במ"ש בסוף דבריו ומכל מקום עיקר כוונתו וכו' שכתב שכוונתו דרה"י [כצ"ל] באמצע וכרמלית ורשות הרבים מכאן ומכאן עיי"ש הדבר קשה מלשון ועברה שכתב רבינו וכמ"ש הרב וגם מדכתב ונעשה איסור חמור משמע דנעשה מעצמו ואם איתא הרי עשאו בידים בלא מתכוין ואין שייך לשון נעשה לכן נראה לענ"ד דבא הרב לקיים פירושו הראשון שכתב שהכרמלית קרובה אליו ורה"ר רחוקה ממנו ומ"ש לפניו היינו נמי בכי האי גוונא ודו"ק.

נתכוון לעשות דבר המותר וכו'. שם דף ע"ב איתמר נתכוון להגביה את התלוש וחתך את המחובר פטור לחתוך את התלוש וחתך את המחובר רבא אמר פטור אביי אמר חייב רבא אמר פטור דהא לא נתכוון לחתיכה דאיסורא אביי אמר חייב דהא קמכוין לחתיכה בעלמא אמר רבא מנא אמינא לה וכו' ופי' רש"י ז"ל נתכוון להגביה את התלוש כגון סכין בערוגת הירק ונתכוון להגביהו וחתך את המחובר פטור דכתיב אשר חטא בה וכו' פרט למתעסק בדבר אחר וכו' ע"כ. ונראה דהוכרח לפרש דנתכוון להגביה סכין ובהגבהתו חתך את המחובר ולא פירש שנתכוון להגביה ירק תלוש וכו' משום דאם איתא לא הו"ל למימר וחתך את המחובר אלא הול"ל ותלש את המחובר אלא ודאי לשון חתך מורה דאיכא סכין אמטו להכי בנתכוון להגביה פירש דהיה רוצה להגביה הסכין שהיה בערוגה.

והתוס' ז"ל הקשו עליו מצד הדין דאם (כן) ההיא דנתכוון לחתוך תלוש וחתך מחובר [היינו לחתוך תלוש] (משמע) וחתך מחובר אחר אבל לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר משמע דחייב לכו"ע וקשה לר"ת דבסוף פ' ספק אכל אמר שמואל המתעסק בחלבים ועריות חייב שכן נהנה בשבת פטור דמלאכת מחשבת אסרה תורה מוכח התם דאפי' בנתכוון ללקט תאנה זו וליקט תאנה אחרת פטר שמואל ולקמן בפרק הזורק

פטר רבא נתכוון לזרוק ארבע וזרק שמונה כי לא אמר כל מקום שתרצה תנוח וכ"ש נתכוון לזרוק בצד זה וזרק בצד אחר דלא נעשה כלל רצונו או נתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר דפטור ונראה לר"ת דהכא מיירי בנתכוון לחתוך תלוש ונמצא שהוא מחובר וחותך מה שהיה מתכוין אלא שלא היה יודע שהוא מחובר ופליגי בקרא דאשר חטא בה וכו' עכ"ד ודברים אלו לכאורה תמוהים מכמה טעמי חדא דכיון דרבא יהיב טעמא למילתיה משום דלא איכוון לחתיכה דאיסורא מוכרח דכל היכא דאכוון לחתיכה דאיסורא מודה לאביי דאז יהא חייב על כל פנים ותו דהתוס' ז"ל ייחסו לרבא מה שאינו בגירסאות שלפנינו דהתם בפ' הזורק (שבת דף צ"ז) קאמר סתם תלמודא פשיטא נתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבע הרי כתב שם משמעון נתכוון לזרוק ארבע וזרק שמונה מהו ומתרץ ולאו היינו דאמר ליה רבינא לרב אשי ואמר ליה באומר כל מקום שתרצה תנוח וכו' עיי"ש ולא מצאתי בקיאות אחר באותו פרק כי אם זה ולא הוזכר רבא בכל אותה סוגיא כי אם רבה בה"א ורב יוסף בר פלוגתיה וגם זה אינו ענין לדין נתכוון לזרוק ד' וזרק ח' שכתבו התוס' כמבואר שם דאינהו לא איירו אלא בדרבי יהודה אם לא שנאמר דכיון דפשיטא ליה לסתם תלמודא הוא דכתבו כן. ויותר נראה לענ"ד דהם ז"ל היו גורסים רבא באל"ף שם וע"פ האמור. ולקושיא ראשונה צ"ל לדידהו דמאי דאמר רבא הרי לא נתכוון לחתיכה דאיסורא ר"ל בנדון זה דחתך מה שהיה רוצה דנעשית מחשבתו עם כל זה מפטר משום דלא נתכוון לחתיכה דאיסורא אמנם בנתכוון לחתוך מחובר זה וחתך מחובר אחר אף דנתכוון לחתיכה דאיסורא הרי לא נעשית מחשבתו שהוא עיקר טעמא לחייבו. ונראה דמחמת דוחק זה הוכרח רבינו לפסוק דבנתכוון להיתר דוקא הוא דפטרינן ליה אבל אם נתכוון לאיסור יש מקום לחייבו בתנאי שתעשה מחשבתו וכמו שמבואר בדבריו לקמן בדין שתי נרות וכו'.

אלא דאכתי קשה טובא מה שהקשה הרב לחם משנה ז"ל דלפי דברי רבא ואביי הוה ליה לפסוק פטור כדאמר הש"ס ומה גם מהצריכותא דעביד התם דף ע"ג. ומה שנראה לענ"ד דרבינו לא פטרו לגמרי שהרי לא כתב דמותר הוא אלא אינו חייב כלום ולשון זה רוצה לומר שיש בו צד איסור אלא שאינו חייב מכת מרדות וכמ"ש מרן ז"ל להדיא בריש פרקין והכלל שאמר שמואל בפ"ק דף ג' ובפרק האורג דף קי"ז כל פטורי דשבת פטור אבל אסור בר מתלת וכו' מפרש רבינו דר"ל שיש איסור בהם אמנם אין חומר איסורן שוה דבנתכוון להיתר גמור ועלה בידו איסור אין לחייבו על זה מכת מרדות דהיינו לשון פטור כמ"ש בריש הפרק ובנתכוון לאיסור אלא שלא נעשית מחשבתו אז יש לנו לחייבו מכת מרדות וכמ"ש לקמן בדין נתכוון ללקט תאנים שחורות וכו' וטעמו ונימוקו עמו

דאין להשוות מחשבת היתר למחשבת איסור ואמטו להכי עביד צריכותא התם בדין נתכוון לזרוק שתים וזרק ארבע וכסבור רשות היחיד ונמצא רשות הרבים והך דהכא משום דכלהו להיתר נתכוון וזאת היתה לו לרבינו שהשמיט הנך תרתי הכא ובפרק י"ג משום שכבר סיים וכן כל כיוצא בזה כלומר שנתכוון להיתר ועלה בידו איסור וזה הוא ההכרח עצמי שהכריחו לפטור ממכת מרדות בנתכוון להיתר לתת חילוק בינו לנתכוון לאיסור ובזה אפשר שיתיישב כל מה שהקשה הלח"מ עיי"ש.

הלכה ט

וליקט לבנות. הכי איתא בברייתא סוף פ' אכל ומציאות תאנים לבנות איתיה נמי בזמנינו ומ"מ הדין לא ישתנה לפי הענין ודו"ק.

הלכה י

היו לפניו שתי נרות וכו'. כריתות דף י"ט והקושי הגדול הוא מבואר כדברי הראב"ד ז"ל וראיתי להרב לחם משנה שיישב דברי רבינו בטוב טעם ודעת וכוונתי לקצת דבריו תהלה לאל לכן לא אאריך לבד ראיה זו אומר הכרח עצמי לדעת רבינו דרבא פליג אדשמואל בסוף פרק אכל חלב דף י"ט דפריך רבא גופיה לשמואל מההיא דתינוקות וכו' דמשמע מינה דמתעסק חייב לכו"ע דקשה דלדידיה מי ניחא הא איהו נמי פטר מתעסק כדאיתא נמי התם בריש הסוגיא בנתכוון לחתוך את התלוש וחתך את המחובר אלא מוכרח לומר דמשום דאיהו לא פטר מתעסק אלא בנתכוון להיתר גמור לא קשה לדידיה דחבורה מתכוין לאיסור מקרי ולהכי פריך למאן דפטר מתעסק בכל ענין ותו במאי דפריך רב יהודה לשמואל ממתניתין דנתכוון ללקט תאנים וליקט ענבים וכו' ולא פריך לאביי ורבא משום דאינהו לא פטרי אלא במתעסק בהיתר וכמ"ש רש"י והתוס' ז"ל שם ועם כי התוספות עצמם ס"ל דרבא בשיטתיה דשמואל קאי ופטר גם במתכוין לאיסור וכדמוכח מההיא דפ' כלל גדול ובפ' ארבע מיתות דף ס"ד וגם בריש הסוגיא התם בד"ה איתמר וכו' צריך לומר בהכרח דמ"ש כן היינו למסקנא דמלתא דמייתי ברייתא לסיועי לרבא בהיו לפניו שתי נרות וכו' דמוכח מינה דרבא פטר אפי' בנתכוון לאיסור ומ"ש הכא היינו לרב יהודה דלא מצי פריך לרבא משום דאיהו לא אירי בההיא דנתכוון לחתוך תלוש דמייתינן לעיל אלא בנתכוון להיתר וזה מדוייק בדבריהם שלא כתבו דאינהו לא פטרי בהכי וכו' אלא דאינהו לא מיירו בהכי ופשוט הוא אמנם רש"י ז"ל דס"ל דפליגי ובמתכוין לאיסור לא פטר אפילו רבא נקט בדבריו לשון פטור עיי"ש. אלא דכפי זה קשה לרש"י ז"ל דבההיך ברייתא דהיו לפניו שתי נרות גריס ז"ל פטור כגירסת התוספות ועל כרחך צ"ל דלשמואל קאמר הכי וליה לא ס"ל ואיהו גופיה סמיך

אמתניתין דתינוקות דאייתי לעיל ואתי שפיר גם לדעת רבינו ומה גם דלאביי נמי צריך לומר כן דמחייב גם בנתכוון להיתר משום דאיכוון לשום חתיכה והך ברייתא פטרה אפילו נתכוון לאיסור גמור ודו"ק.

הלכה יא

כבה זו והדליק זו וכו'. נראה דחייב תרתי קאמר משום מכבה ומשום מבעיר כשנתכוון לשתיהם אע"פ שהשתי מלאכות הפכיות נעשו בנשימה אחת. ונראה לענ"ד פשוט שאם הדליק על ידי העשן של הנר עצמו כי טבעו להדליק מנר אחר דלוק וכגון שכבה נר אחד על ידי הרוח וכיוצא וקדם הוא תכף והדליקה מנר אחרת על ידי העשן של הנר הכבה פשיטא שיתחייב משום מבעיר דמי שנתן טבע לפתילה להדליק מנר אחר הוא נתן טבע לעשן זה שידליק ומה לי זה או זה וכן נמי אם נתכוון לכבות ולהדליק כגון שהיו שתי נרות דולקות זו למעלה מזו בכיוון וקרובים שכשיכבה התחתונה קרוב הדבר מאד שתדליק פעם אחרת מאותה שלמעלה על ידי העשן שטבעו לעלות אף שלא עשה כי אם מלאכה אחת בפועל והאחרת היא בכח כיון שנתכוון לשתיהם ושתיהם מלאכות האסורות מחייב תרתי ודו"ק. והרי מצינו בחותה גחלים בשבת דהיינו שמהפך העליונים למטה והתחתונים למעלה שחייב שתים משום מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות כדאיתא בסוף פרק אכל ופסקו רבינו ספ"ז דשגגות עיי"ש.

הלכה יב

הרי שנתכוון וכו'. רבינו השמיט חלוקא דנתכוון להוציא לאחריו והוציא לאחריו דחייב משום דמלתא דפשיטא היא דהא איתעבידא מחשבתו והכי קאמר רב אשי שם דף צ"ב ומסקנא נמי התם דלכו"ע חייב ומעתה בהרב לח"מ ז"ל נפל ט"ס בודאי שכתב וז"ל אבל אם נתכוון להוציא לפניו ובא לו לאחריו פטור וכו' הוא הדין דלאחריו ובא לו לאחריו פטור כדקאמר רב אשי בפרק המצניע ורבינו לא חייש להביא דכבר אמר שם רב אשי דלא מבעיא קאמר והוא פשוט יותר ע"כ. ואין ספק דאשגרת לשון הוא דבכולה סוגיא התם ורב אשי גופיה חייב הוא דקאמר עיי"ש. וגם בפסקי הרא"ש שם נפל ט"ס אחר וחסר תיבת פטור עיי"ש. ועוד נראה שרבינו זלה"ה השמיענו דין לאחריו ובא לו לאחריו במה שהקדים כל המתכוין לעשות מלאכה ונעשית ביותר על כוונתו חייב ועל כרחך היינו דרך חידוש דלא מבעיא כשנעשית כוונתו דזה פשיטא ודאי שחייב אלא אפילו ביותר נמי חייב דהיינו שמירה מעולה שכתב אח"ז ובשלמא בגמ' מצאו מקום להקשות אמתניתין מדיוקא אדיוקא משום דקתני סתמא והוה ס"ד דכיון שהיא שמירה פחותה ליפטר אמנם רבינו שביאר הדברים על נכון אין כאן שום גמגום כלל ועיין בש"ס ודו"ק.

הלכה יג

היה חגור בסינר וכו'. שם דף צ"ג באמת אמרו האשה החוגרת בסינר בין מלפניה בין מלאחריה חייבת וכו'. ורבינו לא הזכיר אשה משמע דסבירא ליה דלאו דוקא ואפשר דנפקא ליה מדאמרינן התם תנא שכן לבלרי מלכות עושים כן ע"כ. וכיון דילפינן חיובא מלבלרי מלכות אם כן מה לי אשה מה לי איש ועל כרחין לפרש דדרכו בכך דאם לא כן תיפוק לי שלא הוציא כדרך המוציאים וכמ"ש רבינו פי"ב ועיין לרבינו פ' י"ט דין ג'.

בין בשרו וחלוקו וכו'. פירוש דזה הסינר הוי כעין מכנסים וכן פירש רש"י שם ובפרק מרובה (בבא קמא דף פ"ב) וצריך לומר שהיו קושרין ומהדקין אותו גם למטה ברגליהם או בירכותיהם שאז הוא משליך החפץ בין הבשר והחלוק שהוא סמוך לבשר ומכיון שהסינר הוא רחב לצד מטה החפץ חוזר אילך ואילך בעת הלוכו ואינו נופל לארץ והוא כעין אותם שבזמנינו. ודע שיש עוד מין סינר אחר לנשים שאינו לצניעות כזה עיין להסמ"ג עשין ס"ה בדיני המוציא וכו'.

הלכה יד

לכתוב איגרת וכו'. הכי איתא בהבונה דף ק"ג ועיין בדברי רבינו פי"א.

וכן אם נתכוון לארוג וכו'. שם ועיין בדברי רבינו פ"ט.

הלכה טו

כל מלאכה שהיחיד וכו'. בהמצניע דף צ"ב.

כגון שעקר החפץ. משנה בפ"ק.

הלכה טז

שניהם חייבים. והקשה הרב לחם משנה ז"ל דרבינו פסק כאן כרבי יהודה דדריש תלתא מיעוטי נפש תחטא אחת תחטא ברשות תחטא חד למעוטי זה עוקר וזה מניח וחד למעוטי זה יכול וזה יכול וחד למעוטי יחיד שעשה בהוראת בית דין וקשה דרבינו פסק בפי"ג דשגגות דיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב ואם כן איך פסק כאן כר"י דהא אי לר"י הוה ס"ל חייב לא מיתוקם סברתיה כלל דאיהו מוקי חד למעוטי יחיד שעשה בהוראת בי"ד ולתרץ זה הקשה עוד דלמאי איצטריך הש"ס לייחס לר"י מלתא מיעוטי לימא דלר"י לא הוו אלא תרי וכדקאמר לרבי מאיר ונימא דלר"י יחיד בהוראת בי"ד חייב ותירץ דאיצטריך משום דבריש הוריות אית ליה לר"י דפטור דאמרו שם אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר"י אבל חכמים אומרים חייב וכו' ולהכי איצטריך בגמרא לומר דלר"י ג' מיעוטי הוו וכו' ורבינו ראה לפסוק כאן כר"י משום דר"מ מסייע ליה אבל בהא דיחיד שעשה בהוראת בי"ד פסק כחכמים וכו' עיי"ש. ולענ"ד נראה אחרי המחילה רבתי

תיובתא קחזינא פירוקא מספקא לא קחזינא חדא דעיקר קושייתו היא דהיכי מוקמינן לקרא דאי ס"ל כר"י על כרחך לא מצי לפסוק כחכמים מכח קרא דתלתא מיעוטי ואי פסק כחכמים הא לא דרשי מיעוטא דבעשותה להכי ואם כן לפסוק בכולהו כר"ש ומה יושיענו לומר דכאן פסק כר"י משום דר"מ קמסייע ליה ותו דר"מ לא מסייע אלא בחדא דהיינו בזה אינו יכול וזה אינו יכול אבל בזה יכול וזה יכול פליג עליה דאיהו מחייב ור"י פוטר ואף אנו נאמר דפסק כר"י משום דר"ש קמסייע ליה בזה יכול וזה יכול אלא דזו אינה הכרעה.

ואם באנו לתת טעם אמאי פסק רבינו כן הדבר מבואר דפסק כסתם מתניתין דהיינו תנא קמא דמחייב בזה אינו יכול וזה אינו יכול דמקרו רבים לגבי ר"ש מכח הסתמיות וכדאמרינן בכמה דוכתיה ותו דר"י הוא כמו מכריע בין ר"מ לר"ש דחד פטר בכולהו וחד מחייב בכולהו ור"י מחלק ובחדא ס"ל כר"מ וחדא כר"ש וגם סתם ברייתא התם מסייעת לר"י וגם התוס' שם ד"ה אמר מר הקשו על סתם תלמודא לפי גירסתם דהוה ליה למיבעי אליבא דר"י דקיימא מתניתין כוותיה וכו' עיי"ש משמע דהלכתא נמי כוותיה מכח מתניתין והיא גופא דעת רבינו דפסק כת"ק דמתניתין ומאי דקשיא דאיך פסק כחכמים דהתם מודינא ודאי דקשיא היא ומה גם אעיקרא דדינא קשיא דסתם מתניתין דהתם פטר ור"מ ור"י פטרי הכא וגם ר"ש לדעת התוס' פטר אף דבזה הדעת נוטה לפירוש רש"י מדאוקימו ההיא מתניתין כר"י וכר"מ בריש הוריות ולא אשכחן מאן דאוקים לה התם כר"ש ולזה צ"ל דאפ"ה חכמים הוו רבים וגם מדשקיל וטרי תלמודא התם בדעת חכמים לכך פסק כוותייהו א"נ מלשון אבל דקאמר התם וכמ"ש הלח"מ ז"ל וכאן לא חש לדר"י אלא סמך אסתם מתניתין וסתם ברייתא. ומעתה על כרחך צ"ל דחכמים דהתם דרשי מיעוטא דנפש תחטא אחת תחטא כר"י ובעשותה דרשי ליה או למיעוטא אחריתי או דיחיד שעשאה חייב כדאיתא התם ומשום דהוה אמינא דדוקא יחיד אבל ג' או ד' אימא דפטירי להכי אתא קרא דמעם הארץ לחיובינהו כדאיתא התם והיא ברייתא בתורת כהנים וכמ"ש רש"י שם ד"ה ועדיין אני אומר וכו' ועם כל זה אכתי לבי מהסס.

ומה שדרשו ריבוי אחר ריבוי הפך הכלל דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות ראיתי להרב בעל קרבן אהרן שם פרשה ז' שכתב דלא אמרינן הכי אלא היכא דלא נשכח מה למעט במיעוט אמנם אם נמצא מה למעט אפי' מיעוטים רבים כולהו דרשינן עיי"ש. ואישתמיטתיה ז"ל דברי הירושלמי והביאם רש"י ז"ל בהוריות דף ג' ד"ה ובי"ד משלים וכו' ואי קשיא הא אמרינן בכל התורה אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות והיכי אמרינן אלו שלשה מיעוטין וכו' בירושלמי מתרץ ה"מ היכא דליכא אלא שני מיעוטין אבל היכא

דאיכא שלשה מיעוטין בזה אחר זה בחד קרא כולהו אתו למעט וכן בל"ב מידות וכו' עכ"ל וירושלמי זה הוא בריש הוריות עיי"ש.

הלכה יז

הרי שחבל בחבירו וכו'. שם דף ק"ו וביאור הדברים עיין לרבינו פ"ח ופ"י ופי"ב.
חפר גומא וכו'. מימרא דרבי אבא פ' כלל גדול (שבת דף ע"ג) ואפילו לר"י וכו' ועל מה שהקשה הרמ"ך ז"ל לדברי רבינו דהוה ליה לחלק בין בית לשדה כבר יש ללמדו שפיר מתוך דברי רבינו וכמ"ש הרב המגיד ומרן ז"ל עיין עליהם.

הלכה יח

הרי שסתר וכו'. ומבואר עוד בדברי רבינו בפ' עשירי עיי"ש.

הלכה יט

מקצתה בשוגג וכו'. שבת דף ק"ב ורבינו נראה דפסק כרבא דאוקי מתניתין דמילי מילי קתני דאלו לרב אשי מתניתין איירי בשחזר ושכח דהיינו לומר שתחילת הזריקה היתה בשוגג ואחר כך הזיד ושוב שגג קודם שישלים שיעור הזריקה ומדכתב רבינו עד שיעשה שיעור המלאכה כולה בזדון או בשגגה משמע דאם הזיד בנתיים פטור. וקצת קשה דאמאי לא פסק כרב אשי דלדידיה אין צריך לידחק ולומר דמילי מילי קתני ואף דרב אשי חסורי מחסרא קאמר הרי מבואר דלאו דוקא היא דבמשנה גופא יש לפרש כן וכמ"ש התוס' ד"ה רב אשי וכו' ותדע דרבינו גופיה בפירוש המשנה פירשה כרב אשי עיי"ש אף דהתם נמי קשה דנראה דפתיך דברי רבא עם דברי רב אשי שכתב וז"ל כשתדקדק לשון זאת המשנה תמצא בה קושיא וכו' ושיעורה בגמרא כך הזורק ונזכר לאחר שיצאת מידו או שלא נזכר וקלטה אחר וכו' פטור הא נחה חייב במה דברים אמורים כשחזר ושכח אבל לא חזר ושכח פטור שכל חייבי חטאות וכו' ע"כ. פתח בדרבא וסיים בדרב אשי. אם לא שנאמר בדוחק דכיון דרב אשי לא פליג ארבא לענין דינא אמטו להכי נקט דבריו לפרש המשנה ביתר שאת. ולענין פסקו של רבינו כאן נראה לענ"ד פשוט דלא קשה מידי וזה ממ"ש פ"ו מהלכות שגגות וז"ל אכל כחצי זית ונודע לו וחזר ושכח ואכל כחצי זית אחר בהעלם שני פטור שהרי נודע לו בנתים ויש ידיעה לחצי שיעור וכו' וכן אם הוציא שתי אמות בשוגג ושתי אמות במזיד ושתי אמות בשוגג אם בזריקה חייב לא מפני שאין ידיעה לחצי שיעור אלא מפני שאין בידו להחזירה לפיכך לא הועילה לו הידיעה שבנתים ואם בהעברה פטור שיש ידיעה לחצי שיעור ע"כ. והדברים ק"ו אם כשהשלים השיעור דהיינו הד' אמות שהיה במזיד דהוה לן לאפטורי כיון דתחילתו בשוגג וסוף גמר חיובו במזיד אפי' הכי חייב משום דגמר פעולתו בשוגג. [בשוגג] נמי

ואין בידו להחזירה בשתי אמות שוגג ונודע לו בנתים וחזר ושכח קודם סיום הארבע דנמצא תחילה וסוף חיובו ופעולתו בשוגג ואין בידו להחזירה לא כל שכן דחייב דהיינו כרב אשי ותדע עוד דתחילה כתב דין כזית ודין שתי אותיות דלא הוי יותר משיעור חיובו ואח"ז מייתי כך דהוציא במציאות שעושה יותר משיעורו וקשה דהוה ליה לכתוב דין זרק ארבעה ושכח וחזר ושכח אי הוי דומיא דאכילה וכתיבה ושוב הו"ל למימר אבל אם זרק שש אמות וכו' אלא ודאי לא הוצרך להביאו מפני שנלמד במכ"ש מדין זה וכתב דין זה לאשמועינן חידושא דבזורק לעולם חייב כיון דאין בידו להחזירה בתנאי שסוף הפעולה תהיה בשוגג דאם היתה במזיד אזי לא אמרינן אין בידו להחזירה לחיובי אלא פטור הוא כמסקנא דסוגיין. אלא דאכתי קצת קשה ממה שכתב רבינו פ"ב מהלכות שגגות וז"ל אין אדם חייב חטאת על שגגתו עד שיהיה שוגג מתחילה ועד סוף וכו' כיצד כגון שהוציא חפץ מרשות לרשות בשבת עקר בזדון והניח בשגגה או איפכא פטור וקשה דלישמועינן רבותא אפי' בזורק דאין בידו להחזירה דפטור ומכ"ש מעביר כמבואר בסוגיין וכבר ראיתי להרב לח"מ שנתעורר בזה ולא תירץ כלום. ולענ"ד נראה אפשר דנקט מעביר שהוא יותר מצוי והווה מזורק בהך עניינא שיהא שוגג תחילה וקודם השלמת השיעור יהיה מזיד או איפכא וחדא מנייהו נקט וסמך עצמו אמ"ש בפ"ו דאם איתא דזורק שתי אמות בשוגג ושתי אמות במזיד חייב משום דאין בידו להחזיר לישמועינן הא ומכ"ש וק"ו בשש אמות דכולהו איתנהו ביה סוף הפעולה בשוגג ואין יכול להחזירה. ומעתה יפה כתב רבינו כאן עד שיעשה שיעור המלאכה כולה מתחילה ועד סוף בשוגג או במזיד דהיינו לאפוקי היכא שהתחיל במזיד וסיים בשוגג אי נמי התחיל בשוגג וסיים במזיד דבענין זה כל המלאכות שוים אמנם היכא דהוה ליה ידיעה בנתים סמך אמ"ש בהלכות שגגות דשם ביאר דיש ידיעה לחצי שיעור לפוטרו משום דבעינן כל השיעור בשוה וכמו שרמז כאן לבד מזורק משום דאין בידו להחזירה ודו"ק.

פרק ב

הלכה א

דחויה היא שבת וכו'. יומא דף פ"ג ומדברי מרן ז"ל מוכח דר"ל דהיכא דאפשר למעוטי באיסורא ממעטינן ולא אמרינן הואיל והותרה לגמרי הותרה עיין עליו והרח"א נר"ו כתב דנפקא מינה היכא שיש גוים מזומנים או נבלה מזומנת או החולה יכול בעצמו לחלל השבת ע"כ. ובההיא דגוים מזומנים שכתב נר"ו מספקא לי ממ"ש רבינו לקמן וז"ל כשעושים דברים אלו אין עושים לא על ידי כותים וכו' והטעם כמ"ש ז"ל שלא יאמרו

שלא ניתנה שבת לידחות על ידי ישראל ויסתכן החולה ובההיא דחולה יכול לעשותה כתב האיסור והיתר דאפילו דהחולה עצמו יכול לעשותה על ידי הדחק מותר לבריא לעשות לו שהותרה בכהאי גוונא.

הלכה ב

אמדוהו ליום השבת וכו'. מימרא דרב יהודה אמר רב אמתניתין דפרקא בתרא דיומא דף פ"ד וכתב מהר"ם בן חביב שם בספר שמות בארץ וז"ל ומשמע דאפילו הוא סמוך למוצאי שבת דלא נשאר משבת רק שעה או חצי מחללין ומתוך תשובת הרשב"א שכתב הרב ב"י יו"ד ס"ס קל"ד לא משמע הכי וצ"ע ע"כ. ומתוך דברי רבינו נראה פשוט דאין ממתינין כלל שהרי דימהו לחול לגבי חולה שיש בו סכנה ועוד כתב לקמן ואסור להתמהמה וכו' ועיין עוד להרב המגיד לקמן ד"ה וכל שאפשר וכו'.

ומדליקין לו וכו'. שם דף קכ"ט.

הלכה ג

גדולי ישראל וחכמיהם. שם ומרן ז"ל פירש דרוצה לומר גדולי לאפוקי קטנים ישראל לאפוקי כותים וחכמיהם למעוטי נשים ע"כ. וכ"כ בב"י וקשה קצת דמילת גדולי הוא סמוך ואם איתא הוה ליה לומר גדולים וישראל וכו' ותו דהוי יתור נפיש דמכיון שכתב דאין עושים ע"י אלו מכלל דאחריני שרו דאלא מאן ובפירוש המשנה דפרק מפנין פירש גדולי ישראל ולא נקט וחכמיהם כי הכא זאת ועוד כי שם כתב ולא עמי הארץ ומוכח דאפילו גדולים אסור אם הם עמי הארץ דכקטנים דמו ולפי זה אפשר דכוונתו כאן נמי כי התיבות דגדולי ישראל וחכמיהם כולא חדא מלתא היא ולאפוקי גם כן עמי הארץ אף אם הם גדולים בשנים וכאן לא הזכיר עמי הארץ בהדי אינך משום דאינו בברייתא ומ"מ צ"ל דכוונתו הכא דהיכא דליכא חכמי ישראל יעשו אותו עמי הארץ ולא אינך דקילי טפי.

ואסור להתמהמה וכו'. וכתבו התוס' ביומא שם דאפילו היכא דאפשר בגוי מצוה בישראל שמא יתעצל הגוי וכו' ע"כ. ואפשר דגם לזה נתכוון רבינו.

שנאמר אשר יעשה וכו'. עיין מ"ש פ"ה דיסודי התורה.

הלכה ד

החושש בעיניו וכו'. רבינו לא הזכיר סוף אוכלא ופצוחי עינא המוזכר בגמרא דעבודה זרה דף כ"ח משום דמכלל הן אתה שומע לאו והלח"מ כתב דנלמד מדין כוחל עיניו שכתב לקמן עיי"ש.

כל צרכי רפואה וכו'. אפשר שדקדק לכתוב כן על פי מ"ש בפירוש המשנה ס"פ יוה"כ וז"ל ואין הלכה כרבי מתיא בן חרש בזה שהוא מתיר להאכיל לאדם ביום צום כפור הכבד של כלב שוטה כשנשך כי זה אינו מועיל אלא בדרך סגולה וחכמים סוברים כי אין עוברים על המצוות אלא ברפואה בלבד ר"ל בדברים המרפאים בטבע והוא דבר אמיתי הוציאו הדעת והניסיון הקרוב לאמת אבל להתרפאות בדברים שהם מרפאים בסגולתן אסור כי כחם חלוש אינם מצד הדעת וניסיונו רחוק טענה חלושה מן הטוען וזה העיקר דעהו וזכרהו כי הוא עיקר גדול עד כאן לשון הזהב וכן דקדק ז"ל בדין ו'.

הלכה ה

וכן אם יש מכה וכו'. ע"ז דף כ"ח מימרא דרב אדא בר מתנה אמר רב ועיין בדברי הרב המגיד ז"ל בחילוקי דין זה. ודע שרש"י ז"ל כתב שם דמכה של חלל היינו בחלל גופו והתוספות הביאו משם הירושלמי כל שהוא מן החלל ולפנים ע"כ. משמע דהבינו ז"ל בדעת רש"י שאין בכלל זה מן הפה ולפנים ורבינו פירש הדבר להדיא שכתב מן השפה ולפנים בין בפיו וכו' וכן הוא משמעות הש"ס שם.

מן השפה ולפנים בין בפיו וכו'. שם ודקדק לכתוב מן השפה ולפנים והדר מפרש כי היכי דלא נטעי ועיין להרב ב"י או"ח סימן שכ"ח.

וכן כל חולי וכו'. יומא דף פ"ד.

הלכה ו

הבולע נימא וכו'. ע"ז דף י"ב וכתבו התוספות שם ואע"ג דבבכורות פ' אלו מומין משמע שגם אחר ששתה העלוקה הוא יכול לחיות הרבה מכל מקום מחללין עליו את השבת וכו' מידי דהוה אמכה שעל גב היד וגב הרגל דחשיבי כמכה של חלל לחלל את השבת ואע"פ שפעמים מתרפא מאיליו ע"כ. וכבר מבואר כל זה בדברי רבינו שכתב אפילו ספק וכו' ועיין עוד פי"א מהלכות רוצח.

וכן מי שנשכו וכו'. יומא דף פ"ד ושם דף פ"ה למדו מהיכן נפקא לן דפיקוח נפש דוחה שבת מכמה קראי עיי"ש ועיין מ"ש לעיל דין ד'.

או אחד מזוחלי עפר. שבת דף קכ"א והיתר ההריגה בשבת לכל המזיקין עיין בדברי רבינו פי"א ומ"ש שם בס"ד.

הלכה ז

פטורים מכלום וכו'. לשון זה משמע שיש קצת איסור וכמ"ש מרן ריש פרק א' ומדכתב אחר זה שכולם ברשות הביאו דר"ל דהותר מפני פקוח נפש משמע דאין בו שום צד

איסור כלל. וצריך לומר דטעמא דברשות הביאו לא אתא אלא לפוטרו היכא דהביאו בזה אחר זה או הבריא בראשונה אמנם לעולם על כל פנים שום צד איסור עשו וקל להבין.

הלכה ח

יכרתו עוקץ אחד. במנחות דף ס"ד ועיין להתוספות שם ופשיטא לן דשתים בעוקץ אחד ושלש בעוקץ אחד שתים מייתינן שלש לא מייתינן דלרבויי בשיעורא אסור הר"ן והרשב"א והרא"ש הביאם הרב המגיד ז"ל ומסתברא ודאי דאיירי דשניהם מוכנין לפניו דאל"כ היותר קרוב ומהר עדיף.

הלכה ט

המבשל לחולה וכו'. פ"ק דחולין דף ט"ו מסקנא דגמרא והלכתא וכתב מרן בשם המפרשים ז"ל שלמוצאי שבת מותר לבריא לאלתר ואין צריך להמתין ככדי שיעשו וכו' ע"כ. והרב כנסת הגדולה או"ח סימן שי"ח כתב שאם היה יום טוב אסור דאין שבת מכין ליו"ט מהרי"ל ז"ל, לקוטי מהר"י וויי"ל ז"ל סי' ב'.

מותר לבריא וכו'. גם זה שם הלכתא השוחט לחולה בשבת מותר לבריא באומצא וכו' וכתב הרא"ש וז"ל ואם תאמר והא אין יכול למולחה בשבת וי"ל שיאכלנו באומצא בלא מלח ואע"ג דאיכא לאו בדם האברים וכו' היינו כשפירש מן הבשר אבל כל זמן שלא פירש אין בו שום איסור כדמוכח לקמן וכו' ע"כ. וטעם איסור המליחה בשבת איתיה בפרק כלל גדול דף ע"ז וכמ"ש הר"ן ז"ל שם דאף דקי"ל אין עיבוד באוכלין הני מילי לענין חיוב אבל מדרבנן אסור וכ"כ התוס' שם מההיא דשמונה שרצים דף ק"ח אין מולחים צנון בשבת ופסקו רבינו פ' כ"ב עיי"ש. מעתה רבינו דס"ל דאפי' באוכל בשר חי בעי מליחה והדחה כמ"ש להדיא פרק שישי דמאכלות אסורות וז"ל והרוצה לאכול בשר חי מולחו יפה יפה ומדיחו יפה יפה ואחר כך יאכל ע"כ. ואם כן לדידיה תקשה איך הותר לבריא לאכול בשר זה חי בשבת הא בעי מליחה ואינו יכול למולחה בשבת כקושית הרא"ש ז"ל אם לא שנאמר כמו שכתבו התוספות שם דף י"ד ד"ה ונסבין חבריא וכו' דהיינו בעבר ומלחה עיי"ש אי נמי אפשר דלדעת רבינו לא נאסר כי אם במולח להניח אמנם במולח כדי לאכול מיד אפילו מדרבנן שרי דלא שייך בזה כבישה וכו' כמ"ש פכ"ב ודמי למולח ביצה דשרי לגמרי ועיין בספר דמשק אליעזר בזה הפרט. ועם כל זה עדין לבי מהסס לפי תירוץ זה משום דהכא קמכשיר ליה לאכילה מאיסור להיתר על ידי המליחה. ועיין למרן וב"י או"ח שם שהאריך בדין שוחט לחולה וכו' והביא חילוקי הפוסקים ז"ל לענין מוקצה אי בעינן שיהא חולה מבעוד יום דוקא או אפילו בשבת גופיה. אמנם רבינו זלה"ה לא חילק בדבר כלל וק"ל.

הלכה י

עושים לו כל צרכיו וכו'. קצת קשה דמכיון שכתב עושים לו כל צרכיו ע"י כותי וכו' אמאי איצטריך תו לפרושי לבשל לאפות ולהביא מרשות לרשות היה די באומרו אומרים לכותי לעשות לו כל צרכיו. וי"ל דאיצטריך כי היכי דלא נטעי לומר דמכיון שהוא חולה שאין בו סכנה לא שרינן אמירה לגוי אלא בכולל עשה כל צרכי חולה זה אבל לומר לו בפרטות כל כי האי לא שרינן משום דכמה דאפשר למעוטי באיסור שבות ממעטינן דומה למ"ש הפוסקים ז"ל וכו' להכי איצטריך לפרש וק"ל.

כוחל עיניו מן הכותי. משמע דאפילו עמיץ ופתח. והרב עראמה ז"ל כתב להיפך ואין נראה כלל דבגמ' דביצה דף כ"ב מסקינן מסייע כי הך אין בו ממש ומעשה רב ועיין להמגן דוד [ט"ז] סי' שכ"ח.

ובדברי הרב המגיד שכתב אבל חושש והוא מתחזק והולך כבריא וכו' ר"ל שיש לו איזה מיחוש בעלמא קל דבזה אין להתיר כלל. ומ"ש לקמן אבל באבר אחד כיון דאין בו סכנה לא הותר לישראל אפי' שבות גמור. וזהו שלא התירו לכחול אלא מן הכותי ע"כ. היינו שחושש באותו אבר הרבה אלא שאין בו סכנה ואמטו להכי אסרינן על ידי ישראל ושרינן ע"י כותי מה שאין כן לעיל דלא שרינן אפי' על ידי כותי ובזה יתיישב מ"ש הלח"מ ז"ל עיי"ש. אלא דאכתי קשיא לי דכאן כתב הרה"מ דלכחול את העין [דווקא] בסוף האוכלא היינו שחולה ממנו כל הגוף תדע שכתב שנופל למשכב מחמתו ועוד שדימהו לחיה ובהא נמי קעסיק ז"ל ושרי גם לישראל כיון שאינו אלא משום שבות ואם כן קשה דאמאי כתב רבינו וכן כוחל עיניו מן הכותי ומאי איריא כותי אפי' ישראל שרי דכוחל אין בו אלא משום שבות כמבואר בדברי רבינו פרק כ"ג והרה"מ גופיה דימה לקמן חולי אבר אחד שאין בו סכנה לכוחל את העין שלא הותר אלא על ידי כותי ועל כרחך באינו כולל כל הגוף קאמר דאי לאו הכי שרי אף לישראל כמו שביאר גם כן שם וצריך לומר דכוחל בסוף אוכלא דווקא הוא שנופל למשכב וזה שרי גם על ידי ישראל אבל כוחל שכתב רבינו לאו בסוף אוכלא הוא אלא שכוחל להאיר מאור עיניו מפני שחושש בהם קצת ועיין להרב פרי חדש או"ח סימן תצ"ו ועם זה גם כן אין אנו צריכים למה שנדחק הלח"מ ז"ל עיי"ש.

ומכל מקום משמע מדברי הרה"מ דמ"ש אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה וכו' רוצה לומר שאין בו סכנת האבר שיאבד ויבטל ומשו"ה לא התירו אלא שבות ע"י גוי אבל אם יש סכנת ביטול האבר משמע דהוי דומיא דחולי הכולל כל הגוף תדע שכתב עוד אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפילו בסכנת אבר אחד אלא בסכנת נפשות ע"כ.

מדנקט מלאכה גמורה בישראל משמע דשבות בעלמא שרי אף לישראל גופיה דאם לא כן לימא אבל בישראל גופיה אפילו שבות אסור וגם מסתברא לומר כן מההוא עובדא דאמתא דרב יהודה דפקעא עינא ודרש עלה עין שמרדה מותר לכוחלה ופי' רש"י ורוצה לצאת כאדם שמורד ויוצא והתם שרינן אפי' על ידי ישראל וכן משמע מדברי רבינו פ"א דיו"ט שכתב דמותר לכחול את העין אע"פ שאין שם חולי משמע דאפי' סכנת אבר ליכא וכן משמע מהרה"מ שכתב דלפי שהנאת הגוף הוא שרי עיי"ש אבל מרן ז"ל לא הבין כן בדברי הרב המגיד ומשמע דגורס התם פקעא עינא ומתה כגירסת הרי"ף ז"ל והיינו כמ"ש שם דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו והבין ז"ל דכוונת הרה"מ דאף שיש סכנת אבר אם אינו כולל כל הגוף לא הותר אלא על ידי גוי ע"כ. ומ"ש הרה"מ אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה. ר"ל סכנת נפשות אף שיש סכנת אבר ומפני זה הקשה עליו דלא נרמז בלשון רבינו חילוק בין סכנת אבר לחולי הכולל כל הגוף כלומר דבסכנת אבר ואינו כולל כל הגוף לא שרי אלא שבות ע"י גוי ובחולי הכולל כל הגוף שרי אפילו ע"י ישראל ולענ"ד נראה דאינו מוכרח אחרי המחילה הראויה מכבוד רבנותו זלה"ה וק"ל. שוב זכיתי שכיונתי לדעת הרמ"א או"ח סי' שכ"ח.

ובעיקר ספיקו של הרא"ש שהביא מרן בשם הטור ראיתי חזות קשה שהקשה עליהם ז"ל הרב מגן דוד [ט"ז] שם מההיא דפ"ב דביצה דף כ"ב אמימר שרא למיכחל עינא מגוי בשבתא אמר ליה רב אשי מאי דעתיך דאמר עולא בריה דרב עילאי כל צרכי חולה עושים על ידי גוי בשבת ואמר רב המנונא כל דבר שאין בו סכנה אומר לגוי ועושה הני מילי דלא מסייע בהדיה אבל מר קמסייע בהדיה דקא עמיץ ופתח אמר ליה מסייע אין בו ממש ע"כ. מוכח מהך עובדא דבליכא סכנת אבר לא שרי אלא ע"י גוי וע"י ישראל אפילו שבות אסור אם כן מאי מספקא ליה להרא"ש ופסק דין זה הרא"ש והטור סי' תצ"ו ובאמת שטרחתי ליישב דברי הרא"ש לומר דלעולם לא היה שם חולי רק מיחוש בעלמא ומאי דמדמה להו היינו להקשות לאמימר מאי דעתיך וכו' אבל לפי האמת לא שוו א"נ דהתם מיירי לשחוק הסמנים גם כן דזה לא הותר לישראל כלל ומה שדחה הרב גם זה מההיא דיו"ט של ר"ה היה מקום לדחותו דהאי כדיניה והאי כדיניה ומ"ש רש"י ז"ל אינו אלא פי' המילה ולא נחית לפירוש הענין אלא שעם כל זה אכתי קשה מדמסיק אבל מר קמסייע בהדיה וכו' מסייע אין בו ממש משמע דבכוחל גרידא קאמר. ומאי דאפשר בדוחק דהרא"ש ז"ל נסתפק בחולי הכולל כל הגוף וגם חושש באבר אלא שאין בו סכנה והך דאמימר מפרש לה באינו כולל כל הגוף אלא במיחוש אבר וההא פריך ליה מאי דעתיך כלומר לדמות מיחוש אבר גרידא לחולי הכולל כל הגוף אפי' לפי דעתך

הא מר קמסייע בהדיה וההא מתרץ דאינו וכו' ולדידן לא קיימא לן כאמימר אלא בעינן נמי שכולל כל הגוף ויש ליישב דברי הרא"ש בכה"ג ודו"ק.

מעלים אזנים וכו'. ע"ז דף כ"ח אמר רבה בר זוטרא א"ר חנינא מעלים אזנים בשבת תני רב שמואל בר יהודה ביד אבל לא בסם איכא דאמרי בסם אבל לא ביד ופירש רש"י מעלים אזנים גידי אזנים פעמים שיורדים למטה ומתפרקין הלחיים וצריך להעלותם ויש סכנה בדבר ורבינו נראה דסבירא ליה דאין סכנה בדבר ועיין מ"ש פ' כ"א.

ומעלים אנקלי. שם דף כ"ט אמר ר' יהושע בן לוי מעלין אונקלי בשבת מאי אונקלי אמר רב אבא אסטומכא דליבא ופירש רש"י אסטומכא דופני בשר שתחת הלב והוא טרפשא. לישנא אחרינא תנוך שכנגד הלב שקורין ניבל"א ופעמים שנכפף לצד פנים ומעכב את הנשימה וזהו עיקר ע"כ.

ומחזירין את השבר. שבת דף קמ"ח וכתב הרב המגיד ז"ל שהרמב"ן חולק על רבינו וס"ל שלא התירו בחולי שאין בו סכנה כל מין שבות אלא דוקא שבות שיש בו שינוי ונעשה כלאחר יד עיי"ש.

הלכה יא

היולדת וכו'. דע ששלשה זמנים הזכיר רבינו ביולדת ובשלשתם כתב שמחללין עליה את השבת אחד כאן שכתב כשכורעת לילד ושוב הזכיר בדין זה בשעה שהיא צועקת בחבליה שזה מסתמא קודם לכורעת לילד ובדין י"ג כתב משיתחיל הדם להיות שותת ומסתמא הוא אחר שישבה על המשבר דהיינו כשכורעת לילד ובפרק מפנין (שבת דף קכ"ט) איפליגו מאימתי פתיחת הקבר אמר אביי משעה שתשב על המשבר רב הונא בריה דרב יהושע אמר משעה שהדם שותת ויורד ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה ע"כ. ונראה דרבינו פסק ככולהו לקולא משום דהוי ספק נפשות ולקולא וכדאיתא התם גבי אמרה צריכה אני וכו' ואם כן צריך לומר שחברותיה נושאות אותה באגפיה היינו צועקת בחבליה שהזכיר רבינו דאל"כ מנא ליה הא ומה צורך להזכירו כיון שדעתו ז"ל דדוקא כשכורעת לילד או הדם שותת אמנם בפירושו להמשנה שם כתב וז"ל אבל אין מתחילין בחילול שבת עד שתשב על המשבר ויתחיל הדם להיות שותת ומאותה שעה עד תשלום ג' ימים מחללין וכו' ע"כ. ונראה לענ"ד להשוות המידה דלא פליג אמ"ש כאן דשם כתב דרך כלל למה שהוא לרוב הנשים וסתמא דמלתא וכאן נחית לדינא בפרטות שיש נשים לפעמים שצועקים בחבליהם קודם ישיבתם על המשבר ויש שמתחיל הדם להיות שותת ויש אחר זה ונקטינן בכולהו לקולא ועיין להרב ב"י או"ח סי' ש"ל ויש שיטה אחרת להרי"ף ז"ל עיין עליו ודברי רבינו נראין ודו"ק.

ממקום למקום. בפירוש המשנה פירש רבינו אפילו מחוץ לתחום.
ואע"פ שאינה רואה. הלשון מיותר ואפשר שהוא פירוש מ"ש בגמ' דף קכ"ח דאמרה אי איכא מידי חזיין חברותי ועבדין לי.
וכל שאפשר לשנות משנין וכו'. שם דף קכ"ט כמה דאפשר לשנויי משנינן ומדכתב רבינו דין זה גבי חיה ולא גבי חולה שיש בו סכנה אדרבא כתב לעיל דין ב' דשבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול משמע להדיא דסבירא ליה דחיה שאני וכמ"ש הרב המגיד ז"ל שכאב היולדת וחבליה הם כדבר טבעי לה ואין אחת מאלף מתה מחמת לידה ולפיכך החמירו לשנות במקום שאפשר ולא החמירו בחולים וכו' ושוב הביא שהרמב"ן ז"ל ס"ל מהא דהוא הדין לכל חולה של סכנה דהיכא דאפשר לשנות משנין ע"כ. ונראה לענ"ד פשוט דגם להרמב"ן ז"ל היינו בתנאי שאינו מתעכב יותר בשינוי זה דאל"כ הרי קי"ל דאסור להתמהמה כמ"ש רבינו לעיל והוא מהגמרא והירושלמי עיי"ש. ולמ"ש הרה"מ דמלשון רבינו נראה דלא נאמר השינוי אלא בחיה ולא בחולה שיש בו סכנה וזהו שכתב הרי הוא כסכנת נפשות ע"כ. כתב הרב חיים אבואלעפיא נר"ו דהרה"מ נראה דגריס כסכנת בכ"ף וגרסינן בבי"ת ואין הכרח שרבינו חולק על הרמב"ן ע"כ. ואחר המחילה עיקר הכרח הרה"מ הוא ממ"ש רבינו לעיל כללו של דבר חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים דאין לעשות שום שינוי ומה שהביא ממילת כסכנת אינו אלא לרווחא דמלתא שכך הייתה גירסתו אמנם מבואר הוא שחולקים בזה ודו"ק והב' גירסאות כבר מצאתים בכתב יד.

הלכה יב

אין מיילדים את הכותית בשבת. ע"ז דף כ"ו ולא ידעתי מה היא תמיהתו של מרן ז"ל בפ"ט דע"ז שתמה למה לא הזכיר רבינו דין זה והרי כתבו כאן שהוא מקומו וגם הוא ז"ל בשלחנו הטהור נמשך אחריו ביו"ד סי' קנ"ד ובאו"ח סי' ש"ל. ויש מי שנדחק דכוונת מרן למה לא כתב הטעם והדוחק מבואר דכאן גבי שבת היה לו לתמוה כן ותו דאין שייך בזה תמיהה וצ"ע.
ואין חוששין לאיבה. פירוש דיכלי למימר להו דידן דמנטרי שבתא מחללינן עלייהו דידכו דלא מנטרי שבתא לא מחללינן כדאיתא פרק אין מעמידין (עבודה זרה דף כ"ו.)
שאין שם חילול. היינו כמ"ש התוס' שם ד"ה סבר רב יוסף וכו' היושבת על המשבר שכבר נעקר הולד לצאת אי נמי כיון דכלו לו חדשיו פסקו גידוליו ע"כ.

את בת גר תושב. מבואר מדאמרינן בכמה מקומות שאנו מצווין להחיותו וכדאיתא בפ' השוכר דף ס"ה ועיין להרב כנסת הגדולה או"ח סימן ש"ל שהתיר לילד להקראים בשבת דאף שהם חוטאים בנפשותם מ"מ הא מנטרי שבתא.

הלכה יג

חיה משיתחיל וכו'. עיין להרח"א נר"ו ובמה שכתבתי לעיל דין י"א. בהרב המגיד לאו ברייתא. צ"ל לאו בריותא ור"ל שאף שנראה לנו שאין בה חולי כ"כ אינו אמת שכשיולדת אינה מרגשת אלא אחרי כן וכ"כ הרב ב"ח ז"ל. הרבה שבחיל. צ"ל שהרבה בחול.

ואחר שתלד וכו'. שם דף קכ"ט אמרו נהרדעי וכו' כדברי רבינו והרב המגיד ז"ל כתב בשם רב אחא דתוך שלשה אפילו היא והרופאים אומרים שאינה צריכה מחללין והרמב"ן נחלק ואמר שלא נאמרו אלו הדברים אלא כשאין שם חכמה ובקי וכו' אבל יש שם ואומרים אינה צריכה אין מחללין ע"כ.

והני ג' ימים לא נתבאר אם בעינן מעת לעת או לא ובפ"ב דמילה כתב רבינו דחולה ממתינין לו שבעת ימים משהבריא מעת לעת והיה נראה דשני התם דאין שם חילול שבת דהא עכ"פ הויא מילה שלא בזמנה היא ומה לנו אם נמתין משא"כ הכא דאיכא חילול שבת אלא דמתוך הסוגיא דיבמות דף ע"א לא משמע הכי דיש נ"מ גם בחולה לענין קרבן פסח וכו'. ובשו"ת תרומת הדשן סי' קמ"ח הכריח לענין תענית יוה"כ דאם ילדה בז' בתשרי צריכה להתענות ודלא כאשר"י דס"ל דבעינן מעת לעת ולההיא דחולה תירץ דיש לחלק בין חולה הגוף מחמת לידה ובין חולה הגוף דעלמא ופסק כוותיה הרב ב"י או"ח סי תרי"ז ועיין להרב מעיל שמואל ז"ל.

הלכה יד

במקומות הקרים. זה כתב רבינו מסברא ובגמרא שם אמרו סתם אמר רב יהודה אמר שמואל עושים מדורה לחיה בשבת סבור מינה לחיה אין לחולה לא בימות הגשמים אין בימות החמה לא ולא היא לא שנא חיה לא שנא חולה לא שנא בימות הגשמים לא שנא בימות החמה איתמר אמר רבי בר אבין אמר שמואל הקיז דם ונצטנן עושין לו מדורה אפילו בתקופת תמוז ע"כ. ומבואר דעת רבינו ששמואל לא בא אלא לדחות מה שאמרו בימות החמה לא מפני שהחיה הרי היא כהקיז דם דודאי שפעה דם הרבה אבל לחולה כדקאי קאי והרמב"ן ז"ל חלק עליו עיין להרב המגיד ז"ל.

אבל אין עושים מדורה לחולה וכו'. הנה הרב המגיד ז"ל הבין דעת רבינו בחולה שאין בו סכנה אמנם מרן ז"ל חלק עליו וסבירא ליה דאיירי בחולה שיש בו סכנה עיין עליו ואף שאיני כדאי להכריע נראה לענ"ד דלפי מה שכתב רבינו בתחילת הפרק וז"ל כללו של

דבר שבת לגבי חולה שיש בו סכנה הרי הוא כחול לכל הדברים שהוא צריך להם ע"כ. מעתה אם איתא דהכא איירי בחולה שיש בו סכנה והטעם דאסור לעשות מדורה היינו משום דאפשר לחממו על ידי בגדים כל כי האי הוה ליה לפרש על פי מ"ש לעיל ודו"ק. **וביום השלישי וכו'**. הני חמין שהוחמו בשבת לא קאי אלא איום השלישי או אחר המילה אבל לפני המילה אסור לגמרי ותדחה המילה עד למחר וכן השיב רבינו לחכמי לוניל ז"ל הביאו מרן ז"ל פ"ב דמילה ועיין להרב המגיד ז"ל. ודע שמצאתי בהרמב"ם כתב יד קדמון משנת הקי"א ואחר כתב יד משנת הקס"ב שנמחק תיבת למילה וכתוב במקומה להדיח בחמין וכו'.

הלכה טו

האשה שישבה על המשבר וכו'. פ"ק דערכין אמתניתין דהאשה שיצאה ליהרג אין ממתינין לה עד שתלד ישבה על המשבר ממתינין לה ואמרינן בגמרא ישבה על המשבר מ"ט כיון דעקר גופא אחרינא הוא אמר רב יהודה אמר שמואל האשה שיצאה ליהרג מכין אותה כנגד בית הריון כדי שימות הולד תחילה וכו' למימרא דהיא קדמה ומיתה ברישא והא קיימא לן דוולד מית ברישא דתנן תינוק בן יומו נוחל ומנחיל וכו' דוקא בן יום אחד אבל עובר לא דהוא מיית ברישא וכו' הני מילי לגבי מיתה איידי דוולד זוטרא חיותיה עיילא טיפה דמלאך המות ומחתך להו לסימנים אבל נהרגה היא מיתה ברישא והא הוה עובדא ופרכיס עד תלת פרכוסי מידי דהוי אזנב הלטאה דמפרכסת אמר רב נחמן אמר שמואל האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין ומקרעים את כריסה ומוציאין את הולד פשיטא וכו' לא נצרכא להביא סכין דרך רשות הרבים וכו' ע"כ. ופירש רש"י אבל עובר אם מתה מעוברת לא ירתי לה קרובי העובר דהוא מית ברישא ומשני הני מילי דהוא מית ברישא לגבי מיתה כשהיא מיתת עצמה ופרכינן לגבי מיתה מי מיית היא ברישא והא וכו' ופרכיס לאחר מיתת אמו זנב הלטאה אם חותכים אותה מפרכס החתיכה ואע"פ שאין בה חיות ומקרעין את כריסה דזמנין דמקרי דהיא מייתא ברישא ע"כ.

ובסוגיא זו איכא למידק טובא דלפום הך מימרא דרב נחמן אמר שמואל נראה דהוולד אף שמתה אמו יכול להתקיים ולחיות ומשמע ודאי דהיא מייתא ברישא ואם כן כי מתרץ ליה דההוא עובדא דפרכס מידי דהוה אזנב הלטאה כלומר ולעולם דהוולד מיית ברישא אמאי לא מותיב ליה מהך דהאשה שישבה על המשבר דמוכח מינה דאפשר שתמות אמו תחילה וכמ"ש רש"י ז"ל ומשום הכי התירו לחלל שבת כגון להביא סכין דרך רשות

הרבים ואלו הוה בריא לן דהוולד לעולם מיית ברישא פשיטא שלא היו מתירים לחלל שבת ואם כן ההיא דפרכס תלת פרכוסי הוה אתיא כפשטא.

והדבר מבואר דאין כאן קושיא דמימרא דרב נחמן אמר שמואל אינה אלא באשה שישבה על המשבר דאמרינן לעיל שכבר נעקר הוולד לצאת ומהאי טעמא ממתינין לה עד שתלד אמנם בלאו הכי לעולם דהוולד מית ברישא וכן דקדק רש"י שכתב בההיא דאבל עובר לא אם מתה מעוברת כלומר שמתה מעצמה בלי חולי הלידה דהיינו ישבה על המשבר דבכי הא אי אפשר שיחיה וכי פריך ליה מההוא עובדא דפרכס מתרץ ליה נמי בכי האי גוונא משום דלא משכחת לה בשום פנים שיחיה דאם לא כן אלא שבאחת מני אלף אפשר שיחיה הוה ליה לתרץ דחז"ל לא דברו אלא בהווה ורגיל ולא חיישי למיעוטא דמיעוטא ומעתה לא תקשה נמי דאמאי נקט בההיא מתניתין דנחלות תינוק בן יומו דמשמע שכבר נולד לישמועינן רבותא אפילו בישבה על המשבר דכיון דלאו מלתא פסיקתא היא דאפשר שימות מחמת חבלי לידה לא נקיט ליה ונקט תינוק בן יומו שכבר ניצול דהוי מלתא פסיקתא וכזה תירצו התוס' פרק מי שמת (בבא בתרא דף קמ"ב) ובנדה דף מ"ד, ומבואר גם כן מדבריהם דדוקא במתה מעצמה הוא דאמרינן דאין שום מציאות שיחיה אמנם בנהרגה אי נמי מתה מחמת לידה דהיינו בישבה על המשבר לא מעתה בהכרח לומר שמ"ש רש"י דזמנין דמקרי דהיא מייתא ברישא הדבר מבואר דלא קאי אלא לדברי ר"נ אמר שמואל דהיינו בישבה על המשבר דוקא דאם לא כן קשה כל מה שהקשינו.

והוזקקתי לזה מפני שראיתי להרב מג"א או"ח סי' ש"ל שכתב דמשמע מתשובת רמ"א סי' מ' דלעולם קורעים אותה דבספק נפשות אזלינן לקולא ואחרי המחילה הראויה הדבר קשה טובא כמ"ש ומה שהקשה שם מדברי התוספות דחולין דף ל"ח התירוץ נראה לענ"ד מבואר ממ"ש בפ' מי שמת ובנדה ועל כרחך חדא מנייהו נקטו וגם מדברי רש"י דפרק אלו טריפות לא קשיא דכוונת רש"י אינה אלא אמתה מעוברת ולא בישבה על המשבר וכן פירש ז"ל בההיא דנדה שציין בד"ה אבל עובר וכו'.

ותמהתי ממ"ש הרב עוד שם דמדסתמו הרמב"ם והמחבר משמע דלעולם קורעים ונסתייע גם כן מדברי רש"י שכתב דזמנין דמקרי דהיא מייתא ברישא דמשמע דלעולם קורעים ודלא כהתוספות שחילקו בין מתה מחמת לידה א"נ נהרגה למתה מחמת עצמה שהיא גמרא ערוכה הנ"ל ולא זכיתי להבינו חדא דהרמב"ם והרב ב"י לא סתמו דבריהם ומשמע דפרשום ביתר שאת דבשבת שם פסקו האשה שישבה על המשבר ומתה דמשמע ישבה על המשבר דוקא והיינו טעמא כמ"ש בגמרא דגופא עקר הוא וזו היא

מימרת רב נחמן אמר שמואל וביו"ד סי' י"ג פסק דין שחט את הבהמה ומצא בה [בן] תשעה חי והפריס על גבי קרקע דטעון שחיטה והרמב"ם ז"ל הביאו פ"ה ממאכלות אסורות דהיינו כדאמרינן התם וכדברי התוספות דבנהרגה נמי אמו מייתא ברישא אבל במתה מעצמה איני רואה שום פוסק שיאמר שמותר לחלל עליו שבת כיון דלא שייך פקוח נפש כלל דהיא מייתי ברישא ודאי והוי נגד גמרא ערוכה ותו קשה לי דמתחילה משמע מדבריו דהחילוק הוא בין נעקר ללא נעקר משמע דהכל הוא בשעת לידה ושוב כתב דהרמב"ם והמחבר הם נגד תוספות והתוספות כתבו להדיא דהחילוק הוא בין מתה מחמת לידה ונהרגה למתה סתם עיין עליהם כי דבריהם מבוארים וכן נראה גם כן מדבריו ז"ל בסוף לשונו כשהביא חילוק התוספות ומה גם שייחס לרש"י ז"ל מה שאינו נראה כלל אחרי המחילה וגם התוספות לא חלקו על דבריו בזה כלל וההיא דנוחל ומנחיל שכתב ז"ל וכן דברי הסמ"ע אינו ענין לזה עיין עליו. סוף דבר שגבו ממני דבריו ז"ל וצל"ע ואין בידי כל הספרים כעת לראות הענין על נכון.

שאין חזקתו חי. הלכתא גברוותא השמיענו ז"ל דמחללין שבת אפילו באין חזקתו חי ומכאן ראיה עוד למה שכתבתי בדין ב' ועיין מ"ש בדין ג' וכתב הרמ"א בשם האיסור והיתר ז"ל דמה שאין נוהגים עכשיו כן אפי' בחול משום דאין בקיאין במיתת האם בקרוב כל כך שאפשר לולד לחיות ע"כ. ועם כל זה נראה ודאי דהוי הפך דעת רבינו שהרי אפילו באין חזקתו חי קאמר דדחי שבת מכ"ש וק"ו בחול להצלת נפש מישראל וק"ל.

הלכה טז

כיצד ראה תינוק וכו'. דין זה איתיה בפ' יוה"כ דף פ"ד ודין נתכוון להעלות דגים בפ' רבי ישמעאל (מנחות דף ס"ד) והיא פלוגתא דרבא ורבה ורבינו פסק כרבה דפטור וכ"כ פ"ב דשגגות ובדין ראה תינוק ס"ל דכו"ע מודו ביה וכמבואר שם ומזה הוליד ג"כ ההיא דשמע ופירש מצודה להעלותו והעלה דגים בלבד דפטור דאפילו רבא דמחייב אינו מחייב אלא מפני שכוונתו היתה לאיסור ומלאכת מחשבת אסרה תורה ולא איכפת ליה במעשה כלל אמנם אם נתכוון להיתר ואדרבא למצוה פשיטא ופשיטא דפטור שהרי ברשות עשה.

ומאי דאיכא לאיסתפוקי הוא בנתכוון להעלות דגים עם תינוק והעלה דגים בלבד מי נימא כיון שמחשבתו ומעשיו היו באיסור חייב או דילמא הרי נתכוון גם להיתר והוא היה רוצה שיתקיימו שניהם והרי לא נעשית מחשבתו ופטור. תו איכא לאיסתפוקי בדליכא פקוח נפש בנתכוון לעשות דבר אסור עם דבר המותר יחד ונעשו שניהם מה דינו דאילו בפקוח נפש פשיטא דפטור שהרי אפי' בנתכוון להעלות דגים והעלה דגים

עם תינוק פטר ליה רבינו מכ"ש בהא. ונראה לענ"ד דבזה פשיטא דחייב דכיון שנעשית כל מחשבתו מהי תיתי דליפטר הרי עשה כל מה שחשב והוא עשאה בלי קדימה ואיחור ובשלמא גבי פקוח נפש בשביל המצוה רבה שעשה ניצול מן העונש להורות כמה גדול כחה של פקוח נפש וברשות עשה אבל בעלמא לא ומינה נמי בנתכוון להיתר ואיסור בלא פקוח נפש ונעשה האיסור לבד דחייב דההיתר בכי הא כמאן דליתיה וכן יש ללמוד מדברי רבינו פ"א עיי"ש. ובאידך ספיקא איכא למימר נמי מההיא דנתכוון להעלות דגים והעלה תינוק עם דגים דאמרינן בגמרא דפטור משום דזיל בתר מעשיו משמע אבל אם מעשיו הם באיסור כגון דא חייב אף דבזה יש מקום לומר דזיל בתר מעשיו דקאמר היינו לרבותא ולעולם דגם בזה ליפטר מטעם דהרי ברשות עשה והוא נתכוון לפקוח נפש דכיון דקי"ל מלאכת מחשבת אסרה תורה הרי העיקר היא המחשבה ואין סברא לומר דרבינו יסבור דהעיקר הוא המעשה ודי לנו לומר ששוים הם וכי היכי דאזלינן אפי' בתר המעשה לפוטרו מכל שכן בתר המחשבה כן נראה לענ"ד ודו"ק.

הלכה יז

ננעל הדלת בפני תינוק. ביומא דף פ"ד אמרינן אע"ג דקמכוין למתבר בסיפי ורבינו נראה שלא היה גורס כן אלא אע"ג דמתבר בסיפי וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל וכ"כ הרמב"ם ז"ל והלח"מ נדחק בזה עיי"ש. אכן לפי גרסתינו קשה דאמאי לא נקט הכי בצד כוורי ובאידך. וצ"ל לפי זה דדוקא במתבר בסיפי דאינו אלא איסור דרבנן דכל המקלקלים פטורים ולא מקרי על מנת לתקן אלא בשצריך לגוף המלאכה וכמ"ש רבינו סוף פרק א' משו"ה הקילו אבל באיסור דאורייתא לא ודו"ק.

נפלה דליקה וכו'. רבינו השמיט מפסיקין דאיתא התם דר"ל בכלי חרס מלאים מים דמכל שכן הוא ואי נמי מפרש כדברי התוס' דקמ"ל אפילו לאתויי דרך רשות הרבים מ"מ מלתא דפשיטא היא דכבר כתב ז"ל דשבת לענין סכנת נפשות הרי הוא כחול כמ"ש בריש פרקין וההיא דחצר אחרת נלמד מדברי רבינו וכ"כ הלח"מ ז"ל.

הלכה יח

מי שנפלה עליו מפולת וכו'. שם וכתב הרב המגיד דאפילו בספק ספיקא מחללין את השבת וכ"כ הטור סי' שכ"ח ואף דהכי מסתברא מ"מ נראה דמפשט דברי הש"ס לא משמע כן וכבר נתעוררו בזה הלח"מ והרמב"ם ז"ל ונראה לענ"ד דנפקא להו מדאמרינן התם במתניתין שכל ספק נפשות דוחה שבת ורבינו ג"כ כתב בריש פרקין דהרי הוא כחול לענין זה וק"ל. ודע שמצאתי בהרמב"ם כתב יד משנת הקי"א שכתוב במקום ספק הוא שם וכו' ספק חי ספק מת.

הלכה יט

בדקו עד חוטמו וכו'. רבינו פסק כחכמים ולהכי לא חילק בין מצאוהו דרך רגליו למצאוהו דרך ראשו לעולם בודקים עד חוטמו וכן פסק להדיא מרן ב"י בשו"ע סי' שכ"ט.

הלכה כ

היתה חצר וכו'. כל פרטי ודקדוקי דין זה עיין בהרב בן חביב בספר שמות בארץ שם ושפתים ישק. אכן במ"ש דבלשון רבינו קשה דיוקא אדיוקא ולא תירץ כלום על כרחך לומר דרבינו לא נחית הכא לדקדק בדבריו שלא נטעה מכיון שביאר תחילה דבקבועים דהיינו בשכולם בחצר אחד אפילו אלף עכו"ם וישראל אחד מפקחים ועל כרחך היינו טעמא דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וגם ממ"ש בהדיא בפט"ו מהלכות איסורי ביאה וכן מצאתי להרב לח"מ ז"ל. במרן ז"ל הביא תשובת רבינו לחכמי לוניל ז"ל ויש בה הרבה טעיות עיין במגדל עוז. ומ"ש בסוף דבריו שמדברי הרב המגיד יתיישב. לא ידעתי איך מתיישב. בהרה"מ ז"ל שנעקרו עליו. תיבת עליו נמחק. כתב דפליג. צ"ל אלא שכתב.

הלכה כב

המהלך במדבר וכו'. רבינו לא פירש היתר ההליכה דאיתא התם דף ס"ט ופשוט הוא דמדסתם משמע דס"ל דשרי ומ"ש הרב המגיד וכן נראה מפירוש רש"י שפי' דקידושא ואבדלתא אינו אלא משום היכר בעלמא כדי שלא תשתכח שבת ממנו ואם איתא מאי פריך תלמודא במאי מנכר הא איכא תחומין ומזה נראה דלפירוש קמא שכתבו התוספות דמניעת ההליכה לא חשיבה היכר על כרחך לא מפרשי כפי' רש"י דאם איתא בכל דהוא סגי אלא מפרשים ז"ל דבעינן היכר גמור לשמירת שבת כלומר שיקבל קדושת שבת עליו ולא מטעמא כדי שלא ישתכח וכן הר"ן ז"ל שפירש כפי' רש"י ז"ל הקשה קושיא זו ותירץ כדברי רבינו תם שכתבו התוס'.

כדי פרנסתו וכו'. מסתברא דהיינו דוקא באין לו מה יאכל ואפילו לחם דאם לא כן אין ראוי לו לחלל שבת כלל ודייק דברי רבינו שכתב כדי שלא ימות וכ"כ הטור או"ח סי' שמ"ד ופסקו הרב ב"י ז"ל. אלא דקשה קצת במ"ש הרב מגן אברהם וז"ל ואע"ג דרוב ימים הם חול זה מקרי קבוע ע"כ. ולא ידעתי מאי קאמר חדא דכיון דיש לו מה יאכל מהיכא תיתי להתיר מכח רוב כיון דעל כל פנים איכא ספיקא דשבת בכל יום ותו דהיכי שייך לומר רוב בדבר שעוקר כל הגוף ותו דהיכי שייך קבוע בימים כיון שהוא דבר שאין בו ממש ודו"ק.

ואם ידע וכו'. נראה פשוט שאם נתן דעתו לזכור יום שבת בשני ליציאתו דקי"ל דמתחיל למנות אותו יום ולסוף ששה עושה שבת בשביעי דנמצא דאותו יום הוא שמיני ליציאתו

פשיטא שיכול לעשות באותו יום כל מלאכתו דודאי לאו שבת הוא אלא צריך הוא למנות מיום שלישי וכן נמי אם נתן דעתו ביום ט' ליציאתו צריך שיתחיל לחשוב יום י' וכן על זה הדרך עד לעולם וכן נראה מדברי הר"מ די בוטון בתשובה סי' כ"ח והביאו השיירי כנסת הגדולה סי' שמ"ד.

הלכה כג

ובעיר הסמוכה לספר וכו'. [ונ"א מצאתי בכ"י וכפר הסמוכה] בגמרא דעירובין דף מ"ה אמרינן אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן ובבל כעיר הסמוכה לספר דמיא ותרגומא נהרדעא ופי' רש"י תרגומא איזו היא עיר בבבל דהויא סמוכה לספר נהרדעא שהיתה סמוכה לגוים מצד אחד ולעירות שיושבים בהם בני גולה מצד שני ע"כ. ולכאורה קשה דאם כן מאי קמ"ל הרי כבר תני בברייתא דלעיל דבעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש וכו' והדבר פשוט דרש"י ז"ל כוונתו לומר דאף דלא מקרי סמוכה לספר ממש ר"ל מצד המלכיות כי הכל הוא ממלך אחד שהרי בבני גולה קאמר ודין הברייתא הוא בספר שהוא עיר המבדלת בין גבול ישראל לגבול האומות אפילו הכי מכיון שבמקצת אותו מלכות יש באיזה עיירות מצד אחד כולם ישראל או שאותה העיר היא סוף ישיבת ישראל הרי נדון כספר לענין זה וכן נראה גם כן ממ"ש בפרק מרובה (בבא קמא דף פ"ג) גבי ההיא דלא יגדל אדם את הכלב וכו' ובעיר הסמוכה לספר שרי וקאמר התם נמי דבבל כעיר הסמוכה לספר דמי תרגמא נהרדעא ופי' רש"י בבל שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר ואשמועינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאילו היא מארץ ישראל ע"כ. הרי שכוונתו דאף שאינה מארץ ישראל כלומר שהוא חוצה לארץ ואינו ארצינו אלא ממלכות האומות אפי' הכי כיון שיש בהם ישוב קבוע וישראל הרבה שפיר דמי ועיין להרב תורת חיים שפירש כן אלא שהוא ז"ל נראה שלא הבין כן בדברי רש"י ז"ל והדבר מבואר שזו היא כוונתו כמ"ש. מעתה קצת קשה למה לא הזכירו רבינו בדין זה ולא בפ"ה מהלכות נזקי ממון וגם בהרי"ף והרא"ש והרב ב"י ז"ל לא מצאתיו וצריך לומר דמשום דמלתא דפשיטא היא לא הזכירוהו ודוחק.

וכשיצילו את אחיהם וכו'. דין זה הוא ברייתא בעירובין דף מ"ה דפריך תלמודא אלא אי קשיא הא קשיא דתנן בראשונה לא היו זזין משם כל היום התקין רבן גמליאל הזקן שיש להם אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אמרו אלא אפי' חכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס ומן הנהר ומן המפולת ומן הדליקה הרי הם כאנשי העיר ויש להם אלפים אמה לכל רוח ותו לא והא אמרת כל היוצאין להציל חוזרין למקומם ואפילו טובא

אמר רב שחוזרין בכלי זיין למקומם כדתניא בראשונה היו מניחין כלי זיינן בבית הסמוך לחומה פעם אחת הכירו בהם אויבים ורדפו אחריהם ונכנסו ליטול כלי זיינן ונכנסו אויבים אחריהם דחקו זה את זה והרגו זה את זה יותר ממה שהרגו אויבים באותה שעה התקינו שיהיו חוזרין למקומם בכלי זיינן רב נחמן בר יצחק אמר לא קשיא כאן שנצחו ישראל את אומות העולם כאן שנצחו אומות העולם את עצמם ע"כ. ונראה ברור דהך חוזרין בכלי זיינן למקומם ר"ל אפילו לבתיהם דלא כתירוצא קמא דרב יהודה אמר רב וכמ"ש רש"י שם וטעמו ונימוקו עמו משום דהתם קאי תלמודא בשכבר נעשה מעשה עיי"ש אמנם הכא על כרחך למקומם דקאמר ר"ל לבתיהם ממש מכח עובדא דברייתא ואם כן קשה דמה הועיל רב לקושיית מתניתין דבראשונה דלא שרי אלא אלפים אמה ותו לא ואם נאמר דההיא מתניתין מוקמינן לה בלא כלי זיין קשה תרתי חדא דלהציל מן הגייס מסתמא בעי כלי זיין ותו דאיך יתכן דבלא כלי זיין אינו יכול להלך אלא אלפים אמה ותו לא ובכלי זיין אף לביתו יכול לילך ולמעבד איסורא דאורייתא ואיסורא דרבנן לא שרינן ומלבד זה כל בתר איפכא הוא דיותר מתפחד האדם בשאין כלי זיינו עמו דאין לו במה להציל עצמו מן האויבים מכשהוא חגור בכלי זיינו דאין פחד האויב כל כך לנגד עיניו. ואפשר לומר דחז"ל לא רצו להתיר בשאין עמו כלי זיין מאידך גיסא דאפשר שאינו מתפחד כל כך דכיון שהאויבים ידעו שאין עמו כלי זיין שכבר נטלוה ממנו תו לא קפדי עליה משא"כ בשכלי זיינו עמו שיחושו שמא ירדוף עוד אחריהם ולכך התירו לו לחזור למקומו.

והיותר נראה לענ"ד עיין מ"ש רש"י ז"ל בהך ברייתא וז"ל מניחין כלי זיינן בחזירתן בבית החיצון שמוצאין חוץ לחומה ע"כ. נראה מדבריו דבראשונה נמי היו חוזרין בכלי זיינן אלא שלא היו מוליכין אותם לביתם אלא היו מניחים אותם בבית החיצון סמוך לחומה שלא לחלל שבת ואם כן צריך לומר דהך בית סמוך לחומה היה מסתמא בתוך אלפים אמה למקום שהיו עורכין שם המלחמה וכשראו בית דין שזה לא היה מספיק משום מעשה שהיה גזרו והתקינו מחדש שיהיו רשאים לחזור אפי' לביתם בכלי זיינן והשתא אתי שפיר דההיא מתניתין דולא אלו בלבד אמרו וכו' נשנית קודם הך דבראשונה וכיון שראו שגם זה לא הועיל וכו' כדי שלא תהא מכשילן לעתיד לבא התירו לגמרי לחזור בכלי זיינן והיינו טעמא שכתב רבינו ז"ל.

אלא דקשה טובא ממ"ש רבינו סוף פרק כ"ז וז"ל וכל היוצאים להציל נפשות ישראל מיד כותים או מן הנהר או מן המפולת יש להם אלפים אמה לכל רוח ממקום שהצילו בו ואם היתה יד הכותים תקיפה והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו וכו' הרי אלו

חוזרין בשבת למקומם ובכלי זיינן ע"כ. והשתא קשה תרתי חדא דפסק אלפים אמה ותו לא דהיינו ההיא דולא אלו בלבד אף דלזה היה אפשר שהבין הסוגיא כתירוצא קמא שכתבנו ותו דמ"ש ואם היתה יד הכותים תקיפה והיו מפחדים וכו' משמע דדוקא ביד הכותים תקיפה הא לאו הכי אסור ובפרקין כתב שלא תהא מכשילן לעתיד לבא דמשמע דהתירו חזירתן משום הליכתן בכל גווני ובאיזה מציאות שיהיה ותו דמנא ליה לרבינו חילוק זה דיד הכותים תקיפה אי ס"ל כתירוצא דרב נחמן בר יצחק דמתרץ כאן שנצחו ישראל את אומות העולם כאן שנצחו אומות העולם את עצמם בחילוק זה לא שייך יד כותים תקיפה דרנב"י לא נחית לזה ולא חילק אלא דבנצחו אומות העולם אז באותה שעה דהיינו אותו שבת יש להם לירא שמא יחזרו לרדוף אחריהם כיון שראו שהשעה משחקת להם והשטן מרקד ביניהם לומר רדפו מהר אחריהם עוד כי תשיגום ואף שיד ישראל תקיפה ולפחות בשוים יש להם לירא מהם ואם נצחו ישראל את אומות העולם [אף את"ל שיד הכותים תקיפה] על כל פנים באותה שעה לבם נמס כדונג ולא יתנו לב לשוב עוד לרדוף כיון שראו כי קצור קצרה ידם ואין לאל ואף שיד הכותים תקיפה ויש לחוש שיתקבצו לבא על ישראל לא יהיה באותה שעה ובאותו יום לחלל שבת על זה ללא צורך ובאמת שהדבר אצלי קשה טובא דלענין לפסוק כתירוצא קמא דרב ותירוצא דרנב"י לא הוה קשה ולא מידי דדרך הפוסקים לפסוק ככל התירוצים לקולא בענין סכנת נפשות אמנם מה שכתבתי קשה.

והנה הרב המגיד שם כתב וז"ל ומ"ש ואם היתה יד כותים תקיפה וכו' שם במי שהוציאוהו משנה וגמרא מפורש כן ע"כ. ואחרי המחילה רבתי מכבוד רבנותו ז"ל לענ"ד נראה צריך פירוש לפירושו דהיכן מצינו מפורש שם דין זה של יד הכותים וכו' אלא צריכנן למשכוני נפשין דכוונתו כתירוצא דרב נחמן דמחלק בין נצחו וכו' ורבינו שכתב ואם היתה יד הכותים תקיפה כוונתו שנצחו ישראל ורוצה לומר תקיפה בשעת המלחמה והכי דייקי דבריו ז"ל שכתב והיו מפחדים לשבות במקום שהצילו דמשמע בשביל שנצחו אומות העולם כאמור לעיל וצ"ל דכאן פסק כהך תירוצא דזה הוא עיקר הדין דקי"ל כרב נחמן דהוא בתרא ובפ"ב פסק כאוקמתא דרב וכפשטא דברייתא לקולא דבספק נפשות מקלינן טפי ומטעמא דלא תהא מכשילן לעתיד לבא ועיין להרב כנסת הגדולה או"ח שיישב ההיא דפרק ב' כאמור ושכן נראה ממ"ש פ"ו מהלכות מלכים עיי"ש אכן מה שהקשה למרן ז"ל שכתב שם לשון ואפשר י"ל משום דבגמ' לא התירו אלא החזרה בכלי זיין ולא הוזכר שאר התירות שכתב רבינו שם אלא שרבינו על פי דרכו דסמיך אטעמא דשלא תהא מכשילן לעתיד לבא כתב כן.

הלכה כד

וכן ספינה וכו'. פ"ג דתענית דף י"ט ותוספתא שם.

ואפילו יחיד וכו'. כתב הרב כנסת הגדולה בשם הרב המאירי ז"ל בחידושיו לסנהדרין הרודף את חברו להרגו יראה שניתן להצילו אפילו בשבת ע"כ. ולדעת רבינו נראה לענ"ד פשוט. והרב ב"י סי' ש"ו התיר לחלל שבת למי שרוצים להכריחו שימיר דתו בין איש בין אשה ועיין להמג"א ומגן דוד [ט"ז] שם.

ומתריעים עליהם וכו'. כתב הרב לחם משנה דהך תרועה לא הוי בשופר כדכתב רבינו בפ"ה מהלכות תעניות בשופר דאין תרועה אלא בפה ע"כ. ובפ"ה שכתב ז"ל ט"ס הוא וצ"ל פ"ב דשם כתב וז"ל ובכל מקום אין צועקים ולא מתריעים בשבת כמו שאמרנו חוץ מצרת המזונות שצועקים עליה אפילו בשבת אבל אין מתריעים עליהם בחצוצרות בשבת ע"כ. נראה שהרב ז"ל רצה להוכיח מזה דבשבת אין לתקוע כלל בכלי ואי מהא לא איריא שהרי כתב שם בפ"א וז"ל אין גוזרים תעניות על הצבור לא בשבתות ולא בימים טובים וכן אין תוקעים בהם לא בשופר ולא בחצוצרות וכו' אלא אם כן היתה עיר שהקיפוה גוים או נהר או ספינה המטורפת בים וכו' אבל אין תוקעים אלא אם כן תקעו לקבץ את העם לעזור אותם ולהצילן ע"כ. הרי בפירוש שמיע לן דתקיעה בשופר או בחצוצרות אסר ולא התיר אלא כשתוקעים לקבץ העם לעוזרם אם כן הכא נמי שהתיר לעזור על כרחין היינו בחצוצרות כיון שהוא לקבץ העם שיבואו לעזרה ומ"ש בפ"ב לאו דוקא לעזרה אלא לתפלה ולעורר הלבבות וכיוצא כמ"ש שם בריש פ"א וכ"כ הרב חיים אבואלעפיא נר"ו. ומאי דקשיא לי במ"ש מרן ז"ל שם פ"ב דההיך התרעה שכתב רבינו היינו בפה ובתפילה וכ"פ רש"י ז"ל ופשוט הוא שאין דוחין שבת לתקוע בחצוצרות שאין תקיעתם דבר ברור שיציל ע"כ. וקשה דאם הוא מצות עשה כמ"ש רבינו פ"א מה לנו אם יציל אם לא יציל כדי לעזור את אחיהם הותר ומצות עשה של תורה לא שרי ודו"ק.

הלכה כה

צרין על עיירות וכו'. ברייתא דשבת דף י"ט ובפ"ו מהלכות מלכים כתב רבינו דין זה ולא הזכיר הני ג' ימים ומרן ז"ל כתב שהוא ט"ס ויש להגיהו שם וכמ"ש כאן והרב לח"מ ז"ל רצה לתקן דברי רבינו עיי"ש אמנם יותר נראה כמ"ש מרן עיין עליו. ובפרק ל' מאלו ההלכות הזכיר רבינו הטעם כדי שתתיישב דעת אנשי המלחמה עליהן שלא יהיו מבוהלים וטרודים בשבת.

ואין צריך לומר וכו'. בשני הרמב"ם קדמונים כתב יד משנת הקס"ב והקי"א מצאתי ואפי' בשבת עד שכובשין אותה ואע"פ שהיא מלחמת הרשות ואין צריך לומר וכו' ע"כ. ונראה שפת יתר ודו"ק.

פרק ג

הלכה א

מותר להתחיל וכו'. בנוסח אחר כתב יד מצאתי אפילו מערב שבת וכו' ורבינו השמיט איזה חלוקות האמורות שם פ"ק דשבת דף י"ח משום דסמך על המעיין דהוא הדין והוא הטעם והרב לח"מ ד"ה הרי הוא ככירה וכו' הקשה דאמאי לא הזכיר רבינו ההיא דאין נותנים חיטים לתוך רחים של מים וכו' ע"כ. ולא קשיא מידי דלמסקנא התם שרי וכבית הלל דלית להו שביתת כלים וכ"כ התוספות ואפשר דאיזה תלמיד כתב קושיא זו.

הלכה ב

כיצד פותקים וכו'. שם ומ"ש רבינו בכל הני עם חשיכה הכי איתא בברייתות דף י"ז ועיין בדברי רבינו פ"ה דין ד' ובדברי הרב המגיד פ"ו דין י"ט.

ושורין וכו'. נוסחא אחרינא כתיבת יד מצאתי דיו וסמנין ומורסן.

ואונין של פשתן וכו'. פירש רש"י ז"ל שהן אגודות של פשתן מנופץ ונותנים אותן בקדרה לתנור ומתלבן ע"כ. אמנם רבינו בפירוש המשנה שם כתב וז"ל אונין ערב המטוה שיבהילו בכדי שיעלה מהם ההבל וכו' וכן מנהג מבשלי המטוה להחם התנורים ולהשליך בהם מטוה הפשתים אחר שרייתו במים ואפר ויכסוהו בבגדים עד שיתלבן ע"כ. משמע שנותנים האונין עצמן בתנור בלא קדרה וכן משמעות לשונו כאן. ודע שמצאתי בהרמב"ם כתב יד משנת הקי"א החלוקות האלו מהופכין שבתחילה כתוב מדליקין את הנר וכו' ומניחים קדרה וכו' פורסין מצודות וכו' וטוענין וכו' ויש בדבר וכו'.

וטוענין וכו'. עמ"ש הרב המגיד מדרבי יוחנן דמחלק בין מחוסרין דיכה למחוסרין שחיקה וכו' נראה לענ"ד במה שיש להקשות עוד דאיך נאמר דלרבי יוסי בר חנינא לא הוה שמיעא ליה הא דרבי יוחנן ותו למאי דמסקינן הורה רבי חנינא כר"י דמשמע לדעת ר"י בר חנינא וכפשטא דברייתא דאף במחוסרין דיכה פליגי ועדין לא נתלחלח הדיו דקאמר לעיל דקתני עלה רבה בר בר חנה [אמר רבי יוחנן] דבמחוסרין דיכה לא פליגי דלכו"ע אסור ואי פליג ארבי יוחנן הוה ליה לפרושי ובאמת דפשט הסוגיא משמע דר"י בר חנינא שמעא להא דרבה בר בר חנה אמר ר"י דאם לא כן הוה ליה לומר כן כדקאמר לעיל ברייתא לא שמיעא ליה. ותו קשה דפשט הסוגיא משמע דלכולי עלמא

מתניתין במחוסרין דיכה היא ורש"י ז"ל אמתניתין פירש דאין מחוסרין אלא שחיקה שכתב וז"ל ושוים וכו' ובגמ' פריך וכו' אבל הני אין נותנים קורה על גבי זתים עד שטוחנין תחילה ברחים וכן ענבים דורכים אותם תחילה ברגל ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק כי השתא וכו' ע"כ. ותו יש לדקדק בדברי רבי אלעזר דקאמר והני נמי דהיינו מתניתין דקורה כמחוסרין דיכה נינהו בכ"ף הדמיון ואמאי לא אמר בהחלט והני נמי מחוסרין דיכה נינהו לכך נראה ודאי דלר"י בר חנינא הוה שמיעא ליה הא דרבי יוחנן ומשום דס"ל דמתניתין לאו מחוסרין דיכה היא אלא כמחוסרין שחיקה בעלמא וכדברי רש"י ז"ל להכי מייתי עלה דר"י היא דשרי במחוסרין שחיקה דהיינו אתי ממילא דאמרינן ואהא פליג ר"א כדמוכח במסקנא דס"ל דקורת בית הבד יש לדונה כמחוסרין דיכה דאסור לכו"ע ולהכי לא מדמי לה להיא דרבי ישמעאל ורבי עקיבא ולדידיה ר"י ור"ע פליגי אר"א דחלות דבש וזתים וענבים וכו' דאינהו שרו אף במחוסרין דיכה ולא מחלקי אכן מכיון שהורה ר"י בר חנינא הלכה למעשה כרבי ישמעאל וכלומר דמתניתין נמי כוותיה אתיא והורה להיתר ומאי דלא אמר כמשנתינו היינו משום דאגב אורחיה אשמועינן דאף דבעלמא הלכה כר"ע מחבירו הכא הלכה כבר פלוגתיה משום דבית שמאי ובית הלל פליגי עליה והוו רבים לגביה וכיון שכן מעשה רב וקי"ל כוותיה דבמתניתין לאו מחוסרין דיכה נינהו ועלו דברי רש"י ז"ל לפי המסקנא.

ובשום ובוסר ומלילות לכו"ע יש לחלק בין מחוסרין דיכה למחוסרין שחיקה וכמו שחילק רבינו בפ' כ"א וז"ל השום והבוסר והמלילות שריסקן מבעוד יום אם מחוסרין דיכה אסור לגמור דיכתן בשבת ואם מחוסרין שחיקה ביד מותר לו לגמור שחיקתם בשבת לפיכך מותר לגמור שחיקת הריפות בעץ הפרור וכו' עיי"ש הרי דבמחוסרין דיכה לא חילק דבכל גווני אסור ומ"ש ואם מחוסרין שחיקה ביד ר"ל אפילו ביד שרי וסוף לשונו יוכיח שהתיר בעץ הפרור ואין צריך לומר אם נשחק מעצמו על ידי הכלי דשפיר דמי ופסק רבינו גם כן להיא דחלות דבש וזתים וענבים דהמשקים יוצאים מעצמם כר"א דמתניתין ודלא כר"א דמדמי להו למחוסרין דיכה דמתניתין וההיא שכתב רבינו בפרק כ"ב שהביא הרב המגיד ז"ל כבר תירצה הרב ז"ל בטוב. ומעתה מ"ש הרה"מ לדברי רש"י י"ל דכוונתו בההיא דר"י ור"ע כמ"ש במתניתין דושוים. ומ"ש יניחם בכלים וכו' היינו עם הכובד שעליהם שהניחו מבעוד יום ואז המשקים יוצאים מעצמם וכמ"ש בד"ה דאתי ממילא וכו'. וכפי זה נתיישבו גם כן דברי הרי"ף ז"ל שהביא ההיא דר' יוחנן לפסק הלכה ופסק גם כן כרבי יוסי משום דלא פליג ארבי יוחנן כלל הוא הנראה לענ"ד ונכון. מלבד מ"ש הרה"מ והרמב"ן והר"ן ז"ל עיין עליהם.

ומדליקין את הנר וכו'. בזו לא כתב עם חשכה כמ"ש באינך דלעיל אלא מבערב כלומר מבעוד יום וכמ"ש לקמן דין י"ט ומדליקה מבעוד יום וכו' והיינו דחשו חז"ל שמא יחתה כמ"ש שם ופ"ק דשבת דף כ'.

הלכה ג

והולכים כל השבת וכו'. נראה דהכי פירושו אם רוצה להניחם עד אחר השבת ושוב כתב ואוכלים אותה בשבת פירוש או אם ירצה לאכלה בשבת בין הכי ובין הכי שרי.

הלכה ד

כיצד תבשיל וכו'. אין בכל דברי רבינו שבפרק זה עסק להטמנה כלל ואין כוונתו שתהיה הקדרה טמונה בגחלים קטומים וכמ"ש פ"ד אלא הדינים שכתב כאן הם הנזכרים בגמרא פרק כירה ושלא כפירוש רש"י ז"ל עכ"ל הרב המגיד ז"ל.

כדי להשלים בישולו. קאי גם לחמין שהזכיר ז"ל דגם במים שייך בישול. ופשוט.

לפיכך אם גרף האש וכו'. עיין ביאורו בירושלמי פרק כירה והרמ"ך ז"ל השיג על רבינו עיין למרן ז"ל.

הלכה ה

בד"א בכירה וכו'. משנה וגמרא שם והרמ"ך ז"ל השיג על רבינו הביאו מרן ז"ל עיין עליו.

הלכה ו

ולמה אסרו וכו'. דעת רבינו היא זו וראוין הדברים למי שאמרן וכ"כ הרב המגיד ז"ל.

הלכה ז

לפיכך אם הסיקוהו בזפת וכו'. משנה וגמרא שם והרמ"ך ז"ל השיג על רבינו במה שאסר לסמוך אף היכא דגרף וקטם עיין למרן ז"ל.

ואם הסיקוהו בקש וכו'. שם דף ל"ח מתניתין כופח שהסיקוהו בקש ובגבבא הרי זה ככירה בגפת ובעצים הרי הוא כתנור ובגמ' סבר רב יוסף למימר דלסמוך לתנור שפיר דמי אתיביה אביי וכו' ע"כ. וקשה טובא לפי פסקו של רבינו דאי פסק כאביי לא אסיר בכופח אלא באינו גרוף וקטום דוקא ורבינו אסר אף בגרוף וקטום והיא קושיית הרמ"ך ז"ל ומרן ז"ל כתב דדברי הפוסקים כדברי רבינו ע"כ. רמז למ"ש ז"ל והביאו הרא"ש שם דפסקינן כאביי ולא מטעמיה בפירושא דמתניתין דבהא קי"ל כרב אדא בר אהבה. ומאי דנראה לענ"ד עוד מלישנא דאילימא דקאמר אביי דמשמע דלפי האמת אינו כן וזה דאביי מתחילה לא היתה כוונתו אלא לחלוק על רב יוסף ומשו"ה מייתי ליה ממתניתין דהיה סבור אביי דמתניתין הכי מתפרשא אמנם כשראה הברייתא דמחלק בין תנור לכופח וקאמר בפירוש כן וגם דפשט הברייתא בכופח בגרופה וקטומה היא שהרי אסר

הסמיכה בגפת ובעצים והתירה בקש וגבבה ואי אמרת בשלמא דבגרוף וקטום איירי שפיר דמחלק בין גפת ועצים גרוף לקש וגבבא דלא כדהוה ס"ד דאביי אלא אי אמרת אף באינו גרוף וקטום צ"ל דאסור פשיטא ואם כן לפי האמת לאביי אף בגרוף וקטום איירי ומ"מ בתנור אסיר דלא נקטינן דיוקא דמתניתין ממאי דפירש בהדיא הברייתא דאסר הסמיכה בתנור דלא כרב יוסף ולא שבקינן פירושא מדיוקא. אלא דבמ"ש הברייתא דעל גבה אסור בהא לא קי"ל הכי אלא בסתם מתניתין דשרי כדקתני במתניתין דלעיל כירה שהסיקוה בקש ובגבבא נותנים עליה וכו' והכא קתני בקש ובגבבא הרי הוא ככירה דמשמע דשרי בכל גווני ובהכי אתי שפיר פסקו של רבינו דבתנור אסר בכל גווני ובכירה התיר בכל גווני כשהיתה גרופה ובכירה בקש ובגבבא דימהו לכירה להתיר ובגפת ובעצים אסר אף בגרוף וכאביי לפי המסקנא ודו"ק ומ"מ איני זז מדברי הגאונים זלה"ה.

הרי הוא ככירה וכו'. הקשה הרב לח"מ ז"ל דאמאי לא הזכיר דקטמה ונתלבתה וכו' ע"כ. ולענ"ד נראה דלא קשה מידי דהך ברייתא הובאה לבעיית מהו לסמוך וכו' ורבינו כבר הביאה לקמיה וז"ל ומותר לסמוך לכירה מבערב אע"פ שאינה גרופה וקטומה. ומכ"ש נלמד דין קטמה וכו' ונראה פשוט וק"ל.

הלכה ח

תבשיל חי וכו'. שם דף י"ח ומ"ש בין בכירה וכופח בין בתנור. הקשו התלמידים דהכא שרינן בנתבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו אף בתנור ולעיל אסרינן בתנור במצטמק ויפה לו אף בגרוף משום גזירה שמא יבעיר הניצוצות הנשארות ואמאי לא גזרינן הכא נמי שמא יבעיר כדי שלא יזיק התבשיל כיון שהוא מצטמק ורע לו והרי אפילו ביפה לו גזרו מכ"ש ברע לו. וצריך לומר דמיטינך הוא דכיון דמצטמק ורע לו ואפילו הכי משהא אותו בתנור על גבי האש פשיטא דאסוחי אסח דעתיה מיניה משא"כ לעיל דמ"מ חייש דילמא מרוב ההבל חם יחתה כדי לבער שלא ישרפהו וכיון דמצטמק ויפה לו לא אסח דעתיה מיניה.

וכן כל תבשיל וכו'. במה שסיים הרב המגיד והרשב"א ז"ל כדעת אחרים כתב הרב לחם משנה שהוא ט"ס וצ"ל והרא"ה וזה דלעיל ד"ה לפיכך וכו' כתב היפך זה ונראה דיפה כיון הרב לח"מ ועיין עוד בדברי הרה"מ לקמן ד"ה והוא וכו'.

אבר חי. מרן ז"ל כתב דבפירוש המשנה כתב רבינו בשר או ירק דר"ל דלאו דוקא בשר אלא הכל תלוי בקצת מעשה המוכיח דומיא דשריותא דכירה קטומה דהיינו קטומה כל דהו ע"כ. ומשמע דר"ל דגם דרבינו כתב כאן אבר חי לאו דוקא הוא תדע שמתחלה כתב לשון לכאורה וכו' ולדידי קשה טובא פירוש זה חדא דבגמרא אמרינן ואי שדא ביה גרמא

חיה ופי' גרמא הוא אבר כמו דין גרמא דעשיראה והתם נמי מוכח דבעינן בשר שקשה קצת להתבשל משום דאסח דעתיה דומיא דקדרה חייתא וכמ"ש רש"י ז"ל וכן ההיא דעקורה וטוחה דבכולי האי לא טרח ומדכר ותו דמהיכן הוציא מרן דקטומה שאמרו היינו קטומה כל דהוא הא בגרופה לא אמרינן הכי אף לפי דעתו ז"ל ותו דרבינו כתב לעיל לפיכך אם גרף או שכסה אש הכירה באפר וכו' הרי דבחדא מחתא מחתינהו. ואם הוציאו ממ"ש בפירוש המשנה וז"ל וגם אינו צריך להשים דשן ע"ג גחלים כדי שיועמו והוא אמרם עד שיתן את האפר וכו' ע"כ. מהא לא איריא דכוונת הרב שם לומר דכשלא נתבשל כלל או שמצטמק ורע לו אז מותר להשהותו על גבי גחלים ועל זה כתב דאינו צריך בכי הא להשים הדשן כדי שיועמו דהיינו מ"ש עד שיתן את האפר דזה לא נאמר אלא בנתבשל חצי בשולו ומצטמק ויפה לו עיי"ש שהוא מבואר ומעתה מ"ש שם בשר או ירק על כרחך צ"ל חדא מתרתי או דתיבת ירק היא טעות כי היכי דלא ליפלוג אסתם תלמודא ואמה שכתב כאן, ולפחות נאמר דהך ירק הוי דומיא דבשר כגון מין ירק שצריך בישול טוב כמו הבשר ובהכי אתי שפיר ודו"ק שוב ראיתי להרב ב"י או"ח סי' רנ"ב שהביא מהירושלמי ומגמרא דידן כן עיי"ש ומ"מ בירק אין הכרח וכמ"ש.

הלכה ט

עד מוצאי שבת. משמע בין לו בין לאחרים אף דהסברא מנגדתו בפרט בנתבשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו אם לא שנאמר על דרך מ"ש פ"ו לפיכך וכו' וכמ"ש הרב המגיד ז"ל ויותר נראה לפרש דלו דוקא נאסר ותיבת ימתין נמי שכתב ז"ל מוכח דקאי אנפשיה וכן יש ללמוד ממ"ש ספ"ו בהדרגה עיי"ש ועיין בדברי הרב המגיד ומרן ז"ל.

ואם שכחו וכו'. הסכמת הרב המגיד ומרן ז"ל שרבינו היה גורס בבעיא שניה בגמרא דף ל"ח עבר ושכח במקום עבר ושיהא וכן נראה גירסת הרי"ף ז"ל ובזה נסתלקו השגות הראב"ד והרמ"ך והטור ז"ל על דברי רבינו עיין עליהם.

הלכה י

כל שמותר וכו'. היינו תבשיל חי וכו' שהזכיר בדין ח' והראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו על רבינו וישוב דברי רבינו פשוטין עיין להרב המגיד ומרן ז"ל.

והוא שלא הניח וכו'. לכאורה רבינו קיצר במקום שהיה לו להאריך דהתם דף ל"ח איכא כמה חילוקים בדין זה דאיכא מאן דס"ל דעל גבי קרקע אסור ואיכא מאן דס"ל דמותר ואיכא מאן דס"ל דאם אין דעתו להחזיר אף שלא הניחם על גבי קרקע אסור להחזיר ואיכא מאן דס"ל דעל גבי קרקע נמי יש לחלק בין דעתו להחזיר ללא והשתא מה נפשך או פסק רבינו לקולא כיון דהוי מידי דרבנן או פסק לחומרא משום דקרוב לבא לבשל

וכמ"ש הר"ן ז"ל אי פסק לקולא הוה ליה להתיר על גבי קרקע ולפחות בדעתו להחזיר ואי פסק לחומרא הוה ליה לאסור אף בעודן בידו אם אין דעתו להחזיר ותו קשה דרבי תדאי דקאמר הכי רבי אמי קאמר עליה דיחיד הוא ואין הלכה כמותו וכמ"ש רש"י ז"ל ולזה י"ל דרבי אמי לא הוה שמיעא ליה ההיא דרב דימי ורב שמואל בר יהודה משמיה דרבי אלעזר דקמסייע לרבי תדאי וההיא דחזקיה גם כן מסייע ליה להכי פסק כוותיה ומה גם דמעשה רב כדמוכח מדברי רבי אמי ומשום שדבר זה יש בו צד קולא וצד חומרא כאמור נקט רבינו הדרך האמצעי שהוא מוסכם מרוב האמוראים שם וכפשט מימרת רבי תדאי. אכן מאי דקשה טובא דאמאי השמיט בעיית תלאה במקל או הניחה על גבי מיטה או פינה ממיחם למיחם והמפרשים ז"ל כתבו בזה דפסק לקולא ועם כל זה היה לו לפרש ונראה לענ"ד דרבינו סבור דהנך בעיי לא קיימי אלא אמאן דמחלק בדעתו להחזיר אאין דעתו להחזיר אף בעל גבי קרקע ובעי בהני מי דיינינן ליה בסתמא כאין דעתו להחזיר או לא ודלא כפי' רש"י וכיון דפסק כרבי תדאי בסתם לא הוצרך להזכיר דמה שנפרש בפשט דברי רבי תדאי נפרש גם כן בדבריו דפשיטא דכוונתו להקל דדוקא על גבי קרקע.

בגפת או בעצים וכו'. משמע הא אם הוסקו בקש וגבבא שרי ולעיל דין ה' אסר אפילו בקש וגבבא וי"ל דבגרוף שרי בקש ובגבבא. ובמכוסה משמע דאסור כמ"ש שם אכן בכופח שהבלו מרובה מכירה ומעט מתנור כשהוסק בקש וגבבא אף שאינו גרוף ולא מכוסה שרי ודו"ק.

הלכה יא

אסור להכניס מגריפה וכו'. ומ"ש בגמרא דאפילו בעקורה איכא משום שמא יגיס היינו דוקא גבי צמר ליורה ומשום צובע וכ"כ הרב לח"מ ז"ל ועיין לקמן דין י"ז ותתורץ שפיר לפי זה קושית הרמ"ך על רבינו דפשיטא דבקדרה חייתא כי היכי דלא גזרינן שמא יחתה משום דאסוחי אסח דעתיה מיניה הוא הדין והוא הטעם דאין לגזור שמא יגיס מהך טעמא וגם ע"פ שיטת רבינו ודו"ק.

ובהרב המגיד שהם בהגסה. צ"ל שאין. וכ"ש צ"ל וכל שיש. חייב. צ"ל חיוב. ד"ה ומותר וכו'. ומתחיל הדיבור לא ימלא וכו' והוא דין י"ב. מתה למד. צ"ל אתה למד.

ומותר להחזיר וכו'. ירושלמי סוף פרק במה טומנין מכירה לכירה מותר וכו' ומר רבי ירמיה בר' שמעון אפילו מכירה שהבלה ממועט לכירה שהבלה מרובה מותר מכירה לטמינה אסור מטמינה לכירה אסור מטמינה לטמינה צריכה ע"כ. כלומר דמטמינה לטמינה לא נתבאר דינו אי שרי או אסיר ועיין בדברי רבינו פ"ד.

הלכה יב

לא ימלא אדם וכו'. ובגמרא אמרו לא תמלא אשה ואין בזה קפידא שהאשה בכלל אדם כדכתיב ויקרא את שמם אדם. בהרב המגיד ופירש רבינו והטעם באלו לפי שהם קלי הבישול וכו' ואחרים פירשו מפני שהם צריכים בשול הרבה ואין היום והלילה די להם וכו' ע"כ. קשה טובא איך יתכן שיחלוקו ז"ל במציאות כזה דחד לימא דבבישול כל דהוא סגי וחד לימא דבעי יום ולילה אם לא שנאמר דקלי הבישול ר"ל תחילת בישול שהם ראויים קצת לאכילה ואחרים מפרשים בגמרא הבישול ממש וצריך לומר שטבע אלו הקטניות הוא כן שמתחילה הם מתבשלים קצת ואותו קצת הוא קל ושוב להשלים הבישול גמור צריך זמן הרבה.

הלכה יג

תנור שנתן לתוכו וכו'. נראה להדיא שפוסק ז"ל כר' ירמיה מדפתי וכלישנא בתרא דאיתא התם דף י"ח אכן קצת קשה דהתם משמע ללישנא קמא וגם ללישנא בתרא אליבא דר' ירמיה מדפתי דמתניתין דאין צולין וכו' בצלי בתנור איירי ואם כן אמאי כתב רבינו לקמן על גבי האש דהיינו בשרא אגומרי כרב אשי והוא פוסק דלא כוותיה ומלבד כל זה קשה תו ללישנא קמא לרב אשי דאיירי בבשרא דברחא וגם ללישנא בתרא דפריך ליה מברחא ולא שריק ומותיב ליה מהך מתניתין דאיך אפשר לפרש כן בביצה ובצל דליבעו כל כך בישול כמו בשרא דברחא ואנן קי"ל דשיעור סתירה כשיעור צליית ביצה ואיכא מאן דאמר גם לגומעה משמע שהוא זמן מועט והמוחש לא יוכחש דביצה ובצל הם קלי הבישול טפי אם לא שנאמר חדא מתרתי או דמתניתין לצדדים קתני אי נמי דבבצל וביצה אין החששא שמא יחתה אלא אדרבא לאידך גיסא שמא יסיר האש לשלא ישרף וכההיא דכתב רבינו גבי תנור בדין ו'. ולקושיא ראשונה י"ל דכיון דר' ירמיה מצי לתרוצי הך מתניתין כפשטא דבשיל אגומרי קאמר ולהכי תני בשר סתם דכייל אפילו בשר גדיא וגם הגמרא לא גילה מהך מתניתין איך כוונתו לדעת ר"י משום דפשוט הוא ודו"ק.

הלכה יד

ומפני זה וכו'. משנה שם דף י"ז ועיין מ"ש בזה בדין ב'.

הלכה טו

ומותר לשלשל וכו'. משנה שם דף י"ט ופירוש משלשלים תולין וכ"כ רבינו בפירוש המשנה שם.

שבני חבורה זריזין הם. וליכא למיחש שמא יחתה ואנן בעינן שיהיו גחלים דוקא דאם הסיק התנור וגרף את כל האש ותלהו בתנור וצלהו אין זה צלי אש כמ"ש רבינו פ"ח דקרבן פסח.

הלכה טז

ויהיו ראוים לאכילה. בגמרא דף י"ט אמרו וכמה כמאכל בן דרוסאי ורבינו ס"ל דהיינו חצי בישולו והיינו מ"ש ויהיו ראוים לאכילה וכ"כ הרב המגיד ז"ל אמנם קצת קשה ללישנא דעד שיצולו הרבה וכו' מפני שהם כמצטמק ורע לו שכתב דלפי זה הרי צריכין עדיין בישול גמור ולא מקרי מצטמק ורע לו ויש ליישב דבהמשך זמן הבישול קאמר. **ומפני זה וכו'**. מבואר בגמרא שם הדין והטעם.

הלכה יז

הא למדת וכו'. שם הגמרא מסקנא דמלתא ועיין בריש הפרק דין ב'.

הלכה יח

אין נותנים את הפת וכו' או באש. הך או באש קאי אחררה שהזכיר. ובגמרא דף כ' אהך מימרא דרבי אליעזר אומר עד שיקרום התחתון שלה בעי תחתון האיך דגבי תנור או דילמא תחתון האיך דגבי האור ת"ש ר"א אומר כדי שיקרמו פנים המדובקים בתנור ופי' רש"י וז"ל דגבי תנור שהככרות נדבקים בדופני התנור סביב הלכך מבעיא ליה הי קרוי תחתון הנך פנים דגבי דופני התנור או פנים הפונים למטה לחלל התנור לצד האור מודבקים בתנור וחומרא היא דפנים שכלפי האור ממהרים לקרום ע"כ. נראה מדבריו ז"ל דבעיית הש"ס היינו משום דבת"ק ליכא ספיקא דכיון דקתני פניה סתם פני הפת הם העליונים שפניהם כלפי חלל התנור ור"א דפליג וקאמר כדי שיקרום התחתון מספקא לן הך תחתון אי הוי לגבי התנור כלומר הפנים המדובקים בתנור שמתבשל יותר מהר דקרי תחתון או דילמא לישנא דתחתון אפשר דמקיל טפי דהיינו האיך דגבי האור כלומר תחתית הפת ממש שהוא קרוב לאש בתחתית התנור והם שני לשונות תחתון דשייכי בפת כשהוא בתנור דר"א לא קתני פנים התחתון משום דלא מיקרו פנים ממש והכי דייקי דברי רש"י ז"ל שכתב או פנים הפונים למטה לחלל התנור לצד האור ע"כ. ונמצא שלתירוץ הש"ס שהם הפנים המדובקים בתנור הוא לחומרא דיותר קל מתבשל תחתית הפת כיון שהוא כנגד האש ממש ממה שהוא דבוק לדופני התנור ונמצא לפי זה דלעולם ר"א מקיל טפי מת"ק דיותר בקל מתבשל הצד המדובק בדופני התנור שהוא חם הרבה שכיון ששלט האור באותם האבנים הרי קלטו כל החום ותכף כשמניח הפת בהם מתחלת הקרימה שהחום הוא בעצמם והראיה שהאשה האופה מכנסת ידה לתוך

אויר התנור להדביק הפת ואינה יכולה ליגע בדפנות מפני חומם והיא מדבקת הפת בלא נגיעה כלל וגם טבע האש נראה שהוא כן והמוחש לא יוכחש ולפי זה חומרא שכתב רש"י היינו לגבי אידך גיסא דהאיך דגבי האור ות"ק כדקאי קאי דלעולם הוא מחמיר יותר ודייקי נמי דברי ר"א דלא קתני עד שיקרום התחתון דהוה משמע דלא סגי בפניה דקאמר ת"ק אלא כדי שיקרום דסגי בהכי אלא דהש"ס מספקא ליה אי הוי קולא גמורה או דילמא קולא טפי מרבנן ולעולם דלאו [מיקל] כל כך ומתרץ שפיר דבהכי אין מחלקותם רחוקה כל כך אלא דחד קאמר פנים של מעלה וחד פנים של מטה זה היה נראה לעני"ד בפשט דברי רש"י ודיוקא דמתניתין כאמור ובהכי אתי שפיר דברי הירושלמי שהביאו התוספות ז"ל דמשמע דר"א הכא אזיל לקולא כלומר לגבי ת"ק.

אמנם התוספות ז"ל הבינו דברי רש"י דפנים שכלפי האור היינו סתם פנים דפת דהיינו העליונים כשהוא על הארץ וכלפי האור היינו כלפי אויר התנור ששולט בו הבל האור שהאור עצמו הוא לצד מטה ולפי זה מספקא לי גם כן בדברי הת"ק במה שנפרש דברי רבי אליעזר ולא ידעינן אי ר"א מקיל או מחמיר יותר ופי' ז"ל דבמסקנא ר"א מחמיר ונראה דהבינו זה גם כן מדברי רש"י שכתב וחומרא היא ולפי זה נתקשו ז"ל מהירושלמי דבאמת הדבר מבואר דס"ל דר"א מקיל במתניתין. ומה שהכריח להתוספות לפרש כן בדברי רש"י נראה שדייקו במ"ש או פנים הפונים למטה לחלל התנור דר"ל מה שפונה לחלל אויר התנור שהבל האור שולט בו וממ"ש וחומרא היא פי' דקאי אפלוגתא דת"ק וכן הבין הר"ן ז"ל ולדידי חזי לי דאי מצינן לפרושי כוונת דברי רש"י עמ"ש לעיל הלא טוב כי היכי דלא ליפלוג גמרא דידן אירושלמי מלבד מ"ש שטבע האבנים וחרסים של התנור לקלוט יותר חמימות מהאויר וכן מצאתי בדברי הרמב"ם בפי' המשנה וז"ל ור"א סבר כי אפילו לא נשאר מן היום אלא כדי שיקרמו פניה הדבקים בחרס התנור שהם קופאים קודם מן הפנים שהם כלפי אויר התנור וכו' ע"כ. הרי שהוא ז"ל מפרש הסוגיא דהאיך דגבי האור ר"ל לצד מטה ור"א מקיל טפי מת"ק כמ"ש.

ולענין פסק ההלכה רבו הדעות דהרא"ש והרי"ף ז"ל פסקו כת"ק מדהביאו המשנה כצורתה ואילו היו פוסקים כרבי אליעזר היה להם לפרש דכוונתו לפנים המדובקים בתנור כדמסיק בגמרא וכן בפסקי הרא"ש ז"ל פסק להדיא כת"ק והר"ן ז"ל גריס רבי אליעזר בן יעקב ופסק כמותו דמשנתו קב ונקי ובכל נוסחאות שלפנינו ליתי ולא בהרא"ש והרי"ף ז"ל והסמ"ג ז"ל פסק כר"א ורבינו לפי נוסחתינו פוסק כר"א בלי ספק אלא דפליג לפי זה אמ"ש בפירוש המשנה וכמ"ש הרב כ"מ והוא ז"ל הזכיר שיש נוסחא אחרת בדברי רבינו שאינם מדובקים ואז הוה פוסק כת"ק. ויותר נראית נוסחתינו משום

שקלא וטריא דעביד תלמודא בדברי ר"א דמשמע דהלכה כמותו. ומ"ש הרב המגיד דאפשר שרבינו מפרש דר"א לפרושי דברי ת"ק אתא קשה טובא דמהירושלמי שהזכירו התוס' משמע דפליג מדקאמר מודה ר"א בלחם הפנים ואי לא פליג למאן מודה וכן הקשה הרב ב"ח ז"ל ותו דלשון אומר מסתמא משמע שחולק וברמזין הביאו הרב מג"א או"ח סי' רנ"ד כתב שדעת הטור שכתב כדברי רבינו לפסוק כת"ק. ולא ידעתי מאין הוציא דבר זה אם לא שנאמר דמפרש או פניה שכנגד האש שכתב דקאי אפת ולא אחררה כמ"ש הרב ב"י והכי ס"ל להרב ב"ח אלא דכפי זה הוי נגד הירושלמי הנ"ל. ומאי דקשה לי להרב ב"י שהבין שהטור פוסק כר"א אמאי לא הקשה עליו דחולק על אביו הרא"ש ז"ל כמבואר בפסקיו ובקיצור שכתבם הוא גופיה ז"ל וקושיא זו איתא גם כן למפרשים שפירשו דהטור פוסק כת"ק עיין גם כן להרב מגן דוד [ט"ז] ז"ל דקשה ממ"ש הטור בקיצור פסקי הרא"ש. והנראה לענ"ד כמ"ש דיותר טוב לפרש דברי המפרשים ז"ל באופן שלא יחלוק הירושלמי אגמרא דידן והמעיין בזה יראה דכל הפוסקים שוים מלבד מ"ש התוס' בדעת רש"י ודו"ק.

וכשהוא רודה וכו'. ברייתא פרק כל כתבי (שבת דף קי"ז) ומסיק דאף דרדיית הפת היא חכמה ואינה מלאכה כמה דאפשר לשנויי משנינן וכבר ביארו רבינו ריש פרק כ"ב עיי"ש.

הלכה יט

בין ע"ג מנורה. בגירסאות שלפנינו בגמ' דף כ"א איתא בין ע"ג קרקע בין ע"ג כירה ואולי נוסחת רבינו ע"ג מנורה וכן הוא בתוספתא פ"ב שם וכן העתיק הרב ב"י או"ח סי' רנ"ה ומכאן רצה ללמוד הרב בני חיי ז"ל דאם עשה מדורה הרי נפטר מלהדליק נר שבת כיון שטעם הדלקת נר שבת הוא משום שלום הבית והא איכא ובפרט אם עושה מדורה על גבי מנורה דהיה ליה כנר ממש וכו' ע"כ. ולענ"ד אין דעתי נוחה בזה דנר שבת נתקנה משום שלום הבית ומשום עונג שבת כמ"ש רבינו פ"ה ואיכא בנייהו יחיד שדר בביתו לבדו דמשום שלום ליכא ומשום עונג איכא ובמדורה ליכא עונג לאורו או לאכול ולשתות האמנם אם באנו לחלק כגון שתהיה מנורה דולקת מנרות של שעוה וכיוצא כרוכים יחד שדינם כאבוקה דהוי כמדורה פשיטא ודאי דשפיר דמי דהא איכא נמי עונג ודע ששם הכריח מהברייתא ומדברי הפוסקים ז"ל ולענ"ד נראה דיש לחלק ולצדד והסברא היא עמוד ההוראה עיין מ"ש פ"ט דהלכות ברכות בשם הרב כנסת הגדולה ז"ל.

רוב עביו ורוב הקיפו. סוף פ"ק עץ יחידי רב אמר רוב עביו ואמרי לה ברוב הקיפו אמר רב פפא הלכך בעינן רוב עביו ובעינן רוב הקיפו כתנאי ר' חייא אמר כדי שתשחת

העץ ממלאכת האומן ר' יהודה בן בתירא אומר כדי שתאחז האש משני צדדים ואע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר את שני קצותיו אכלה אש ותוכו נחר היצלח למלאכה ע"כ. ואיכא למידק דאמאי הצריך רב פפא תרוייהו אי רוב עביו הוי טפי לימא רוב עביו ואם רוב הקיפו הוי טפי לימא רוב הקיפו ומתחלה היה נראה דמדקדוק הלשון קאמר הכי מדקאמר ואמרי לה ברוב הקיפו דמשמע דר"ל רוב עביו דקאמר רב ר"ל ברוב הקיפו נמי ולהכי פסק לחומרא דבעינן תרוייהו והיה נראה כן נמי מדברי רש"י שפירש ד"ה שני קצותיו אכלה אם בידוע שתוכו נחר וכו' דמשמע דמאן דאמר רוב הקיפו ר"ל מלבד רוב עביו אמנם ממה שכתב ז"ל ד"ה כתנאי רוב עביו או רוב הקיפו משמע דבחדא מנייהו סגי וגירסת הרי"ף ז"ל היא רב אמר רוב עביו ושמואל אמר רוב הקיפו וסתמא משמע דבחדא מנייהו סגי ולפי זה מ"ש רש"י בידוע שתוכו נחר ר"ל שכבר יבש עד שאין ראוי עוד למלאכה אבל אה"נ דעדיין לא נשרף ואם כן צריך לומר דרב פפא גופיה משום דלא מכרעת ליה הי מנייהו עדיף נקט לחומרא דבעינן תרוייהו.

הלכה כא

היתה מדורה של קנים וכו'. שם דף כ' אמר רב הונא קנים אין צריכין רוב אגדן צריכין רוב גרעינין [אין]צריכין רוב נתנם בחותלות צריכין רוב מתקיף לה רב חסדא אדרבא אפכא מסתברא קנים מבדרן אגדן לא מבדרן גרעינין מבדרן נתנם בחותלות לא מבדרן אתמר נמי אמר רב כהנא קנים שאגדן צריכין רוב לא אגדן אין צריכין רוב גרעינין (אין) צריכין רוב נתנם בחותלות אין צריכין רוב ע"כ. וגירסת רבינו להיפך וכ"כ הרב המגיד ועיין להרב ב"י סימן רנ"ה.

הלכה כב

מדורה של זפת וכו'. שם ופירש רש"י ז"ל רבב שומן ושעוה וכל דבר הניתך גבבה שגובבין מן השדה ע"כ. אמנם רבינו נראה שהיה גורס קירא להדיא והיינו שעוה וכגירסת הרי"ף ז"ל וא"כ לדעתו רבב אינו אלא שומן וק"ל.

פרק ד

הלכה א

כגון הגפת. רבינו סתם דבריו ומשמע דכל מין גפת קאמר וכן כתב להדיא בפירושו להמשנה וז"ל גפת כבר ביארנו שהוא פסולת הזתים וכו' וכן פסולת השומשמין וכו' ע"כ. ובגמרא דף מ"ז אבעיא להו גפת של זתים תנן אבל דשומשמין שפיר דמי או דילמא דשומשמין תנן וכל שכן דזתים תא שמע וכו' שמע מינה דזתים תנן ודחי לעולם אימא

לך לענין הטמנה דשומשמי נמי אסור וכו' ע"כ. ומרן ז"ל תמה על רבינו היכי נקיט לה לחומרא כיון דבעיין לא איפשיטא ומדרבנן ותירץ מדלא דחי בדרך דילמא אלא לעולם אימא לך משמע דקושטא קאמר אי נמי מפני שהוא קרוב לבא לידי איסור תורה וכו' ע"כ. והתירוץ הראשון נראה יותר.

בזמן ששלשתם לחים. דע דבמתניתין ריש פרק במה טומנין קתני תבן זגין ומוכין ועשבים ובגמרא נמי מייתי הנך ארבעה בהדי הדדי וקאמר בזמן שהן לחים וכו' משמע דארבעתם שוים גם רבינו בפירוש המשנה כתב וז"ל ואמר בזמן שהם לחים אינו רוצה בזה העשבים בלבד אבל חוזר על הכל ר"ל תבן וזגין ומוכין ועשבים ע"כ. מעתה קשה טובא על רבינו למה לא הזכיר תבן גם כן ומדכתב בזמן ששלשתם לחים מוכרח דאינו ט"ס תו קשיא לי על מרן ב"י או"ח סימן רנ"ז שפסק בשלחנו הטהור תבן וזגין ומוכין ועשבים בזמן ששלשתם לחים ואתמהא דמני ארבעה ותני שלשה ושם ראיתי להרב ב"ח שכתב עליו וז"ל ושגגה יצאה מתחת קולמוסו דהרי הרמב"ם דכתב האי לישנא בזמן ששלשתם לחים הוא לפי שלא היה גורס תבן בסיפא אבל למאי דהכניס הרב גם כן תבן בהך סיפא הדבר ברור שגם תבן אינו מוסיף הבל אלא בלח אבל לא ביבש ע"כ. ואילו היה רואה הרב ז"ל דברי רבינו בפירוש המשנה הנ"ל לא היה כותב בפשיטות דרבינו לא היה גורס תבן דאיך נאמר דכשחבר היד נזדמנה נוסחא אחרת לפניו ולא הציץ למ"ש הוא עצמו בפירוש המשנה שחיבר בילדותו.

לכך נראה לענ"ד דחדא מתרצת חברתה דס"ל ז"ל דתבן ועשבים חדא מלתא היא דתבן מין עשב הוא ודאי לכך כתב הרב ב"י בזמן ששלשתם דגריר בתר דברי רבינו שהזכירם בב"י שם ולפי שהיה פשוט אצלו דבר זה גם בדעת רבינו דהגם דלא הזכיר תבן הוא הדין והוא הטעם דהיינו עשבים לכך לא תפס עליו בזה דאם לא כן הוה קשה תו איך לא נרגש הרב ב"י מזה כשהזכיר דברי רבינו שם בלא תבן והרי בכל מה שכתב שם על דברי הטור ז"ל הזכיר תבן על פי המשנה והסוגיא דפ' במה טומנין הנ"ל אלא ודאי משמעות הדבר נראה דס"ל דהיינו תבן היינו עשבים ולא חש רבינו להזכיר תבן דנראה לו כפל לשון וכבר ראיתי להרב מגן אברהם ז"ל שם שכתב דצריך לומר דחשיב לתבן וזגין כחדא וכו' ע"כ. ובין אם נדמה תבן לזגין כדברי הרב או לעשבים כמ"ש הרי עלו דברי רבינו והרב ב"י כהוגן על צד היותר טוב וכשיטת הפוסקים ז"ל עיין עליהם.

ואפי' מחמת עצמן. שם דף מ"ז והקשה הרב לח"מ דמאחר דהך בעיא לא איפשיטא איך פסק לחומרא במידי דרבנן והיה לו לפסוק לקולא כמ"ש הרא"ש וכו' ע"כ. ואחר המחילה אין נראה כן דמאי דדחי ליה היכי משכחת לה ממרטא דביני אטמיה דחייה

אמיתית היא וקיימא תדע נמי מדמייתי עלה הא דתני רבי הושעיא וכו' והכי מוכח מדברי הרא"ש שכתב וז"ל ודחי ליה ואזלינן לקולא וכו' דהיינו לומר דדחייה אמיתי היא מדגררינן אבתרא לפי דרכו ז"ל דמחמת דבר אחר הוי קולא ודו"ק. וגם הרי"ף ז"ל כתב להדיא וסליקא לה בלחין מחמת עצמן עיי"ש. שוב ראיתי לרבינו בפירוש המשנה שכתב כן להדיא וז"ל ואינו רוצה באומרו לחים שיהיו שרוים במים אבל רוצה שיהיה בהם לחלוחית טבעית ויתכן להיות זה בצמר אם יהיה מבין יריכות הצאן ומן הסמוך לאליה כי יש שם לחלוח טבעי ע"כ. עוד הקשה הרב ז"ל דאם איתא דמחמת עצמן ומכ"ש מחמת דבר אחר איך רצו בגמרא לפשוט ממוכין דמתניתין וכו' הא משכחת לה מחמת דבר אחר דנלמד במכ"ש עיי"ש. ואין זה קושיא דאיכא למימר דעדיפא מינה משני ליה ולמה יכניס עצמו בזה הלחץ וק"ל.

ודברים אלו וכו'. בהרמב"ם כתיבת יד קדמונים משנת הקי"א ואחר משנת הקס"ב נמחק תיבת הבל בכל זה הפרק.

כגון זוגים ומוכין וכו'. פירוש זגין קליפי הענבים ומוכין הוא הצמר ובלאי הבגדים ודומים שממלאים בו הכרים והכסתות וזולתם וכ"פ רבינו בפירוש המשנה וכסות מהגמרא מוכח שהיא מצמר ועיין להתוס' שם ויתכן גם כן משאר דברים עיין בפירוש המשנה לרבינו ופירות פי' רש"י כגון חטים וקטניות. וכנפי יונה נוצה ונעורת היינו הדק הדק שקורין אריכט"ש. ונסורת שמנסרין הנגרים מן העצים. ושלחין עורות שאינן עבידין תרגום והפשיט את העולה וישלח. ובענין טלטול אלו הדברים עיין לרבינו פ' כ"ו.

הלכה ב

לפיכך מותר להטמין וכו'. כל פרטי דינים אלו כבר הזכירם רבינו בפירושו להמשנה גם כן באורך יעו"ש והאחרונים ז"ל תפסו עליו שאין זה דבר מתקבל שמבעוד יום יהיה אסור להטמין בדבר המוסיף הבל ובין השמשות יהיה מותר והם ז"ל פירשו הדבר בסגנון אחר וגם פירושם דחוק עיין להרב המגיד ז"ל והכל תלוי בחילוף הגירסאות בסוגיין דפ' במה מדליקין (שבת דף ל"ד) ועיין להרב ב"ע ז"ל. ודע שבהרמב"ם כתב יד נמחק שסתם קדרות בין השמשות אלא שכבר רתחו וכו'.

הלכה ג

אבל אסרו חכמים וכו'. וכתב רבינו בפירוש המשנה דאפר חם אינו מוסיף הבל ואפילו הכי גזרו ההטמנה בשבת בשום דבר אף שאינו מוסיף הבל גזרה אטו אפר חם ואפר חם עצמו אטו שמא יהיה באפר איזה גחלת האש קטנה ואינו גזרה לגזרה כיון שהכל הוא בשעה אחת ודבר הנעשה תמיד ואי לא הא לא קיימא הא וכו' עיי"ש.

הלכה ד

ומותר להטמין דבר צונן בשבת. פי' אפי' דבר שדרכו להטמין כדאיתא בגמרא דף נ"א ושם אמרו דר' אמי סבר דאדם חשוב אסור להטמין אפי' בצונן ורבינו התיר לכל אדם משום דבגמרא אמרו הוא סבר אדם חשוב שאני משמע דהוא ניהו דסבר הכי ואנן לא קיימא לן כוותיה והרב כנסת הגדולה או"ח סי' רנ"ז הכריח מדחזינן לרב נחמן דהלכתא כוותיה בדיני ולדעת מקצת פוסקים נאמר כלל זה אפילו לגבי כולי עלמא נראה דלא חש לזה וגם רב יוסף תמה על ר' אמי וכו' כוותייהו נקטינן דאין לחלק בין אדם חשוב לאינו. **ונתגלו בשבת וכו'**. לא ידעתי מאין הוציא רבינו דנתגלו בשבת איירי דמשמע שאם גילם ביד אסור לכסותם ואמאי כיון דמערב שבת היו טמונים הא לא הוי תחילת הטמנה ותו דמאי שנא מקדרה שמותר ליטלה ולהחזירה כדאיתא התם דף נ' והתוספות ז"ל כתבו דהא דנקט ונתגלה משום דנתגלה מבעוד יום איירי דומיא דרישא אבל אם גילהו בידים מבעוד יום כדי לכסותו משתחשך אסור דדמי לתחילת הטמנה ע"כ. ולרבינו קשה נמי דמשמע מדבריו דאם יתגלה מערב שבת דאסור לכסותו משתחשך נגד התוס' והוי חומרא טפי ולמדתי מדברי הרב ב"י או"ח סי' רנ"ז דכוונת רבינו דמאי דנקט מתניתין נתגלה בשבת לאו דוקא דאפי' גילהו בידים שרי לכסותו ומאי דנקט נתגלו כוונתו לאפוקי מבעוד יום דאף שנתגלה מעצמו אסור דלא הותר אלא בשבת דוקא והיא סברת הסמ"ג וסמ"ק והתרומה ז"ל ונסתייעו מדברי הירושלמי עיין עליהם ועיין להרב ב"ח ז"ל שהאריך בזה.

ומותר להחליף וכו'. שם דף נ"א ת"ר אע"פ שאמרו אין טומנין אפי' בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה אם בא להוסיף מוסיף כיצד הוא עושה רבן שמעון בן גמליאל אומר נוטל את הסדינין ומניח את הגלופקרין או נוטל את הגלופקרין ומניח את הסדינין וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא אותו מיחם וכו' ופי' רש"י אם בא להוסיף כיסוי על כיסוי משחשכה מוסיף גלופקרא קו"ט ויש בו הבל יותר מן הסדינין ונוטל את הגלופקרא בימות החמה אם ירא שמא יקדיח תבשילו מחמת רוב כיסוי וכן היה ר"ש מקיל קולא אחריתי בהטמנה ע"כ. והתוספות ז"ל כתבו שם בשם הר"י והרב פורת דלא גרסינן כיצד הוא עושה דרשב"ג פליג את"ק דלא שרי אלא להוסיף אבל להחליף אסור ורשב"ג שרי אף להחליף וכל שכן ליטול ולהחזיר אותו דבר דלא הוי כל כך תחילת הטמנה והיינו דקאמר וכן [היה] רשב"ג אומר כלומר שהיה מקיל קולא אחריתי גבי הטמנה ע"כ. ולדעתם ז"ל רשב"ג מקיל שתי קולות יותר מהברייתא דלדעת הברייתא לא הותר כי אם להוסיף אבל ליטול ולהחזיר וכל שכן להחליף אסור דהוי תחילת הטמנה

ורשב"ג מתיר להחליף וכל שכן ליטול ולהחזיר ואין צריך לומר להוסיף ולפי דבריהם ז"ל מימרא דרשב"ג הויא כפשטה דרוצה להחליף או כדי לחמם התבשיל ביותר או כדי שלא יתחמם ביותר או מפני שהוא צריך לאותו כיסוי ולכך מניח אחר תחתיו בכל גווני שרי ורש"י ז"ל אפשר דלא פליג עם התוס' דהרי פירש בברייתא כיסוי על כיסוי ובדרשב"ג פירש להחליף כפשוטו ובההיא דוכן היה רשב"ג פירש דמקיל קולא אחריתי מכלל דגם באידך דרשב"ג איכא נמי קולא ואם כן על כרחך גם לדעתו רשב"ג פליג אתנא קמא דאם לא כן איך שייך לומר קולא אחריתי כיון דהראשונה אינה מפי עצמו אלא לפרש דברי הברייתא אלא נראה דגם הוא אזיל ומודה לשיטת התוס' ז"ל.

מעתה רבינו שהתיר החילוף משמע דקאי נמי בשיטת רש"י והתוספות ז"ל וכלומר דמכל שכן ליטול ולהחזיר ואצ"ל להוסיף דהכל שרי כיון שהוא בדבר שאינו מוסיף הבל. אמנם הרב המגיד ז"ל הבין בדברי רבינו דההוספה אסורה ושלא התיר אלא החילוף אפילו ביותר טוב ומרן ז"ל חלק עליו דאין בדברי רבינו הכרע וקצת נראה שהם ז"ל היו גורסין בדברי רבינו בכיסוי טוב ממנו עיין עליהם ואין נראה לענ"ד דאם כן איך כתב נוטל כסות ומניח כנפי יונה או נוטל כנפי יונה ומניח הכסות הגם דאפשר ע"פ מ"ש רש"י בימות החמה וכו' ואיך שיהיה הנראה לענ"ד כמ"ש והוא קרוב לדברי מרן ז"ל ומכ"ש דלא לאפושי במחלוקת וגם הסברא מחייבת לאסור הטמנה בדבר אחר מההוספה או החזרה באותו דבר עצמו ודו"ק.

הלכה ה

פינה התבשיל. שם וכן היה רשב"ג אומר לא אסרו אלא באותו מיחם אבל ממיחם למיחם מותר השתא אקורי קא מקיר ליה ארתוחי קא מרתחי ליה ע"כ. וראיתי להרב מגן אברהם או"ח סי' רנ"ז שדקדק שאפילו להחזירו לכלי ראשון שהיה בו תחילה שרי וכו' עיי"ש ואין נראה דהא בהכרח הכלי הוא חם מן התבשיל שהיה בו ואם איתא לישמועינן הך רבותא וכל שכן בכלי אחר וק"ל.

הלכה ו

מניחים מיחם וכו'. ברייתא שם וגירסת רבינו הכי וכן היא גירסת הגאונים ז"ל וכ"כ הרב המגיד ז"ל. ושוב מצאתי בהרמב"ם כתב יד משנת הקי"א ומחקו קדרה ע"ג מיחם ומיחם ע"ג קדרה.

אבל אין מניחים וכו'. שם דף מ"ז וקשה קצת דאם כן איך התירו לחמם דבר צונן כלל הרי על כל פנים מוליד בו החום כי הכא ויש לחלק ודו"ק.

פרק ה

הלכה א

ואחד אנשים ואחד נשים וכו'. איכא למידק אמאי פירש לנו כן במצוה זו יותר מכל דיני שבת ומהיכי תיתי לומר שהנשים יהיו פטורים הא איתקוש לכל דיני שבת כדילפינן כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה. ואפשר דכתב כן כלפי מ"ש ז"ל דעיקר מצות הדלקה היא לנשים וכמ"ש לקמיה ז"ל.

אפילו אין לו מה יאכל וכו'. נראה פירושו דאפילו אין לו מה יאכל וכדי שלא להצטרך לבריות אינו שואל על פי מ"ש חז"ל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות אפילו הכי לענין הדלקת הנר גזרו ז"ל עליו שישאל על הפתחים כיון דהוי חיוב גמור. אי נמי אפשר דהכוונה שיש לו מעות מצומצמים כדי לקנות לאכול ואם יקנה השמן אין לו לאכול אפ"ה ישאל על הפתחים. ועיין להמג"א שם.

קודם הדלקה. זו היא דעת רבינו ורוב הפוסקים ז"ל אמנם הרמ"א סימן רס"ג כתב בשם המרדכי שתברך אחר ההדלקה דאם תברך קודם קבלת שבת ואסורה להדליק. והכנסת הגדולה כתב בשם ליקוטי מהר"י ווי"ל סימן כ"ט דמקצת הנשים נוהגות שמדליקות הנרות ואחר כך משימין ידיהן פרושות נגד הנרות ואז מברכות ואחר כך מסלקות ידיהן. הא דפורשות ידיהן כדי שיהיה עובר לעשייתן ולא רצו לברך קודם הדלקה דאם כן קבלו שבת ותו לא מצי לאדלוקי ע"כ. ונכתב בצידו ויש להזהירם שיחברו הידים יחד וגם האצבעות שלא תהנה מן הנר כי אם אחר הברכה כדי שיהא קצת עובר לעשייתן ולא כמו שנוהגות לפותחם ולהפרידם דאם כן לא הועילו כלום בתקנתם. והרב עטרת זקנים כתב בשם פענח רזא ז"ל שטוב לאשה יראת ה' שלא תדליק הנרות של שבת בקינסא רק יהיה לה נר של שעוה מיוחד לה להדליק מידי שבת ושבת. והרב שיירי כנסת הגדולה כתב בשם רבינו בחיי הובא בס' מטה משה סי' קי"ז וז"ל ראוי לאשה שתתפלל בשעת הדלקת נר שבת שהיא מצוה המוטל עליה שיתן לה ה' בנים מאירים בתורה כי בשעת עשיית המצוה התפילה יותר נשמעת ובזכות נר שבת שהיא אור תזכה לבנים בעלי תורה שנקראת אור שנאמר כי נר מצוה ותורה אור.

בדרך שמברך וכו'. עיין בדברי רבינו פי"א דברכות ומ"ש שם בס"ד.

הלכה ב

מותר להשתמש וכו'. מבואר הדבר שאינו דומה לנר חנוכה דהתם הנר עצמה היא המצוה לפרסם הנס ולא להאיר כלל מה שאין כן נר של שבת שהוא בהיפך דלא נעשית

כי אם להשתמש לאורה לאכול ולשתות ולדברים אחרים שהם בכלל עונג שבת כמו שהקדים ז"ל.

הלכה ג

צריך להדליק מבעוד יום. שם דף ל"ה ושיעורים אחרים נאמרו שם ורבינו בחר לו הדרך הבטוח יותר דאיתא התם אמר ליה רבא לשמעיה אתון דלא קים לכו בשיעורא דרבנן אדשימשא אריש דקלי אתלו שרגא ופירש רש"י בשיעורא דרבנן בין השמשות. אתלו הדליקו את הנר מבעוד יום ע"כ.

להזהירן ולבדוק אותם. הוצרך לכתוב להזהירן ולבדוק אותם לאשמועינן אגב ארחיה דצריך לומר להם בנחת כדאיתא בש"ס ולשון אזהרה ובדיקה אינה אלא בנחת ולשון רכה ואין צורך למה שנדחק הרב בעל מעיל שמואל ז"ל עיי"ש.

ולומר להם ולאנשי ביתו. כן היא הגירסא בכל הספרים והלשון נראה מיותר דבחדא מנייהו הוה סגי אם לא שנאמר דתיבת ולומר להם רוצה לומר להנשים בכולל אף שאינם מאנשי ביתו דכל ישראל ערבין זה לזה ושוב בא לומר דגם לאנשי ביתו יאמר להם דלא נימא דמסתמא זהירי בהכי קמ"ל אי נמי ולומר להם קאי לנשיו ואנשי ביתו היינו עבדיו ושפחותיו כמו אנשי בית אברהם. שוב מצאתי בהרמב"ם כתב יד משנת הקס"ב ואחר משנת הקי"א שמחקו תיבת להם ונכון מאד בעיני.

הלכה ד

משתשקע החמה עד שיראו וכו'. שם דף ל"ד והקושי בדברי רבינו מבואר דנראה דפסק דלא כמאן וכמו שהקשה הרמ"ך ז"ל ומה שתירץ שרב יהודה אמר שמואל אמרה לתרוויהו ש"מ חד שיעורא הוא ע"כ. ר"ל דס"ל דמ"ש בברייתא כוכב אחד יום רוצה לומר קודם שקיעת החמה דאם לא כן לא מתרץ מידי. ומכל מקום אכתי קשה טובא דבפירוש המשניות במשנת על שלש עבירות וכו' כתב וז"ל ודע כי אחר ביאת השמש עד שיראה כוכב וכו' נקרא יום ועד שיראו שנים גם כן נקרא יום עד כאן וזה סותר למ"ש כאן וכן הקשה בס' מנחת כהן והוסיף עוד ממ"ש פרק ראוהו בית דין ובפ"ב דהלכות קידוש החדש שבאמת נראה סותר למ"ש כאן ומינה וביה שם פליג מדידיה אדידיה דקשיא דיוקא אדיוקא וכבר ראיתי להרב בן חביב שם שעמד בזה עיי"ש ומכל מקום צ"ע.

במרן ז"ל שהביא הבל. צ"ל הכל.

והעושה מלאכה וכו'. שם דף ל"ב א"ר יוסי ברבי זבידא העושה מלאכה בשני בין השמשות חייב חטאת ממה נפשך וכו' ע"כ. והדבר מבואר ועיין עוד להרב המגיד ז"ל.

הלכה ה

כגון צמר וכו'. דע דבמתניתין מנו ששה מיני פתילות שאין מדליקין בהם ובגמרא תנא הוסיפו עליהם של צמר ושל שער והם אלו שמנה רבינו למדקדק בהם אמנם שם מנו בכללם בירוקה שעל פני המים והיינו אוכמתא דארבא ופירש רבינו בפירוש המשנה שהוא כמין צמר המתהוה בצדי הספינות כשמאריכים ימים במים ע"כ. וכאן השמיטה שלא הזכיר אלא שבעה ולא ידעתי למה. ואולי שהוא נכלל באחד ממיני צמר שהזכיר ז"ל ודו"ק.

ברוב היוצא. שם סוף פ"ק אמר עולא המדליק צריך שידליק ברוב היוצא ופירש רש"י ברוב היוצא מראש הפתילה חוץ לנר ע"כ.

הלכה ו

הכורך דבר וכו'. שם דף כ"א ונראה מדבריו ז"ל דהמציאות הוא שוה אלא שאם נתכוון להוסיף אורה אסור ואם נתכוון להעבות הפתילה מותר וכ"כ הרא"ש בדעת הרי"ף ז"ל אלא שהוכיח דרש"י ז"ל לא ס"ל הכי שכתב להקפות וכו' כדי שתהא הפתילה צפה ולא תטבע בשמן וכו' עיי"ש אלא שמדברי הרב המגיד ז"ל נראה דרש"י ז"ל ס"ל כהרי"ף ורבינו ואי אפשר להשוותה לפי גירסת הרא"ש דמדברי רש"י נראה שאין לתלות הענין בכוונה דהא לדידיה החלוקות אינם שוות דבלהקפות ס"ל דאין כאן כריכה כלל אלא הפתילה נסמכה על גבי האגוז שלא תטבע בשמן וכמ"ש הטור או"ח סי' רס"ד ומדברי הרב ב"י שם נראה שיש חילוף נוסחאות בדברי הרי"ף עיי"ש אלא שהקשה על דברי הטור דלא היה לו לכתוב אם כיון כיון דלא קאי אלא לדעת הרי"ף אלא הו"ל למימר אם להדליק אסור כדברי הברייתא וכתב ז"ל ושמא י"ל שאינו מפרש דברי רש"י כהרא"ש אלא כמו הרה"מ ע"כ. ולכאורה קשה דכיון דהטור כתב דרש"י פירש כרך והרי"ף פליג וכו' משמע דס"ל להטור דכל היכא דכרך אסור אפילו שכיון וכו' דאי לא תימא הכי לא הוה ליה להטור לתלות מחלוקתם בכרך אלא בכיון להקשות וכו' וכן הקשה הרב בעל משנה למלך ז"ל והניחו בצ"ע. ולענ"ד נראה דאין כאן קושיא דהרב ב"י לא כתב כן אלא בלשון שמא ועוד דאם הטור יסבור דרש"י לא פליג עם הרי"ף לענין הכוונה אלא במציאות הענין הרי במשמעות דבריו אפשר לפרש כן שהוא לא כתב אבל הרי"ף וכו' דהוה משמע להדיא דפליג עליה לענין דינא אלא כתב והרי"ף פירש וכו' כלומר אבל לענין הכוונה כו"ע מודו ובהא לא חש לדברי הרא"ש כיון דלא נפקא לו לענין דינא והמעיין יראה ולבבו יבין שאין כאן קושיא על הרב ב"י ז"ל והא ראיה שכתב הרב ב"י כמו הרה"מ כלומר לפי דרכו וכוונתו לפי דעת הטור לא לפי מה שסובר הוא ז"ל והבן.

הלכה ז

נותנים גרגיר וכו'. תוספתא פ"ב דשבת וטעם העושה כן איתא נמי התם כדי שיהא שוהה ודולק.

וכל הפתילות וכו'. תוספתא שם כלשון רבינו ואיתא נמי בגמרא דף כ"א ושם תני כירה ורבינו העתיק דברי התוספתא דקתני מנורה. ויש להסתפק ע"פ דברי רבינו אם כבר יש לו נר כשר מפתילה הראויה אי מצי להדליק. אצלה נר אחר מאלו הפתילות הפסולין להדליק. ונראה לענ"ד דמנקט לחומרא עדיף כיון דהוי מידי דאורייתא אם יתקן הפתילה או יטה כמ"ש רבינו אחר זה ומכל שכן דיתכן שיכבה הנר של היתר קודם ונמצא משתמש לנר האסור להדיא וכן משמעות לשון הטור ז"ל וכן הסכים הרב ב"ח סי' רס"ד עיי"ש.

הלכה ח

כגון זפת ושעוה. בריש במה מדליקין תנא עד כאן פיסול פתילות מכאן ואילך פיסול שמנים פשיטא שעוה איצטריכא ליה מהו דתימא לפתילה נמי לא חזיא קמ"ל ורבו הפירושין בדברים אלו עיין להתוספות שם והרב המגיד הביא דברי הגאונים ז"ל והסכים שרבינו מתיר לעשות פתילה מהשעוה עצמה ולהדליקה על ידי שמן ואף שהמציאות מנגדו כי אי אפשר להדליק בשעוה לבדה בלא פתילה כתב ז"ל דאפשר שהיו יודעים בזה איזה אימון לעשותה פתילה ותדליק ומרן ז"ל חלק עליו וכתב דאין בדברי רבינו הכרע וכן כתב בב"י סי' רס"ד והסכים ז"ל שמותר להדליק בנרות של שעוה כדרך כל הארץ על פי רוב הפוסקים ז"ל עיי"ש. ולענ"ד נראה פשוט דבנרות של שעוה של זמנינו שהם נמשכים אחר הפתילה בטוב ועולים על שלחן מלכים להאיר להם והם חשובים ולא נחלקו ז"ל על אלו כלל ואילו בזמנם לא היו בקיאים לעשותם בשלימות כמו בזמנינו וכן מצאתי להרב ב"ח ז"ל שם והסברא תכריע כי היא עמוד ההוראה ודו"ק.

הלכה ט

חלב שהתיכו וכו'. שם דף כ"א מימרא דרב ברונא אמר רב וכתבו התוספות ז"ל דקרבי דגים לאו היינו שמן דגים דשמן דגים שרי ליה מתניתין בעיניה ע"כ. ופשוט.

אבל שמנים וכו'. גם זה שם בעא מיניה אביי מרבא ופשט ליה לאיסור.

הלכה י

ולא בצרי וכו'. שם דף כ"ה תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אין מדליקין בצרי מאי טעמא אמר רבה מתוך שריחו נודף גזרה שמא יסתפק ממנו אמר ליה אביי ולימא מר מפני שהוא עף חדא ועוד קאמר וכו' ע"כ. ופירש רש"י עף ונדבק בכתלי הבית ומדליק את

הבית ע"כ. וכתבו התוספות תימה דהוה ליה למימר אפי' בחול נמי ליתשר כדאמרן לקמן דאין מדליקין בנפט לבן אפי' בחול מפני שהוא עף ע"כ. ונראה לענ"ד לתרץ דכוונת אביי היינו כלפי דברי רבא וכלומר דבשלמא בברייתא דרשב"א הייתי מפרשה אפילו בחול ומפני הסכנה אלא לדידך דאמרת גזרה שמא יסתפק ממנו דהיינו בשבת דוקא א"כ לימא מר מפני שהוא עף שהוא ודאי ואין כאן שמא אי נמי אפשר דכדפריך ולימא מר מפני שהוא עף כלומר ואפי' בחול אסור ואיך שיהיה מן האמור יתבאר דכשכתב רבינו ולא בנפט לבן ואפילו בחול וכו' קאי גם אצרי שהזכיר דכיון שהוא עף מסתברא ודאי דאפילו בחול אסור וק"ל.

הלכה יא

מותר להדליק וכו'. משנה וגמרא שם דף כ"ה.

הלכה יב

גזרה שמא יקח מן השמן שבכלי וכו'. הקשה הרב לח"מ ז"ל דאמאי לא כתב דהטעם משום מכבה וכמ"ש בפי"ב וכו' וי"ל דס"ל דאינו מכבה ממש ע"כ. והדברים תמוהים ליחס זה בדעת רבינו נגד פירוש רש"י והר"ן ז"ל ונגד מה שפירש הוא עצמו בפירוש המשנה שם שכתב להדיא דהוי מכבה עיי"ש ואם לא פירש כאן מה בכך הרי סמך אל מ"ש בפי"ב ועמ"ש שם ופשוט הוא. שוב אחר זמן רב שכתבתי זה נדפס ספר בתי כהונה מהרב הגדול כמהר"ר יצחק כ"ץ נר"ו ושם ראיתי בדף ע"ט פסק ארוך על ענין האבוקות שמוליכים לפני הספר תורה וחתנים ביו"ט ובלשון זה של רבינו עם לשון הקודם ובדין ט"ז נתעצם הרבה ורצה לפרשו ע"פ דברי הרב לח"מ ז"ל שהזכרתי דאין כאן חיוב אפי' במסתפק מן השמן כי אם איסור דרבנן ומשום מוקצה וראייתו העיקרית ממה שהזכיר רבינו חילוק דאם חיבר הכלי בסוף דבריו אחרי דין איסור המוקצה שהזכיר וכו' עיין עליו ודיוק נכון הוא באמת.

אמנם אחרי המחילה הראויה אין זה כדאי להפוך הדין מחיוב לפטור מכל שכן שרבינו בפירושו להמשנה כתב להדיא דהוי מכבה וכמ"ש בראשונה והזמן אינו מספיק עמי להאריך אך את זו ראיתי כעת לתקן סדרו של רבינו בזה דאפשר דמתחילה הביא האיסור בנר דלוק ושוב כתב דלא מבעיא בנר דלוק אלא אפילו אחר שכבה נמי אסור ושוב חזר לעיקר הדין ולעולם דהאי כדיניה והאי כדיניה. עוד אפשר דנקט דבריו בהדרגה מתחילה חייב ואח"כ איסור ואח"כ מותר. עוד אפשר דדעתו ז"ל לאשמועינן חידושא דאפילו אחר שכבה הנר אסור להסתפק מן השמן שבקערה או מן הכלי המנוקב דהא בהא תליא דכיון דאסרינן להסתפק מאותו שמן משום מכבה מינה נמי דהוקצה לגמרי ואפשר אחר

שכבר הנר העיקרי אסור גם כן להסתפק מהשמן שבכלי האחר ומכיון דבעל כרחו היה לו לשנות מסדר המשנה דהא חיבור הכלי קאי גם לדין הקערה ובמשנה אין הסדר כך אמטו להכי לא חש לזה. ועם כי רואה אני שכל זה בקצת דוחק כך למדונו רבותינו דמוטב לסבול דוחק הלשון מדוחק הענין ע"פ הנ"ל ומסכים הולך לשאר המפרשים והפוסקים זלה"ה ועיין עוד במ"ש לקמן. שוב זכיתי ומצאתי להרב מעיל שמואל ז"ל בנימוקיו על דברי רבינו שהכריח דעתו ז"ל ממ"ש בפירושו להמשנה יעו"ש וכן פסק השו"ע סי' רס"ה דשמא יסתפק ממנו ויתחייב משום מכבה וכתב הרב מגן אברהם שם היינו להרמב"ם שפסק כר"י דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב ע"כ. גם הרב כ"ץ נר"ו הזכיר באחרונה דברי הרב המגיד פי"ב דין ו' יעו"ש.

שהרי לא נמאס בנר. דברי רבינו קשים הרבה לכאורה לפי המשנה והגמרא שם דף כ"ט דבמתניתין קתני ואפילו היא של חרס ובגמ' קאמר וצריכא דאי אשמועינן שפופרת של ביצה בהא קאמרי רבנן דכיון דלא מאיסא אתי לאיסתפוקי מינה אבל של חרס דמאיסא אימא מודו ליה לר' יהודה וכו' ע"כ. נמצא דלרבנן אפילו דמאיס אסור וכיון שכן איך נתן טעם רבינו שהרי לא נמאס דמשמע הא אם נמאס שרי והכי מוכח קצת שהרי לא הזכיר של חרס דמאיס משמע דסבירא ליה דאם נמאס ליכא למיגזר ושרי והוי הפך מתניתין וגמרא. והנה הדבר מבואר לאידך גיסא דרבינו לא העתיק לשון המשנה שהרי כתב לא יתן אדם כלי מנוקב וכו' ובמשנה אמרו שפופרת של ביצה ואם כן בהכרח צריך לומר דרצה לכלול בלשונו כל מין כלי בין של מתכת בין של חרס ושוב כתב דין הקערה וכו' ועל שניהם כתב גזרה שמא יקח מן השמן שבכלי בשם כולל בין להכלי הראשון שהזכיר בין לדין הקערה ונתן טעם שהרי לא נמאס בנר משום דסבר דכי אמרינן בגמ' אבל של חרס דמאיסא אינו בשביל הנר עצמה שהרי אינו בתוכה אלא המיאוס הוא מצד הכלי שכיון שהוא של חרס החרס מצד עצמו מאיס ולכך הוה סלקא דעתין דשרו רבנן קא משמע לן דאפילו הכי אסור דלא שרינן אלא בנמאס בנר עצמו והיינו טעמייהו דרבנן לאסור דאף דנמאס מחמת הכלי כיון דלא נמאס מחמת הנר איכא למיגזר דאסיר תדע דאם לא כן אמאי אסור הרי בנר דעלמא שרי ודאי משום דמאיס ולא חיישינן דילמא אתי לאסתפוקי נמצא דטעם האיסור לדעת חז"ל הוא מפני שלא נמאס בנר עצמו כי הוא רחוק ממנו שהרי שני כלים הם ודייק טפי לשון רבינו שכתב שהרי לא נמאס בנר דאם לא כן תיבת בנר היא מיותרת אלא נראה פשוט שלזה נתכוון ז"ל. ואפשר נמי שלכוונה זו סמך לו דין השמן שבנר עצמו לומר דאף דחז"ל לא גזרו מפני המיאוס לא מפני זה נקל בו חלילה דאדרבא אפילו אחר שכבה אסור מטעם דהוקצה מחמת איסור ומינה

נמי דגם באותו שמן שבכלי העליון או הקערה שהזכיר לעיל נאסר גם כן אפילו אחר שכבה הנר מטעמא שהוקצה כל השמן לנר זה ודו"ק.

הלכה יג

ואפילו מערב שבת וכו'. שם דף מ"ז נותנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה ובגמרא לימא תנן סתמא כר' יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור וכו' ומסיק אפילו תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבויו ופירש רש"י זימן כיבויו להדיא והוה ליה מכבה ממש אי הוה יהיב ליה בשבת ע"כ. והתוספות ז"ל הקשו דמאי שנא משריית דיו וסמנים ופריסת מצודה דשרינן עם השמש והכא אסרינן מערב שבת וכו' ותירץ הרב פורת דבאב מלאכה לא חשו אבל הכא איכא למיחש דלא דמי איסור כל כך וכו' ואע"ג דבאותו כיבוי אין בו חיוב חטאת לר' שמעון דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור החמירו אטו כיבוי דחיוב חטאת ולא הוי גזרה לגזרה וכו' ע"כ. ולדעת רבינו שפסק כר' יהודה פרק א' דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה צריך לומר דהתם מתחיל המלאכה מערב שבת ואין לחוש שישכח אבל הכא שאינו עושה שום דבר כי אם נתינת מעט מים בכלי איכא למיגזר דליכא מאי דמדכר ליה אי נמי התם הויא מלאכה גדולה ומדכר משא"כ הכא דהוי דבר קל אי נמי התם הויא מלאכה ודאית ואתי למדכר משא"כ הכא דאפשר שלא יפלו ניצוצות כלל מכל שכן דאפשר דגם רבינו יסבור דאין כאן אלא גרמא ומתוך קלות האיסור אפשר שישכח בשבת או שיגביה הכלי עם המים לקבל הניצוצות. ומכל מקום אין להקשות דמאי שנא זה מהעששיות שאנו מדליקים בשבת ומשימים בהם המים והשמן מערב שבת שכבר כתבו התוספות שם דהתם אין מתכוין לכיבוי אלא להגביה את השמן וכו' ע"כ. ועוד נראה דהתם השמן הוא הגורם כיבוי לא המים דכשהשמן כלה תכף הוא כבה ואף אם לא היה שם מים מ"מ היה כבה בהכרח מה שאין כן הכא דהמים מקרבין הכיבוי להדיא ודו"ק.

הלכה יד

אין פולין וכו'. הרב ב"ח או"ח סי' ער"ה כתב דאף דמתניתין דף י"א קתני לא יפלה דמשמע חד אבל תרי שפיר דמי דחד מידכר לחבריה מכל מקום לאו דוקא [חד] אלא אפילו טפי לא עיי"ש ולפי דבריו צריך ליישב לישנא דגמרא בההיא דלא יקרא דקאמר חד הוא דלא ליקרי עיי"ש. ולמ"ש רבינו ולא קורין וכו' קשה דאמאי השמיט ההיא דאדם חשוב מותר וכבר הושג מהמפרשים ז"ל והניחוהו בצ"ע. ולי אני הצעיר נראה לענ"ד דרמז רבינו דין זה במ"ש שמא ישכח ויטה דמשמע שמא ישכח שהוא שבת וכסבור חול וכיון שדרכו להטות בחול אסור ומינה דאם אין דרכו אף בחול דשפיר דמי. אכן מאי

דקשיא טובא דאמאי השמיט ההיא דבמדורה אפילו עשרה אסור וכמ"ש רש"י הואיל ויושבים רחוק זה מזה אי נמי שזנבות האודים סמוכים להם אין זה מכיר בבא חברו להבעיר ולחתות ע"כ. והרב לח"מ הניחו בצ"ע והרב כ"נ כתב דאפשר דלא הוה גריס לה עיי"ש ומ"מ צ"ע ודו"ק.

הלכה טו

התנוקות קורין וכו'. פ"ק דף י"ב ומדברי רבינו שכתב לפני רבן וסיים גם כן והן קוראים לפניו משמע להדיא דאם אין רבן שם אסורים דלא כהרשב"א ז"ל דס"ל דאפי' אין רבן עליהם שרו מפני שאימתו עליהם כל שעה הביאו הרב המגיד ז"ל ולפי זה צ"ל שהם תינוקות גדולים דאם לא כן חיובא לדרדקי וק"ל.

הלכה טז

כלים הדומים וכו'. דע שהסוגיא שלפנינו פ"ק דף י"ב היא היפך דברי רבינו מן הקצה אל הקצה עד שהראב"ד ז"ל השיג עליו בלבול גדול אני רואה בכאן וכו' והרב המגיד ז"ל הכריח שרבינו לא היה גורס כגירסתינו אלא הבעיא גורס אותה בשמש קבוע מכלל דשמש שאינו קבוע אינו בודק כלל לא בדמשחא ולא בדנפטא וכו' ועיין עוד בדברי מרן ז"ל ואין ספק שרבינו גריס לה באנפא אחריתי ומפרש לה גם כן באנפא אחריתי שלא כדברי המפרשים ז"ל עיין עליהם.

בין בנר של נפט. אין בכלל זה נפט לבן שכבר אסרו לעיל דין י' אפילו בחול מפני שהוא עף וק"ל.

שמא יסתפק ממנו. לכאורה קשה טובא דמנא ליה הך טעמא ולמה לא כתב הטעם שמא יטה כמ"ש בתחילת הדין ולעיל גבי אין פולין ואין קורין לאור הנר גם רש"י ז"ל פירש הטעם דחיישינן להטייה מפני שאימת רבו עליו אם ימצא בהן דבר מגונה וראיתי להרב ב"י או"ח סי' ער"ה שכתב על דברי רבינו וז"ל ואע"פ שהתירו להדליק בדמשחא ולא חששו שמא יסתפק ממנו הכא על ידי שהוא מתקרב לנר ביותר חיישינן טפי כנ"ל ע"כ. וכ"כ הרב מגן דוד [ט"ז] והלבוש ז"ל ועם כל זה אכתי קשה דגם בקורא לאור הנר שמתקרב אל הנר ומכל שכן אם האותיות הם קטנים או אם הוא בעל ראיה קצרה או זקן והוא צריך להתקרב לאור הנר לא חששו שמא יסתפק אלא שמא יטה וצריך לומר דבשמש קבוע שאני שהוא עסוק בצרכי הבית ובקל אפשר שיצטרך למעט שמן לאיזה דבר ואף שאין לגזור שמא יטה כיון שהוא בקי יש לחוש שמא ישכח שהוא שבת ויסתפק מן השמן ודו"ק.

הלכה יז

נר שאחורי הדלת וכו'. שם דף ק"כ תנא נר שאחורי הדלת פותח ונועל כדרכו ואם כבתה כבתה לייט עלה רב וכו' ואסיקנא דהוי פסיק רישיה דאפילו ר' שמעון מודה ומדקתני פותח ונוטל כדרכו והכא לייט רב משמע דלאט לאט שרי ולכך התיר רבינו כשיזהר בשעה שפותח ובשעה שנועל אכן מאי דאיכא למידק אמאי לא חלקו בין שוכח למניח כמו שחילקו שם בנר שעל גבי טבלא דבמניח נעשה בסיס לדבר האסור ואפילו ניעור אסור ופסקה רבינו פי"ב הכא נמי נימא דבמניח הנר מדעת הוא דאסור אבל בשוכח אפי' כדרכו לישתרי דהא קתני בההיך ואם כבתה כבתה והנה התוס' שם הכריחו דעל כרחך טעם האיסור בנר שאחורי הדלת היינו משום מכבה ומבעיר דאי משום טלטול אין לאסור דבנעילת דלת לא חשוב טלטול וגם לא הוי בסיס לדבר האסור דבית חשוב הוא ובטל אגב בית אי נמי בשכח דלא הוי בסיס ע"כ. והרואה יראה החילוק הגדול שיש בין תירוץ ראשון לשני דלתירוץ ראשון אתי שפיר שלא חילקו בגמרא בין שוכח למניח משום דאפילו במניח אין כאן בסיס לדבר האסור וכן משמעות דברי רבינו שלא חילק כאן אמנם לתירוץ שני דאיירי דוקא בשכח קשיא לדידהו דאמאי לא חילקו בהכי ואפשר דהכא שאני דהברייתא קתני היתרא ורב לייט עלה ואסר ורבי ינאי גופיה שחילק בהכי בההיא דנר שעל גבי טבלא לא ניחא ליה בהך היתרא כסברת רב דלייט עלה ויותר נראה לומר דזה שכתבו התוס' ז"ל אינו אלא לפי הס"ד אבל למסקנא דמלתא דהוי פסיק רישיה פשיטא שאין לחלק בין שוכח למניח מה שאין כן בההיא דנר שעל גבי טבלא דלא אייריבנר של שמן ולא הוי פסיק רישיה כמ"ש התוס' שם ובזה עלו כהוגן גם דברי רבינו ודו"ק.

ואע"פ שאין שם וכו'. שם מסקנא דגמ' דגזרו רוח מצויה אטו רוח שאינה מצויה וכאביי דפליג ארב יהודה והוי בתרא ולכך פסק כוותיה וסיימו התוס' שם והני מילי כשהמדורה קצת קרובה אצל הדלת עיי"ש.

ומניחים הנר וכו'. שם דף מ"ה אמר רב מניחים נר על גבי דקל בשבת ואין מניחים נר על גבי דקל ביו"ט ופירש רש"י מניחים נר מבעוד יום על גבי דקל וידלק שם בשבת דליכא למיחש לשיכבה לישקליה מיניה ונמצא משתמש במחובר דכיון דאקציי לדבר האסור בין השמשות איתקצי לכוליה יומא ואין מניחים ביו"ט דשקיל ומנח ליה ומשתמש באילן ע"כ. ומ"ש דשקיל ומנח צ"ל דלא קאי אאילן דבשקיל לחוד סגי כמ"ש לעיל אלא ר"ל דשקיל מן האילן ומנח ליה במקום אחר. ומ"מ בשבת וביו"ט דקאמר היינו בערב שבת ובערב יו"ט דאפי' הכי אסור ביו"ט ולזה נתכוון רבינו שכתב ומניחים הנר של שבת

ולא קאמר בשבת כלישנא דגמרא ואם כן קשה דבפ' ד' דיו"ט כתב וז"ל ואסור להניח את הנר על גבי דקל וכיוצא בו ביו"ט שמא יבא להשתמש במחובר ביו"ט ע"כ. וקשה דמשמע דבערב יו"ט שרי ותו דאמאי לא כתב של יו"ט כי הכא ותו דהוי מיותר דביו"ט עסקינן ותו דהלשון מצד עצמו הוא מיותר דשני פעמים ביו"ט למאי איצטריך. ואפשר דביו"ט דקאמר רוצה לומר לצורך יו"ט והיינו מבעוד יום. ויותר נראה לענ"ד דט"ס הוא וצ"ל בערב יו"ט וכן משמע ממה שכתב הטור והרב ב"י או"ח סי' תקי"ד ובשם הרמב"ם ז"ל עיי"ש.

הלכה יח

כל מדינות וכו'. דע דמהגמ' דף ל"ה מוכח דאפי' בחוצה לארץ היו תוקעים מדפריך תלמודא מאנשי בבל שלא היו תוקעים באחרונה אלא מריעים ומתרץ מנהג אבותיהם בידיהם משמע דלאו דוקא בא"י היו תוקעים אלא בכל עיירות שהיו שם ישראל היו כולם תוקעים וכן בברייתא התם קתני סתמא שש תקיעות תוקעים ערב שבת וכו' ואם כן צריך לפרש דברי רבינו של ישראל שכתב דר"ל בזמן שהיו העיירות שלהם ואפילו בחו"ל וכן העתיק הרב ב"י או"ח סימן רנ"ו שכתב כשהיו ישראל בישובן וכו'. והרב המגיד ז"ל העתיק כל מדינות ועיירות של ארץ ישראל דמשמע אבל לא בחו"ל וצ"ל דלאו דוקא כנ"ל וההיא דפרק אלו קשרים (שבת דף קי"ד) הוא ענין אחר עיי"ש. ובעיר הזאת ויניציאה יע"א מצאתי להם מנהג זה שבערב ש"ק סמוך לשבת תוקעים בחצוצרות להבדיל את העם ממלאכה ג' פעמים והוא מנהג טוב וגם כשחל יו"ט בערב ש"ק תוקעים כמנהגם ע"י עממים להזהיר הנשים שיכינו עצמן להדליק.

ובמקום גבוה וכו'. מסקנא דגמ' שם אלא מקום צנוע יש לו לחזן הכנסת בראש גגו ששם מניח שופרו ומדקאמר בראש גגו משמע ששם היה תוקע וכ"כ רש"י ז"ל ומילתא דסברא היא.

הלכה יט

תקיעה ראשונה וכו'. שם דף ל"ה וכתב הרב המגיד ויש מי שהקשה והא רדיית הפת אסורה מדברי סופרין כמבואר בפרק כ"ב וכו' ע"כ. לא אסיק אדעתיה דהרב ז"ל כאן חילוק דעל ידי שינוי דאינו [אסור] אפי' מדרבנן אלא דעל כל פנים רדייה מקרי ולכך פריך לרש"י דנראה מדבריו דהותר הרדוי וכן בדין שכתב רבינו פ"ג בהדביק פת לתנור עם חשיכה דהתירו לו לרדות על ידי שינוי מזון שלש סעודות ואמאי התירו כיון שהיא מלאכה מדברי סופרין ולזה תירץ משם הרמב"ן ז"ל דכל שקרמו פניה מבעוד יום שרי ע"י שינוי מזון ג' סעודות וזה הוא לדעת רש"י דאילו לדעת רבינו אף שלא קרמו מבעוד יום

שרי כמבואר פ"ג דאף שהפת (מתבשלת) [נאפת] בשבת מ"מ כשהניחו בתנור עדיין לא היה שבת ואין כאן אב מלאכה ולזה בא הרב המגיד לתרץ באופן אחר והוא דעל כרחך רדיית הפת כדרכו אינו אלא מדברי סופרין שאם היתה מן התורה על כרחך בשינוי שלה דהיינו ע"י סכין היה אסור מדברי סופרין וכיון שכן שרי לגמרי ומה ששאלו פ"ק דשבת דמשמע דאפילו ע"י שינוי קא מבעיא ליה לאצוליה מידי איסור סקילה וא"כ משמע מינה דאף על ידי שינוי הוא אסור מדרבנן לזה תירץ דזה אינו ובעיית רב ביבי היא לשיוכל לרדות כדרכו בלא שינוי דהתירו לו מלאכה מדברי סופרים כדי שלא יבא לידי אב מלאכה שהיא באיסור סקילה ואם כן קמה לה הלכתא דעל ידי שינוי שפיר דמי וכיון שכן לעולם שרינן ליה לעשותו ולרדותו כולו על ידי שינוי אלא שגזרו חז"ל שלא ירדה יותר משלש סעודות משום טירחא יתירה וכו' והוצרכתי לזה לפי שראיתי להרב לחם משנה ז"ל שנתקשה בדברי הרה"מ עיי"ש דאחרי המחילה הראויה לא נגע ולא פגע דחד אייריי בערב שבת וחד אייריי בשבת גופיה ומסתברא דבאופה בשבת יש להחמיר עליו ועוד דכיון שעדיין לא (נתבשל) [נאפה] מה שייך דין מזון שלש סעודות עיי"ש כי באמת נראה שאיזה תלמיד כתבו או חיסור לשון יש שם.

ואין הקרובים וכו'. פירש רש"י שלא יחשדו הנכנסים באחרונה לומר שעסקו במלאכתן אחר ששמעו קול השופר שאין הכל מכירים מי קרובים ומי רחוקים.

ושוהה כדי לצלות דג קטן. ראיתי להרב ב"ח או"ח סי' רנ"ו שכתב וז"ל שהה כדי לצלות דג קטן וכו' נראה דהיינו לצלותו כמאכל בן דורסאי שהרי אם יש שהות מבעוד יום לצלותו כמאכל בן דורסאי רשאי לצלותו וכן בפת כדי לקרום פניה עליון ותחתון וכו' ע"כ. לא ידעתי מי הכריחו לזה דהא כדי לצלות דג קטן קאמר דמשמע כולו דמכיון שהוא קטן הוא ממהר בישולו ואם איתא הו"ל למימר כדי לצלות דג סתם אלא האמת נראה דצלית דג קטן כולו דוקא קאמר ואפשר נמי דשיערו ז"ל בדג קטן כל צלייתו דהוי שיעורו כמאכל בן דורסאי דדג גדול וכיוצא והמוחש לא יוכחש דכמאכל בן דורסאי דדג קטן הוי כמעט רגע כמימריה וק"ל.

הלכה כ

וכן תוקעים במוצ"ש וכו'. פרק אלו קשרים (שבת דף קי"ד) יו"ט שחל להיות ערב שבת תוקעים ולא מבדילין מוצאי שבת מבדילין ולא תוקעים וכו' ומכאן הוציא רבינו שבמוצאי שבת דעלמא תוקעים להתיר המלאכה ועיין להרב המגיד ז"ל שכתב שהאחרונים חלקו בזה וכו' אבל בשאר מוצאי שבתות מה לנו אם יחדלו ממלאכה וזה דעת הרמב"ן והרשב"א ז"ל ע"כ. ולדעת רבינו נראה שאין זה הכרח שאין הטעם כדי

שיתעסקו במלאכה אלא כדי שלא יתחילו קודם יציאת השבת ולכך קבעו התקיעות להגביל הזמן וק"ל.

הלכה כא

יוה"כ וכו'. שם בגמרא והוה ס"ד דליתקעו כי היכי דלידעו דיוה"כ קל משבת כדאיתא התם קמ"ל דלא ושאר החלוקות שהזכיר רבינו מבוארים משם.
ולא מבדילין. פירוש בתפילה וכ"כ רש"י ז"ל.

פרק ו

הלכה א

אסור לומר לגוי וכו'. ראיתי לעורר בזה אם הוא הדין בשאר איסורין דאסור לומר לגוי שיעשה דבר האסור לנו לעשותו או דילמא דוקא בשבת הוא דגזרו כן מהטעם שכתב רבינו שלא תהא קלה בעיניהם וכו'. הנה בפרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא דף צ') איבעיא לן מהו שיאמר אדם לנכרי חסום פרתי ודש בה מי אמרינן כי אמרינן אמירה לגוי שבות הני מילי לענין שבת דאיסור סקילה אבל חסימה דאיסור לאו לא או דילמא לא שנא תא שמע גוי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום מיעבר הוא דלא עבר הא איסורא איכא ודחינן בדין הוא דאיסורא נמי ליכא ואיידי וכו' תא שמע דשלחו ליה לאבוה דשמואל הלין תורי דגנבין ארמאין ומגנחין יתהון מהו שלח להו הערמה אתעביד בהו אערימו עלייהו ויזדבנון ודחינן אמר רב פפא דילמא בני מערבא סבירא להו כרבי חידקא דאמר בני נח מצווין על הסירוס וקא עברי משום לפני עור לא תתן מכשול וכו' ופירש רש"י חסום פרתי ודוש בה דישה שלך ומגנחין יתהון ומסרסין אותם ואחר כך מחזירין לבעלים ומאהבת בעליו ישראל גונבו הנכרי שהוא מכירו ומסרסו כדי שיהא יפה לחרישה ויזדבנון ולא יהנה ישראל בעבירה הוא עשה כדי שיהא יפה לחרוש לפיכך יקנסוהו שלא יחרוש בו אלמא באיסור דלאו נמי אסורה אמירה לגוי בני מערבא דשלחו ליה לאבוה דשמואל הכי וקעבר זה האומר לסרס משום לפני עור לא תתן מכשול אבל בדבר שאין הנכרי מוזהר עליו אימא לך שרי ע"כ.
שמעינן מהא דבדבר איסור שהוא כאיסור סקילה כשבת פשיטא לן דאסור מדמבעיא ליה באיסור לאו דוקא ומדבעי בחסימה ולא מבעיא ליה בכולל לכל עבירות שבתורה שהם בלאו משמע דבאיסור לאו אחר לא קעבר משום דלא הוי דומיא דשבת דהוי איסור סקילה אלא משום דחסימה יליף לה משבת בגזרה שוה דשור שור כדאיתא לעיל דף פ"ט להכי בעי בחסימה דוקא מי נימא כיון דהוקשא לדין שבת גם בזה ניקיש לענין האיסור

אף שאינם שוים בעונש וכדאמרינן ביבמות דף ע"ג או דילמא דוקא איסור סקילה בעינן ואם כן היינו יכולים להכריח מכאן נמי דבאיסור לאו בשאר איסורין חוץ מחסימה שרי לן אמירה לגוי דדומיא דשבת בעינן.

אלא שהתוס' ז"ל נראה שאינם מפרשים כן שכתבו ד"ה אבל הכא דאיסור לאו שרי וז"ל אע"ג דבמסכת מו"ק אמרינן דבשביעית וחולו של מועד אסור אמירה לגוי התם משום דשבת ויו"ט חדא מלתא היא וגזרו אטו שבת ע"כ. ואם איתא מאי מקשו משבת ושביעית הרי הבעיין מודה ואזיל דפשיטא ליה בשאר איסורין דאי הוי דומיא דשבת בעונש אסיר ואי הוי בלאו בעלמא שרי ולא קמבעיא ליה בחסימה אלא משום דאקשייה רחמנא לשבת והוה ס"ד דהוא הדין לכל מאי דשייך לאקשיינהו אלא ודאי דהתוס' סבירא להו דכוונת הבעיין לכל האיסורין ואהא הרגישו דהו"ל למפשטא מההיא ברייתא דמו"ק לאסור והדין עמהם ז"ל דהא חזינן דפשטו לה מההיא דהלין תורי וכו' משמע להדיא דהבעיא היא בכולל לכל איסורי לאוין שבתורה. ובעיא זו נראה דלא איפשיטא וכיון דאיסורא דרבנן הוא אית לן למפשטא לקולא וכ"כ הרא"ש בשם הראב"ד ז"ל אמנם הוא ז"ל חלק עליו וסבירא ליה דאיפשיטא דלא קי"ל כר' חדקא וכו' דהא אביי ורבא ורב אשי ומר זוטרא ומרימר והנהו תרי חסידי אית להו דאבוה דשמואל עיי"ש והרי"ף ז"ל נראה דס"ל הכי מדהביא הסוגיא כצורתה.

ובדברי רש"י ז"ל איכא למידק טובא במ"ש שהדישה היא של גוי דמי הכריחו לזה ותו דאם היא של גוי אמאי אסור הא הוי דומיא דאומר לגוי אכול נבילה דפשיטא שאין כאן איסור וכמ"ש התוספות והרא"ש ז"ל ואין לומר דאה"נ דרש"י פליג עלייהו וס"ל דאסור ג"כ זה דאם כן לדידיה אמאי תני חסום פרתי לוקמה באמר ליה חסום פי פרה וכו' וי"ל דרש"י ס"ל כדעת הרב הנמוק"י שכתב וז"ל שהסכימו האחרונים ז"ל דכיון דחזינן לכולהו רבנן בתראי כאביי ורבא וכו' נקטינן לחומרא דאמירה לגוי אפי' באיסור לאו אסורה וכו' ושמעינן מינה לענין סוגיין דהאומר לגוי חסום פרתי ודש בה דישה שלך או חסום פרתך ודש בה דישה שלי אסור משום אמירה לגוי שהרי עושה מלאכת איסור בדבר של ישראל ולא דמי להא דתניא במכילתא דבמלאכת הגוי ליכא משום אמירה לגוי דשאני התם שאינו עושה בשל ישראל כלום וכו' עד כאן דבריו ז"ל והדבר ברור דהכריחו לפרש כן מלישנא דחסום פרתי דנקט ולא אמר חסום פי פרה כמבואר ומכלל דבריו ז"ל משמע דכשהגוי עושה האיסור בדבר של ישראל אסור עכ"פ לומר לו שיעשהו אבל אם אומר לו כן בדבר שאינו של ישראל אלא של גוי אף אם נהנה הישראל באותה עשיה שפיר דמי לומר לו שיעשהו וכמו שמוכיח מהמכילתא שהביא ז"ל.

אמנם באור זרוע שהובא בהגהות אשר"י כתוב וז"ל אבל בדבר שאין הנכרי מוזהר עליו כמו על חסימה שרי למימר לנכרי חסום פרתי ודוש בה דישה שלך אבל לדוש בה תבואה שלו לא הילכך כל מצות שאין הנכרי מוזהר עליהם מותר לומר לנכרי לעשות וכו' מיהו נראה היכא דידעינן בבירור דעביד גוי מדעתיה אע"פ שלהנאת ישראל מכירו מתכוין מכל מקום כיון דישראל לא אמר לו כלל לא קנסינן ליה וכו' ע"כ. נראה דסבירא ליה דהכל תלוי בהנאת ישראל באותה מלאכה שעושה הגוי על ידי אמירתו ולא קפדינן אם אותה מלאכה יעשנה בדבר שהוא של ישראל כגון חסום פרתי ודוש בה בתבואה שלך ודלא כהנמוקי יוסף ז"ל. ומעתה לא קשיא עליה מהמכילתא דהוא יפרשה בדבר שאין לישראל בה תועלת וכן נראה דעת התוספות והרא"ש ז"ל עיין עליהם. אלא דקשה טובא דלפי זה מאי דאיבעיא לן בגמרא היינו על כרחך בתבואה של ישראל דבתבואה של גוי פשיטא לן דשרי ואם כן מאי איריא פרתי דנקט וכמבואר.

ורבינו ז"ל בפי"ג מהלכות שכירות פסק וז"ל אמר לכותי חסום פרתי ודוש בה וכו' אסור ואינו לוקה וכתב הרב המגיד דליתא לדרש"י דס"ל דהתבואה היא של גוי דאם כן מותר גמור הוא אלא בתבואה של ישראל איירי ופסקינן לאיסור ושכן פסק הרמב"ן ז"ל דבכולהו מצות איכא שבות באמירה לגוי עיי"ש. ובפי"ז דאיסורי ביאה כתב בפשיטות דרבינו סבירא ליה דבכל המצות איכא שבות דאמירה לגוי וכו'. ועם שכתב בכל המצות צ"ל דלאו דוקא אלא ר"ל באותם שיש לישראל הנאה בעשייתם כההיא דדוש בפרתי בתבואה של ישראל דוקא שמונע הבהמה מלאכול תבואתו וכמבואר שם אלא דלפי זה קשה גם לדידיה דאמאי נקטו חסום פרתי לימא חסום פי פרה ודוש בה כיון דסוף כל סוף הרי נהנה ואין לומר דאם אין הפרה של ישראל ליכא איסורא כלל הא ודאי ליתא דאם הישראל יחסום פרה של גוי פשיטא דקעבר וכדתניא בברייתא ופסקוהו הפוסקים ז"ל וטעמא דמסתבר הוא דמי כתיב לא תחסום שורך בדישו לא תחסום שור כתיב סתם וכ"כ הראב"ד ז"ל להדיא וכן משמעות דברי הפוסקים שאסרו אם כן גבי אמירה לגוי אין לחלק כלל. אם לא שגומר בדוחק דארחא דמלתא נקט והוא הדין בפרה של גוי.

ולדברי רבינו שאסר חסימת הפרה ע"י גוי בתבואה של ישראל דוקא קשיא לי טובא על הראב"ד ז"ל דלמה לא השיג עליו דס"ל דאין כאן איסור אפילו בתבואתו של ישראל כדאיתא בספר אסיפת זקנים וז"ל בשם הראב"ד גוי הדש בפרתו של ישראל אינו עובר משום בל תחסום כגון שאמר לו ישראל חסום פרתי ודוש בה תבואתי ואינו עובר הישראל דגוי אדעתא דנפשיה קעביד ולאו שליחותיה עביד וכו' ע"כ. משמע דסבירא ליה דשרי להדיא דאין לומר דמדכתב אינו עובר משמע דאינו עובר הלאו אבל איסורא

מיהא איכא וכדאיתא בגמ' זה אינו שהרי בדברי הראב"ד שהביא הרא"ש ז"ל לא משמע כן שכתב וז"ל כתב הראב"ד דהך בעיא דחסימה לא איפשיטא ואזלינן לקולא ע"כ. וכיון דאזיל לקולא ש"מ דשרי לגמרי דהא באיסור דרבנן הוא דאיבעיא לן דאמירה לגוי אינה אסורה אלא מדרבנן לכו"ע. ודוחק לומר דהראב"ד ז"ל היה גורס בדברי רבינו אומר לכותי חסום פרתי ודש בה שהיא גירסת התוס' שהביא הרב המגיד וס"ל דכיון דלא איפשיטא נקטינן לקולא דאם כן תקשה עליה מאיסור אמירה לנכרי לסרס כמ"ש פט"ז דאיסורי ביאה והיא קושיית הרה"מ על אותה גירסא ורבינו בפ"ט מהלכות מלכים כשמנה שבעה מצות שנצטוו בני נח לא מנה סירוס משום דלא קי"ל כרבי חדקא. ואם איתא אמאי לא השיג עליו הראב"ד ז"ל שם דלמה אסר הסירוס והתיר החסימה ותו דבפרק א' דכלאי זרעים דין ו' פסק רבינו דאסור לישראל להניח לכותי שירכיב לו אילנו כלאים והיינו לומר לו כן כמ"ש הרב כ"מ שם ואמאי לא השיג עליו הראב"ד ז"ל. וממה שלא השיב עליו בההיא דמטיל מום בבכור ע"י גוי כמ"ש פ"ב דבכורות י"ל דהתם משום חומרא דקדשים הוא וכמ"ש הרא"ש ז"ל.

ותו תמהתי הפלא ופלא דרבינו בריש הלכות כלאים כתב וז"ל ומותר לומר לכותי לזרוע לו כלאי זרעים. והראב"ד ז"ל שם השיג עליו וז"ל ועוד אמירה לכותי באיסור לאו בעיא ולא איפשיטא ולחומרא בבבא מציעא ע"כ. ואם כן איך כתב הרא"ש בשמו דפסק באותה בעיא לקולא דאין לומר דט"ס הוא מדהקשה על זה מדין בכור עיי"ש והביא דבריו גם כן הרב ב"י אה"ע סימן ה' וקשה דאיך לא נרגש ממה שכתב הוא גופיה בפ"ק דכלאים על דברי הראב"ד גופיה מלבד דקשה עוד דביו"ד סי' רצ"ז כתב דבעיין לא איפשיטא ולחומרא עיי"ש וגם הטור והרב ב"י הביאו דברי הרא"ש בחו"מ סי' של"ח. וכן קשה מלשונו שהובא בספר אסיפת זקנים דאין לדחות כמ"ש לעיל מדסיים דגוי אדעתא דנפשיה קעביד ולא שליחותיה עביד משמע דאין כאן איסור כלל והוי מילי דמרפסן איגריה.

ולענין דברי רבינו כבר עמד עליהם מרן ז"ל שם והעולה מדבריו דרבינו ס"ל באותה בעיא לחומרא וכמו שכתב גם כן שם בדין ו' שהזכרנו וכדברי הרב המגיד ז"ל. אלא דקשיא לי דכיון דאיסורא דרבנן היא אמאי נקטו לה לחומרא רבינו והראב"ד והרה"מ והרב כ"מ כמ"ש בב"י יו"ד סי' צ"ז וכן דעת הרב בעל המאור וכן כתב הר"ן פ' תולין. וצריך לומר דאף דלא נפשטא להדיא מכל מקום הא קחזינן לכולהו רבנן בתראי כאביי ורבא ורב אחא ורב אשי ומרימר ומר זוטרא דכולהו חשו לה ואסרו סירוס ע"י גוי ולהכי נקטינן לחומרא דאמירה לגוי אפי' באיסור לאו אסורה דאין לומר דהנך רבנן סברי לה

כרבי חדקא דסבירא ליה דבן נח מצווה על הסירוס ולהכי אסרי משום לפני עור לא תתן מכשול דכבר כתב הנמוקי יוסף דהא ליתא דהא אנן לא קיימא לן הכי וסוגיין דעלמא כוותיה עיי"ש. ותו דבמו"ק הביאו הברייתא דאסרה אמירה לגוי בחוש"מ ושביעית ואף דהבעיין הוה ס"ל דשאני התם משום דשבת ויו"ט חדא מלתא היא וגזרו אטו שבת כמ"ש התוספות ז"ל מ"מ לדידן מיהא דאין לנו בירור זה נאה לנו לפסוק לחומרא ולעשות לנו סניף באותה ברייתא. ותמהתי על הרב בעל משנה למלך בפי"ג דהלכות שכירות שתמה על הסמ"ג ז"ל דס"ל דהך בעיא לא אפשיטא ולחומרא דאמאי פסק לחומרא כיון דהוי ספיקא במידי דרבנן וכו' עיי"ש וקשה דמי הוי הסמ"ג יחיד בסברא זו הא איכא כל הנהו שהזכרנו וק"ל.

אכן מה שהקשה עוד שם על הסמ"ג שכתב ואינו לוקה דמהיכא תיסק אדעתין מלקות באיסור שבות דאפילו נפשטא הבעיא אינו אלא אסור דרבנן וצ"ע ע"כ. הא ודאי קשיא וכן קשיא לי בדברי הראב"ד שהביא הבעל אסיפת זקנים שכתב לשון דאינו עובר משום בל תחסום דקשה ומהיכא תיסק אדעתין שיעבור בלאו של תורה באיסור שבות. ומה שנראה לעניות דעתי בדברי הראב"ד דכיון דאשכחן בהדיא להראב"ד ז"ל שפוסק באותה בעיא לחומרא כההיא דפ"ק דכלאים מעתה מאי דקאמר אינו עובר היינו לומר אבל איסורא מיהא איכא ואגב דבעי לכתוב בתר הכי עובר בישראל שאמר ליה גוי וכו' נקט נמי ברישא אינו עובר וסירכא דלישנא דגמ' נקט ואפשר להעמיס כן גם בדברי הסמ"ג ז"ל אף שהוא לא הביא לשון זה עיי"ש אי נמי אפשר דכיון דחסימה חמירה משאר איסורין דאפי' בקול בעלמא לקי כמ"ש שם הוה ס"ד דכל עוד שעל ידי דבורו נעשה האיסור עובר אלאו זה וזה נראה יותר ודו"ק.

ובדברי הסמ"ג גופיה קשיא לי תו דבעשין ק"כ כתב להדיא דקי"ל כרבי חידקא דבני נח מצווין על הסירוס ובעשין קכ"ב כשמנה שבעה מצוות בני נח לא מנה סירוס בהדייהו והוה ליה להביאו שם. ומרן ז"ל הכריח בפ"א דכלאים דרבינו ס"ל דלא הוזהרו בני נח על הרכבת האילן מפ"ט דהלכות מלכים ובודאי דכוונתו משום דלא מנאו שם וכן צ"ל בהך דסירוס דמה שהכריח להפוסקים לומר דרבינו ס"ל דלא הוזהרו היינו מדלא הזכירו בהלכות מלכים ואם כן קשיא על הסמ"ג וכן קשה נמי על הרב מטראני בספרו קרית ספר דסבירא ליה כדעת הסמ"ג דבני נח הוזהרו על הסירוס ובפ"ט דהלכות מלכים לא מנאה דמשמע מתוך ריסי עיני כבודו דסבירא ליה דרבינו גם כן פוסק כן. ומ"מ עיקר קושיין במקומה דאמאי לא הזכירוה בשבעה מצות בני נח. ובאמת דלשון הברייתא דקתני אף

על הסירוס משמע דלא פליג אתנא קמא אלא אתא לאוסופי אף את זו וצ"ע אי סבירא ליה שעם זו הם שמונה או שהיא נכללת באחת מהם.

ומ"מ מדברי כולם למדנו דאיסור אמירה לגוי נוהג בכל האיסורים אלא שחלוקים בדיניהם דלדעת הנמוקי יוסף ודעימיה בעינן שיהיה איזה דבר של הישראל משותף באותו ענין כגון שהשאיל לו פרתו וכיוצא ולדעת הגהות אשירי ודעימיה כל שנהנה הישראל באותה מלאכה אסור וכל זה באיסור תורה אבל בדבר שאינו אסור אלא מדרבנן נראה דכולי עלמא מודו דאין כאן איסור אמירה לגוי דדוקא גבי שבת החמירו וכן משמעות לשון רבינו וכן כתב הרב ב"י יו"ד סי' רצ"ז וכ"כ להדיא הטורי זהב ז"ל שם וכן משמעות הפוסקים דסתמו ז"ל וזה דוקא בדבר שאין הגוי מוזהר עליו כמבואר וכן נמי מאי דהחמירו בשבת אפילו לרמוז לגוי שיעשה דבר זה אי נמי לומר דבר שמשמעותו שיעשנו כגון כל המכבה אינו מפסיד דדוקא בדליקה התירו דאדם בהול על ממונו אבל בלאו הכי אסור נראה דדוקא בשבת החמירו כן אבל לא בשאר איסורין וכן מתבאר בפ"ז דכתובות דף ע' עיי"ש וכמ"ש רש"י ז"ל שם.

מקודם השבת וכו'. עיין למוהר"א ששון בתשובה סי' קנ"ו שדקדק דהיינו דוקא במלאכה דאורייתא אבל בדרבנן משמע דשרי עיין שם.

הלכה ב

כותי שעשה מלאכה וכו'. כל פרטי אלו ההלכות מבוארים פ' כל כתבי (שבת דף קכ"ב) עיי"ש.

והוא שלא יהא וכו'. שאם כן הוא אסור לו עולמית כמ"ש לקמן בדין הקבר. ושוב מצאתי נוסח אחר בכתב יד קדמון שנמחק תיבת שלא וכתוב והוא שיהיה וכמדומה שהוא ט"ס.

הלכה ג

משתמש לאורו ישראל וכו'. קשה קצת דהרי פסק רבינו פכ"א דין ז' דפירות שנשרו מן האילן בשבת אסורין גזרה שמא יתלוש ושם דין ט"ו אסר המשקין שזבו מן הפירות וכו' שמא יתכוין ויסחוט אותם בשבת והכא נמי אמאי לא גזרינן שמא ידליק הנר כבר תירצו התוספות שם דסחיטה ותלישה הם קלים לעשות ואדם להוט אחריהם לפי שהם דבר אכילה אבל בכל הני דהכא אינן קלים לעשות כל כך ואין אדם להוט אחריהם ע"כ. ועוד נראה לענ"ד דיותר רגיל והווה פירות שנשרו ומשקין שזבו מהנך דהכא ודו"ק.

עשה כותי כבש וכו'. בגמרא עבדי צריכותא בהנך תלת וכבש לאשמועינן מעשה דרבן גמליאל וזקנים וכ"כ ז"ל בפירוש המשנה וכאן העתיק המשנה כצורתה בכל השלשה חלוקות ואין קפידא.

מניח ישראל בהמתו. בגמ' אמרינן מאכיל אחריו ישראל וכתב רש"י ז"ל דאחריו דוקא נקט בכולהו דגוי לצורך עצמו עבד ע"כ. ורבינו שהשמיט תיבת אחריו נראה דס"ל דלאו דוקא או דלא הוה גריס ליה ואפשר עוד דמודה לרש"י ז"ל ומשום דכבר הזכירו בראשונות לא חש לה. ועיין להתוס' שם כמה חילוקי דינים בענין זה.

והוא שלא יהא וכו'. בגמרא פריך והא רבן גמליאל מכירו הוה ותירץ אביי שלא בפניו הוה רבא אמר אפי' תימא בפניו נר לאחד נר למאה וכו' ורבינו נראה להדיא שפוסק כרבא אמנם הרב המגיד ז"ל כתב וז"ל ובודאי דאפי' במכירו כל שלא בפניו שאין לחוש שמא ירבה בשבילו הוא מותר וכאביי וכן כתבו ז"ל וגם זה אפשר שהוא נכלל בדברי רבינו שכל שאין לחוש שמא יעשה בשביל ישראל מותר וכו' ע"כ. ומרן ז"ל חלק עליו דרבינו לא חילק ואפי' שלא בפניו אסר וכדברי הרי"ף ז"ל וכו' ע"כ. ובאמת שגם בפי' המשנה הביא דברי רבא ולא חילק בין בפניו לשלא בפניו והכי מסתברא ואם באנו לדייק דברי רבינו מצד אחר הרי כתב וכן כל דבר שאפשר וכו' וגם שלא בפניו הוא תחת סוג האפשר ודו"ק.

הלכה ד

נר הדלוק וכו'. שם דף קכ"ב אייתי עובדא דשמואל וכו' ומוכחא דבמחצה על מחצה כשיש הוכחה שרי כמ"ש התוס' ז"ל. וקשה קצת דאמאי לא הביאו רבינו וכן הקשה הרח"א נר"ו והניחו בצ"ע. ונראה לענ"ד דלא הוצרך להזכירו משום דמלתא דפשיטא היא דסוף כל סוף מחצה על מחצה לא אסיר אלא מספיקא וכיון שיש איזה הוכחה פשיטא דשרי ובגמרא לא איצטריך להזכיר עובדא דשמואל אלא לענין האיסור כשאין הוכחה וכבר הזכירו ז"ל.

נפלה דליקה. משנה שם דף קכ"א ושם אבל קטן שבא לכבות אין שומעין לו ובגמרא אמר רבי אמי בדליקה התירו לומר כל המכבה אינו מפסיד וביארו רבינו פי"ב דין ז' ועיין למרן ז"ל.

וכן כל כיוצא בזה. נראה לענ"ד כוונת רבינו דבמקום פסידא או סכנה כי הך דדליקה אין אומרים לגוי הצל או לא תציל וכו' אמנם הרה"מ ז"ל כתב שהכוונה ע"פ דברי התוספות שהתירו בכותי המלקט עשבים ומאכיל לבהמתו של ישראל שאין הישראל חייב למונעו וכו' ע"כ. ונראה דאין זה מנגד למ"ש רבינו לעיל דאפי' במלקט עשבים לצרכו אם היה הגוי מכיר לאותו ישראל אסור שמא ירבה בשבילו דהתם במאכיל הישראל עצמו קאמר דאסור דהיינו דקאים לה באפה שאמרו בש"ס והכא איירי שהגוי עצמו מאכיל הבהמה של ישראל מאיליו.

הלכה ה

מת שעשו לו וכו'. כל פרטי דין זה מבוארים פ' שואל (שבת דף קנ"א) חוץ ממ"ש ומותר לקבור בו ישראל אחר שהוא מהתוספתא שם ואחרים חלקו על רבינו עיין להרב המגיד ז"ל.

הרי זה לא יקבר בו וכו'. טעמא דמלתא כתב הרב מגן דוד [ט"ז] סי' שכ"ה בשם הר"ן ז"ל שגנאי הוא לישראל שיקבר בקבר מפורסם שנתחלל בו שבת בשבילו ע"כ. והתוספות ז"ל בב"ק דף פ"א ד"ה אומר לגוי וכו' כתבו וז"ל ומיהו אין זה ק"ו דמין הדין הו"ל למשרי לקבור מת בשבת אלא לפי שהוא מכוער ומגונה ומתבייש שנקבר בשבת שנעשה באיסור שבת אפילו על ידי גוי וכו' ע"כ.

הלכה ו

גוי שהביא חלילין וכו'. פי' הרב המגיד ז"ל ושאלו בגמרא דף קנ"א מאי ממקום קרוב וכו' ופי' רב שכוונתה לא יספוד בהם לאלתר אלא אם כן ראה אותם באים ממקום קרוב שאי אפשר שלא יהא בשעת הספד שיעור שיביאו משם וכו' ובא שמואל וחלק עליו ואמר אין צריך לומר באו בחצי היום אלא אפי' ראינום באים בבקר אין אומרים לולא שבא ממקום קרוב לא היה נכנס בבקר אלא חוששין שמא באו בלילה וחוץ לחומה לנו וכו' ע"כ. פי' לדבריו דשמואל מחמיר טפי וס"ל דאפי' בראינו ממקום שהביאם יש לנו לחוש שמא באו קודם ממקום רחוק והניחם הגוי באותו מקום קרוב לעיר ושוב הכניסם וממקום קרוב דקאמר היינו חוץ לתחום כן נראה לפרשדברי הרה"מ וכ"כ הרב לח"מ והיא שיטת הרי"ף ז"ל אלא שיש להקשות לפי זה היכי מייתי סייעתא לשמואל ממתניתין דמכשירין דשרי רבי יהודה ואי מדקתני מחצה למחצה אסור התם ליכא שום הוכחא (להיתירא) [לאיסורא] כי הכא שראינו שבאו ממקום קרוב וכן הקשה הרא"ש ז"ל ותמהתי איך לא ראה מ"ש הר"ן שם דמדתני ר"י אומר אם יש בה רשות וכו' משמע דת"ק פליג עליה דאפילו ביש בה רשות לא מחליקינן ואסור הרי דגם שיש הוכחא להתיר תלינן לאיסור ושפתים ישק.

הלכה ז

עיר שישראל וכו'. שם ודף קכ"ב וקשיא לי אמאי לא פירש דאפילו שיש באותו מרחץ אדם גדול וחשוב דיש לומר מסתמא בשבילו הוחם אפ"ה אסור לפי שיטתו שפוסק כת"ק וכדכתיבינא לעיל. ואפשר דלישנא דת"ק נקט וכי היכי דבדברי ת"ק שמעינן לה מדלא חילק הכי נמי יש לומר בדברי רבינו ומה גם שכבר רמזו לעיל בדין חלילין דאף שראינו שהביאם מצד החומה אפילו הכי יש לנו לחוש וצריך להמתין ודו"ק.

הלכה ח

שהרי אינו משתכר וכו'. מדקדוק הלשון משמע שאם תהיה מלאכה הנעשית ביום דוקא ולא בלילה יצטרך להמתין עד יום ראשון דאם נתיר לו ליל מוצ"ש בכדי שתעשה הרי משתכר על כל פנים ועיין להשו"ע או"ח סימן שכ"ה ובכנסת הגדולה שם ומכל מקום אפשר דכיון שלא חייב רבינו להמתין כי אם במוצ"ש וכו' לא שנא הכי ולא שנא הכי הכל שרי ומ"ש שהרי אינו משתכר כלום דמשמע הא אם משתכר אסור אפשר דלא כתב כן אלא ע"פ הרוב ברגיל והווה וכיון דאין כאן כי אם איסור דרבנן נראה להקל.

הלכה ט

דבר שאינו מלאכה וכו'. עיין למהר"א ששון בתשובה סי' קנ"ו שהבין כוונת רבינו לדעת מהרי"ק ז"ל דהיינו דוקא לומר לגוי בשבת אבל אם אמר לו קודם השבת אפילו שלא לדבר מצוה כיון דאיסורו מדרבנן משמע דשרי ועיין להרב משנה למלך שהאריך בענין היהודים בעלי המכס איך יתנהגו בשבת.

צורך הרבה. זאת החלוקא אינה מבוארת בדברי רבינו אם לא שנאמר דהיינו מצטער שכתב הרב המגיד ז"ל ודוחק ויותר נראה לומר שלא חש לבארו דהכל לפי הענין ומבואר מאיליו ועיין להרב מגן אברהם או"ח סי' ש"ז ס"ק ז' למה שסיים הרב המגיד ז"ל שאין מדמין דבר לדבר בעניני השבותין וכו'.

הלכה י

או מביא לו וכו'. פ' הדר ההוא ינוקא דאישתפיך חמימיה וכו' נימרו ליה לגוי לייתי ליה וכו' ומפרש לה רבינו קודם המילה וכפירוש רש"י והתוס' ז"ל ומכיון דהוי קודם המילה הוא הדין והוא הטעם כל היכי שיש צורך גדול כזה הן מצד חולי הן מצד צער ופשוט ועיין להרב המגיד ז"ל.

מים חמים. נוסח אחר בכתב יד או מים חמין.

הלכה יא

הלוקח בית וכו'. בב"ק דף פ' מימרא דבר פפא והלוקח בית בארץ ישראל כותבים עליו אונו אפילו בשבת ובגמ' פריך בשבת סלקא דעתך אלא כדאמר רבא התם אומר לגוי ועושה הכא נמי אומר לגוי ועושה ואע"ג דאמירה לגוי שבות היא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרי ע"כ. ובפ"ק דגיטין פירש רש"י אונו שטר מכירה כמו והיו אונות ושטרות יוצאים על שמו ע"כ. וכתבו התוספות דדוקא משום מצוה זו דישוב דא"י אבל לצורך מצוה אחרת לא שרי אמירה לגוי ואפילו לצורך מילה וכו' ע"כ. והן הן דברי רבינו ז"ל שכתב לא גזרו בדבר זה דמשמע זה דוקא ומסכים לדברי הרב המגיד ז"ל דאין לדמות

דבר לדבר בענייני השבותין וכו' דלגבי מילה לא התירו ולגבי לוקח בית בא"י התירו וכן כתבו ז"ל.

וכן הלוקח וכו'. פ"ק דגיטין דף ח' ת"ר בשלשה דרכים שוותה סוריא לארץ ישראל ובשלשה לחו"ל וחדא מנייהו דשוותה לא"י הקונה שדה בסוריא כקונה בפרווריי ירושלים ושם בגמרא למאי הלכתא א"ר ששת לומר שכותבים עליו אונו ואפילו בשבת בשבת ס"ד כדאמר רבא וכו' ופירש רש"י אונו שטר מכירה ואפילו בשבת אם לקחה מן הנכרי ורוצה לילך לדרכו בשבת משום ישוב א"י לגרש נכרים ולישב ישראל בה ע"כ. ודע ששם זה של סוריא הוא שם כולל לכמה ארצות ארם צובא וחלב וארם נהרים וכיוצא וכ"כ רבינו פ"א דתרומות עיי"ש ושם ביאר שהיא ארץ ישראל מדברי סופרין ואפ"ה הותר לקנות בתיהם בשבת.

הלכה יב

פוסק אדם וכו'. פ"ק דשבת דף י"ז בית שמאי אומרים אין נותנין עורות לעבדן וכו' ובית הלל מתירים וכו' וסוף פ"ק דע"ז דף כ"א ועיין בדברי התוספות שם והרב ב"י או"ח סימן רמ"ד.

וכן השוכר וכו'. פ"ק דמו"ק דף י"ב היה שכיר שבת שכיר חדש שכיר שנה שכיר שבוע מותר והראב"ד ז"ל השיג על רבינו שאע"פ שאינו מדקדק עמו כשהוא בטל מ"מ אותה מלאכה משתרשא ליה ואינו דומה לקבלנות ע"כ. והרב המגיד הליץ בעד רבינו דס"ל דשריותא דשכיר שבת ושכיר חדש וכו' לפי שהן כקבלנין וצ"ע ע"כ. והרב ב"י ז"ל כתב עוד וז"ל ואפשר דעד כאן לא שרי הרמב"ם אלא בשוכר את הגוי לשנה לעשות עמו מלאכה מיוחדת וכו' אבל כששכרו לעשות לו כל מלאכות שיצטרך לשנה אחת יודה הרמב"ם דאסור לעשות לו מלאכתו בשבת ודבר פשוט הוא דלא אירי הרמב"ם אלא כשהגוי עושה מלאכה בתוך ביתו דאילו בביתו של ישראל ודאי דאסור כמו שנתבאר בירושלמי שכתבתי עכ"ל וזה הירושלמי הזכירו שם וז"ל אומנין גוים שהיו עושים עם ישראל בתוך ביתו אסור בתוך בתיהם מותר א"ר שמעון בן אלעזר במד"א בתלוש אבל במחובר אסור וכו' ע"כ. ואחרי המחילה הראויה לא ידעתי איך כתב ז"ל דהדבר פשוט בדעת רבינו דהרי דברי רבינו סתומים ולא חילק אלא בין צנעא לפרהסיא והירושלמי הזה איתיה בפ"ק דע"ז ושנוי באופן אחר יעו"ש ואפשר שהדבר תלוי בחילוף הגירסאות ומכיון שכן אין לנו הכרח כ"כ שיסבור רבינו כן דאם איתא כל כי האי הוה ליה לפרושי ועיין להרב ב"ח ז"ל.

והוא שלא יחשוב וכו'. פירוש לחשב עמו יום זה ויום זה עשית יום זה ויום זה לא עשית וכיוצא שנמצא מזכיר לו יום שבת ואסור דמחזי כאילו עשה המלאכה בעדו אבל לומר לו בדרך כלל כך וכך ימים עשית ועדיין אתה צריך להשלים שאר השנה או לערך תשלום השנה באותם הימים אפרע לך נראה דשפיר דמי דהיינו שנה או שתים שכתב ז"ל ומ"מ נראה להחמיר מסתמיות הלשון.

הלכה יג

בד"א בצנעא וכו'. פ"ק דמו"ק דף י"ב מימרא דשמואל ובע"ז דף כ"א לא ישכור אדם מרחצו וכו' ומבואר דעת רבינו דכל עוד שאין הכל מכירים וכו' מקרי צנעא ופרהסיא לא מקרי אלא באופן שתהא ידועה גלויה ומפורסמת ומכאן קשה ג"כ לדברי הרב ב"י שהזכרנו לעיל עיי"ש.

הלכה יד

לפיכך הפוסק וכו'. גם זה שם ועיין להרב מג"א או"ח סי' רמ"ד בהיתר בנין או מלאכה דאורייתא בשל רבים ושוב כתב בשם הגדולים שלא רצו להתיר בנין בית הכנסת אפילו בקבלנות כי בזמן הזה אין העכו"ם מניחים לשום אדם לעשות מלאכה פרהסיא ביום חגם ואם נניח אנחנו לעשות איכא חילול ה' וכו' עיי"ש.

הלכה טו

וכן מותר לאדם וכו'. ברייתא סוף פ"ק דע"ז תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' וסבירא ליה לרבינו דהכל תלוי בדבר ששם ישראל בעליו עליו ואין דרך רוב המקום להשכיר או ליתן באריסות וסבור הוא ז"ל דשדה וכרם אף ששם ישראל עליו דרך הוא להשכיר או ליתן באריסות כנוהג שבעולם ורבו הסברות בדין זה עיין להרב המגידוהרב ב"י או"ח סימן רמ"ג.

הלכה טז

מותר להשאיל וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דרבינו השוה שכירות לשאלה וכו' ויש שהקשו מהברייתא וכו' ומתוך כך פירשו דבכלים שעושים בהם מלאכה שכירות חלוק משאלה וכו' וזה דעת הר"א וכו' ע"כ. כוונתו מבוארת דאלו המפרשים חלוקים על רבינו שהרי כתב ואע"פ שהוא עושה בהם מלאכה בשבת וכו' אלא רבינו סבירא ליה כהרי"ף ז"ל שהשמיט ברייתא זו וכתב הרה"מ דס"ל דאתיא כב"ש דאית להו שביתת כלים ואע"פ ששנינו שם דאפילו לב"ש בכדי שיגיע לביתו סגי יש לומר דשאני להו בין שאלה והלואה ומתנה לשכירות שהישראל נהנה ומשום הכי החמירו בית שמאי כל יום ששי ומיהו ברביעי ובחמישי מותרים לפי שאין אנו מוזהרים אלא על מלאכתינו שלא תעשה בכלינו

וכו' ע"כ. ודברים תמוהים הם אצלי שהרכיב הרב ז"ל שני עניינים בנושא אחד וקשיא רישא אסיפא דמתחילה הניח דהך ברייתא דלא ישכיר וכו' בית שמאי היא דאית להו שביתת כלים משמע דבכי הא לב"ש קעבר על מה שהוזהרנו להשבית כלינו וכשבא לתרץ דאמאי ברביעי ובחמישי שרי כתב דלא הקפידה תורה אלא על מלאכתינו שלא תעשה בכלינו משמע דאנן קיימין במלאכת הגוי שאין כאן דין שביתת כלים אלא טעמא הוי משום דהישראל נהנה בשכר שבת ואף אם נפרש דכוונתו דהכא משום דבאינו עושה מלאכתינו לא אסיר משום שביתת כלים אלא מדרבנן דגזרו אפילו בזה ולהכי לא אחמור אלא בערב שבת וכן תירץ הרא"ש ז"ל בשם יש מפרשים עיי"ש אכתי קשה דאמאי הזכיר טעמא שישראל נהנה שזה סוג אחר הוא והרא"ש ז"ל מוכח דלא קים ליה לתירוץ ראשון עיי"ש ותירץ בשם ר"י תירוץ זה וכדעת התוספות דאתיא הך ברייתא כב"ה וכן הר"ן ז"ל נתקשה בתירוץ שתירץ דכב"ש אתיא משום שביתת כלים ודעתו ז"ל דככולי עלמא אתיא ומשום דמחזי כנוטל שכר שבת הרי דכשאנו אומרים טעמא דנהנה בשכירות אתיא לכו"ע דמנ"ל דב"ה שרו.

והנה הראב"ד ז"ל יישב דעת הרי"ף דכב"ש היא ומשמע דר"ל דכיון שהישראל נוטל שכר מהמלאכה הנעשית בשבת מקרי שכלינו עושים מלאכתינו בשבת וברביעי וחמישי מותר משום דמשכירו ליום אחד והביא דבריו הרמב"ן בהשגותיו על המאור עיי"ש אלא שהוא ז"ל הקשה עליו עיי"ש. ולכאורה קשה על הראב"ד דיישב דעת הרי"ף ז"ל ובאותה סברא עצמה השיג על רבינו מטעמא דהואיל ונהנה ולפי מ"ש שם אין כאן השגה שהרי טעם ההנאה היינו בשביל שבזה נקראת מלאכתינו וכיון שכן איך אפשר להשיג על הרמב"ם ולהליץ בעד הרי"ף דחד דינא אית להו אלא דלזה יש לומר בדוחק דלהרי"ף שהשמיט הברייתא מצא לו מקום פטור ליישב כן אמנם כשבא לכתוב על דברי הרמב"ם הוצרך לגלות לנו דעתו האמיתית להשיג על רבינו כלומר דמ"ש על דבריו היינו לדידיה וליה לא ס"ל. ולענין דברי הרב המגיד נראה לי ליישב דכוונתו על פי דברי הראב"ד וסבירא ליה דלב"ש לא אסרו חז"ל אלא כעין של תורה דהיינו מלאכתינו וכשהישראל נהנה קרו לה מלאכתו לענין שיאסר משום שביתת כלים ולכך לא החמירו אלא ביום ששי אמנם ברביעי ובחמישי כיון דעיקר איסור התורה אינו אלא במלאכתינו ממש כלומר מה שאין כן בענין זה שאינו אלא מדרבנן לא אחמור כולי האי ובערב שבת דוקא הוא דאסרו והיינו דוקא לב"ש דלב"ה לא אסרי בנהנה ממלאכת שבת אלא בדבר ששם בעליו עליו כמבואר בדברי רבינו בדין הקודם עיי"ש הרי דאף דנוטל שכר שבת שרי ומי לא עסקינן אפי' השכירם לו בערב שבת דסתמא קאמר ודו"ק.

הלכה יז

המשתתף עם הכותי וכו'. בסוף פרקא קמא דע"ז הנהו מוריקאי דגוי נקיט בשבתא וישראל בחד בשבתא אתו לקמיה דרבא שרא להו איתביה רבינא לרבא ישראל וגוי שקבלו שדה בשותפות לא יאמר ישראל לגוי טול חלקך בשבת ואני בחול ואם התנו מתחילה מותר ואם באו לחשבון אסור אכסיף לסוף איגלאי מלתא דהתנו מתחילה וכו' רב גביהה מבי כתיל אמר הנהו שתילי דערלה הוה גוי אכיל שני דערלה וישראל שני דהתירה אתו לקמיה דרבא שרא להו והא אותביה רבינא לרבא לסיועי סייעי והא אכסיף לא היו דברים מעולם איבעיא להו סתמא מאי תא שמע אם התנו מתחילה מותר הא סתמא אסור אימא סיפא אם באו לחשבון אסור הא סתמא מותר אלא מהא ליכא למשמע מינא ע"כ. ורש"י ז"ל פירש דטעמא לפי שנעשה שלוחו על אותו חלק המוטל עליו ולכך כשהתנו מתחילה קודם שהוטלה עליו שרי דאין כאן שליח ואם באו לחשבון כלומר כשלא התנו מתחילה אלא סתם ובאו לחשבון לומר כמה ימי שבת נטלת אתה ואני אטול כנגדן ימי החול אסור דשכר שבת הוא נוטל דגלי דעתיה דגוי שלוחו הוה ורב גביהא אמר דלאו הכי עובדא הוה אלא לענין ערלה הוה ונתעסק הגוי שני ערלה ואכלן וישראל נתעסק שנים כנגדן ואכלן ושרא להו דהיתר גמור הוא ואע"ג דקבלוה יחד וא"ל ישראל היה אתה עובד וכו' דהא ישראל נמי שרי לעובדה ואי משום האכילה וכו' אין זה נהנה שכן המשפט שנה שזה עובד הוא אוכל והא אותביה כלומר ומאי תיובתא גבי שבת איסור שליחות מה שאין כן בערלה סייעיה דכי ליכא איסור שליחות שרי אע"ג דמטי הנאה לישראל והוא הדין לערלה. סתמא מאי כלומר הכל בסתם בין בתחילה בין בסוף.

וקשה בהך סוגיא דמעובדא דמייתי סתם תלמודא גבי שבת משמע דבסתמא הוה מדקאמר דגוי נקיט וכו' משמע שאין כאן שום אמירת ישראל וכ"כ הר"ן ז"ל ואפילו הכי אכסיף רבא משמע דמלתא דפשיטא דסתמא אסור ואם כן מאי בעי תלמודא סתמא מאי וכו' ואם איתא אמאי אכסיף רבא הוה מצי לדחויי ליה כדדחי סתם תלמודא. אם לא שנאמר בדוחק דהתם איירי בבאו לחשבון אחר זה ובש"ס לא חש לפרושי משום דמלתא דפשיטא היא וכשנגלה הדבר דהתם התנו מתחילה הוה נתיישב הדין דבכי הא אף שבאו לחשבון בסוף שרי וכמ"ש רש"י ז"ל. וראיתי להר"ן ז"ל שדחה תירוץ זה לדעת הרי"ף שהשמיט בעיא זו ומשמע דפסק לחומרא וגם רבינו נראה מדבריו להדיא שפוסק לחומרא ולפי זה קשה דהו"ל לפסוק לקולא כיון דמידי דרבנן הוא והוא ז"ל תירץ דס"ל דהך בעיא אינה אלא ללישנא דרב גביהא מבי כתיל דגבי ערלה הוה עובדא ולא אכסיף ולעולם דבסתמא לא שמעינן מידי מה שאין כן ללישנא קמא דהוה סתמא פשיטא לן

דאסור ופסקו הלכה כהך דלישנא דגמ' הוא עיי"ש אלא דאכתי קשיא לי על דבריו דהוא ז"ל תיקן לדעת הפוסקים לחומרא דס"ל כלישנא קמא ואכתי קשה ללישנא דרב גביהא מבי כתיל מאי בעי תלמודא סתמא מאי הא כבר סייעי רבינא דשרי ומשמע דסתמא נמי הוה ויש לומר דכוונתו עמ"ש רש"י דגבי ערלה אפילו אם אמר ליה כן אחר השותפות שרי משום דאין כאן איסור שהרי הישראל עצמו יכול לעשות כן שלא נאסרה אלא האכילה והוי דומיא דשבת בהתנו מתחילה דאז ליכא איסור דשליחות ואע"ג דמטיא ליה הנאה שרי הכא נמי לא שנא וכי בעי היינו גבי שבת בסתמא ולפי זה תשובה מוצאת למה שהקשה הר"ן ז"ל לעיל על דברי רש"י דמאי סייעתא מייתי משבת לערלה דמלאכה דערלה פשיטא דשריא ואי משום אכילה וכו' איפשיטא לן שאין זה נהנה מפני שכך המשפט דשנה שזה עובד הוא אוכל ולא צרכינן סייעתא מברייתא וכו' ע"כ. ואין כאן מקום קושיא כלל דהיא גופא איצטריך אי שרי לומר לגוי שיעשה לו דבר היתר אף שנמשך מזה הנאה של דבר איסור לישראל ואהא מייתי ליה מברייתא דכי היכי דגבי שבת בהתנו מתחילה שרי אף שבעל כרחו נמשך מזה ההנאה לישראל אחר כך הוא הדין גבי ערלה אף שאמר לו כן אחר השותפות כיון שאין באמירה זו איסור אף שנמשך מזה דבר איסור דהיינו הנאת הפירות שרי ואם כן שפיר סייעי מהך ברייתא.

ותו קשיא לי שהוא ז"ל הביא שם דברי הרמב"ם שבהלכות שבת ודבריו שבהלכות מאכלות אסורות ולא נרגש דהרמב"ם ז"ל הוא סותר את עצמו דממה שכתב בהלכות מאכלות אסורות משמע שהוא מפרש אם באו לחשבון אאם התנו מתחילה וז"ל בפ"י כותי וישראל שהיו שותפים בנטיעה אם התנו מתחילת השותפות שיהא הכותי אוכל שני ערלה וישראל אוכל שלש שנים משני היתר כנגד שני ערלה הרי זה מותר ואם לא התנו מתחילה אסור ובלבד שלא יבואו לחשבון כיצד כגון שיחשוב כמה פירות אכל הכותי בשני ערלה עד שיאכל ישראל כנגד אותן פירות אם התנו כזה אסור שהרי זה כמחליף פירות ערלה ע"כ. וממ"ש בהלכות שבת משמע שמפרש כפירוש רש"י דקאי אלא התנו וכמ"ש הרב המגיד ז"ל וכשהביא הרב דברי רש"י וסברת הראב"ד שחולק עליו וס"ל דאם באו לחשבון קאי אהתנו מתחילה למה סתם דעת הרמב"ם אלא דלזה יש לומר דהשתא לא נחית לזה. ותו קשיא לי דכפי זה בדין ערלה לדעת רבינו אפי' אם התנו אחר השותפות שרי דלא בעינן התנו מתחילה אלא גבי שבת שהמלאכה אסורה אמנם גבי ערלה שהמלאכה מותרת אף אם לא התנו מתחילה שרי ואם כן אמאי הזכיר גבי ערלה התנו מתחילה ומאי איריא. אלא דיש לומר שרבינו כתב שהתנאי הוא שיאכל להדיא וזה לא הותר כי אם קודם השותפות וצריך לומר דמשום דמלתא דפשיטא היא

דאם התנה על הזריעה אפי' אח"כ שרי לא הוצרך להזכירו ונלמד גם כן מדין שבת שכתב בפירקין אמנם בעיקר קושיין דסותר מיניה וביה אכתי קשה טובא ומה גם להרה"מ שכתב להדיא דרבינו מפרש כפי' רש"י ז"ל ודוחק לחלק בין שבת דלא הוי אלא מדרבנן לערלה שהוא איסור דאורייתא דגם בשבת אם הוא מלאכה הוי גם כן דאורייתא.

ולולי דברי הרב המגידהיינו יכולים לומר דרבינו מפרש ואם באו לחשבון אסור דלא כפי' רש"י אלא כפשוטו דקאי אהתנו מתחילה והכי פירושו אף שהתנו בתחילה אם באו לחשבון בסוף כלומר לשער ולחשוב הריוח שהגיע לכל אחד ביומו הרי זה אסור דלא התירו התנאי מתחילה אלא בסתם אחר כך אבל בבאו לחשבון אח"כ אף שמתחילה התנו אסור וכמו שנראה מדבריו גבי ערלה עיי"ש וכאן גבי שבת הבליעו ז"ל בנעימת דבריו שכתב אם התנו בתחילה שיהיה שכר השבת לכותי לבדו אם מעט ואם הרבה שכר יום אחד כנגד יום השבת לישראל לבדו מותר. תיבת אם מעט ואם הרבה הם מיותרות וכן תיבת לבדו אלא רמז לנו שהיתר התנאי אינו אלא באופן שלא יבואו לחשבון אחר כך דכיון שמפרש לו שהכל יהא שלו בין דמטיא ליה הנאה מרובה או מועטת וכן לישראל לבדו כלומר שלא יהא שום תביעה וטענה מזה לזה באותו יום מותר ועיין להרב ב"י או"ח סי' רמ"ה. ואתי שפיר שבהלכות מאכלות אסורות פירש אם באו לחשבון דהיינו לחשב הפירות שאכלו דזה אסור אף שהתנו מתחילה וזה מורה פשט הלשון דאם באו לחשבון וזה נראה נכון. ושוב מצאתי סעד לדברים בהרב בית חדש או"ח סי' רמ"ה. אלא דלדברי הרה"מ ז"ל צריך לומר באנפא אחריתי וזה דכיון שרבינו ז"ל מפרש דאם באו לחשבון כפירוש רש"י דקאי אלא התנו מתחילה ומפרש דרוצה לומר אם עשו הכל בסתם ובשעת החלוקה אומר הישראל לגוי כמה ימי שבת נטלת ואני אטול כנגדן ימי החול וכמ"ש רש"י ואף שאינו משער ההנאה מ"מ אסור דגלי דעתיה למפרע דשלוחו הוה וכמו שנראה מדבריו כאן שעל פי זה בנה יסודו הרה"מ ז"ל.

ומעתה בהלכות מאכלות אסורות עינינו הרואות דרבינו כשבא לפרש אם באו לחשבון לא פירש כן אלא כתב שיחשוב כמה פירות אכל וכו' והא לא דמי תנאה בתרא לתנאה קמא שבתנאה קמא כתב שאומר לו סתם שהכותי אוכל שני ערלה וישראל שלש שנים משני היתר כנגדן והא הוי דלא כמאן ולכך יש לפרש דמלתא אחריתי קמשמע לן דהא דשרינן בהתנו מתחילה היינו דוקא בסתם וכדאשכחן גבי שבת אבל אם מתנה עמו תנאי שמפרש שלבסוף יחשבו כמה פירות אכל הגוי זה פשיטא דאסור אף בתחילה דזה הוי חליפי ערלה ממש דלא התירו התנאי אלא בסתם וכפשטא דברייתא דקתני לא יאמר ישראל לגוי טול חלקך בשבת ואני בחול דמשמע יום כנגד יום ואם התנו

מתחילה כזה שרי וזה גם כן מדוקדק בדברי רבינו שם שסיים אם התנו כזה אסור שהרי זה כמחליף פירות ערלה משמע שגילה כוונתו ז"ל דזה קאי אעיקר תנאה קמא ודו"ק היטב. ולענין עיקר דינו של רבינו איכא למידק דאמאי לא נקט תחילה דין הקבלה ואחר זה דין השיתוף דהא דינא דברייתא הוא בקבלה ומיניה שמעינן דין השיתוף וכן הקשה בשיירי כנסת הגדולה סי' רמ"ה ולי נראה דרבינו כתב דין השיתוף תחילה משום דהוא יותר שכיח ורגיל וק"ל.

ואם לא התנו בתחילה וכו'. עיין למהר"ל בן חביב סי' ק"ו שפירש דהיינו דוקא כשנודע שכר של כל יום ויום בפני עצמו אבל כשאינו ידוע אין לחוש שמא הרויח הגוי בשבת יותר ויקרה שישראל נוטל שכר שבת וכן הרב בעצמו אמר למטה יראה לי שהגוי נוטל שביעית השכר ע"כ. וכוונתו ז"ל שאפילו יקרה מקרה שירויח הגוי ביום שבת יותר מביום שנטל הישראל לעצמו יכול ליקח הישראל כחלק מהריוח שהתנו ביניהם וכו' עיי"ש ועיין עוד שם תנאים אחרים השייכים לנדון זה.

ואינו מוסיף וכו'. דבר פשוט הוא וראוים הדברים למי שאמרן.

הלכה יח

ואם לא התנו. סברת רבינו היא זו נכונה ופשוטה וכ"כ ז"ל.

הנותן מעות לכותי וכו'. דבר פשוט הוא שהרי אין שם ישראל עליו ואינו ניכר ועיין מ"ש ז"ל דין ט"ו.

הלכה יט

לא יתן אדם וכו'. ממתניתין דף י"ז ב"ש אומרים אין מוכרין לכותי ואין טוענין עמו וכו' אלא כדי שיגיע למקום קרוב וב"ה מתירין ופירש ז"ל שם דב"ה דמתירין היינו כדי שיצא מפתח ביתו בלבד והיינו מ"ש כאן.

ולא ישאילנו ולא ילונו וכו'. קשה קצת דמה איסור יש בשאלה והלואה או מתנה בשלמא מכירה או שכירות יש לחוש שמא יאמרו שנשא ונתן בשבת ומקח וממכר אסור אבל הני מה איסור יש אף אם יעשנו בשבת והרב ב"י או"ח סי' רמ"ו כתב הטעם מפני שהרואה סבור שישראל צוהו להוציאו אמנם רבינו שכתב וכשיצא הכותי מביתו בשבת וחפץ ישראל בידו יראה כמו שהלווהו לכותי וכו' משמע שאין האיסור אלא מצד ההלואה או ההשאלה עצמה ולא ידעתי זה מנין לו.

הלכה כ

הנותן איגרת וכו'. פ"ק דף י"ט ת"ר לא ישכיר אדם כליו לגוי בערב שבת ברביעי ובחמישי מותר כיוצא בו אין משלחים איגרות ביד גוי בערב שבת ברביעי ובחמישי

מותר וכו' ת"ר אין משלחים איגרת ביד גוי ערב שבת אלא אם כן קצץ לו דמים ב"ש אומרים כדי שיגיע לביתו וב"ה אומרים כדי שיגיע לבית הסמוך לחומה והלא קצץ א"ר ששת הכי קאמר ואם לא קצץ ב"ש אומרים וכו' והאמרת רישא אין משלחים לא קשיא הא דקביע בי דואר במתא הא דלא קביע בי דואר במתא ע"כ. ומדשקיל וטרי תלמודא בברייתא תניינא ומחלק בדלא קצץ בין דאיכא בי דואר לליכא מכלל דבליכא בי דואר נראה דבכל גווני אסור אפילו לשלחה קודם שבת ואם כן ממילא אידחיא הברייתא ראשונה דקתני ברביעי ובחמישי מותר אלא הכל תלוי בקצץ או בדאיכא בי דואר והיא דעת רבינו שלא הזכיר התר ברביעי ובחמישי אדרבא כתב דבאין אדם קבוע אסור לשלוח לעולם וכן דעת הרי"ף ז"ל שהשמיטה ועיין להר"ן ז"ל.

ומדברי רבינו נראה שהבי דואר הוא באותה העיר עצמה ומשם הוא שולח האיגרות לעיירות אחרות וכן הבין השלטי הגבורים אשר סביב הרי"ף ז"ל ושאר פוסקים זולתי מרן ז"ל שמכח קושיית דב"ה לחומרא פירש בו דרך אחר נאות וכתב עליו שהוא כפתור ופרח והוא דרך קרוב לפירוש רש"י ושאר מפרשים ז"ל דסבירא להו שהבי דואר הוא בעיר אחרת אשר לשם נשתלחו האיגרות ועיין להרלנ"ח ז"ל בתשובה סי' ק"ה שתמה על מוהר"י בן לב ותלמידיו שהבינו כוונת רבינו כפשוטו שהבי דואר הוא באותה העיר עצמה וס"ל דליתא אלא דרבינו מפרש כפירוש רש"י והטור ושאר פוסקים ודקדק הרבה בדברי רבינו יעו"ש ובשו"ת תומת ישרים סי' קצ"ו והרדב"ז סי' ע"ב הביאה הכנסת הגדולה או"ח סי' רמ"ז.

הלכה כא

כותי שהביא חפציו וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דע שאמירה לכותי במלאכת הכותי מותרת גמורה ר"ל שמותר לישראל לומר לכותי לעשות מלאכת הכותי עצמו וכ"כ המפרשים ז"ל ודקדקו כן ממכילתא וכל שכן מה שכתב רבינו והנראה מלשונו הוא שחפצים אלו הוא מפקידן אצל ישראל ואין בזה שום איסור ואפילו יביאם לישראל ויהיו דברים אסורים בטלטול כיון שהם ביד הכותי רשאי לומר לו לפנותן לאיזה מקום שירצה ואין כאן שבות דשבות כיון שהם ביד הכותי עכ"ל וזה הכל שכן שכתב ז"ל לא איתבריר כוונתו שהרי רבינו לא כתב אלא שיכול לומר לו הניחם בזוית זו דאין כאן שום מלאכה בעולם וכיון שכתב הרב המגיד ז"ל שאפילו לומר לכותי שיעשה מלאכתו של הכותי עצמו מותר גמור מכ"ש דיבור קל שיניחם בזוית ונראה שכוונת הרה"מ כלפי דברי המפרשים שלדעתם שהתירו האמירה במלאכה כ"ש התירו של רבינו דהיינו לומר לכותי הניחם בזוית אלא שעם כל זה הוא מגומגם לפי ההנחה ראשונה שהזכיר שאמירה

לגוי במלאכתו היא מותרת גמורה וכו' ובנוסחת מגדל עוז מצאתי וכשם מ"ש רבינו משמע דהכוונה להשוותם ויותר היה נראה לגרוס וכעין מ"ש רבינו ומ"מ האמת נראה כמ"ש ע"פ נוסחאות שלנו ודו"ק.

ומזמנין את הכותי. ביצה דף כ"א מסקנא דמלתא אדבריה רבא למר שמואל ודרש מזמנין את הכותי בשבת ואין מזמנין את הכותי ביום טוב שמא ירבה בשבילו ודין היום טוב פסקו רבינו פ"א דשביתת יו"ט דין י"ג עיי"ש.

ונותנים לפניו מזונות לאוכלן וכו'. פ"ק דשבת ת"ר נותנים מזונות לפני הכלב בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו כיוצא בו נותנים מזונות לפני הגוי בחצר נטלו ויצא אין נזקקין לו וכתב הרב המגיד ז"ל דלאוכלן שכתב רבינו היינו לאפוקי אם מפרש להוציא דאסור וכן אמרו בירושלמי וכו' ע"כ. ומשמע דאפילו להאכילו בידים שרי אמנם הר"ן ז"ל כתב וז"ל והא דקי"ל מזמנין את הגוי בשבת לאו דספינן ליה אנן אלא דמחוינן ליה ושקיל איהו לנפשיה אי נמי דספינן לדידן ואכיל איהו בהדן ע"כ. ורבינו שכתב ונותנים לפניו משמע כפי' הר"ן ז"ל דאם לא כן הוה ליה לומר ונותנים לו מזונות לאוכלן ולדעת הרה"מ ז"ל אפשר דתיבת לפניו היינו לאפוקי שלא יתנם בידו ממש דאז אם יוציאם מחזי כאילו נתנם לו להוציאם. וכתבו התוס' ושאר מפרשים ז"ל דהיתר זה אינו אלא מפני דרכי שלום וכו'.

לפני הכלב בחצר. מסקנא דמלתא שם מפני שמזונותיו עליך ואיכא למידק למה הזכיר כאן חצר ובחלוקא דכותי השמיטה ואפשר דסבירא ליה דחצר לאו דוקא ואגב כלב שדרכו להיות בחצר נקטו גם בכותי הכי אמנם הרב ב"י הזכיר גם בכותי חצר ופסק דדוקא כשהכותי בחצר אבל אם עומד בחוץ ופשט ידו לפנים שידוע הוא שיוציאנו אסור וגם זה לא ינגד רבינו ודו"ק.

הלכה כב

מי שהיה בא בדרך וכו'. ריש פרק מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי ואם אין עמו נכרי מניחו על החמור וכו' ופירש רש"י נותן כיסו לנכרי מבעוד יום ובגמרא מאי טעמא שרו ליה רבנן למיתב כיסיה לנכרי קים להו לרבנן דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו אי לא שרית ליה אתי לאתויי ארבע אמות ברשות הרבים ע"כ. ורבינו לא סבירא ליה כפירוש רש"י דנותן כיסו לנכרי מבעוד יום אלא אפי' משחשכה שרי וטעמו כמ"ש הרא"ש ז"ל מדקתני אם אין עמו נכרי מניחו על החמור והגמרא פריך והלא מחמר ורחמנא אמר לא תעשה כל מלאכה ומשני מניחו עליה כשהיא מהלכת וכשהיא עומדת נוטלו הימנה ע"כ. ואם איתא דמבעוד יום קאמר אף אם מניחו עליה כשהיא עומדת אין כאן עקירה

דהרי מבעוד יום הוא ותו דגבי מציאה מחלק הגמרא בין הגיעה לידו ללא הגיעה לידו ואי מבעוד יום הרי כבר הגיעה לידו ואף אם היא מונחת על גבי קרקע יכול להגביה ולזכות בה ופשטא דמתניתין נמי הכי מוכחא דקתני מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי משמע דבאותה שעה קאמר דנותן כיסו לנכרי. ודע שנחלקו הפוסקים ז"ל אם יש ללמוד מכאן למי שמתיירא מן הלסטין או מן השלטון אם מותר לטלטל המעות כדי להחביאם עיין להרב המגיד והרב ב"י או"ח סי' רס"ו.

ולמוצאי שבת לוקחו ממנו. לכאורה לשון יתר הוא זה אם לא שנאמר דהוה סלקא דעתין דאסור ללוקחו ממנו במוצאי שבת תכף דמחזי ששכר הגוי להוליכו בשבת דוקא ודעתא דידיה עביד קא משמע לן דלא חיישינן להכי ולהכי סיים ואע"פ שלא נתן לו שכר וכו'.

אבל מציאה וכו'. שם בגמרא אמר רבא דוקא כיסו אבל מציאה לא וכו' ולא אמרן אלא דלא אתי לידיה אבל אתי לידיה ככיסיה דמי איכא דאמרי בעי רבא מציאה הבאה לידו מהו וכו' תיקו ע"כ. ורבינו כאן סתם הדברים מפני שסמך אמ"ש בפ"כ ששם חילק בין באה לידו ללאו ופסק כלישנא קמא לקולא.

אכן מאי דאיכא למידק דמנא ליה לרבינו דבמציאה לא יתן לנכרי אלא מוליכה פחות מארבע אמות דמשמע דביותר התירו ההולכה פחות מד"א מהנתינה לנכרי והרי בגמרא משמע להיפך שהרי אמרו שם עוד אחרת היתה ולא רצו חכמים לגלותה מאי עוד אחרת היתה מוליכה פחות פחות מארבע אמות ע"כ. משמע דבקושי התירו דבר זה ולכך לא היו מתירים כי אם לתתה לנכרי וכו' והר"ן ז"ל כתב דכבר נשאל רבינו על זה והשיב דבכיסו מתוך שהוא בהול על ממונו פעמים שהוא נחפז ללכת ושמא יוליכנו ד"א ולכך לא התירו לכתחילה וכו' ולאסור לגמרי לא רצו לפי שאין אדם מעמיד עצמו על ממונו והתירו לו נכרי אבל גבי מציאה אסרו לו נכרי לפי שאדם מעמיד עצמו עליה והתירו לו להוליכה פחות פחות מד"א שמתוך שאינו בהול כל כך לא אתי להוליכה ד"א וכו' ע"כ. וכ"כ הרב המגיד ג"כ בפ"ק והראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו על רבינו עיין עליהם דבאמת נראה דאין כאן שום השגה דכשאמרו בגמרא עוד אחרת היתה וכו' אינו אלא גבי כיס ולא גבי מציאה וכיון דתליא בסברא אין כאן שום תפיסה ולמה שהשיג עוד הרמ"ך ז"ל מתפילין דלא התירו כי אם בסכנה בפחות מד"א וכו' מלבד מה שתירץ הוא עצמו ז"ל ראיתי להרח"א נר"ו שתירץ עוד דשם כתב רבינו דאם אי אפשר להחשיך מוליכה פחות מד"א והיינו דמפני הסכנה א"א להחשיך ע"כ. והגם שנראה דוחק דא"א להחשיך אפשר דר"ל מטעם דנחפז ללכת לדרכו י"ל דהיא היא ודו"ק.

עוד הקשה נר"ו משם מר זקנו מההיא דע"ז דף ע' אמר רבא אמר לי איסור גיורא כי הוינן בארמיותן אמרינן יהודאי לא מנטרי שבתא דאי מנטרי שבתא כמה כיסי קא משתכחי בשוקא ולא ידענא דסבירא להו כר' יצחק דאר"י המוציא כיס בשבת מוליכו פחות פחות מד"א ע"כ. וא"כ קשה לכל הראשונים ועל רבינו בתשובה עכ"ד ולכאורה היא קושיא חזקה אמנם יש מקום לצדד בה דמימרא זו של ר"י היא המימרא שהזכירו בפרק מי שהחשיך וא"כ הגירסא היא המוצא כיס בשבת דהיינו למי שבא בדרך וקידש עליו היום הנזכר במשנה דמי שהחשיך והכוונה דאיסור גיורא דאם איתא דמנטרי שבתא כשהיו באים מן הדרך בערב שבת וקידש עליהם היום היה להם להניח הכיסים ברה"ר כיון דאסורין לישא אותם אמנם בהא דר"י מתורץ דהא על כל פנים יש להם תיקון זה ומתוך דברי הרב נראה שהבין מימרת ר"י זו במציאה ובנוסחות שלפנינו איתא המוציא ואינו לשון מציאה אלא לשון הוצאה כמבואר בסוגיין דמי שהחשיך והיא היא זה נראה לענ"ד אם אפשר.

הלכה כג

ישראל שעשה וכו'. מדתנן פ"ב דתרומות המבשל בשבת שוגג יאכל מזיד לא יאכל והובאה בחולין דף ט"ו ובב"ק דף ע"א וכתובות דף ל"ד וכו' ואיפליגו תנאי התם ופסק רבינו כר' יהודה ועיין בפ' כירה (שבת דף ל"ח) ושם בהרי"ף וכתבו ז"ל דלא הצריכו להמתין למוצ"ש בכדי שיעשו משום דלא אמרו כן אלא מחשש פן יאמר לגוי שיעשה בשבת וכיוצא אבל ישראל שעשה אין לחוש לשיעבור פעם אחרת דלא שכיח.

היא קדש וכו'. הקשו התוס' ז"ל דלישתוק קרא מהיא ומקדש וממילא הוה שרי ותירצו דהוה אמינא דאסור מדדרשינן בפרק כל הבשר לא תאכל כל תועבה כל שתעבתי לך הרי הוא בבל יאכל ע"כ.

הלכה כד

פירות שיצאו וכו'. ריש פרק מי שהוציאוהו א"ר פפא פירות שיצאו חוץ לתחום וחזרו וכו' ופי' הרב המגידז"ל דרבינו היה גורס ההיא בשבת היא ודברי רב פפא הם ביו"ט והרב לח"מ ז"ל הקשה דרבינו דפסק כרב פפא בפ"ה דשביתת יו"ט למה לא ביאר דמותרים באכילה כי הכא וכו' ותירץ דסמך למ"ש כאן וכו' ע"כ. ולענ"ד נראה אין צורך לזה דכיון שכתב לא הפסידו את מקומן ממילא הם מותרים באכילה והכי מוכח נמי בגמ' דמייתי עלה תנאי היא וכו'. והראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו על רבינו ע"פ הגירסא שלפנינו בש"ס וכבר הרה"מ יישב דעת רבינו עיין עליו והסכים לדבריו מרן ז"ל ועיין עוד להרמ"ע ז"ל.

הלכה כה

השוכר את הפועל וכו'. בב"מ דף נ"ח ורמינהי השוכר את הפועל לשמור את הפרה לשמור את התינוק לשמור את הזרעים וכו' ופי' רש"י לשמור את הפרה אדומה שלקחוה ושומרין אותה שלא תפסל בעליית עול או במום לשמור את התינוקות שלא יטמאו שהיו מגדלין אותם לפרה בחצירות הבנויות בסלעים ותחתיהם חלל וכו' ולשמור את הזרעים שדה המבכרת וזרועה לעומר קודם לפסח שבעים יום כדאמרינן במנחות אי נמי בשביעית ספיחים לעומר ושתי הלחם ע"כ. ואיתא נמי בנדרים דף ל"ז וכן פירשוה הרא"ש והר"ן ז"ל שם והביאה ג"כ הרי"ף ז"ל סוף פרק שואל אלא שאין בגירסתו זרעים והיא גירסת רבינו גם כן.

פרק ז

הלכה א

ארבעים חסר אחת וכו'. איכא למידק אמאי לא כתב ל"ט להדיא וראיתי להרב תוספות יום טוב בזה שני פירושים א' דסירכא דמתניתין פ"ג דמכות נקט והשני והוא יותר נכון ע"פ מ"ש הרע"ב דתופר חייב תרתי משום קושר ומשום תופר עיין בש"ס ואתי שפיר שהם מ' וחסר אחת לחיוב הקרבן ע"כ. ולרבינו שלא חייב אלא אחת בתופר כמ"ש פ"י שכתב סתם פירוש זה אינו עולה ויש ליישב או כדרך ראשון או כדרך שלישי שכתב הרב משם המשכיל בנו ז"ל דקאי אתיבת מלאכה ומלאכות דכתיבי בתורה כדאיתא בש"ס וחסר א' משום דחד מפקינן ממניינא עיי"ש שהוא דרך חריף. ולמ"ש להרב ב"י ז"ל מפי' רש"י הייתי רוצה לתרץ כדברי התוס' ז"ל ולא עלה בידי על נכון עיי"ש.

ועשיית הנירין. עיין להתוס' יו"ט בזה.

והבציעה. דע שיש נוסח אחר והפציעה אכן מדברי הסמ"ג נראה שהגירסא היא הבציעה כגירסתינו.

וההתרה. עיין מה שכתבתי בסייעתא דשמיא בפרק י'.

וההבערה והכיבוי. נראה דשינה מלישנא דמתניתין משום דאורח ארעא להבעיר תחילה ועיין להתוס' יו"ט שיישב גם לישנא דמתניתין.

הלכה ב

כל אלו. רבינו לא סיים כלישנא דמתניתין משום דנראה לשון כפול וגם הרב עובדיא מברטנורא לא כתב בזה כלום ועיין להתוס' יו"ט ז"ל.

וכל שהוא מעניינם וכו'. הרמ"ך ז"ל הקשה על דברי רבינו דאם כן הוה ליה לחשוב יותר מחמשים וכו' עיין עליו ודברי רבינו נכונים בטעמם אין להאריך. וגם הדבר תלוי בנוסחאות עיין להתוס' דף צ"ז ובב"ק דף ב' אמנם מאי דקשה קצת דבפרק הזורק (שבת דף צ"ו) קאמר בפשיטות דזריקה תולדה דהוצאה היא וכן הכנסה עיי"ש ולפי דעת רבינו שמפרש נוטע זומר וכו' כולם לאבות אם כן מכ"ש הני דהוי ענין הוצאה ממש יותר מהנהו וכן יש להקשות על דברי רש"י שחילק בההיא סוגיא והך דזריקה והכנסה הויא תיובתיה. וצריך לומר דשאני הנהו משום דההוצאה גופא מלאכה גרועה היא וכמ"ש התוספות שם להכי מקרו תולדות וק"ל. שוב מצאתי להרב בצלאל אשכנזי בתשובה מ"א שהאריך בישוב דברי רבינו וע"פ דברי הרב המגיד ז"ל עיין עליו.

הלכה ג

או הזומר. הקשה הרח"א נר"ו דבשבת דף ע"ג אמרו זומר חייב משום נוטע מבריך ומרכיב משום זורע ולפי' רש"י דזומר הוי תולדה ניחא אבל לרבינו אמאי פלגינהו גם צריך לישב מ"ש שם משום זורע אין משום נוטע לא ולפי' רבינו מאי נ"מ וצ"ע עכ"ל ולא הבנתי מאי קשיא ליה דהתם תני להדיא הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולם מלאכה אחת הם הרי דזומר שוה לאינך דכולהו הוו אבות אלא דרב אחא רצה להסביר הדברים דזומר משום נוטע כלומר דשניהם באילן ואין שייך כ"כ זורע בזומר דזה באילן וזה בזרעים ועוד דזה חותך הענפים וזה זורע ומשו"ה רצה לקרבו אל השכל לנוטע שגם הוא באילנות ושוב קאמר דכלהו חיובי משום זורע דקתני מתניתין אף שהם עצמם אבות וכמ"ש מדברי רש"י דהא לא מפיק אלא זומר ומאי דקאמר משום זורע אין משום נוטע לא הכוונה מבוארת ע"פ פי' רש"י דפי' דקאי אמרכיב ומבריך וביארו רבינו בסוף פרקין.

הלכה ד

או הבוצר. כאן קראו אב וכן הזומר בדין הקודם ובפ"א דשמיטה ויובל קראם תולדות דזורע וקוצר עיי"ש ואין בזה קפידא דבאמת תחת סוג זורע וקוצר הם בשמם אלא דלענין החיוב שיש לחלק בין אב לתולדה כמ"ש בדין ז' גם אלו הם בכלל אבות גמורים ומכ"ש דמצינו גם כן בגמרא שלפעמים קורא לאב תולדה וכמו שהאריך בזה בשאלות ותשובות רבינו בצלאל אשכנזי סימן מ"א עיין שם שיש ליישב הכל על נכון.

הלכה ה

כיצד המחתך וכו'. שם דף ע"ד א"ר פפא האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן וכתבו התוספות דדוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי ע"כ. נראה דכוונתם משום

דהסילקא היא כדי לבשל דאין דרך לאוכלה כמות שהיא אבל שאר אוכלין דהיינו דבר שראוי לאוכלו חי אין שייך בו טחינה והן הן דברי רבינו שכתב לבשלו כלומר שדרכו בכך וא"כ ממילא אזדא לה השגת הראב"ד ז"ל שכתב דהו"ל לפרש דוקא ירק שאינו נאכל חי וכו' ועיין מ"ש רבינו פכ"א דין י"ח.

הלכה ו

וכן הלוקח חלב. שם דף צ"ה מחבץ חייב משום בורר מגבן חייב משום בונה ופי' רש"י מחבץ מעמיד החלב בקיבה ולי נראה מחבץ עושה כמין כלי גמי ונותן הקפוי בתוכו ומי החלב שהם נסיובי נוטפין וכו' עד כאן ורבינו מפרש כפי' ראשון וכו'.

הלכה ז

שהעושה בשוגג וכו'. שם דף צ"ו דלא כרבי אליעזר.

הלכה ט

העושה מלאכות וכו'. שם דף ס"ח ומפרש לה רבינו דר"ל הרבה אבות שיוצאים מכלל אב אחד דהרי בדין ג' כתב שכל אלו אבות הם ולא תולדות א"נ אב אחד עם תולדותיו כמו שהקדים אבל אם טחן וכו' דהוו תולדות כמ"ש דין ה' וכ"כ רש"י שם ובמשנה שם לא הזכיר כי אם אב ותולדותיו עיי"ש.

פרק ח

הלכה א

המנכש וכו'. בפרק הבונה (שבת דף ק"ג) משמע דמנכש חייב משום חורש דקתני מתניתין החורש כל שהוא המנכש וכו' ורבינו בפירוש המשנה כתב דהיינו החופר סביב בעיקרי הגפנים והצמחים והוא ממלאכות העבודה והיא והחרישה שוה וכו' ע"כ. ומשמע דמנכש דחייב משום חורש שייך בין באילנות בין בצמחים והיינו סיפא דמתניתין דקתני המלקט עשבים אם לתקן כל שהוא דכולהו לייפות את הקרקע נינהו וחייב משום חורש כדאיתא התם ואם כן קשה דאמאי לא פירש כאן המנכש דשייך גם בצמחים דהא השמיט הך חלוקא דמתניתין. ותו קשה דמדכתב בפירוש המשנה והוא ממלאכות העבודה והיא החרישה שזה משמע דהויא אב והכא קרי לה תולדה. ואפשר דבפי' המשנה קאי לעושה כן לצורך החרישה אי נמי כעין החרישה כפי עניינו ותכלית כוונתו והכא לא קמכוין אלא ליפות הקרקע ומשום הכי קרי ליה תולדה כי הכל נגרר אחר הכוונה ותכלית הענין.

אלא דקשה דבפ"א דכלאים כתב וז"ל ואחד הזורע או המנכש או המחפה וכו' הרי זה לוקה הרי דקרי למנכש תחת סוג זורע מדכייל ליה בהדי זורע דהיינו מחפה דאם לא כן הוה ליה להזכירו בסוף ודבר זה למדו ז"ל מהתוספתא פ"ק דכלאים והובאה ג"כ בריש מועד קטן דאיפליגו רבא ורב יוסף במנכש ומשקה מים לזרעים בשבת משום מאי מתרינן ביה רבה אמר משום חורש ורב יוסף אמר משום זורע ורבה יהיב טעמא למילתיה משום דמרפי ארעא ורב יוסף משום דמצמח פירא ופריך ליה רב יוסף לרבה מברייתא דקתני המנכש והמחפה בכלאים לוקה רבי עקיבא אומר אף המקיים וכו' דחרישה בכלאים מי אסירא ומתרץ ליה רבה דהך חרישה אסירא בכלאים משום מקיים וכולה ר"ע ומאי טעם קאמר מאי טעם המנכש והמחפה לוקה שר"ע אומר אף המקיים ע"כ. נמצא דלרב יוסף היא כפשטא דאפליגו רבנן אר"ע ודוקא מנכש בכלאים לוקה משום זורע אבל מקיים לא ורבינו דפסק שם דמנכש היינו זורע וכרב יוסף היכי פסק גבי שבת כרבה דהתם דחייב משום חורש ואם נאמר דתרי גווני מנכש איכא וכמ"ש הרב לח"מ ז"ל א"כ כי פריך לרבה מהך דר"ע מאי דוחקיה דרבה לשבושי ברייתא לימא ליה דלא דמי הך מנכש להההוא דאפליגו אינהו אם לא שנאמר דכיון דרב יוסף מחייב משום זורע ופי' רש"י דמנכש תולש עשבים רעים מתוך הטובים וכי עקרי ליה צמחי הני טפי ואפ"ה רבה מחייב ליה משום חורש ולא אזיל בתר הכוונה אלא אחר המעשה ומרפי ארעי הוא וכמ"ש התוספות ז"ל מעתה לא מצי לתרוצי ליה דהתם משום זורע דהא בההוא גונא גופיה איפליגו ואפ"ה ס"ל דחייב משום חורש ועל כרחו הוצרך לשבש הברייתא ולאוקומא כולה כר"ע מה שאין כן לרב יוסף דאזיל בתר הכוונה וכדברי התוס' ז"ל כיון שכוונתו לצמח חייב משום זורע ובמתניתין נמי אם כוונתו ליפות את הקרקע וכדברי התוספתא דשבת חייב משום חורש ורבינו פוסק כרב יוסף שכתב בפרקין דהיינו כדי ליפות את הקרקע ובפ"א דכלאים העתיק התוספתא דפ"א דכלאים הזורע המנכש והמחפה ומשמעות הענין ודאי דכוונתו לזרוע ותו דאף בסתם גבי כלאים אסור דלא תלי במלאכת מחשבת כשבת ולפ"ז ברייתא דר"ע אתיא כפשטא דפליג את"ק במקיים וקי"ל כת"ק דאין מלקות במקיים וכמ"ש רבינו לקמן.

ולפי זה קשיא לי טובא בדברי מרן ז"ל שהקשה על רבינו שפסק כרב יוסף דס"ל ברייתא דרבי עקיבא כפשטא ופסק כת"ק דהיכי פסק בפ"ח דשבת כרבה דהכא ותירץ דאף לדברי רבה רבנן פליגי אר"ע וכו' ע"כ. ואין כאן קושיא כלל כדאמרן. וגם בתירוצו שתירץ ז"ל קשיא לי אחרי המחילה הראויה דכי אוקמינן כולה כר"ע א"כ אין כאן שום רבנן דפליגי עליה דמאין הרגלים לומר כן לרבה ותו לתירוץ שני דמספקא לן אי פליגי

עליה רבנן ומי אמר זה. ותו דמזה הוליד ז"ל ספיקא לקולא ואין נראה דזה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא. ויותר תמהתי על דברי רש"י פ"ב דמכות דף כ"א שכתב אמאי דמפרש רבי יוחנן מתניתין דיש חורש וכו' דהיינו משום מחפה וקאמר ליה ריש לקיש דאימא מתניתין כר"ע וכו' ופי' ז"ל כסברת רבה דכולה ר"ע היא ומאן דמחייב במקיים מחייב נמי במחפה ומאן דפטר במקיים פטר נמי במחפה ורבנן פליגי עליה דר"ע ופטרי נמי מחפה וקשה חדא דכיון דכולה ר"ע אין כאן רבנן כאמור ותו דמי הכריחו לשבש הברייתא לדעת ר"ל הוי מצי לפרושי דמתניתין דחורש לאו משום מחפה הוא [דאפשר שלא יחפה] אלא משום מקיים הוא דשביק דלא עקר להו וכמ"ש ז"ל אדברי רבי ינאי ד"ה מי משכחת וכו' ואם איתא סתם תלמודא הו"ל לפרושי הך ברייתא דכולה ר"ע או מכח קושיא כדרך התלמוד דקאמר והוינן בה וכו' וכדמתרץ לה רבה למאי דמותיב ליה רב יוסף מינה התם ואין לומר דמשום דמייתי רישא דברייתא זה הוא הוכחא דבעי למימר כולה ר"ע דקאמר מתניתין ר"ע דמלבד דאין זה הכרח מספיק הא קחזינן בפ"ה דע"ז דקאמר בהאי לישנא סברוה הא מני ר"ע דתניא המנכש וכו' והתם לא פירש כן ולא עוד אלא דפירש בדברי הת"ק כרב יוסף דהתם משמע להדיא דכי מייתינן לה בסתם אזלא כפשטא דודאי ר"ע פליג את"ק ואפשר דרש"י ז"ל הוכרח לפרש כן מדחזינן דרבי ינאי איירי במחפה ור"ל מייתי ברייתא דמחפה ומוקים לה כר"ע מוכרח דס"ל דכולה ר"ע וכיון שכן מינה מוכח דאף לאוקמתא דרבה רבנן פליגי אר"ע ודוחק. ועדיין קשה קצת על דברי מרן לתירוץ דמספקא לן כאמור.

אמנם אכתי איכא לאקשויי דאף דנימא דתרי גווני מנכש הוו ותתורץ נמי קושיא אחריתי דרבינו כתב לקמן דמשקה מים לזרעים הרי זה תולדת זורע ובמנכש פסק דהרי זה תולדת חורש אם כן אמאי לא הזכיר ענין המנכש דאפליגו רבה ורב יוסף דלרב יוסף חייב משום זורע והיא קושיית מרן ז"ל בפרקין. וצריך לומר דרבינו ראה ברוח בינתו שהוא נכלל במה שכתב דזומר כדי שיצמח חייב משום זורע והוא הדין והוא הטעם בהאיך דמנכש ואפשר עוד דסבירא ליה דהיינו מנכש ובזה עלו דברי רבינו על נכון ודו"ק.

וכן המשוה וכו'. שבת דף ע"ג מימרא דרב ששת וכו' ומפרש לה רבינו שהשפיל התל או רדדו.

הלכה ב

מעין זורע. פי' שהוא אב כמו זורע עצמו וכמ"ש פ"ז דין ג' ועיין להרב המגיד שם.

אבל המשקה וכו'. כבר נתבאר ממ"ש לעיל.

וכן השורה חיטין וכו'. כתב הרב המגיד ומרן ז"ל מהסוגיא שבפרק דם חטאת ושם דף צ"ד הכי איתא אלא זרע פשתן מאי טעמא וכי תימא משום דמקדח אי הכי חיטי ושערי נמי התם קעביד לישה אי הכי שלחין נמי מיהא הנך אית להו רירא ופירש רש"י זרע פשתן במים חייב כדמפרש ואזיל דמקדח צומח במים והויא ליה זריעה ה"ג אי הכי חיטי ושערי נמי הנך אית להו רירא אי הכי שלחין נמי התם קעביד לישה הנך אית להו רירא זרע פשתן במיא נפקא רירא מיניה ומדבקי אהדדיה אי הכי שלחין נמי אי משום דמדבקו בריריהו מחייבים להו בשלחין נמי (אי משום דמדבקי) עורות שאינם עבודין ונתנם במים רירא קנפקא מינייהו ומשני התם גבי זרע פשתן כי מדבקו ברירא דנפקי מינה הוי תולדה דלישה אבל שלחין לא שייכא בדיבוקא דידהו ענין לישה ע"כ. והעיני בשר לו יראה דמהך סוגיא משמע היפך דברי רבינו דמדפריך אי הכי חיטי ושערי נמי משמע דפשיטא ליה דלא מחייב ולהכי בעי דאי חיובא דזרע פשתן משום דמקדח א"כ בחיטי ושערי נמי ליחייב ומתרץ ליה דשאני זרע פשתן דקעביד לישה הגם דרש"י ז"ל גורס בהיפך דאחיטי ושערי מתרץ דאית להו רירא ואשלחין דעביד לישה ומכל מקום אינו מנגד למשמעות הש"ס דמסיק דחיטי ושערי לא מחייב. ותו קשיא לי דאין דרך התלמוד להקשות אלא זרע פשתן מאי טעמא (לא) בסתם דאהיכא קאי ומה הלשון אומרת הרי לעיל לא הוזכר מזרע פשתן כלל וגם לא אשכחן שום משנה דקתני לה ודבר זה נפלא בעיני הרבה עד שהגידו לי שהרב בעל ברכת הזבח הגיה ורבא לטעמיה דאמר רבא זרק סודר למים חייב זרק פשתן למים חייב בשלמא סודר עביד כיבוס אלא זרע פשתן מ"ט וכ"ת וכו'.

ולפי זה יש לפרש סוגיין לדעת רבינו דכי בעי אי הכי חיטי ושערי רוצה לומר מאי איריא דנקט רבא זרע פשתן אי משום דמקדח וסבירא ליה דיש צומח אף בתלוש וכמו שנראה מדברי רש"י אם כן אפילו חיטי ושערי וכדמתרץ ליה התם קעביד לישה ר"ל דאי משום דמקדח מלתא דפשיטא היא דחייב ועיקר חידושו של רבא היינו דחייב נמי משום לישה וכו' ולהכי נקיט רבא זרע פשתן דוקא מה שאין כן חיטי ושערי דלישה לא שייכא בהו ולפי זה שפיר חייב רבינו בחיטי ושערי ובסוף פירקין כתב גם כן דהשורה זרע פשתן במים חייב משום לש ומאי דלא חייבו גם כן משום זורע אפשר דסמך אמ"ש גבי חיטין וכיוצא בהן ומה גם דאפשר דזרע פשתן לא מקרו מקדח אלא לש ומאי דקאמר תלמודא היינו לפי הס"ד דבעי לאשכוחי מאיזה צד חייבו רבא והתרצן השיב לו דאין חיובו משום מקדח אלא משום לש דאפשר שלפי הפעולה יתהפך הדין אלא דכפי זה יחלש קצת דינו של רבינו בחיטי ושערי דאם נאמר כן אעיקרא דדינא מנא לן דיש צומח בתלוש כי

האי כיון דמזרע פשתן לא ילפינן אלא לישה. ושוב ראיתי להרב בני חיי או"ח סימן זה שהזכיר קושיא זו ומ"ש על זה יעו"ש שבכלל דבריו דברי אף דמ"מ באמת לא נחה דעתי כל כך וכמו שהעיד גם כן ז"ל גם הרב מוהריט"ץ סימן ס"ט עמד בדברי רבינו אכן לא ראה ההגהה הנ"ל עיין עליו.

הלכה ג

הקוצר וכו'. שם דף ק"ג.

לפיכך צרור. שם דף פ"א.

וכשות וכו'. שם דף ק"ז ויש נוסח אחר כתב יד שכתוב שעלתה בסנה.

אבל התולש וכו'. שם אמר אביי האי מאן דתלש פיטרא מאונא דחצבא מחייב משום עוקר דבר מגידולו מתיב רב הושעיא התולש מעציץ נקוב חייב ושאינו נקוב פטור התם לאו היינו רביתיה הכא היינו רביתיה והיינו דברי רבינו. ומכאן יש ללמוד לאותם הזורעים פרחים בתוך צלוחית של מים שמשימים הבצל של הזרע בפי הצלוחית ומתוך ליחות המים נמשך הבצל ויורד לתוך הצלוחית ושם היא משרשת ושולחת פוראותיה ויוצאים הפרחים דרך מעלה כאילו נזרעו בתוכה ממש שזה דומה לעציץ שאינו נקוב דלאו היינו רביתיה והתולש אותם הפרחים בשבת הוא פטור [ומינה נמי לענין הזריעה]. ולענין טלטול זאת הצלוחית כדי להריח באותם הפרחים נראה להביא ראיה מדאמרינן התם דף פ"א א"ר פפא ש"מ מדריש לקיש האי פרפיסא שרי לטלטולי ופי' רש"י פרפיסא עציץ נקוב שזרעו בו ולא אמרינן תולש הוא ע"כ. ואם בעציץ נקוב שהתולש ממנו חייב כמ"ש הותר הטלטול כ"ש עציץ שאינו נקוב ואף דרב כהנא דחי ליה אם אמרו לצורך יאמרו שלא לצורך ע"כ. לצורך מיהא הותר וא"כ להריח באותם הפרחים לענג את השבת לצורך נמי מקרי ואין כאן חשש איסור מכ"ש דאין לגזור שמא יעקר הפרחים דאף שיעקור אין כאן חיוב.

בכדי שורש קטן. שם דף צ"ה.

הלכה ד

כל זרע וכו'. שם דף ע"ג א"ר יוסף האי מאן דקטל אספסתא חייב שתים וכו' ופי' רש"י אספסתא שחת וקוצרין אותה ג"פ בחדש וחוזר וצומח ע"כ. ומבואר דבנתכוון לשתיהם קאמר.

גבשושית וכו'. שם דף פ"א אמר ריש לקיש צרור שעלו בו עשבים מותר לקנח בו והתולש ממנו בשבת חייב חטאת אמר אביי פרפיסא וכו' היה מונח על גבי קרקע והניחו ע"ג יתידות חייב משום תולש היה מונח ע"ג יתידות והניחו ע"ג קרקע חייב משום נוטע ופי'

רש"י חייב משום תולש דאינו נהנה שוב מריח הקרקע ונ"ל דהאי חייב לאו דוקא אלא איסור משום דדמי לתולש דאי חייב ממש קאמר היכי שרו רבנן איסור כרת וסקילה משום קינוח ע"כ. וכוונתו מבוארת דקאי לפרפיסא דאביי דקתני בה חייב דלאו דווקא קאמר דהא שרי ר"ל לעיל צרור שעלו בו עשבים לקנח בו ואם בהגבהתו מן הקרקע היה חייב חטאת איך התירו לצורך קינוח איסור כרת וסקילה אמנם הרב המגיד הבין דברי רש"י ז"ל דקאי אצרור דר"ל דהתולש ממנו חייב חטאת וכתב עליו דנראה שלא היה גורס חייב חטאת אלא חייב בלבד ומרן ז"ל כתב עליו דאפשר שהיה גורס חייב חטאת וכו' ע"כ. ואחרי המחילה שכתב כן בדרך אפשר דהרי נראה שהוא מוכרח מצד עצמו כאמור ומבואר שכתב חייב משום תולש דאינו נהנה שוב מריח הקרקע דזה ודאי לא קאי אלא להגבהה מן הקרקע דקאמר אביי ועל זה כתב ונ"ל וכו' ותו דאם איתא הרי בדף ק"ז אמר אביי האי מאן דתלש פיטרא מפומא דחצבא חייב משום עוקר דבר מגידולו ופי' רש"י פעמים שהוא גדל בשפת הדלי של מים ע"כ. הרי דאפי' שאין שם יניקה מן הקרקע מחייב ליה דהיינו רביתיה מכ"ש צרור שיונק מן הקרקע ואביי נמי לא פליג אר"ל מסתמא ואין לומר דגם שם יפרש רש"י דלאו דוקא חייב חטאת דהא מותיב עליה רב אושעיא מתולש מעציץ שאינו נקוב שהוא פטור ומשני וכו' א"כ על כרחך חייב חטאת קאמר אלא ודאי כוונת רש"י ז"ל מבוארת דבשלמא מתולש לא הוה קשיא ליה דלא הוי פסיק רישיה דאפשר שלא יתלוש בשעת הקינוח משא"כ ההגבהה וכו' וכן נראה שהבין הפר"ח ז"ל עיין עליו. ומ"מ אפשר ליישב קצת דברי הרה"מ ז"ל ע"פ דברי רש"י במימרת ר"ל לעיל עיין עליו האמנם נראה כמ"ש.

ודעת רבינו נראה דעכ"פ פליג אפי' רש"י ז"ל שהרי חייב בההיא דצרור בדין ג' וחייב נמי בהך דאביי. ולמאי דהשמיט התר הקינוח בצרור שעלו בו עשבים כבר כתב הרב המגיד ז"ל דס"ל דריש לקיש במונח הצרור ע"ג יתידות איירי דאין בו משום תולש וסמך למ"ש בפכ"ו דין ה' היה לפניו צרור וכו' ע"כ. והפר"ח ז"ל כתב דאביי פליג אר"ל וס"ל דאסור לקנח בו והלכתא כוותיה דבתרא הוא ע"כ. ואין נראה לענ"ד כלל יעו"ש וגם מרן ז"ל לא חלק על הרה"מ בזה גם השלטי הגבורים אשר סביב הרי"ף ז"ל משמע מדבריו דלדעת רבינו לא מיתוקמא הך דר"ל אלא במונח ע"ג יתידות וכדברי הרה"מ ז"ל.

תאנים שיבשו וכו'. מימרא דשמואל פרק העור והרוטב (חולין דף קכ"ז.) ואילן שיבשו פירותיו איתיה נמי התם לפי המסקנא הא כדאיתא והא כדאיתא עיי"ש ואיכא למידק אמאי השמיט רבינו דין אילן שנפשח ובו פירות דהרי הן כתלושין ודוחק לומר דמשום דמלתא דפשיטא היא לא הזכירה דכיון שנתלש לגמרי מן האילן וכמ"ש רש"י ז"ל דאכתי

איכא חדושא דאפילו אם הפירות לחים חשיב תלוש וכמ"ש רש"י אם לא שנאמר לדעת רבינו דלא איצטריך הך רישא אלא משום סיפא דיבשו הרי הם כמחוברים וגם זה דוחק שהרי בפ"ב דטומאת אוכלים הזכירו ותו קשיא דכאן כתב דין אילן שיבשו פירותיו וכתב דלענין טומאת אוכלים הרי הן כתלושין ואלו התם לא הזכיר אלא דין אילן שנפשח ויבש האילן ואלו אילן שיבשו פירותיו שהזכיר כאן שם השמיטו ואפשר לזה דכיון דעיקר דברי הברייתא לענין שבת איתאמרה דהא הרי הן כמחוברין קתני משום הכי לא הזכירה שם וסמך אדין תאנים שיבשו באיביהן שהזכיר שם ואמ"ש כאן דכשהזכיר דין תאנים כתב וכן אילן שיבשו פירותיו ולמאי דאיכא לדיוקי תו דאמאי השמיט כאן דין אילן שנתיבש שהזכיר שם יש לומר דכיון דלא בא בביאור בש"ס סמך אדין אילן שיבשו פירותיו שהזכיר ומה גם שכבר נלמד מדין אין עולים באילן בין לח בין יבש שמא יתלוש כמ"ש פ' כ"א.

וצריך לתת טעם אעיקרא דדינא מאי שנא דבשבת דיינינן ליה כמחובר ובטומאה חשבינן ליה כתלוש ואפשר דלעולם אזלינן לחומרא ודו"ק אי נמי דשבת כיון דאשכחן כמה תולדות דדמו לאבות ומחייבי חטאת אף דאינם מלאכות גמורות הכא נמי לא שנא וזה יותר נכון. ודע שדין זה שכתב רבינו בהלכות טומאת אוכלין דכשנתייבש האילן הרי הוא כתלוש בתוספתא פרק ד' דטבול יום תנינא לה סתמא איפכא דהרי הם כמחוברין ומרן ז"ל תמה על הראב"ד שם ואחרי המחילה הראויה מכבוד רבנותו ז"ל תמיה על תמיהתו עיי"ש. ולענין דברי רבינו עיין בהרב בני חיי או"ח סי' של"ו ובספר משנה למלך בהלכות טומאת אוכלין ולהפר"ח ז"ל. ועוד י"ל דנפקא ליה לרבינו מכמה פסקי דינים דקי"ל כל העומד לגדור כגדור דמי כדאיתא בפ' נערה שנתפתתה ובכמה מקומות עיין בחשן משפט סי' צ"ה וקצ"ו והרב ש"ך שם.

הלכה ה

התולש עולשים. ברייתא שם דף ק"ג ופי' רש"י זרדין מין קנים הם ובעודן רכים זורדין אותם למאכל אדם נתקשו מעט ראוים למאכל בהמה יבשו עומדים להסקה.

וביצה האמורה וכו'. שם דף פ' והקשה הרב לח"מ דבכל מקום לא שמענו מהש"ס ע"כ. וי"ל כמ"ש הפר"ח דאיתא בירושלמי שם אמר רבי יוסי כל ביצה דתנינן בכלים כביצה ממש בשבת כגרוגרת מכביצה ע"כ. מכלל דהבצים הם שוים ששניהם מתרנגולין וביומא דף פ' איתא דטומאת אוכלין דהוי כביצה דהיינו כביצת תרנגול.

כדי לבשל וכו'. ופירוש שכבר הוחם הכלי חימום בינוני וכ"כ רבינו בפירוש המשנה שם.

אחת מג' בביצה. הראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו עליו בזה וכבר ביארו הרה"מ בריש הלכות עירובין עיי"ש.

ואין עימור וכו'. שם דף ע"ג ובדברי הרמ"ך ז"ל ואע"ג דרבא גופיה אמר אין דישה אלא בגדולי קרקע אין לנו לפרשה כפשטה וכו' פירוש דאית לן לפרש דטעמא דרבנן קאמר וליה לא סבירא ליה כדאיתא בדף ע"ה עיי"ש ועיין למרן ז"ל.

הלכה ו

המקבץ דבילה וכו'. דין זה לא נמצא בגמ' בביאור וגם דין מעמר שהזכיר לעיל לא נמצא שיעורן והרב המגיד כתב דלמדו מדין מנכש וקוצר ורוצה לומר לענין השיעור קאמר דאלו עיקר הדין איתיה התם דף ע"ג אמר רבא האי מאן דכניף מלחא ממלחתא חייב משום מעמר והזכירו לקמן. וקשה קצת דבפ"ק דביצה דף י"ג אמרו בפשיטות דהעמדת ערימה פטור בשבת וקשה בין לאביי בין לרבא דהתם ויש לומר דלא אמר זה אלא בדבר שדרכו לעשות הערימה בשדה כגון חיטין או קשואין או בצלים כדאיתא התם והוא עמרם בביתו פטור משום דאין כאן מלאכת אומנות דאסרה תורה וכמ"ש רש"י ז"ל שם מה שאין כן ההיא דכניף מלחא ממקום גידולו דהיינו ממשרפות המים דהיינו עימורו העיקרי וכן מדוקדק מדברי רש"י שם ומשום הכי חייב ולפי זה נמצינו למדין דהמקבץ דבילה וכיוצא שדרכם לעשותם או בבית או באוצר שלהם לפי שהם יבשים לא שני לן בהכי וגם דאין זה כשאר מעמר דהכא צריך שיכוין במלאכתו לעשותו עגול או לנקוב התאנים ולהכניסם בחבל דזה הוא דרך אומנותו אין סברא לחלק כיון שזה דרכו ובהכי אין צורך למ"ש הרמ"ך דדוקא שקיבצם ממקום שנפלו שם מן האילן וכו' אלא דרבינו איירי סתמא בכל ענין בהנהו שאני דכיון שדרך לעשותם דבילה וכיוצא כשהם יבשים דוקא תו לא קפדינן אם עשאם בבית או בשדה ועוד דבהנהו זו היא גמר מלאכתם כמבואר. ודין זה אפשר שלמדו רבינו מדברי הירושלמי פרק כלל גדול ההן דשטח צלין צמוקין מסוסלה בוקלטה חייב משום מעמר ע"כ.

ומיהו צ"ע בדין זה כמה יהיה שיעורו דהן אמת דרבינו כתב לעיל דשיעור המעמר כגרוגרת אמנם בגרוגרת גופיה דהיינו דין הדבילה וכיוצא לא ידענו שיעורו ולשון מעמר נמי לא שייך בגרוגרת אחת וגם רבינו כתב ועשה ממנה עיגול או וכו' עד שנתקבצו גוף אחד הרי דבעי יותר מגרוגרת אחת וגם אין סברא שלא יתחייב עד שיעשה כל הדבילה אף אם היא גדולה הרבה. ומאי דנראה לענ"ד דבעשה דבילה שיעורו משיעשה העיגול שבדעתו לעשות אי נמי מה שדרך העולם לעשות ובנקב תאנים וכו' מדכתב עד שנתקבצו גוף אחד משמע ליה דילפינן לה מדין אגודה דקימא לן אין אגודה פחות מג' והיא היא.

הלכה ז

ואין דישה וכו'. שם דף ע"ה. ומ"ש תולדת הדש. נוסח אחר כתב יד מסיים וחייב וכן כל כיוצא בזה.

החולב את הבהמה וכו'. נוסח אחר כתב יד חייב משום מפרק. והנה הראב"ד ז"ל השיג על רבינו וז"ל וכי המשקין שיעורן כגרוגרת והלא חלב כדי גמיעה ושאר המשקין שיעורן חלוקין וכו' ע"כ. לכאורה משמע דכוונתו להשיג על רבינו דחייב החולב כגרוגרת דזה אינו דחלב כדי גמיעה תנן ומרן ז"ל תירץ דשאני דין הוצאה מדין זה והדבר קשה טובא דבברייתא דף צ"ה קתני להדיא דשיעור החולב הוי כגרוגרת וכן הוא בתוספתא. ונראה לענ"ד דכוונת הראב"ד להשיג דוקא החובל בחי שכתב שיעורו כגרוגרת דזה אינו דאי משום שלמדו מחולב אינה ראיה דגבי הוצאה אשכחן שיעורין חלוקין ואין למדין זה מזה ודוק בדבריו שתפס על החובל בחי וכן מצאתי להפר"ח ז"ל עיי"ש. ועיין מ"ש מרן דהתם לענין הוצאה מרשות לרשות ומה ענין זה לענין הוצאת דם או חלב ממקום חיבורם בחי וכו' ע"כ. דבריו תמוהים לכאורה דנראה דהא בהא תליא וכן הקשה הפר"ח שם. ונראה לענ"ד דאין לדמותו לדין ההוצאה משום דבענין הוצאה אזלינן אחר דרך העולם וכמו שאמרו בגמ' אין אדם טורח להוציא נימא אחת לזריעה ואפילו הכי אם חרש או זרע אפילו כמלא נימא אחת חייב דחזי לביזרא דקרא פירוש לגרעין של דלעת כדאיתא בדף ק"ג וכמ"ש רש"י שם מה שאין כן במידי דבר אכילה דכיון דהכל מסוג אחד הוא דהרי הוא מפרק המשקה ממקום חיבורו בחי אין סברא לחלק ביניהם ודו"ק.

בחי שיש לו עור. נוסח אחר בבהמה שיש לה עור. ומתוך דברי רבינו משמע דאדם לא נכנס בסוג זה דאין לו עור וכן משמע ממ"ש לקמיה במד"א וכו' אבל החובל בחבירו וכו' וכדתנן בפרק העור והרוטב אלו שעורותיהם כבשרן עור האדם וכו' וכיון שעורו כבשרו אין לו דין עור. איברא דממ"ש רבינו פרק י"א משמע דדין עור יש לו שכתב וז"ל הכותב על בשרו חייב מפני שהוא עור וכו' אם לא שנאמר דלא ראי זה כראי זה דלענין חבורה בעינן עור גמור תדע דלא מחייבינן אלא בבהמה חיה ועוף ושמונה שרצים וכמ"ש רבינו לקמן וטעמא רבא איכא במלתא כיון דחייבו משום מפרק דשייך בעור גמור מה שאין כן לענין כתיבה דכיון שהוא ראוי לכתוב אף לפי שעה סגי ולענין טומאה שאני דראוי לאכול בעינן ולעולם דחובל באדם חייב אלא דחיובו אינו משום מפרק אלא משום נטילת נשמה מאותו אבר וכמ"ש רש"י פרק שמונה שרצים וכ"פ רבינו לקמן פי"א בדין מי שלקה באצבעו דלהוציא דם אסור אף במקדש ואילו שבות ליתיה במקדש ועיין בתוס' יו"ט שם.

והוא שיהא צריך לדם. מדאמרינן שם דף ק"ו חובל בצריך לכלבו וכו' וכבר נתבאר.

הלכה ח

וחיה ועוף. נוסח אחר כתב יד נמחק עוף ונוסח אחר כתב יד נמחק חיה ועוף.
שהרי נתקררה דעתו וכו'. שם דף ק"ה אדתנן הקורע בחמתו חייב הקשו דהאי מקלקל הוא ותירצו דהאי נמי מתקן הוא דקעביד נחת רוח ליצרו ופריך וכי האי גונא מי שרי והתניא דהרי הוא כעובד עבודה זרה שכך אומנותו של יצר הרע היום אומר לו עשה כך וכו' לא צריכא דקעביד למירמא אימתא אאנשי ביתיה כי הא דרב יהודה שליף מצובייתא וכו' ע"כ. ומשמע דהיכא דקעביד נחת רוח ליצרו הוא פטור דאין לך מקלקל גדול מזה ואם כן היכי יהיב האי טעמא רבינו ז"ל לחיוביה וכבר נתעורר בזה הרב המגיד ז"ל והפר"ח כתב דס"ל לרבינו דהך תירוצא בדרך דחיה הוא כפי שיטתו של המקשן עיי"ש.
ולענ"ד נראה דרבינו מפרש הסוגיא הכי דמדלא קאמר אלא משמע דלא הדר ביה משינויא קמא דתירץ משום דקעביד נחת רוח ליצרו ומ"ש דקעביד למירמא אימתא לדוגמא בעלמא נקטיה כלפי מה שהקשה לו אעיקרא דדינא דכי היכי דקעביד למירמא אימתא שרי אף לכתחילה ה"נ בנדון דמתניתין איירי בענין שאין כאן עבירה כעובד ע"ז דלא נאמר זה כי אם בדליכא אלא דבר זה דנחת רוח לגבי יצרו דזה גורם להרגילו לבא עליו וכמ"ש רש"י אמנם כשאינו מכוין אלא לשכך חמתו כדי להרחיק יצרו מעליו נמצא שהוא מתקן ממש לגבי דידיה וליכא למיחש להרגל ונמצא פירושן של דברים דנחת רוח ליצרו יתכן בשני פנים או שעושה אותו דבר להכעיס ממש או שעושה כן לשכך חמתו כדי להרחיק יצרו מעליו כאמור וזו היא כוונת רבינו וקרוב לזה מצאתי בספר מר דרור נר"ו שרצה לכוין מ"ש רבינו בפירוש המשנה וז"ל והטעם שיהא הקורע בחמתו ועל מתו חייב מפני שדעתו מתיישבת וחמומו מתפשר לאותו הקרע והוא דומה למתקן על כרחך דר"ל דהשתא לא חיישינן להרגיל את יצרו לבא עליו וכו' עיי"ש ועל כרחך הוא מהטעם האמור והשתא אתי שפיר שבפרק זה לא הזכיר רבינו נחת היצר אלא דנתקררה דעתו ושככה חמתו ואף שבפרק י' וי"ב הזכירו אין כוונתו לשכך היצר מחמת עשיית הדבר להכעיס אלא לגבי דידיה קאמר שגומל עם נפשו חסד כדי להרחיק הצפוני מעליו וסמך אמ"ש כאן ואף דדבר זה לא הותר דהא מיהא עובר על מדת הכעס ועל בל תשחית מכל מקום לענין שבת שהקפידה היא שימשך איזה תיקון האי נמי תיקון הוא כנראה לענ"ד בכוונת רבינו ועיין להרב יפה מראה פ"ט דנדרים.

הלכה ט

ואחד החובל בבהמה. ריש פ' שמונה שרצים והרמ"ך השיג עליו ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה י

הסוחט וכו'. שם דף קמ"ג ואמר רבא דבר תורה אינו חייב אלא על דריכת זתים וענבים בלבד וכו' ועיין מ"ש בפכ"א בס"ד.

ומותר לסחוט וכו'. גם זה שם ונוסח אחר כתב יד כתוב ונמצא כמפרק. ועיין להרב המגיד והפוסקים ז"ל.

והחולב לתוך האוכל. נתבאר ממ"ש שם ולמה שתמה הרב המגיד ז"ל עיין להפר"ח. והגהות מיימוני ז"ל.

או היונק בפיו. כתובות דף ס'.

הלכה יא

הזורה וכו'. שבת דף צ"ה. ומ"ש תולדת בורר נוסח אחר כתב יד או תולדת זורה. ועיין להרב המגיד ז"ל.

וכן הבורר שמרים וכו'. שם דף קל"ח רבא אמר משום בורר רבי זירא אמר משום מרקד ע"כ. ולכאורה קשה דרבינו פסק כתרוויהו ויש לומר דס"ל כפירוש רש"י שכתב דלרבא ה"ה נמי דאי אתרו ביה משום מרקד הויא התראה אבל לרבי זירא אי אתרו ביה משום בורר לאו התראה היא וכו' ואם כן פסק כרבא דהוא בתרא אבל התוספות פרק כלל גדול (שבת דף ע"ג) פירשו דרבא סבירא ליה דדוקא משום בורר מתרינן ביה ומכח זה נסתפקו אי צריך להתרות אתולדה משום אב וכן בפסקיהם פ"ק דבב"ק עיי"ש אמנם מפי' רש"י ורבינו נראה דס"ל דצריך להתרות אתולדה משום אב וההיא דבב"ק י"ל כתירוץ שני של התוס' עיי"ש.

ומפני מה וכו'. שם דף ע"ג.

הלכה יב

הבורר אוכל וכו'. כל אלו החלוקות מתבארים מהסוגיא שם דף ע"ד ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה יג

הבורר אוכל מתוך פסולת. איכא למידק בדברי רבינו מה ראה לחלק בין בורר אוכל מתוך פסולת לבורר אוכל מתוך אוכל מדלא ערבינהו ותנינהו בהדי הדדי כדקתני ברישא ולא עוד אלא שחילק ביניהם דבבורר אוכל מתוך פסולת חייב אפי' להניחו לבו ביום דמשמע ג' או ד' שעות ובבורר אוכל מתוך אוכל בעי יותר מדכתב לאחר זמן כגון שבורר

שחרית לאכול בין הערבים וכבר ראיתי להרב ב"י או"ח סי' שי"ט שעמד בזה והניחו בצ"ע עיי"ש ואף דאין משיבין את הארי זלה"ה מ"מ תורה היא ונראה לענ"ד דלעולם רבינו ס"ל דחד דינא אית לתרוויהו ומאי דחילקם הכא היינו משום דמתנו בתרי ברייתות כדאיתא בפ' כלל גדול כפי גירסת רש"י דלא גריס בקמייתא שני ובלהניח איירי ומאי דשינה בחדא מנייהו למתני שחרית ובין הערבים מלתא אגב ארחיה קמ"ל דסתם מניח היינו מסעודה לסעודה שהוא מסעודת שחרית לסעודה שלישית וסמך על המעיין שלא יטעה בדבריו שהרי פתיך להו ברישא וחילק בין נפה וכברה וקנון ותמחוי לביד אם כן מאיזה טעם נחלק ביניהם בלהניח ובחילוקים אחרים הם שוים ותו דאם נרצה לחלק ולפרש דכוונת רבינו דיש איזה חילוק ביניהם נגדיל מדורת הקושיא דהיה לו לחלק בהדיא בשיעור הזמנים ולא לסתום ועיין להסמ"ג לאוין ס"ה שלא חילק כלל. ומסתברא ודאי דכ"ש אם בירר להניח בקנון ותמחוי ואין צריך לומר בנפה וכברה ואף שהיה לו לכתוב לשון אפילו בידו סמך אמ"ש ברישא דמוכח דביד הוא קל ואפי' הכי חייב להניח מכל שכן הנך ועיין בהרב ב"י שם לשון שנראה קצת מגומגם והרב ב"ח השיג עליו ואחרי המחילה דעת שפתי רבינו ב"י ברור מללו וסמך על המעיין בדבר הדק היטב. ועיין להכנסת הגדולה ומג"א שם שתהלה לאל כוונתי לדעת גדולים לכן לא אאריך עיי"ש.

הלכה יד

אבל מסננין וכו'. שם דף קל"ט נותנין מים ע"ג שמרים בשביל שיצלו ומסננין את היין בסודרין ובכפיפה מצרית וכו'. ופי' רש"י נותנין מים בשבת ע"ג שמרים הנתונים במשמרת מבעוד יום ע"כ. ובגמרא אמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולין לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש אבל עכורין לא מתיבי רבן שמעון בן גמליאל אומר טורד אדם חבית של יין יינה ושמריה ונותן לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש תרגמא זעירי בין הגיתות שנו ופי' רש"י בין הגיתות שנו שכל היינות עכורין ושותים אותם בשמריהם הלכך אין כאן תיקון דבלא"ה משתתי ע"כ. והקושי בדברי רבינו מבואר דלמה לא התיר הסינון ביין צלול ומים צלולים אפילו במשמרת כדברי זעירי ותו דגם בההיא דבין הגיתות התיר רשב"ג לדעת זעירי אפי' במשמרת ורבינו לא התיר כי אם בסודרין כמ"ש לקמיה והרב המגיד ז"ל הזכיר המשנה והך דזעירי וכו' בסתם ולא נרגש מזה והוא תימה גם בפ' כ"א דין י"ז כתב רבינו אע"פ שמותר לסנן יין צלול או מים צלולים בסודרים או בכפיפת מצרית וכו'. משמע דדוקא הני אבל משמרת כלל וכלל לא וראיתי למהריט"ץ סימן כ' שנתעצם הרבה בקושיא זו וביותר שביקש להליץ בעד רבינו בדוחקים גדולים בהסכמה עלה דצ"ע יעו"ש.

והרב ב"י סי' שי"ט תירץ דההיא דזעירי ורשב"ג דקתני משמרת לאו דוקא היא אלא ר"ל סודרין וכפיפה מצרית כי מתניתין וכ"כ גם הרב לח"מ והכריח עוד דאם איתא כדפריך לזעירי מדרשב"ג לישני ליה ולטעמיך ממתניתין וכו' עיי"ש וכ"כ הרב ב"ח שם והוסיף עוד דאפשר דרבינו לא הוה גריס משמרת בדזעירי ולא בדרשב"ג עיי"ש והכנסת הגדולה כתב על הרב ב"י שהוא דוחק והוא ז"ל כתב דרבינו דחה הך דזעירי מהלכה מדאיתא בפ' שמונה שרצים בפעפועי ביעי דעבדה דביתהו דזעירי לחייא בר רב אשי ולא אכל א"ל לרבך עבדי ליה ואכל ואת לא אכלת זעירי לטעמיה דאמר זעירי נותן אדם יין צלול ומים צלולים לתוך המשמרת בשבת ואינו חושש וכו' ומדקאמר זעירי לטעמיה וכו' משמע דהוא ניהו ס"ל הכי ואנן לא קי"ל כוותיה ולהכי חייא בר רב אשי לא אכל וכו' ע"כ. וגם זה אינו מתיישב דאם ההוא דזעירי ליתא מאי איריא דנקט רבינו יין צלול ומים צלולין הו"ל לכתוב כלישנא דמתניתין ותו לא כיון דההיא דזעירי אזדא לה ומדהזכיר הך לישנא מורה דפוסק כוותיה וכסתם תלמודא דשקיל וטרי אליביה. גם הרב המגיד ז"ל הביא הך דזעירי ודרשב"ג על דברי רבינו משמע דמפרש כוונת רבינו דפסק כוותיה גם ההיא דבין הגיתות קשיא לדרכו של הכנסת הגדולה דכיון דגם ההיא דרשב"ג נדחה מהלכה מה לו לרבינו להזכיר זה כיון דכל זה אינו אלא לזעירי קמה לה מתניתין לחודא ואין לנו אלו החילוקים ומדהזכירם רבינו ש"מ דהלכה נינהו והרב מגן דוד [ט"ז] כתב שם דרבינו מפרש צלולין דנקט זעירי היינו צלול ביותר ואין בו שמרים כלל ואינו משמרו אלא בשביל קסמין או שום דבר שנפל לשם בזה דוקא הותר המשמרת ע"כ. וגם זה הוא מגומגם חדא דאין לנו הכרח חותך להבין כן לא בדברי זעירי ולא בדברי רבינו ועוד דאם איתא אכתי הו"ל לרבינו לאשמועינן היתר זה דאם הוא צלול ביותר דמותר אפי' במשמרת דהיינו הך דזעירי ועינינו הרואות דאפילו במאי דמשמע דשרי במשמרת כגון ההיא דנתינת מים ע"ג שמרים אסר רבינו וכדלקמן.

והיותר נראה לענ"ד ע"פ דברי הרב ב"י והרב לח"מ ז"ל וזה בדקדוק לשון רבינו שכתב בתחילת הדין המשמר יין או שמן או מים וכן שאר המשקין במשמרת שלהם חייב דמשמע במשמרת שהיא מיוחדת להם הוא דאסור אבל אם אינה מיוחדת לאלו המשקין משמע דשרי ואם כן מלתיה דזעירי ודרשב"ג היינו שאינה מיוחדת להם דהיינו סודרין וכפיפה מצרית דקתני מתניתין ונקראת משמרת על שם פעולותיה וזה הכריחו לרבינו מכח דקי"ל דהמשמר בשבת במשמרת המיוחדת הוא חייב חטאת כמו שקדם מעתה איך אפשר להתיר אפילו יין צלול וכו' במשמרת עצמה אפילו לכתחילה דהגם דמן הדין אפשר שיהא מותר כיון שאין שם שמרים והוא צלול מ"מ משום גזרה יש לנו לאסור

דלא גרע מתליית המשמרת עצמה דנאסרה בשבת שמא ישמר כדתנן התם ופסקו רבינו בפכ"א שמא יבא לשמר ומפני טעם זה כשהתיר נתינת המים ע"ג שמרים בשביל שיצלו לא הזכיר משמרת כלל דגם זה אסר רבינו כפי' ראשון שפירש הרע"ב ז"ל שם וכן הבין הרב קול הרמ"ז ז"ל עיי"ש וזה נראה דעת הרב המגיד ז"ל שהביא דברי הש"ס ע"ד רבינו בסתם דמשמע להדיא שהיה פשוט אצלו דהך משמרת דזעירי ודרשב"ג היינו סודרין וכפיפה מצרית ודו"ק. ודין הגומא שאמרו בגמרא ובלבד שלא יעשה גומא הזכירו רבינו פ' כ"א.

חרדל וכו'. שם דף ק"מ.

הלכה טו

הטוחן וכו'. שם דף ע'.

המחתך ירק. שם דף ע"ד.

הלכה טז

המגבל וכו'. שם דף י"ח ודברי הכל.

כדי לעשות פי כור. פי' רש"י נקב שנותנים בו המפוח וכו' ע"כ. והרמ"ך השיג על רבינו עיין להפר"ח ז"ל דאין כאן השגה ועיין עוד להתוס' שם.

ואין גיבול באפר. שם ובדף קנ"ה והראב"ד ז"ל השיג עליו עיין להרב המגיד והרב לח"מ ז"ל ולהרח"א נר"ו כי אין להאריך.

והנותן זרע שומשמין וכו'. זבחים דף צ"ד ועיין מ"ש בזה בס"ד בדין ב'.

פרק ט

הלכה א

האופה וכו'. שבת דף ע"ד ותוספתא פ"י פר"ח ז"ל.

שיעור המחמם את המים וכו'. לא נתבאר בדברי רבינו מהיכן יליף לה וכבר עמד על זה הרמ"ך הביאו מרן ז"ל והניחו בצ"ע וראיתי להפר"ח ז"ל שכתב ליישב דבריו וז"ל וידוע דסתם מחמם את המים על הרוב אינו אלא לרחוץ ואמרינן בפרק המוציא דף ע"ח דכל מלתא דלא שכיחא ושכיחא אזול רבנן בתר דשכיחא אפי' לקולא ושיעור אבר קטן למדו מהסיכה דתנן המוציא שמן כדי לסוך אבר קטן וכו' ומפרש בגמ' אבר קטן של קטן בן יומו גם אבר קטן שכתב הרב ז"ל בכאן יש לומר כן וסמך למה שביאר לקמן פי"ח גבי סיכה ה"ה הכא גבי רחיצה דתרווייהו כי הדדי נינהו ונכון הוא עכ"ל ואף שבאמת נראה שהוא דרך נכון מ"מ בדין השיעור נראה לענ"ד יותר דאבר קטן שכתב רבינו היינו

דגדול דאילו אם נאמר דקטן בן יומו כמ"ש הפר"ח ז"ל וסמך וכו' מלבד שדרך דוחק הוא בעלמא בנדון דידן איכא תו דכיון דלא בא הדין בביאור בש"ס דידן ומפיו אנו חיים טפי הוה ליה לפרושי שלא לתת מקום לטעות בדבריו ומכל שכן שהקדים דין רחיצה לדין סיכה ותו דכמעט אפי' במציאות לא שכיחא שיחמם אדם מים לרחוץ אבר קטן דקטן בן יומו ובההיא דאמרינן אין אדם טורח לגבל טיט לעשות פי כור מה שאין כן גבי סיכה דבכל שהוא חזיא לשוף זו ודרך העולם גם כן לסוך אפילו אבר קטן שבקטנים בטיפה אחת של שמן ומה גם דאשכחן כעין דוגמת ראיה לסברת רבינו מההיא דרבי נתן דס"ל אפילו בסיכה שיעורו כדי סיכת אבר קטן דגדול ואף דלא קיימא לן כוותיה בהא מיניה המציא רבינו לשיעור הרחיצה במה שהוא דרך העולם וכמבואר מכל מאי דאמרן והמעיין יבחר.

ושיעור מבשל סממנין וכו'. שם דף ק"ו והראב"ד ז"ל השיג על רבינו ועיין להתוס' בשם ר"י והמגדל עוז ז"ל ועיין עוד להפר"ח ז"ל והרח"א נר"ו.

הלכה ב

הנותן ביצה וכו'. שם דף ל"ח אין נותנין ביצה בצד המיחם בשביל שתתגלגל ובגמ' א"ר יוסף גלגל חייב חטאת ושם פי' רבינו מיחם שם הכלי שיחמו בו המים והוא נעשה מנחושת וברזל ברוב ותשאר חמה אחר שיורידוה מן האש ופי' תתגלגל תתערב הענין שתתבשל קצת בישול ע"כ.

וכן המדיח וכו'. שם דף קמ"ה ופי' רש"י חוץ מן המליח הישן דג מליח של שנה שעברה ע"כ. ויש גירסא אחרת ודגים מלוחים קטנים ורבינו לא גרס לה וע"פ הטעם יתבאר הדין.

או קוליס האיספנין. פי' רש"י בדף ל"ט דג שקורים טונינ"א ע"כ. וצ"ל שאין זה הטונינ"א שאנו קורים בזמנינו שמוכרים אותו חתיכות חתיכות מלוחים הרבה שזה דג גדול הוא וגם שריר שדריה ובפ' חבית אמרו דקולייס האיספנין לא שריר שדריה ותו דרבינו בפי' המשנה כתב שהוא דק הקליפה ובחיבורו כתב שהוא דג דק ורך והטונינ"א של זמנינו הוא גדול וקליפתו עבה ביותר ומצאתי לרש"י ז"ל בחולין דף ס"ו שכתב שטונינא הוא דג קטן וא"כ מין אחר הוא בהכרח ועיין להרב ב"י סי' שי"ח ושם כתב דכל שהוא נאכל מחמת מלחו מותר להדיחו בשבת ע"כ. וידוע דכל זה לא נאסר אלא בחמין אבל בצונן הכל שרי דאין כאן בישול וכ"כ ז"ל. שוב מצאתי נוסח אחר כתב יד בדברי רבינו קטן ורך.

הלכה ג

המפקיע את הביצה. משנה שם דף ל"ח ופי' רש"י ולא יפקיענה בסודרין לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתצלה מחומו של סודר. בחול ובאבק דרכים שהוחמו

מכח חמה וכו' והתוס' גם כן הכריחו דהא אמרינן בפ' לא יחפור שטבע החול לקרר הדבר המקורר ולחמם הדבר המחומם והביצה היא קרה אלא ודאי שהחול הוא חם שהוחם בחמה.

אבל גזרו וכו'. עיין בדברי רבינו פכ"ב.

המבשל על האור. שם דף קמ"ה עיין להרב המגיד והרב ב"י סי' שי"ח.

הלכה ד

אחד נתן את האור וכו'. ביצה דף ל"ד אין מלבנין את הרעפים לצלות עליהם ובגמרא מאי קעביד אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן הכא ברעפים חדשים מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שצריך לחסמן וכו' בעא מיניה ר' ירמיה מרבי זירא וכו' מי מחזקינן רעותא ביו"ט או לא א"ל תנינא אין מלבנין את הרעפין וכו' מפני שצריך לבדקן א"ל אנן מפני שצריך לחסמן מתנינן לה. תנן התם אחד הביא את האור ואחד הביא את העצים ואחד שופת את הקדרה ואחד הביא את המים ואחד נותן לתוכה תבלין ואחד מגיס כולם חייבים [ובתוספתא פי"ב איתא אחד נותן את הבשר] והתניא אחרון חייב וכולם פטורים לא קשיא הא דאייתי אור מעיקרא הא דאייתי אור לבסוף ופריך בשלמא כולהו קעביד מעשה אלא שופת את הקדרה מאי קעביד אמר רבי שמעון בן לקיש הכא בקדרה חדשה עסקינן ומשום ליבון רעפים נגעו בה ע"כ. והקושיא בדברי רבינו מבואר דמהגמרא משמע דטעם החיוב בקדרה היינו משום ליבון רעפים ובקדרה חדשה דוקא והוא ז"ל אסר בסתם קדרה ונתן טעם משום מבשל והיא השגת הראב"ד ז"ל וראיתי למהר"ל בן חביב סי' כ"א שכתב שקושית הגמרא אלא שופת את הקדרה מאי קעביד לא קיימא אריש לחיוב אלא אסיפא דקתני כולם פטורין חוץ מן האחרון וה"ק בשלמא כולהו קעביד מעשה ואשמועינן חידושא שהם פטורין אבל שופת את הקדרה פשיטא שהוא פטור וכו' ותירצו בקדרה חדשה וכו' דאם לא היה בשביל שנתן הקדרה קודם שנתן אחד את האור היה חייב א"כ לפ"ז נראה דבחלוקא הראשונה כולם חייבים אפי' נותן את הקדרה אף שלא תהיה חדשה וכו' ע"כ. ובאמת שפירצה דחוקה היא חדא דאיך שייך להקשות מאי קעביד כיון דחזינן בקמייתא דמחייב במעשה זה ואי משום דשם היה האש מקדם מ"מ מצד הנחת הקדרה הרי אין כאן מעשה המוכיח על הבישול כי אין דרכו של מבשל להניח קדרה ריקנית על האור ותו דא"כ מאי איריא דפריך מקדרה ליפרוך נמי מתבלין ומים דהא אכתי אין שם אש ותו דאף אם נאמר כן עכ"פ אמאי לא הזכיר רבינו בחלוקת הפטור דאפילו בקדרה חדשה הוא פטור שזה הוא החידוש עפ"י הש"ס.

והנה הרח"א נר"ו כתב בזה וז"ל ובפ"ג דיו"ט כתב רבינו אין מלבנין את הרעפים מפני שמחסמן ונתן טעמו הרב המגיד דבש"ס אמרינן מפני שצריך לבדקן ואמרי לה מפני שמחסמן והוא פירש שמחסמן כל שעה אפילו ישנים א"נ דה"ק צריך ללבנן כ"כ עד שיתחסמו ע"כ. ונסתלק השגת הראב"ד דפסק רבינו כלישנא בתרא והרה"מ סמך אמ"ש שם ומ"מ תימה למה לא השיגו הראב"ד בהלכות יו"ט כמו שהשיגו פה ע"כ. ולענ"ד נראה דאין בזה הכרע ואדרבא מדכתב רבינו שם טעם האיסור מפני שמחסמן ממילא מבוארת כוונתו ז"ל דלא איירי אלא בחדשים דשייך בם חיסום וכ"כ ז"ל להדיא בפירושו להמשנה שם וז"ל רעפים לבנים שרופים בכבשן ואינו אוסר ללבן הרעפים אלא החדשים מהם לפי שהם נשרפות ומתחזקות וכו' ע"כ. הרי להדיא שדעתו לפסוק כסתם תלמודא דדוקא בחדשים ומה שלא חש לבאר בפ"ג דיו"ט היינו משום דלישנא דמתניתין נקט וסמך עמ"ש מפני שמחסמן ואמטו להכי נשמר הראב"ד ז"ל מלהשיגו שם כי הבין כוונתו. הן אמת שדעתו ז"ל לפסוק כאמרי לה מפני שצריך לחסמן משום דאחר זה אמרו שם אנן מפני שצריך לחסמן מתנינן לה אמנם אנן בדידן להשגת הראב"ד ז"ל אפשר לומר לדעת רבינו שהדבר פשוט שכולם חייבים דקתני בברייתא היינו חיוב אחד שוה בכולם משום מבשל דכיון שכל אחד עושה איזו פעולה מצרכי הבישול הרי נתחייב וכמו שיבא לפנינו בע"ה וכיון שכן כי פריך תלמודא בשלמא בכלהו קעביד מעשה וכו' אין הכוונה על חיוב הבישול מצד עצמו דזה פשיטא ליה דכי נתבשל הרי כולם נתחייבו משום בישול אלא הכי פריך בשלמא כולהו יש לנו מעשה המוכיח על כוונתו דהיינו מביא את האור הוא מלבה בעת הבאתו כדי שיבעיר לבשל בו וכן המביא את העצים ושם על האור הרי הוא מבעירם ע"י האור שתחתיו והנותן מים ותבלין ומגיס לא בעו שום הוכחא שזה הוא דרך הבישול להדיא וכמבואר כל זה בדברי רש"י ז"ל עיין עליו אלא נותן את הקדרה מאי קעביד כלומר מה הוכחה יש לו כדי שנאמר שדעתו לבשל ואהא מתרץ דאין זאת ההוכחה כמו האחרות וכו' נמצא דלפי אמיתות הדין לענין חיוב הבישול מצד עצמו דהיינו אחר שנתבשל לא שאני לן בהכי דכיון שכל אחד עשה חלקו מצרכי הבישול הרי כולם נתחייבו משום מבשל.

ואף דבעלמא קי"ל אם יכול אחד לעשותה ועשאוה שנים פטורין ענין הבישול שאני בהכרח דהגע עצמך אם בא אחד והבעיר האור ובא אחר וצלה עליו בשר או דגים או שם בו קדרה מלאה תבשיל עד שנתבשלו וכי נאמר שלא יתחייב זה משום מבשל מפני שהוא לא הדליק האש דבר בטל הוא זה ודאי ועיין עוד למהר"ל בן חביב ז"ל. א"נ י"ל דההיא דאם יכול אחד לעשותה היינו שמלאכה אחת שדרכה לעשותה ביחיד עשאוה

בשנים דרך משל הנושא קורה אחת שיכול לישא אותה הוא לבדו ונשאו אותה בשנים אז שניהם פטורין והדומה לזה אם הניחו שנים יחד קדרה אחת על האש אז יהיו שניהם פטורין משא"כ כשכל אחד עושה חלק נפרד ממלאכה ששייך בה כמה מלאכות אין כלל זה אמור ודאי והשכל ג"כ אינו מקבלו וכ"כ ז"ל. מעתה רבינו דלא נחית אלא לעיקר הדין שהוא המבשל ולא חש להזכיר חיוב המבעיר להיכא דשייך דמלתא דפשיטא היא אמטו להכי סתם דבריו כפשטא דברייתא והובאה ג"כ בתוספתא פי"ב דשבת דאין כאן שום חילוק בין קדרה חדשה לישנה כנז"ל ומבואר.

ומעתה אבא אעי'ר לשאר דקדוקי רבינו ז"ל במ"ש בחלוקת הפטור שנים האחרונים בלבד חייבים והדבר קשה טובא לכאורה דלמה לא יהא חייב גם המביא את האור דומיא דחלוקא ראשונה ותו דבגמרא אמרו האחרון חייב דמשמע המגיס לבדו ואיך חייב ז"ל שנים האחרונים והנה מרן ז"ל הביא משם מהר"י בי רב ז"ל דמגיס לעולם הוא חייב ומ"ש בגמרא האחרון חייב אינו אלא בערך הנותנים דמגיס חיובו נפרד ר"ל כיון שהגיס אחר שהקדרה רותחת מלתא דפשיטא היא שהוא חייב משום מבשל וכן התוספתא תסיים כדברי רבינו שנים האחרונים חייבים ועפ"ז. ובדיוקים אחרים כתב ז"ל דכוונת רבינו בחלוקת החיוב שבאו כולם כאחד ובבת אחת ומפני זה כולם חייבים וכו' משא"כ בחלוקה שנית שבא זה אח"ז והנותן את האור לא עשה כלום שלולא זה שהביא את העצים היה האש כבה מאליו וכו' ולכך לא נתחייבו כ"א השנים האחרונים דוקא וכו' ע"כ.

ומהר"ל בן חביב ז"ל כתב שרבינו בחלוקא ראשונה כוונתו שכולם היו בעצה אחת ובהסכמה אחת לבשל ולכך כולם חייבים ובחלוקת הפטור לא הסכימו מתחילה לבשל ולכך המביא את האור הוא פטור כי אם לא היו שם עצים לא היה מתבשל בעולם משא"כ נותן את העצים שהוא גרם הבישול לגמרי ומינה דאם המביא את האור היה אחרון ה"ה והוא הטעם שהיה הוא חייב עם המגיס לבד דלעולם המגיס חייב כמ"ש שהיא פעולה נפרדת וכו' יעו"ש ובאמת שדברי רבינו דייקי טפי כמ"ש מהר"י בי רב ז"ל הגם שכל הדרכים בחזקת סכנה. והרח"א נר"ו הקשה עליו דא"כ מה הקשו בגמרא שופת את הקדרה מאי קעביד כיון שבאו יחד גם השופת מבשל ע"כ. ולזה אפשר דהכוונה מצד הפעולה דסוף כל סוף אינו עושה מעשה המורה על הבישול כמו האחרים עוד הקשה נר"ו לדברי מוהר"י בי רב מתירוץ הש"ס הכא בקדרה חדשה וכו' והלא לא שייך חיסום רק בקדרה ריקנית כמ"ש התוס' שם ומאחר שחבירו נתן המים מיד לא שייך חיסום אם לא שנאמר שהתרצן לפי שיטתו השיבו ובאמת דגם בקדרה ישנה שייך בישול וכו' ע"כ.

ואחרי המחילה עיקר הקושיא אינה דהרי הרא"ש ז"ל כתב להדיא דגם בקדרה מלאה שייך חיסום דלא כהתוספות עיי"ש שוב ראיתי למהרשד"ם או"ח סימן ג' שחלק על רבו מהר"ל בן חביב ז"ל ופי' דברי רבינו כפשוטן אכן בנותן את האור פירש שחיובו משום מבעיר ולא משום מבשל וכו' עיי"ש ובשו"ת תומת ישרים סי' קכ"ט כתב כדברי מוהר"י בי רב אות באות מלה במלה והוא דבר תימה עיי"ש. שוב זימן השי"ת לידי נוסחא אחרינא כתיבת יד משנת הקס"ב וכתוב בו שלשה האחרונים בלבד חייבים ובנוסחא אחרת כתיבת יד משנת הקי"א שכתוב בה שנים האחרונים מחקו תיבת בלבד ושניהם נראין נכונים ודו"ק.

הלכה ה

הניח בשר וכו'. מנחות דף נ"ז אמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן הניח בשר ע"ג גחלים היפך בו חייב לא היפך בו פטור היכי דמי אילימא דאי לא היפך ביה לא בשיל פשיטא אלא דאי לא הפיך ליה נמי הוה בשיל אמאי לא מחייב לא צריכא דאי לא הפיך ביה הוה בשיל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי וכי מהפך ביה בשיל משני צדדים כמאכל בן דרוסאי וקמ"ל דכל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי לאו כלום הוא אמר רבא ואם נצלה בו כגרוגרת מצד אחד במקום אחד חייב וכו' ואיכא דאמרי אמר רבא אפילו בשנים ושלשה מקומות וכו' ע"כ. ומבואר הדבר דמדקאמר רבא ואם נצלה בו כגרוגרת וכו' מכלל דכמאכל בן דורסאי דחייב דאמרן לעיל היינו אפילו אין במבושל כגרוגרת אפ"ה חייב מפני שנתבשל חצי בישולו משני צדדים וכן נמי מ"ש דכל מצד אחד כמאכל בן דרוסאי לאו כלום הוא היינו שאין במבושל כגרוגרת אלא ע"י הצטרפות דאם יש במבושל כגרוגרת מאי איריא מצד אחד אפילו בשנים ושלשה מקומות ע"י צירוף הוא חייב כדברי רבא וזהו מ"ש רבינו לא נצלה בו כגרוגרת אבל נתבשל כולו חצי בישול חייב דהיינו משני צדדים על ידי היפוך בהכרח דאי מצד אחד הוא הא קי"ל דלאו כלום הוא ובלא היפך א"א לו להתבשל כולו חצי בישול דמהצד שלמעלה א"א לו להתבשל כמו הצד שכנגד האש ובשלמא שיתבשל כולו מהשני צדדים או כולו מהצד שכנגד האש וחציו מהצד שלמעלה זה יתכן אבל כולו [חצי בישול] מהשני צדדים בשוה א"א בעולם וא"כ למה הוצרך רבינו לסיים עד שיהפך בו ויתבשל חצי בישול משני צדדים הרי כבר כתבו לעיל. ויש מי שרצה לומר דהכוונה במ"ש אבל נתבשל כולו וכו' דהיינו בלא היפך כלל והיינו מ"ש בגמרא מתחילה אלא דאי לא הפיך ליה נמי הוה בשיל אמאי לא מחייב. וזה אינו דשם איירי בנצלה כולו כשיעור ורבינו כתב חצי בישול ופחות מכשיעור. לכך נראה יותר דתנא והדר מפרש והכוונה דע"י ההיפוך נתבשל מהשני צדדים דהיינו כולו שכתב ז"ל.

ודע שהראב"ד ז"ל כתב וז"ל א"א חצי בישול הוא כמאכל בן דרוסאי ע"כ. ונראה שכוונתו לשלול פי' רש"י ז"ל שפי' שם דהיינו שליש בישולו ובא לסייע דעת רבינו. אמנם הרמ"ך ז"ל השיג על רבינו וז"ל לא ידעתי מאין הוציא זה דמ"ש בישול מצלי וגם לא ידעתי מאי חצי בישול שהוא חייב כי נתבשל כמאכל בן דרוסאי כוליה בישול הוא לגבי שבת ואם לא נתבשל כמאכל בן דרוסאי אמאי חייב לענין שבת ע"כ. וכבר כתב מרן ז"ל דהרב המגיד הזכיר מקום מוצאו כלומר שהרמ"ך ז"ל לא נזכר מסוגיא זו וכוונת הרמ"ך במ"ש דמאי שנא בישול מצלי היינו דכי היכי דבבישול לא שאני לן בין הפך ללא הפך כמבואר בדברי רבינו בפרקין ה"נ בצלי א"נ דנימא גם בבישול הכי ומאחר ששמענו מהיכן הוציאו רבינו ז"ל דשאני בישול דבלא הפך נמי מתבשל דע"י הרתיחה התבשיל מתהפך מאיליו משא"כ הצלי כמבואר במוחש וכ"כ התוספות שם ד"ה הניח וכו' גבי אופה בתנור דבהדביק לבד חייב משום דדרכו לאפות כולו כך וכו' עד כאן ואפשר שלכוונה זו סמיך רבינו דין הדביק פת בתנור וכו' לדין זה ודו"ק.

שכח והדביק וכו'. כתב הרב המגיד דמפורש בסוגיא דף ג' דלאו דוקא הדביק במזיד אלא אפילו בשוגג וכו' ע"כ. והוא תימה דשם אין שום בירור לדבר זה אלא דרש"י ז"ל פירש כן מעיקרא ושוב הקשה בש"ס עלה היכי דמי אילימא בשוגג ולא אידכר למאן התירו ואלא דאיהדר ואדכר מי מחייב והתנן כל חייבי חטאות אינן חייבים עד שתהא תחילתן וסופן שגגה אלא במזיד קודם שיבא לידי איסור סקילה מבעי ליה וכו' אלא לעולם במזיד ואימא קודם שיבא לידי איסור סקילה וכו' ע"כ. הרי מבואר דאי אפשר לאוקומא בשוגג וכן נראה להדיא מדברי הרי"ף ז"ל עיי"ש אלא שרבינו כתב בדקדוק שסיים ויבא לידי מלאכה ולא כתב קודם שיבא לידי חיוב חטאת וכו' וכלומר האי כדיניה והאי כדיניה ודו"ק.

הלכה ו

המתיך וכו'. כתב הרב המגיד ירושלמי ופ"ק דיבמות מה לי בישול פתילה מה לי בישול סמנין ע"כ. נ"ב האי לישנא איתיה נמי בפרק האורג (שבת דף ק"ו) עיי"ש ושאר החלוקות שהזכיר רבינו מבוארים פ' כלל גדול (שבת דף ע"ד.)

וכן המבשל כלי אדמה וכו'. שם וכתב הרב המגיד וראיתי בספר העתים שיש גאונים פירשו שהוא מבשל כלי אדמה דקים ע"כ. וכתב עליו הפר"ח בנימוקיו וז"ל והיה לו לראות בהרי"ף שכן פירש דהוו כלי גללים ע"כ. ואחרי המחילה איני רואה שום השגה להרה"מ דהרי"ף ז"ל פ' כלל גדול פירש סיכתא גללי בהמה רקיקין ורבינו כתב כלי

אדמה שאין זה פי' הרי"ף וגם אם הפר"ח היה מפרש גללי בהמה שכתב הרי"ף דר"ל כלי גללי בהמה אכתי כלי גללים לחוד ואדמה לחוד ולכך הוכרח הרה"מ להביא מהגאונים. **כללו של דבר וכו'**. מה שיש לדקדק על רבינו מהסוגיא עיין בהרב לח"מ ז"ל.

הלכה ז

הגוזז צמר וכו'. תוספתא פ"ט כדברי רבינו זולת בין חי בין מת שכתב ז"ל שלא הוזכר שם וראויים הדברים למי שאמרן.

וכמה רוחב הסיט. פירוש פשוט וכ"כ הרב המגיד ז"ל ואיתא בשבת דף ק"ה שיעור המלבן והמנפץ והצובע והטווה כמלא רוחב הסיט כפול ואיפליגו רב יוסף ור' חייא בר אמי בשיעורו ופסק רבינו לקולא משום דאין לחייב כי אם בראיה ברורה עיין להרה"מ ז"ל ובפירושו להמשנה כתב שהסיט כפול הוא שליש הזרת יעו"ש וכאן דנחית לפסק ההלכה פסק לקולא כדעת גאונים אחרים עיין עליהם.

התולש כנף. שם דף ע"ד ברייתא ואמר רבי שמעון בן לקיש עלה תולש חייב משום גוזז.

הטווה את הצמר מן החי. שם כדברי רבינו ופריך והתניא שטוף בעזים וטווי בעזים אלמא טויה ע"ג בהמה שמה טויה ומתרץ חכמה יתירה שאני ופי' רש"י כדכתיב וכל אשה חכמת לב אבל להדיוט אין דרכם בכך והוי כלאחר יד ע"כ. והתוס' כתבו דהעושים אותם בטלה דעתם אצל כל אדם כדאמרינן בהמצניע גבי אנשי הוצל וכו'.

הלכה ח

הנוטל צפרניו וכו'. משנה וגמ' שם דף צ"ד ודברי הכל בכלי חייב וביד בין לו בין לאחר פטור לאחר לדברי הכל ולא לרבנן ועיין להתוס' שם ובדברי רבינו פכ"ב.

וכן החותך יבלת וכו'. הרב המגיד עמד על דברי רבינו שפטר גם בכלי מהסוגיא דעירובין דף ק"ג וכו'. לכאורה נראה לענ"ד לפרש דרבינו אינו מפרש כפי' רש"י דאיסור דמתניתין היינו חיוב אלא איסור בעלמא קאמר וכן נראה מדברי התוספות שם ועיין להתוס' פ' המצניע (שבת דף צ"ה) ד"ה שרא זילחא וכו' שכתבו ג"כ דשבות דחמיר נוהג אף במקדש עיי"ש וכן מצאתי להרב עראמה ז"ל אמנם אחר העיון עדיין הקושיא במקומה עומדת שמדברי השקלא וטריא שם גבי כהן שעלתה בו יבלת וכו' משמע ומוכרח הוא דמדמה חתיכת יבלת למתניתין דהנוטל צפרניו וכמ"ש רש"י שם אם לא שנדחוק דכלפי חומרת השבות דנוהג גם במקדש לא קפיד לדמויי וכו' והאי כדיניה והאי כדיניה ויש מקום לומר כן מדלא פסיק ותני ליה בהדי נוטל צפרניו אם איתא דדיניה שוה גם בחיוב ודו"ק.

ועובד עבודה. האי ועובד עבודה נראה מיותר אם לא שנאמר דכיון דלא נימא כיון דאדחיה בין השמשות אידחי לכולי יומא כדאמרינן בעלמא להכי תני ועובד עבודה דלא מקרי דחוי כיון שהיתה יבשה ואיפרוכי מפרכא.

הלכה ט

ואם ליקט לבנות. גם זה שם ופי' רש"י שהוא מקפיד שלא יהא נראה כזקן ע"כ. ועיין לרבינו פי"ב דע"ז דין ו'.

כלפי מעלה וכו'. רבינו סתם הדברים מאי ניהו כלפי מעלה והתוספות דף צ"ד נחלקו עם רש"י ז"ל בפי' זה עיין עליהם. ומ"ש ומצערות אותו דמשמע דתרי מילי נינהו וזה דלא כפי' רש"י שפירש דכולא חדא מלתא היא ונראה דדברי רבינו עיקר דהכי משמע לישנא דגמרא עיי"ש. ועיין להרב ב"י או"ח סימן שכ"ח.

הלכה י

המלבן וכו' או את השני. שמעתי שהצמר שרוצים לצובעו בשני הם מלבנים אותו תחילה במי אלום דהיינו בלע"ז פיידר"ה לומבר"י כדי שיתלכלך ואז הוא מקבל הצבע וזהו מ"ש רבינו או את השני ואחר הליבון צריך עוד לנפצו כדי להפריד החוטין כי סם זה טבעו להדביק והצמר מסתבך וצריך ניפוץ ולכך הזכירו רבינו לקמן גבי ניפוץ עיין עליו.

כמלא רוחב הסיט כפול. מהר"ל בן חביב ז"ל סימן כ"ג דקדק דבששה דברים הזכיר רבינו בזה הפרק שיעור אחד שוה בגוזז מלבן מנפץ צובע טווה ותולדה אחת והיא העושה את הצבע וכיון שכן למה הזכיר מלא רחב הסיט כפול בשתי מלאכות הראשונות שהם הגוזז והמלבן בדין ז' ולא הזכירו באחרות בדין י"ב וי"ד וט"ו ותירץ דשיעור הגוזז הוזכר בתוספתא שם והד' אחרות הוזכרו במשנה פ' האורג ולכך רבינו כתבו בגוזז שהוא מהתוספתא ובמלבן שהיא הראשונה מאותם השנויות במשנה ובאחרות לא הוצרך שכבר השמיענו בראשונות עיי"ש.

שהוא אורך ארבעה טפחים. כתב הרב לח"מ ז"ל דלאו דוקא ד' טפחים בצמצום אלא קרוב לד' טפחים וכמ"ש לעיל דין ז' עיי"ש ואחר המחילה אין נראה דהן אמת דלפי פשט דברי רבינו לעיל דין ז' משמע הכי שהרי כתב שם דרוחב הסיט הוא קרוב לשני שלישי זרת וא"כ כשיהיה כפול יהיה קרוב לארבעה שלישי זרת וא"א להיות ד' טפחים כיון שאין השלישים שלמים דסתם זרת הוא ג' טפחים אכן המוחש לא יוכחש דרוחב הסיט דהיינו כדי למתוח מן בהן של יד עד האצבע הראשונה כשיפתח ביניהם בכל כחו כמ"ש רבינו לעיל בהכרח הוא יותר משני שלישי זרת שלנו [שקורין פאלמ"ו] ורבינו כתב שהוא קרוב לשני שלישי זרת דמשמע דעד אליהם לא בא וזה א"א דודאי הוא יותר

ויותר והרב המגיד ז"ל נראה שנרגש מזה שהרי כתב שם וז"ל והזרת הוא ג' טפחים לפי שהאמה היא בת ששה טפחים ויש בה שתי זרתות במידת הזרת האמור בכתוב ולא המשוער ביד שהמשוער ביד מלא הסיט הוא יותר משני שלישים במורגש ונמצא שרוחב הסיט כפול הוא ד' טפחים זה דעת רבינו וכו' ע"כ. הרי שהם ד' טפחים בכיוון דמלא הסיט במשוער ביד יהיו שני שלישי זרת האמור בכתוב שהזרת האמור בכתוב הוא יותר קטן מזרת זה שהזכיר רבינו ואז יבואו השני שלישי זרת האמור בכתוב בכיוון שהוא ב' טפחים וכפול יהיו ד' טפחים.

הלכה יא

והסוחט וכו'. מדקדוק דברי רבינו נראה דלא מחייב אלא בסוחט המים אבל סוחט הבגד שמובלע ממשקים אחרים כגון יין ושמן וכיוצא אין כאן מכבס ופטור אמנם הרב המגיד הביא משם הרמב"ן ז"ל והסוחט בגד תולדת צובע כדרך מלבן והוא נמי בכל שמכבס בין במים בין ביין וכו' והענין הזה כתב הרב משה הספרדי ז"ל ושנינו בתוספתא המכבס והסוחט מלאכה אחת היא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר צבעים שבירושלים קבעו סחיטה מלאכה בפני עצמה עכ"ל וכן דעת רבינו וכמ"ש ע"כ. ודברים תמוהים הם דרבינו כתב להדיא עד שיוציא המים ואין במשמעותו שאר משקין וכבר נתעורר מרן ז"ל וכתב דבפרק כ"ב כתב רבינו הסוחט כסות חייב מפני שהוא מכבס לפיכך אסור לדחוק מטלית או מוך וכיוצא בהם בפי האשישה וכיוצא בהו לסותמה שמא יבא לידי סחיטה ומדלא פירש דבאשישה מלאה מים דוקא מיירי אפשר לומר דבשאר משקים נמי חייב דסתם אשישה שאר משקין יש בה וא"כ צ"ל שמ"ש כאן עד שהוציא המים שבו לאו דוקא מים ע"כ. וכן פי' רש"י דאשישה היא כד של שמן ועיין להתוספות סוף פ' שמונה שרצים אכן מ"ש הרמב"ן ז"ל תולדת צובע כדרך מלבן וכו' דברים קשים הם לכאורה דצובע ומלבן הם שתי אבות מלאכות מופרדות ואיך זיוגם הרב ז"ל ועוד דרבינו כתב להדיא דמכבס בגדים הוא תולדת מלבן ומרן ז"ל הניח הדבר בקושי ומאי דאפשר דכתב כן משום דדרך הצובעים לסחוט אמנם התולדה האמיתית היא משום מלבן ומשום דדמו להדדי לא חש לבאר וכמ"ש רבינו וכן מצאתי להרב לח"מ ז"ל וכן משמעות הרה"מ שהביא דבריו ולא חלק עליו.

אין סחיטה בשער. שם דף קכ"ח.

וה"ה לעור. משנה שם דף קמ"ב היתה של עור נותנים עליה מים עד שתכלה ומבואר פ' דם חטאת (זבחים דף צ"ד) דלא אמרינן בעור שרייתו זהו כבוסו וכ"פ רש"י וכן היא המסקנא שם דאין שייך כבוס בעור אפילו ברכים.

הלכה יב

המנפץ את הצמר. משנה שם דף ק"ה ועיין לרבינו בפירוש המשנה שם.
והמנפץ את הגידים. בירושלמי איתא סיב וגומא ושמא רבינו היה גורס גידים.

הלכה יג

הצובע וכו'. שם ומ"ש ואין הצובע חייב וכו' נלמד מדין הכותב שאינו חייב אלא בדבר המתקיים כמבואר פי"א ובפ' הבונה (שבת דף ק"ב) זה הכלל כל העושה מלאכה ומלאכתו מתקיימת בשבת חייב.

הלכה יד

העושה עין הצבע וכו'. כתב הרב המגיד דנראה שרבינו מפרש הסוגיא דסוף פ"ק דף י"ח מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתו דהכוונה משום צובע וכו' ע"כ. והדבר קשה טובא להבין אותה סוגיא בדרך זה ויותר אפשר לומר דנפקא ליה מבישול סמנין ודחייב גם משום צובע. ובדברי הרה"מ נפל ט"ס במ"ש שהקשה הרא"ש וצ"ל הראב"ד.

הלכה טו

הטווה וכו'. משנה שם דף ק"ה ומ"ש או את הנוצה היינו נוצה של עזים וכיוצא.
העושה את הלבד וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל ירושלמי וכו' ע"כ. והראב"ד השיג על רבינו וז"ל איני מכיר טויה בעשיית הלבדים לפי שהוא לוקח צמר מלובן ומנופץ ושוטחו ע"ג בגד ונותן מוך על מוך עד שנעשה עבה ומטפחו במים וכורכו עם הבגד ומהדקו עד שמתחבר ומתקשה ועושה הלבד ואם זה החיבור קורא לו טויה איני יודע ונראה יותר שהוא כמגבן שהוא תולדת בונה ושיעורו איני יודע ואולי ברוחב ובאורך כאותם קליעות שעושות בנות העניים על מצחיהם עכ"ל והדבר תמוה מהרה"מ ומרן והרב מגדל עוז ז"ל שלא הזכירו זאת ההשגה כלל ואיך שיהיה נראה לענ"ד בדברי רבינו שיותר יש לחייבו משום טווה מבונה דהלבד מין בגד הוא ונוהג בו כלאים כדתנן בשלהי כלאים הלבדים אסורים מפני שהם שועים ופסקו רבינו פ"א שם והטעם דדרך הטווה לקבץ החלקים הנפרדים מן הצמר או הפשתים ולחברם בשוה כמו כן העושה את הלבד שכתב רבינו שם לבדים הם יריעות הצמר שאינם ארוגות אלא טרופות ונקרא בלשון ערב לבד ע"כ. והר"ש ז"ל כתב שם לבדים טורפים הצמר והפשתן זה עם זה ומחברין כעין בגד על ידי אומנות בלא טויה ואריגה ע"כ. הרי שהוא מחבר חלקי הצמר והפשתן הנפרדים כדי לעשות הלבד והיינו הטויה ממש אלא שזה כל חוט לבדו וזה כולו כאחד וכיון שדרך הטווה לחבר החלקים הקטנים כאמור גם העושה את הלבד הוא עושה מלאכה זו משא"כ הבונה שדרכו לחבר הגופים הגסים ואף זה לא בחיבור גמור כידוע ויותר היה

לו להראב"ד ז"ל לכתוב דחייב משום אורג אי נמי משום קולע שהזכיר רבינו דין י"ט א"נ משום קושר שהם מלאכות השייכות לבגד עצמו וכדאמרינן בגמ' דף ע"ד שכן אורגי יריעות שנפסקה לו יריעה קושרין אותה וכו' וכל אלו הם יותר קרובים לעשיית הלבד מבונה שכתב ז"ל אלא נראה כמ"ש. שוב מצאתי למהר"ל בן חביב סימן כ"ד הביאו הכנסת הגדולה שם קרוב למ"ש ונסתפק ז"ל אם דברים אלו יצאו מפי הראב"ד ז"ל עיי"ש. **בעובי בינוני**. כתב כן מפני שלא נמצא שיעורו בשום מקום ע"פ דברי המפרשים ז"ל עיין עליהם.

הלכה טז

העושה שני בתי נירין. שם דף ק"ה ופי' רש"י והרע"ב ז"ל שנתן שני חוטין של שתי בנירה אחת שקורין ליצ"א ועיין להתוס' יו"ט שם שהזכיר כל ענייני האריגה ע"פ ראות עיניו ז"ל ומ"מ אין אדם יורד לעומק הדברים כי אם בראיה שאינו דומה לשמיעה.

הלכה יז

דרך האורגים וכו'. שם דף ע"ה אמתניתין דחסר אחת קאמר תלמודא לאפוקי מדרבי יהודה דתניא ר"י מוסיף אף השובט והמדקדק אמרו לו שובט הרי הוא מכלל מיסך מדקדק הרי הוא בכלל אורג ופי' רש"י שובט משוה השתי בכרכר שקורין ריו"ל. מדקדק כשמתח חוט הערב מכה בכרכר עליו וכו' שלא יהא מתוח יותר מדאי שהמתיחה מעכבתו מהתחבר יפה עם הארג. שובט וכו' דהיינו מיסך ממש שמסדר חוטי השתי וכו' ע"כ. ומסתברא דכל אלו שיעור אחד להם וכ"כ הרב המגיד ז"ל.

הלכה יח

וכן האורג וכו'. עיין בהגהות הסמ"ג מ"ש ע"ד רבינו ובמ"ש הרב המגיד הוא מתורץ דשאני מלא הסיט ממלא רוחב הסיט ודו"ק.

והשלים בו הבגד. שם דף ק"ד מסקנא דמלתא לכו"ע וחיובו משום מכה בפטיש וריא"ז פ' כלל גדול כתב וז"ל צ"ע בנוטל שלל שעושים החייטים שקורין אינבסטי"ר שגם הוא הוי גמר מלאכה אי חייב משום מכה בפטיש ולבי חוכך להחמיר מיהו לעולם לא מחייב עד שיהיה בענין דקפיד עלייהו ע"כ. ונראה לענ"ד ראיה גמורה מההיא דרב יהודה דף ע"ה האי מאן דשקיל אקופי מגלימא חייב משום מכה בפטיש וה"מ דקפיד עלייהו ופי' רש"י אקופי ראשי חוטין התלויין ביריעה במקום קשורים כשניתק בה חוט וקשרוהו וכן קשים וקסמין דקין שנארג בה בלא מתכוין ונוטלין אותה ממנה לאחר אריגה גמר מלאכה היא וכו' ע"כ. והדברים ק"ו דהרי ידוע שיותר מקפיד האדם על אלו החוטין

שהם נראין ביותר מאקופי גלימא. גם רבינו בפ"י כתב המנער וכו' ופי' מרן ז"ל שחיובו משום מכה בפטיש עיי"ש.

ארג בשפת היריעה. שם דף ק"ה תניא האורג ג' חוטין בתחילה ואחד על האריג חייב וחכמים אומרים בין בתחילה בין בסוף שיעורן שני חוטין ובשפה ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין הא למה זה דומה לאורג צלצול קטן ב' חוטין ברוחב ג' בתי נירין ופי' רש"י ובשפה וכו' יש שאורגין סביב השפה באורך הבגד כולו מין אחר של ערב ורוחב ברוחב הבגד כשיעור ג' בתי נירין והאורג בו ב' חוטין חייב. צלצול קטן חגורה קצרה שאינה רחבה יותר מג' בתי נירין ע"כ. ומבואר הדבר שאין זה בסוף הבגד ממש דא"כ אפי' בחוט אחד יתחייב כמ"ש רבינו לעיל וכ"כ התוס' שם.

הלכה יט

המדקדק וכו'. שם דף ע"ה.

וכן הקולע וכו'. דין זה לא נמצא בביאור בש"ס וכתב המגדל עוז ז"ל שלימדו מדין אורג שהוא כמוהו ממש ומקובל היה בו וגם הר"מ מקוצי ז"ל מדעת רבותינו בעלי התוס' הסכים כמוהו ע"כ.

הלכה כ

הבוצע וכו'. שם דף ע"ג במשנה וד' פירושים נאמרו בתיבה זו פירוש רבינו והוא מבואר ופי' רש"י שכתב וז"ל הבוצע מנתק פעמים שיש (בשני) [בשתי] חוטין יותר מדאי ומנתק מהם ומקלישן לצורך וכו' ע"כ. והרא"ה הביאו הר"ן ז"ל פירש דבוצע הוא שכשחוט אחד ניתק פוצע ראשיהן ושוזרן ביד עד שיהא נארג וקאמר דכשעשה כן בב' חוטין חייב ע"כ. והראב"ד ז"ל השיג על רבינו וז"ל זה הפירוש נוטה לקורע ע"מ לתפור וכבר הוא שנוי במשנה ואנו מקובלים בוצע כמו פוצע והוא לשון חתוך שחותך ב' חוטין שאחר שהשלים אריגתו חותך את הארוג מן המשויר שבמסכת ואפי' לא חתך ממנו אלא ב' חוטין חייב בחתיכה זו ע"כ. והרב המגיד ז"ל כתב דרש"י ז"ל פירש מנתק לצורך וזה כדברי רבינו ע"כ. ואין נראה דלצורך שכתב רש"י היינו לצורך האריגה כי היתר מפסידו שאין זה דרכו שהרי כתב שיש (בשני) [בשתי] חוטין יותר מדאי ומנתק מהם ומקלישן וזה לא נגע ולא פגע עם דברי רבינו ואולי דגירסת הרה"מ היתה כן בלשון רש"י כאשר נמצא באמת בפי' רש"י להרי"ף ז"ל ולהשגת הראב"ד ז"ל עיין להרה"מ ז"ל.

והסותר את הקליעה. דבר פשוט הוא כי מאחר שעשה הקולע כאורג כמ"ש לעיל עשה הסותר את הקליעה כבוצע וכמ"ש המגדל עוז ז"ל.

פרק י

הלכה א

הקושר קשר של קיימא וכו'. הרבה פרטי דברים נאמרו בדינים אלו עיין בהרב ב"י או"ח סי' שי"ז ושלטי הגבורים ריש פ' אלו קשרים.

ובהרב המגיד שכתוב כריתות. צ"ל ברייתות. במרן מה שינוי. צ"ל שינוי מה וכו'.

הלכה ב

וכל קשר שאינו וכו'. איכא למידק אמאי לא כתב חלוקא זו לעיל שהביא הג' חלוקות קשר של קיימא ומעשה אומן ואינו מעשה אומן אם לא שנאמר דלעיל לא איצטריך דכיון דבחלוקת ההיתר כתב דבעינן שאינו של קיימא ואינו מעשה אומן מינה דאי איכא חדא מנייהו אסור אמנם הכא שסיים וכן כל כיוצא באלו הקשרים שהם מעשה הדיוט וכל אדם קושר אותם לקיימא משמע דאם אינם של קיימא שרי ודוחק. עוד אפשר משום דהנך דלעיל הם מבוארים יותר בש"ס משא"כ הא ודייק בדבריו דלעיל כתב לשון פטור וכאן לשון אסור.

הלכה ג

וחוטי סבכה. שם ותני נמי ושל פסיקיא ופירוש רש"י אזור רחב וחוטין תלויין בראשו לקושרו בהם ורבינו פי' שם חתיכת בגד וכאן השמיטו לא ידעתי למה ואולי דה"ה לאינך ועיין מ"ש רש"י בגמ' ושאר החלוקות מבוארים שם.

וקושרין דלי וכו'. נראה דדוקא דלי שהוא קבוע בבור אבל אם אינו קבוע אפי' בחבל שרי וכן פסק הרב ב"י סי' שי"ז.

ובהרב המגיד שכתוב זה מרובה. צ"ל זמן מרובה.

ואם היה חבל גרדי וכו'. נראה לענ"ד דכוונת רבינו לתת טעם בחבל של גרדי דאף שעיקר מלאכתו לאיסור מ"מ החבל וכיוצא בה מותר לטלטלם כמו שביאר בפ' כ"ו וגם בש"ס סמוך לדין זה אמרו כלי קיואי מותר לטלטלם כלומר ומשו"ה אין להקפיד בחבל של גרדי עיי"ש ולעולם דבשאר חבלים אין ללמוד מכאן שום איסור טלטול. ואחר התאבקי בעפרות זהב להרב המגיד ז"ל שלא הבין כן בדברי רבינו והניחו בצ"ע. שוב זכיתי ומצאתי כדברי להרב עראמה ז"ל ונראה לענ"ד פשוט.

חותלות וכו'. שם דף קמ"ו ופי' רש"י חותלות כלים של כפות תמרים וכו'.

הלכה ד

כל שראוי וכו'. שם דף קי"ב וחילקו שם בין כרמלית לחצר דבחצר אסור משום דמנטר וכן פי' הרי"ף והרא"ש. והרב המגיד ז"ל כתב דרבינו לא פסק כרב יוסף וכו' ולפי דבריו

כרמלית דנקט רבינו לאו דוקא דה"ה חצר ודבר בהווה א"נ לישנא דגמרא נקט וסמך למה שהקדים דכל שהוא ראוי למאכל בהמה מותר וכו' ושוב מצאתי נוסח אחר כתב יד ומחקו תיבת כרמלית. ועיין למרן בשם הרמ"ך ז"ל.

הלכה ה

העניבה וכו'. משנה וגמרא שם דף קי"ג ופסק כחכמים דהוו רבים לגבי רבי יהודה ועוד מדפריך בעירובין דף צ"ז וליענבי מענב וכו' משמע דהכי הלכתא וכן הכריח הסמ"ג וכ"כ התוס' שם אלא דקצת קשה דלמה כתב רבינו וכורך משיחה וכו' דמאן דכר שמה ואולי מדקתני ר"י כורך עליו פונדא או פסיקיא ובלבד שלא יענבנו משמע ליה דכי שרו רבנן היינו אפי' בכה"ג [ועיין להרב לח"מ ז"ל] אלא שעדיין הוא מגומגם דעונב עניבה שכתב רבינו משמע דקאי אמשיחה שהזכיר דעונב עניבה במשיחה עצמה להחזיק החבל וא"כ קשה דמשמע דבחבל עצמו אסור ומתחילה כתב דעניבה שרי דמשמע אפילו בחבל וכן נראה שהבין הרב ב"י סי' שי"ז ושאר פוסקים ז"ל ובקצת דוחק יש לומר דרבותא אשמועינן דמלבד העניבה שעושה בחבל עוד כורך עליה המשיחה א"נ י"ל דחדא מנייהו נקט ובין בחבל בין במשיחה הכל שרי ועיין להרמ"ך ז"ל ויש ליישב.

הלכה ו

מותר לקשור וכו'. שם דף קנ"ז ומדבריהם למדנו שפוקקין ומודדין וקושרין בשבת ופי' רש"י וקושרין קשר שאינו של קיימא אפילו לכתחילה ע"כ. וכ"כ רבינו להדיא בפירושו להמשנה שם ובהגהות מהרמ"ע מפאנו כתב יד ראיתי שכתב שמצא בנוסח אחר כתב יד קשר של קיימא ע"כ. ולפי אותה נוסחא צ"ל דקאי למ"ש רבינו דין א' דהקושר קשר של קיימא ואינו מעשה אומן פטור והכא דהוי לדבר מצוה שרי אפילו לכתחילה דאילו לנוסחאות שלנו יקשה דאם אינו של קיימא ואינו מעשה אומן בלא"ה התירו רבינו שם אפילו לדבר הרשות ולכתחילה ולפ"ז יקשה להרב המגיד ז"ל שהכריח דעת רבינו כפי' רש"י מדלא התירו אלא מה שהוא פטור אבל אסור ע"כ. הן אמת דאם נאמר כן רבינו פליג מדידיה אדידיה ממ"ש בפירוש המשנה ומשמעות המשנה והגמ' שם מוכיח קצת דהוי קשר שאינו של קיימא וכן היא הנוסחא בששה נוסחאות שיש לפנינו ושתים מהם כתב יד משנת הקס"ב ושנת הקי"א.

נימת כינור וכו'. עירובין דף ק"ב. ופי' רש"י דאע"ג דקשר אב מלאכה הוא משום מכשירי מצוה שלא היה אפשר לעשותה מאתמול שרי דהא היום נפסקה ע"כ. ומה שכתב רבינו ולא יקשור וכו' רוצה לומר שלא היתה שם מאתמול וכן פירש רש"י ודלא כר"י שכתבו

התוספות דר"ל אפילו נפסקה היום ורוצה לשלשלה ולעשותה בלא קשר זהו לכתחילה ע"כ.

הלכה ז

כך חייבים על התירו. הנה התוספות ז"ל נסתפקו אם המתיר חייב אף בלא על מנת לקשור או דילמא דומיא דקורע על מנת לתפור עיין להתוס' יו"ט ז"ל והרב ב"י או"ח ס"ס שי"ז הביאו משם הרא"ש שעלה בהסכמה דדוקא על מנת לקשור דומיא דמשכן עיי"ש אף דאין לנו הכרח עצמי שמפני זה לא הביאו דבר זה שאר הפוסקים ז"ל וכדאיתא בפ' אלו קשרים עיי"ש ודברי רבינו נראין מבוארים דבהתרה לחוד מחייב מדכתב כך חייבים על התירו דומיא דקושר שהיא פעולה אחת וכן לקמן המפריד את הפתיל וכו'.

הלכה ח

הפותל וכו'. נוסח אחר כתב יד הפוצל. ולא נתבאר מהיכן הוציא רבינו דין זה והמגדל עוז כתב מן הירושלמי פרק אלו קשרים ואני הצעיר חפשתי בכל אותו פרק ולא מצאתיו וגם בתוספתות אינו.

הלכה ט

התופר וכו'. שם דף ע"ד משנה וגמרא והקשה הרמ"ך ז"ל דהוה ליה לחיובי שתים וכו' ע"כ. ודבר זה הוא מחלוקת בין הפוסקים ודעת רבינו נראה דס"ל דאף דהוי קצת של קיימא מכל מקום הוא עומד להתיר ודאי שאין דרך להניח התפירות כך ומה גם אם נפרש בדבריו ז"ל שר"ל שקושר השני ראשי החוט יחד מתאימות בקשר אחד לחוד דאז ודאי דלא מחייב אקשירה.

והמותח וכו' מפני שהוא מצרכי התפירה. הנה רש"י ז"ל פירש דזו היא תפירתו ונראה טעם אחר משונה מדברי רבינו וכן הבין הרב המגיד ז"ל אמנם נראה לענ"ד דהכל הולך אל מקום אחד דדרך התופרים שני חתיכות בגד יחד אחרי התפירה הם ממשכים ומותחים החוט כדי לייחד ולחבר הבגד ונמצא שלצורך התפירה יש בה שני פעולות התפירה ואחר כך המתיחה וצורך התפירה עצמה היא ונקראת מתיחה זו תפירה גופא ונקראת גם כן צורך התפירה ורש"י ז"ל קאי להפעולה שעושה זה עכשיו שזו היא תפירתו העצמית בענין זה ורבינו נקט טעמא לעיקר התפירה והכל אחד כאמור כן נראה לענ"ד.

הלכה י

הקורע כדי וכו'. משנה שם. ודין המקלקל וכו' שם דף ק"ו.

הקורע בחמתו או על מת שהוא וכו'. שם דף ק"ה ועיין מ"ש פרק ח' דין ח' בס"ד. ועכשיו מצאתי נוסח אחר כתב ידאו על מתו וכו' ונוסח אחר ועל מתו וכו'. וידוע שיש שינוי

בין דא לדא כגון אם עומד בשעת יציאת נשמה או על אדם כשר דחייב לקרוע אף אם אינו מתו ודו"ק.

והפותח בית הצואר. שם דף מ"ח מתירין בית הצואר בשבת אבל לא פותחים וכו' א"ר יהודה הפותח בית הצואר בשבת חייב חטאת ופי' רש"י מתירין בית הצואר שדרך הכובסים לקשרן אבל לא פותחים לכתחילה דהשתא עביד ליה מנא. הפותח בית הצואר של חלוק לכתחילה חייב חטאת דהשתא קמשוי ליה מנא וחייב משום מכה בפטיש וכו' ע"כ. ומדברי רבינו משמע דחיובו משום קורע אלא דקשה קצת דהא קורע אינו חייב אלא ע"מ לתפור וי"ל דידוע דאין דרך להניח הנקב כך אלא תופרין אותו סביביו כדי שישאר קיים וכיון דטעם קורע שלא ע"מ לתפור פטור משום שהוא מקלקל הכא שאינו לקלקל חייב ומהך טעמא נמי אפשר דאינו חייב ג"כ משום מכה בפטיש לדעת רבינו דכיון שעדין חסר תפירה סביב הנקב מעתה אין כאן גמר מלאכה ועיין עוד למרן ז"ל.

הלכה יא

המדבק ניירות. דין זה לא נתבאר מקומו ועיין מה שכתבתי בפ' הקודם דין ט"ו.

לקלקל בלבד וכו'. נוסח אחר כתב יד לקלקל בדבר הרי זה קורע ע"מ לתקן וכו'.

הלכה יב

הבונה וכו'. משנה שם דף ק"ב ואסיקנא שכן בעה"ב שיש לו נקב בבירתו וסותמתו דכוותא גבי משכן שכן קרש שנפלה בו דרנא מטיף לתוכו אבר וסותמו ועיין להתוספות שם.

ודין המשוה וכו'. שם דף ע"ג.

אחד נתן וכו'. שם דף ק"ב מסקנא ב' בנייני הוו וכו' ובגירסאות שלפנינו אין שם משום מכה בפטיש וגם התוס' כתבו דלא גרסינן ליה אמנם הרב המגיד ז"ל הזכירה עיי"ש. ובמ"ש הרי הוא כתחתון נוסח אחר נמחק ומ"ש עוד וכן נראה מן התוס' ע"כ. נראה דצ"ל מן התוספתא. ועיין עוד להרב לח"מ ז"ל. ומ"ש רבינו והניחה ע"ג הטיט. נוסח אחר כתב ידעל גבי דימוס ובאמת כן הוא לשון הגמרא. ודין הבונה ע"ג כלים וכו' מהירושלמי שם.

הלכה יג

העושה אהל וכו'. שם דף קל"ח ויתבאר עוד בדברי רבינו פכ"ב ועיין להרב ב"י סי' שט"ו.

וכן העושה כלי אדמה וכו'. הנה רבינו חולק על פירוש רש"י ז"ל דסבירא ליה דאין בנין בכלים כלל וכבר התוס' ז"ל דחו דבריו עיי"ש והם הם דברי הרב המגיד ז"ל אלא דאכתי יקשה ממנפח בכלי זכוכית דחייב משום מכה בפטיש והזכירו רבינו לקמן דלפ"ז דכיון שעושה כל גוף הכלי מתחילתו חייב משום בונה אמאי מחייב משום מכה בפטיש

ולא משום בונה והיא קושיית התוס' שם אם לא שנאמר דשאני התם דנעשה כל הכלי בנשימה אחת ואין דרך בנין בכך כלל ומשום הכי לא אשכחן מאן דפליג בהא.
ומ"ש בספרי רבינו ונמצא כבורר פסולת מתוך אוכל. בנוסח אחר כתב יד איתא בהיפך אוכל מתוך פסולת.
וכן המגבן וכו'. שם דף צ"ה ועיין להרב המגיד פ"ח דין ז' ולהרב לח"מ ז"ל.
המכניס יד וכו'. שם דף ק"ב ויש נוסח אחר כתב יד בתוך העין. ודין התוקע עץ וכו' שם דף מ"ז.

הלכה יד

העושה נקב וכו'. שם והקשה מרן ז"ל דלקמן פסק בעושה נקב בין בעץ בין בבנין דהרי זה תולדת מכה בפטיש ובריש פ' כ"ג כתב העושה נקב שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל הרי זה חייב משום מכה בפטיש ע"כ. ואיכא למידק אמאי לא הקשה עוד ממ"ש רבינו לקמן שכל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אין חייבים על עשייתו ומשמע כלל וכלל והכא משמע שאינו עשוי אלא להכניס האורה אף שאינו עשוי להוציא שום דבר [וכן הבין הפר"ח ז"ל] מחייב ליה ותו קשה דכאן כתב דעושה נקב בלול של תרנגולים וכו' משמע דמסתמא הוא כדי שיכנס להם האורה בפ' כ"ג כתב וז"ל העושה נקב שהוא עשוי להכניס ולהוציא כגון נקב שבלול התרנגולים שהוא עשוי להכניס האורה ולהוציא ההבל הרי זה חייב משום מכה בפטיש ע"כ. משמע דסתם נקב שבלול של תרנגולים הוא עשוי להכניס ולהוציא ומוכרח לומר כן דאם היה לאורה ולא היה מספיק להוציא ההבל בודאי יפסידו וימותו התרנגולים ממניעת (ההבל) [האויר] ובפרט בגודל הסירחון אלא ודאי שכוונת העושה נקב זה בהכרח תכלית מגמתו לשני דברים מועילים לקיום התרנגולים כאמור דהרי מסתמא אין שם שום נקב אחר.
אלא האמת יורה דרכו דרבינו סבירא ליה דבנקב שאינו עשוי להכניס ולהוציא לא מחייב ולא מידי דלא הוי דרך בנין כלל וכמימרא דרבא דף קמ"ו ובנקב לול של תרנגולים דלעולם עשוי הוא להכניס האורה ולהוציא ההבל מחייב תרתי חדא משום בונה דדרך בנין בכך שעושים החלונות להכניס האורה ואף דעשוי ג"כ להוציא עיקר עשייתן לאורה הוא ובלול של תרנגולים כיון דהוי גמר מלאכתו בנקב זה להכניס להם האורה ולהוציא ההבל מחייב תו משום מכה בפטיש ואמטו להכי כשבא לכתוב דין כניסת האורה דחיובו משום בונה [כדמשמע בגמרא דף ק"ב] דבהא קעסיק לא הוצרך להודיענו החיוב האחר משום מכה בפטיש דסמך אמ"ש בפכ"ג ובפרקין סמוך לדין זה ופלוגתא דרב

ושמואל בגמרא לדעת רבינו היינו אי מחייב אף משום בונה דומה למאי דאפליגו אינהו גופייהו בסתם שוחט דף ע"ה.

ותדע עוד שזאת היא כוונת רבינו שהרי לקמן חייב להעושה נקב כל שהוא וכו' משום מכה בפטיש וכתב הרב המגיד ז"ל שם ברייתא פ' הבונה (שבת דף ק"ג) ע"כ. ואי פסק כשמואל הרי לדידיה אינו חייב משום מכה בפטיש אלא אם כן הניח המסמר בנקב דהכי משני תלמודא התם דבזעיה ברמצא דפרזלא ושבקיה בגויה דהיינו גמר מלאכה מה שאין כן נאמר דפסק כרב אתי שפיר דהכי פירושא דמלתא בשלמא לרב דמחייב בנקב משום בונה ניחא הך דקודח דאף דעשוי למלאות כמ"ש רש"י ז"ל סוף כל סוף שפיר יש לחייבו משום בונה דמחזי כמאן דחר חורתא לבניינא אלא לשמואל דמשום בנין כל שהוא לא מחייב ליה משום בונה הכא דעשוי למלאות היכי מצי לחיוביה משום מכה בפטיש וכמ"ש התוס' וכו' נמצא דלרב מתניתין נמי אתיא כפשטא דמחייב לקודח משום בונה משום דלרב לא שנא עשוי למלאות או אין עשוי למלאות כיון שנקב הרי נתחייב משום בונה ואם הוא גמר מלאכתו חייב נמי משום מכה בפטיש דומיא דנקב בלול של תרנגולים ולכוונה זו הקדים רבינו שם וכל העושה דבר שהוא גמר מלאכה הרי זה תולדת מכה בפטיש כיצד וכו' העושה נקב כ"ש וכו' וחיובא משום בונה דחייב נמי כבר הזכירו לעיל בלול של תרנגולים וכרב דבכל נקב שהוא גמר מלאכתו חייב משום בונה ומשום מכה בפטיש ודין קודח דהיינו על מנת למלאות לא איצטריך להשמיענו דממילא משמע שדינו שוה לנוקב דחיובו משום בונה לדעת רב וגם רש"י ז"ל אמתניתין פי' נוקב וכו' וכ"כ רבינו בפירוש המשנה עיי"ש ולא הוצרכנו לחלק בזה אלא לסברת שמואל משום דאינו מחייב משום בונה כלל ומן האמור יתבאר כוונת רבינו האמיתית דכיון שסידר דבריו על נכון איזה תולדת דבונה ואיזו דמכה בפטיש לכך לא רצה לערב הדברים דממילא רווחא שמעתתא הלא תראה דבדין י"ג חייב המכניס יד הקרדום משום בונה וכן בלול של תרנגולים שם ואלו בדין י"ח במסתת את האבן חייבו משום מכה בפטיש והרי בשלשתם חייב רב משום בונה [ומשום מכה בפטיש לדעת רבינו] והוי עירוב פרשיות גדול ונורא אלא ודאי נראה פשוט ומבואר כוונת רבינו אין בהם נפתל ועיקש כי כל הישר הולך בפרט למי שבקי בדרכו דרך הקודש ועיין עוד להרב לח"מ ז"ל.

המחזיר דלת וכו'. עירובין דף ק"ב.

הלכה טו

הסותר וכו'. שם דף ע"ג ול"א וק"ו.

הלכה טז

הכאה אחת חייב וכו'. שם דף ע"ה ולאו דוקא הכאה אחת סתם דהא לא עביד ולא מידי אלא בגמר מלאכת הכלי קאמר וכן מבואר ממ"ש לקמיה וכ"כ בפירוש המשנה פרק כלל גדול והוא מוכרח דאפילו רבן שמעון בן גמליאל דמחמיר בפרק הבונה לא מחייב אלא במכה על הסדן ועיין בדברי רבינו שם וכן כתב להדיא הרע"ב שם שהוא היה נאמן ביתו של רבינו ז"ל.

המנפח וכו'. שם דף ע"ה. ומ"ש אפילו מקצת הצורה. בגמרא איתא והצר צורה ולרבינו צ"ל דבזה המקצת הוי נוי לכלי דאם לא כן היכי מחייב משום מכה בפטיש. שוב מצאתי דף ק"ג ברייתא דקתני הצר צורה בכלי כל שהוא רבי שמעון אומר עד שיצור כולו ופי' רש"י כל שהוא מן הצורה ע"כ. וא"כ רבינו פסק כת"ק וכמ"ש.

והעושה נקב כל שהוא וכו'. ממתניתין ובריתא ריש פ' הבונה וכמו שהארכתי לעיל.

וכל פתח וכו'. שם דף קמ"ו ועמ"ש ריש פכ"ג.

הלכה יז

המפיס שחין וכו'. שם דף ק"ו ועיין מ"ש הרב המגיד וראיתי מי שהקשה על רבינו וכו' עיי"ש ומצורף למ"ש ז"ל נראה לומר דסתם תלמודא גופיה לא ס"ל כהנהו איכא דמתני לה אלא כשמואל דפליג וס"ל דאפי' לרבי יהודה דמחייב בעלמא בהנך תלתא מודה דפטור ומותר תדע מדמותיב סתם תלמודא מהך ממרא דשמואל בפ"ק דף ג' וכן בסוף פ' האורג מייתי לה בסתם אבל במתניתין דהצדן לצורך הדרינן לכללין ודו"ק.

בהרה"מ שם בספר הבתים וכו'. נ"ב בנוסח אחר אינו.

הלכה יח

המסתת וכו'. ריש פרק הבונה ועיי"ש בגמרא. ודין הלוקט יבלת נתבאר שם דף ע"ה.

המצדד וכו'. הרמ"ך ז"ל הקשה דהו"ל לפרש והוא שישים לפניה צרורות ועפר וכו'. נראה שהיה גורס צרורי בגמרא וכן נראה ממ"ש הרב המגיד לעיל בדברי הרמב"ן שגם הוא היה גורס כן אמנם בגירסתינו היא צדודי בדלי"ת וכבר נכלל הכל בדברי רבינו בלשונו הטהור והוא ממש פירוש רש"י שם בגמרא ואין כאן קושי כלל ודו"ק.

המנער טלית חדשה וכו'. שם דף קמ"ז ועיין מה שהקשה הרב שלטי הגבורים על דברי הטור או"ח סי' ש"ב מדין זה לדין סודר שרככו שאסור עיי"ש די"ל דהטור ז"ל לא כתב בטל אסור אלא חייב כלישנא דגמרא ולהודיענו דבעפר ליכא חיוב לפי דרכו אלא איסור בעלמא דומיא דסודר דלקמיה דאין סברא להתיר לגמרי שהרי על כל פנים הוא מצחצח ומאיר הבגד השחור מלבנונית העפר שמכהה מראיתו ודו"ק.

הלכה יט

או שהפריח את העוף וכו'. תמיהא על רבינו אמאי לא חילק בין ציפור דרור לשאר עופות כדאיתא בגמ' דף ק"ו וכן הקשה הרב לחם משנה והניחו בצ"ע ובאמת דגם הרי"ף וסמ"ג והטור או"ח סי' שט"ז לא חילקו בזה ונראה היפך הגמרא דמשמע דבמסקנא הוי הכי וראיתי להרב ב"ח שם שעמד בזה ותירץ דהך שנויא דציפור דרור דחיקא הוא אלא התירוץ הוא דלצדדים קתני חיה בביבר וציפור במגדל עיי"ש ואחרי המחילה הראויה אין לך שינויא דחיקא גדול מזה דבר שלא הוזכר בגמרא אפילו ברמז לא בסוגיין ולא בפ"ג דביצה דף כ"ה ומנא לן להוליד תירוץ שלא הוזכר בגמרא ולדחות דברי הגמרא.

ולעניות וקוצר דעתי החלושה נראה דהם ז"ל הבינו דברי הגמרא בסגנון אחר וזה מכח דקשיא להו דאם איתא דמתניתין אית לן לאוקומה בצפור דרור דוקא כנראה מהמסקנא קשה טובא במתניתין דקתני צדין חיה ועוף דר"ל חוץ מן הצפור דרור דבזה ודאי אין צדין דלא מיקרי ניצוד בביבר אלא במגדל דוקא [ובברייתא נמי דקתני אין צדין עיקר איסורו משום צפור דרור] ומתניתין דקתני צפור סתם ר"ל צפור דרור דוקא ותו דדחיקא מלתא טובא לאוקומי חלוקא דעוף בביבר מקורה ושאינו מקורה וחלוקא דחיה בביבר קטן וגדול ובברייתא חד ביבר קתני וכייל להו. לכך מפרשינן לה הכי דהמקשן הביא תחילה הרומיא והוא גופיה קאמר בשלמא וכו' ולפי סברתו דהוה סבירא ליה דאי אפשר לאוקומינהו בחילוק הביבר בין מקורה לשאינו מקורה השיב לו רבא בר רב הונא דאי משום הא לא איריא דמצינן לתרוצי דהכא במתניתין צפור דרור דוקא היא וכו' ובזה נתפייס המקשן בהכרח והדר התרצן האמיתי דהיינו סתם תלמודא בא לתרץ עיקר קושייתו והכי קאמר ליה השתא דאתית להכי לפלוגי בין ביבר לביבר אמאי דחקת עצמך לאוקומי חיה אחיה הא רבנן הא רבי יהודה לא מבעיא עוף אעוף דניחא לך כבר לאוקומיה בחילוק הביבר וכו' אלא אפילו חיה אחיה נמי איכא לתרוצא בחילוק כל דהוא בין ביבר קטן לביבר גדול ובהכי ניחא בין עוף בין חיה דכשהביבר קטן הרי הוא כמגדל כל מין לפי שיעור הביבר דפשיטא דאיירי באופן שיכול לתופשו כדמשמע לקמיה דבעי היכי דמי ביבר קטן וכו' ולפי זה אין כאן אלא חילוק בין ביבר קטן לביבר גדול לכל מין שיעור הביבר הצריך כדי לתופסו ומתניתין דשבת וההיא דביצה ובברייתא בחדא מחתא ניהו בכל מין חיה ועוף כל אחד לפי שיעורו והיינו כדקתני רבן שמעון בן גמליאל זה הכלל מחוסר צידה אסור וכו' ונראה כפתור ופרח.

הלכה כ

כל מקום וכו'. שם דף ק"ו. ומ"ש או שהיו הכתלים וכו'. שיעור זה של הכתלים לא איתבריר כמה הוא דאפשר שהיו הכתלים גבוהים הרבה ויהיה רחוקם גדול וצל שניהם שוה באמצע וכבר כתבו התוספות ז"ל שהיה להם שיעור ידוע עיי"ש ואחר המחילה מהרב לח"מ ז"ל שנדחק בחינם עיי"ש ובגמרא הזכירו חילוקא דעוקצי ורבינו השמיטה אפשר דלא הוה גריס לה וכן נראה מדברי הרב המגיד ז"ל.

ומקום שהוא גדול מזה וכו'. קשה טובא דעוף אפילו בקטן פטור דדוקא כעין מגדל בעינן כדלעיל וכ"כ בס' מעיל שמואל ז"ל ומכח זה מחק תיבת ועוף ונראה לי דיש לפרשו בדרך זו ואין צריך לומר זו מדאיתיה גם בנוסחאות אחרות עיין עליהם.

הלכה כא

אחד שמונה שרצים וכו'. ריש פ' שמונה שרצים דף ק"ז ולפי הטעם שנתן רבינו נתבאר הדין והראב"ד ז"ל השיג עליו ועיין ביאורו בפ"א ובמגדל עוז ז"ל.

הצד את הישן וכו'. שם דף ק"ו ת"ר הצד צבי סומא וישן חייב חיגר וזקן וחולה פטור א"ל אביי לרב יוסף מאי שנא הני ומאי שנא הני. הני עבידי לרבויי הני לא עבידי לרבויי והתניא חולה חייב א"ר ששת לא קשיא הא בחולה מחמת אישתא הא בחולה מחמת אובצנא ופי' רש"י סומא וישן עבידי לרבויי לישמט כשמרגישין יד אדם. אובצנא עייפות שאינו יכול לזוז ממקומו נצוד ועומד הוא ע"כ. וכיון שחייב רבינו בישן וסומא מינה דבאינך הוא פטור כיון שאינן נשמטין כשמרגישין יד האדם ונתבאר עוד לקמיה דין כ"ד אלא דמ"ש במשלח כלבים לצוד וכו' משמע דגם אם הצבי הוא עייף וצדהו חייב והכי מסתברא דהא לא פטר לקמיה אלא חולה דסתמו מחמת אישתא ודלא כפי' רש"י וזו היא ג"כ דעת ר"ח וכמ"ש הרב המגיד ז"ל ונראה דטעמם משום דלפי' רש"י נפיק דבחולה סתם חייב ונראה דבר תימה דסתמא דמלתא יותר הוא נשמט כשהוא עייף מחולה מחמת אישתא שהקדחת מחלישו הרבה בחוש הריאות ומ"מ יש לחוש לכל הפירושים. והרי"ף ז"ל השמיט כל זה והרב ב"ח סימן שי"ז הניחו בצ"ע אמנם המג"א כתב דסמך אמ"ש דכל שבמינו ניצוד חייב ע"כ. והוא דוחק. ובמה שיש לעמוד על דברי הטור ז"ל שם עיין להמפרשים ז"ל. ומכאן יש ללמוד לדין החתולין הגדלים בבתים שכיון שהם נשמטין מיד האדם דינם כשאר חיות וכ"כ בס' הזכרונות דף נ"ד והביאו מוהר"ם בהגה שם והוסיף עוד הרב דמטעם זה אותם בני אדם שיש להם כלוב מלא עוף אם באולי יפתח החלון שלהם ויצא העוף לחוץ אינם יכולים לחזור ולהכניסו לכלוב ואם יש דלת או חלון פתוח באותו בית שהכלוב בתוכו מכ"ש שאין להחזיר העוף לתוכו גם

אסור לסגור החלון או הפתח וכו' ודברים אלו אסורין מדין תורה ע"כ. ולפיכך יש ליזהר הרבה כי שקולה שבת כנגד כל המצות.

הלכה כב

והיה הוא רודף וכו'. מבואר הדבר דלא מחייב רבינו אלא כשעשה הוא גם כן מעשה המסייע שהכלב יצוד אותו הא לאו הכי לא מחייב בשלוח הכלב גרידא אמנם הכלבו כתב במשסה סתם דהוי צידה והביאו מור"ם בהגה שם ואולי דדעתו לומר דאיסורא איכא עכ"פ וכ"פ הרב מג"א ז"ל.

הלכה כג

צבי שנכנס וכו'. שם.

ישב הראשון וכו'. ומ"ש הרב המגיד משם הרשב"א ז"ל ומטי לה מהירושלמי עיין להר"ן שם שתלי"ת כוונתי לדבריו לכן לא אאריך לבד זה אומר דנלע"ד הכרח עצמי מש"ס דילן דצ"ל דאיירי בשלא נתכוון לצבי כלל מדקאמר לה פטור ומותר הכי נמי מסתברא מדקתני סיפא למה זה דומה לנועל את ביתו לשומרו ונמצא צבי שמור בתוכו מכלל דפטור ומותר ע"כ. ועל כרחך דלא נתכוון כלל לצבי דאי נתכוון גם לצבי מאי פשיטותיה פטור ומותר אימא דהתם נמי פטור אבל אסור. ועיין להרב לח"מ בדברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל.

הלכה כד

הצד וכו' או קטן. הכי איתא בתוספתא ומ"מ הטור לא הביאו עיי"ש.

המפרק וכו'. תוספתא פי"ג ולשון פטור שכתב רבינו הוא מגומגם דמה איסור שייך בזה ואולי אם מטלטלם קאמר הא לאו הכי שרי להדיא וכ"פ הרב המגיד ז"ל והכי מסתברא.

ויוני עליה. הנה הרב המגיד תפס על גירסא זו דיוני עליה אינם ברשותו כדאיתא בפרק אין צדין (ביצה דף כ"ד) ופרק שלוח הקן ומכח זה מחקה לגמרי עיי"ש וראיתי בנוסחאות אחרות ובכולם כתוב בהם כלשון זה בששה נוסחאות שיש לפנינו ושנים מהם כתב יד משנת הקס"ב והקי"א וכן בסמ"ג לאוין ס"ה כתוב כלשון רבינו כ"כ בהגהות הרי"ף ז"ל ומאי דאפשר במאי דאיתא בריש פרק שלוח הקן דיוני עליה קאי אקננו בטפיחין ובבירה דאז דוקא חייב אפשר שמשם למד רבינו דבדלא קננו שם אלא ברשותו דמקרי ניצודים ועומדים לא מחייב ומ"ש ז"ל ממ"ש בסוף פרק כ"א עיי"ש שגם לא הזכירם באותם שאין מזונותם עליו וזה נראה אם היה אפשר שלא להגיה שתי תיבות מדברי רבינו ודו"ק.

כגון חגבים וכו'. שם ורבינו השמיט חילוק בין שעת הטל לשעת השרב דאיתיה בש"ס בסתם ברייתא משום דס"ל דאתייא כר' מאיר ואנן קי"ל כרבנן דלא מחלקי וכ"פ הרי"ף והרא"ש ז"ל.

ובדין הפרעושים פסק הרב ב"י סי' שט"ז דאם הם על הבגדים אסור לצודן ואם הם על בשרו ועוקצין אותו מותר ובב"י הביא משם המרדכי וז"ל אבל משם רב יהודאי גאון מצאתי חזינן לרבנן קשישי דמימנעי מלצוד פרעוש אפי' מעל בשרם עכ"ל וזו מידת חסידות היתה וכו' ע"כ. ומשמע דאף בעוקצין קאמר דאל"כ הו"ל בשרו דומיא דבגד וק"ל.

הלכה כה

רמשים המזיקין וכו'. חד מהנך תלת דתני שמואל פטור ומותר דף ק"ז ועיין בדף קכ"א ונתבאר עוד שם דאפילו להורגם לפי תומו שרי ופסקו רבינו בפרק שאח"ז דין ד'.

פרק יא

הלכה א

השוחט וכו'. קצת קשה דמשמע דלא מחייב אלא משום שוחט ובגמ' אליבא דרב בפ' כלל גדול (שבת דף ע"ה) מחייב אף משום צובע והו"ל לפסוק כרב לגבי שמואל וי"ל דמשמע דרב גופיה העיד דטעם חלוש הוא כדאיתא בש"ס וכ"כ הרב לח"מ ז"ל ותו דלישנא דמתניתין לא מחייב אלא חדא ומשום נטילת נשמה כו"ע מודו ודו"ק.

אם העלה דג וכו'. שם דף ק"ו וכתב הרב חיים אבואלעפיא נר"ו ע"ד הרב המגיד בשם רש"י וז"ל ובש"ס אמרו השולה דגים מן הים ולא ידעתי מי דחקם בכך ואימא לחייבו שתים כזומר וצריך לעצים דפרק ז' ונפק"מ לענין חטאת עכ"ל ולא זכיתי להבין בעצם כוונת דבריו דאי קאי לדברי הרה"מ ז"ל מכיון שכתב דרבינו לא היה גורס מן הים מהיכא תיתי לחיובי תרתי כיון דעל כרחך בניצוד ועומד איירי ומלשון מי דחקם שכתב נר"ו משמע דקאי אדברי רבינו ורש"י ז"ל ולעולם דהוו גרסי מן הים אלא דס"ל דעל כרחך בניצוד ועומד איירי מכיון דלא חייב אלא אחת ואהא קשיא ליה נר"ו דאי משום הא לא איריא דאימא דלעולם תרי חיובי קאמר ולא הוצרך להזכיר אלא החיוב של נטילת נשמה דמשום צידה פשיטא דמחייב דומיא וכו' זה נראה שהיא כוונת הרב ובאמת דדברי רש"י הם שקולים דאפשר דהיה גורס מן הים ורישא דמלתא נקט עיי"ש ואז קשיא ליה שפיר להרב וגם כן נראה מתוך ריסי עיני כבודו של הרה"מ שלא כתב על דברי רש"י כן עיין עליו ומ"מ התוס' ז"ל כתבו גם כן כדברי רש"י וז"ל כיון שיבש בו כסלע

בניצוד ועומד במים איירי מדלא מחייב ליה עד שיבש כסלע על כרחך משמע דזה הוא ההכרח עצמו שצ"ל דבניצוד ועומד איירי מדלא כתבו לשון משמע ואם כן מצינן לתרוצי בזה קושיית הרח"א נר"ו דאם איתא לא הוה ליה לומר כיון שיבש כסלע וכו' ומדסתם משמע דאין כאן אלא חיוב אחד וגם לשון השולה ולא אמר הצד משמע דאין כאן אלא שלייה והמשכה ממקום שהם ואין כאן צידה כלל והכי מדוקדק לשון רבינו שכתב לשון העלאה ומכיון שראה הרה"מ שרבינו כתב מספל של מים מכאן הכריח דלא היה גורס מן הים דאם לא כן הו"ל להעתיק לשון הגמרא. שוב מצאתי לשון סמ"ק שנראה שכך היה גורס וכו' עיי"ש.

כיון שיבש בו וכו'. קצת קשה דאמאי לא אשמועינן רבותא דרב אשי שהוא בתרא דקאמר לא תימא בין סנפיריו אלא אפילו דעבד רירי ופירש רש"י רירי שנוגעים בו וחוט הרירים נמשך מן האצבע ע"כ. וצ"ל דס"ל דרב אשי פליג אשמואל ואמר רבי יוסי בר אבין ופסק כוותייהו משום דהוו רבים לגביה.

הושיט ידו וכו'. מימרא דמר בר המדורי אמר שמואל שם דקאמר בגמרא מאי טעמא אמר רבא בר המדורי אסברא לי לאו אמר רב ששת האי מאן דתלש כשותא מהזמי והיגי מחייב משום עוקר דבר מגידולו הכא נמי מחייב משום עוקר דבר מגידולו והרמב"ן ז"ל פירשו משום נטילת נשמה ויישב שאר הסוגיא והביאו הרשב"א ז"ל שם אמנם הרי"ף והרא"ש וסמ"ג וב"י לא מצאתי שהביאו דין זה ולא ידעתי למה דליכא למימר משום דההיא דרב ששת לאו הלכתא היא ואם כן לא קיימא נמי ההיא דשמואל הא ליתא דלא אשכחן מאן דפליג עליה ופסקוה גם כן להלכה בהך סוגיא גופא ודוחק לומר דמדבעי מאי טעמא ולא בעי משום מאי מחייב משמע דס"ד דאין לחייבו כלל ובאמת שכן נראה מריהטא דשמעתין דקתני בר המדורי אסברא לי פי' רש"י אסברא לי טעמא דהא מלתא ע"כ. דמ"מ מדלא חזינן מאן דפליג עליה דשמואל להדיא מאין הרגלים לפוטרו כיון דלשמואל ודאי פשיטא ליה דחייב.

הלכה ב

או נהוים מן העפר כגון הפרעושים. מדכתב או ולא וכן וכיוצא משמע דס"ל דפרעוש אינו פרה ורבה וכן נראה דעת הרמב"ן ז"ל ובגמרא דף קי"ז אמרינן להיפך וכ"כ התוס' פ"ק דף י"ב אם לא שנאמר דס"ל דאף שהוא עצמו אינו פרה ורבה מינו מיהא פרה ורבה וכעין דברי הרמב"ן ז"ל שוב מצאתי להר"ן ז"ל שכתב דלפי דעת רבינו וכו' כי אמרינן בגמ' הרי פרעוש דפרה ורבה ה"ק שדינו כפרה ורבה עיי"ש.

אבל רמשים וכו' פטור. משמע דפטור אבל אסור הוא וראיתי להרב מגן אברהם סי' שט"ז שכתב משם הרב המגידדמשמע מדבריו דהך פטור לאו דוקא אלא מותר לכתחילה דומיא דכנה וכו' ע"כ. ולא מצאתי דבר זה להדיא זולת מתוך דברי הרמב"ן שהביא הרה"מ ד"ה רמשים שהם פרים וכו' וז"ל ולא פטרו מאלים מאודמים אלא כגון כינה שהיא מן הזיעה וכן תולעים שבאשפות וכדברים המוסרחים וזה דעת הרמב"ם ז"ל ע"כ. וכיון דהרה"מ לא חלק עליו משמע שהודה לדבריו בזה ולענ"ד נראה שאין מזה הכרח לומר דהרמב"ן (ולא) והרב המגיד ז"ל ס"ל בדעת רבינו להשוות הרמשים לכינה להיתר גמור אלא לפוטרו מחיוב שהרי אינם דומים לאילים מאודמים ולעולם האי כדיניה והאי כדיניה תדע שהרי רבינו חלקן לגמרי ואם איתא היה לו לכלול הכינה בהדי אינך ולכתוב מותר להורגן גם דברי הרמב"ן אינם אלא דרך פטור שהרי כתב ולא פטרו ולא כתב ולא התירו נראה שנתכוון לדין הרמשים נמצא שלא התירו כי אם הכינה מפני שהיא מן הזיעה ודייקי טפי דברי רבינו ודו"ק.

הלכה ג

המפלה כליו וכו'. הקשה בני הבחור אהרן יצ"ו דרבינו פליג מדידיה אדידיה סמוך ונראה דמתחילה כתב מולל וכו' דמשמע מלילה דוקא אבל להרגם אסור ושוב כתב ומותר להרוג את הכינים וכו'. והנה צריך אני לעמוד בעיקרן של דברים כדי לבא לכלל ישוב דעת רבינו וזה דבגמ' דף י"ב איתא דרבי אליעזר ס"ל דהורג כינה בשבת כאילו הורג גמל ורבנן איפליגו עליה וכו' תו תניא התם המפלה כליו מולל וזורק ובלבד שלא יהרוג אבא שאול אומר נוטל וזורק ובלבד שלא ימלול א"ר הונא הלכתא מולל וזורק וזהו כבודו ואפילו בחול רבא מקטע להו וכו' תניא ר' שמעון בן אלעזר אומר אין הורגים את המאכולת בשבת דברי בית שמאי ובית הלל מתירים וכו' ופי' רש"י ואבא שאול כר"א ומחייב חטאת הלכך גזרינן מלילה שלא יהרוג וב"ה מתירין דיליף מאילים מאודמין במשכן שפרין ורבין וכנה אינה פרה ורבה אלא מבשר האדם היא שורצת ע"כ. והתוס' ז"ל הקשו עליו וכו' וכתבו דאבא שאול כרבנן ס"ל דמותר להרוג הכינה אלא דגזר מלילה דכינה אטו מלילה דפרעוש ומלילה דפרעוש שמא יהרוג וכולה חדא גזרה היא ע"כ. ונמצא דלפי' רש"י אבא שאול ור"א כב"ש ופליגי אב"ה וכולהו אמוראי קיימי כב"ה כדאיתא התם ולפי' התוס' אבא שאול נמי כב"ה לענין דינא אלא דגזר אטו הריגת פרעושים וזו היא שיטת הרא"ש ז"ל אלא שחילק בין בשרו לכליו שכתב וז"ל ונ"ל דהני תנאי לא פליגי אב"ה שמתירין דאי הוו פליגי לא היה הרי"ף מביא דבריהם אלא מודו דמותר להרוג כינה בשבת אבל פרעוש אסור וכו' הלכך הלוקח כינה מעל בשרו בשבת

או מעל חלוקו מותר להורגם כב"ה אבל במפלה את כליו להסיר מהם פרעושים וכנים פליגי הני תנאי ת"ק סבר דגזור הריגה דכנים אטו הריגה דפרעושים ואבא שאול מחמיר לגזור אפי' מלילה דכנים אטו פרעושים ובספרי הרמב"ם ז"ל כתב המפלה כליו וכו' והיינו כמו שפירשתי ע"כ. משמע מדבריו להדיא שהוא מפרש דברי רבינו דברישא אייריי במפלה כליו דוקא ואסר ההריגה אטו פרעושים ובסיפא שכתב ומותר להרוג וכו' אייריי בלוקח הכינה מבשרו או חלוקו דבהא אין לגזור אטו הריגת פרעושים ושרי.

אמנם הרב המגיד ז"ל לא הבין כן דעת רבינו שהרי הביא דברי הש"ס בסתם וכתב דהרמב"ן והרשב"א ז"ל כתבו על הך סוגיא שמעינן מינה דמשום כבודו בלחוד קאמר אבל אם בא להרוג אפילו בשבת מותר וזה דעת רבינו וכו' ע"כ. הרי דסבור הרב ז"ל דמאי דלא שרי רבינו אלא מלילה אינו אלא מפני הכבוד דדרך מיאוס הוא להורגן ושוב כתב דמן הדין שרי להדיא וכו' וזו היא ג"כ שיטת הר"ן ז"ל ומתוך דברי הרב ב"י סי' שט"ז משמע שגם הוא הבין כן דעת רבינו דמפני כבודו קאמר. וכשנבא לדקדק נראה דאיכא בינייהו טובא דאם נפרש מפני כבודו דהיינו מפני המיאוס א"כ לפחות היכא דליכא למיחש למיאוס או שהוא עצמו אינו חושש לזה יתן הדין שלא עשה שום איסור משא"כ אם נאמר דטעמא הוי משום גזרה אטו שלא יבא להרוג פרעושים א"כ אריא דרבנן הוא דרביע עליה ואיסורא קעביד עכ"פ דהרי זו כשאר גזירות חז"ל להרחקה שלא יעבור על דברי תורה ואף שאיני כדאי להכריע חלילה מ"מ נראה לענ"ד שדברי רבינו נוטים יותר לפי' הרה"מ ז"ל דאינו אלא מפני הכבוד מדלא אסר להדיא ההריגה דלשיטת הרא"ש ז"ל הוה ליה לומר ולא יהרוג כיון דאיסור גמור הוא כשמפלה כליו משא"כ אם נאמר דאינו אלא מפני הכבוד אין כאן בית מיחוש כלל אם לא הזכירו כמבואר ותו דאכתי לפחות כשהתיר הריגתה אח"ז הוה ליה לומר מבשרו או חלוקו ע"פ שיטת הרא"ש ז"ל משא"כ לשיטת הרה"מ ז"ל דאין כאן שום חילוק בין מפלה כליו לכשהם על בשרו כל אפיא שוים דמעיקר הדין שרו אמטו להכי לא הוצרך רבינו לבאר ודו"ק.

ודע שנחלקו הגאונים ז"ל מהו כינה ומהו פרעוש דהתוס' שם ד"ה שמא יהרוג כתבו דהר"י מאוליינש פי' דכינה היינו שחורה הקופצת דכתיב והך את עפר הארץ והיה לכינים ודרך שחורה הקופצת לצאת מן הארץ וכו' אבל פרעוש היא הכינה הרוחשת וכו' ור"ת חלק עליו וכתב דשחורה הקופצת היא פרעוש וחייב עליה לכו"ע וכינה הרוחשת שרי להרוג כב"ה וכו' ע"כ. וכן היא הסכמת הפוסקים ז"ל ועיין להר"ן והרב ב"י שם.

הלכה ד

כגון זבוב שבמצרים וכו'. רבינו תפס כדברי רש"י ז"ל ולא כדעת התוספות משום דניחא ליה דוחק הלשון מדוחק הענין דרחוק הוא לומר דשאר המזיקין אפילו ממיתים ורצים אחריו רבי יהודה ס"ל דאסור להרגם והרב בעל המאור ז"ל בהשיגו על הרי"ף ז"ל נשמר מזה וכתב דאין בהריגתם הצלת נפשות וכו' וגם לדידיה קשה דכל המזיקים קאמר וכבר הוכיח במישור הרמב"ן ז"ל בספר המלחמות שם ובירר גם כן בכמה ראיות דיש לפסוק כרבי שמעון לדעת הרי"ף ז"ל אמנם רבינו ז"ל רוח אחרת אתו בזה דפוסק להדיא כר"י בפ"א ופ"י עיי"ש. ומ"ש רבינו ועקרב שבהדייב נוסח אחר כתב יד שבהנדייב.

ואם דרסן לפי תומו וכו'. שם דף קכ"א והרב המגיד ז"ל כתב דנראה מלשונו דאפי' במתכוין קאמר וכדברי הרמב"ן והרשב"א ז"ל ושלא כדברי רש"י וכו' ונראה שדייק כן מדכתב לשון מותר דמשמע מותר לכתחילה לעשות כן דאי לא תימא הכי מדבריו ז"ל משמע ממש כדברי רש"י דלשון דרסן משמע כבדיעבד בלי שום כוונה גמורה וכן לשון והרגן דאם לא כן הו"ל למימר ואם דורסן וכו' והורגם דהוה משמע שפיר דאפילו במתכוין קאמר וכו'. הגם דלפי דברי הש"ס משמע דאפילו במתכוין ממש שרי וכבר נתעוררו בזה המפרשים ז"ל והרשב"א ז"ל מכללם עיין עליהם. ועם כל זה תשובה מוצאת לדברי רש"י כאשר יראה המעיין וגם ההיא דריש גלותא כיון דהוו מצערו ליה ועל ידי מעשה שהיה הוזקק לומר כן שאם יזדמן ויש ליישבו ולא זכיתי להבין דברי הרה"מ בזה מנא ליה דרבינו אינו מפרש כפי' רש"י בודאי.

הלכה ה

המפשיט וכו'. שם דף ע"ח משנה וגמרא.

וכן המעבד וכו'. רש"י שם פ' המביא פירש הבעיא לענין הוצאה עיין עליו ומ"מ הכל עולה לענין אחד.

שהמליחה מין עיבוד וכו'. שם דף ע"ה ועיין להרב תוספות יום טוב ז"ל שם.

הלכה ו

הדורס על העור וכו'. ביצה דף י' בית שמאי אומרים אין נותנין את העור לפני הדורסן וכו' ובית הלל מתירין ופי' רש"י שידרסו עליו ומתעבד בכך ע"כ. וכ"כ הר"ן ז"ל ואמרו בגמרא דטעמא דב"ה דאי לא שרית ליה ממנע ולא שחיט ולא מוכחא מלתא דלצורך עיבוד קשחיט ליה.

מן האברה. כצ"ל בבי"ת והוא מלשון אם אברה חסידה ונוצה ונתבאר הדין שם דף ע"ד.

וכן השף בידו וכו'. שם ופירש רש"י כגון עמודי אכסדראות וכו' והשף שם בקרקעית הבנין שנשענין עליו כדי שיהא חלק חייב ע"כ. והתוספות שם כתבו בשם ר"ח דשף העור על העמוד כדי להחליקו וכן משמע בירושלמי ורש"י פי' וכו' ולא נהירא ע"כ. אפשר דכוונתם משום דבשמעתין בדיני עור איירי וכמ"ש ר"ח ז"ל אף דלדידיה גם כן שפירש שף העור וכו' לא הוה ליה לומר בין העמודים אלא על וכו' ולהכי רבינו נייד מפירושים אלו וק"ל.

הלכה ז

הקוטם את הכנף. שם דף ע"ה כלשון רבינו ויש נוסח אחר כתב יד הקומט את הכנף.

המגרד וכו'. הרב המגיד ז"ל הכריח שצ"ל בדלי"ת ולא ברי"ש ולהכי חייב משום מחתך ולעיל פ"י דחייבו משום מכה בפטיש צ"ל ברי"ש אף דבנוסחאות שלפנינו הוא בדלי"ת שם וגם בהרה"מ ועל כרחך לפ"ז שהוא ט"ס עיי"ש ורש"י ז"ל בגמ' בשני מקומות אלו השווה העניינים ורבינו פליג עליה עיין עליו. ודע שמצאתי נוסח אחר כתב ידבמקום המגרד כתוב המודד ונראה שהיא ט"ס.

הנוטל קיסם וכו'. עיין להרב המגיד ז"ל מ"ש על רבינו מהסוגיא דפ' המביא דף ל"ג עיין עליו ותמהתי על הסמ"ג לאוין ס"ה שכתב דמסקנא דגמרא הוא עיי"ש דנראה לענ"ד דאדרבא המסקנא היא דרבנן כרבי יהודה ורבי אליעזר פליג והיכי מצינן לפסוק כר"א ודלא כרבנן וגם בהרב בעל קרית ספר פסק כן וכן בספר כלבו ז"ל ויש פנים לתרץ בדוחק וגם כי מצאתי בתוספתא שם דקתני לה בסתם חייב חטאת מ"מ משמע ודאי שהיא היפך גמ' דידן או דר"א היא דהיינו נמי הברייתא שמביא הש"ס לאותובי אר"י ותדע דבשבת פ"ז איתא להך תוספתא בפלוגתא דר"א ורבנן להדיא וגם חפשתי במ"ש התוס' בפרק חבית אמתניתין דשובר וכו' שכתבו דאוקמתת הש"ס במוסתקי אתיא אף לרבנן עיין עליהם ועם כל זה כפיפנא רישאי להרה"מ זלה"ה ודו"ק. שוב ראיתי להרב שמות בארץ בחלק כפות תמרים דף י"ג ע"ד ובס' קול בן לוי שהאריכו הרבה בענין זה עיין עליהם כי אין הזמן מספיק לעיין.

הלכה ח

תיקון כלים. נוסח אחר כתב יד תיקון כלום.

הלכה ט

הכותב ב' אותיות וכו'. משנה שם דף ע"ג.

גדולה כשתים שם דף ע"ה ת"ר כתב אות אחת גדולה ויש במקומה לכתוב שתים פטור מחק אות גדולה ויש במקומה לכתוב שתים חייב ופי' רש"י פטור שבקרשי המשכן

שתים היו כותבים אחת בזו ואחת בזו כדי לזוגן כשסותרין אותן. מחק אות אחת וכו' חייב שאין מלאכת מחיקה חשובה אלא ע"מ לכתוב והרי יש מקום לשתי אותיות ע"כ. **כתב אות אחת והשלים וכו'**. שם דף ק"ד תנא כתב אות אחת והשלימה לספר וכו' חייב ויש נוסח אחר כתב יד בדברי רבינו כתב אות אחת גדולה והשלים בה הספר ולפי גירסא זו נראה דרבותא אשמועינן דלא מבעיא כשהמקום אינו מכיל כי אם אות זה וכתבו דחייב דהרי כתב כמשפטו ואין לך גמר מלאכה גדול מזה אלא אפילו אם נשאר מקום חלק וכדי למלאתו האריך [או הרחיב] האות דאין זה כ"כ נוי וגם אינו שוה לשאר הכתב [ע"ד שכתב רבינו פ"ז דס"ת דין ז'] אפ"ה חייב ומדוקדק לשון הברייתא טפי לפי' זה דקתני והשלימה לספר דהוה ליה לומר והשלים לספר אלא מלתא אגב אורחיה קמ"ל דאפילו שהשלים ע"י גדולת האות הספר דהיינו כלפי מילוי המקום אפ"ה חייב ודו"ק. **הכותב ע"מ וכו'**. **נפלה דיו וכו'** הכל בתוספתא שם פי"ב.

הלכה י

הכותב אות כפולה וכו'. שם בגמ' דף ק"ג מבואר כדברי רבינו.

והכותב בכל כתב וכו'. שם במשנה בין משתי שמות בין משתי סמניות בכל לשון חייב ופי' רש"י משתי סמניות אחד בדיו ואחד בסקרא בכל לשון של כל כתבים וגופן של כל אומה ואומה ע"כ. ורבינו כתב שם וז"ל סמניות הוא לשון רבים של סימן והם סימנין כמו שכותבין בני אדם א' שיורה על אחד וב' שיורה על שנים וכו' ע"כ. ורבינו האי הביאו בשלטי הגבורים ז"ל פי' סמניות הם אותיות שאינן ידועות בכתב שהם נקראות סמנין בעלמא כגון נוני"ן הפוכין דכתיב גבי ויהי בנסוע הארון ע"כ. ונראה פשוט דאין זה פי' רבינו וכן נראה שהבין השלטי גבורים שם והרב המגיד הביא פי' רבינו האי בסתם דמשמע שהבין שזה ג"כ דעת רבינו ואין נראה כמבואר ועיין להרב קול הרמ"ז ז"ל.

הלכה יא

אות אחת סמוך לכתב וכו'. משנה שם כלשון רבינו. ובאיזה נוסחאות כתוב בדברי רבינו וכן כיוצא בזה בשאר אותיות חייב ונראה שתיבת חייב הוא ט"ס גמור דהא במתניתין קתני להדיא פטור ואף דבגמ' איכא רבי אליעזר דס"ל דאחת על האריג חייב הרי מצינו לרבינו סוף פ"ט דפסק דלא כוותיה אלא נראה ודאי דהוי ט"ס וכן נראה מדברי הרב המגיד ז"ל שהביא המשנה כצורתה וכ"כ בקרית ספר ז"ל וכן בדפוס אמשטרדם וגם בהרמב"ם כתב יד קדמון אין שם תיבת חייב אלא אכולהו פטור כלישנא דמתניתין וכ"כ הסמ"ג והש"ס נמי פריך מסתם מתניתין לקמן וכת"ק פטור וכו' משמע דהלכתא היא ופשוט הוא.

או כתב ע"ג כתב וכו'. פי' רש"י העביר הקולמוס על אותיות הכתובים כבר וחדשם ע"כ. ומדבריו משמע שאפי' אם עי"ז הכתב הוא יותר יפה אפ"ה פטור. ודע שדין זה לא נאמר אלא בדיו ע"ג דיו אבל דיו ע"ג סקרא חייב שתים וכמ"ש רבינו דין ט"ז.

והמתכוין לכתוב חי"ת וכו'. שם במשנה ואיתא התם בגמ' תנא נתכוון לכתוב אות אחת ועלו בידו שתים חייב והתנן פטור לא קשיא הא דבעי זיוני הא דלא בעי זיוני ופי' רש"י ועלו בידו שתים היינו נמי מתכוין לכתוב חי"ת וכתב שני זיינין. הא דתנן פטור דבעי זיוני שעדיין צריכות ראשי הזיינין לזיינן בתגין וכו' ע"כ. וע"פ זה פירשו התוס' שם דלרבותא נקט נתכוון לכתוב חי"ת וכו' דדוקא כתב ב' זיינין דבעו זיון פטור אבל כתב אותיות אחרות דלא בעו זיון חייב ואע"ג דהשתא מיהא לאחת הוא דנתכוון ואין הכי נמי דה"ה אם נתכוון לכתוב זיינין אחת וכתב שנים דפטור כדאמרינן נתכוון לזרוק ב' וזרק ד' פטור וה"ה נתכוון לכתוב ב' זיי"נין וכתב בלי זיון וכו' ע"כ. וכעין זה כתב ג"כ הרשב"א ז"ל שם ולפ"ז מ"ש רבינו וכן כיוצא בזה בשאר אותיות היינו כעין זה ממש אף דמצד הסברא יש לגמגם בזה דבנתכוון לזרוק ב' ועלו בידו ד' דין הוא שיפטר משום דלא נתכוון לאיסור כלל דכל תוך ארבע אמות שרי לכתחילה בין לזרוק בין לטלטל משא"כ הכתיבה דאפילו כל שהוא נאסרה והרי נתכוון לאיסור ועיין מה שכתבתי בפ"א דין ח' בס"ד.

הלכה יב

לקח גויל וכו'. שם וכו'. והרב המגיד ז"ל יישב דעת רבינו והביא לו גם כן סמוכות מהירושלמי דקאמר תפתר בסיד דק וכו' אף שלא מצאתי לשון זה בנוסחאות שלפנינו לא בפרקין ולא בפרק האורג עיי"ש אמנם מאי דקשה על הרשב"א זלה"ה שפירש כוונת הירושלמי שכתב אות אחת במגילה אחת בטבריא ואות אחת באותה מגילה בציפורי דזה נראה הפך מכילתין שמתרץ הכא לא מחוסר מעשה דקריבה משמע דמחוסר קריבה אלא שאין בו מעשה כההיא דעל שני כתלי הבית ועל שני דפי פנקס וכמ"ש רש"י ונראה שהוא מוכרח דאם לא כן לא הוה ליה לומר אלא התם מחוסר קריבה הכא לא מחוסר קריבה ואין לומר דדבריו קיימי דוקא לדברי הירושלמי וכו' דהתם בירושלמי אין נראה שיש הכרח לפרש כן דלפי השקלא וטריא דאיתא התם כל כך מצינן לפרושי הכי כמו הכי ומי הכריחו ז"ל לפרש כן עיין עליו.

הלכה יג

הכותב אות אחת וכו'. שם במשנה כתב אות אחת נוטריקון ר' יהודה בן בתירא מחייב וחכמים פוטרין ופי' רש"י כתב אות אחת על שם נוטריקון ועשה סימן נקודה עליה לומר

שלהבין בה תיבה שלימה כתבה ע"כ. וכ"כ הרע"ב ז"ל וגם רבינו כתב שם ונוטריקון הוא שיכתוב אות אחת מראש המילה ויובן מאותו האות כל המילה כגון שיכתוב קו"ף וינקד עליה ויהיה הרמז על הקרבן וכו' ע"כ. משמע להדיא שהכוונה שיכתוב ג"כ הנקודה עליה ודבריו שבחיבורו נראין שקולין אכן השכל מחייב להבינם כן תדע דאל"כ וכי נאמר שאם עשה הנקודה עליה שיתחייב זו לא שמענו דפשטא דמתניתין מוכיח דבהא הוא דפליגי ר"י בן בתירא וחכמים ופסק כוותייהו משום דאינו חייב עד שיכתוב ב' אותיות דוקא ועיין להרע"ב ז"ל ושם ראיתי להתוס' יו"ט שכתב וז"ל ופי' נוטריקון כתב התשבי כי בלשון יון ורומי קורין לסופר נוטארי וכן פי' בערוך ודרך הסופרין לכתוב בקצרה לכן קורין לסימנין נוטריקון כלומר דרך ספירות בל"א קאנצליו"ש ע"כ.

כגון שחלק גג החי"ת וכו'. פירש רש"י ז"ל שהספר לכך צריך ע"כ. ונראה שהוא מוכרח דאם לא כן אמאי מחייב ותו דהוה ליה למתני גרר גג החי"ת ועשאה שני זיינין וכו' ומאי איריא הגיה ואם כוונת רבינו היא זו למה לא פירש. אם לא שנאמר דלישנא דברייתא נקט וסמך על המעיין אמנם מאי דקשיא לי אמאי לא פסק כרבא דסבירא ליה דאפילו בנטילת לתגו של דלי"ת ועשאו רי"ש ואין נראה לומר משום דחומרא גדולה היא זו דבמ"ש רש"י נראה דכולי עלמא מודו בה שכתב דזהו תיקון הספר וכו' והוה ליה ככתב אות אחת והשלימה לספר דחייב אף לרבנן ע"כ. ונראה ג"כ שהוא מוכרח דאם לא כן היכי סלקא דעתין לחיובי עלה אכתי תקשי השתא כתב אות אחת פטור הגיה חייב ואפילו שכתב האות שלימה לא מחייב מכ"ש הגורר תג אחד. ומדברי הרב המגיד ז"ל נראה להדיא דפסק כרב ששת אלא דנראה להרה"מ לדרבא [שוב ראיתי להפר"ח ז"ל שנתעורר בזה והליץ בעד רבינו עיין עליו].

ואיך שיהיה מסוגיין משמע מיהא דבכי הא לא מקרי חק תוכות וכ"כ להדיא הרשב"א זלה"ה וז"ל כגון שנטלו לגגו של חי"ת ועשאו שני זיינין מהא שמעינן דכהאי גוונא לא מקרי חק תוכות שאינו אלא כמפריד בין שני אותיות דבוקות וכן שנטלו לגגו של דלי"ת ועשאו רי"ש אינו אלא כדיו שנפל ע"ג האות ומעבירו עכ"ל ומכ"ש לפי מ"ש רש"י דדימהו למאי דאמרן לעיל להשלים שאני כלומר ואתיא ככולי עלמא ומדנשלם תיקון הספר תורה דליכא תו משום ואל תשכן באהליך עולה ומשום ס"ת שאינו מוגה דאסור להשהותו כמ"ש רש"י משמע להדיא דתיקון כדינו קאמר ואם כן מוכרח דאין כאן חק תוכות דכתיבא מעליא היא מדמחייבינן ליה חטאת לענין שבת כמ"ש הפוסקים ורבינו מכללם בפרקין. ובאמת דדבר תמוה הוא זה הרבה בעיני שהוא נגד הסכמת הפוסקים ז"ל כמו שמבואר ממ"ש הרב ב"י אורח חיים סי' ל"ב דזה ואפילו פחות מזה מקרי חק

תוכות עיי"ש באורך וחפשתי בספרי המפרשים ז"ל ולא מצאתי גם אחד שיתעורר בזה וכעת צל"ע שוב ראיתי דלרש"י ז"ל יש ליישב דלאו ס"ת ממש קאמר אלא כ"ד ספרים וכ"כ ד"ה והשלימה וכו'.

הלכה יד

הכותב בשמאלו וכו'. במשנה שם קתני חייב והקשו עלה בגמרא ואוקמוה בשולט בשתי ידיו והיינו מ"ש רבינו.

קטן אוחז וכו'. בתוספתא פי"ב נשנו עוד חלוקות אחרות אחד אוחז בקולמוס ואחד אוחז בידו וכותב האוחז בקולמוס חייב האוחז בידו וכותב פטור. נתכוון לסייעו האוחז בקולמוס פטור והאוחז בידו וכותב חייב. שוגג אוחז בקולמוס ומזיד אוחז בידו וכותב חייב. מזיד אוחז בקולמוס ושוגג אוחז בידו וכותב פטור. קטן אוחז בקולמוס וגדול אוחז בידו וכותב חייב. גדול אוחז בקולמוס וקטן אוחז בידו וכותב פטור וכו' ע"כ. ורבינו נראה שהשמיט החלוקות האחרות משום דלא שכיחי.

הלכה טו

אין הכותב חייב וכו'. משנה שם ובתוספתא שנו כתב בקליפי אגוזים בקליפי רמונים בדם הקרוש בחלב הקרוש על עלה זית ועל עלה חרוב ועל עלה דלעת ועל כל דבר שהוא של קיימא חייב על עלה חזרין ועל עלה כרשין ועל עלה בצלים ועל עלה ירקות ועל כל דבר שאינו של קיימא פטור זה הכלל וכו' אינו חייב עד שיכתוב דבר שהוא של קיימא על דבר של קיימא ע"כ. ומ"ש רבינו וכן אין המוחק וכו' פשוט הוא דדין המוחק שוה לדין הכותב.

הלכה טז

הכותב על בשרו וכו'. משנה שם הכותב על בשרו חייב המסרט על בשרו רבי אליעזר מחייב וחכמים פוטרין ובגמרא א"ל ר"א לחכמים והלא בן סטדא הוציא כשפים ממצרים בסריטה שעל בשרו אמרו לו שוטה היה ואין מביאין ראיה מן השוטין ופי' רש"י שוטה היה שטות היה בו לעשות מה שאין דרך בני אדם עושין ומסר נפשו על הדבר ע"כ. וכתב שם רבינו דאפילו הוציא דם אינו חייב וכו' לפי שאין דרך כתיבה בכך ע"כ. ודע שגירסת רבינו ר' יהושע במקום חכמים וכן הזכיר ג"כ הרב המגיד ז"ל ולפי זה מ"ש בגמ' א"ל ר"א לחכמים וכו' צ"ל או דגם בגמ' הוה גריס לרבי יהושע או שזה הויכוח עשה ר"א אחר זמן עם שאר החכמים.

הקורע על העור וכו'. בתוספתא קתני בהיפך והרב המגיד ז"ל כתב דסמכינן אירושלמי וגם אפשר שכן היא גירסת רבינו גם בתוספתא ע"כ. ודע שרבינו בפ"ד דגירושין פסק

דקורע ורושם הוי כתיבה מעליא והוא היפך מ"ש כאן וגם התוספתא והירושלמי פליגי התם ורבינו פסק התם דלא כמאן וכבר נתעורר על זה הרה"מ שם ועיין להרש"ך ח"א ומוהר"א ששון סי' ל"ג ובספר גט פשוט אבן העזר סימן קכ"ה והפר"ח או"ח בפירושו על השו"ע אבן העזר שם.

אחת משום כותב וכו'. גיטין דף י"ט ואיתא התם בעא מיניה ריש לקיש מר' יוחנן עדים שאינן יודעים לחתום מהו שיכתבו להם בסיקרא ויחתמו כתב עליון כתב או אינו כתב אמר ליה אינו כתב אמר ליה והלא למדתנו רבינו כתב עליון כתב לענין שבת אמר ליה וכי מפני שאנו מדמין נעשה מעשה וכו' ופי' רש"י וכי מפני שאנו אומדין וסבורין ואומדין מאומד לבנו להחמיר נעשה מעשה להקל אפילו לענין שבת אם בא מעשה לידינו בזמן בית המקדש לא הייתי סומך על דברי להביא חולין לעזרה מדמין כמו כמדומין ע"כ. ומסתברא ודאי דכיון דמספקא ליה לענין כתיבה לחיובי ליה חטאת מכ"ש לענין מחיקה דהא על מנת לכתוב דוקא בעינן ומכיון דבהך כתיבה גופא הוא דמחייבינן ליה גם לענין מוחק על מנת לכתוב כמ"ש רש"י לעיל ד"ה מוחק על מנת וכו' על כרחך אזדא לה חיוב המחיקה אף דלדעת התוס' ד"ה מוחק הוא וכו' לא בריר לן למימר הכי לחיובא דמוחק עיי"ש מכל מקום לכולי עלמא בכותב אינו אסור אלא לעשותו אבל חיוב חטאת לענין מעשה פשיטא דלא מחייבינן ליה ואף לר"ל דמכיון דאיבעיא ליה לענין גיטין והודה לדברי ר"י ש"מ דגם הוא ס"ל לענין מעשה ולהלכה דוקא קאמר ותדע שרבינו פ"א דגירושין פסק כרב פפא ברוק וכיוצא ומעתה לא הו"ל למסתם סתומי בלשון חייב לענין שבת ואי נקט לישנא דש"ס הוה ליה לפרש לפחות דמשום חומרא קאמר כי היכי דלא נטעי אלא דעל כרחך לומר דכיון דכבר ביאר דעתו בענין גיטין והך נפקותא ליתא אלא לכשיבנה בית המקדש במהרה בימינו לא חש לפרש דאין כאן טעות.

הלכה יז

רושם תולדת כותב וכו'. נלמד מהמשנה שם שאין הלכה כרבי יוסי וכמ"ש רבינו שם.

המשרטט וכו'. שם דף ע"ה רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו אפיק חד מנייהו ועייל שירטוט ופי' רש"י לפי שדרך הרצענים כשהוא בא לחתכו משרטט תחילה כפי מה שהוא רוצה וכו' ואחר כך מעביר הסכין דרך השירטוט וכן בעורות המשכן כשחתכום ע"כ. ונתבארו כל דברי רבינו.

בצבע או בלא צבע. בנוסח אחר כתב יד באצבע או בלא אצבע והוא קרוב לגירסתינו ודו"ק.

פרק יב

הלכה א

המבעיר כל שהוא וכו'. שם דף ק"ו מסקנא דמלתא דרבי יוחנן כדברי רבינו והרמ"ך השיג דזה לא נאמר אלא לרבי שמעון וכו' עיין למרן ז"ל גם הראב"ד השיג על רבינו ועיין להרב מגדל עוז ז"ל.

שכל אלו מתקנים הם וכו'. עיין מ"ש בס"ד בפ"ח דין ח'.

המחמם את הברזל וכו'. ואם תאמר דרבינו כתב לעיל פ"ט דין ו' דהמחמם את המתכת עד שתעשה גחלת הרי זה תולדת מבשל והכא חייבו משום מבעיר הא לא קשיא דהכא כתב להדיא דאיירי בכוונתו לצרף ולעיל מסתמא איירי בשצריך לחמם כדי לתקנו או לעקמו או לעשותו כלי ואז שייך בו מבשל ואי קשיא הא קשיא דמדכתב ז"ל עד שתעשה גחלת משמע דבנעשה אור גמור קאמר ואז חייב משום מבשל וקשיא להרב המגיד בדחייתו להשגת הראב"ד שכתב וז"ל ומ"ש משום מבשל אינו נראה לי שכל דבר שהוא עצמו נעשה אור ושורף אין ראוי לומר המבשל אלא מבעיר וכו' ומאי דנראה לענ"ד דידוע שכדי לצרף בעינן שיעשה אור גמור כדמוכח מדברי הרה"מ אלו דקאי אדברי רבינו והכי מוכח נמי בפ' אמר להם הממונה אמר רב ביבי שלא הגיע לצירוף ופי' רש"י אינו מלובן כ"כ שיהא לו חיזוק על ידי מים ע"כ. משמע מהא שכדי לצרף בעינן שיהא מלובן גמור וכדברי הרה"מ ז"ל וכיון שכן בפ"ט מיירי רבינו בכעין מתיך כמ"ש שם וכן סיים ז"ל כללו של דבר בין שריפה [מלשון רפוי] גוף קשה באש או שהקשה גוף רך הרי זה חייב משום מבשל ע"כ. אמור מעתה דמ"ש עד שתעשה גחלת לאו דוקא דכיון שכוונתו לרככו אין צורך לזה שיתלבן לגמרי ואי נמי נאמר דווקא עושים כן הנפחים כדי שלא יצטנן בעוד שמרככים אותו וכיון שדעתו לרככו לאיזה תכלית שיהיה כיון שהגיע לאותו ריפוי הרי נתחייב משום מבשל אמנם גבי צירוף שמתלבן היטב אין שייך לחייבו אז משום מבשל וגם קודם לזה כשהגיע לשיעור רפיון אין לחייבו דאין כוונתו לריפוי ואינו חייב משום מבשל וכעין זה כתב הרב לח"מ ז"ל אלא שמדבריו משמע דבמצרף חייב תרתי משום מבשל ומשום מבעיר עיי"ש ואין נראה. עוד ראיתי להרב עראמה שפירש דעת רבינו דבצירוף לא בעי כל כך מלובן כמו רפיון וכו' עיי"ש ולא ידעתי איך יפרש דברי הרב המגיד שכתבתי ולשון הגמרא עם פירוש רש"י ז"ל.

עוד כתב הרב המגיד וזה תימה שאין עושים כן בגמר מלאכה ע"כ. ואפשר שכיון שבכל פעם שמחממים הברזל עושים כן וגם בחימום אחרון ס"ל לרש"י והרב אברהם בן דוד ז"ל דשפיר שייך לחייבו משום מכה בפטיש. עוד כתב הרב המגיד דמסוגיא

דפרק כירה נראה שהצירוף הוא דבר תורה וכו' ונראה שהכריח כן מדפריך התם והלא מצרף ומשני כרבי שמעון דס"ל דבר שאין מתכוין מותר ואם היה דרבנן מאי איריא ר"ש אפי' רבי יהודה מודה בדרבנן זה נראה לענ"ד הכרח הרב ז"ל אמנם אם כן יקשה עליו בההיא דיומא דגריס אבל הכא צירוף דרבנן ושבות הוא ואין שבות במקדש ע"כ. דלמאי איצטריך לטעמא דאין שבות במקדש כיון שאינו מתכוין ושבות דרבנן אפי' ר"י מודה וכמ"ש רבינו שם וכן מצאתי להרב לחם משנה ז"ל וצ"ע.

הלכה ב

אבל המכבה גחלת של מתכת פטור. שם דף מ"ב ונלמד מדאמר שמואל מכבין גחלת של מתכת ברה"ר בשביל שלא יזוקו בה רבים אבל לא גחלת של עץ ופסקו רבינו לקמיה ועיין להרב המגיד והפר"ח ז"ל.

ומותר לכבות וכו'. כבר נתבאר ופי' רש"י גחלת של מתכת שמשליכים לחוץ עם פסולת של ברזל דלא שייך כבוי בהכי מדאורייתא ומדרבנן אסורא והיכא דאיכא נזקא לרבים לא גזרו על השבות ע"כ. והריב"ש בתשובה סי' ק"א כתב דטעם היתר גחלת של מתכת לא מפני שיכשל בה אדם אלא מפני שלא יכוה בה וכבר פירש בעל הלכות דגחלת של מתכת אין חומה ניכר לפי שאף בתר דאזיל סומקא עדין יש בה כח לשרוף ומפני זה יזוקו בה רבים מבלי מבין אבל גחלת של עץ כל זמן שיהיה בה כח לשרוף תהיה אדומה ויכירו בה הרבים וכו' ע"כ. ובאמת שהדברים מגומגמים [וכבר נתעורר הרב ז"ל שם] דמשמע מדבריו דאיסור גחלת של עץ שוה לגחלת של מתכת אלא דבשל מתכת התירו מפני שהזיקה מצוי מבלי מבין משא"כ בשל עץ שהכל מרגישין בה וזה אינו דשל עץ אסורה מדאורייתא ושל מתכת אינה אסורה אלא מדרבנן ולענ"ד נראה דהרב ז"ל נרגש דאמאי לא התירו גם בשל עץ להוציאה משם ולסלקה לצדדים פחות פחות מד"א דאינו אסור אלא מדרבנן כי היכי דהתירו הכיבוי גמור בשל מתכת משום דאין איסורו אלא מדרבנן להכי הוצרך לתת טעם דבשל עץ לא רצו להתיר אפילו הטלטול משום דחזותא מוכיח עליה שהיא גחלת וכל העוברים ושבים מרגישים בה וישמרו ממנה משא"כ בשל מתכת דגם שמראיה עמוק ואינו ניכר היא שורפת ומכיון שבין הטלטול בה בין הכיבוי אינו אלא מדרבנן התירו בכיבוי להדיא לסלק כל מין נזק הוא הנראה לענ"ד בכוונת הרב אם הוא פוסק כרבי יהודה דאם יפסוק כרבי שמעון דס"ל מלאכה שאין צריך לגופה פטור אין כאן שום קושי וזו היא שיטת רוב הפוסקים עיין להרב ב"י ס"ס של"ד.

הנותן שמן וכו'. ביצה דף כ"ב כדברי רבינו וכ"כ רש"י בשבת דף כ"ט אמתניתין דלא יקוב וכו' וכתבו התוס' גבי נוטל מן השמן וכו' דאינו ר"ל מפני שממהר כבוי דלא הוי

אלא גרם כבוי ואינו חייב אלא היינו טעמא הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו דלא יכול לאנהורי כולי האי כי איכא שמן מועט בנר ולכך נראה ככבוי וכו' ע"כ. וכלומר דאמטו להכי הוא חייב וכבר ביאר רבינו בדין ד' ובמקומות אחרים שגרם כבוי מותר ועיין להמגן דוד [ט"ז] והמפרשים ז"ל באו"ח סי' תקי"ד.

הלכה ג

דליקה שנפלה. כתב הרב המגיד ז"ל גם זה כרבי יהודה וכו' וכן מבואר בירושלמי פ' כל כתבי וכו'. ואני בעניי לא מצאתי בירור זה שם ואולי אשגרת קולמוס הוא או ט"ס וצ"ל דקאי אסכנת נפשות שמבואר שם בסוף הפרק.

שאין איבוד ממון וכו'. דבר פשוט הוא שבשביל איבוד ממון אין להתיר מלאכה דאורייתא לדעת רבינו דפוסק כרבי יהודה דמלאכה שאצל"ג חייב עליה והרמ"א ז"ל בס"ס של"ד כתב דבזמן הזה שיש לחוש לסכנת נפשות שאנו שרויין ביניהם שרי ובפרט אם יש לחוש לסכנת חולה או זקן או קטן ומ"מ הכל לפי הענין. ואם חילל שבת בשביל זה עיי"ש ולהרב שיירי כנסת הגדולה ז"ל.

הלכה ד

ומותר לעשות וכו'. משנה שם דף ק"כ וכרבנן. ומכאן יש ללמוד לאותם נשים שנוהגות היתר כשאוחז האור במפה וכיוצא שכופין קערה על גבה כדי שיכבה שאם האש נכבה תכף ומיד הוי כיבוי גמור ואסור ואם האש שורף והולך אף שכשמגיע לקצוות הקערה יכבה דמי לנתינת מים ושרי דגרם כיבוי הוא וכן יש ללמוד מההיא דכופין קערה על גבי הנר בשביל שלא תאחוז בקורה [דמשמע הא בשביל שיכבה הנר אסור].

וכופין קערה וכו'. שם במשנה ופי' רש"י ע"ג הנר ובלבד שלא יכבה ואע"פ שנוטל כלי להצלת קורה שאינה ניטלת בשבת הא אותביניין מינה לרבי יצחק דאמר אין כלי ניטל אלא לדבר הניטל ושנייה בצריך למקומו ע"כ. ועיין לרבינו פכ"ה.

הלכה ה

תיבה שידה ומגדל וכו'. שם במשנה ופי' רש"י עור של גדי לח ע"כ. ועיין לרבינו בפירוש המשנה שם.

הלכה ו

טלית שאחז בה האור וכו'. מבואר בגמ' שם והרב המגיד ז"ל כתב שדעת רבינו כדעת הרשב"א שמחלק בין נותן בכלי מים לכבות הניצוצות לנותן מים בצד הטלית וכו' ע"כ. והרב בעל שלטי הגבורים ז"ל נסתפק בדברי רבינו אם מ"ש ונותן מים מן הצד קאי גם לטלית שאחז בה האור או קאי אספר תורה דוקא והיינו משום דמים איכא מאן דאסר

משום מלבן ואפשר שזו ג"כ דעת רבינו עיי"ש ולענ"ד נראה דשפיר אפשר להבין כוונת רבינו דשרי אף במים תדע שכתב לשון ואם כבתה כבתה דלשון זה קאי אטלית דבס"ת כתב ואם כבה כבה ואין להשיב מלשון שכתב מן הצד שעדיין לא נתלה בו האור דלשון בו לא קאי אספר תורה גופיה אלא קאי אאותו צד שעדין לא נתלה בו האור ותו דאם איתא הוה ליה לפרש החילוק בין מים לשאר משקים ומה גם דמשמעות הענין מורה דלא קאי אלא אטלית ולא אספר תורה שאם יתן מים בס"ת הרי ימחק הכתב ודאי ויתקלקל בידים ואם ישים המים מאחורי הכתב מסתמא יעברו אל העבר האחר שהרי צריך הוא ליתן עליו מים כשיעור שיכבה האש ולא יצמצם בזה. אכן מה שיש לגמגם בדברי רבינו שכיון שהתיר נתינת המים מכ"ש פושט וקורא או מתכסה ואין לומר דלישנא דברייתא נקט שהרי בגמ' מוכח דהך ברייתא דלא שריא אלא פושט וקורא פושט ומתכסה פליגא אדרבי יהודה דשרי נתינת מים אם לא שנאמר דכל כמה דאפשר למעוטי באיסורא עדיף ולהכי כתב תחילה פושט ושוב כתב דין נתינת מים כלומר אם אי אפשר בזה אף נתינת מים שרי ועיין להרב ב"ח וכנסת הגדולה ומג"א בדינים אלו באו"ח סי' של"ד.

שכח נר וכו'. רבינו העתיק דברי הברייתא ולא ביאר באיזה נר איירי והתוס' הכריחו דעל כרחך בנר של שעוה וכיוצא הוא אם לא שנאמר דס"ל כהרב בעל הערוך שהביאו ז"ל דבפסיק רישיה בעינן דניחא ליה ממש וכמו שכתב הרב המגיד ז"ל.

הלכה ז

נכרי שבא לכבות וכו'. מבואר במשנה שם ומ"מ לומר לו להדיא אסור משום שבות אפי' בדבר שאין איסורו אלא מדרבנן והגהות מיימוני הביא וז"ל שמעתי שכתב הר"ש מברנבור"ק שרבו רא"מ צוה לשפחה לילך עם בחורים לחלוץ מנעליהם בלילי שבת כדי שתקח הנר להאיר לעצמה והיו גם הם משתמשים לאורו ע"כ. ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] ז"ל.

אבל קטן וכו'. שם ובגמרא ש"מ קטן אוכל נבלות בי"ד מצווין להפרישו אמר ר' יוחנן בקטן העושה לדעת אביו דכוותה גבי גוי דקעביד אדעתא דישראל מי שרי גוי אדעתא דנפשיה עביד ופי' רש"י על דעת אביו בקטן שידע להבחין שכבוי זה נוח לאביו ועושה בשבילו. גוי אדעתא דנפשיה עביד ואפילו יודע שנוח לו לישראל הוא להנאת עצמו מתכוין שיודע שלא יפסיד ע"כ. והכריחו התוס' ז"ל דהיינו דוקא בקטן שלא הגיע לחינוך וכו' וכ"כ בפסקיהן ז"ל ודע דרש"י ביבמות דף קי"ד פירש בעושה על דעת אביו פי' אחר דנראה דסותר למ"ש כאן ועיין להרב ב"י ס"ס של"ד שישב דבריו ועיין מ"ש בס"ד בפכ"ד דין י"א.

הלכה ח

הוצאה והכנסה וכו' הא למדת וכו'. מהסוגיא שם דף צ"ו והדבר מבואר שרבינו לא היה גורס הוצאה גופא היכא כתיבה דמשמע היכא כתיבה דאסורה וכדברי הרב המגיד בשם רבינו האיי וגם צריך לומר דלא גריס וממאי דבשבת קאי וכו' וכדעת ר"ח שהביאו התוס' ז"ל ומ"מ הענין מגומגם דפשטא דסוגיין משמע דלאיסור ההוצאה בא מדקאמר וקאמר להו משה לישראל לא תפיקו ותיתו מרשות היחיד דידכו לרשות הרבים ומשמע ודאי דזה מיהא גריס רבינו משמע דלענין איסור גמור קאמר.

הלכה ט

אין המוציא וכו'. עיין לרבינו פי"ח בשיעורי ההוצאות ובפי"ג בדיני עקירה והנחה. **ומ"ש** בספרי רבינו כשיעור המועיל. בנוסח אחר כתב יד איתא כשיעור המוציא ונראה שהוא ט"ס.

הלכה י

הזורק וכו'. שם דף צ"א ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה יא

קופה שהיא מלאה חפצים וכו'. פרק המצניע (שבת דף צ"א) איפליגו חזקיה ור' יוחנן במליאה חרדל והוציא מקצתה אי חייב או לא וקאמר דמר סבר אגד כלי שמיה אגד ומר סבר לא שמיה אגד וכן נמי איפליגו אביי ורבא שם ורבינו פסק כר"י ורבא דקאי כוותיה כמבואר בדבריו אלא דתמיהה לי טובא דהתם פריך תלמודא למאן דאמר אגד כלי שמיה אגד מברייתא דקתני הגונב כיס בשבת חייב שכבר נתחייב בגנבה קודם שיבא ליד איסור שבת היה מגרר ויוצא פטור שהרי איסור גנבה ואיסור שבת באים כאחד ואי ס"ד אגד כלי שמיה אגד קדים ליה איסור גנבה לאיסור שבת אי דאפקי דרך פיו ה"נ הב"ע דאפקי דרך שוליו והאיכא מקום חלמה וכו' בנסכה ופריך וכיון דאיכא שנצין מפיק ליה עד פומיה ושרי ושקיל ושנצין אנידי מגאואי דליכא שנצין ואיבעית אימא דאית ליה ומכרכי עלויה וכו' ופי' רש"י היה מגרר ויוצא שלא קנאה בהגבהה אלא בהוצאה מבית הבעלים פטור וכו' ובכתובות פריך אי דאפקיה לרה"ר איסור גניבה ליכא דרה"ר לאו מקום קניה הוא ומוקי לה בצידי רה"ר א"נ שצרף ידו למטה מג' וקבלה, קדים ליה איסור גניבה דכיון שהוציאו מקצתו קנה כל המעות שמבחוץ שיכול להוציאו דרך פיו ולענין שבת מפטר דאגידי גבי רה"י ע"י הכלי דרך שוליו וכיון דלא מצי למשקל לא קני בהגבהתו, מקום חלמה מקום התפירה שיכול לקרוע ולהוציא, בנסכה שהן חתיכות ארוכות וכל זמן שמקצתן בפנים לא קנה, מפיק ליה עד פומיה ושקיל וכיון דמצי למשקלינהו קני ולענין

שבת לא מחייב עד דמפיק לשנצין דעל ידו הוא אגוד לרה"י שהרי לא יצאו, ומכרכי עילויה שאין יכול להוציאו בלא שנצין ע"כ. משמע להדיא דלמאן דאמר אגד כלי שמיה אגד על כרחך הך דמגרר ויוצא דפטור לא מיתוקמא אלא בדאפקי דרך שוליו דוקא וגם כשבתוך כיס זה הם חתיכות ארוכות דכל זמן שמקצתן בפנים לא קנה וכמ"ש רש"י וכמו כן בדליכא שנצין א"נ דאית ליה ומכרכי עילויה אבל בלאו הכי ומכ"ש אי אפקיה דרך פיו חייב משום שבת ומשום גניבה דקדים ליה איסור גניבה לאיסור שבת כמבואר. **ורבינו** פ"ג דגניבה העתיק דין הברייתא דקתני בסתם ולא חילק בין דרך פיו לדרך שוליו ולא בחלמה ולא בנסכה ולא בשנצין והדבר תמוה הרבה דכיון דפסק בפרקין כמ"ד אגד כלי שמיה אגד על כרחיה היה לו לחלק דלאו בכל גווני איירי ותו דכיון דרה"ר לא קני הוה ליה לפרש דאיירי בצידי רה"ר אי נמי בשצירף ידו למטה מג' וכדברי רש"י ז"ל ודוחק לומר דרבינו גירסא אחרת היתה לו חדא דמ"מ ההיא דצידי רה"ר א"נ בשצירף הוה ליה לפרש ותו דהרשב"א זלה"ה הביא גירסת הגאונים בההיא עיי"ש ואילו היתה גירסא אחרת מסתמא ודאי היה מזכירה וכעת צל"ע. שוב ראיתי להרח"א נר"ו שעמד בזה והוסיף להקשות על הרב ב"י חו"מ סי' שנ"א שכתב הדין ולא חילק עיי"ש וצ"ע.

הלכה יב

המוציא בין בימינו וכו'. משנה שם דף צ"ב ופי' רש"י בשם רבינו יצחק בר יהודה מצאתי שאמר בשם רב האי שמפורש בתלמוד ירושלמי ופקודת אלעזר בן אהרן הכהן שמן המאור וקטרת הסמים ומנחת התמיד ושמן המשחה אחד בימין ואחד בשמאל והקטרת בחיקו והחביתין בכתף ע"כ. ובירושלמי שלפנינו כתוב באופן אחר עיי"ש ובגמ' אמר רבי אליעזר המוציא משאוי למעלה מי' טפחים חייב שכן משא בני קהת ופירש רש"י שמעבירו בידו למעלה מעשרה ע"כ. אמנם מדברי רבינו נראה שהוא מפרש שנושא המשא על כתיפיו למעלה מעשרה ור"א קאי אמתניתין וכו' משום דבגמ' יליף דמשא הלוים שעל כתיפם למעלה מעשרה הוה והיינו טעמא נמי דנתן טעם רבינו לדין זה ממשכן וכו' דלכאורה קשה דמאי איריא הרי כל המלאכות אין למדין אלא ממשכן אלא לפי שאין דבר זה ברור בפסוק דאף דבקרא כתיב בכתף ישאו שהיה זה למעלה מעשרה מנא לן וגם בגמ' לא ילפי לה אלא דרך רמז ואסמכתא דקראי לכך הוצרך רבינו לכתוב דדרשה גמורה היא וכו' וגם בפירוש המשנה כתב רבינו וז"ל הוצאת בני קהת לארון היתה בכתף וקראה השי"ת עבודה שנאמר כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו ע"כ. וקשה קצת דלמאי איצטריך לטעמא דקראה השי"ת עבודה הרי כל המלאכות אנו למדין ממשכן אף שהכתוב לא קראם עבודה והתוס' יו"ט ז"ל לא תירץ כלום לזה עיי"ש והרב

קול הרמ"ז ז"ל כתב דכלפי מה שאנו מחייבים לנושא על כתפו אפי' דבר קל וכו' כתב כן עיי"ש ועוד נראה לענ"ד לפי שאין דרך להוציא על הכתף אלא להסבלים וכיוצא אבל שאר בני אדם ובפרט לאנשים חשובים וכו'. אין דרכם לשאת שום דבר על הכתף וא"כ הוה ס"ד שלא כל אדם יתחייב על זה לכך הוצרך רבינו לכתוב דקראה השי"ת עבודה וכיון שכן הויא מלאכה גמורה לחייב כל אדם.

הלכה יג

אבל המוציא וכו'. משנה שם כדברי רבינו וכתב הרב המגיד ז"ל דבפיו אם היה אוכל וחשב להוציא חייב ופסקו רבינו פי"ג דין ג' משום דמחשבתו משויא ליה מקום ע"כ. ודוקא באכילה נאמר זה משום דדרכו בכך אבל באינך אפילו חישב כיון דאינו דרך הוצאה לא אלימא מחשבתו לחייבו. ופשוט ועיין להרב לח"מ ז"ל.

הלכה יד

אם היה משאוי כבד וכו'. שם דף צ"ב. ודברי רבינו מגומגמים דקשיא דיוקא אדיוקא דמתחילה כתב דבמשא כבד ותופס בידו חייב הא במשא קל אפילו אוחז בידו פטור ושוב כתב דבמשא קל אם אינו אוחז בידו פטור דמשמע הא אם אוחז בידו חייב ושמעתי מי שרצה לתת חילוק בין תופס לאוחז דבדבר קל כיון שאוחז בידו שהוא יותר מתופס הרי הוא כאילו מוציאה בידו ממש וחייב אמנם אין נראה כן מדברי הרב המגידז"ל ולענ"ד נראה דכוונת רבינו דבמשא כבד דוקא הוא דאיכא לפלוגי בין אוחז בידו ללא אבל בדבר קל שאין דרך להוציאו בראשו כלל אפילו אם אינו אוחז בידו שהוא יותר דרך מאוחז בידו פטור דודאי כשמוליך חפץ קל בראשו וגם אוחזו בידו אחוכי קמחיכו עליה דאפילו קל שבקלים אינו עושה כן ומעשה שטות הוא והכי דייקי דבריו ז"ל שסיים שאין דרך רוב העולם להוציא החפצים מונחים על ראשיהם ולשון חפצים קאי אבגד או ספר או סכין שהזכיר ז"ל שהזכירם בלשון זה ומינה נשמע דדבר קל על הראש אין דרך כלל בין שאוחזו בידו ללא. וכן נראה שהבין הרב קרית ספר ז"ל וז"ל המוציא משוי כבד על ראשו ותופס בידו חייב וכו' אבל חפץ קל שאינו כדרך המוציאים פטור הרי דבחפץ קל פטר סתם בין אוחז בידו בין לא וקרוב לומר דגם במשא כבד לא שאני לן בין אוחז בידו ללא כיון דדרך העולם לישא משאות על ראשיהם ואף בלא אחיזת יד ומ"ש ותופש החפץ בידו לאו לדיוקא אתא אלא דבר בהוה. אי נמי כלפי כובד המשא כתב כן וזהו שכתב שכן דרך המוציאים ונמצא כמוציא וכו' ומעין זה כתב הרב לח"מ ז"ל אלא שפירושו דחוק עיין עליו.

ומדברי הרה"מ ז"ל משמע דס"ל דכוונת רבינו לחלק בין במשא כבד בין בדבר קל בין תפוש בידו ללא וא"כ קשה דכי פריך תלמודא ותבטל דעתו אצל כל אדם ומתרץ אלא אי איתמר הכי איתמר המוציא משוי על ראשו פטור את"ל אנשי הוצל וכו' בטלה דעתם אצל כל אדם ואם איתא אמאי משבש לה להך דרב משום רבי חייא מחיוב לפטור לימא דחייב דקאמר היינו באוחז בידו אבל אם אינו אוחז בידו פטור ואת"ל אנשי הוצל וכו' אלא ודאי דס"ל לש"ס דבמשא קל אין לחלק כלל ובכל גווני פטור ואפשר לפרש כן בדברי הרה"מ כמ"ש. אלא דקצת קשה לפי זה וגם לדברי הרה"מ דאיך נאמר דכדי יין וכדי שמן מקרי דבר קל כמ"ש רש"י ז"ל.

המעביר חפץ וכו'. שם דף ט' אמר רבא המעביר חפץ מתחילת ד' לסוף ד' ברה"ר אע"פ שהעבירו דרך עליו חייב ופי' רש"י דרך עליו שהגביהו למעלה מי' וכו' וכתב הרב המגיד ז"ל שדעת רבינו כפי' רש"י ז"ל שפירש דרך עליו דהיינו למעלה מעשרה וקצת קשה דאמאי לא כתבו רבינו להדיא ומאי איריא למעלה מראשו דנקט אפילו למטה מראשו אם הוא למעלה מעשרה טפחים חייב אם לא שנאמר דמלתא פסיקתא נקט דלמעלה מראשו לעולם מקום פטור וכן נראין דברי הרב קרית ספר שכתב למעלה מראשו שהוא מקום פטור וכו' עיי"ש. שוב מצאתי לרש"י ז"ל פ' המוצא תפילין (עירובין דף צ"ח) שפירש כדברי רבינו וק"ל. ואכתי קצת קשה עמ"ש הרה"מ דדינו של רבינו אמת לדברי הכל דמנ"ל הא לדעת התוספות והראב"ד דדרך עליו ר"ל כנגד גופו שהוא למטה מעשרה והס"ד היה דהוי כמונח מעתה דרך מקום פטור מנ"ל דחייב וי"ל דנפקא ליה מדרבנן שהביאו התוס' במוציא מחנות לפלטיה דרך סטיו דחייב עיי"ש.

הלכה טו

מותר לאדם וכו'. הרב המגיד ז"ל גמגם בלשון זה דמשמע דפסק כרבנן בעירובין דף מ"ה דשמונה על שמונה יהבינן ליה כלומר ארבע מכל צד והיינו והוא עומד בצידן ושוב הכריח דממ"ש פכ"ז נראה דמרוח אחד לבד קאמר ואליבא דרבי יהודה עיי"ש וקצת קשה דרבינו כתב לקמיה ואם היו שלשה והאמצעי מובלע ביניהם הוא מותר עמהם והם מותרים עמו דמשמע דפסק כרבי אליעזר א"נ כחכמים וי"ל דיתכן שיהיו רחוקים ח' אמות והאמצעי בסוף הששה ושנים החיצונים ביררו כלפי האמצעי דאז יש לאמצעי שתי אמות עכ"פ עם שנים החיצונים והם אסורים זה עם זה.

וראיתי למרן ז"ל שתמה על רבינו שסתם דבריו ולא פירש דפישוט ידים ורגלים היינו אמות מרווחות כמ"ש בש"ס לרבי מאיר ע"פ פי' רש"י ועוד תמה שפסק כר"מ לגבי רבי יהודה וכו' [ור"ל שכן פסק רבי יעקב בר אידי אמר ר' יוחנן כדאיתא התם דף מ"ו]

ותירץ דס"ל כהרי"ף והרא"ש דארבע אמות מצומצמות היינו לר"מ וכו' וכמסקנא דריש פ"ק דעירובין ודלא כר"י וכו' ע"כ. ולפי דבריו אכתי קושיא קמיתא לא מיתרצה על נכון דאכתי קשיא דהוה ליה לפרש ולא לסתום ולולי דמסתפינא אמינא דרבינו ס"ל דמרווחות דאמרינן הכא רוצה לומר דיהבינן ליה לכל עבר שמעביר או זורק האלכסון וכמ"ש לקמיה דין י"ח והיא מימרא דרב אחא בר יעקב בפ' מי שהוציאוהו (עירובין דף נ"א) ומוכח מינה דס"ל כר"מ דהכא דאילו לר"י כיון דמצומצמות סגי אין צורך לאלכסון כלל ומכ"ש מכל צד וכדברי רבינו וכיון שכן לא הוצרך רבינו לפרש דבעינן מרווחות דכבר עתיד לבארו לקמיה ומינה אתה למד למה הוכרח לפסוק כר"מ ונמצא לפי זה דקיל שבת בענין זה מכלאים ושאר דברים דלא יהבינן להו אלכסון בזה כמ"ש פ"ח דכלאים ואף דקי"ל דאמות של כלאים בעינן שוחקות לחומרא וכמ"ש רבינו שם מ"מ לא הזכיר דיהבינן ליה גם האלכסון והקיל טפי גבי שבת מכח מימרא דרב אחא בר יעקב כאמור. ומ"ש מרן ז"ל דאסיקנא בריש עירובין דבטפחים עציבות משחינן לחומרא י"ל דסבירא ליה לרבינו דהתם לאו מסקנא היא דפלוגתא היא עיין שם ותדע דרב אחא בר יעקב מקיל טפי כאמור.

כבנוניות. נוסח אחר כתב יד בינוניות.

הלכה טז

היו שנים וכו'. גם זה מבואר שם ועיין בפירוש להמשנה שכתב דבשבת ויום טוב איירי ובשאירע השיתוף לב' בני אדם וכו'.

הלכה יז

לפיכך מותר לאדם וכו'. דברי רבינו מגומגמים הרבה דהמסקנא פ' המוצא תפילין (עירובין דף צ"ז) מוכח להדיא דלא התיר רבי יהודה אלא בחבית דהפקר ומים דהפקר דאיהו מודה ודאי דאין החפץ יכול להלך יותר מרגלי בעליו כדאיתא התם ומוכח נמי דליכא מאן דפליג ואם כן היכי סתם כאן דבכל ענין מותר והרב המגיד כתב להליץ בעד רבינו ולי הצעיר צל"ע.

הלכה יח

הואיל ויש לו וכו'. שם דף נ"א א"ר אחא בר יעקב המעביר ארבע אמות ברה"ר אינו חייב עד שיעביר הן ואלכסונן וממ"ש רבינו לקמיה מבואר דלחיוב דוקא קאמר אבל איסורא איכא דלא הותר להדיא אלא ד' אמות בלא אלכסון דאל"כ לא עשו חז"ל שום הרחקה לדבר דלא ליתי לעבור על ד"ת ויש שיטות אחרות בזה עיין להרב המגיד ז"ל ועיין עוד להרב ב"י סי' שמ"ט.

הלכה יט

נמצא כאן וכו'. הראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו על רבינו לשיטה זו ועיין למרן ז"ל ובמ"ש ואי ה' מותר ד' פטור. ט"ס הוא וצ"ל ואי ה' פטור ד' פטור.

בא"ד דלא לשתמיט תנא וכו' ותמיהא לן נמי לדבריו א"כ עמוד גבוה עשרה וכו' ע"כ. היינו בדיק לן רבא דאיתא התם וכבר התוספות ז"ל הרגישו בזה ותירצו משום דנפיק מנייהו האלכסון עיי"ש הכי נמי יש לומר לדעת רבינו ולישנא דגמרא נקט ומכל שכן שכבר גילה דעתו בפרקין ודו"ק.

פרק יג

הלכה א

אין המוציא וכו'. פ"ק דשבת דף ד' אמתניתין דפשט העני ידו וכו' פריך תלמודא והא בעינן עקירה והנחה מע"ג מקום ד' על ד' ופי' רש"י דהוי מקום חשוב למהוי הנחתו הנחה ועקירתו עקירה וכו' ע"כ. ובדף ק' איפליגו רבי מאיר ורבנן אם זרק ונח בחור כל שהוא דלכו"ע בעינן מקום ד' על ד' ומבואר בכמה מקומות ומאי דאיכא לאיסתפוקי אי הנך ד' טפחים בעינן שיהיו בכיוון ד' על ד' עם האלכסון או דילמא דגם אם יחסרו הקרנות או אם יהיה עגול ויש בו ד' טפחים על ד' טפחים אף שאין בו האלכסון מקרי מקום חשוב גם כן דהן אמת דלענין הטלטול בארבע אמות בעינן שיהיו עם האלכסון דוקא דהיינו חמש אמות ושלשה חומשי אמה כמ"ש בעירובין ופסקו רבינו בפ' הקודם דין י"ח ובבציר מהכי לא מחייב איכא למימר דהתם הכי קים להו לחז"ל ולהכי פירשוהו להדיא אבל הכא שתלו הדבר בחשיבות מקום אפשר דגם אם יהיה עגול וכיוצא מקום חשוב מקרי גם הסמ"ג עשין ס"ה כתב דכל שיעורי ארבע אמות הם עם האלכסון משמע דבשיעורי ארבעה טפחים אינו כן.

וראיתי להתוספות שם שכתבו בשם ר"י דאל יצא איש ממקומו משמע דקאי נמי אחפץ כלומר ממקומו של חפץ דדרשינן בעירובין [דף י"ז] דאל יצא אל יוציא אע"ג דפשטיה דקרא קאי אמקומו של אדם דהיינו ארבע אמות מ"מ משמע נמי מקום החפץ ואין מקום חשוב בפחות מארבעה ע"כ. ואף שהדבר מבואר שאין זה אלא דרך רמז בעלמא דהתם אמות והכא טפחים וגם עיקר שיעור הד' טפחים לא מצי יליף מהתם כלל גם הרשב"א והר"ן ז"ל כתבו שם דאין לנו שום ילפותא לזה אלא דגמ' גמירי לה הכי מ"מ קצת נראה שיהיה דינו כדין הארבע אמות לענין דין האלכסון מכ"ש במ"ש הרה"מ ומרן ז"ל בכמה מקומות שאין לחייב אלא בראיה ברורה ומכ"ש וקל וחומר אם צורת זה המקום יהיה

ארוך הרבה וקצר דאף שכשנצרף כל האורך יבא לנו השיעור של ארבעה טפחים אין זה מקום חשוב כלל וכבר ידוע דכל שיעורי חז"ל הם בצמצום גמור [זולת מה שנתבאר להדיא] דבארבעים סאה טובל ואם חסר אפי' קורטוב לא עלתה לו טבילה ואין לך אלא מ"ש חז"ל דוקא שוב מצאתי הדבר מבואר ברש"י ז"ל פ"ק דף ח' ד"ה גבוה י' ובהגהות אשר"י שם והביאו מור"ם בהגה סי' שמ"ה ועיין להתוספות בעירובין דף נ"א ד"ה כזה יהיו וכו' ועיין עוד לרבינו פי"ד דין ז' ובהרה"מ ז"ל שם. ועיין עוד להר"ן ז"ל בענין גובה המקום חשוב ומה דינו.

הלכה ב

ידו של אדם וכו'. שם אמתניתין דפשט העני וכו' פריך אמאי חייב והא בעינן עקירה מעל גבי מקום ארבעה וליכא ושקיל וטרי תלמודא טובא ומסיק אלא אמר רבא ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה וכן כי אתא רבין א"ר יוסף וכו' וקשיא לי דאמאי איצטריך לטעמא דידו של אדם חשובה וכו' תיפוק ליה משום דמחשבתו משויא ליה מקום כדאמרינן התם דף ק"ב גבי היה אוכל וכו' ופריך והא אין דרך הוצאה בכך ומתרץ כיון דקמכוין מחשבתו משויא ליה מקום ופסקו רבינו בדין שאחר זה וי"ל דשאני אוכל דאין שום מציאות להחשיב פיו כארבעה על ארבעה ולכך תלו הדבר במחשבתו משא"כ היד דיכולה לקבל ולסבול דבר שהוא רחב ארבעה ולכך אמרו ידו של אדם חשובה דבאמת בלא מחשבה היד מצד עצמה היא ראויה ומצאתי עוד להר"ן והרשב"א שם שהקשו קושיא זו מההיא דהשתין ורק דאע"ג דאין שם מקום ארבעה מחייב מטעם דמחשבתו משויא ליה מקום דאי לא תימא הכי הא דאמר רבא זרק בפי כלב או בפי כבשן חייב אמאי אלא משום דמחשבתו משויא ליה מקום הכא נמי וכו' כדאיתא בפרקא בתרא דעירובין [דף צ"ז] ותירצו בשם ר"ת דכי אמרינן מחשבתו משויא ליה מקום היינו היכא דלא ניחא ליה בענין אחר אלא בענין זה כגון משתין ורק שאינו יכול להשתין ולרוק בענין אחר וכן זרק בפי כלב או בפי כבשן שרוצה שיאכלנו הכלב או שישרף העץ בכבשן אבל הכא שאינו חושש אם יקבלנו בידו או בכנף בגדו ליכא למימר מחשבתו משויא ליה מקום ע"כ.

הלכה ג

היה אוכל וכו'. שם דף ק"ב ופי' רש"י מחשבתו שצריך לאוכלה בהליכתו ואחשבה להוצאה זו שבפיו ע"כ. והתוספות כתבו שם שבליעתו הויא הנחה וכו' ועיין מ"ש בפרק הקודם דין י"ג.

וכן מי שהיה וכו'. משנה בעירובין דף צ"ז ובגמרא א"ר יוסף השתין ורק חייב חטאת והא בעינן מקום ד' על ד' וליכא ומתרץ מחשבתו משויא ליה מקום וכו' ועיין להתוס' שם וכבר נתבאר. ובמשנה שם קתני רבי יהודה אומר אף מי שנתלש רוקו בפיו לא יהלך ארבע אמות עד שירוק ורבינו כתב שם דאין הלכה כר"י והטור סי' ש"נ פסק כר"י וכתב הרב ב"י ז"ל דמשמע ליה דת"ק לא פליג אר"י ועיין להרב ב"ח שם.

הלכה ד

היה עומד וכו'. בעיא שם וסלקא בתיקו ומבואר דאין לחייב כל עוד שאין לנו ראיה גמורה וכמ"ש בהל' א' ואם הוציא פיו לרשות שניה ורק שם דעת הרא"ש והתוספות ז"ל להשוותן לפי האמה ועיין להרב ב"י והרב ב"ח שם ודברי רבינו שקולין כי אין דרכו להעתיק אלא דברי הגמ'.

היה עומד באחת וכו'. מסקנא דמלתא בשבת דף ה' ומ"ש אבל וכו' גם זה שם ומ"ש ואצ"ל וכו' שם אגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתן וכתבו התוס' ז"ל דאף דלענין קנין אין הדין כן הכא ממשכן גמרינן וכו' ע"כ. ועיין עוד בפ"ק דף כ"ו.

וכן אם היה שמן צף וכו'. פירוש משום דלא מקרי הנחה במים על גבי מים אלא האי לחודיה קאי והאי לחודיה קאי והיא סברת רבנן דפליגי ארבי יוחנן בן נורי וכוותייהו פסק ג"כ פ"ח דטומאת אוכלין עיי"ש. ויש נוסח אחר כתב יד ולקט מן השמן.

הלכה ה

לפיכך אם היה וכו'. מבואר במשנה ראשונה שם והטעם ג"כ ביארוהו בגמ' שם ובדף צ"ב מדכתיב בעשותה יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוה פטורין ועיין לרבינו בפירושו להמשנה שם באורך.

הלכה ו

במד"א וכו'. שם דף צ"ב מסקנא דמלתא התם למעלה מג' הכא למטה מג' ומפרש לה רבינו כפשטא דאפיך להו לכולהו והרמ"ך והראב"ד ז"ל יש להם שיטה אחרת בזה ועיין למרן ז"ל ויתבאר עוד בדין י"ד.

הלכה ז

זה העומד לא עשה כלום. עיקר הדין מבואר במשנה ראשונה ודקדק רבינו לכתוב לא עשה כלום דמשמעותו לומר שהוא פטור ומותר והרב המגיד ז"ל הביא משם הרשב"א דיש מי שהורה דאסור לעשות כן משום ולפני עור לא תתן מכשול ע"כ. ונראה דאם זה יודע שחבירו כוונתו להוציא גם רבינו יודה דאיסורא קעביד ולכך לא כתב לשון מותר גמור ודו"ק.

הלכה ח

היה עומד וכו'. שם דף ג' בעא מיניה רב מרבי הטעינו חבירו אוכלין ומשקין והוציאן לחוץ מהו עקירת גופו כעקירת חפץ ממקומו דמי ומחייב או דילמא לא א"ל חייב וכו' ומדקאמר לשון טעינה משמע דלאו דוקא בידו אלא אפילו על גביו כדרך טעינה קאמר ולכך כתב רבינו בידו או על גביו ולפי זה צ"ל דכי אמרינן ידו של אדם חשובה לו כד' על ד' לאו דוקא וה"ה כל דדמי ליה כגון דא וק"ל ועיין מ"ש לעיל דין ב'.

לפיכך אם יצא וכו'. קשה טובא דמהש"ס מוכח דלא היתה שם אפילו עקירה של איסור שהרי חשב לטלטל מזוית לזוית ושוב נמלך והוציא ולא מחייב אלא אם כן הניח ואחר כך עקר והיינו דאמרינן מאי קמ"ל וכו' ועיין להרב לח"מ ז"ל ומ"מ דברי הרב המגיד ז"ל צ"ע ודו"ק.

הלכה ט

וכן מי שהיתה חבילתו וכו'. שם דף קנ"ג היתה חבילתו וכו' דוקא רץ אבל קלי קלי לא מאי טעמא כיון דלית ליה היכרא אתי למעבד עקירה והנחה וכו' ופירש רש"י מונחת לו על כתפיו מבעוד יום וקדש עליו היום קלי קלי מעט מעט כלומר בנחת למעבד עקירה והנחה כלומר דזמנין דקאי ולאו אדעתיה אבל רץ איכא היכרא כלאחר יד שלא כדרך זריקה כגון מכתפיו ולאחוריו ע"כ. וקשה על רבינו אמאי נייד מפירוש רש"י ז"ל דפי' קלי קלי משום דזמנין דקאי ולאו אדעתיה ורבינו ז"ל כתב דהרי זה כעוקר ומניח דמשמע דבהליכתו מעט מעט גרידא הוא האיסור מצד עצמו. ונראה דלישנא דגמרא קשיתיה דקאמר אתי למעבד עקירה והנחה דמשמע בהחלט דאל"כ הוה ליה לומר זמנין דקאי וכו'. אף שעדין הוא דחוק קצת ומרן ז"ל הביא דברי הרמ"ך.

ואסור. נוסח אחר וחייב. ומרן ז"ל גריס ואסור דוקא וכן נראה.

וזורקה שם וכו'. שם פריך סוף סוף כי מטי לביתיה א"א דלא קאי פורתא וקמעייל מרה"ר לרה"י ומתרץ דזריק ליה כלאחר יד והקשה התוספות תימה כדשרינן להוליכה פחות פחות מד"א תיקשי ליה נמי הכי ע"כ. ועיין למוהרש"א שם בזה.

הלכה י

עקר החפץ וכו'. מבואר שם דף ה'. והנה היכא דעמד לנוח ואגב תיקן גם כן משאו נראה פשוט דאין כאן בית מיחוש לחייבו כיון שמחשבתו הראשונה הייתה לנוח שהוא צד ההיתר וכן נמי בהיפך אם עמד לתקן משאו ואגבו נח מיגיעו קצת דין הוא לחייבו כיון שעיקר מחשבתו היתה לדבר המחייבו והרי עלתה בידו. אכן מאי דאיכא לאסתפוקי אם נתכוון לשתיהם בשוה כגון שהיה יגע וגם המשאוי היה נופל ונח מיגיעו ותיקן משאו

מאי מי נימא כיון דעמד לנוח בהיתירא ניחא ליה וליפטר או דילמא כיון דעבד איסורא כמו שחשב על כרחו נתחייב וכו' ולזה הדעת נוטה ויש ללמדו ג"כ ממ"ש רבינו פ"א דין ח' דאם נתכוון לדבר היתר ועלה בידו דבר האסור אינו חייב כלום ואם איתא לישמועינן רבותא אפי' שנתכוון לדבר המותר ודבר האסור דהוא פטור וק"ל.

הלכה יא

היה קנה או רומח וכו'. בגמ' דף ח' אמר רב יהודה האי זרזא דקני רמא וזקפא רמא וזקפא לא מחייב עד דעקר ליה ופירש רש"י זירזא דקני חבילה של קנים ארוכים וכו' והתוספות ז"ל הקשו תימה ומאי קמ"ל פשיטא דלא מחייב כיון דלא עקר וכו' וי"ל דקמ"ל דאע"ג דדרך להוליכה בענין זה שאינם קלים לנושאה והוי כמו עומד לכתף דאמרינן לעיל דחייב אפילו הכי פטור וכו' ע"כ. והשתא רבינו דשינה הלשון וכתב היה קנה או רומח וכיוצא דכל עצמו לא בא אלא להודיענו דבכי הא ליכא עקירה כלל תקשה עליה קושיית התוספות ז"ל ודוחק לומר דנקט לה אגב דבעי לאשמועינן דאם משך החפץ וגררו דחייב חדא דכיון דיליף לה מגונב כיס כמ"ש הרב המגיד ז"ל כל כי האי כבר ביארו בפ"ג דהלכות גניבה עיי"ש ותו דאם כן איך יפרש סתם מימרא דרב יהודה דלא תני בה הך סיפא דהיה מגרר. גם אין לומר דאשמועינן כיון דאין כאן עקירה כלל הוה אמינא דשרי אפילו לכתחילה ורבינו כתב לשון פטור דמשמע דיש איסור בדבר הא נמי ליתא דלישנא דרב יהודה הוא לא מחייב עד דעקר וכו' דמשמע דהחידוש הוא לצד החיוב וכדברי התוספות ז"ל ואפשר דכוונת רבינו דאף שבשעה שמשליך הקצה האחד מסתמא הקצה השני המונח בארץ הוא מתנדנד ומגביה עצמו קצת והוה אמינא דהוי כעקירה ודייקי דברי רבינו שכתב והשליכו לפניו וכו' וסיים לפי שלא עקר החפץ כולו מעל גבי הארץ כלומר אף שנעקר קצתו אין כאן כל הגוף והיינו חידושא וכן נראין דברי רש"י ז"ל עיין עליו אמנם מדברי התוס' שם משמע דבשעה שמשליך הקצה האחד הקצה האחר אינו מתנדנד כלל שהרי כתבו לשון מניח עיין עליו וק"ל ועוד נראה לומר דחידושא היינו משום דבדרך זה הוא מוליכו כמה מילין ואפ"ה אינו חייב כעין ההיא דפחות פחות מד"א כדאיתא בדף קנ"ג.

ואם משך החפץ וכו'. שם דף צ"א והרב המגיד ז"ל כתב שכן דעת הרשב"א והרמב"ן ז"ל והביא עוד ראיה מההיא דפסחים דף פ"ה ועיין לרבינו פ"ג מהלכות גנבה.

שהמגלגל. נ"א כ"י שהמגרר.

הלכה יב

עקר החפץ וכו'. מבואר שם דף ה' ועיין להתוספות ד"ה בשלמא וכו'.

וכן העוקר וכו'. שם דף קנ"ג נתבאר דכל שבגופו חייב חטאת בחבירו פטור אבל אסור וכל שבחבירו פטור אבל אסור בחמורו מותר לכתחילה ולכך כתב רבינו כאן לשון פטור ויתבאר עוד בפ' כ' הל' ו' שבחמורו מותר לכתחילה.

הלכה יג

הזורק חפץ וכו'. שם דף ק"ב אמר רבא זרק ונחה בפי כלב או בפי הכבשן חייב והאנן תנן קלטה אחר או קלטה כלב או שנשרפה פטור התם דלא מכוין הכא דקמכוין ומסיק משום דמחשבתו משויא ליה מקום והתוספות שם מחקו תיבת ונחה דמשמע מעצמה וכו' דהכא במכוין קאמר ע"כ. ועיין מ"ש בדין ב'.

הלכה יד

והיה קשור בחבל וכו'. שם אמתניתין דהזורק ונזכר וכו' מבואר שם בגמ' דכל עוד דאגדו בידו לא מחייב משום זורק דאין כאן הנחה וכ"פ רש"י ז"ל ופשוט אכן מאי דאיכא למידק דמאי שנא ממושיט בידו חפץ או פירות שכתב רבינו לעיל דין ו' שאם הוציא מרשות לרשות והיתה ידו למטה מג' סמוך לארץ הרי זה כמו שהניח בארץ וחייב והתם נמי אין לך אגדו בידו גדול מזה ומדברי רבינו נראה להדיא דאפילו נח בארץ ממש הוא פטור והוא מוכרח [ועיין להרמ"ך ז"ל שם]. ולדעת רבינו י"ל דשאני ידו דהוי כגופו וכשהיא בתוך ג' הוה ליה כאילו כל גופו נח מה שאין כן החבל דאף שהיא בידו סוף כל סוף אינו כגופו ממש להחשיבו הנחה גמורה כי ההיך ולפיכך אפילו נח החפץ בארץ הוא פטור. ודקדק רבינו לכתוב שהרי אין כאן הנחה גמורה כלומר ע"פ האמור.

הלכה טו

הזורק ונחה וכו'. מבואר שם בגמ' דאפי' לא נתכוון שתנוח ביד חבירו כיון דעל ידי זריקתו סופה לנוח ביד חבירו העומד שם חייב מטעם דידו של אדם חשובה כד' על ד' משא"כ כשנעקר חבירו וקבלה שהיה סופה לנוח בארץ וע"י עקירתו נחה בידו הרי זו הנחה אחרת שנתחדשה אחר הזריקה ולכך הוא פטור ודייקי דברי רבינו זלה"ה.
ודין נעקר הוא ממקומו הוי בעיא התם וסלקא בתיקו ופסק לקולא כדרכו הטוב. ויש חילופי נוסחאות באותה סוגיא עיין להתוס' והרשב"א ז"ל ועוד הביא שם דאפליגו בירושלמי אם זרק בימין וקבל בשמאל אי חייב אף לרבי יוחנן או לא עיי"ש.

הלכה טז

הזורק מרה"י וכו'. משנה שם דף צ"ו מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע רבי עקיבא מחייב וחכמים פוטרין ופסקו מבואר כחכמים וכ"כ בפירוש המשנה שם ובגמ' לקמיה נתבארו

דברי רבינו מדברי רבי חלקיה ודברי רבא ועיין להתוספות והרשב"א ז"ל באורך. ודין הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע שם פלוגתא דרבי וחכמים.

הלכה יז

המעביר וכו'. שם דף צ"ז ת"ר הזורק מרה"ר לרה"ר ורה"י באמצע ארבע אמות חייב פחות מד' אמות פטור מאי קמ"ל הא קמ"ל רשויות מצטרפות ודלא אמרינן קלוטה כמו שהונחה ופי' רש"י ד"א חייב אם עבר ברה"ר ד"א אפילו ע"י צירוף חייב פחות מד"א פטור דמשום הוצאה לא מחייב דלא אמרינן קלוטה כמו שהונחה וכו' ע"כ. ורבינו העתיק הדין במעביר וה"ה בזורק דחד טעמא הוא וגם לא ביאר דבאמצע הרשויות יש רה"י משום דדבר פשוט הוא וגם דעל כרחין ה"ה אם היה כרמלית באמצע כיון דטעם החיוב משום דרשויות מצטרפות. ואין להקשות דלמה כתב רבינו דשני רה"ר מצטרפין כיון דלשון הגמרא רשויות מצטרפות דמשמע אף רשויות אחרים די"ל דאדרבא משום היא גופא הוצרך לפרש דאף דבגמרא אמרו סתם צ"ל דאינו אלא ברה"ר דוקא כי מציאות כזה אינו אלא ברה"ר דבעינן לצרף הארבע אמות דברה"י אין לנו שיעור ד' אמות כלל ופשוט.

הלכה יח

המושיט וכו'. שם באותה משנה שתי גזוזטראות זו כנגד זו ברה"ר המושיט והזורק מזו לזו פטור היו שתיהם בדיוטא אחת הזורק פטור והמושיט חייב שכך היתה עבודת הלוים וכו' ועיין לרבינו בפירושו להמשנה שם וכאן העתיק מושיט שכן הוא הדין ודוקא קאמר.

הלכה יט

בד"א וכו'. אף דמסברא היה לנו לומר דשוים הם דמה לי אם הוא לאורך רה"ר או ברוחב וכדאמרינן בריש הזורק סברא היא מה לי עיולי מה לי אפוקי מכל מקום התם נמי במשכן הואי דהם העלו קרשים לעגלה וכמ"ש התוס' שם עיין עליו.

הלכה כ

שכח ופשט וכו'. שם דף ג' ומסיק כאן לאותה חצר כאן לחצר אחרת וכו' ונתבארו דברי רבינו. והרמ"ך השיג על רבינו עיין למרן ז"ל. ובהרב המגיד כתוב ופי' בשהוציאה וצ"ל כשהוציאה.

ואם הוציא ידו במזיד וכו'. כתב הרב המגיד וז"ל ובמ"ש רבינו ואם הוציא במזיד הרי זה אסור כתבו הרמב"ן והרשב"א ז"ל דדוקא כשהוציאה מבעוד יום וכו' ע"כ. משמע דהם ז"ל פירשו גם כן כוונת רבינו כן ובאמת שכן הוא משמעות לשון הרשב"א זלה"ה אמנם קשה טובא מסתמיות לשון רבינו ואדרבא משמע דבשבת קאמר דבהא קעסיק ומהיכי

תיתי לן בדבריו לפרש דדוקא מבעוד יום קאמר. שוב ראיתי להר"ן ז"ל שפירש דברי רבינו (במושל') [במשחשכה] כאמור דלא כהרמב"ן והרשב"א ז"ל עיי"ש.

הלכה כא

המתכוין לזרוק וכו'. שם דף צ"ז פשיטא נתכוון לזרוק שמונה וזרק ארבעה הרי כתב שם משמעון וכו' ורש"י והתוס' ז"ל הביאו גירסאות אחרות באותה סוגיא והרשב"א ז"ל הביא גירסת רבינו עיין עליו שדבריו מגומגמים ובנוסחא שכתב תחילה שם אתי שפיר עיין עליו ומ"מ דינו של רבינו מבואר וכ"כ הרב המגיד ז"ל.

אבל אם נתכוון וכו'. גם זה מבואר מתוך הסוגיא שם ובב"ק דף כ"ו אמרו להדיא דאם אמר בכל מקום שתרצה תנוח חייב ורבינו העתיק לפיכך אם חישב וכו' משום דבאמת בתר המחשבה אזלינן דמלאכת מחשבת אסרה תורה ועיין להרשב"א ז"ל בב"ק שם.

ומ"ש בספרי רבינו לפי שנח במקום וכו' בנוסח אחר כתב יד כתוב לפי ששנה המקום וכו'. ועיין בסוגיא שם ובהרב המגיד ז"ל.

הלכה כב

זרק לתוך ד"א וכו'. מתניתין שם דף ק' כלשון רבינו.

זרק חוץ וכו'. אם נח וכו' שם ומייתי ברייתא התם דקתני דאם הרוח עכבתו באויר משהו חוץ לד"א אף שאח"כ הכניסתו לתוך ארבע אמות מקרי גם כן הנחה לחייבו עיי"ש ודברי רבינו שקולין.

פרק יד

הלכה א

ד' רשויות וכו'. שם דף ו' והקשו התוס' ז"ל בשם רשב"א דאמאי לא תני ה' רשויות דהא קרפף יותר מבית סאתים שלא הוקף לדירה הזורק מרה"ר לתוכו או איפכא חייב ואין מטלטלין בו אלא בארבע אמות וי"ל דההיא רה"י גמור אלא לענין דאין מטלטלין בו אלא בד' אמות עשאוה ככרמלית והרי כבר שנה רה"י וכרמלית ולהכי נמי לא תני חצר שלא עירבו ע"כ. ועיין להרשב"א ז"ל שם. ודין הקרפף ביארו רבינו ריש פט"ז עיי"ש. ומכאן אתה למד למ"ש רבינו לקמיה אם הוקף לדירה וכו' דלאו דוקא אלא לשיהיה רה"י אף מדרבנן קאמר ועיין למרן ז"ל שם ופשוט.

אי זו היא רה"ר וכו'. בנוסחא אחרינא כתיבת יד מתחיל מכאן הפרק ובדין ד' איזו היא כרמלית וכו' שם מתחיל ארבע רשויות וכו'.

מדברות וכו'. בנוסחא אחרינא כתיבת יד מצאתי כתוב מדברות ושדות וכרמים ויערות וכו' וכן מצאתי גם ברבינו ירוחם ז"ל ובעיקר דינו של רבינו כבר עמד הרב המגיד ז"ל דהסוגיא דף ו' הויא היפך ממ"ש ז"ל דהתם תני איזו היא רה"ר סרטיא ופלטיא וכו' ופריך בגמרא וליחשוב נמי מדבר דהא תניא איזו היא רה"ר וכו' והמדבר אמר אביי לא קשיא כאן בזמן שישראל שרויין במדבר כאן בזמן הזה ופי' רש"י בזמן שהיו ישראל במדבר חשיבה רה"ר בזמן הזה אינו מקום הילוך לרבים דהולכי מדברות לא שכיח ע"כ. וכיון שכן למה מנה רבינו מדבר בכלל רה"ר כיון דאינו אלא בזמן שהיו ישראל שרוין בו ובזמן הזה אינו אלא כרמלית והרשב"א גם כן מנה בכלל כרמלית מדברות וכו' ע"כ. ומרן ז"ל כתב בשם הרב ר' אברהם בנו של רבינו שיש מפרשים בזמן שישראל חונים במדבר והיו מחנותיהם סדורים בו היה לגבן כמו בקעה ושדה ומאי דדמי להו ובזמן הזה שאין ישראל דרין בו אלא כל מי שירצה הולך ועובר בתוכו הוא רה"ר וטעמא דמסתברא היא ע"כ. והקשה הרח"א נר"ו וז"ל ואיכא למידק דהכתוב צווח אל יצא איש ממקומו גם עון מקושש היה שהעביר ד"א ברה"ר גם ילפינן מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע מעגלות שבמדבר וכי תימא יש חילוק בין מקום ששרוין למקום שאין שרוין א"כ ליפלוג בדידיה כאן במקום ששרוין גם איתא בעירובין דף נ"ה יושבי צריפין אין מודדין אלא מפתח בתיהם והקשו כשהן נפנין [אין נפנין לא לפניהם ולא לצדיהן אלא] לאחוריהן [דגלי מדבר קאמרת] כיון דכתיב ע"פ ה' יחנו כמאן דקביעי דמו הוה מצו לשנויי דלא יש רה"ר במדבר וצ"ע ע"כ. נראה להדיא שהבין נר"ו בכוונת הר"א בנו של רבינו דבזמן שהיו ישראל שרוין במדבר הוה רה"י דאורייתא.

ואחרי המחילה הויא זו כשגגה שיצאה מפיו דאין זו כוונת הרב ר' אברהם כלל דהרי מלבד כל מה שהקשה עליו שבאמת הוא פשוט עוד מצינו בריש הזורק דקרי למחנה לויה רה"ר להדיא משום דכל ישראל מצוין שם ואיך יעלה על הדעת שבזמן ההוא יקרא רה"י או כרמלית דהיא היא מן התורה אלא כוונת הרב ר"א ז"ל מבוארת דבזמן שהיו ישראל שרוין שם והיו מחנותיהם סדורין כלומר דהיה המדבר מוקף מהם והם היו האדונים אז לפי שעתן מעתה אף דלגבי דידהו הוה רה"ר גמור מ"מ מהך טעמא גופא לגבי אחרים לא הוה רה"ר והיינו לגבן שכתב ז"ל כלומר לגבי דידן וזהו מה שתירצו בגמ' כאן בזמן שישראל שרוין כלומר דמהך טעמא לא תני באידך ברייתא מדברות משום דהדין הוא לעצמינו ובזמן ההוא לא היה אצלינו רה"ר אלא אצלן דוקא וכן מדוקדק לשון הרב שכתב והיו מחנותיהם סדורין וכו' וכן נמי מה שסיים וטעמא דמסתברא הוא דבאמת שם רה"ר ר"ל שהוא מופקר לכל בשוה משא"כ בזמן ההוא שלא היה הפקר

שוה אלא להם דוקא וכזה תירצו המעיינים נר"ו ובכללם תלמידי המשכיל וחריף ישראל הלוי ה"י. ופשוט.

ובלבד וכו'. שם דף צ"ט דומיא דדגלי מדבר וכן דעת רמב"ן ורשב"ם ומגיד משנה והר"ן והריב"ש אמנם דעת רש"י והתוספות והרא"ש והטור וסמ"ג וסמ"ק וספר התרומה ומרדכי ורוקח ומהרי"ו דכשעוברין ושבים בו ששים רבוא הויא ג"כ רה"ר ועיין להרב ב"י והרב מג"א סימן שמ"ה.

ואיזו היא רה"י וכו'. מבואר בכמה מקומות בש"ס וכבר ביארנו בפרק הקודם דין א' דכל מקום שאנו אומרים ד' על ד' בשיעורי שבת בין אמות בין טפחים בעינן שיהיו מרובעים דהיינו עם האלכסון דוקא.

וביניהם ד' על ד'. שם דף צ"ט מסיק תלמודא לאחרים עושה מחיצה לעצמו לא כל שכן ומבואר מזה שעובי הכותל עצמו מצטרף לד' על ד' לחייב הזורק על גבו דהיינו לעצמו לא כ"ש דקאמר תלמודא והרב מגן דוד [ט"ז] סימן שמ"ה כתב דזה אינו מבואר וצ"ע ע"כ. ולכאורה הוא תמוה דאיך לא ראה מ"ש רבינו בדין ג' ששם ביארו להדיא ולא היה צריך לשום דיוק עיין עליו.

כגון מדינה וכו'. כמה פרטים בדין זה עיין למרן ז"ל ובב"י סי' שמ"ה.

ומבואות וכו'. אף דענין הלחי אינו אלא מדרבנן ורבינו ברה"י מן התורה קאי אפשר דנקט הכי אף מדרבנן והיינו לשון גמורה שכתב ז"ל וכמבואר בדברי רבינו פרק י"ז ובהכי ניחא מה שהקשה הרמ"ך והביאו מרן ז"ל כדאיתא מעבר לדף האחר ועיין להרב ב"י סי' שמ"ה.

הלכה ב

אפילו כלים וכו'. למדו מהסוגיא דפ"ק דף ו' ועיין להרב ב"י שם.

הלכה ג

עובי הכתלים וכו'. כבר נתבאר. ומ"ש אויר רה"י וכו' שם דף ו' רה"י עולה עד לרקיע והטעם מבואר.

הלכה ד

איזו היא כרמלית וכו'. דע ששלשה פירושים נאמרו בשורש תיבת כרמלית האחד פי' רבינו על המשנה פ"ק וז"ל ומפני זה נקראת כרמלית לדמותו כאשה האלמנה שאינה בתולה ולא בעולת בעל כמו כן אלו הרשויות אינם רה"ר ולא נשלמו בהם תנאי רה"י ויהיה אמתת השם כארמלית וכו' ע"כ. ורש"י ז"ל דף ג' ע"ב ד"ה בעי אביי וכו' פירש כרמלית לשון יער וכרמל שאינו לא הילוך תמיד לרבים ולא תשמיש רה"י ע"כ.

והתוספות ז"ל דף ו' כתבו כרמלית בירושלמי ברישׁ שבת תני רבי חייא כרמל רך ומלא לא לח ולא יבש אלא בינוני הכי נמי כרמלית אינו לא כרה"י ולא כרה"ר ע"כ. ועיין לרבינו בפי"ז. ובנוסחא אחרינא כתב יד מצאתי כתוב איזו היא כרמלית כל שיש בו ארבעה על ארבעה וכו'. וקצת נראה שהוא ט"ס וצריך לומר תל כנוסחאות שלפנינו ודו"ק.

הלכה ה

אויר הכרמלית וכו'. שם דף ו' ומ"ש ולפיכך וכו' מבואר שם דף ק' ויתבאר עוד בפרק ט"ו דין כ'.

לפיכך וכו'. פלוגתא דאמוראי דף ק' ופסק כרב חסדא ורבה בר רב הונא דכרמלית משפת מיא משחינן מיא ארעא סמיכתא וכו'. ועיין להתוס' שם ולהרב מג"א סי' שמ"ה ויתבאר עוד בדברי רבינו פרק ט"ו.

הלכה ו

בור שבכרמלית וכו'. הקשה הרב המגיד ז"ל בשם הרשב"א ז"ל דמאין לו לרבינו לדונו ככרמלית ולא מקום פטור כדין חריץ וכו' וכי יהיה דינו חמור משאם היה ברה"ר וכו' ומרן ז"ל תירץ בשם הר"ן דבכרמלית ליכא מקום פטור משום דמצא מין את מינו וניעור וכו' ע"כ. וכ"כ בטור או"ח סימן שמ"ה עיי"ש ואין לדקדק מדכתב דבכרמלית ליכא מקום פטור דמשמע מעולם והא ליתא דלמעלה מעשרה אף בכרמלית מקום פטור הוא אלא הכי פירושו בכי האי גוונא שאין בו שום שיעור רשות דהיינו שאינו רחב ארבעה דליכא לדמויי לא לרה"י ולא לרה"ר מה שאין כן למעלה מעשרה דמקרי נמי רשות גמור דגבי רה"י עולה עד לרקיע. ומאי דקשה קצת על הרה"מ דלמה הניח זה בצ"ע הרי רבינו כתב להדיא כלל זה דמצא מין את מינו וניעור גבי כרמלית בפי"ז דין י"א גבי מבוי שאסור לטלטל תחת הקורה ותחת הלחי כשסומכים לכרמלית משום דמצא מין את מינו וכו' והתם נמי היינו טעמא משום דבאותו מקום אין בו שיעור רוחב ארבעה כי הכא ואם כן למה לא נדמה דין זה לאותו נדון וכאשר באמת תירץ גם כן הר"ן ז"ל מהגמרא עיי"ש פ"ק דשבת דף צ"ט ע"ב ד"ה אויר וכו' גם קשה על הרשב"א זלה"ה דכאן הקשה על רבינו ולא תירץ והתם הליץ בעדו והעלה כדבריו מטעמא דמצא מין את מינו כמ"ש הרה"מ ז"ל ומה אעשה שלא זכינו לשיטתו למסכת עירובין לראות הדברים על בוריין ותמהתי על המפרשים ז"ל שלא נתעוררו כלל בכל זה ואף דשערי דחיות לא ננעלו הרואה יראה שאין די באר להניח זה בצ"ע. ועיין עוד בדין זה להרב מגדל עוז ז"ל.

רה"ר שהיתה עליה תקרה וכו'. דין זה נלמד מההיא דפ' הזורק (שבת דף צ"ח) אמר רב המעביר ארבע אמות ברה"ר מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי מדבר וכו'.

איצטבא וכו'. שם דף ז' אברייתא דקתני ים ובקעה ואיסטונית והכרמלית פריך תלמודא אטו כולהו נמי לאו כרמלית נינהו כי אתא רב דימי א"ר יוחנן לא נצרכא אלא לקרן זוית הסמוכה לרה"ר דאע"ג דזמנין דדחקי ביה רבים ועיילי לגווה כיון דלא ניחא תשמישתיה כי כרמלית דמי כי אתא רב דימי א"ר יוחנן בין העמודים נידון ככרמלית מאי טעמא אע"ג דדרסי ביה רבים כיון דלא מסתגי ביה להדיא ככרמלית דמיא א"ר זירא א"ר ירמיה איצטבא שלפני העמודים נידון ככרמלית למאן דאמר בין העמודים כל שכן איצטבא למאן דאמר איצטבא איצטבא הוא דלא ניחא תשמישתיה אבל בין העמודים דניחא תשמישתיה לא לישנא אחרינא אבל בין העמודים דזמנין דדרסי ליה רבים כרשות הרבים דמי ע"כ. ומבואר הדבר דריהטא דסוגיין מוכחא דס"ל לסתם תלמודא דבין העמודים נידון כרה"ר וכר"ז א"ר ירמיה מדמוכח דבין העמודים חמיר מאיצטבא ולהכי כי בעי לרבוי מתיבת כרמלית דקתני בברייתא לא מייתי מדרבי יוחנן אלא קרן זוית וכו' משום דדחקי בה רבים וכיון שעל ידי הדחק עוברים דרך שם לא דנוה כרה"ר אלא ככרמלית משא"כ באידך דרבי יוחנן בבין העמודים דליכא דוחק אלא דאין דרכם של בני אדם לעבור בתוכם חמיר מקרן זוית ולא דייקינן ליה ככרמלית וכמובאר דאם איתא לימא דתיבת כרמלית דקתני בברייתא היינו לרבות בין העמודים דאף דאין שם דוחק לרבים אפ"ה דינו ככרמלית וכ"ש קרן זוית דהוא ע"י הדחק וכיון דחמיר בין העמודים מקרן זוית לסתם תלמודא כאמור מעתה א"א לדונם כי אם רה"ר דארבע רשויות תנן חמש לא תנן והיינו באמת מימרא דרבי זירא א"ר ירמיה דמייתי תלמודא עלה למאן דאמר וכו' למ"ד איצטבא וכו' אבל בין העמודים דניחא תשמישתיה לא הרי דקרי לבין העמודים דניחא תשמישתיה ומסיק כלישנא אחרינא דבין העמודים הוי רה"ר ואם כן כדין פסק רבינו כר"ז א"ר ירמיה כאמור.

אמנם להרשב"א ז"ל שכתב וז"ל מיהו קי"ל כרבי יוחנן דאמר בין העמודים נידון ככרמלית וכ"ש איצטבא משום דרבי יוחנן לגבי רב קי"ל כר' יוחנן וכ"ש לגבי רב יהודה דהוא תלמידיה דרב אבל הרמב"ם ז"ל פסק כרב יהודה ולא ירדתי לסוף דעתו וכו' ע"כ. וזאת היתה לו להרשב"א זלה"ה משום דהוה גריס רב יהודה במקום רבי ירמיה ובאמת כן היא גם גירסת הרא"ש והטור סי' שמ"ה אמנם לפי הגירסאות שלפנינו דאין כאן רב יהודה אלא ר"ז א"ר ירמיה אזדא לה השגתו ז"ל והכרח דעת רבינו מן הטעמים שהזכרנו. ודע שהרב המגיד ז"ל הכריח דעת רבינו דפסק כרב יהודה דהוא בתרא ועוד שבברייתא לא הזכירו בכלל הכרמלית אלא האיסטוניות וכו' ע"כ. וקשה דאדרבא זו היא קושיית הרשב"א ז"ל דאיך פוסק כתלמיד במקום רבו גם ההכרח השני שכתב ז"ל מדלא הזכירו

בברייתא אלא האיסטוניות וכו' גם לזה הקשה הרשב"א ז"ל שם דאם כן ליקשי מינה לרבי יוחנן וכו' עיי"ש ואתמהא שמדברי הרה"מ ז"ל נראה שראה דברי הרשב"א ז"ל ואיך סתם הדברים והיה לו לדחות דבריו אכן במה שכתבתי נראה לענ"ד פשוט דזה הוא הכרח רבינו ועל נכון ודו"ק.

וצידי רה"ר וכו'. עירובין דף צ"ד דרבי אליעזר סבר צידי רה"ר כרה"ר דמו ורבנן סברי לאו כרה"ר דמו ופסק כרבנן.

הלכה ז

איזהו מקום פטור וכו'. בשבת דף ח' נתבארו דברי רבינו ועיין להרב המגיד ז"ל וגם בדין חריץ וכו' כבר האריך הרב ז"ל עיין עליו.

וכן אויר רה"ר או אויר כרמלית. שניהם אלה כבר כתבם רבינו לעיל בדין ג' ובדין ה' וגם הרב המגיד ציין הדין כאן ושם וצ"ל בדרך אגב.

הלכה ח

מקום שיש בגבהו ט' טפחים וכו'. שם אמר עולה עמוד ט' ברה"ר ורבים מכתפים עליו וזרק ונח על גביו חייב מ"ט פחות משלשה מדרס דרסי ליה רבים משלשה ועד תשעה לא מדרס דרסי ליה ולא כתופי מכתפי ט' ודאי מכתפי עילויה ופירוש רבינו מבואר כפירוש רש"י דמדהזכיר עולא הגובה ולא הרוחב שמע מינה דאין להקפיד על הרוחב כלל וכ"כ הרב המגיד ז"ל והרשב"א ז"ל כתב דאף דבעלמא בעינן הנחה על גבי מקום חשוב דהיינו ארבעה על ארבעה הכא י"ל דהוי כידו שחשובה לו כד' על ד' אי נמי כיון דדרכם לכתף עליו מחשבת הרבים משויא ליה מקום וכו' ושם הביא דעת הראב"ד ז"ל דס"ל דדוקא ברחב ד' על ד' איירי ושידעינן בודאי שרבים מכתפים עליו דוקא וכו' עיי"ש ודברי רבינו דייקי טפי מדברי עולא דקאמר ט' ודאי מכתפין עליו דמשמע דסתמא דמלתא הוי הכי ודאי.

הלכה ט

גג הסמוך וכו'. עירובין דף פ"ד ופי' רש"י שאינו מוקף חצר לכל צדיו אלא צדו אחד רה"ר וסתם גג גבוה עשרה צריך סולם קבוע מן העליה לגג להתירו לטלטל מן המרפסת לגג דאי עביד ליה סולם גלי דעתיה דסלקי לגג מכח רשות הרבים ואיהו ניחא ליה לאישתמושי ביה ע"כ. ועיין להרב המגיד שהביא דברי הרשב"א ז"ל ועיין עוד להרב ב"י סי' שס"א.

נעץ בגבהו יתד וכו'. בעירובין דף ע"ח איתא א"ר הונא עמוד ברה"ר גבוה עשרה ורחב ארבעה ונעץ בה יתד כל שהוא מיעטו א"ר אדא בר אהבה ובגבוה שלשה אביי ורבא

דאמרי תרווייהו אע"פ שאין גבוה שלשה מ"ט לא משתמש ליה רב אשי אמר אפי' שגבוה שלשה מ"ט אפשר דתלי ביה מידי א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי מלאו כולו ביתדות מהו א"ל לא שמיע לך הא דא"ר יוחנן בור וחולייתה מצטרף לעשרה ואמאי הא לא משתמש ליה אלא מאי אית לך למימר דמנח מידי ומשתמש הכא נמי דמינח מידי ומשתמש ע"כ. ורש"י ז"ל פירש הסוגיא דהיתד או היתדות הניחה ע"ג העמוד לרחבו שנמצא ממעטו מרוחב ד' טפחים וגבוה ג' פירוש דקאי להיתד עצמו שהוא ארוך והיינו גבוה ורבינו לא פירש כן משום דכי בעי נעץ בו יתד וכו' היינו כדרך כל הארץ שהוא בגבהו לתלות בו איזה דבר ואין דרך לנעוץ יתד ברוחב כדי להשתמש בו לתלות דאין בו חוזק כ"כ וגם מדחזינן לרב אחא בריה דרבא דמייתי ראיה מבור וחוליתה מצטרפין לעשרה והתם ודאי דהיינו לענין העומק דחוליית הבור מצטרפת להשלים העשרה טפחים לעומק הבור א"כ מוכח דכולא סוגיא איירי במיעוט הגובה אכן מאי דאיכא למידק דאין סוגיא זו סלקא לפירוש רבינו שכתב דאפילו אין היתד גובה ג' [מן הארץ] ראוי לתלות בה מידי וכו' ובגמרא משמע דתוך ג' אין ראוי לשום תשמיש כדברי אביי ורבא וגם לרב אשי אפילו הוא היפך דברי רבינו. והרב המגיד ז"ל הגיה הגירסא בגמ' לדעת רבינו רב אשי אמר אפילו אין גבוה ג' וכו' עיין עליו.

ולענ"ד נראה יש ליישב דעת רבינו גם כפי גירסתינו בלי שום הגהה וזהו פירוש הסוגיא לדעתו ז"ל דאביי ורבא חלקו על רב אדא בר אהבה דבעי גבוה ג' דוקא אלא דאע"פ שאין גבוה ג' מ"ט לא משתמש ליה כלומר להעמוד אינו משמש לו כלומר לצורכו לשנאמר שהוא כדבר הטפל לו וכגופו דמו ואינו ממעטו ולהכי לא קאמר לא משתמש ביה דאז הוה משמע דקאי להיתד ופירוש זה נראה כמעט שהוא מוכרח דאם נפרש דקאי להיתד א"כ איך נאמר שמיעטו להעמוד מטעם שאינו משתמש בו כל בתר איפכא הוא ורב אשי קאי לדברי רב אדא בר אהבה והכי קאמר ליה לא תימא בגבוה ג' דמשמע דוקא אלא אפילו שגבוה ג' ויותר נראה לפרש דרב אשי מפרש מילתיה דרב אדא בר אהבה וכלפי אביי ורבא דחלקו עליו והכי קאמר דכוונת רב אדא בר אהבה דקאמר ובגבוה ג' היינו אפילו גבוה ג' קאמר מ"ט וכו' כלומר דזה הוא הטעם האמיתי לומר דזה היתד מיעט גובה העמוד ואין צורך לומר שאינו משמש להעמוד כמו שאמרו אביי ורבא וכיון דרב אשי קאי לפרש דברי רב אדא בר אהבה לא דק כ"כ בלשון אפי' מכ"ש דיש לומר דה"ק לא מבעיא תוך ג' דכלבוד דמי והו"ל כאילו נטבע העמוד עד שם או שגבה הקרקע ונתמעט העמוד אלא אפילו וכו' ונמצא לפי זה דכולי עלמא מודו ואזלי לפי האמת דבין תוך ג' בין למעלה מג' לעולם הוא ראוי לתלות בו ורבינו כשבא לפסוק הדין הוצרך לכתוב דאפילו

למטה מג' הוי ראוי לתלות בו מידי כפשוטו ורב אשי הוצרך לומר האפילו לפרש דברי רב אדא בר אהבה כאמור נראה לענ"ד שאפשר ליישב דברי רבינו כפי גירסתינו.

הלכה י

חורי רה"י וכו'. שם דף ז' חורי רה"י כרה"י ובחורי רה"ר איפליגו אביי ורבא ופסק רבינו כרבא דבתרא הוא וכן פסק הרי"ף להדיא והרב ב"י סימן שמ"ה.

הלכה יא

רה"י ומקום פטור וכו'. שם דף ו' ומבואר בכמה מקומות.

כגון שהעביר קוץ וכו'. שם דף מ"ב במלאכה שאינו צריכה לגופה סבר לה כר' יהודה אמר רבינא הלכך קוץ ברה"ר מוליכו פחות פחות מד' אמות ובכרמלית אפילו טובא ופירש רש"י ובכרמלית דטלטול דידיה דרבנן אפי' טובא יעבירנו בעקירה אחת ע"כ. ועיין לרבינו פי"ב דין ב' ופ' ט"ו דין כ"ב ומ"ש שם.

הלכה יב

כשם שמותר וכו'. שם דף ו' ומימרא דרבי יוחנן דף ח'.

הלכה יג

כשם שאסור וכו'. שם דף ו' בברייתא אבל ים ובקעה ואצטונית והכרמלית אינו לא כרה"י ולא כרה"ר ואין נושאין ונותנין בתוכה ואם נשא ונתן בתוכה פטור ואין מוציאין מתוכה לרה"ר ולא מרה"ר לתוכה ואין מכניסין מרה"י לתוכה ולא מתוכה לרה"י ואם הוציא והכניס פטור ופי' רש"י אין נושאין ונותנין בתוכן כלומר אין מטלטלין בהם אלא בתוך ד' דמשום דדמיין לרה"ר וגזרו בהו רבנן אטו רשות הרבים ע"כ. והן דברי רבינו.

הלכה יד

המוציא מרה"י וכו'. בברייתא דף צ"ז קתני הזורק מרה"ר לרשות הרבים ורה"י באמצע ד' אמות חייב פחות מד"א פטור מאי קמ"ל הא קמ"ל רשויות מצטרפות דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא ורבינו בפ' י"ג דין י"ז כתב המעביר ד' אמות ברה"ר זו עם רה"ר השניה חייב וכו' ולא הזכיר רה"י משום דס"ל דלאו דוקא רה"י קאמרה הברייתא דה"ה כרמלית כיון דלא אמרינן קלוטה כמי שהונחה דמיא.

המוציא חפץ מרה"ר וכו'. נלמד מדאפליגו רבנן ובן עזאי שם דף ה' במוציא מחנות לפלטיא דרך סטיו דהיינו רה"י וכרמלית לרה"ר אם מהלך כעומד דמי או לא מכלל דאם נח בכרמלית לכו"ע הוא פטור. ומ"ש הרב המגידורבינו ז"ל כתב מקום פטור לרבותא וכו' קאי למ"ש רבינו אח"ז המוציא מרה"י לרה"ר וכו'.

הלכה טו

המוציא מרה"י לרה"ר וכו'. כבר נתבאר שהוא מחלוקת רבנן ובן עזאי ושם אמרו דמושיט נמי חייב ורבינו לא חש לבארו שכבר הזכיר זורק וה"ה למושיט כדמשמע התם. **היה עומד במקום פטור וכו'**. סברא אלימתא היא זו כנ"ל ואפילו שלא נח החפץ במקום פטור כלל כיון שהוא עומד שם הוה ליה כהנחה ולא מחייב בין במוציא בין במכניס.

הלכה טז

עמוד ברה"ר וכו'. שם דף ק"א כלשון רבינו ושם אמרו ויש בקצר שלו ג' ורבינו העתיק ויש בגובה הקצר שלו ג' והיינו ע"פ פירוש רש"י שפירש דקאי לגובה הקצר לצד מטה והוי רבותא דמכ"ש כשאין בגובה ג' דאמרינן לבוד והתוספות ס"ל דבעובי הקצר קאמר דאין בו ג' עיי"ש. ודע שמצאתי נוסח אחר בדפוס קדמון שכתוב בה ואין בגובה הקצר שלו ג' וכן מצאתי בשתי נוסחאות אחרות כתיבת יד ולפי דברי הגמרא שלפנינו מוכרח לגרוס בדברי רבינו ויש בגובה וכו' ולזה הסכים הרב המגיד ז"ל.

תל המתלקט וכו'. שם דף ק' ברייתא כדברי רבינו. ומ"ש ואם זרק ונח ע"ג חייב היינו במקום גבהו דוקא וכ"פ רש"י ופשוט הוא ומבואר ג"כ דדוקא מתוך ד"א קאמר דאילו מתוך ה' הרי הוא כשאר רה"ר דהרי ניחא תשמישתיה וכ"פ רש"י ז"ל ועיין בשו"ת מהרלנ"ח סימן י"ט שביאר על נכון מציאות זה.

הלכה יז

נעץ קנה וכו'. שם דף ז' ופי' רש"י דלא בעינן הנחה על גבי מקום ד' ברה"י וכו' והרב המגיד ז"ל הקשה על רבינו דלמה לא ביאר זה בפי"ג דברה"י לא בעינן מקום ד' על ד' ע"כ. ואפשר דרבינו ס"ל דכיון דאחשביה למקום ההוא מחשבתו משויא ליה מקום כדאמרינן גבי זרק בפי כבשן או בפי הכלב וגם התוספות שם דף ח' ד"ה אמר אביי כתבו דגם ברה"י בעינן ד' על ד' עיי"ש ועיין מה שכתבתי בפי"ג שם ולעיל דין ח' בשם הרשב"א ז"ל.

אילן שהוא עומד וכו'. שם דף ח' הכא באילן העומד ברה"י ונופו נוטה לרה"ר דרבי סבר אמרינן שדי נופו בתר עיקרו ורבנן סברי לא אמרינן שדי נופו בתר עיקרו ופי' רש"י ונופו נוטה לרה"ר וזרק מתחלת ד' לסוף ד' ונח אנופו ע"כ. ומכאן מבואר שיש לגרוס בדברי רבינו שאין הנוף הולך אחר העיקר כדעת חכמים דפסק כוותייהו ובנוסח אחר וגם בהגה כתב יד כתוב שאין הנוף הולך אלא אחר העיקר ואיני יודע לכוין גירסא זו כלל דהרי רבינו פסק לפטור ורבי דסבר דהנוף הולך אחר העיקר הוא מחייב ודו"ק.

הלכה יח

נעץ קנה וכו'. שם דף ק"א תניא ר' יוסי בר יהודה אומר נעץ קנה ברה"ר ובראשו טרסקל וזרק ונח על גביו חייב וכו' ותני עלה וחכמים פוטרין ע"כ. ואף דרבינו פסק לעיל דין ט"ז גבי עמוד דאף דאין בעיקרו ד' הוי רה"י ועל כרחך מטעמא דאמרינן גוד אחית מחיצתא והכא לא אמרינן הכי במחיצות הטרסקל כבר תירצו בגמרא דגבי קנה הויא מחיצה שהגדיין בוקעין בה ולא אמרינן גוד אחית משא"כ גבי עמוד. ודע שהראב"ד השיג על רבינו ועיין להרב המגיד ז"ל.

הזורק ד' אמות וכו'. משנה שם דף ק' ופריך עלה והא לא נח ואוקמא ר' יוחנן בדבילה שמינה. ולמ"ש רבינו כגון שזרק חלב או בצק וכו' פירוש אפילו בארבע אמות מצומצמות שכשנשער עובי הבצק או החלב לא יהיו ארבע אמות אפ"ה חייב וכן משמע בגמרא דף צ"ט וכפי' רש"י ז"ל. אלא דקשה קצת לפי הגמ' דמפרש דהיינו טעמא דחייב משום דלא מבטל ליה תינח בדבילה כאוקמתת ר"י אבל רבינו ששינה הלשון וכתב חלב או בצק מסתמא אין אדם מקפיד בדברים אלו ומבטל להו מה שאין כן בדבילה שמינה דדבר חשוב הוא ולא מבטל לה בכותל וכמ"ש מדברי התוס' דף ק' ד"ה פירות וכו' אם לא שנאמר דרבינו נקט הני משום שהם נדבקים יותר וההיא טעמא דמבטל דחייה בעלמא כדמשמע בש"ס דלא איפשיטא וכמ"ש הרב המגיד ז"ל לקמן בפרקין.

זרק למעלה וכו'. פי' ולא אמרינן רואים את החור כאילו נחקק ד' על ד' להחשב רה"י ולהתחייב ופלוגתא דרבי מאיר וחכמים היא שם ופסק כחכמים.

הלכה יט

זרק קנה וכו'. למדו מההיא דרבא אי אפשר לקרומיות של קנה שלא יעלו למעלה מעשרה משום דהוי מקום פטור. ומ"ש זרק כלי מרה"י וכו' הכי מפרש רבינו סוגיא דזרק כוורת דאיתא התם וכ"כ התוס' ז"ל והוא מוכרח דאם זרק הכלי ברה"ר ארבע אמות על כל פנים נתחייב ועיין להרשב"א שם באורך.

הלכה כ

בור תשעה ברה"ר וכו'. בעיא דרבי יוחנן שם דף צ"ט ולא איפשיטא וגם דרכו של רבינו לפסוק כאת"ל דאיתא התם לפטור ונראה דשיעור רוחב החוליה תהיה לפחות ד' טפחים כי היכי דלשויה רשות היחיד או שהיה שם איזה חור קי"ל אין חוקקין להשלים וע"י עקירת החוליה נשלם השיעור ואפשר דמשום דדבר פשוט הוא לא הוצרך לבארו.

היה הבור י' וכו'. גם זה שם ולא איפשיטא ופסק לקולא כדרכו הטוב ובזו אם הבור רחב ד' טפחים בצמצום נראה דלא בעינן שתהיה רוחב החוליה ארבעה כדלעיל דהתם היינו

לאשוויי רה"י משא"כ הכא שהוא להוציאו מדין רה"י ובכל שהוא הוי מיעוט ובנוסח אחר כתב יד מצאתי והשליך בו והוא יותר מדוייק.

הלכה כא

הזורק דף וכו'. שם. ופי' רש"י ע"ג יתידות דקות שהיו גבוהות י' ואין רחבות ד' ודף זה רחב ד' ועשאו רה"י ע"כ. ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה כב

בור שהוא עמוק וכו'. שם דף ק' אמר אביי בור ברה"ר עמוק עשרה ורחב ח' וזרק לתוכו מחצלת חייב חלקה במחצלת פטור לאביי דפשיטא ליה דמחצלת מבטלת מחיצות כ"ש חוליה לרבי יוחנן דמבעיא ליה חוליה מחצלת פשיטא דלא מבטלת מחיצתא ופי' רש"י וזרק לתוכו מחצלת משום סיפא נקט לה וכו' דאיכא חילוק מחיצה דזיל הכא ליכא ד' וזיל הכא ליכא ד' דבצר ליה עובי מקום מחצלת וכו' ע"כ. והיינו טעמא דרבינו לא חש להזכיר הרישא משום דמלתא דפשיטא היא ופסק כאביי דהוא בתרא ועיין להרשב"א ז"ל. ובדברי הרב המגידשכתוב כ"ש חוליה דמבטל לה ואילו בגמ' אין שם לשון זה ונראה דלשיטתיה אזיל כמ"ש לעיל ד"ה היה בור וכו'. ומ"ש בספרי רבינו וזרק מחצלת ברה"ר בנוסח אחר כתב יד איתא מרה"ר ונראית גירסא מדוייקת וכ"פ רש"י כנ"ל. ומ"ש ברחבו. בנוסח אחר איתא לרחבו.

הלכה כג

בור ברה"ר וכו'. שם ופירש רש"י וזרק לתוכה מרה"ר מידי דניחא כגון אבן או מים ע"כ. נראה דבא לאפוקי אם זרק לתוכו איזה דבר קל שהוא צף על פני המים ואינו נח אבל רבינו כתב סתם חפץ כסתמיות דגמרא אמנם נראה שהדין עם רש"י ז"ל דהא בדף ה' אמרינן מים ע"ג מים היינו הנחתן אגוז ע"ג מים לאו היינו הנחתן ופסקו רבינו פי"ג דין ד' וא"כ צ"ל דהכא לא חש רבינו לפרש דסמך אמ"ש שם ועיין להתוס' והרשב"א ז"ל ועיין עוד להרב המגיד בענין בור מלא פירות שכתב רבינו עיין עליו.

הלכה כד

רקק מים וכו'. משנה וגמרא שם ומ"ש רבינו

ואם יש בעמקו עשרה וכו' והוא שיש ברחבו ד' טפחים וכו' לא בא לאפוקי אם אין ברחבו ד' טפחים אפילו שעמוק י' טפחים שיחשוב כרה"ר דהרי לעיל דין ז' פסק דמקום שיש בעמקו מג' עד התהום ואין ברחבו ד"ט הוי מקום פטור אלא בא לומר דאם יהיה בו ד"ט יקרא כרמלית ומשום הכי נתן טעם דאין כרמלית פחותה מד' וגם בפירושו להמשנה כתב וז"ל וכשיהיה בגובה זה הרקק י' טפחים אפילו היה ברחבו פחות מד"ט שבני אדם

יכולין לעברו במהירות לא יחשב כרה"ר וכו' ע"כ. והיינו על כרחך מקום פטור דהא אין כרמלית פחותה מד' כמ"ש כאן. ועל כל פנים צריך לומר שיש חילוק בין רקק לבור מלא מים שהזכיר בדין כ"ג דהוי רה"י משום דבור אין בו הילוך לרבים כלל משא"כ רקק וק"ל.

פרק טו

הלכה א

עומד אדם וכו'. משנה בעירובין דף צ"ח. ומ"ש ואם הוציא פטור מפני שהוא ברשות אחרת בסוגיא התם דף צ"ט מוכח דלרבא דס"ל המעביר חפץ מתחילת ארבע לסוף ארבע דרך עליו חייב הכא נמי חייב ורבינו פסק כן בפי"ב דין י"ד. וא"כ קשה דאיך פטרו כאן וכבר השיגו הראב"ד ז"ל והרב המגיד גם כן לא מצא לרבינו שום ישוב כי אם לגרוס בדבריו חייב כאשר נמצא באיזה נוסחאות ועם כל זה לא נחה דעתו ז"ל מצד הלשון דלא הוה ליה לומר מפני שהוא ברשות אחרת אלא אע"פ שהוא ברשות אחרת ע"כ. ואני הצעיר ראיתי להסמ"ג עשין ס"ה בדיני ההוצאה שפסק כדברי רבינו בשתיהם אך קשה קצת שכתב שם שכן היא המסקנא בעירובין וכו' עיי"ש ואיך שיהיה מצינו חבר לרבינו זלה"ה ומאי דאפשר דכיון דבגמ' לא אמרו כן אלא דרך דילמא אין לנו הכרח עצמי לפי האמת לומר כן מכ"ש לחייב דחמיר טפי והסברא מסייעת גם כן דשניא דא מן דא קצת דהתם עקר החפץ מרה"ר והניחו ברה"ר וגופו לעולם היה ברה"ר ולא נעקר ממנו משא"כ הכא דגופו הוא ברה"י והחפץ שבידו ברשות אחרת דגרירא בתר גופו והך טעמא גופא מחייבת למעביר דרך עליו דאף דהחפץ עבר במקום פטור כיון שהיא בידו בתר גופו גרירא וחייב ולכך הוצרך רבינו לתת טעם זה ועיין מ"ש שם בפי"ב.

בהמה שהיתה רובה וכו'. פרק עושין פסין (עירובין דף כ') ואמרינן התם דאבוס כמאן דנקיט מנא ונקיט לה דמיא ורבינו שכתב אובסין אותה היינו שאוחז הדלי וגם הבהמה אלא דקשה קצת אמאי לא הזכיר רבינו דין היכא דנקיט מנא ולא נקיט לה דאיתיה נמי בגמרא ולא הוברר להדיא אי בעינן אז ראשה ורובה של פרה או לא וגם בפי"ז כתב דין הפסין עיי"ש ומ"מ היה לו לבאר אף בזו מה דינו. אם לא שנאמר בדוחק דכיון דאית לן למינקט לחומרא מכיון שכתב כאן דהיכא דנקיט לה ולמנא לא בעינן ראשה ורובה מכלל זה נלמד דאם חסרה אחת בעינן ראשה ורובה דוקא ובהגהות הרמ"ע מפאנו ז"ל מצאתי בכתב יד וז"ל נ"ל דאובסין דוקא דהא תנן אין אובסין את הגמל וכו' ע"כ.

הלכה ב

בד"א כשהיה שותה בכלים נאים שהוא צריך להם וכו'. הנה רש"י ז"ל בפ' המוצא תפילין (עירובין דף צ"ט) פירש דחפצים הצריכים לו היינו אלו המשקים שצריכים לו וכן נראה שהבינו התוס' בשבת דף י"א ע"ש ובמכלתין דף כ'. וקשה דלפי זה הוה ליה לתרץ שאני מים שצריכים לו כלומר לשתות וגזרינן טפי שמא יביאם אצלו ובשלמא לפירוש רבינו ניחא דקאי על הכלים בעצמם וכלומר דאפילו אחר ששתה איכא למיגזר ואפשר דמלתא אגב אורחיה קא משמע לן דלא תימא דוקא מים שצריכים לו טפי אבל בשאר חפצים אימא לא קמ"ל עוד אפשר דכוונת רש"י ז"ל גם כן משום הכלי וסמך עמ"ש אמתניתין שם וכן נראה קצת ממ"ש דין כ' ובשבת דף י"א ואף שאינו ברור כל כך הוא יותר טוב ממילת חפצים דקאמר רב יוסף ודו"ק. אלא דכפי זה גם ברישא דההיא דקתני עומד אדם ברה"ר ומטלטל ברה"י אמאי לא מחלקינן בין כשהחפצים צריכים לו או לא ולפי דברי הרב המגיד אה"נ שהרי השוה דעתו לדברי הרשב"א שכתב כן להדיא אמנם לדעת רבינו אי אפשר לומר כן שהרי הביא הדין לעיל ולא חילק כלל וכמ"ש ז"ל וטעמא דמלתא על כרחך כמ"ש הרה"מ ז"ל שלא גזרו שמא יוציאם אלא בכלים נאים ובשותה בהם שהוא מקרבן לפיו כלומר דחביבי ליה טפי ולהכי איכא למגזר ולעולם דבעינן גם כן שהכלים יהיו נאים דוקא ובהכי מסתלקת קושיית הרב לחם משנה ז"ל שהקשה דאם כן הוה ליה לתרץ בש"ס שאני מים דמקרבן לפיו וכו' עיי"ש דזה אינו דאי משום הא לחוד לא הוה אסיר אלא האמת הוא דבכלים תליא מלתא ולהכי שפיר תירצו בחפצים וכו' וכלומר דבדין זה דוקא הוא דאמרינן הכי מטעם השתיה דזה הוא מבואר ותדע דבפירוש המשנה כתב וז"ל זה שאסרנו לעמוד ברשות אחד ולשתות ברשות אחר בתנאי שתהיה השתיה בכלים נאים שהוא צריך אליהם ואי אפשר לו להניחן מפני חשיבותן שאם נתיר לו לשתות מהם נחוש שמא יוציאם מרשות לרשות אבל וכו' ע"כ. הרי דכל עצמו בא לאסור מכח הכלי לסיבת פעולת השתיה שהיא מבוארת לנו וכדברי הרה"מ ז"ל.

הלכה ג

עומד אדם וכו'. משנה וגמרא בעירובין דף צ"ט ואין גירסתינו מסכמת לפירוש רבינו וכבר נתעורר הרב המגידז"ל והביא גירסת רבינו ופירשה על נכון ועיין לרבינו בפירושו להמשנה שם.

הלכה ד

זיז שלפני החלון וכו'. כל פרטי דינים אלו עיין להרב המגיד ז"ל ע"פ גירסת רבינו בגמרא שם דף צ"ח. ועיין להרב לח"מ בדברי רבינו והרה"מ אף שהלשון שייחס לו לא איתבריר

לן עיי"ש. ותיבת זיז פי' רבינו שם זיז הוא הקצה היוצא מן הכותל מבנין או עץ או אבן או זולתן וכו'. ודע שבנוסח אחר כתב יד איתא באויר של רה"ר והוא יותר מדויק וק"ל.

הלכה ז

על אויר רה"ר. נוסח אחר כתב יד באויר רה"ר ונוסחתינו נראית עיקר ודו"ק.

הלכה ח

שני בתים וכו'. שם דף פ"ה והא איתמר שני בתים בשני צידי רה"ר רבה בר רב הונא אמר רב אסור לזרוק מזה לזה ושמואל אמר מותר לזרוק מזה לזה אמר ליה לאו מי אוקימנא דמדלי חד ומתתי חד זמנין דמגנדר ואתי לאתויי ופירש רש"י שני בתים של אדם אחד ואע"ג דכי סגי באויר רה"ר למעלה מעשרה קא סגי וקאמר דאוסר עליו אוירן של בני רה"ר ואע"פ שאין להם כאן תשמיש. דמדלי חד ומתתי חד אחד גבוה ואחד נמוך שמא יזרוק מן הנמוך לגבוה ולא יגיע ויפול לרה"ר וכו' ע"כ. ואף דמשמע מדבריו שלא נאסר אלא מן הנמוך לגבוה משום דבקל אפשר שלא יכוין ויפול לרה"ר מה שאין כן מן הגבוה לנמוך מכל מקום לא מסתברא לחלק בזה דסתם אסרו דמשמע בכל גווני וכן מצאתי להדיא ברש"י ז"ל גופיה בשבת דף צ"ז עיי"ש. וכן משמע מדברי רבינו שאסר סתם ופסק כרב דקי"ל כוותיה לגבי שמואל באיסורי והרב המגיד ז"ל העתיק פלוגתא דרב ושמואל הנ"ל בגגין ואולי שכך היתה גירסתו או שהוא טעות סופר דהא בנוסחאות שלפנינו איתא בתים כלשון רבינו. ובנוסחאות ויניציאה ואמשטרדם כתוב בתחילת דין זה זרק מזו לזו למעלה מעשרה פטור וכו' וכן מצאתי הגירסא בדפוסים אחרים ובלי ספק שהיא טעות סופר חדא דבשוים איירי הכא מדכתב אחר זה ואם היה זה למעלה מזה וכו' ובשוין לכולי עלמא שרי כדאיתא בש"ס ועוד דהלשון מצד עצמו אין לו שחר דתחילה כתב פטור ושוב כתב והוא וכו' מותר לזרוק התחיל בפטור וסיים במותר לכך נראה לגרוס זורק מזו לזו למעלה מי' והוא שיהיו וכו' ותיבת פטור נמחק וכן מצאתי הגירסא להדיא בשני הרמב"ם כתיבת יד משנת הקס"ב ושנת הקי"א וכן נראה שהיא גירסת הרה"מ ז"ל מתוך דבריו גם הרב ב"י סימן שנ"ג כתב סתם מותר והרב ב"ח ז"ל כתב שם דלרבינו יש חילוק דלמעלה מי' מותר כדברי הרב ב"י אבל למטה מעשרה הוא פטור עיי"ש מוכרח לומר שהיה גורס כמו שכתבנו ופשוט הוא ומבואר.

אבל כלי חרס וכיוצא בהם זורק. אין דבר זה בגמרא אלא שרבינו למדו מדין זיז שהזכיר לעיל וגם מדאמרו בגמרא דילמא נפיל ואתי לאתויי מכלל דכשאין לחוש לזה כגון כלים אלו שאם יפלו ישברו שרי להדיא.

הלכה ט

בור ברה"ר וכו'. שם דף צ"ט ומצאתי נוסחא אחרינא כתיבת יד בדברי רבינו במקום וחלון ע"ג. כתוב וחוליה ע"ג ועיין להש"ס.

אבל אם היה מופלג אין ממלאים ממנו וכו'. עיין להרב ב"י או"ח סימן שנ"ד מ"ש משם הריטב"א להטור ז"ל דכיון דאגדו בידו אין כאן איסור כלל וה"נ הוה לן למשרי אף במופלג עיי"ש שכתב דמהגמ' מוכח להדיא דבאגדו בידו אפי' שבות אין בה ולא ידעתי איך הכריח דבר זה דאי ממאי דפריך התם דף ק"ב לכתא ומתנא אגדו בידו הוא הדבר מבואר כשמש דאף אם לא נפרש כפי' רש"י מ"מ היתר גמור ליכא למשמע מינה דמחיוב חטאת נחתינן דרגא לפטור אבל אסור וגם רבינו בפי"ג דין י"ד כתב לשון פטור כמשמעות הש"ס.

הלכה י

אשפה ברה"ר וכו'. משנה וגמ' שם ומ"ש רבינו שמא תתפנה וכו' ר"ל בחול וזה כיון שדרכו להשליך ישכח הדבר ונמצא מוציא מרה"י לרה"ר וכן מתבאר מתוך דברי רש"י שם ועיין להרב ב"י סימן שנ"ד.

הלכה יא

אמת המים וכו'. דף י"ב ת"ר לשון ים הנכנס לחצר וכו' ובדף פ"ו ונתבארו כל דברי רבינו אכן דעת פוסקים אחרים והראב"ד ז"ל מכללם אינה כן עיין למגדל עוז ומרן ז"ל שהאריכו בזה ועיין להרב לח"מ והרב ב"י סי' שנ"ה. והרב המגיד ז"ל כתב שאין דברים אלו מצויין כדי להאריך בהם.

הלכה יב

אם נשאר וכו'. כן מתבאר שם והרב לח"מ ז"ל תמה על רבינו עיין עליו ואיני רואה שום קושיא דבגמרא מוכח דבנפרצה יותר מעשר אמות דוקא בעי תיקון זה ובפחות מעשר לא הוזכר שום תיקון עיי"ש וראיתי להרב מעיל שמואל שהקשה על רבינו ממ"ש בפ"ח מהלכות תפילה דין ז' בחצר שנפרצה במילואה וכו' דבשני פסין חשיב מחיצה ולא הזכיר פס רוחב ד' כי הכא ע"כ. וי"ל דהכא הקילו טפי דאינו אלא משום היכר בעלמא ומשום גזרה כמבואר ובזה מתורץ ג"כ מה שהקשה הרב עראמה ז"ל עיין עליו.

הלכה יג

ולא התירו מחיצה וכו'. עיין להגהות מיימוניות ז"ל בהיתר הבתי כסאות על פני המים וכו' ועיין להרב ב"י סי' שנ"ה שהאריך בזה.

הלכה יד

אמת המים וכו'. שם. ומ"ש **בד"א כשאינה מופלגת מן הכותל ג' טפחים וכו'** קצת קשה דרבינו פסק לעיל גבי בור דבעינן מופלג ארבעה טפחים וכן הקשה הרב לח"מ ז"ל. ומאי דנראה לענ"ד דרבינו משום שראה מחלוקת בדין זה כדאיתא בש"ס ראה לפסוק בדרבנן לחומרא ובדאורייתא לקולא וזה ממה שאמרו בפרק חלון (עירובין דף ע"ז) דחכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר משל תורה והיינו טעמא דבדאורייתא לא אתו למטעי ולכך גבי בור ברה"ר הקיל דפחות מד' שרי והכא גבי כרמלית דרבנן פסק כמ"ד פחות מג' לחומרא ודע שהראב"ד ז"ל השיג על רבינו ועיין להמגדל עוז ז"ל.

הלכה טו

כצוצרה שהיא למעלה מן הים וכו'. בעירובין דף פ"ז גזוזטרא שהיא למעלה מן הים אין ממלאים הימנה בשבת אלא אם כן עשו לה מחיצה גבוהה י' טפחים בין מלמעלה בין מלמטה וכו' וכתבו התוספות ז"ל בין מלמעלה בין מלמטה, מתוך פי' הקונטרס משמע דלמעלה היינו למעלה מן הגזוזטרא ולמטה למטה מן הגזוזטרא ולא רצה לפרש דהכל תחת הגזוזטרא כלמעלה ולמטה דלעיל גבי בור משום דנקב עשוי ד' על ד' ועושה מחיצה סביב הנקב ואפילו למעלה הוי היכר עכ"ל. ורבינו דימה דין הגזוזטרא לדין הבור דלעיל דלמעלה ולמטה רוצה לומר תחת הגזוזטרא ואינו מפרש למעלה מן הגזוזטרא ממש ואפשר דלא ניחא ליה במ"ש התוספות דנקב עשוי ד' על ד' וכו' אי משום דגם בבור מסתמא איכא ד' על ד' אי משום דס"ל דלא בהיכר תליא מלתא דהרי בעינן לעשות הכרמלית רה"י דאם לא כן איסור גמור הוא ודו"ק.

או תהיה המחיצה יורדת וכו'. רבינו לא ביאר אי בעינן שתהיה המחיצה משוקעת טפח בתוך המים כמ"ש לעיל או לא והרב לח"מ ז"ל כתב דיתורץ במ"ש התוס' שם שכתבו ולא רצה לפרש וכו' ע"כ. ולעיל הוכחנו דנראה לענ"ד דרבינו לא ס"ל כהתוס' בזה דלא בהיכר תליא מלתא וכו' ואפשר דגם בזו בעינן משוקעת אלא דלא חש רבינו לבארו וסמך אמ"ש לעיל ודו"ק שוב מצאתי להרב ב"י או"ח סימן שנ"ה שכתב וז"ל אחר שהביא דברי רש"י והתוספות הנ"ל אבל הריטב"א כתב בשם התוס' דלמעלה היינו שהיא מחוברת בגזוזטרא מתחתיה ולמטה שהיא משוקעת במים ועולה כנגד הגזוזטרא וכן כתב הרמב"ם בפט"ו ע"כ. הרי שגם הוא הבין כמ"ש תלי"ת.

שהרי על הכרמלית הן שופכים. הלשון מגומגם דמרה"י לכרמלית אסור להוציא וכל התיקון הזה אינו אלא כדי שיחשב הכרמלית רה"י ואם כן מה טעם נתן רבינו וכלפי לייא

וי"ל דכיון דכרמלית אינו אלא מדרבנן חז"ל תיקנו תיקון זה כי היכי דיחשב שמוציא מרה"י לרה"י ושופך ג"כ אליו וכל עוד שהמים אין הולכים לרה"ר ממש דהוי דאורייתא לא חשו חז"ל ולכך יפה כיון רבינו לתת טעם שהרי על הכרמלית הן שופכים כלומר ואין כאן רה"ר דנגזור משא"כ בדין העוקה והצינור דלקמן דהתם הגזירה היא שיצאו מכחו לרה"ר מה שאין כן בכרמלית דכחו בכרמלית לא גזרו וכ"כ התוספות ז"ל.

הלכה טז

חצר שהיא פחותה וכו'. כל פרטי דינים אלו הוציאם רבינו מהמשנה והגמ' שם וכתב הרב המגיד ז"ל דפסק כרבנן דרבים נינהו ולפיכך כתב כלשון הברייתא וכו'. נראה דכוונתו ז"ל דפסק כרב לגבי דרבי זירא ותדע מדסיים ז"ל דהוציא דין אריך וקטין והיינו כרב כדאיתא בש"ס. אלא דקשיא לי דמנא לן דלרב רבנן פליגי ארבי אליעזר בן יעקב בחצר פחותה מד' אמות דבשלמא רבי זירא מכח קושיא דברייתא דחצר ולישנא דמתניתין הוכרח לידחק ולומר חסורי מחסרא וכו' ומהא שמעינן דפליגי רבנן עליה אבל לרב אין מקום לחסורי מתניתין כלל והך דיוקא דפחותה מד"א על כרחך לומר דלא חש ליה מדהצריך עוקה גם לאריך וקטין כדברי אביי והוא מוכרח למעיין על נכון ולולא דמסתפינא אמינא דט"ס הוא וצ"ל פסק כרב ולפיכך וכו' וכ"כ הרב ב"י או"ח סי' שנ"ז. אלא דרואה אני שאי אפשר לומר כן בדברי הרה"מ ז"ל חדא דכתב דרבים נינהו ואילו רב לא הוי רבים לגבי דרבי אליעזר בן יעקב ותו דאחר זה כתב וז"ל ובמחלוקת הביב כבר כתבתי שרבינו פסק כחכמים והיכן כתב כן אלא על כרחך דכרבנן קאמר והדרא קושיין לדוכתא היכן מצינו לרב דרבנן פליגי אראב"י בחצר פחותה מארבע אמות וצ"ע. עוד כתב הרה"מ ז"ל ועל דין הביב לבד הזכירו בגמרא תנא בד"א בימות החמה אבל בימות הגשמים וכו' עד זהו פי' הסוגיא לדעת רבינו. דברי פה קדוש אלה נפלאו ממני ולא יכלתי להלמם חדא דלענין חילוק ימות החמה מימות הגשמים מה לי לענין הביב מה לי לענין העוקה ואמאי יהבינן חילוק זה דוקא לענין ביב ותו לא ועוד דכתב זהו פירוש הסוגיא לדעת רבינו ורבינו כתב להדיא הבמה דברים אמורים בין בדין הביב בין בדין העוקה ודו"ק.

וכמה הוא המקום וכו'. נכתב בצידו אבל הר"ן ז"ל כתב שהוא עמוק מג' טפחים ורחבו ד' ע"כ. נראה דבעומק לא פליג על רבינו דשלשה חומשי אמה הם יותר משלשה טפחים אמנם ברוחב פליג ודאי דחצי אמה אינם אלא שלשה טפחים והוא כתב ארבעה וק"ל.

הלכה יז

מבחוץ ברה"ר. נוסח אחר כתב יד מכחו לרה"ר.

הלכה כ

לא ימלא אדם וכו'. פרק הזורק (שבת דף ק') והרבה יש להתיישב בדברי רבינו ודברי הרב המגיד ז"ל בדין זה ותחילת דבר נאמר דהדבר מבואר דרבינו פוסק כרב חסדא ורבה בר רב הונא דהוו רבים לגבי רב הונא וס"ל דמשפת מיא ולמעלה משחינן אויר הכרמלית דהיינו העשרה טפחים שתופס הכרמלית אלא שרבינו ביאר על נכון מסברא נכונה שאם יהיה גובה מן המים עד שפת דופני הספינה עשרה טפחים הרי יצא מדין כרמלית להדיא ונידון כמקום פטור ובהא כו"ע מודו דסגי בזיז כל שהוא להיכר וזה מכח דרב הונא דס"ל הכי משום דמארעא משחינן ונמצא במקום שממלא שהוא ממקום פטור לרה"י ורב חסדא ורבה בר רב הונא לא פליגי עליה אלא משום דסבירא להו דמשפת מיא משחינן ונמצא מוציא מן הכרמלית לרה"י ולכך בעו מקום ד' על ד' הא לאו הכי על כרחך מודו לרב הונא דבזיז כל שהו סגי ואף דאפילו ברשויות דאורייתא אין כאן אלא איסור בעלמא וכמ"ש רבינו פי"ד ומן הדין היה שיהא מותר לכתחילה ברשויות דרבנן וכמ"ש הרה"מ ז"ל עם כל זה אפשר דהכא בעי זיז משום דלא עבד הנחה במקום פטור כלל והוי כמוציא מכרמלית לרה"י.

ומאי דאיכא למידק דהיכא דהוא בתוך י' דבעי מקום ד' על ד' מה מועיל כיון שאין שם מחיצות כלל הרי לא מצינו שיקרא רשות בפני עצמו אם אין לו מחיצות והכא כל החידוש הוא כדי שיתחשב מוציא מרה"י לרה"י ולא מכרמלית וקושיא זו הזכירוה הר"ן והרה"מ ומרן ז"ל ותירצו בשם רבינו האיי גאון ז"ל דכיון שהמקום הוא רחב ד' אמות כשעושה נקב באמצע ארבעה טפחים הרי נשארו מן הצדדים עשרה טפחים מכל צד ואמדינן כאילו הצדדים נכפפים עד למטה ונעשים מחיצות ונעשה רה"י גמור והיא סברא דחנניא בעירובין דף פ"ז ואף דלא קיימא לן כוותיה בעלמא מכל מקום כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק כזה שבהיות האדם בספינה אינו יכול לעשות כל מה שעושה בביתו. והרה"מ ז"ל כדי לסלק מעל רבינו קושיא זו כתב דבאומרו שהרי דרך מקום פטור ממלא נראה מזה שדרך הזיז נכנס הדלי ע"כ. כלומר דמדכתב בדין זיז כל שהוא לישנא דדרך מקום פטור ממלא ש"מ דדרך הנקב קאמר וצ"ל דס"ל דכיון שהוא להיכרא אה"נ דלא בעינן שיהא ד' על ד' אבל מכל מקום בעינן שיהא ניכר לכל שבשביל זה עושה אותו ושלא יאמרו מקרה היה לו לכך בעי שידלה דרך הנקב והשתא מינה ילפינן לרישא שבא להתיר ההוצאה מכרמלית גמור לרה"י דפשיטא ופשיטא דבעי גם כן נקב וכל שכן הוא ותו דמן הדין היה צריך למחיצות כדין כצוצרה שהזכיר לעיל אלא שלגבי ספינה היקלו וכו' אמנם בנקב שהוא דבר קל לעשותו ומכל שכן שבזה מוליד המחיצות בכח דהיינו

כוף וגוד דבר פשוט הוא. והרי רש"י והתוס' ז"ל פירשו גם כן דבעי מחיצות אף דבגמ' לא הוזכר אלא דלרבינו שכתב סתם וגם פירש קצת בסוף דבריו דין הנקב ממילא שמעינן כתירוצא דרב האיי גאון ז"ל. וע"פ דרך זה פירש גם כן הרב ב"י סי' שנ"ה דברי הטור שכתב כלשון רבינו בדין זיז כל שהוא עיי"ש וכן פסק בשלחנו הטהור זלה"ה.

אלא שראיתי להרב מגן דוד [ט"ז] ז"ל שנתאמץ הרבה נגד מרן ב"י בזה ועל הרב המגיד ז"ל כתב שתקפה עליו משנתו בפירוש זה עיי"ש. ואני בעניי נראה לענ"ד להליץ עליהם זלה"ה וזה שהרב מגן דוד בנה יסודותיו בהבינו דלזיז כל שהוא לא בעי נקב כלל דאינו אלא להיכר בעלמא ולזה כבר כתבנו דס"ל ז"ל דכדי שלא יאמרו מקרה הוא לו בעינן הנקב דאם לא כן כמאן דליתיה דמי. עוד כתב נמצא דמ"ש הרה"מ בשם רבינו האיי שדרך הזיז הוא ממלא פי' בזיז שיש בו ד' על ד' וכו' ע"כ. ודבר זה לא ינגד הרה"מ ז"ל כמ"ש לעיל. עוד כתב וז"ש הטור והרמב"ם אבל אם הוא למעלה מי' וכו' הרי שלא זכרו כאן שיעשה נקב בזיז כמ"ש ברישא וכו' ע"כ. ואחרי אלף מחילות זה אינו דהרמב"ם לא כתב ברישא דבעי נקב א"כ אין כאן השגה מזה על הרב ב"י. ומ"מ בדעת רבינו וגם בדעת הטור יש ליישב שהרב ב"י הבין בדבריו כמ"ש הרה"מ בדעת רבינו ואם כן הרי ביארו. עוד כתב דלישנא דרבינו האיי שמביא הרה"מ אטעיתיה להרב ב"י שסבר דמ"ש הרב המגיד שדרך הזיז הוא ממלא פי' בזיז כל שהוא ולא עיין יפה וכו' ע"כ. ואני אומר דעיין ועיין על נכון ודבריו אמת וצדק דאיך אפשר שיהא סבור כן כיון דקושיית רבינו האיי קיימא אד' על ד' דוקא ובתוך י' וחס ליה למרן להבין כן אלא הדבר ברור שהבין כדברי הרה"מ דמדיוקא דלשון רבינו והטור שנמשך אחריו הבין כן כמבואר וכמ"ש. עוד כתב ז"ל על דברי הרה"מ שדייק לשון רבינו שכתב שהרי דרך מקום פטור ממלא שר"ל על ידי הנקב כתב וז"ל ותקפה עליו משנתו של רבינו על ב"י והרה"מ בפירוש זה דאם תאמר שיש שם נקב ממילא תאמר שיש שם מחיצות וכו' ע"כ. ולפי מ"ש לעיל דאין זה אלא להיכא שזה הזיז נעשה בשביל זה כי היכי דלא ליתו לאחלופי ממילא ידוע דאין צריך מחיצות כלל. עוד כתב ז"ל כשמוציא מהזיז לדופני הספינה שסומכים אליו גבוה ג' לאו שם מקום פטור הוא אלא דרך כרמלית וכו' ע"כ. ואני אומר דהא נמי לא קשיא חדא דרבינו כתב למעלה מי' דמשמע יותר גבוה ואף לפי מה שהבין ז"ל שיתכן בדרך זה מ"מ כשמגביה הדלי להביאו אצלו על כרחו הוא מוציאו מאויר הכרמלית לאויר מקום פטור והמוחש לא יוכחש. את כל זה ראיתי בקוצר דעתי להליץ בעד הרבנים הנ"ל זלה"ה וכבוד כל אחד במקומו עומד.

הלכה כא

הקורא בספר בכרמלית וכו'. משנה וגמ' בעירובין דף צ"ה ועיין לרבינו בפירוש המשנה ומה שכתב הרב המגידז"ל ועוד שם מתוך הסוגיא דדוקא כתבי הקדש אבל שאר דברים מכי נחו להו אסור וכ"כ הרשב"א ע"כ. והרב ב"י סימן שנ"ב הקשה עליו בזה ממ"ש בהגהות אשר"י פ"ק דלרבא דלא גזר גזירה לגזירה לאו דוקא ספר אלא אפילו דברים אחרים ה"ה והוא הטעם ולדעתן ז"ל הו"ל גזירה לגזירה והניחו בצ"ע. ומכל מקום יש ליישב ועיין מ"ש התוס' שם בעירובין גם בכמה מקומות אמרינן כולא חדא גזרה היא. ועיין עוד להרב כנסת הגדולה שם. ומה שלא הביא רבינו דין כותל משופע שאמרו בש"ס נראה שכיון שהזכיר ההנחה די לו בהכי דהיא היא ועיין בשלטי הגבורים ז"ל ועיין עוד להרב ב"ח ז"ל.

הלכה כב

המעביר קוץ וכו'. שבת דף מ"ב ומ"ש שמוליכו פחות פחות מד' אמות ולא ביאר עד היכן מוליכו משום שהעתיק דברי רבינא ורש"י ז"ל פירש עד שיסלקנו לצידי רה"ר ופשוט הוא.

וכן מת וכו'. שבת דף צ"ד ולמ"ש רבינו שהסריח ונתבזה יותר מדאי קשה קצת לישנא דיותר מדאי דנקט דמשמע דאם הסריח קצת לא שרי ומנא ליה הא דבגמ' יהבו טעמא משום גדול כבוד הבריות משמע דלא בעינן כ"כ וגם רבינו גופיה בפרק כ"ו לא כתב אלא מת שהסריח סתם ויהיב נמי טעמא משום דגדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה וכו' משמע ודאי דלא בעינן כ"כ סרחון אם לא שנאמר דמלתא אגב ארחיה קמ"ל דכשהסריח הרי הגיע לביזיון יותר מדאי. א"נ י"ל דבא לאפוקי מסברת הטור או"ח סימן שי"א ע"פ מ"ש הרב ב"י דבקרוב להסריח נמי שרי וכ"כ רש"י והר"ן ז"ל עיין עליהם.

היורד לרחוץ וכו'. שם דף קמ"א א"ר יהודה מאן דסחי מיא לינגיב נפשיה ברישא והדר ליסלק דילמא אתי לאתויי ד' אמות בכרמלית וכו' ומפרש לה רבינו ביורד לים לרחוץ וכן משמעות הפוסקים ז"ל עיין להרב ב"י סימן שכ"ו והשיירי כנסת הגדולה שם עמד בזה לדברי הטור והרב ב"י ורבינו יונה ז"ל ופירש דבריו דמפרש להא דרב יהודה ברוחץ כל גופו במקומו סתם ובאמת שפירושו דחוק מאד מלשון הגמ' כמבואר. אכן מאי דאיכא למידק דאמאי לא חשו גם כן למהלך ברה"ר והגשמים יורדים עליו דנמצא שמוליך המים שעליו ד' אמות ברה"ר כי הכא כבר כתב הרא"ש והביאו הרב ב"י שם שלא דקדקו כל כך חז"ל במציאות זה ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] שם ובאמת דדרכיה דרכי נועם כתיב דמה לו לעשות והרי אנוס הוא מלבד דלא ניחא בהכי כלל.

פרק טז

הלכה א

מקום שלא הוקף וכו'. מימרא דעולא א"ר יוחנן בשבת דף ז' לענין זריקה ודין הטלטול מבואר בעירובין דף כ"ג.

הלכה ב

סלע שבים וכו'. עירובין דף ס"ז נתבארו דברי רבינו ועיין להרב המגיד והרב לחם משנה ז"ל.

הלכה ג

כמה היא בית סאה וכו'. עירובין דף כ"ג דומיא דחצר המשכן וכו' ובשירים כתב הרב המגיד ז"ל דהיינו חמש שבעיות בקירוב ומ"ש רבינו בין שהיה עגול או שאר הצורות וכו' היינו כר"ע ואריך וקטין שאמרו בש"ס אלא דקשיא לי דרבינו פסק בדין שאחר זה שאם היה ארכו יתר על שנים כרחבו אפי' אמה אין מטלטלים בו אלא בארבע אמות והיינו כמתניתין דהתם ואי ממשכן ילפינן לה הרי המשכן היה מאה אורך וחמשים רוחב ואם כן לא היה לנו להכשיר בעגול או שאר צורות כיון דלא הוי דומיא דמשכן ואם תאמר דלאו דוקא אלא כל שיש בו כדי בית סאתים כל הצורות כשרות אם כן בארכו פי שנים כרחבו ואפילו כמה אמות יותר כיון דסוף כל סוף לא נפיש שעוריה מבית סאתים דהיינו כחצר המשכן אמאי לא מתכשר אם לא שנאמר דכי עביד ליה צורתו כחצר המשכן דהיינו ארכו יתר על רחבו לא רצו שיעדיף האורך יותר ממאה אמה דמחזי כיותר מהשיעור ודו"ק.

הלכה ד

מקום שלא הוקף וכו'. משנה שם דף כ"ג וכרבי יוסי ועיין לרבינו בפי' המשנה שם ובדף ס"ז וכבר נתבאר בדברי רבינו בתחילת הפרק.

הלכה ה

מקום שהוקף וכו'. שם דף כ"ג ומשמע מדברי רש"י ז"ל דבעינן שיפרוץ ויגדור סמוך לביתו כדי שתקרי מוקף לדירה ע"י פתח זה שהוא דרך ביתו או שיבנה בתוך הקרפף בית אחד לדור בה וכן פסק הרב ב"י סימן שנ"ח ומדברי רבינו לא משמע כן אלא דבסתם גידור לשם דירה מהני והרב המגיד ז"ל הצריכו עיון שאם דעתו מתחילה לקרפף איך אפשר דע"י גידור לשם דירה יועיל לדבר שאינו ע"כ. ואפשר לדעת רבינו דאין הכי נמי דע"י כוונה זו אפשר שידור בתוכו כשירצה ולכך מועיל ועיין להרב ב"ח שם וכן

משמעות לשון הרי"ף וריא"ז והר"ן ז"ל עיין עליהם וכתבו ז"ל עוד דהיינו דוקא במחיצה קבועה אבל לא לפי שעה לצניעות עיין עליהם.
ואפילו פרץ אמה וכו'. שם בעיא ואיפשיטא דמהני לבטל שאר המחיצות ולעשותה מוקפת לדירה עי"ז כיון דסוף כל סוף הוקף לדירה ביותר מעשר.

הלכה ו

מקום יתר מבית סאתים וכו'. שם ופי' רש"י נזרע רובו בזרעונים ביטל דירתו דבזרעונים לא דיירי אינשי וכו' אבל בנוטע אילנות לא ביטל דירתו דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד ע"כ. ודברי רבינו מבוארים לפי המסקנא התם ועוד ביארו שם דאע"פ שאינו נטוע שורות שורות של אילנות אפ"ה מהני ולא מבטל עיי"ש ולכך סתם רבינו.
נתמלא מים וכו'. שם קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה ונתמלא מים סבור רבנן למימר כזרעים דמו ואסור א"ל רב אבא אבוה דרב בריה דרב משרשיא הכי אמרינן משמיה דרבא מים כנטעים דמו ושרו אמר אמימר והוא דחזיין לתשמישתא אבל לא חזיין לתשמישתא לא א"ר אשי דחזיין לתשמישתא נמי לא אמרן אלא שאין בעמקו יתר מבית סאתים אבל יש בעמקו יתר מבית סאתים אסור ולאו מלתא היא מידי דהוה אכריא דפירי ופי' רש"י דחזי לתשמישתא לשתיה דאין לך דירה מעולה מזו שאין בעמקו יתר על בית סאתים כלומר שאין עמקו של מים נפשט ברוחב יותר על בית סאתים ועמקו של סתם מים לבטל מקומו מדין קרקע י' טפחים וכו' ע"כ. וא"כ מ"ש רבינו נתמלא מים היינו ע"פ רחבו וכו' ומ"ש אפילו היו עמוקים הרבה פירוש ביותר מי' טפחים דבפחות מזה הוה ליה כרפש וטיט ופשיטא שאינם מבטלים הדירה ועיין להרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל אכן מאי דאיכא למידק דלא ביאר רבינו לאיזה תשמיש בעינן שיהיו ראוים ורש"י ז"ל פירש לשתיה וכ"פ הרב ב"י סי' שנ"ח ואפשר דרש"י ז"ל גריס לתשמישתן כנראה מגירסת הרה"מ ז"ל ולכך פי' כן ורבינו גריס לתשמישתא א"נ דרבינו לא רצה לפרש כפי' רש"י דמאי איריא לשתיה דוקא ועוד דאין דרך לשתות מהמים הנטושים על פני השדה אך מאחר שראינו להרב ב"י שפסק כן יותר טוב לומר דרבינו העתיק לשון הגמ' ולא חש לבאר.

הלכה ז

מקום שהוקף וכו'. רבו הדקדוקים וההערות בפיסקא זו וכבר עמדו עליהם גאוני עולם הלא המה הראב"ד והרמ"ך והרב המגיד ז"ל והנה אנכי בא בדעתי החלושה כי מקום הניחו לי כפי אשר יורוני מן השמים להושיב דברי רבינו על מכונם אין בהם נפתל ועקש. ולבא לכלל ישוב הדבר צריך אני להציע כל הסוגיא והשייך לה בקיצור. בעירובין דף

כ"ה איתא קרפף בית שלש וקירה בו בית סאה רבא אמר אויר קירויו מייתרו ורבי זירא אמר אין אויר קירויו מייתרו לימא בפלוגתא דרב ושמואל קמפלגי דאיתמר אכסדרה בבקעה רב אמר מותר לטלטל בכולה דאמרינן פי תקרה יורד וסותם ושמואל אמר אין מטלטלין אלא בד' אמות לא אמרינן פי תקרא יורד וסותם אי דעבידא כאכסדרה הכי נמי הכא במאי עסקינן דעבידא כארזילא א"ר זירא ומודינא בקרפף שנפרץ במילואו לחצר שאסור מ"ט הואיל ואויר חצר מייתרו מתקיף לה רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו א"ל אביי כמאן כרבי שמעון לר"ש נמי הא איכא אויר מקום מחיצות דא"ר חסדא קרפף שנפרץ במילואו לחצר חצר מותרת וקרפף אסור חצר מ"ט דאית ליה גיפופי והא זמנין דמשכחת לה איפכא אלא משום דאמרינן זה אויר מחיצות מייתרו וזה אין אויר מחיצות מייתרו ע"כ. ופירש רש"י אויר קירויו מייתרו סאה המקורה מיחשבא בהדי אידך כאילו לא קירוהו ואכתי הוי יותר מבית סאתים, אין אויר קירויו מייתרו דאמרינן פי תקרה יורד וסותם, אכסדרה מקורה בגג חלק כעליות שלנו ואינו משופע. הכי נמי אפילו רבא מודה כרב דפי תקרה יורד וסותם והכא דפליג רבא דעביד קירוי כארזילא יציע גג משופע דליכא פה. ומודינא בקרפף בית סאתים שנפרץ במלואו לחצר שאויר חצר מייתרו ועושהו יותר מבית סאתים ואסור. והרי חצר זו מתחילה היתה מותרת לטלטל הימנה לקרפף. כמאן הוי אויר המותר לו כר"ש, לר"ש נמי מיתסר קרפף משום מקום מחיצות שניטלו וניתוסף על האויר ועושהו יותר מבית סאתים שבתחילה היה בית סאתים מצומצם, ונפרצה חצר כנגדו לא גרסינן בכולא הא שמעתתא וכו'. זה אויר מחיצות מייתרו וקרפף יתור קאסר ביה יתור דמקום מחיצות וכו'. וזה חצר, אין אויר מחיצות מייתרו כלומר אין ייתור אוסר בו דחצר לית ביה שיעורא וכו' ע"כ.

והדקדוק הראשון שיש בדברי רבינו דאמאי לא כתב בדין קירוי בית סאה דאפילו אי עביד כארזילא דהיינו שהוא משופע ואין לו פה כפירוש רש"י אפ"ה אמרינן פי תקרה יורד וסותם וזו היא השגת הרמ"ך ז"ל. והדקדוק השני דרבינו כתב קירויו מתירו ובגמרא אמרו אין אויר קירויו מייתרו דפי תקרה יורד וסותם וכמ"ש רש"י ז"ל והוא טעם ההיתר ומזה נראה קצת דרבינו הוה גריס בגמ' מתירו במקום מייתרו וא"כ הרי נהפכו הסברות ור' זירא הוא האוסר וא"כ קשה דהיכי קאמר ומודינא בקרפף וכו' דאסור כלפי לייא אם הוא אסר תחילה היכי שייך לומר לבר פלוגתיה דמתיר בהאיך והוא אסר מודינא לך דבהא אסיר הכי הוה ליה לומר ומודה לי רבא וכו'. והדקדוק השלישי והיא השגת הראב"ד והרמ"ך ז"ל בדין נפרץ במילואו לחצר וכו' שכתב רבינו דנראה דקאי לקרפף שהוא יותר מבית סאתים שהזכיר תחילה תדע עוד שסיים והקרפף אסור כשהיה דר"ל

עדיין באיסורו הראשון עומד דהיינו שהוא יותר מבית סאתים שכשלא הוקף לדירה אסור לטלטל בו כמ"ש בריש הפרק וכו' וא"כ קשה דמאי קאמר רבי זירא הואיל ואויר חצר מייתרו דמשמע דהחצר הוא האוסרו וכיון שהוא יותר מבית סאתים הרי אסור ועומד מאליו ותו דמאי פריך רב יוסף וכי אויר המותר לו אוסרו והיכי נחה דעתו בזה כיון דהקרפף נאסר מאליו. ותו למאי דפריך והאיכא אויר מקום מחיצות וכו' דמה ענין זה להתיר הקרפף כיון שמעולם נאסר מחמת גדלו וכו'. תו קשה דרבינו נתן טעם שאין אויר החצר מתירו דמשמע אלא באיסורו עומד ורבי זירא אמר בהיפך שאויר חצר מייתרו דמשמע שהוא האוסרו ובשלמא לפי' רש"י והתוספות דהקרפף הוא סאתים מצומצמות מתיישב שפיר אבל לדעת רבינו א"א להלום הסוגיא ע"פ האמור וגם הרב המגיד ז"ל כתב שאין הסוגיא נוחה לפירוש רבינו והביא דבריו ג"כ הרב ב"י שם ולא תירץ כלום גם הרב ב"ח ז"ל רצה לתקן דעת רבינו בשנותו הגירסא בגמ' ואפ"ה עדיין יש להקשות ע"פ האמור יעו"ש.

ואני הצעיר נראה לענ"ד לתקן כל הדקדוקים כפי גירסתינו כפי מה שהורוני מן השמים. לדקדוק הראשון דאמאי לא פירש דעביד כארזילא י"ל דרבינו גריס כערסלא והיא גירסת התוספות ז"ל והוא לשון ערס דהיינו מטה והיא פרוצה מד' רוחותיה וכו' משא"כ האכסדרה שאינו מוקפת אלא מב' או מג' רוחות כמ"ש בדיבור דלעיל וא"כ כיון דרבינו סתם הדין הכל במשמע דאפי' שפרוץ זה הקירוי מד' רוחות קאמר דשרי מטעם דפי תקרה יורד וסותם וכן נראה שמפרש הרב המגיד ז"ל מלבד דאין כאן שום קושי דאף אם יפרש רבינו כפי' רש"י הדבר מבואר דהך אוקמתא לא נאמרה אלא כלפי מאן דאסר כמ"ש רש"י דלמאן דשרי לא איצטריך לזה כלל ורבינו דפסק להקל אין לו שום צורך לבאר זה. ולדקדוק ב' מלבד די"ל דרבינו גורס כגירסתינו וקיצר בדברים לכתוב קירוי מתירו וכו' גם אם נאמר דרבינו גורס מתירו במקום מייתרו וכן משמע מתוך דברי הרה"מ ז"ל אכתי שפיר קאמר רבי זירא דבין הוא בין רבא בר פלוגתיה מודו בהכי ולהכי גרסינן מודינן כלומר שנינו זה לזה ודלא כפי' רש"י דגריס ומודינא דמשמע אני מודה לרבא.

ולדקדוק שלישי והוא העיקרי נראה לענ"ד ליישב דעת רבינו באחת משני פנים הראשון דאם נאמר דכוונתו דזה הקרפף הוא כעין הקרפף הראשון שהזכיר שהוא יותר על בית סאתים וכמו שהבינו הגאונים זלה"ה ההכרח של רבינו לפרש כן הוא מבואר דמדאמר רבי זירא ומודינן וכו' משמע דמציאות זה הוא כעין אותו דאפליג עם רבא דהוי יותר מבית סאתים וכוונת ר"ז האמיתית דאף את"ל דרבא ס"ל דהחצר מתיר הקרפף וכאילו הוקף כולו לדירה ע"י היקף החצר ופלוגתא היא התם וכמ"ש התוספות דף כ"ז ד"ה

פשיטא וכו' היינו דוקא בפתח גמור משא"כ הכא דנפרצה הכותל דאויר זה של פרצת הכותל הוא מייתר להקרפף למנוע ממנו היתר החצר עד שנמצא שאסור לטלטל מהקרפף להחצר שהוא אסור לו ולכך קאמר אויר החצר מייתרו כלומר על פי האמור משום דרב יוסף לא הבין כוונתו אלא הבין הדברים כפשוטן לכך בא להקשות לו בעצם דאיך ס"ד דאויר החצר שהוא מותר יאסור ובא אביי להקשות לרב יוסף שעי"ז הסביר לו כוונת ר"ז האמיתית וקאמר כמאן כרבי שמעון כלומר כמאן קרית לאויר החצר אויר המותר להקרפף אי כר"ש דריש פ' כל גגות והוזכר ג"כ שם דף כ"ג ע"ב דשרי לטלטל מהחצר לקרפף וכו' הכא בנדון זה שאני ושאני דהא איכא מקום אויר מחיצות דהיינו אויר הפרצה דזה א"א לקרותו אויר המותר דאין זה מגוף החצר ומייתי נמי מדרב חסדא וכו' ומסיק זה אויר מחיצות מייתרו דהיינו הקרפף כאמור וזה דהיינו החצר וכו' כלומר דבהיתרו עומד ואין לו שום נזק כמבואר ולפי דרך זה על נכון כתב רבינו שאין אויר החצר מתירו כלומר על פי הדין דקי"ל פתח ולבסוף הוקף לא מהני כמבואר מהדינים שהזכיר לקמיה דוק ותשכח ונמצאו דברי ר"ז בדיוק ע"פ בר פלוגתיה ודברי רבינו בדיוק עצמי ע"פ הדין והאמת.

ואף דדרך זה לענ"ד נראה נאות בדברי רבינו מ"מ יעצוני רעיוני להזכיר דרך אחר להשוותו עם כל הגאונים זלה"ה דלאו מלתא זוטרתי היא היכא דאפשר וזה מדכתב רבינו אחר דין זה היה יותר מבית סאתים ובא למעטו וכו' דמשמע קצת דהדין הקודם לא איירי אלא בסאתים מצומצמות וכדעת הגאונים ז"ל. והנה כבר הזכרנו שרש"י ז"ל מחק מכולה שמעתתא ונפרצה חצר כנגדו ורבינו בהכרח גריס לה שהרי הזכירה כאן וגם הרא"ש ורבינו ירוחם הזכירוה אלא דהרא"ש גריס ונפרצה חצר במילואה דהיינו לומר שכותל החצר והקרפף הם שוים במילואם וכו' אמנם רבינו שינה לשונו וכתב ונפרצה חצר כנגדו אשר מכח זה אפשר לפרש דכוונתו שיש כאן שני כתלים אחד להקרפף ואחד להחצר דהיינו לומר שכל אחת מוקף במחיצותיו ועכשיו נפרץ כותל הקרפף תחילה שנמצא שאויר המחיצה שלו מייתרו על בית סאתים שהרי היו מצומצמות ושוב נפרצה כותל החצר שכנגדה כלומר מאותו צד עצמו ושפיר כתב רבינו שהקרפף נשאר באיסורו כשהיה כלומר אחר שנסתר כותלו שהיא גרמה לו האיסור מקודם ואין אויר החצר מתירו כלל כיון שאויר כותלו מייתרו על בית סאתים ולפי פירוש זה וע"י גירסת ונפרצה חצר כנגדו מתפרשת הסוגיא כפשטא דגרסינן גם בדר' זירא הכי ומשום דרב יוסף לא הבין כוונתו לכך הקשה עליו וכו' ובא אביי ותיקן הדבר וכו' ומדויק לפירוש זה הרבה מסקנא דמלתא דקאמר בגמ' זה אויר מחיצות מייתרו וזה אין אויר מחיצות

מייתרו דמשמע דאיכא תרי מחיצות חדא דקרפף וחדא דחצר ונמצא לפי האמת דאין זה דומה לקירה בו בית סאה דהקירוי מתירו משא"כ זה דאין כח באויר החצר להתירו ולכך נתן טעם רבינו שאין אויר החצר מתירו כמבואר ודו"ק.

הלכה ח

היה יתר מבית סאתים וכו'. מבואר בריש הסוגיא שם ופי' רש"י דדרך הקרפף להיות בו אילנות ולא ממעט והרשב"א הביאו הרב המגיד ז"ל כתב דאפי' היו האילנות גבוהים י' ורחבים ד' שחולקין רשות לעצמן אין ממעטין וכן בורות שבגינה אפילו עמוקין י' ורחבים ד' תשמיש הגינה הם ואין ממעטין וכן בית כינוס המים להשקות הגן אינו ממעט ע"כ. ועיין עוד להרב ב"י סי' שנ"ח.

בנה בו עמוד בצד הכותל. שם ובגירסאות שלפנינו בגמ' בנה עמוד סתם ואולי שבגירסת רבינו בצד הכותל. והרמ"ך השיג על רבינו מלשון הועיל שאמרו שם וכבר כתב הרב המגיד גירסת רבינו ופירשה על נכון עיין עליוושאר החלוקות שכתב רבינו כולם מבוארים שם ופסק כלישנא קמא עיי"ש.

הלכה ט

טח את הכותל וכו'. הקושי מבואר דלעיל כתב הרחיק מן הכותל וכו' פחות מג' לא עשה כלום ואיך התיר כאן בטח בטיט ונראה לענ"ד דלעיל איירי באופן שכשנחשוב הריחוק דוקא יתמעט ואם נשער כאילו נתחבר המחיצה לכותל ממש עדיין הוא יותר מבית סאתים ולכך כתב לא עשה כלום דרך משל שהקרפף הוא בית סאתים וג' טפחים ועובי המחיצה טפח או חצי טפח שכדי למעטו צריכים אנו לצרף הריחוק כאילו כולו מלא מה שאין כן בטח הכותל העיקרי בטיט שבעובי זה נתמעט מהיותר מבית סאתים שהיה וכגון שהיה טפח ביותר והטיט גם כן עביו טפח או יותר והרב המגיד ז"ל כתב באופן אחר עיין עליו.

הרחיק מן התל. בנוסחא אחרינא כתיבת יד איתא הרחיק מן הכותל ונוסחתינו עיקר כנוסחת הגמ'.

הלכה י

רחבה שאחורי הבתים וכו'. שם דף כ"ד מימרא דרב כהנא ומסקנא כדברי רבינו ואמרו שם דאפי' כשפתח ואחר כך הקיף אף אם היה שם גורן דהוה אמינא דהוקף אדעתא דגורן ולא אדעתא דרחבה אפי' הכי מקרי מוקף לדירה וכן פסק הרב ב"י סי' שנ"ט ועיין להרא"ש והרב ב"ח ז"ל.

הלכה יא

רחבה הפתוחה למדינה וכו'. מבואר בגמ' שם ובדין טלטול מן (הרחוב) [הרחבה] למדינה פסק להקל ורבינו לא נתן שום תיקון לשביל וגם לא הוזכר בש"ס והיינו כמ"ש רש"י דשביל לא מתקנינן ליה גזירה שמא יאמרו לחי מועיל לשביל דעלמא ע"כ.

הלכה יב

יחיד ששבת וכו'. שם דף ט"ז וי"ז ודין הקטן הוציאו מהירושלמי דנסתפקו בו ופסק להחמיר בקטן ומכ"ש גוי דאיתא התם וכן פסק הרב ב"י ז"ל ורבינו לא פירש ענין מחיצות אלו איך ובמתניתין איתיה להדיא דבשלשה חבלים די, אי נמי בקנים פחות משלשה וצריך לומר דסמך אמ"ש לקמן בפרקין דין י"ח. ולמ"ש רבינו פנוי בלא כלום בנוסחאות אחרות ובכתיבת יד כתוב בלא כלים וכן היא נוסחת הגמרא.

הרי הן שיירא. בפירוש המשנה כתב רבינו תרגום ארחת ישמעאלים שיירת ערבאי.

הלכה יג

שלשה שהקיפו וכו'. שם דף י"ז מבוארים דברי רבינו וכרב הונא ורב יהודה עיי"ש.

הלכה יד

שלשה מקומות וכו'. שם דף צ"ב מימרא דרב יהודה ועיין בפי' רש"י ואף שלא הזכיר כאן רבינו דבעינן שלא יהא בית סאתים פנוי מכלים כמ"ש בדין י"ב וגם בגמרא לא הוזכר באמת מ"מ מצינו דבר זה מבואר בתוספתא וצריך לומר דסמך רבינו אמ"ש לעיל וכן הסכמת הרב המגיד ז"ל עיין עליו.

הלכה טו

כל מחיצה וכו'. סוכה דף כ"ד א"ר אחא בר יעקב כל מחיצה שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה אינה מחיצה ופי' רש"י שהרוח מוליכה ומביאה.

וכל מחיצה שאינה עשויה לנחת אינה מחיצה. בעירובין דף כ"ו בנוסחאות שלפנינו איתא מחיצה העשויה לנחת לא שמה מחיצה ופי' רש"י לנחת שלא לדור שם אלא להשתמר מה שיניחו שם ורבינו צ"ל שהיה גורס שאינה עשויה לנחת והרמ"ע כתב שכן גירסת ספרד וצרפת וכן גירסת הרי"ף ז"ל ע"כ. ופירושו לפי דעתם ז"ל שאינה עשויה להניח שם דבר או לנוח שם וכן פירש הרב המגיד ז"ל וכתב עוד דאע"פ שהמחיצות העשויות מאליהן כתל וסלע מועילות אלו העשויות בידי אדם ללא תועלת סופן ליבטל ואינן כלום וכן הדין במחיצה העשויה לצניעות ע"כ. ודין מחיצה העשויה לצניעות מבואר בסוגיא שם.

וכל מחיצה שאין בגובהה עשרה טפחים. שם דף ט"ו ובכמה מקומות ודקדק רבינו לכתוב אינה מחיצה גמורה לפי שבפחות מכן הויה מחיצה וחולקת רשות כמבואר בדיני הכרמלית ומקום פטור וכ"כ הרב המגיד ז"ל ועיין להרב לחם משנה ז"ל.

גדור חמשה וכו'. שם דף צ"ג ופירש רש"י גדור חצר שקרקעיתה גבוה ה' טפחים והוסיפו על אותו גובה מחיצה חמשה ע"כ. וכתבו התוספות דבגיטין דף כ"ו פי' בענין אחר קרוב לזה עיין עליו.

הלכה טז

כל מחיצה וכו'. מבואר במשנה שם דף ט"ו ופסקו הכי בגמרא דף ט"ז ועיין להרב ב"י סי' שס"ב והרב מג"א שם.

ואם היה לפירצה זו וכו'. שם במשנה דף י' ושם פירש רבינו שצורת פתח היינו שני עמודים בגובה ושלישי ברוחב נטוי על ראשיהם מלמעלה וכו' ע"כ. ועמודים שכתב צ"ל דלאו דוקא דה"ה קנים והרע"ב ג"כ פי' שם קנים וכ"כ רבינו בעצמו לקמן בפירקין דין י"ט וכלישנא דמתניתין וכן פסק הטור והרב ב"י סי' שס"ב ועיין להרב המגיד והרב לח"מ ז"ל ובדברי רבינו פט"ו ופי"ז והרב כנסת הגדולה שם הביא דברי הרא"ם ח"ב בתשובה סימן כ"ה עיין עליו.

הלכה יז

בד"א וכו'. כבר נתבאר שהוא מהמשנה דף ט"ז.

הלכה יח

כיצד הרי שהקיף בקנים. משנה שם מקיפין שלשה חבלים וכו' ופסק בכולא מלתא כחכמים וביארו עוד שם ששיעור עובי הג' חבלים יחד יהיה לפחות טפח וג' משהויים דאל"כ לא משכחת ג' לבודים וכ"כ רבינו בפירושו להמשנה עיין עליו וכאן לא חש לזה וכתב חבלים סתם וכבר ביאר שצריך שיהיה גובה וכו' עד סוף עובי החבל העליון עשרה ועיין עוד לרבינו בפירוש המשנה שם.

הלכה יט

צורת פתח וכו'. שם דף י"א תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וכו' וכתב הרב ב"י בשם הכלבו והרוקח שאם אין לו קנים עושה צורת הפתח אפילו בחבלים ע"כ. ולענ"ד נראה יש לגמגם בדבר ובפרט לדעת רבינו ועיין מ"ש בדין ט"ז.

וקנה על גביהן. שם בגמרא א"ר חסדא צורת הפתח שעשאה מן הצד לא עשה ולא כלום ופי' רש"י דהיינו שלא נתן העליון על שני הקנים העומדים אלא חברו להם מן הצד לפי שאינו דומה לפתח שהמשקוף ניתן על שתי המזוזות ע"כ. אמנם רבינו בדין שאחר זה

לא פירש כן וכתב מרן ז"ל ובב"י ס"ס שס"ב דכיון דרבינו הצריך על גביהן דוקא מעתה אם היא מן הצד הרי נפסלה גם כן.

וצורת פתח שאמרו וכו'. כבר נתבאר שהיא מימרא דרב חסדא ותו קאמר התם ריש לקיש משום רבי ינאי דבעי נמי הכר ציר ופירש רש"י דהיינו חור שציר הדלת סובב בו ותני עלה אשכחינהו רב אחא בריה דרב אויא לתלמידים דרב אשי אמר להו אמר מר מידי בצורת הפתח א"ל לא אמר ולא כלום תנא צורת הפתח שאמרו קנה מכאן וקנה מכאן וקנה על גבן ע"כ. ומדקאמר דרב אשי לא אמר מידי ומייתי עלה הך ברייתא דלא מצריך אלא קנה מכאן וכו'. משמע ליה לרבינו דלית הלכתא כרבי ינאי דבעי הכר ציר ואין להקשות דאם כן גם ההיא דרב חסדא דצורת פתח שעשאה מן הצד אידחיא לה כיון דלא תני לה בהך ברייתא די"ל דזה הוא ענין אחר ואינו בגוף הצורת פתח מכ"ש לדעת רבינו דמפרש לה בקרן זוית ואנן קי"ל בעלמא פתחא בקרן זוית לא עבדי אינשי ופסקו רבינו ס"פ י"ז ועיין להשלטי גבורים אשר סביב הרי"ף ז"ל שגם הוא נתעורר בזה ועיין להרא"ש שהביא תמיהת הר"מ רבו על רבינו למה לא פסק דבעי הכר ציר ונראה שגירסא אחרת היתה לו בגמ' ולכך כתב כן עיין להרב ב"ח סי' שס"ב ודעת הרי"ף והרב ב"י שם כדעת רבינו עיין עליהם. ודע שמרן ז"ל כתב בשם הריב"ש דגם דעת הרא"ש דא"צ הכר ציר וכן מצאתי בדפוס אמשטרדם ונראה לענ"ד שהוא ט"ס ודאי דדעת הרא"ש האמיתית היא דבעי הכר ציר עיין עליו וכ"כ בפסקיו וכן פסק הטור בנו שם וגם הרב ב"י שם הביא דעת הרא"ש ושוב הביא דברי הריב"ש ולא הזכיר אלא הרי"ף והרמב"ם עיין עליו.

הלכה כ

פתח שצורתו כיפה. שם וביומא דף י"א כיפה רבי מאיר מחייב במזוזה וחכמים פוטרין ואוקים אביי פלוגתייהו ביש ברגליה שלשה וגבוהה עשרה ואין ברחבה ארבעה וכו' ומדכתב רבינו שרגלי הכיפה יהיו גבוהים עשרה דמשמע מלבד כל העיגול מינה דאם אין ברגליה עשרה אינה צורת פתח והיינו כחכמים ועיין להרב המגידז"ל שכתב שהרשב"א ז"ל לא כתב כן. ואני הצעיר ראיתי בב"י ס"ס שס"ב שהביא דברי הרשב"א ומשמע שהוא כדעת רבינו ועיין עוד להרב ב"ח יו"ד סי' רפ"ז ובדברי רבינו פ"ו דמזוזה. ודע שמצאתי נוסח אחר כתב יד שאין שם תיבת רגלי בדברי רבינו ונראה שהיא גירסא מוטעית דנמצא דפסק כר"מ ובהלכות מזוזה פסק כחכמים עיי"ש.

וצורת פתח שעשה אותה מן הצד וכו'. מימרא דרב חסדא שם ופירש רש"י לעיל מינה דהיינו שקשר הקנה או הקונדס באמצע ולא על גבן וכן פירש הרשב"א והביאו הרב

המגיד ז"ל אמנם רבינו מפרש לה דר"ל בקרן זוית וכבר כתבנו בדין י"ט בשם הרב ב"י דגם רבינו יודה למציאות רש"י והרשב"א ז"ל דלא נקרא על גבן באמת ועמ"ש שם. אכן הרב לח"מ ז"ל הקשה על רבינו וז"ל קשה לפי פירושו ז"ל דאם הוא בקרן זוית היכי קאמר בגמ' במאי עסקינן אלימא מן הצד וכו' אלא על גבן דהיכי הוי לדעתו ז"ל על גבן היפך דעל הצד שפירושו קרן זוית בשלמא להרשב"א ניחא דמן הצד לא הוי על גבן אבל לרבינו אפילו שיהיה קנה על גביהן מ"מ כיון דהוי בקרן זוית מן הצד איקרי עכ"ל וקושיא נכונה היא אמנם לענ"ד נראה יש להליץ בעד רבינו שפיר. וזה דהכי איתא התם מעשה באדם אחד דנעץ ד' קונדיסים בד' פינות השדה ומתח זמורה על גביהן ובא מעשה לפני חכמים והתירו לענין כלאים ואמר רבי יוחנן לכלאים התירו לשבת לא התירו במאי עסקינן אלימא מן הצד והאמר רב חסדא צורת פתח שעשאה מן הצד לא עשה כלום אלא על גבן וכו' ע"כ. ולדעת רבינו הכי בעי דזה שמתח הזמורה על גבי הקנים יתכן באחד משני פנים או דמתח הזמורה על גבי כל קנה מהם עד הארץ דנמצא שעל ידי מיתוח הזמורה נעשה הצורת פתח על ידי גובה הקנה בקרן זוית דהיינו פינות השדה דקאמר והצורת פתח הוא בין הזמורה שהיא משולשלת למטה בארץ להקנה ולזה דחה הש"ס דלא יתכן להתיר משום דפתחה בקרן זוית לא עבדי אינשי אלא על כרחין המציאות היה על גבן כלומר ביושר שמתח הזמורה דרך ישרה ע"ג הקנים שבזה הצורת פתח הוא בין קנה לחבירו באמצע ובאמת שדרך עובדי אדמה גם כן למתוח הזמורות על גבי קנים בין קנה לקנה והזמורה לפעמים היא משולשלת עד לארץ או קרוב לה ולפעמים היא מתוחה ביושר ע"ג הקנים או העצים ועלו כהוגן דברי רבינו ז"ל.

הלכה כא

בכל עושים מחיצה וכו'. שם במשנה וכדעת חכמים. ומ"ש רבינו **והוא שיהיו כפותים** מבואר הדבר דאבהמה חיה ועוף קאי דבאדם אין צריך כמ"ש בדין כ"ג ועיקר הדין הוא מפרק הישן (סוכה דף כ"ג) ויש ללמדו ג"כ מההיא דעירובין דף מ"ד דהטעם משום שמא יברחו ועיין עוד להר"מ ז"ל.

הלכה כב

מחיצה העומדת מאליה וכו'. פירוש אם נעשית במזיד נקראת מחיצה לחייב הזורק מרה"ר לתוכה וכמ"ש בפ' י"ז ושוב כתב דאם נעשית בשגגה מותר אף הטלטול והיינו מדאיתא התם דף כ"ה כל מחיצה הנעשית בשבת בין בשוגג בין במזיד שמה מחיצה ואיתמר עלה א"ר נחמן לא שנו אלא לזרוק אבל לטלטל אסור ואמרו שם דכי איתמר דר"נ אמזיד דוקא איתמר.

והוא שתעשה שלא לדעת המטלטל וכו'. דעת רבינו כן מהסוגיא דהתם וכמו שיתבאר בסמוך והביא דבריו הרב ב"י סי' שס"ג בשם י"א.

הלכה כג

מותר לעשות מחיצה של בני אדם וכו'. לא ידעתי למה לא פרט רבינו כמה חילוקים שנאמרו בש"ס פ' מי שהוציאוהו (עירובין דף מ"ג) ומ"ד בדין זה דהיינו שאפילו אחד שיודע בטל כל מחיצה וכדמשמע מקושיית הש"ס דפריך רב חסדא מיהא לדעת הוה ותירצו שלא מן המנין הוה משמע דאי הוה מן המנין אפילו אם הוא לבדו היה יודע אף שכל האחרים לא ידעו הוה אסור ותו היכא דהוי קרוב לודאי שיבינו הענין הוי נמי אסור כדמוכח מהנהו זיקי דרבא דלשבת אחרת אסר אף שלא היה ברור שהרגישו בענין ומהך עובדא יש להוכיח גם כן דגם במהלכים חשיב מחיצה דהוי חדושא טפי ורבינו סתם הדברים ומשמע דכעין מחיצות דעלמא בעינן דהיינו קבועים ועומדים אבל במהלכים לא שמענו מדבריו ז"ל ואדרבא ממ"ש שיעמוד זה בצד זה ובלבד שלא ידעו אלו העומדים וכו' משמע דבעינן עומדים דוקא ודוחק לומר דהוא יפרש שמפני זה מיחה לשבת אחרת ובהכי נמי תתורץ קושיא שניה דהיכא דהוי קרוב לודאי וכו' דנימא דכל עוד שלא ידעו בודאי שפיר דמי דאם כן קשה תרתי חדא דבאותו שבת גופיה הוה ליה לגעור במשרתו על שעשה כן כי היכי דלא ניטעי ותו דמייתי הש"ס בתר הכי עובדא דלוי ורב שימי בר חייא דהוו עבדי להו הכי משמע דבשבת ראשונה מיהא שפיר דמי אף בעודם מהלכים ופסק כל זה השו"ע סי' שס"ב.

אכן הנה מקום לדעת רבינו דלקושיא ראשונה מלבד דהוה אפשר דהמקשן הוא דהוה ס"ל הכי וגם התרצן לפי שיטתו השיבו ועדיפא מינה מ"מ כדי להסכים דעת רבינו עם שאר פוסקים נראה שיתורץ עם דקדוק אחר דאמאי לא פירש רבינו שלא יהא ביניהם ג' טפחים כדי שיהיה כלבוד דאם יהיו רחוקים יותר מג"ט הרי נפסקה המחיצה וכמ"ש הרב ב"י שם אלא צ"ל דלא חש לבארו משום דמלתא דפשיטא היא הכי נמי אם אחד מהם יודע שהועמד שם לשם מחיצה הוה ליה כמאן דליתיה והרי נפסקה המחיצה וכבר כתב ז"ל שיעמוד זה בצד זה ובלבד שלא ידעו וכו' כלומר שלא יהיו רחוקים זה מזה ושלא ידעו דמשמע ששום אחד מהם לא ידעו בדבר. ולקושיא שניה י"ל דאין הכי נמי שידעו והרגישו בענין תכף שהרי ראו שעל ידם הביאו הנודות לבית ומשום שידע רבא אח"ז שכבר ידעו אסר להם לשבת אחרת כי אז באותה שעה לא הרגיש בענין. ולקושיא שלישית לא קשיא מידי דאם איתא מאי שקיל וטרי תלמודא לעיל דמאי קמבעיא ליה לרב חסדא אי מלו גברי אי לא ומסיק בדלא מלו ודרבי אליעזר הוא דקמבעיא ליה

וכו' הרי כיון שהיו יכולים להלך אף דלא מלו גברי שפיר היה יכול ליכנס אפילו אם היה רחוק כמה מילין אלא ודאי משמע דסתם תלמודא וכל אותם האמוראים לא ס"ל דמהלכים מהני אלא בעינן שיהיו עומדים במקומם דוקא וזה פשוט מאד. מלבד דאין לנו הכרח חותך דהך עובדא ועובדי אחריני דמייתי התם מהלכים הוו דאפשר שהשמשים של רבא העמידוה לפי שעתן בסתם עד שעברו הם ובאו לבית [והרבה אנשים היו שם כמו שנראה מדברי רש"י שם] והמדקדק בדברי הסמ"ג עשין ס"ה יראה שכן הוא מפרש שהרי הביא דמי שצריך לאיזה דבר ברה"ר יעמיד שם בני אדם וכו' והביא ראיה מזה המעשה משמע דמפרש להו שהיו עומדים ולא מהלכים וקרוב לזה הביא גם הרב ב"י שם בשם שבולי הלקט.

אכן אכתי איכא למידק במ"ש ולא יעמיד אותם אדם שהוא רוצה להשתמש במחיצה זו דמנא ליה הא אדרבא בש"ס תירצו ברייתא דקתני עושה אדם את חברו דופן לסוכה דאיירי שלא לדעת מי שהועמד שם משמע דבאדם הרוצה ליהנות מדופן זה אין קפידא דהא עושה כדי שיאכל וישתה ויישן קתני והרב ב"י שם תירץ לזה דיליף לה רבינו מעובדא דהנהו בני גננא דמשמע מינה דאותם שנהנו הם העמידו המחיצה ולכך נגדינהו שמואל ולפי זה צריך לומר דדוקא גבי שבת החמירו כי היכי דלא ליתו לזלזולי אבל גבי סוכה הקילו דהא עושה קתני וכן פסק רבינו פ"ד דסוכה עיי"ש אלא דעל הרב המגיד קשה שכתב ואע"פ כן אמרו במחיצת אדם שאם היה נעשית לדעת נחמיה וכו' היה אסור וכו' ע"כ. וקשה דמהש"ס לא מוכח כן אדרבא בתר דתירץ כאן לדעת וכו' פריך מעובדא דרב נחמיה ועל כרחך דלעומדים קאי ולא אנחמיה דברייתא עושה קתני כאמור וקושיא זו הקשה גם כן הרב מגן אברהם ז"ל והניחה בצ"ע וגם הרב לח"מ נדחק בה עיין עליו ודוחק גדול הוא לומר דכי פריך הכי היינו לומר האי כדיניה והאי כדיניה.

הלכה כד

אילן שהוא מיסך וכו'. שם דף צ"ט אילן שהוא מיסך על הארץ אם אין נופו גבוה מן הארץ ג' טפחים מטלטלין תחתיו ופי' רש"י המיסך שנופו נוטה למטה מכל צדדיו סביב. מטלטלין תחתיו דאמרינן לבוד והרי יש כאן מחיצה עשרה שאין הענפים נמוכין אלא בראשן והולכים ומגביהים לצד חיבורן ע"כ. ודין מילוי הבדים והעלים בתבן וקש נתבאר בסוכה דף כ"ד ובדברי רבינו פ"ד דסוכה דין ה'.

ומ"ש וקושרן בארץ ובחיבורו להמשנה לא הצריך קשירה כאשר באמת אין זה לא במשנה ולא בגמרא שם וצריך לומר דהכא איירי בצריך לכך כגון שאינן חזקים והרוח מנידה אותם וכמבואר בדבריו בהלכות סוכה שם וראיתי להרב תוספת יום טוב ז"ל

שהקשה על רבינו במ"ש וקושרן בארץ שלא הבין היאך קושרן בארץ ומכח זה הגיה בדברי רבינו שצ"ל וקושרן כאחת ותלה הטעות במדפיסים בי"ת במקום כ"ף וחי"ת במקום רי"ש וכו' ע"כ. ולא זכיתי להבין עצמות דבריו בזה דהרי הדבר מבואר שיכול לקושרן ע"י יתד שמונח בארץ כדי שהרוח לא תהא מנידן ואם כוונתו משום דלא הזכיר רבינו במה יקשור אותם ונתן מקום לטעות בדבריו דמשמע דבענפים עצמם קאמר וזה כמעט מן הנמנע שיקשור בענפים ותהיינה צרורות עד שלא תהא הרוח מנידה אותם גם זה אינו דפשיטא ודאי דע"י שום דבר אחר קאמר ומה לו לבאר דבר פשוט כזה וגם בפ"ד דסוכה כתב סתם וקושר וכו' ואי משום שדקדק לכתוב כאן בארץ כמו שנראה מתוך מה שהגיה גם זה אינו כאמור דע"י יתד או דבר אחר קאמר ודבר ברגיל והווה. ולמ"ש שם על דברי הרע"ב ז"ל עיין בס' קול הרמ"ז ז"ל. ודע שבנוסחאות ויניציאה ואמשטרדם כתוב כאן אם אין גופו והוא טעות סופר מפורסם וצריך לומר נופו כמו שנתבאר. וכן הוא בדפוסים אחרים ובכתיבת יד ופשוט.

פרק יז

הלכה א

מבוי שיש לו ג' כתלים וכו'. הרב המגיד ז"ל הביא מה שנתקשו איזה רבנים בדברי רבינו דנראה כסותר את עצמו וכו' והוא ז"ל ישב דעת רבינו עיין עליו ועיין מ"ש לקמן דין ט' ועיין להרב בית יוסף ריש סימן שס"ג שהסכים דעת הטור עם רבינו ע"פ דברי הרב המגיד ז"ל ודברי רבינו מתבארים והולכים לקמיה.

הלכה ב

והיאך מתירין מבוי סתום וכו'. עירובין דף י"א ודעת הרי"ף ז"ל שאפילו מפולש לרה"ר משני צדדיו הכשרו בצורת פתח מצד אחד ולחי או קורה מהצד האחר ולזה נוטים דברי רבינו שסתם ודלא כיש חולקים ואומרים שלא נאמר תיקון זה אלא כשאחד מן הצדדים הוא מפולש לכרמלית דאם מפולשים שניהם לרה"ר צריך דלת גמורה מצד אחד ולחי או קורה מצד אחר והביא כל זה הרב המגיד ז"ל.

הלכה ג

היאך מתירים מבוי מפולש. כבר נתבאר שם. ומ"ש **דמבוי עקום תורתו כמפולש** שם דף י' אפליגו רב ושמואל ופסק כרב באיסורי ופירוש מבוי עקום היינו שעשוי כמין דלי"ת ועיין לרש"י והתוס והרב המגיד ז"ל. ועיין עוד להרב ב"י סי' שס"ד.

הלכה ד

מבוי שהוא שוה מתוכו וכו'. שבת דף ק' א"ר יהודה אמר רב תל המתלקט עשרה מתוך ארבע וזרק ונח על גבו חייב תניא נמי הכי מבוי ששוה לתוכו ונעשה מדרון לרה"ר או ששוה לרה"ר ונעשה מדרון לתוכו אותו מבוי אינו צריך לא לחי ולא קורה ר' חנינא בן גמליאל אומר תל המתלקט י' מתוך ד' וזרק ונח ע"ג חייב ומדאייתו הך דמבוי באמצע הנך דר"י ור"ח דתל המתלקט וכו' משמע דהך מדרון דקאמר במבוי היינו נמי שמתלקט י' מתוך ארבע. ועוד אפשר לפרש דלא מייתו הכי אלא לאורויי לן דהמדרון עושה רשות לעצמו האי כדיניה והאי כדיניה דבמבוי אף שאינו מדרון י' מתוך ד' זה הוא ההיכר ותו לא בעי היכר אחר דלחי או קורה כי היכי דאשכחן בתל המתלקט דאם הוא י' מתוך ארבע אמות מדרון הרי חלק רשות לעצמו ונידון כרה"י גמור אכן בתוספתא פרק הזורק הובא כל זה באריכות ומשמע שם להדיא כפירוש הראשון דגם המדרון של המבוי בעינן שיתלקט עשרה מתוך ארבע כמו דין התל וזו היא דעת הראב"ד והרשב"א ז"ל וכ"כ הרב המגיד על דברי רבינו עיין עליו ואף שדברי רבינו סתומים נראה שיש לדקדק קצת ממ"ש שהרי הוא מובדל מרה"ר דמשמע שיהא הבדל גמור כמ"ש בדין התל בפי"ד דין ט"ז ועיין מ"ש בדין שאח"ז ועיין להרב ב"י על דברי הטור ס"ס שס"ג ולהרב ב"ח שם.

הלכה ה

מבוי שצדו אחד כלה לים וכו'. שם דף ח' ובגירסתינו איתא התם בדמרימר חיישינן שמא יעלה הים שרטון ורבינו צ"ל דהוה גריס ולא חיישינן שמא יעלה הים שרטון וכ"כ הרב המגיד ז"ל ולזה הסכים הרב ב"י סי' שס"ג וכתב עוד דדעת הרי"ף כדעת רבינו עיי"ש. ורש"י ז"ל פירש שם שאשפה זו היא גבוהה עשרה כדין מחיצה עיי"ש ואפשר שגם רבינו יודה לזה דהרי כתב דאין צריך כלום והיינו משום דצד אחד אשפה וצד אחר ים דאמרינן שהים הוא במקום מחיצה כדאמרינן בעלמא ימה היא חומתה ועיין בעירובין דף כ"ב ולהתוספות שם א"כ ה"ה בצד האשפה דכדי שתקרא כעין מחיצה בעינן שתהיה גבוהה עשרה ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] שם שהאריך בדין עיר שהיא מוקפת נהר סביב לה מה דינה והרב מג"א שם הכריח דדוקא בשאין ספינות עוברות שם אז הויא הים מחיצה וכו' וגם בעינן שיהא הנהר סמוך למבוי וכו' עיי"ש.

ואין חוששין שמא יעלה הים שרטון. פירוש שרטון היינו חול ואבנים אצל שפתו כי כן דרכו וכ"כ רש"י ז"ל והרב המגיד ז"ל פירש שמא יתרחק הים ממקומו וישאר אותו מקום רפש וטיט והיינו טעמא שאז נמצא מטלטל מרה"י לכרמלית שהוא השרטון (וכ"כ

הרה"מ ז"ל) ומכאן מבואר שגם אם נקרש הנהר באותו צד דינו כשרטון ועיין להרב מג"א והרב מגן דוד [ט"ז] שם.

הלכה ו

מבוי מפולש וכו'. שם דף ז' ויש תנאים אחרים בדין זה עיי"ש ובפירוש רש"י והתוספות ז"ל. והרב המגיד ז"ל כתב בזה וז"ל שם משא ומתן של הלכה הרבה והעולה מכלל ההלכות הוא כדעת רבינו וכו' ע"כ. ומרן ז"ל כתב עליו דמשמע שעל הלכות הרי"ף קאמר ולא דק שהרי"ף לא כתב כן וכו' ע"כ. ונראה דאין כוונת הרה"מ בזה להרי"ף ז"ל דאם כן הוה ליה לומר והעולה מדברי ההלכות או ודעת ההלכות כדרכו בכל מקום אלא נראה פשוט שכוונתו כלפי מה שהקדים משא ומתן של הלכה הרבה ופשוט דדרך כלל קאמר הוצרך לומר דהעולה מכלל אותם ההלכות שהוזכרו בגמ' ומשום שהקדים הלכה תחילה לא חש לשנטעה וק"ל.

הלכה ז

אין המבוי ניתר וכו'. שם דף ה' ורש"י ז"ל פירש בתים וחצרות בתים פתוחים לחצרות וחצרות למבוי וכו' ומיעוט חצרות שתים וכו' ע"כ. ומרן ז"ל כתב שדעת הרשב"א ז"ל דאם אין כ"כ בתים וחצרות הרי נתמעטו הדיורין ודינו כחצר וכו' ושכן נראה דעת רבינו ע"כ. והיינו ממ"ש בדין שאחר זה.

ויהיה ארכו וכו'. גם זה שם וכאביי ומ"ש הרב המגיד מבוי זה וכניסתו נראה דצ"ל כניסתו בלא וי"ו ומפרש דהיינו ארכו.

אבל מבוי שארכו וכו'. שם דף י"ב ונתבארו כל דברי רבינו.

הלכה ח

חצר שארכה וכו'. שם בעי וכמה סבר שמואל למימר עד דאיכא פי שנים ברחבה א"ל רב הכי אמר חביבי אפילו משהו ע"כ. ומדברי רבינו שלא פירש דאפילו משהו שיהא ארכה על רחבה משמע דמפרש לה דלאו דוקא משהו אלא בעינן דבר הניכר ומ"ש בגמרא אפילו משהו אינו אלא כלפי דברי שמואל דסבר פי שנים דוקא והרב המגיד ז"ל כתב דחצר זה יש לו ג' דפנות וכו' עיין עליו.

בית אחד או חצר אחת. מפשט הלשון משמע דבית בלא חצר או חצר בלא בית קאמר מדלא כתב בית אחד וחצר אחת והרב המגיד ז"ל עמד בזה והקשה על רבינו ממ"ש פ"ה דהלכות ערובין ובגמרא דשבת דף ק"ל וקל"א דשתיהם קאמר ותירץ ז"ל דכוונת רבינו דבית אחד אע"פ שיש בו כמה חצרות או שלא היה בו אלא חצר אחת אע"פ שיש בו כמה בתים וכו' ועיי"ש.

וכן מבוי וכו'. שם דף ע"ב וע"ג.

הלכה ט

מבוי שאין ברחבו וכו'. שם דף י"ב ומשום דלא נתבאר הדין למדו רבינו מדין לבוד וכו' וכ"כ הרב המגיד ז"ל ומרן ז"ל כתב דאע"פ שבתוכו רחב כמה אם אין בפתחו ג' טפחים אין צריך כלום דחשיב כסתום ועיין עוד להגהות מיימוני ז"ל.

מבוי שהכשרו וכו'. דע שהראב"ד והרמ"ך ז"ל השיגו על רבינו בזה ועיין מ"ש בריש הפרק והרב המגיד ז"ל מצא מקום לדעת רבינו והעולה מדבריו שדין תורה בשלשה מחיצות הוא כרמלית ואפילו מוכשר בקורה אבל אם מוכשר בלחי דינו כרה"י גמורה דבר תורה וכו' עיין עליו. ומ"ש ופשטו שלשון זה. צ"ל ופשטו של לשון זה ועיין עוד להרב מגדל עוז ז"ל.

הלכה י

שני כתלים וכו'. שם דף ו' ת"ר כיצד מערבין דרך רה"ר וכו' ופסק כחנניא אליבא דבית הלל ופירש רש"י רה"ר משמע רחב ט"ז אמה ועיר שמצויין בה ששים ריבוא ואין בה חומה או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר ע"כ. וששים ריבוא שכתב ז"ל כבר נתבאר בפ' י"ד שאין זה דעת רבינו אלא ברחב ט"ז אמה די להיותו רה"ר כמ"ש שם בדין א'. ולמה שהצריך רבינו דלתות דמשמע שתים ואלו בגמ' משמע דבחדא סגי כבר נתעורר בזה הרשב"א הביאו מרן ז"ל ועיין עוד שם שהאריך בזה ועיין בעירובין דף כ"ב ובב"י סימן שס"ד ובשיירי כנסת הגדולה שם פלפל בדברי הרשב"א שבספר עבודת הקדש עיין עליו.

היו משוקעות וכו'. שם הני אבולי דמחוזא דטיימן עד פלגייהו בעפרא וכו' ומסיק כי אתא רב נחמן אמר פניוה לעפרייהו לימא קסבר ר"נ צריך לנעול לא כיון דראויה לנעול אע"פ שאין ננעלות ופירש רש"י דטיימן וכו' סתומות עד חציין בעפר ואין אדם יכול לנועלן וכו' טיימן כמו טמונין פלישתאי ע"כ. ועיין להרב ב"י סי' שס"ד.

הלכה יא

מותר לטלטל וכו'. שם דף ח' וט' אפליגו אמוראי בהא וריהטא דסוגיא אזלא דמצא מין את מינו וניעור וכדברי רבינו. והראב"ד ז"ל השיג עליו דלא איפליגו אלא בלחי אבל בקורה מותר הוא ועיין להרב המגידומרן ז"ל. והרב מגדל עוז כתב דרבו הרשב"א ז"ל הסכים לדבריו במה שהליץ בעד רבינו. והרב ב"י סי' שס"ה פסק ג"כ בדברי רבינו ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] ז"ל שם.

הלכה יב

בכל עושים לחיים וכו'. משנה שם דף ט"ו וכת"ק ומ"ש ואפילו באיסורי הנאה וכו' שם דף פ' אתמר רב חייא בר אשי אמר עושים לחי אשרה ור' שמעון בן לקיש אמר עושים קורה אשרה מאן דאמר קורה כ"ש לחי ומ"ד לחי אבל קורה לא כתותי מכתת שיעוריה ופי' רש"י כ"ש לחי דאין לו שיעור לרחבו ולעביו אבל קורה צריכה טפח לקבל אריח ובריאה כדי לקבל אריח והאי אשרה כיון דבעיא שרפה דכתיב ואשריהם תשרפון באש שיעורה לא שיעורא היא דכשרופה דמיא ע"כ. וכתבו התוס' דאע"ג דלחי נמי בעי שיעור גובה וגם רוחב משהו מיהא בעי מ"מ כיון דלא בעי אלא שיעור זוטא לא החמירו בו וה"ר אברהם פירש לחי אם היה מדבק הכתיתים בכותל הוא לחי ע"כ. ונתבארו דברי רבינו דפסק כמ"ד לחי דוקא אמנם הראב"ד ז"ל השיג עליו והרב המגיד ז"ל הליץ בעד רבינו עיין עליו וכן פסק הרב ב"י סי' שס"ג ושם פסק דהלחי יכול לעשותו משברים שברים דבוקים יחד והם דברי התוס' שהזכרנו.

עוד ראיתי למ"ש שם אמאי דאמרינן בגמ' גבי לחי וכמה כל שהוא אפילו כחוט הסרבל ומהר"ם ז"ל כתב דכחוט הסרבל דוקא קאמר וכתב עליו הרב ב"י דלא תקשי עליה מדמכשרינן לחי מעצי אשרה דכתותי מכתת שיעוריה דאיכא למימר דטעמא דמכתת שיעוריה הוא לפי שעומד לשריפה וכיון דאפילו שישרף ויעשה אפר אם גבלו ועשה ממנו עמוד מהני משום לחי לא מפסיל משום דמכתת שיעוריה ע"כ. ותמה עליו הרב מגן אברהם ז"ל דקי"ל בסוף תמורה כל הנשרפין אפרן מותר חוץ מעכו"ם ואיך נעלמה ממנו משנה ערוכה ע"כ. ולענ"ד נראה אין כאן תמיה דכוונת הרב ב"י ז"ל אינה אלא לומר דכשהאיסור בעין כגון עצי אשרה בזה הוא דאמרו כתותי מכתת שיעוריה כיון דלשריפה עומד אבל כשהוא אפר אף שהוא אסור בהנאה מצד עצמו מ"מ לא אמרו בו כתותי מכתת שיעוריה דלשון זה לא שייך אלא בדבר העומד לשריפה משא"כ האפר וכיון דהתירו לעשות הלחי מעצי אשרה מטעם דאין כאן כתותי מכתת שיעוריה לדעת מהר"ם דבעי שיעור קצת צ"ל מטעם שאף באפר אפשר לעשותו ודו"ק ועיין עוד להתוספות שם. ובדברי הרב המגיד שכתוב והגולם הוא שיש לו ג' רחקים וכו' פירוש לפחות. ובאותו דבור שכתוב וכל מה שא"צ לרחקיו וכו' רוצה לומר דלענין לחי אין צריך שיעור בעובי כלל דאפי' דבק חתיכות עץ זו למעלה מזו שפיר דמי וכמו שהזכרנו לעיל.

גובה הלחי וכו'. שם דף י"ד לחיין שאמרו גובהן עשרה טפחים ורחבן ועביין כל שהוא וכו' ובגמ' אמר רבא עשה לחי למבוי והגביהו מן הקרקע ג' או שהפליגו מן הכתל ג' לא עשה ולא כלום אפילו לרשב"ג דאמר אמרינן לבוד ה"מ למעלה אבל למטה כיון

דהויא מחיצה שהגדיים בוקעים בה לא קאמר ע"כ. מוכח מזה דאם הוא תוך ג' טפחים אמרינן לבוד כיון דאין כאן טעמא דגדיים בוקעים בו וזו היא שיטת הרשב"א שהזכיר הרב המגיד ז"ל וכן דעת רבינו בפרקין דין כ"ב עיין שם.

הלכה יג

בכל עושים וכו'. כבר נתבאר בריש דין י"ב.

וכן רוחב הקורה וכו'. בנוסחת כתב יד כתוב וכמה רוחב הקורה והיא גירסא יותר נכונה ועיקר הדין שם דף י"ג משנה כדברי רבינו ובפירושו להמשנה כתב וז"ל בריאה לקבל אריח שתהיה חזקה לסבול כובד האריח ולא תשבר וכו' ע"כ. והרב המגיד ז"ל הביא מהירושלמי דבעינן שתהא בריאה כדי להשכיב על כל אורכה אריחים וכ"כ הר"א וכן הסכים הרשב"א ז"ל אמנם רבינו לא חש לזה דמשמע ליה דהוי נגד ש"ס דילן וסתם מתניתין.

ומעמידי קורה וכו'. שם דף י"ד איפליגו אמוראי ופסק כרב חסדא ופי' רש"י מעמידי קורה אם הניחה על גבי יתידות וכו' ע"כ. והרב המגיד ז"ל הזכיר פירושים אחרים דמעמידי קורה ר"ל שהקורה עומדת עליהם וכו' עיי"ש.

הלכה יד

כמה יהיה וכו'. משנה שם דף ב' מבוי שהוא גבוה למעלה מעשרים אמה ימעט וכו' ופירש רש"י דבמבוי סתום איירי וכן דעת רבינו שהרי לא הזכיר אלא לחי או קורה ובמפולש בעי נמי צורת פתח עכ"פ כמ"ש לעיל דין ג' ומבואר גם כן שמ"ש רבינו ולא יתר על עשרים אמה אקורה דוקא קאי ולא אלחי דבלחי כיון דגובהו עשרה טפחים מה לנו אם המבוי הוא גבוה כמה וכ"כ הרב המגיד ז"ל וכן נראה ממ"ש רבינו בדין שאחר זה. ושאר דברי רבינו נתבארו שם דף ה' ודף י"א ועוד הביא הרה"מ שיש חולקים במ"ש שכשיש לו צורת פתח אף אם הוא פחות מי' טפחים כשר דאפילו מחיצה אם היא פחותה מזה אינה מחיצה וכ"ש צורת פתח ועיין להרב ב"י סי' שס"ג.

הלכה טו

וכן אם היה וכו'. שם דף ג' איפליגו באמלתרא מה הוא חד אמר פסקי דארזא דהיינו חתיכות של ארז ארוכים וחשובים וחד אמר קיני דהיינו יונים בולטים לחוץ ולמאן דאמר קיני הוא דוקא ורבינו בפירוש המשנה פסק כמ"ש כאן. וגם מתבאר מדבריו ז"ל שאפילו אם הקורה עצמה היא מצויירת ומכויירת די בזה והרב המגיד הביא דעת הרשב"א ז"ל דפסק כמ"ד פסקי דארזא וכ"ש קיני ושכל זה לא נאמר אלא מלבד הקורה שהוא צריך על כל פנים והרב ב"י שם פסק כדברי רבינו ועיין להרב ב"ח והרב שיירי כנסת הגדולה

ז"ל. ודע שבגמרא דף י"א אמרו אשכחן צורת פתח דמהניא ברחבה ואמלתרא דמהניא בגובהה איפכא מאי וכו' ורבינו לא הזכיר מזה כלום משמע דפוסק דלא מהני וכ"כ מרן ז"ל.

הלכה טז

מבוי שהיה גובהו וכו'. שם דף ג' איפליגו בזה וחילקו בין קורה לדין סוכה ומסקנא התם כדברי רבינו עיי"ש.

היה גובהו וכו'. שם דף ד' רחבו בכמה רב יוסף אמר טפח אביי אמר עשרה וכו' ורבינו שכתב צריך להיות ברחבה טפח כקורה גילה לנו טעם הדין ועיין להרב המגיד ז"ל בפירוש כוונת דברי רבינו. ויש נוסח אחר בדברי רבינו בקורה בבי"ת והעיקר לגרוס כקורה בכ"ף וקאי לדין י"ג וכו'.

היה גובהו פחות מעשרה וכו'. שם דף ה' איפליגו אביי ורב יוסף ופסק כאביי וכן פסק הרי"ף ז"ל ועיין מ"ש לקמן דין כ"א ואף דלעיל דין י"ד פסק דבצורת פתח אפילו בפחות מעשרה מועיל הכא גבי קורה שאני ודו"ק.

הלכה יז

נפרץ בו פרצה וכו'. שם דף ו' ודעת רבינו מבוארת ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה יח

נפרץ המבוי וכו'. שם דף ז' ופירש רש"י במילואו כותל אמצעי על פני כולו, ונפרצה חצר כנגדו בפחות מעשר, חצר מותרת דלדידיה לא הוי במילואו ונשתיירו גיפופין מכאן ומכאן לפיכך לגבי דידה פתחים נינהו ולא אסרי עלה בני מבוי שאין מבוי אוסר על חצרות הפתוחים לו אבל חצרות אוסרין במבוי שהרי דריסת רגליהם עליו ע"כ. [ועיין מ"ש פט"ז דין ז'] ושם דף ח' פירשו דאפילו שדריסת בני רה"ר על החצר אין אוסרין אותו ופסקו רבינו לקמן דין ל"ג ושם בגמרא שקלא וטריא בזה וחילוקים אחרים ורבינו השמיטם כאן דסמך אמ"ש בראש הפ' דין ו' וממ"ש בהלכות עירובין וכ"כ מרן ז"ל. והרב המגיד ז"ל כתב שאין דברים הללו מצויין להאריך בהם ועיין להרב ב"י סי' שס"ה שהביא כל החילוקים עיי"ש.

הלכה יט

מבוי שהיו לו שבילין וכו'. שם דף ח' אתמר מבוי העשוי כנדל אמר אביי עושין צורת פתח לגדול והנך כולהו משתרו בלחי או קורה וכו' ורבא פליג עליה ואמר דבעי צורת פתח להאי גיסא לכולהו ואידך גיסא משתרו בלחי או קורה ופי' רש"י כנדל שרץ שיש לו רגלים הרבה דתנינן בתורת כהנים מרבה רגלים זה נדל מבוי שעשוי כנדל שפתוחים

לו מבואות הרבה וראשיהם פתוחים לרה"ר וראשו פתוח לרה"ר אחר וכו' והתוס' פירשו בשם ר"ת ז"ל דגם אם המבואות אינם זה כנגד זה הנדל ג"כ יש לו שתי שורות של רגלים מימין ומשמאל והם זה שלא כנגד זה ע"כ. ונתבארו דברי רבינו ועיין להרה"מ ז"ל.

כיצד מכשירין אותו. בנוסח אחר כיצד מכשירין אותן וקאי להשבילין ונוסחתינו נראת עיקר דקאי להמבוי והכל בכלל.

הלכה כ

מבוי שצדו אחד ארוך וכו'. שם איפליגו אביי ורבא ופסק כרבא ופי' רש"י צדו אחד ארוך ונמשך כותלו לרה"ר יותר מכותל השני וכו' ולדעת רבינו מבואר דתיקון הקורה אינה מועלת להתיר שאר הכותל העודף. הרב המגיד הביא משם הרשב"א ז"ל דבצורת פתח באלכסון מועיל שהוא במקום מחיצה ע"כ. ואפשר שגם רבינו יודה לזה וכן פסק הרב ב"י סי' שס"ג.

העמיד לחי וכו'. דין זה מופרד מן הקודם והוא שם דף י"ד ופירש רש"י עשה לחי לחצי מבוי שהכניס הלחי לפנים הרבה עד חצי ארכו של מבוי וכו' ואתא לאשמועינן דממנו ולפנים מיהא מותר להשתמש ע"כ. ובתוספתא איתא דהוא הדין אם העמיד קורה כמ"ש הרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל. ועיין להרב ב"י סי' שס"ג שהאריך בפרטי דין זה. ויש נוסח אחר בדברי רבינו העמיד לחי בחצי מבוי מחצי מבוי הפנימי וכו'. ונראה דהיא היא.

הלכה כא

מבוי שהוא רחב וכו'. שם דף י' מסקנא כדברי רבינו וכן פי' רש"י ז"ל והרב המגיד משם הרשב"א ז"ל כתב דבעינן שיהיו בתים וחצרות פתוחים גם למשך זה כדין כל מבוי ע"כ. ונראה פשוט.

או מרחיק וכו'. גם זה שם לימדו מההיא דר' יהודה ואמרו שם דאף דקי"ל פרוץ כעומד מותר כלומר והוה לן לאכשורי בפס שתי אמות ומחצה שאני הכא דאתי אוירא דהאי גיסא ודהאי גיסא ומבטל ליה ועיין להתוספות שם.

הלכה כב

לחי הבולט וכו'. מהסוגיא שם דף י"ד ויתבאר עוד בדין לחי שהיה רחב הרבה וכו'.

ולחי העומד מאליו וכו'. שם דף ט"ו וכאביי ופי' רש"י העומד מאליו שלא הוקבע שם לשם תיקון מבוי ולא הזמינוהו לכך היכא דלא סמכינן עליה מאתמול שהיה שם לחי אחר ונפל בשבת ע"כ. והרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל כתב דאין דין זה אמור אלא בלחי דוקא ולא בקורה ע"כ. ופשוט הוא.

ולחי שהוא נראה וכו'. שם דף ט' וכרבי חייא ופי' רש"י נראה מבפנים ושוה מבחוץ שהעמיד הלחי רחבו לצד ארכו של מבוי ולא משך קצת רחבו קמעא כלפי חוץ אלא השוה חודו החיצון לעובי כותלי המבוי ודומה כמי שמוסיף על רוחב הכתלים ואינו נראה מבחוץ כלחי אבל חודו הפנימי נראה מבפנים שעביו בולט לתוך רוחב המבוי. נראה מבחוץ ושוה מבפנים שמשך כל הלחי לחוץ וחודו הפנימי נכנסה בכותלי המבוי ואינו נראה מבפנים אלא דומה כמוסיף על אורך הכותל אבל מבחוץ ניכר שאינו מכותל המבוי שהרי נמשך להלאה מרוחב הכתל ע"כ. ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] סי' שס"ג ס"ק ו'.
לחי שהגביהו וכו'. מימרא דרבא שם דף י"ד.
לחי שהיה רחב וכו'. שם בגמרא וכרב אשי ואף דרב אשי לא אמר כן אלא ברחב שמונה ורבינו כתב שהיה רחב הרבה צ"ל דס"ל דלאו דוקא שמונה קאמר וכלפי דברי רב הונא הוא דאמר הכי וכ"כ הרב המגיד ופשוט ועיין מה שהקשה ז"ל דיש ליישב לפי מה שהקדים דקאי לדרב הונא וכו' ועיין להרב ב"י סי' שס"ג.

הלכה כג

קורה שפירס עליה וכו'. מימרא דרב ששת שם דף י"ד וכן פסק הרב ב"י סי' שס"ג והוסיף עוד משם הרא"ש ז"ל דאם הניח קורה רחבה ונמשכת קצת למטה מי' כשרה ע"כ. ועיין להמפרשים ז"ל.
נעץ שתי יתידות וכו'. שם דף ח' ופי' רש"י נעוצות בכותל בעביו של צד רה"ר ונמצאת קורה שעליהם בולטת ונמשכת לחוץ יותר מן הכתלים וחודה הפנימי דבוק וסמוך לכתל.

הלכה כד

קורה היוצאה וכו'. שם דף י"ד ברייתא כלשון רבינו וכתב הרב המגיד וז"ל ופירושו אפילו רחוקה מכל אחת מהכתלים בשלשה כגון שסמוכה ע"ג יתידות שאין ברחבן טפח כשרה שיש דין לבוד אפילו מב' צדדים וזה פשוט ע"כ. ומ"ש ז"ל בשלשה נראה פשוט דט"ס הוא וצ"ל בפחות משלשה דהא מדין לבוד קאמר ופירושו זה הוא קצת מגומגם דלמה לא ביאר רבינו חידוש זה דאפילו משני צדדים אמרינן לבוד אם לא שנאמר משום דפשוט הוא דבכל מקום כל פחות מג' אמרינן לבוד.

הלכה כה

וכן שתי קורות המתאימות וכו'. סיפא דאידך ברייתא שם וקתני אם מקבלות אריח לרחבו טפח ומפרש לה רבינו שבכל אחת מהקורות יש חצי טפח בקירוב ובשניהם יש טפח והראב"ד ז"ל פירש דבעינן שיהיו סמוכות בתוך טפח ומחצה ע"כ. ורבינו גם כן נראה דמודה בזה דהא תוך ג' בעינן דוקא וכן כתב ג"כ הרב המגיד ז"ל אמנם הגהות

מיימוניות ז"ל ס"ל דדוקא נוגעות בעינן משום דזיל הכא ליכא שיעורא וכו' ע"כ. וכבר ידוע שהלבינה היא ג' טפחים על ג' טפחים והאריח שהוא חצי לבינה ג"ט ברוחב טפח ומחצה ועיין לרבינו בפירוש המשנה שם.

היתה אחת למטה וכו'. גם זה שם ומדברי רבינו משמע שכל שהם תוך עשרים ולמעלה מי' אפילו יש ביניהם ריחוק בגובה יותר מג' טפחים מצטרפות ודי שלא יהיו רחוקים במשך ג"ט בחוט המדידה ביושר והיינו מ"ש ולא יהיה ביניהם ג"ט כשרואים וכו' וכך הם דברי הברייתא שם וכן הבין הרב המגיד ז"ל אכן הקשה עליו דבסוכה אמרינן דבעינן ג"כ שלא יהיו רחוקים אף בגובה ג"ט ומרן ז"ל תירץ דאפשר לדחוק ולומר דבכלל מ"ש ולא יהיה ביניהם ג"ט נשמע גם ריחוק הגובה א"נ דס"ל דמ"ש בסוכה לאו דוקא אלא לרווחא דמלתא אמרו כן עיין עליו וכן פסק בב"י סי' שס"ג.

הלכה כו

היתה הקורה עקומה וכו'. שם במשנה ומ"ש ואם היה בהקיפה ג' טפחים יש בו רוחב טפח. התוספות ז"ל שם דף י"ד הקשו דאין החשבון מדוקדק לפי חכמי המדות ע"כ. וגם הרב המגיד כתב דאינו מדוקדק בחשבון אלא פחות מטפח הוא כחלק מכ"ב על דרך הקרוב ולא דקדקו בשל דבריהם והקילו בו ע"כ. צדק בדבר זה הרב ז"ל אמנם קשיא לן אכתי בהנהו שהביאו התוס' ז"ל וכן גבי סוכה עגולה שהכשרה בכ"ט טפחים וב' חומשים וכמ"ש הרב ב"י או"ח סימן תרל"ה עיי"ש. וכבר חזינן להתוספות שלא תירצו כלום ואנן מה נענה. ועיין עליו להתוספות שם דף נ"ז.

היתה הקורה בתוך המבוי וכו'. מימרא דרבי זירא שם כלשון רבינו והקשו פשיטא ותירצו היא בתוך המבוי ועקמומיתה חוץ למבוי איצטריכא ליה מהו דתימא ליחוש דלמא אתי לאמשוכי בתרה קמ"ל. ונתבארו דברי רבינו.

הלכה כז

באר שעשה לה וכו'. מבואר במשנה שם דף י"ז וכרבי יהודה ופי' רש"י עושין פסין לביראות שברה"ר וביראות עצמן רה"י הן שעמוקין י' ואין יכול למלאות מהן ועושין פסין אלו להכין להם היקף שיהיו הפסין הללו עושין את סביבות הבור רשות היחיד וימלא ויוציא ויניח שם ותכנס בהמתו וישקנה ע"כ.

הלכה כח

היה במקום אחד וכו'. שם בגמרא ורבינו סתם הדברים ובגמ' איפליגו אי בעינן דוקא מרובעות דחד רואים אמרינן או אפי' עגולה דתרי רואים נמי אמרינן ואפשר דנקיט

לה רבינו לקולא דמילי דרבנן נינהו ולהכי סתם וכמו שעשה רבינו בדין חמשה קנים שהזכיר אחר זה להקל עיי"ש בגמרא. ועיין מ"ש רבינו פט"ז דין י"ח.

הלכה כט

מותר להקריב וכו'. משנה וגמרא שם כדברי רבינו זולת מ"ש ואפילו לגמל וכו' ואפילו לגדי שהוא מהירושלמי הביאו הרב המגיד ז"ל.

ומותר להרחיק וכו'. גם זה שם משנה וגמ' וכרבה.

הלכה ל

לא התירו וכו'. במשנה שם וכר' יהודה בן בבא. ובגמרא משמע דאף לתלמידי חכמים ההולכים ממקום למקום ללמוד תורה שרי דהוי דבר מצוה ומידי דהוי עולי רגלים וכמ"ש רש"י. ואפשר דמשום דמלתא דפשיטא היא או משום דלא שכיחא כל כך השמיטה רבינו אף דלשון בלבד שכתב הוא מגומגם. וצ"ע.

אבל בשאר ארצות. בנוסחא אחרינא בשאר ארצות נמחק. ונראה שיש להגיהו.

הלכה לא

וכן בור הרבים וכו'. חילוק באר לבור מבואר הוא דבאר היינו מים חיים נובעים כדכתיב בקרא באר מים חיים ובור הם מים מכונסים דוקא וכמ"ש רבינו בפירוש המשנה.

הלכה לב

הממלא לבהמתו וכו'. שם דף כ' בברייתא ושקלו וטרו התם בהא מלתא ורבינו קיצר במובן וכ"כ הרב המגידז"ל.

הלכה לג

הזורק מרה"ר וכו'. שם מימרא דרבי אלעזר ומסקנא כדברי רבינו דאע"ג דבקעי ביה רבים שרי.

ומותר להשקות הבהמה וכו'. מהמשנה שם דף כ"ב רבי יהודה אומר אם היתה דרך הרבים מפסקתן יסלקנה לצדדים וחכמים אומרים אינו צריך ופסק כחכמים ומבואר בגמ' ג"כ כדברי רבינו ועיין בפירושו להמשנה.

הלכה לד

חצר שראשה וכו'. שם דף כ' בברייתא ובדין שתי חצרות שעירבו וכו' פסק כרבה להקל.

יבשו המים בשבת וכו'. גם זה שם בעא מיניה אביי מרבה ופשט ליה לאיסורא משום דמים אין כאן מחיצה אין כאן.

באו לו מים בשבת וכו'. גם זה שם והיינו דיבשו מערב שבת ובאו בשבת ודין מחיצה שנעשית בשבת ביארו רבינו פט"ז דין כ"ב.

מבוי שנטלה קורתו או לחיו וכו' אע"פ שנפרץ לכרמלית. פלוגתא דר' יהודה ור' יוסי בפרק כל גגות (עירובין דף צ"ד) ופסק רבינו כרבי יוסי ולכך כתב אע"פ שנפרץ לכרמלית וכדאיתא בש"ס אלא שקשה קצת ממ"ש רבינו בפירוש המשנה וז"ל ובזה המקום הוא מדבר במחיצות כשנפרצו וחזר התשמיש אסור מפני הסרת המחיצות וכו' ע"כ. משמע מדבריו שגם המחיצה עצמה נפרצה עם הלחי או הקורה אז נאסר אבל אם נשארו גוף המחיצות קיימים אף שנטלה הקורה או הלחי אין קפידא והכי משמע לכאורה מדברי התוספות ד"ה ושמואל אמר וכו' וז"ל והיכא דאיתנהו למחיצות אפילו רבי יוסי מודה דאמר שבת הואיל והותרה הותרה כדאמרינן בפ"ק ע"כ. אלא שאי אפשר לומר כן דאם איתא הוה ליה לש"ס לפלוגי ולפרש דמתניתין דקתני שנטלה קורתו או לחייו לאו דוקא קורה או לחי לחוד אלא גם בגוף המחיצה שהקורה או הלחי נתונים בה נפרצה גם כן וגם הפוסקים ז"ל לא הו"ל למסתם סתומי ואדרבא מדהעתיקו ז"ל כלשון המשנה כמ"ש הרב ב"י סימן שע"ד ורבינו ז"ל משמע דהלחי או הקורה לחוד ניטל שהם הם המתירים הטלטול וכריהטא דמתניתין וש"ס ולכך בהכרח צריך לומר דלשון מחיצה שכתב רבינו בפירוש המשנה רוצה לומר הלחי דהוי משום מחיצה כמ"ש בפרקין ואף דקורה משום היכר היא כמ"ש ז"ל מ"מ לא חשש לזה וקרי ליה מחיצה כלפי מה שחילק שם בין מחיצות לעירוב עיי"ש והתוספות גם כן שכתבו והיכא דאיתנהו למחיצות ר"ל גם כן הכי. וכוונתם שאם יהיה מציאות כההיא דפ"ק דהיינו שנסתם פתח המבוי ע"י מפולת וכיוצא ונשאר הלחי או הקורה אף שאינם נראים מכל מקום שרי לאותו שבת לכו"ע והיינו שציינו ז"ל ההיא דפ"ק נראה לענ"ד וק"ל.

הלכה לה

אכסדרה בבקעה וכו'. שם ופסק כלישנא קמא לקולא וכן פסק הרי"ף ז"ל ויש פוסקים כלשון שני להחמיר עיין להרב המגיד ז"ל והיתר הטלטול שכתב רבינו אינו לעשותה רה"י גמורה דאם כן איך כתב אחר זה דהזורק מרה"ר לתוכה פטור אלא כוונתו דככרמלית היא וזה באמת סיוע למ"ש הרה"מ בריש פרקין ובדין ט' שדעת רבינו שכל שיש בו ג' מחיצות הוא כרמלית דין תורה ואפי' מוכשר בקורה ואם הוא מוכשר בלחי דינו כרה"י גמורה דין תורה עיי"ש והראב"ד ז"ל השיג על רבינו לפי שיטתו לעיל ועיין עוד להרב מגדל עוז ז"ל. ודע שמצאתי נוסח אחר במ"ש כזורק למבוי סתום שיש לו קורה. כתוב שם שיש לו תקרה. ולגירסא זו אין כאן סיוע להרה"מ בדין הקורה שהזכרנו אמנם נראה לי שגירסא מוטעית היא דסתם מבוי אינו מקורה.

בית או חצר וכו'. שם שקלא וטריא בזה והרב המגיד ז"ל כתב שאין דעת רבינו מבוארת במ"ש שנפרץ קרן זוית שלה וכו' כלומר דרש"י ואחרים חלקו על זה ומרן ז"ל ישב דברי רבינו ודקדק דמדלא כתב שנפרץ בקרן זוית אלא שנפרץ קרן זוית משמע דר"ל שלא נפרצו השני כתלים שבקרן זוית אלא צד אחד לבד וכו' ע"כ. ומדוקדק גם כן מ"ש רבינו והוא שלא תהיה באלכסון. ויש סיוע לדברי מרן ז"ל ממ"ש רבינו פט"ז דין כ' ומ"ש שם ועיין מה שהארכתי בפט"ז דין ז' בדין פי תקרה וכו' ועיין להרב ב"י סי' שס"א.

הלכה לו

האצבע שמשערין וכו'. מנחות דף מ"א אמר רב פפא טפח דאורייתא ארבעה בגודל שית בקטנה חמש בתילתא ופי' רש"י ז"ל בתילתא אצבע ע"כ. ועיין להתוספות שם ובשיעור האצבע עצמו כמה הוא עיין לרבינו פרק ט' דהלכות ספר תורה דין ט'.

וכל אמה וכו'. עירובין דף ג' ומסיק התם אחד זה ואחד זה באמה בת ששה אלא הללו שוחקות והללו עצבות ע"כ. וכתב הרב המגיד משם הרשב"א ז"ל דשיעור יתרון השוחק על העצב הוא חצי אצבע לאמה והביא סמך לדבריו מפ' כיצד צולין בפסח שני ע"כ. וכן הסכמת הפוסקים ז"ל.

פרק יח

הלכה א

המוציא וכו' עד המוציא אוכלי אדם וכו'. שבת דף ע"ו המוציא אוכלין כגרוגרת חייב ומצטרפין זה עם זה מפני ששוו בשיעוריהן חוץ מקליפיהן וכו' ופירש רש"י אוכלין וכו' למאכל אדם ומצטרפין כל אוכלי אדם זה עם זה חוץ מקליפיהן שאינו אוכל ועוקציהן זנב הפרי דהוא עץ בעלמא וסובין קליפת חיטין הנושרת מחמת כתישה ומורסן הנשאר בנפה ע"כ. אמנם רבינו בפירוש המשנה כתב דסובין הוא הקמח הבנוני ומורסן הוא הקליפה העליונה העבה היוצאת בנפה תחילה וכו' ע"כ. ומדבריו משמע קצת דהסובין שהוא הקמח הבנוני הוא ראוי לאכילה ולפחות על ידי הדחק מדקרי ליה קמח וא"כ קשה דלקמן דין ג' פסק דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה אם כן אמאי מיעטו הסובין אם לא שנאמר דהתם בחי שאינו מדבר איירי שיותר מצוי שיאכלו מה שאין דרכם כל כך משא"כ במין האנושי דאינו אוכל אלא את שהוא דרכו א"נ אפשר דאין לדקדק מתיבת קמח שכתב רבינו ולעולם דהסובין אפילו ע"י הדחק אין נאכלים וגם באמת א"א לגבלו כאשר הוא בחוש הראות לולא שהוא מעורב עם קצת קמח אכן איכא למידק לדעת רבינו שמפרש שהסובין הוא הדק והמורסן הוא הגס יותר מדאמרו בב"ק כסף ישיב

לבעליו לרבות שוה כסף ואפילו סובין ופסקו רבינו פ"ו דנזקי ממון משמע דאתא לרבויי היותר גס שהוא היותר גרוע וזה באמת הוא סיוע לרש"י ז"ל שפירש שהסובין הם יותר גסין מהמורסן.

והנה ממתניתין פ"ג דחלה יש להוכיח כדעת רבינו דקתני התם ניטל מורסנן מתוכן וחזר לתוכן הרי אלו פטורין משמע דהמורסן הוא הגס וכן פירש הרע"ב ורבינו גם בפ"ב דפסחים תנן אין שורין את המורסן לתרנגולין וכו' ודרך אכילת התרנגולין הוא מהגס גם בפי"א דתרומות תנן המורסן מותר [פי' לזרים מפני שאינו אוכל] סובין של חדשות אסורות ושל ישנות מותרות [פירוש לפי שהחדשות הן לחות ואינן נטחנין היטב ונשאר קמח הרבה מעורב בסובין משא"כ בישנות וכ"כ הרע"ב ז"ל] הרי משמע דהמורסן הוא הגס והסובין הוא הדק וכדברי רבינו ובפ"ח דשבת תנן סובין כדי ליתן ע"פ כור של צורפי זהב והזכירו רבינו בדין ו' ועיין מ"ש שם. ואפשר דשם סובין הוא שם כולל וכן יש ללמוד מדברי הרע"ב ז"ל בההיא דתרומות שכתב וז"ל מורסן הן הסובין הגסין ע"כ. מכלל דיש סובין דקים דלפ"ז אפשר ג"כ דכשהוזכר סובין בלא מורסן או הם הגסים או הגסים והדקים יחד או שנאמר דיש חילוק בין כשכותשין החטים לכשטוחנין אותם או לותתין ועיין מה שכתבתי עוד בזה בפ"ו דחמץ ומצה דין ה' ובפרטות דינים אלו עיין להרב משנה למלך ז"ל.

הלכה ב

יין וכו'. במשנה שם ובגמרא רובע רביעית כדי שימזגנו ויעמוד על רביעית וכו' ואמר רבא כל חמרא דלא דרי על חד תלת מיא לאו חמרא הוא וכו' והטעם לענין שבת משום דמידי דחשיב הוא דהא יכול למוזגו ולהעמידו על רביעית ושם ביארו עוד דיין יבש בכזית והיינו קרוש שכתב רבינו.

חלב בהמה וכו'. שם חלב כדי גמיעה ופי' שם רבינו כדי בליעה אחת אם הוא חלב בהמה טהורה אבל חלב בהמה טמאה שיעורו כדי לכחול את העין ע"כ. והוא מהירושלמי שם וכ"כ הפר"ח והרב המגיד משם הרמב"ן ז"ל כתב דכדי גמיעה הוא פחות מכדי לוגמיו ואין צ"ל מרביעית.

חלב אשה וכו'. שם דף ע"ז תנו רבנן המוציא חלב של אשה ולובן של ביצה כדי לשוף במשיפה ופי' רש"י במשיפה של קלור שרגילין לשופו בחלב אשה ורבינו העתיק כדי ליתן ונראה דהיא היא [והערוך פי' שיפה לוח]. ודין השמן מבואר ג"כ שם.

טל וכו' עד ומים וכו'. הרב המגיד יישב כוונת רבינו דפסק כהירושלמי בכל אלו הבבות וכו' ששם פירשו דמים דתנן במתני' היינו מי טל אמנם מים דעלמא שיעורא כדי לרחוץ

פני מדוכה וכו' ומשמע דלא פליג אש"ס דילן הגם שיש לגמגם בזה ותו דאמאי לא פסק דמי גליל שמועילין לעין שעורן לשוף את הקילור ועיין להרב חיים אבואלעפיא נר"ו בס' מקראי קדש אם לא שנאמר דמשום דמלתא דפשיטא היא לא הביאה ומה גם שכבר הביא דין הטל שמועיל לעין והיא היא.

דבש כדי ליתן על כל ראש הכתית. משמע דהיינו אפומא דכולה כתית שאמרו בש"ס דף ע"ז ופי' רש"י כתית מכת הסוסים והגמלים מחמת משא ורבותי פירשו מכה שע"ג היד וגב הרגל ע"כ. ואין לדקדק אמאי פסק רבינו לקולא באיסור תורה משום דהכא לענין מלקות קיימינן ואין לנו לחייבו כי אם בראיה גמורה וכמ"ש כמה פעמים בשם הרב המגיד ז"ל ועיין להפר"ח ז"ל. שוב מצאתי נוסח אחר על ראש. ונוסח אחר על פי ראש. **דם וכו'**. שם דף פ"ח בברייתא.

ודין השופכין הוא במשנה שם ופי' רש"י מים סרוחים ומאוסים אבל רבינו פי' דהיינו המשקין הנשפכין כולן ונשפכין היינו הניגרין ע"כ. ובגמרא אמרו דחזי לגבל בהם את הטיט.

הלכה ג

תבן תבואה וכו'. משנה וגמרא שם ומ"ש דאכילה ע"י הדחק שמה אכילה ריש לקיש הוא דקאמר הכי וגירסת הרב המגיד ז"ל ר' אושעיה עיי"ש וכבר הוזכר מזה בדין א'.

הלכה ד

כדי לבשל כגרוגרת וכו' טרופה ונתונה באלפס. שם דף פ"ט משנה וגמרא ואיכא למידק דהכל לפי עובי האלפס ומהותו אם של חרס או של מתכת ומצאתי לרבינו ז"ל בפירוש המשנה שכתב ותהיה האלפס הוחמה כבר חמום בנוני ע"כ. ובהכי מתורץ הכל.

המוציא קנה כדי לעשות קולמוס המגיע לראשי אצבעותיו. בגמרא דף פ"ט תנא קולמוס המגיע לקשרי אצבעותיו בעי רב אשי קשר העליון או קשר התחתון תיקו ופי' רש"י קשר עליון של אמצע היד או קשר תחתון של אמצע האצבע ע"כ. דקדק ז"ל משום דאין לפרש קשר תחתון דהיינו ראשית האצבע כלפי חוץ דאין דרך כלל לכתוב בקנה קצר כ"כ ורבינו שכתב לראשי אצבעותיו צריך לפרש כלפי היד דהיינו קשר העליון דאין לפרש ראש האצבע כלפי חוץ כאמור ותו דהוי לחומרא ואין לחייבו מלקות אם אין לנו ראיה גמורה וכמו שכתבנו לעיל בדין דבש ולהכי לא הזכיר לשון קשרי ודו"ק.

הלכה ה

פלפל כל שהוא. הנה רש"י ז"ל פירש אמתניתין דפלפלת כל שהוא דף צ' דאינו פלפל שלנו וכו' נראה דנפקא ליה מלשון פלפלת מדלא קתני פלפל ולא חזי לריח הפה ואי

מהא לא איריא דבגמרא אמרינן למאי חזי לריח הפה ובפרק במה אשה (שבת דף ס"ה) אמרינן בפלפל ובגרגיר מלח פלפל לריח הפה הרי משמע דפלפל היינו פלפלת דחזי לריח הפה וכדברי רבינו שהעתיק פלפל ולדברי רש"י אפשר דשני מינים הם ושניהם חזו לריח הפה ולרבינו דגריס גם במתניתין פלפל כל שהוא כאשר העתיק כאן ניחא והוא מוכרח דהא אמתניתין דתבלין כדי לתבל ביצה קלה פירש שם כגון הפלפלין והזנגביל וכיוצא וכו' א"כ בהכרח דבאידך מתניתין דפלפלת כל שהוא הוא גורס פלפל ע"פ האמור וק"ל ועיין מ"ש עוד בזה בפי"ט דין י"ב.

עטרן כל שהוא וכו'. כל זה מבואר במשנה ובגמרא שם ופי' רש"י ריח רע שמעשנין בהם חולים ותינוקות כגון חלטית להבריח מעליו מזיקין.

ארגמן טוב. בנוסחתינו בגמרא אין שם תיבת טוב ואפשר שהוא פי' רבינו. ופי' רש"י ארגמן צבע שצובעים בו ארגמן וכו' וצ"ל שגם הוא ראוי להריח ע"כ.

בתולת הוורד. פי' רש"י עלה של וורד בחור אחת ע"כ. וטעם כל אלו נראה מפני הריח טוב שבהן ואף שכבר הקדים ריח טוב כל שהוא תנא והדר מפרש.

מיני מתכות. שם במשנה ופירשו בגמרא דחזו לדרבן קטן ומפירוש רבינו שם נראה דלאו דוקא דרבן עיין שם.

מעפר המזבח וכו'. מבואר הדבר דכל אלו מפני חשיבותן וקדושתן טעונין גניזה ולכך שיעורן בכל שהן וכ"פ רש"י ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו מקק ספרים. בנוסח אחר איתא מקק סופרין וגירסתינו נראה עיקר.

והמוציא שלהבת פטור. כתב הרב המגיד ביו"ט פרק משילין ברייתא ע"כ. מתניתין מפורשת להדיא היא ביו"ט דף ל"ט ואפשר דלא גריס לה במתניתין אלא בברייתא וכגירסת הרא"ש והרי"ף וכן הוא בירושלמי ומאי דקשה על רבינו דאמאי לא הזכיר דין הברייתא דקתני המוציא שלהבת כל שהוא חייב ואוקים לה רב ששת כגון שהוציאה בקיסם ודלית ביה שיעורא ואביי בחספא דלית ביה שיעורא ושפייה משחא ואתלי ביה נורא ובריתא דקתני פטור אוקימו לה באדיי אדויי לרה"ר פירש רש"י שהייתה דולקת ברה"י סמוך לרה"ר ונפח בידו ונתק שלהבת והפריחה לרה"ר ע"כ. ואם כן הוה ליה לרבינו לפרש דבכי הא דוקא פטור אבל אם אחז השלהבת בקיסם או בחספא חייב למר כדאית ליה למר כדאית ליה וגם הרא"ש ז"ל בפסקיו העתיק המוציא שלהבת פטור ולא זכר דין חספא וקיסם וראיתי להפר"ח בנימוקיו על רבינו עמד בקושיא זו וכתב שצריך יישוב.

ומאי דנראה לענ"ד אני בעניי להליץ בעד רבינו ודעמיה הוא דס"ל דברייתא דמחייבא במוציא שלהבת דחויא היא ולא קיימא להלכה ואף דרב ששת ואביי אוקימו לה בקיסם או בחספא אינו אלא להסביר טעם החיוב אמנם לענין דינא כולם שוים דגם בכי האי פטור דסוגיא בדוכתה עדיפא וסתם מתניתין תני לן בפרק המצניע המוציא אוכלים פחות מכשיעור בכלי פטור אף על הכלי שהכלי טפלה לו ופסקה רבינו בסוף פרקין וז"ל המוציא פחות מכשיעור אע"פ שהוציאו בכלי פטור שהכלי טפילה לו ואין כוונתו להוצאת הכלי אלא להוצאת מה שבתוכו והרי אין בו כשיעור וכו' וכן כל כיוצא בזה ע"כ. נמצא דהלכה רווחת היא דבאין שיעור בדבר שהוציא אין לחייבו כלל. תו תנן דיו כדי לכתוב שתי אותיות ובגמ' דף צ' בעי רבא אות אחת בדיו אות אחת בקולמוס אות אחת בקלמרין מהו תיקו ופסקה רבינו לקולא מכח הך מתניתין דהמוציא פחות מכשיעור ואף שהוציא הקולמוס והקלמרין עם הדיו אינו חייב מפני שלא נשלם שיעור הדיו בבת אחת והדברים ק"ו לדין השלהבת ותו דהשלהבת הוא דבר שאין בו ממש כלל עד שאמרו דאפילו של ע"ז שריא לגמרי אף דכל כך חמירא דמאומה כתיב ושלהבת גריעה ממאומה אם כן אף שהוציאה באיזה כלי שיהיה לעולם הכלי הוא טפל וכן נראה מדפריך תלמודא ותיפוק לי משום מנא דהיינו לומר דכיון שהשלהבת לא חשיבא כלל ואף דהוא אחשבא לא עדיפא לבטל הכלי לגבה וכמ"ש התוספות ז"ל אלא דהוצרכו לתרץ בדלית ביה שיעורא לאשכוחי מציאות להך חיובא ואין הכי נמי דהוה מצו לתרץ אף דאית ביה שיעורא בטל הכלי לגבה לפי הברייתא דמחייבא דלא לפי דעת המקשן ומשום דגריעה טפי תירץ לו כן. ועוד לאלוה מילין דלו יהא אלא ספיקא דהך ברייתא דמחייב במוציא שלהבת פליגא אסתם מתניתין דשבת די בזה שלא לחייבו מלקות כמ"ש לעיל בשם הרב המגיד דבכל דיני שבת דסלקי בתיקו או דמספקא לן פוסק רבינו לקולא משום דאין לחייב מלקות כי אם בראיה ברורה ואילו רבינו הקדוש אי נמי סתם תלמודא הוה סבירא להו הך מלתא כל כי האי הוה ליה לאתויי במקומו אמתניתין דהמוציא פחות מכשיעור לאשמועינן דשלהבת לפעמים דייניגן ליה כדבר שאין בו שיעור ולפעמים חשיבה לחיובי עלה. הוא הנראה לענ"ד לפי חומר הנושא ודו"ק.

הלכה ו

המוציא זרעוני גינה וכו'. משנה שם ופי' רבינו פחות מכגרוגרת קרוב לגרוגרת והפר"ח ז"ל הכריח דהוא כזית עיי"ש.

המוציא סובין וכו'. משנה שם דף ע"ח ופי' רש"י במקום שאין פחמין צורפין זהב באש של סובין ע"כ. ורבינו פירש שם סובין ידוע וכן יעשו הצורפין ישליכו הסובין על פני הכור בעת ההתכה וכו' פי כור היינו שפת הכור ע"כ.
המוציא מורסן וכו'. תוספתא פ"ט כלשון רבינו ועיין להרב משנה למלך ז"ל. ומ"ש כדי לצבוע בגד קטן נראה דהיינו ג' אצבעות דפחות מזה אינו נקרא בגד.
ומ"ש בספרי רבינו לולבי זרדין. נוסח אחר לולבי זרזין וגרסת התוספתא זרדין.

הלכה ז

המוציא גרעינין וכו'. שם דף צ' ת"ר המוציא גרעינין אם לנטיעה שתים אם לאכילה כמלא פי חזיר וכמה מלא פי חזיר אחת אם להיסק כדי לבשל ביצה קלה אם לחשבון שתים אחרים אומרים חמש ופי' רש"י גרעינין גרעיני תמרה לחשבון כמו שנותנין לסימן עדות לכל דינר פשוט ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו אם לאכילה כגרוגרת וכו' ואם לנטיעה שתים וגירסא זו היא מכוונת אמנם גירסת כגרוגרת ונוסחתינו חמש אינן מכוונים דבברייתא אמרו להדיא אחת. ובתוספתא פ"ט איתא אם לבהמה כמלא פי חזיר עיי"ש.
המוציא אזוב וכו'. תוספתא סוף פ"ט חבילי אזוב הסיאה והקורנית שהכניסן לאכילה כגרוגרת לבהמה כמלא פי גדי לעצים כשיעור העצים להזאה כשיעור הזאה ע"כ.

הלכה ח

המוציא קליפי אגוזים וכו'. משנה שם דף פ"ט ופי' רבינו שם איסטיס ני"ל בלשון ערבי והוא דבר שצובעים בו כעין הרקיע. ופואה בערבי אלפוה והם שרשי עשב אדומים צובעים אדום. סבכה כובע הראש שעושין כמין ציץ על המצח או על הראש ע"כ. ורש"י ז"ל פירש פי סבכה בראש הסבכה שעשאה בקליעה נותן מעט בגד ע"כ. נראה דאינו מפרש כפי' רבינו וכן נראה דהוא גריס פי שבכה ורבינו גריס סבכה. שוב מצאתי נוסח אחר גם בדברי רבינו כאן פי סבכה.
וכן המוציא מי רגלים וכו'. משנה שם ובגמ' תנא מי רגלים עד ארבעים יום והתוספות ז"ל הכריחו שם דיש לגרוס עד ארבעים יום ומחקו תיבת בן אך במסכת נדה קיימו גירסתינו והם דברי רבינו ז"ל ועיין מ"ש פ"ב דציצית דין ה'.
או נתר אלכסנדריאה. הכי אוקמוה התם ובפירוש המשנה כתב רבינו שכל אלו דברים הרוחצין בחוזק ומלבנין וכו' ע"כ. וגירסת רבינו שם קומניאה. ויש נוסח אחר בדברי רבינו כאן קומטא.

הוציא סמנין וכו'. מסקנא דמלתא שם דף צ' ופי' רש"י דוגמא לאירא כדי ליתן באירא של קנה של גרדי ושיעורו מועט ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו כדי לצבוע בהם דוגמא לאורג. והיא היא.

הלכה ט

המוציא דיו וכו'. משנה שם דף ע"ח.

אבל אם הוציא הדיו וכו'. אף דבתוספתא דמייתי מכילתין דף פ' מתנייא סתמא ומשמע דשיעורא שוה מכל מקום בירושלמי איתיה להדיא הכי וכיון דמצינן לפרושי נמי הכי הברייתא דלא תפלוג אירושלמי הכי עדיף טפי ומה גם דלקולא הוא ומסכים הולך לכל מה שכתבנו לעיל דאין לחייב מלקות כי אם בראיות ברורות.

היה בקסת כדי אות אחת וכו'. קצת קשה דמשמע דבתרי לבד הוא ספק ופטור הא אי אפיק כולהו חייב וקשה דאמאי חייב כי היכי דפטרינן ליה בתרתי משום דאין כאן שיעור שלם הכי נמי בתלתא ומלישנא דרבא נמי משמע הכי דבעי רבא התם דף פ' אות אחת בדיו אות אחת בקולמוס אות אחת בקלמרין מהו תיקו משמע דשלשתם קאמר ואפ"ה מספקא ליה ולפי הנראה גם אם הוציא שני קולמוסים או ג' וכן ב' או ג' קלמרין ובכל אחד דיו כדי אות אחת מסתברא דאין לחייבו מלקות דזיל בתר טעמא וכיון דכללא כייל לן דאין לחייב מלקות כי אם בראיה ברורה מנא לן הא ויש ליישב ודו"ק. ובנוסח אחר מצאתי כתוב היה בקסת כדי לכתוב אות אחת ובדיו נשאר כדי אות אחת הרי זה ספק.

הלכה י

המוציא כחול וכו'. משנה וגמרא שם כדברי רבינו והראב"ד ז"ל השיג עליו והרב המגיד ז"ל לא הזכירו כי פשוט הוא עיין עליו.

זפת וגפרית וכו'. קצת קשה דבמתניתין קתני נקב קטן ופי' רש"י כלי שנותנים בו כסף חי סותם פיו בזפת או בגפרית ונוקב בתוך הסתימה נקב דק להוציא בו ואם כן למה השמיט רבינו תיבת קטן ואפשר דמכיון שאין רגילות לעשות נקב באלו כי אם בענין זה סתמו כפירושו.

שעוה כדי ליתן וכו'. בגמרא אמתניתין תנא כדי ליתן על פי נקב קטן של יין וכתב הרב המגיד ז"ל דרבינו לא חש לפרש של יין משום דבלשון קטן הוא מובן ע"כ. וקשה קצת דאם כן למאי איצטריך סתם תלמודא לאתויי התוספתא דקתני של יין הא כבר תני במתניתין קטן ותו קשה קצת דלפי פי' רש"י דפירש דשל יין היינו לאפוקי שמן ודבש הרי דאף דקתני נקב קטן הייתי יכול לטעות בשמן ודבש. אם לא שנאמר דרבינו סבירא

ליה דהברייתא לא באה לפרש כי היכי דלא נטעי דמדקתני קטן הוא מובן מעצמו אלא אגב ארחא קתני של יין ומשום הכי תפס לשון המשנה. ומאי דאיכא לדיוקי אם היין דק מן המים או השמן עיין להפר"ח ולהרח"א בדברי רבינו.

דבק כדי ליתן בראש השפשף. משנה שם. ויש נוסח אחר בדברי רבינו בראש השבשבה. ונוסח אחר השבשבת. ובפי' המשנה כתב ז"ל דבק הוא דבר עשוי בידי אדם כל הנוגע בו יידבק בו ושבשבת הוא הגמא שבראשיה נותנין הדבק קושרין אותה בקנה ומכניסין אותה בקיני העופות ומוציאים האפרוחים ע"כ.

רבב כדי למשוח וכו'. הנה רש"י ז"ל פירש שומן או שמן והתוספות הקשו עליו דשמן נתנו בו חכמים שיעור אחר במתניתין ע"כ. ואפשר דרש"י לא נחית אלא לפירוש תיבת רבב שמשמעותה שמן או שומן כל אחד היכא דשייך ולעולם דשמן גופיה הוא שיעור אחר וכו' ויותר נראה דסבירא ליה דכדי לסוך אצבע קטנה וליתן תחת האיספוגין חד שיעורא הוא ורבינו נמי כתב לעיל דין ב' שיעור השמן ואין עליו שום תפיסה. ועיין מ"ש סוף פ"ג.

הלכה יא

המוציא אדמה וכו'. שם במשנה ופי' רש"י אדמה ארזילי"א ורבינו פירש שם טיט אדום יעשו ממנו חותמות וכו'.

טיט וכו'. ברייתא שם דף פ' וכגירסת רש"י ז"ל ושם נתבאר דין השער שהזכיר רבינו.

זבל או חול וכו'. משנה שם ופי' רש"י כרישא קפלוט ורבינו פי' שם כרתי ובעברי חציר ואת החציר וכו'.

חול גס וכו'. שם חול הגס כדי ליתן על מלא כף סייד. ובדפוס ויניציאה ואמשטרדם כתוב בדברי רבינו כדי לערב עם מלא כף של סיידים.

חרסית וכו'. שם במשנה ופי' רש"י חרסית לבינה כתושה ורבינו פי' שם חרסית טיט החכמה והוא ידוע אצל הרופאים.

סיד כדי לסוד וכו'. משנה וגמ' שם ופי' שם רבינו סיד הוא עברי ושדת אותם בשיד והוא נעשה מאבנים שרופות והיה מנהג למשוח בו הנערות על כל בשרם כמו מלבוש וכוונתן להביא להן הנדות ולמהר הבגרות ולהנעים בשר ע"כ.

עפר ואפר וכו'. בירושלמי שם תנא שמואל עפר ואפר כדי לכסות בו דם צפור קטנה.

צרור אבן וכו'. בגירסתינו במשנה ובגמרא צרור או אבן ורבינו נראה דגריס צרור אבן וכן העתיק הרב המגיד ז"ל וכן מצאתי הגירסא בתלמוד ירושלמי.

הלכה יב

המוציא חבל וכו'. משנה שם דף ע"ח ופי' רבינו שם גמי הוא הגומא ובעברי תיבת גמא. תלאי כמו בית יד שיתלה ממנו ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו כאן כדי לעשות תלוי לנפה וכו' ואף דהיא היא גירסתינו נראית עיקר.

הוציו וכו'. ברייתא שם ופי' רש"י הוצא של לולבי דקל. כפיפה מצרית סל שעשוי מצירי דקל. סיב שגדל סביב הדקל וכו' ע"כ. ויש איזה שינוי מדברי רבינו ללשון אותה ברייתא שלפנינו עיי"ש.

עצם וכו'. משנה שם דף פ"א ופי' רבינו שם תרווד כף הרופאים קטן וכו' ודין הזכוכית במשנה שם ובברייתא קתני סכוכית כדי לפצוע בו שני נימין כאחת ופי' רש"י סכוכית זכוכית ועל שם שסוכין קרי סכוכית ועל שם שהיא זכה קרי זכוכית ע"כ.

הלכה יג

המוציא שתי נימין וכו'. שם דף צ' כלשון רבינו ופי' רש"י קשה של חזיר נימין קשין שבשדרה של חזיר.

מצמר גפן וכו'. קצת קשה דלעיל כתב מוכין כדי לעשות בו כדור כאגוז ומוכין היינו צמר גפן וכן כתב רבינו בפירוש המשנה פ' במה אשה וכו' עיי"ש ואף דבתוספתא פ"י קתני להו כדברי רבינו מכל מקום רבינו שהוסיף ושאר כל הנטווין וכו' משמע דכולם שוים בשיעורא ואם כן מוכין נמי הוא נטווה ואפשר דמוכין דכתב לעיל היינו הפסולת שאינו נטוה. אי נמי כמו שכתב רש"י דכל דבר רך קרוי מוכין בריש במה טומנין עיין שם.

המוציא מן הבגד וכו'. משנה הובאה בגמרא שם דף ע"ט ואמרו כשיעור לטומאה כך שיעור להוצאה.

הלכה יד

המוציא עור וכו'. שם מימרא דרבי חייא בר אמי משמיה דעולא. ומ"ש בספרי רבינו או בעפצה. נוסחא אחרינא כתיבת יד ולא בעפצה.

הלכה טו

המוציא קלף וכו'. משנה ובריתא שם ופירוש דוכסוסטוס עיין לרבינו פ"א דהלכות תפילין דין ז'.

נייר וכו'. משנה שם ופירש רבינו שם וקשר מוכסין הוא הסימן שכותבים לוקחי המעשר ובעלי המכס להודיע כי זה פרע מה שנתחייב וכו'.

המוציא שטר פרוע וכו'. קצת קשה דאמאי לא פסק נמי דשטר שלא נפרע עדיין שיעורו בכל שהוא כמשמעות אידך ברייתא התם דף ע"ח ויש ליישב. שוב ראיתי להרח"א נר"ו שעמד בדברי רבינו עיין עליו.

הלכה טז

המוציא בהמה וכו'. משנה וגמ' שם דף צ"ד.

ואם היה כפות או חולה. כתב הרב המגיד דהוציאו ממ"ש שם והני פרסאי כמאן דכפיתי דמו ע"כ. וקצת קשה דלא קאי הכי דדחי התם רמות רוחא הוא דנקיט להו ותו דתפוק לי מכפות ואפשר נמי דנפקא מברייתא דפרק האורג הצד את החולה פטור וק"ל.

והאשה מדדה וכו'. דף קכ"ח משנה כלשון רבינו ופי' רש"י אחזתו בזרועותיו מאחוריו ומסייעתו והוא מניע רגליו והולך. שנוטל אחת ומניח אחת שהתינוק מניח את רגליו כשמניח אחד מגביה אחד ע"כ. ובגמרא תנא האשה מדדה את בנה ברה"ר ואצ"ל בחצר וממ"ש רבינו בזמן שנוטל אחת ומניח אחת משמע ודאי אבל אם היה גורר אסור כלישנא דמתניתין וקשה דאמאי אסור הא אדם חי נושא את עצמו וליכא למימר דקטן ככפות דמי דאם כן היכי פסק לקמיה דהמוציא תינוק חי וכיס תלוי בצווארו חייב משום הכיס ליחייב נמי משום תינוק וכי האי גוונא הקשו התוס' עיי"ש ולרבינו י"ל דלעולם קטן כבהמה וככפות דמי היינו דוקא קטן שאינו יכול להלך ברגליו אבל תינוק דהיינו יותר גדול לא אמרינן ביה ככפות דמי על דרך שכתב הר"ן ז"ל פ' נוטל עיי"ש. שוב מצאתי להר"מ בן חביב ז"ל סימן ס"ט שעמד גם הוא בקושיא זו ותירץ קרוב למ"ש שלי"ת עיי"ש באורך.

הלכה יז

המוציא תינוק וכו'. שם דף קמ"א וכבר הוכחנו דבתינוק גדול קצת איירי.

מקופלין על כתפו. נוסח אחר על כתפיו וכן היא גירסת הרב ב"י עיי"ש.

הלכה יח

המוציא חגב וכו'. משנה שם דף צ' ופי' רבינו שם וענין אמרו חגב חי כל שהוא ר"ל אפי' היה קטן ביותר.

המת והנבלה וכו'. משנה שם דף צ"ג ובריייתא דף צ"ד.

הלכה יט

היה שם כזית וכו'. משנה וגמרא שם ומ"ש אבל אם הוציא חצי זית מכזית ומחצה פטור. נ"ב אבל אם הוציא כזית שלם מסתברא ודאי דחייב וכ"כ התוספות.

הלכה כ
בד"א וכו'. משנה וגמ' שם דף צ' וקצת קשה דלעיל דין ז' כתב אם לזריעה שתים והכא חייב באחת לחוד והדבר מבואר דלעיל ר"ל אותם גרעינין שראוים לזריעה ולא שהוא הוציאם לזרע וכמ"ש התוס' ז"ל וכן כתב הרב משנה למלך ז"ל עיי"ש.

הלכה כא
המצניע וכו'. מבואר בגמרא שם ועיין להרב משנה למלך ז"ל.
זרק זה וכו'. שם אמתניתין דחזר והכניסו אינו חייב אלא כשיעורו פריך פשיטא ומתרץ אביי הכא במאי עסקינן כגון שזרקו לאוצר ומקומו ניכר מהו דתימא כיון דמקומו ניכר במלתיה קמייתא קאי קמ"ל מדזרקיה לאוצר בטולי בטליה ע"כ. ורבינו נראה דמפרש לה שזרקו לאוצר קודם שחזר והכניסו והרב המגיד ז"ל כתב דמתוך דברי רבינו נראה שחזר והכניסו רוצה לומר הוציאו דקי"ל הכנסה נמי הוצאה קרי לה ולענ"ד נראה יש לישב כמ"ש. והרח"א נר"ו עמד בדברי הרה"מ ויש לישב עיין עליו.

הלכה כב
דבר שאין דרך וכו'. משנה שם דף ע"ה ובגמרא לאפוקי דם נדה וכל שכן עצי אשרה דלא חזו למידי ומאיסי ועיין להרב המגיד ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו והצניעו אחר. בנוסח אחר איתא והצניעו אחד והיא נוסחא יותר נכונה ודו"ק.

הלכה כג
המוציא חצי שיעור וכו'. שם דף פ' מימרות דרבא ומסקנא כדברי רבינו זכרונו לחיי העוה"ב.

הלכה כד
הוציא חצי שיעור וכו'. כל זה בברייתא שם ועל פי דברי רבא.

הלכה כה
המוציא פחות מכשיעור וכו'. כל זה נלמד מהסוגיא שם דף צ"א.

הלכה כו
המוציא כגרוגרת וכו'. כל זה בעיות שם ופסק כאם תמצא לומר כדרכו הטוב בכל מקום.

הלכה כז
הוציא כגרוגרת וכו' הרי זה ספק. פסק לקולא משום דלא אפשיטא התם וקצת קשה דאמאי נקט לישנא דספק ולא אמר פטור כדרכו בשאר מקומות וכן נמי לעיל דין ט' היה בקסת כדי אות אחת וכו' אם לא שנאמר דעדיף מפטור קאמר ודו"ק.

זרק כזית אוכלים וכו'. גם זה שם ולא איפשיטא. ואם תאמר דבגמ' הבעיא היא בכזית תרומה ודקדקו התוספות דדוקא כזית תרומה משום דאיכא איסור לאכלה בטומאה וכו' וכן כזית חולין כיון דאין איסור לאכלו בטומאה לא שייך למימר מגו דמצטרף לענין טומאה מצטרף לענין שבת וכן הקשה הרב המגיד ז"ל ושכ"כ הרמב"ן והרשב"א ז"ל ולרבינו אפשר דס"ל דתרומה לאו דוקא ואף בחולין שייך לומר חזי לאיצטרופי לענין טומאה מיהא וזה משום דקשיתיה כדפריך תלמודא אי לענין שבת כגרוגרת בעינן אמאי לא פריך נמי מאי איריא תרומה והיא קושית התוס' וכן בכולא סוגיא לא הוזכר אלא אוכלין סתם אלא משמע דתרומה לאו דוקא. שוב ראיתי להרח"א נר"ו שכתב דרבינו לא הוה גריס תרומה ע"כ. והכי מסתברא ועיין עוד להרב משנה למלך ז"ל.

הלכה כח

המוציא פחות וכו'. שם דף צ"ג משנה שם כלשון רבינו זולת תיבת ואוכלין דתנן התם ורבינו כתב סתם דמשמע כל מילי ונראה דלא הוה גריס ליה אי נמי הוה גריס ליה והשמיט תיבת אוכלין לאפוקי ממה שאמרו בירושלמי והיא השגת הראב"ד ז"ל שלא נאמר זה אלא בתותים וכיוצא דצריכים כלי על כל פנים ומשמע מינה הא לאו הכי לא אמרינן שהכלי יהיה טפל והרב המגיד ז"ל כתב שבפ' נוטל משמע להדיא כדברי רבינו [והיא שם דף קמ"א] ופליג אגמרא ירושלמי או דבירושלמי לאו דוקא קאמר והראשון נראה.

המוציא קופת הרוכלין וכו' משנה שם דף צ' ופי' רש"י רוכלין מוכרי בשמים לקשוטי נשים ויש להם קופות קטנות לצרורות בשמים ע"כ. ונתבארו כל דברי רבינו.

פרק יט

הלכה א

כל כלי המלחמה וכו'. משנה בשבת דף ס' לא יצא האיש לא בשריון ולא בקסדא ולא במגפים ואם יצא אינו חייב חטאת ותו תנן התם דף ס"ג לא יצא האיש לא בסיף ולא בקשת ולא בתריס ולא באלה ולא ברומח ואם יצא חייב חטאת ופירש רבינו שם שריון ידוע שריון קשקשין קסדא כובע של ברזל מגפים מלבוש של ברזל יתכסה בו האדם בשעת המלחמה כדי שלא יכו אותו ויפול ע"כ. ומדכתב כדי שלא יכו אותו ויפול משמע שהוא דבר המעמיד הרגלים והוא קרוב למ"ש כאן עוד פירש שם תריס הוא המגן ואלה גנה מעץ ואין בין המגן והאלה אלא שהמגן תבניתו כמו משולש ואלה תבניתו עגולה

ושניהם מעץ ע"כ. אמנם רש"י ז"ל פירש דאלה שאמרו בגמרא שהוא קופלא דהיינו מצוק"א ע"כ. והוא כלי מלחמה גמור ועיין מה שכתבתי בזה בפ"ח דהלכות תשובה.

הלכה ב

אין יוצאים וכו'. משנה שם ובגמרא הביאו מעשה דעל ידי המסמרין שהיו בסנדליהן נהרגו כמה נפשות מישראל ולכך החמירו בו ואסרוהו אפי' ביו"ט ועיין להתוספות שם ודקדק רבינו לכתוב שסמרו לחזקו לאפוקי אם המסמרין עשויין לנוי דשרי כדמשמע בגמ'.

ומותר לצאת וכו'. היינו קמרא דרב ששת ללישנא בתרא שם דף נ"ט ודקדק רבינו לכתוב וכל שהוא תכשיט מותר לאורויי לן דבאיש אין לגזור שמא יראה לחביריו כדרך שגזרו באשה שהאיש אינו מתפאר בתכשיטיו כמו האשה שדעתה קלה וכך מפורש בירושלמי וכן פירש ר"ת הביאו הרב המגיד ז"ל וכן יש ללמוד מדין טבעת שכתב רבינו לקמן. ומ"ש והוא שלא יהיה רפוי וכו' מהסוגיא שם דף נ"ח ומלתא דסברא היא דיש לחוש שמא ישכח ויביאנו.

הלכה ג

טבעת שיש עליה חותם וכו'. שם דף נ"ז והרב המגיד ז"ל פירש הסוגיא לדעת רבינו אלא דבמ"ש דמימרא דעולא דוחליפיהן באיש קאי נמי אפטור ולפ"ז בטבעת שיש עליה חותם האיש פטור ואם כן למה כתב רבינו דהאיש מותר ואף שסיים הרה"מ לא עוד אלא שבטבעת שיש עליה חותם האיש מותר אפי' לכתחילה קשה דכיון שפירש מלתיה דעולא אפטור נמי על כרחך משום איש איצטריך דאלו באשה תנן לה בהדיא במתניתין דלעיל דבטבעת שאין עליה חותם ומחט שאינה נקובה פטורה ואף דבאמת איצטריך לפרש כן משום פטור דמחט נקובה באיש מ"מ מנא לן לאפלוגי בטבעת אם לא שנאמר דמסתברא להתיר הטבעת לאיש שהוא תכשיט לו וליכא למיחש שמא יראהו כמ"ש הרה"מ לעיל בשם ר"ת ז"ל וכן סיים ז"ל כאן מה שאין כן במחט וק"ל ועיין להר"ן ז"ל בדברי עולא הנ"ל. ובעיקר הדין עיין להרב ב"י סימן ש"ג והמפרשים ז"ל.

הלכה ד

לא תצא אשה וכו'. כבר נתבאר ולמ"ש

ונהגו כל העם וכו'. כתב עליו הרב המגיד ז"ל דמנהג חסידים הוא באותם הארצות ואילו היה אפשר להחזיר כל המקומות לאותו מנהג היה טוב מאד ע"כ. ועיין להרב ב"י ז"ל.

הלכה ה

והאשה פטורה מפני שהיא מתכשיטיה. בגמ' דף ס' בעי למאי חזיא ומתרגם רב אדא נרשאה קמיה דרב יוסף הואיל ואשה חולקת בה שערה בשבת למאי חזיא אמר רבא טס של זהב יש לה על ראשה בחול חולקת בה שערה בשבת מניחתה כנגד בית פדחתה ופי' רש"י ובשבת למאי חזיא הרי בשבת אינה חולקת שערה והתוס' הקשו עליו דמנא ליה דאסור לחלוק השער בשבת וכו' עד כאן. ואפשר דאין כוונת רש"י ז"ל לאיסור אלא לומר דאין רגילות ואיך שיהיה קשה קצת לרבינו למה השמיט טעמא דמניחתה כנגד פדחתה וכן הקשה התוס' יו"ט וסיים עוד דאע"ג דס"ל דבשבת רשאית לחלק שערה וכו' אפ"ה מטעם חולקת לא הוה שרי דאכתי לאו תכשיט הוא אלא כלי שעל ידי מלאכתו מתקשטת אבל אינו תכשיט בעצמו ע"כ. ואפשר דכיון דסוף כל סוף דין תכשיט יש לו ואינו אסור אלא משום חשש שמא תראה לחברותיה וכבר הזכירו רבינו לא חש לפרש כיון דלא נפקא לן מידי לענין דינא.

שהוא מתכשיטיו. נוסח אחר שהוא כדבר וכו'.

לפיכך אצעדה וכו'. היינו בירית דקתני מתניתין ומשמעות הגמרא שם דשל זרוע אסורה וכמו שכתב רש"י ז"ל וכן משמע מדברי רבינו בפירוש המשנה וכאן ביאר דעתו להתיר שניהם וצ"ל דשאני טומאה משבת בזה וכ"כ הרב המגיד ז"ל וכן דעת הרב ב"י ז"ל בשו"ע שהביא דעת רבינו בסתם ודעת רש"י בשם יש אומרים לפי הכלל המסור בידנו דסתם ואח"כ יש אומרים דעתו לפסוק כסתם כמ"ש הרב כנסת הגדולה ז"ל בכמה מקומות.

הלכה ו

לא תצא אשה וכו'. שם דף נ"ז משנה וגמ'.

ולא בציץ וכו'. היינו טוטפת וסרביטין המוזכרין במשנה והובאו ג"כ בבריתא שם והראב"ד ז"ל השיג על רבינו ועיין להרב המגיד ז"ל ובפירוש המשנה לרבינו ובמ"ש בפרקין דין י'.

ולא בעטרה וכו'. היינו עיר של זהב ופי' שם רבינו כליל של זהב של צורת ירושלים והיתה אצלם תכשיט ע"כ. והרב המגיד ז"ל הכריח שזה נקרא עטרה בגמ' עיי"ש. ודין הכבלים וטעמם מבואר במשנה ובגמרא שם.

הלכה ז

לא תצא אשה בקטליא. נוסח אחר בקטבלא ונראה שהיא גירסא מוטעית. וכל אלו החלוקות נתבארו במשנה ובגמרא דף נ"ז וס"ב ונ"ט וס"ד ודין השן יתבאר בסמוך בע"ה.

הקבועה נ"א הקשורה והיא היא.

הלכה ח

כל שאסרו חכמים וכו'. מימרא דרב דף ס"ד ועיין להרב המגיד ז"ל ובמה שאכתוב לקמן בע"ה.

והיוצאת בצלוחית וכו'. משנה וגמרא שם דף ס"ב.

הלכה ט

יוצאה אשה וכו'. משנה שם דף ס"ב, ועיין לרבינו בפירושו להמשנה.

ולא תצא הזקנה בשל ילדה וכו' אבל ילדה יוצאה בחוטי זקנה. בגמ' דף ס"ד תנא ובלבד שלא תצא ילדה בשל זקנה וזקנה בשל ילדה ופריך בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה ואתי לאחוויי אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה איידי דתנא זקנה בשל ילדה תנא נמי ילדה בשל זקנה ופי' רש"י ובלבד שלא תצא זקנה בחוטי שער של ילדה וילדה בשל זקנה ולבנות על שחורות או שחורות על לבנות מאיס ואתי למשלף ע"כ. ומשמע דאתא לפרושי מאי ניהו זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה. ולכאורה קשה דבגמרא פריך בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה אלא ילדה בשל זקנה אמאי גנאי הוא לה משמע דטעמא דגנאי דהיינו מאיס מורה היתר ושבח מורה איסור הפך דברי רש"י מן הקצה אל הקצה כמבואר וגם טעמא דאתי לאחוויי לא נאמר אלא במידי דשבח אבל אם הוא לגנאי שרי. ואפשר במאי דאיכא לדיוקי בדבריו תו דמשמע דלבנות על שחורות מלתא באנפי נפשה היא מדכתב ולבנות וכו' דאם לא כן הוה ליה לכתוב דהיינו וכיוצא בהאי לישנא ותו דמי שאל לו אות על זה כיון דסתם תלמודא מצדד אצדודי עלה דמלתא אלא משמע דהכי קאמר בלבנות על שחורות לא קמבעיא לן דפשיטא דאסיר משום דאתיא למשלף דלמא מחכו עלה כי קמבעיא לן בשוים דהיינו שחורות על שחורות דאין בהם כל כך גנאי והשתא אתי שפיר דהגמ' פריך בשלמא זקנה בשל ילדה שבח הוא לה ואיכא למיחש דאתיא לאחוויי דקרוב לטעות בדבר אלא ילדה בשל זקנה אמאי אסיר הא גנאי הוא לה אם תראה דבר זה לחברותיה ולמחכו עלה ליכא למיחש דכיון שהם שוים אין קפידא בדבר וגם לא חזו לה ומשני איידי וכו' שוב ראיתי לרש"ל ז"ל שהגיה בשמעתין ואתיא לאחוויי ובהכי מצינן לפרושי דכי קתני שבח הוא רוצה לומר דהוה אמינא הכי וקמ"ל דגנאי הוא לה ואסיר אלא ילדה בשל זקנה מאי קמ"ל פשיטא דהא גנאי הוא לה ודאי ואיכא למיחש לדילמא מחכו עלה ומשני איידי ונמצא לפי זה דכולהו משום גנאי נינהו וכפשטן של דברי רש"י ז"ל וכן פירשו התוס' ז"ל.

אמנם רבינו גריס ואתי לאחוויי ומפרש כפירוש קמא שכתבנו לדעת רש"י אלא דלא נחית ללבנות ושחורות וכי משני איידי רוצה לומר דאינו לפי האמת וכו' והרב המגיד

ז"ל כתב דגריס כדי נסבא דלעולם ילדה בשל זקנה משרא שרי ע"כ. והקושי מבואר דהיכי נימא דקתני שקרא משום אגב ובמקום היתר ליתני איסור וכמ"ש מרן ז"ל הגם דמ"ש הוא ז"ל שגירסא אחרת היתה לו הוא דוחק. והנה גירסת כדי נסבא איתא להרי"ף ז"ל וכתב עלה הר"ן וז"ל שבח הוא לה וכיון דדרכה בכך איצטריך לאשמועינן דאסור משום דזמנין דמחכו עלה אבל ילדה בשל זקנה גנאי היא לה וכיון דלאו אורח ארעא לא איצטריך לתנא לאשמועינן דהאי עבדא נמי הכי פשיטא דאיכא למיחש דלמא מחכו עלה ומשני כדי נסבא בחנם ואגב גררא נקטיה עכ"ד. ומכאן קשה נמי להרה"מ ז"ל דמה תיקן באמרו כדי נסבה דמשמע דהכי גריס רבינו ולא גריס איידי וכו' הא אף לגירסת הרי"ף דגריס לה מפרשה הר"ן לאיסור כפשטא דשמעתא. אלא דתמהני מדברי הרב שלטי הגבורים שם שכתב דרבינו מתיר ילדה בשל זקנה ושהר"ן מסכים לפירושו וסיים ומדגריס רב אלפס בגירסתו כדי נסבא אם כן משמע דכדברי המיימוני סבירא ליה ע"כ. והא ליתא לא בהר"ן וגם לא בהרי"ף דהר"ן כתב להדיא לאיסור וגם על הרי"ף דגריס כדי נסבא פירש ז"ל לאיסור ובאמת תמיהא מלתא טובא וצל"ע. שוב ראיתי להכנה"ג שעמד בזה ולא תירץ כלום עיי"ש.

ואחר החיפוש בספרי בעלי הכללים ז"ל הוה נראה לענ"ד לסיועי הך סברא דהרב המגיד ז"ל דלפעמים תני אפכא משום איידי ולא חייש. מההיא דפ"ק דכתובות דף ב' למאי דבעי תלמודא חלה הוא מהו וכו' ואת"ל חלה הוא מעלה לה מזונות חלתה היא מהו וכו' פשיט רב אחאי הגיע זמן ולא נשאו אוכלות משלו ואוכלות בתרומה לא נשאו לא קתני אלא [לא] נישאו היכי דמי אי דקמעכבן אינהי אמאי אוכלות וכו' אלא לאו דאיתניס כי האי גוונא וקתני אוכלות משלו ואוכלות בתרומה א"ר אשי לעולם אימא לך כל אנסא לא אכלה ודקא מעכבי אינהו ובדין הוא דאבעי ליה למתני לא נשאו ואיידי דתנא רישא בדדהי תנא נמי סיפא בדדהי. הרי דאף דהקפידה אינה אלא בדקמעכבי אינהו אכלה אם מעכבי אינהי לא אכלה תני בדידה משום איידי ודלא כהתוס' דהתם דמכח זה רצו להכריח דאינהו נמי קאמר ולא דדוקא קאמר והכריחו זה דמשום איידי אין לשנות טעות בסיפא עד כאן ורבינו לא סבירא ליה הכי. תו איכא לסיועי מההיא דפרק אלו מגלחין (מועד קטן דף כ"ג) בני יהודה ובני גלילא הני אמרי יש אבילות בשבת והני אמרי אין אבילות בשבת מאן דאמר יש אבילות בשבת דקתני עולה מ"ד אין אבילות בשבת דקתני אינה מפסקת אי סלקא דעתך יש אבילות בשבת השתא אבילות נהגא אפסוקי מבעיא ואלא הא קתני עולה איידי דקבעי למתני סיפא אינן עולין תני רישא עולה וכו' הרי מהכא נמי מוכח דתני איפכא משום איידי כההיא דפ"ק דכתובות וגם התוספות שם

דחו הפשט מכח דאין שיטת התלמוד כן עיי"ש. תו אשכחן כי האי גוונא בפ"ק דביצה דף י"ב אושפיזכניה דרבא בר רב חנא הו"ל אסורייתא דחרדלא א"ל מהו לפרוכי ומיכל מנייהו ביו"ט לא הוה בידיה אתא לקמיה דרבא א"ל מוללין ומפרכין ביו"ט אתיביה אביי המולל מלילות מערב שבת למחר מנפח וכו' המולל מלילות מערב יו"ט למחר מנפח וכו' מערב יו"ט אין ביו"ט לא אפי' תימא ביו"ט איידי דתנא רישא מערב שבת תנא סיפא נמי מערב יו"ט ע"כ. הרי דתני היפך משום איידי דהרי לא שרי אלא מערב יו"ט. כל זה ראיתי להליץ בעד הרה"מ ז"ל על פי דברי רבינו דאפילו באיידי אשכחן לה הכי מכל שכן בכדי נסבא.

האמנם אחוך שמע לי הא דאיתא בפ"ק דקידושין דף ה' ת"ר כיצד בכסף נתן לה כסף או שוה כסף ואמר לה הרי את מקודשת לי וכו' הרי זו מקודשת אבל היא שנתנה ואמרה היא הריני מקודשת לך וכו' אינה מקודשת מתקיף לה רב פפא טעמא דנתן הוא ואמר הוא הא נתן הוא ואמרה היא אינה מקודשת אימא סיפא אבל היא שנתנה לו ואמרה היא לא הוו קידושין טעמא דנתנה היא ואמרה היא הא נתן הוא ואמרה היא הוו קדושין רישא דוקא סיפא כדי נסבה ותני סיפא מילתא דסתרא לה לרישא אלא וכו' הרי לך דאף דמתרץ כדי נסבה לא תוכל שאת דמשום איידי תני אפכא או שקרא כי הכא ולכך האמת נראה דרבינו הוכרח לפרש הך תוספתא דשבת הכי מדפריך תלמודא אמאי וכו' דלשון זה מורה היתר כלומר אמאי אסיר ומדיוקא דתוספתא דלא קתני לא תצא זקנה בשל ילדה ולא ילדה בשל זקנה על פי גירסת התוס' ז"ל אלא וילדה בשל זקנה ומדלא תני ולא ש"מ דרוצה לומר וילדה בשל זקנה שרי וכה"ג אשכחן ולא הוי סתירה ולא טעות אלא סתם תלמודא הוה ס"ד הכי מעיקרא אבל לפי האמת לא ודו"ק.

מעתה אבא אעי'ר במה שיש לעמוד בדברי רבינו ומטינא לה מהרב לחם משנה ז"ל דכיון דבגמרא אמרינן דילדה בשל זקנה גנאי הוא לה ופסק רבינו דשריא שמע מינא דס"ל דכל מידי דמגניא לא אתיא לאחוויי ולעיל גבי שן של זהב פסק כחכמים דס"ל דאתיא לאחוויי אף דמגניא כמבואר מהש"ס ודברי רש"י בשם רבותיו. עוד הקשה ז"ל לדעת רבינו דבגמרא אמרו איפכא וצריכא דאי אשמועינן דידה משום דלא מאיס ולא מחכו עלה וכו' משמע דכל היכא דמגניא טפי אתי למשלפא ואם כן מאי פריך הגמ' גנאי הוא לה מאחר שבתחילה אמרו השיטה איפכא וצ"ע ע"כ תוכן דבריו. והנה מבואר הדבר דממ"ש רבינו בשן של כסף דמותר מפני שאינו ניכר מכלל דטעם האיסור בשל זהב מפני שהוא ניכר ואית לן למיחש דילמא מחכו עלה ובפירושו להמשנה כתב וז"ל וחכמים אומרים שתעקור ותראה ברה"ר ולפיכך אסור לצאת בו ע"כ. ואם כן צריך לומר

לדעתו ז"ל דשני חששות יש אף דאינה אלא אחת דדילמא מחכו עלה ותראה לחברותיה ואתיא לאתויי ד' אמות ברה"ר הנה כי כן החששא היא קרובה שבקל תוציאו וכו' מה שאין כן בחוטי השער שהם קלועים וקשורים בשערה כמו שהקדים רבינו וגם לא מינכר כל כך כמו שן שבעל כרחה פותחת פיה ותכף הוא נראה אף דמגניא בהו לא חשו חז"ל שתתיר הקשרים והקליעה בשביל זה כי לא תחוש כל כך מכל שכן שכבר היא ניכרת שהיא ילדה והמוחש לא יוכחש. ודרך זה צריכים אנו לאמרו גם לדברי חכמים דמתניתין בהכרח לפי גירסת רבינו בש"ס שהרי התירו ילדה בשל זקנה ואסרו השן של זהב כמבואר ולקושיא שניה שהקשה ז"ל יש לומר דכי עביד תלמודא צריכותא גבי שער הוא דעביד ליה דאיצטריך של חברתה ובהמה דהוה אסרינן משום דמגניא וכו' וקאמר דאפ"ה שרי וכיון דגלי תלמודא דבכי הא במידי דמגניא ליכא למיחש פריך ליה בכח דאמאי אסר דלפי המושכל הראשון דעליה קיימא הא משום גנאי הוה לן למשרי דאם לא כן אמאי התרנו בשל חברתה ושל בהמה כיון דסוף כל סוף הוי גנאי לה ומתיישב הלשון הרבה לפי זה דפריך אמאי דר"ל מאיזה טעם אסרינן כיון דגנאי הוא לה כן יש לפרש לדעת רבינו וקל להבין.

הלכה י

יוצאה אשה בחוטין וכו'. מבואר במשנה ובגמרא דף כ"ז ודף ס"ה גבי אבוה דשמואל וכו'.

יוצאה אשה בכליל וכו'. היינו עטרה שהזכיר לעיל דין ו' ועיין מ"ש שם ועיקר הדין שם דף נ"ט כלילא שרי וכו'.

הלכה יא

ויוצאה אשה וכו'. משנה וגמרא שם דף ס"ד וס"ה וכרבא ובפירושו להמשנה שם הצריך שיהיה קשור קשר מהודק וכאן לא חש לבאר דזיל בתר טעמא.

הלכה יב

ויוצאה בפלפל וכו'. משנה שם ובגמרא פלפל לריח הפה גרגיר מלח לדורשיני ופי' רש"י לדרשיני לחולי השינים ע"כ. משמע דאינו מפני ריח הפה אלא לרפואת השינים וכן פירש במשנה להדיא ולרבינו שכתב שניהם לריח הפה קשה דלמה חילקום בגמרא הוה להו לומר דשניהם לריח הפה וראיתי בפירושו להמשנה שכתב וז"ל ומה שתתן האשה פלפל או מלח והדומים להם הוא להעביר ריח הפה אם יש בה זוהמא או ריח רע ע"כ. מזה משמע דמפרש דיש שני מיני ריח הפה אחד מחמת זוהמא וכיוצא ואחר דרך טבע כמו שמצינו בהרבה בני אדם ואותו שתועיל לו המלח היינו דרשיני שאמרו בגמ' אכן

אכתי קשה דאם גם המלח מעביר ריח הפה כדברי רבינו אמאי לא חייבו חז"ל למוציא מלח כל שהוא כדרך שחייבו למוציא פלפל כל שהוא משום דחזי לריח הפה כדאיתא להדיא בדף צ' והזכירו רבינו בפי"ח דין ה' ובשלמא לפירוש רש"י ניחא דאינו לריח הפה כדאמרן אבל לרבינו קשה. ואולי יש לומר על פי מה שאמרו שם דף ע"ז כל מלתא דשכיחא ולא שכיחא אזול רבנן בתר דשכיחא אפילו לקולא וא"כ זוהמת ריח הפה לא שכיחא כל כך וסתם מלח תשמישו לאכילה לתבל והוא נכלל במ"ש תבלין כדי לתבל ביצה קלה ועיקר תיבול הביצה הוא במלח דהיאכל תפל מבלי מלח כתיב.

ולא תתן לכתחילה בשבת. רבינו לא סיים ואם נפל לא תחזיר וכמ"ש הרב המגיד ז"ל שסמך לדין הרטיה פכ"א וכו' ע"כ. וכמ"ש לקמיה ד"ה ויוצא בקליפת וכו' ועיין להתוספות בערובין דף ק"ב ע"ב דמדמי דין זה לדין הרטיה וכדברי הרב ז"ל.

יוצאות הנשים וכו'. משנה שם ופירש שם רבינו קסמין עצים קטנים עגולין היו מכניסין אותן בנקבי אזניהם כדי שלא יסגר הנקב. פרופות. כמו כרוכות. רעולות. כמו פעמונים או זגין וכו' והוא מין ממיני החלי וכו' ע"כ.

הלכה יג

יוצא אדם וכו'. תוספתא פ"ו ויש שם איזה שינוי מדברי רבינו ויש לישב ועיין להרב המגיד ז"ל ובדברי רבינו פכ"א. ויש נוסח אחר בדברי רבינו יוצא אדם בקיסם שבאזנו ונראה שהיא יותר נכונה.

ובלבד שלא יכרוך עליהם חוט או משיחה וכו'. קצת קשה דלעיל גבי מוך גופיה התיר בקשור והיינו בהכרח בחוט או משיחה ואמאי לא אמרינן דחשובין הם אצלו ואפשר דכאן איירי בכריכה אחרת מלבד הקשר שצריך בהכרח ליישב המוך על המכה שאם לא כן תפול לארץ ולהכי אסר רבינו שהרי דבר יתר הוא והוי משוי מה שאין כן לעיל דאין כאן כי אם הקשר ההכרחי כדי שלא יפול ודייקי נמי דברי רבינו שכתב כאן לשון כריכה ולעיל לשון קשירה ודו"ק.

ובסלע שעל הצינית וכו'. משנה שם דף ס"ה ואמרו בגמ' צינית בת ארעא ופי' רש"י מכה שהיא תחת פרסת הרגל וקושר בה סלע לרפואה ע"כ. ורבינו בפירוש המשנה כתב שהוא חולי הנקרא בערבי סלע"א וחכמים קורין אותו בת ארעא לעובי חלטיה [והרה"מ גריס לעובי חמרה] וקושי עצמה וסלע כמו פשוט מפותח מכסף או נחשת וזולתו כי סגולת התועלת היא בפתוח ע"כ. והוא חולי מעין האסכרה בב מינן.

ובביצת החרגול וכו'. שם דף ס"ו ופירש שם רבינו חרגול מין חגב וזה יועיל לחולשת עצבי הירכים בסגולה ושן של שועל יעשה לשינה ומי שיקח שן של שועל חי ויתלה

אותו על מי שארך שנתו מקיצו ואם לוקח משועל מת יעשה להיפך וכמו כן יזמו בעלי סגולות כי כשיוקח מסמר מעץ הצלוב ויתלה אותו על גרגרת מי שיש לו קדחת שלישית יועיל לו וכו' כי העיקר אצלנו כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ועל זה לא אמר הכתוב ולא תלכו בחוקות הגויים ע"כ. ומה שהוסיף כאן רבינו ובכל דבר וכו' והוא שיאמרו וכו' דבר פשוט הוא וראוים הדברים למי שאמרן.

הלכה יד

יוצאה אשה וכו'. שם בברייתא דף ס"ו ומ"ש שנתכוון ושקלו לרפואה. נראה שאינו מפרש כפי' רש"י שפירש שמעצמו נקרה משקל זה ממש עיי"ש דשנתכוון ושקלו משמע שמעשה ידי אדם הוא אמנם מתיבת שנתכוון שכתב ז"ל משמע דר"ל כפירוש רש"י ז"ל ודו"ק ובהרב המגיד שכתוב והוא דאיבון ותקל. צ"ל דאיכוון ותקל והיינו נתכוון שכתב רבינו.

יוצאים בקמיע וכו'. משנה וגמ' שם וכרב פפא ודלא כפי' רש"י ז"ל עיי"ש ועוד ביארו שם דכל מין קמיע קאמר בין של כתב בין של עיקרין ואפי' חולה שאין בו סכנה ורבינו כתב סתם והכל במשמע וכ"כ הרב המגיד ז"ל ועיין להרב ב"י סי' ס"א והרב מגן דוד [ט"ז] שם באורך.

הלכה טו

מי שיש ברגלו מכה וכו'. שם ובגמרא דף ס"א כחייא בר רב.

ולא יצא קטן וכו'. ברייתא דף קמ"א ורבינו מפרש מרופט שאמרו שם דר"ל רפוי ודלא כפי' רש"י שפירש קרוע וכו'.

ואין הקיטע וכו'. משנה דף ס"ה ובגמרא ושם פירש רבינו קב הקיטע גומא שיכניסו בה קצוות הבשר עד שיבש ונשאר יוצא לחוץ ממי שקטעו ידו או רגלו ולא כוונו החתך וכו' אנקטמין כמו מנעל מעץ ע"כ. ועיין עודלהגהות מיימוני בפי' קב הקיטע קרוב לדברי רבינו.

הלכה טז

יוצאין בפקריון וכו'. ברייתא שם דף נ' ופי' ז"ל שהוא פשתן סרוק ומ"ש בזמן שצבען בשמן. ופי' רש"י בזמן שצבען בשמן גלי דעתיה דלמכה קיימי להניחו עליה בשבת דלאו לרפואה נינהו אלא שלא ישרטו מלבושיו את מכתו והוה ליה כמלבוש דעלמא ע"כ. נראה פשוט דרוצה לומר בשמן ואף דלשון צביעה לא שייך בשמן מכל מקום כיון שטבע השמן לשנות מראית הדבר בהכרח אם כן כל שינוי מראה מקרי צביעה ומסתבר נמי מדברי רש"י דעביד ליה שלא ישרטו מלבושיו את מכתו דעל ידי רכוכו בשמן לא יזיק

לו דאילו צביעה ממש הצבע מקשה ומכווץ הבגד כמבואר במוחש וכתבתי זה מפני שראיתי מי שרצה לפרש צבע ממש ותיבת בשמן פירש בשם אותה מכה ונסתייע מדברי רש"י אלה והשבתי לו דאדרבא איפכא מסתברא כאמור. ועוד דאם כן הוה ליה לומר לשמן בלמ"ד ולא בבי"ת. אי נמי לשמה דאז היה מורה על המכה. ותו כיון דלאו לרפואה היא מאי איריא הך צביעה וקל להבין. שוב מצאתי נוסחא אחרינא שמחקו תיבת בשמן.

הלכה יז

יוצאין בשק עבה וכו'. ברייתא בנדרים דף נ"ה ופי' רש"י סגוס עבה מין שק הוא עבה טפי מיריעה וכו' ע"כ. ודין הכר והכסת שהזכיר רבינו הובא בשבת דף קמ"ו בי סדיא וכו' ומסקנא כדברי רבינו.

הלכה יח

יוצאין בזוגין וכו'. משנה וגמרא שם דף ס"ז.

ויוצא העבד וכו'. שם דף נ"ח ורבינו קיצר במובן ועיין להרב המגיד ז"ל.

המתעטף בטליתו וכו'. שם דף קמ"ז ודעת רבינו מבוארת ועיין למרן ז"ל ובבית יוסף סימן ש"א והרב מגן דוד [ט"ז]שם.

הלכה יט

היוצא בטלית וכו'. שם. ומה שכתב וכל סודר וכו' היינו דין האוליירין שהוזכר שם וסכנית פירש הרב המגידז"ל שהוא כלי צמר ארוך וצר שמתעטפין בו הראש ומעט מן הכתפים כשיוצאין מבית המרחץ ע"כ. ורש"י ז"ל פירש סודר גדול שתלוי לו בין כתפיו וראשו עטוף בו ע"כ. ועיין למרן ז"ל. ודע שיש נוסח אחר במקום סכנית כתוב סבכית ועוד נ"א סבנית. וזו היא גירסת הערוך עיין עליו.

הלכה כ

מותר להתעטף וכו'. שם דף קל"ט כדברי רבינו. ומ"ש בספרי רבינו אע"פ שהן חוטין. בנוסח אחר אע"פ שיש חוטין. ונוסחתינו נראית.

אבל טלית המצוייצת וכו'. מבואר במנחות דף ל"ז ול"ח ומסקנא ע"י מעשה דאיתא התם שאם נפסק הציצית בכרמלית ונפסל שרי להביאו לבית ואין צריך לפושטו דגדול כבוד הבריות וכו'.

הלכה כא

לא יצא החייט וכו'. שבת דף י"ח ברייתא וכת"ק. והרב המגיד ז"ל הכריח דעת רבינו עיין עליו ודע שגירסת הברייתא שלפנינו שלחני בדינר שבאזנו וצבע בדוגמא שבצוארו

ורבינו גריס שלחני בדינר שבצוארו וצבע בדוגמא שבאזנו. ויש נוסח אחר בדברי רבינו שלחני בדינר שבאזנו כדברי הברייתא.

הלכה כב

הזב שיצא וכו' שם ומסקנא דאביי ורבא דבמלאכה שאינה צריכה לגופה פליגי ורבינו כבר ביאר דעתו בפ"א.

הלכה כג

המוצא תפילין וכו'. מבואר במשנה ובגמרא דעירובין דף צ"ה ודלא כרבן גמליאל ועיין להרב המגיד ז"ל ובפירוש המשנה כתב רבינו דת"ק ס"ל שבת זמן תפילין עיי"ש וכן משמעות הגמ' שם וצ"ל דפסקינן כוותיה בחדא דהא קי"ל שבת לאו זמן תפילין ופסקו רבינו פ"ד דהלכות תפילין דין י'. ודע שיש נוסח אחר בדברי רבינו מניח של ראש בראשו של יד בידו ובאמת כן פי' רש"י במשנה שם ואם באנו לחוש לזה ולדקדק בדבר צ"ל דהטעם כדי להורות דשבת לאו זמן תפילין הוא דהא קי"ל בזמן שבין עיניך יהיו שתים. אכן נוסחתינו נראית עיקר וכן סדר הדברים בפירוש המשנה לרבינו עיי"ש.

הלכה כד

היה מתירא וכו'. כבר נתבארו עיי"ש בגמ'.

בד"א כשהיו בהם רצועותיהם והן מקושרין קשר של תפילין שבודאי תפילין הם. בפ' המוצא תפילין (עירובין דף צ"ז) נשאו ונתנו בדבר זה ורבא סבירא ליה דטרח איניש לעשות קמיע כעין תפילין וסתם תלמודא מסיק דלא טרח איניש כלל אלא חדשות היינו טעמא משום שחסרין הקשר ואי אפשר לעשותו בשבת ותדע דפריך עלה ולענבינהו מענב ומשני דעניבה פסולה בתפילין וכתבו התוספות שם ד"ה וכי אדם טורח וכו' דהשתא ס"ד דתרווייהו אין מקושרות אלא שבישנות ניכר רושם הקשר וכו' ע"כ. נמצא דלרבא דחייש לקמיע חילוק דמקושרות אינו שייך כלל ולמאי דמסיק דהחילוק הוא בקשר אין לחוש לקמיע כלל ואם כן רבינו שחשש לקמיע וחילק נמי בקשר ארכבי אתרי רכשי כמבואר וכבר נתעורר על זה הראב"ד ז"ל והרב המגיד כתב שכבר שאלוהו על זה חכמי לוניל והשיב להם שטעה והגיה בענין אחר בפ"ב דציצית כלומר והוא הדין כאן. ואנן מה נענה להרא"ש ז"ל בריש פרק המוצא תפילין שכתב להדיא כדברי רבינו ויותר מבואר ולא עוד אלא דפריך ותני ההיא דאבוה דשמואל בר רב יצחק בהדי ההיא דרבא דחשש לקמיע וגם בהלכות ציצית שלו ז"ל בסוף ההלכות בקונטרס מיוחד הובא בספר מעדני מלך העתיק ז"ל ההיא דהמוצא תפילין דלא טרח איניש וכאן פסק דטרח וכן הרי"ף כתב כדברי הרא"ש ורבינו בריש המוצא תפילין אלא שבהלכות ציצית לא

הביא ההיא דהמוצא תכלת והוו מילי דמרפסן איגרי וכבר ראיתי להרב ב"י או"ח סימן ש"א שכתב דהרא"ש והרי"ף פסקו כרבא אלא דלרבא בעי נמי מקושרות כאוקמתת אבוה דשמואל וכו' ע"כ. ומלבד שהוא דחוק תו קשיא מפסקו של הרא"ש ז"ל בהלכות ציצית. אף דבאמת הרב ב"י כתב דהרא"ש השמיטו וצ"ל שנוסחת הרי"ף נזדמנה לפניו שהשמיטו המדפיסין קונטרס זה א"נ אפשר שאינו מדברי הרא"ש ועיין בב"ח שם ובסי' כ' ובב"י שם. עוד לבי מהסס מההיא דאבוה דשמואל דמייתי הרא"ש ז"ל דמה בצע להזכירו כיון דפסק כרבא אף די"ל דאשמועינן דלא פליגא ארבא הפך משמעות סתם תלמודא.

הלכה כה

המוצא ספר תורה וכו' ובסכנה מניחו והולך לו. תוספתא פ"ח וקצת קשה מאי שנא מתפילין דמכסן והולך לו ותו דקדושת ס"ת עדיפא מתפילין ולמה לא חייבוהו לכסותו מפני הכבוד. ודוחק לחלק בין סכנה לימי הגזרה אם לא שנאמר דסתם ספר תורה הוא כרוך במטפחת מרוב קדושתו וקי"ל האוחז ס"ת ערום נקבר ערום וכו' מה שלא מצינו כן בתפילין ואמטו להכי לא חייבוהו לכסותו כיון דסתמו שהוא כבר מכוסה.

הלכה כו

לא יצא החייט וכו' משנה בשבת דף י"א ואוקמוה בגמרא דנקיט לה בידיה ורבינו פוסק דלא כרבי יהודה כמ"ש לעיל.

וחייב אדם וכו'. שם דף י"ב ופי' רש"י שלא יהיה כרוך בשום דבר פן יוציאנו ע"כ. ומ"ש בספרי רבינו שמא יהיה שם דבר שכוח ויוצא נוסח אחר ויצא וגירסא נכונה היא.

מותר לצאת בתפילין וכו'. נתבאר ג"כ שם.

עד שיגיע לביתו וכו'. פ"ק דיו"ט דף ט"ו ורבינו לא נחית לשום חילוק ובגמרא חילקו והביאו הרא"ש בפרק המוצא תפילין והר"ן ז"ל שם על דברי הרי"ף עיין עליו ויש ליישב.

פרק כ

הלכה א

אסור להוציא וכו'. טעם שביתת הבהמה בשבת איכא מאן דאמר מפני הבהמה עצמה משום צער בעלי חיים ואיכא מאן דאמר דהטעם כדי שישבות הישראל מכל דבר עיין לרשד"ם או"ח סימן ב' הביאו הרב כנסת הגדולה שם.

אחד שור וכו'. בפרק שור שנגח דף נ"ד הוה בעי למילף מכלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט מה הפרט מפורש בעלי חיים [דהיינו שור וחמור] אף כל בעלי חיים

והדר פריך עלה ומסיק דוכל בהמתך ריבויא הוא וכתב רש"י ז"ל ריבויא הוא ולא מדרש בכלל ופרט וריבה הכל ע"כ. וקשיא לי כיון דכי הוה בעי למדרש בכלל ופרט הוה בעלי חיים ובריבוי כל נמי ריבה הכל אמאי לא מרבינן נמי דגים ונימא דאדם מוזהר מלעשות מלאכה עמהם דומיא דחיה ועוף ואין לומר דלא שייך מלאכה בדגים דהרי בעי רחבא התם בשלהי פרקין המנהיג בעיזא ושיבוטא מהו ופירש רש"י קשר קרון לעז ודג זה צף על המים וזה מושך עמו על שפת הים הרי דיתכן עשייה מלאכה בדגים. והנה התם קאמר תלמודא אמר רבי ירמיה אמר ריש לקיש המרביע שני מינין שבים לוקה מאי טעמא אמר רב אדא בר אהבה משמיה דעולא אתיא למינהו למינהו מיבשה ע"כ. וקשה כיון דלעיל אייתר ליה לש"ס בהמתך דכתב רחמנא בדברות ראשונות ומבעי ליה למילף לבהמתך דהרבעת כלאים לבהמה חיה ועוף אמאי יליף לה מלמינהו לילף משבת דכולל עם דגים דהא ריבוי הכל כקושיין קמייתא.

והנה ראיתי להתוס' ז"ל שם ד"ה אתיא וכו' שנרגשו מזה וכתבו דמריבוי דוכל לית לן לרבויי אלא כל מילי דיבשה שהאדם רגיל לחמר אחריהם דבמחמר כתיב קרא דבהמתך גבי שבת ע"כ. ועם כל זה אכתי לא מיתרצה קושיין דמכל מקום כי היכי דיליף כלאים משבת בג"ש דבהמתך אמאי לא ילפינן נמי שבת מכלאים דכי היכי דהך בהמתך דגבי כלאים כולל בו בהכרח גם דגים מכח קראי דלמינהו הכי נמי גבי בהמתך דשבת נייתי נמי דגים מהא. וסברא זו מצאתיה להתוספות ז"ל עצמם שם בסוף ד"ה הנהיג וכו' אלא שהם ז"ל מתחילה בעו דלילף שבת מכלאים והדר כלאים משבת וכ"כ בספר ים של שלמה שם ולא ראיתי לשאר פוסקים שהביאו דין זה ולא ידעתי איזה טעם הגון לדבר ואף ההיא שהזכרנו מהתוספות דקרא לא איירי אלא ברגיל והווה הרי גם הנהגת עיזא ושיבוטא שלא ימצא כמעט פעם אחת בעולם ואפ"ה מבעיא לן וסלקו בתיקו ופסקוה הפוסקים לחומרא עיין עליהם.

לפיכך המחמר וכו'. מימרא דרבי יוחנן בשבת דף קנ"ד. וכתב הרב המגיד ז"ל שנראה לו מבואר בלשון רבינו שהוא סובר שבמחמר יש לאו ואין לוקין עליו וכו' ושהרמב"ן סובר בדעת רבינו שאין במחמר לאו כלל וכו' ע"כ. והרב לח"מ ז"ל הקשה עליו דלשון פטור שכתב רבינו הוא זר מאד שהרי רבינו כתב בפ"ק שבכל מקום שיאמר פטור אסור מדברי סופרים ולפי דעת הרה"מ הרי עובר בלאו ואיסורו איסור תורה אלא שאינו לוקה וכו' והכי הוה ליה למימר אינו לוקה כמ"ש לעיל וכו' ע"כ. ונראה לענ"ד דאין כל כך תפיסה על הרה"מ ז"ל דמכיון שכבר כתב רבינו לפי שאיסורו בא מכלל עשה וסיים גם כן בלאו שניתן לאזהרת מיתת בי"ד לא נשמר מלכתוב לשון פטור כלומר שאין בו לא

כרת ולא מיתה ולא מלקות וכמ"ש בפתח דבריו בהלכות שבת וכן היא סברת התוס' ז"ל עיין עליו.

הלכה ג

אסור לישראל וכו'. עבודה זרה דף ט"ו ועיין להתוספות שם והרב ב"י סי' רמ"ו.
ואסרו חכמים וכו'. משנה שם דף י"ד וכת"ק ועיין להר"ן הביאו מרן ז"ל.
ואם מכר וכו'. גיטין דף מ"ד כדברי רבינו.
ואפילו שבורה. ע"ז שם וכתב רש"י דגזרו שמא ימכור שלימה והתוס' כתבו שם דהרואה יסבור ששלימה מכרה ובבית הגוי נשברה.

הלכה ד

ומותר למכור וכו'. שם דף ט"ו כדברי רבינו ועיין בדבריו פי"ח הל' ט"ז וי"ז.
ולא ימכור סתם וכו' שמא ישהא וכו'. דקדק רבינו בדבריו שמא ישהא אותו ויעבוד בו דמשמע שכבר הוא מפוטם וכדברי רש"י ז"ל שם דף ט"ז וכמו שאמרו שם אמר רב אשי אמר לי זבידא בר תורא משהינן ליה ועביד על חד תרין ופירש רש"י זבידא פטם היה. בר תורא שור שפיטמוהו משהינן ליה עד דכחיש ע"כ. והתוס' ז"ל לעיל ד"ה אימור וכו' כתבו בשם ר"ת דשור של פטם לאו מפוטם עדיין הוא אלא עומד להתפטם וכו' וקשה טובא לפירוש זה דלקמן אמרינן של בית רבי היו מקריבין שור של פטם ביום אידם ופירש רש"י מקריבין מס ודורון למלך ע"כ. דמשמע ודאי שהיה מפוטם כבר ולפי' ר"ת איך יקובל לפני המלך שור כחוש העומד להתפטם וכן הקשה הלח"מ ז"ל ופי' רש"י נראה מוכרח דקאמר בתר הכי חסר ד' ריבבן וכו'.

הלכה ה

מקום שנהגו וכו'. משנה וגמרא שם.
ומ"ש ובכל מקום אין מוכרים וכו'. כתב הרב המגיד ועכשיו בדורות אלו במקומות אלו נהגו היתר בדברים אלו ואין להם על מה שיסמוכו לפי שכיון שעל ידי סרסור מותר אפשר להם בסרסור ע"כ. ולא ידעתי אמאי לא הזכיר הרב דברי התוספות שם ד"ה אימור לשחיטה זבנה וכו' וז"ל ועל כן יש לתמוה במה אנו סומכין עתה למכור עגלים וסייחים לגוים וגם מסוסים נמי וכו' ותירצו דכיון דעל ידי ספסירא שרי משום דלא ידעה לקליה גם בזמנינו אינן מכירות קולינו ולשאלה ולשכירות אין רגילות. עוד סיימו ז"ל דדוקא בימיהם שהיו הרבה יהודים ביחד והיה יכול למוכרה לחברו אבל עתה מה יעשה שלא ימצא למכור יפסידנה ולכך נהגו הגאונים שבגולה היתר בדבר ע"כ.

הלכה ו

מי שהחשיך וכו'. משנה וגמרא בשבת דף קנ"ג כדברי רבינו חוץ ממ"ש ואסור לו להנהיגו אפי' בקול משום דסובר שלא התירו בגמ' אלא כשאינו עושה שום מעשה כגון להלך אחריה אבל בקול שהוא עושה כדרך המחמר גמור אסור והרשב"א ז"ל חלק על רבינו והרב המגיד ז"ל הליץ בעד רבינו עיין עליו והרב ב"י סי' רס"ו הביא דעת רבינו בשם יש אומרים ועיין להרב מג"א ז"ל שם. ודע דרש"י ז"ל פירש דהך נתינה היינו דוקא מבעוד יום ורבינו ז"ל סובר דאפי' משחשכה שרי וכמ"ש להדיא בפ"ו דין כ"ב.

הלכה ז

היה עמו חרש וכו'. כל זה מבואר בגמרא שם ודעת הרמב"ן והרשב"א ושאר מפרשים דגם באלו מניחו עליהם כשהם מהלכין ונוטלו מהם כשהם עומדין ודעת רבינו שקולה עיין להרב המגיד ז"ל.

לא היתה עמו וכו'. גם זה שם מימרא דרבי יצחק עוד אחרת היתה וכו'.

ואפילו מציאה וכו' פשט הגמ' לא משמע כן וכבר שאלו חכמי לוניל ז"ל לרבינו על זה והשיב להם דעתו האמיתית עיין עליו ועיין להרב המגידומרן ז"ל כאן ובפ"ו דין כ"ב. ודעת רבינו גבי מציאה שאפי' היו עמו כל אלו הנזכרין לא יתננה לשום אחד מהם אלא יוליכנה פחות פחות מד' אמות דמאי דהחמירו בגמ' אינו אלא גבי כיסו אבל במציאה שרי להדיא וכמו שביאר בפ"ו ותשובתו הרמתה הובאה בהרב מגדל עוז ז"ל וכל האחרונים ז"ל חלקו עליו בזה שוב מצאתי נוסח אחר כתב יד משנת הקי"א ואין שם אבל מציאה וכו' אלא כתוב אבל מציאה קודם שתבא לידו אם אינו יכול להחשיך וכו' ולפי נוסחא זו רבינו סמך למ"ש בפ"ו ודו"ק.

הלכה ח

מותר למשוך וכו'. משנה שם ופי' רבינו שם אפסר חבל שקושרין על פיות הגמלים וחטם הוא טס של ברזל שקושרין אותו על הלחיין ושיר הוא המתג ע"כ. אכן קשה קצת דבגמ' אמרו מאי נאקה נאקתא חיורתי וכו' ושם פירש רבינו וז"ל ומה שדקדק בנאקה לבנה לפי שהיא חזקה יותר וכו' וא"כ למה השמיטו כאן דהא אם לא תהיה לבנה שהיא חזקה משמע דהוי שמירה מעולה ואסור כמבואר ואולי דסמך למ"ש אחר כך דאם הוא יותר או פחות הוי משאוי. גם הרב ב"י סימן שמ"ה סתם כדברי רבינו ולכך נראה יותר דהגמ' לא באה אלא לפרש שם נאקה מהו וכן משמע מתוך דברי רבינו שבפירוש המשנה שהזכרנו ועיין להשיירי כנסת הגדולה סי' ש"ה בהגהת הטור.

אבל אם הוציא וכו'. שם בשמירה פחותה הוא מוסכם. ובשמירה מעולה איפליגו תנאי ואמוראי ופסק כרב לגבי שמואל דקי"ל כוותיה באיסורי. ושם אמרו דגם כל דבר שהוא לנוי לבהמה הוי משאוי וביארו רבינו לקמן דין י"א.

הלכה ט

לא יקשור גמלים וכו'. משנה וגמ' שם כלשון רבינו ועיין מ"ש בפירוש המשנה ועיין עוד להשיירי כנסת הגדולה שם.

הלכה י

לא תצא בהמה וכו'. ברייתא דף נ"ח כלשון רבינו ובנוסחת ויניציאה ואמשטרדם אין שם בזוג שבצוארה אמנם בנוסחא אחרת איתיה וגם בברייתא שלפנינו איתא הכי ובגמרא נמי מסיק דזוג שבצוארה אסור דילמא מפסיק ואתי לאתויי ומוכרח שיש להגיהו וגם רבינו בפירוש המשנה הזכיר זוג שבצוארה שהוא פעמון ועושין כן כדי שישמע קולה בעת מרוצתה ע"כ.

ולא ברצועה וכו'. שם בגמרא דף נ"ד ופירש שם רבינו רצועה שברגלה עור שקושרין ברגלה כשפרסתו סדוקה עד שתדבק. סולם שבצוארו פירוש עצים שעושין כמו שתי וערב על צואר החמור כדי [שלא] יחזיר ראשו לגבו לחכך חבורתו אם יש שם חבורה וכו'.

ואין חמור וכו'. משנה וגמרא דף נ"ב ופי' רבינו שם מטוטלת חתיכת בגד קשורה בזנב הבהמה לסימן או לסגולה לשום דבר. ועקוד קשור היד והרגל יחד והרגול הוא שיכפפו היד על הזרוע ויקשרו אותו וכו' ועיין בזה להרב כנסת הגדולה סי' ש"ה בהגהת הרב ב"י. ומ"ש בספרי רבינו בכרבשתו. בנוסח אחר ברכשתו. ובנוסח אחר בכרשתו. ובנוסח אחר בדבשתו.

הלכה יא

אין התרנגולים וכו'. משנה שם דף נ"ד ובגמ' בחוטים דעבדי להו סימנא דלא ליחלפו ברצועות כי היכי דלא לתברו מאני. בעגלה כי היכי דלא לחמטן אליתייהו ופי' רש"י שלא ילקו בסלעים ובטרשין ע"כ. ודין השבכה היינו חטם שבפיה המוזכר בברייתא דף נ"ג. ועור הקופר פי' שם רבינו עור של שרץ מלא קוצין וכו' ע"כ. ודין הנוי הוזכר בדף נ"א וכמ"ש בדין ח'.

עז שחקק וכו'. שם דף נ"ב תנא דבי מנשיא וכו' ותחבו בזקנה הוא בעיא שם וסלקא בתיקו ופסק רבינו להחמיר לכתחילה ופירש רש"י שקשר שער זקנה כמין נקב ותחב האפסר לתוכו ועיין בזה להרב כנסת הגדולה סי' ש"ה.

הלכה יב

הזכרים וכו'. משנה וגמרא שם ובתיבת לבובין נאמרו שם ג' פירושים ובפירוש המשנה העתיק רבינו האחרון דהיינו עור הקשור על זכרותן וכו' וכאן העתיק שלשתן נראה דס"ל דלענין דינא כולם שוים לאיסור וכ"כ הרב המגיד ז"ל. אך במטלניות המרוקמות וכו' שהזכיר רבינו דהיינו תותרי שאמרו בגמ' והכי מפרש לה הרי"ף ז"ל עיין עליו קשה דכיון שהוא לנוי הוה ליה לאסור כמ"ש בדין הקודם והם דברי רב בגמ' דכל שהוא לשמר שמירה פחותה או מעולה או לנוי אסור וכן ראיתי להראב"ד ז"ל שהשיג על רבינו בזה ולא ידעתי למה הרה"מ והמגדל עוז ז"ל לא הזכירו השגה זו שהיא מבוארת ובדין הקודם כתב ג"כ הרה"מ ז"ל דרבינו פוסק כרב דלנוי נמי אסור וכאן שתק לא ידעתי למה ואולי דסמך אמ"ש סד"ה לא יצא הסוס וכו' עיי"ש ומאי דנראה כדי לישב דעת רבינו בדקדוק סדור דבריו שאיחר הקודם בגמ' דשם הביאו תותרי ואחר כך עור שקושרין להם כנגד לבם וכו' ואחר כך עור שקושרין תחת זכרותן לכך נראה דהוא ז"ל מפרש הך תותרי דהיינו מטלניות המרוקמות שהוא ג"כ כנגד לבם או כדי להצילן מן הזאבים או לאיזה תכלית אחר ולכך סידרם בהיפך להשמיענו דדרכם היה לפעמים לקשור העור על לבם ולפעמים במטלניות ודרכם היה לרקם אותם המטלניות משום נוי וכיון דעיקר מגמתה לתועלת הבהמה אף דאגבו נמשך ג"כ תועלת הנוי אין להקפיד וזה הוציאו רבינו מלשון הגמרא שאחר שהביאו פירוש תותרי אמרו מאי משמע דהאי לבובין לישנא דקרובי הוא דכתיב לבבתיני אחותי כלה וכו' הרי מוכח דהך תותרי הוי כנגד הלב ודוק כי נראה לענ"ד נכון.

הלכה יג

ולא יצא הסוס וכו'. שם ופי' רש"י בזנב שועל שתולין לו בין עיניו שלא ישלוט בו עין. זהורית לנוי.

ולא תצא בהמה בקרסטל. כן הוא גירסת הרב המגיד וגירסת איזה ספרים אמנם בברייתא שלפנינו שם בטרסקל וכן מצאתי הנוסחא בכתב יד ורש"י ז"ל פירש טרסקל סל מלא שעורים תולין לה בצוארה ופיה נותן לתוכו ואוכלת ותענוג בעלמא הוא שלא תטרח לשוח צוארה לארץ. בסנדל שברגליה שעושין לה סנדל של מתכת שלא יזיקוה האבנים. קמיע כתב לרפואת חולי. אגד שעל המכה ליכא למימר אתי לאתויי ע"כ.

בקשישין. נוסח אחר בקשקשין. ונוסח אחר בכשישין. ונוסח אחר בכתישין וגירסת הברייתא שלפנינו שם קשישין ופי' רש"י קשישין שעל השבר בהמה שנשבר בה עצם עושין לה דפין מכאן ומכאן וקושרין אותו שם והם מעמידין העצם שלא ינוד אנה ואנה

עד שיתחבר. ובשליה המדולדלת בה שיצאת מקצתה. ופוקקין לה זוג וכו' ע"כ. ודין המרדעת מסקנא שם דמותר ודין הקרסטל שכתוב בספרי רבינו מבואר שם לשמואל וגם שם בגירסתינו טרסקל עיין שם.

הלכה יד

כשם שאדם מצווה וכו'. עיקר כל מ"ש רבינו בזה הוא ביבמות דף מ"ח ובכריתות דף פ"א והרב המגיד ז"ל האריך ליישב דעת רבינו בטוב טעם. ומ"ש ואם לענשו בעשה וכו' שהוא בכל דיני התורה כאשה ע"כ. פירוש משא"כ בלאו דלא תעשה כל מלאכה די"ל לעבור עליו בשני לאוין ולא הוי היפך הכלל אי נמי אגב האחרים משא"כ העשה שהיא לבדו והרב לח"מ הניח זה בצ"ע עיין עליו ולענ"ד נראה כמ"ש.

הלכה טו

שהוא שכירו ולקיטו וכו'. הרב המגיד ז"ל הכריח דאף שאינו שכירו ולקיטו אסור מן התורה לומר לו לעשות מלאכה לצורך ישראל וכו' ורבינו דבר בהווה וכו' ע"כ. וכן יש לדקדק מדכתב רבינו שהוא ולא כתב והוא וכיוצא בלשון זה.

פרק כא

הלכה א

נאמר בתורה תשבות וכו'. כוונת רבינו תתפרש באחד משני דרכים או דתשבות שנאמר בתורה היינו לרבות הדברים שאינן מלאכות כלל ובאו חז"ל ואסרו הרבה דברים לכוונת הכתוב או לומר דיש לכל השבותין סמך מן התורה וכ"כ הרב המגיד ז"ל והדרך השני נראה יותר כדאיתא בגמרא ועיין להרב ב"י סי' ש"ד שהאריך בזה ועיין עוד להרב כנסת הגדולה שם.

הלכה ב

לפיכך אסור וכו'. מימרא דרב הונא בשבת דף פ"א ופי' רש"י שדה ניר חרישה ראשונה ועומד לזריעה ע"כ. ועיין לרבינו פ"ח ופ"י ולהרב ב"י סימן שי"ב.

המפנה את האוצר וכו'. שם דף קכ"ו וכשמואל ועיין לרבינו בפ' כ"ו.

טיט שע"ג רגלו וכו'. שם דף קמ"א וכרבא וכתב הרב המגיד בשם המפרשים ז"ל שמא ישכח ויכוין להשוות גומות דאל"כ כבר נתבאר בפ"א דכל דבר שאינו מתכוין ואינו הכרח שיעשה מותר ע"כ. וכ"כ ז"ל.

לא ירוק וכו'. זה הוציא רבינו ממ"ש שם דף קכ"א א"ר יהודה רוק דורסו לפי תומו ופי' רש"י שאין מתכוין למרח ולאשוויי גומות אע"ג דממילא מירוח הוא כי לא מכוין שרי משום מאיסותא ע"כ.

הלכה ג

נשים המשחקות וכו'. עירובין דף ק"ד מימרא דרב יהודה אמר רב ופי' רש"י לאשוויי גומות להכין דרך לגלגל האגוז.

ואסור לכבד וכו'. שבת דף צ"ה ואף דקי"ל כרבי שמעון דדבר שאין מתכוין שרי הכא דקרוב האיסור אסור עכ"פ זו היא דעת רבינו ועיין להרב המגיד ומרן בשם הריב"ש ולהגהות מיימוני והרב לח"מ ז"ל ואין להאריך בזה ועיין מ"ש בפ"א דין ה'.

אין סכין וכו'. שם דף מ' וכפי' רש"י והרב המגיד ז"ל ציין גם התוספתא פי"ז ושם איתא דין הנפוח וכו'.

הלכה ד

חצר שנתקלקלה וכו'. ברייתא בעירובין דף ק"ד ופי' רש"י מרדה בה שוטח בה. לא בסל ולא בקופה כדרך חול. שולי הקופה שנשתברו ונשארו השולים ע"כ. והתוס' כתבו שם דה"ה על ידי שינוי אחר עיי"ש.

הלכה ה

המשקה זרעים וכו'. ממתניתין וגמרא שם ולמה שהתיר רבינו למלאות כשהבור בחצר כתב הרב המגיד ז"ל דדוקא בתוך החצר אבל למלאות לחוץ לחצר אסור ע"כ. והגם שפשט דבריו מורין כך מרן ז"ל הכריח דאפילו לחוץ שרי כל היכא דליכא איסור עיין עליו.

הלכה ו

התולש וכו'. שבת דף צ"ה ועיין מ"ש רבינו פ"ח דין ג' ד' ה' ומ"ש שם. והרב המגיד בשם הרשב"א ז"ל כתב דאיסור הרדיה בכוורת היינו דוקא כשהדבש דבוק בכוורת אבל אם נתלש או צף בכוורת מותר גמור וכו' ושכן מורה לשון רבינו ע"כ. ומבואר הוא.

אין עולים באילן וכו'. עירובין דף ק' וביצה דף ל' כדברי רבינו ועיין בדברי הרא"ש בדעת הרי"ף ז"ל שפירש שהוא מתיר והרב ב"י סי' של"ו תמה על הרא"ש והכריח דגם הרי"ף אסר והרב ב"ח תמה על הרב ב"י וחילק בין לח ליבש והרב מג"א השיג על הרב ב"ח וקיים דברי הרב ב"י עיין עליו.

הלכה ז

פירות שנשרו וכו'. ביצה דף ב' כדברי רבינו.

הדס המחובר וכו' אבל אתרוג ותפוח וכו'. סוכה דף ל"ז וגירסת הרי"ף ז"ל. אבל הר"ן ז"ל כתב שהגאונים סבירא להו בהיפך דהדס אסור ודבר הראוי לאכילה שרי עיין שם ועיין להרב כנסת הגדולה סי' של"ו.

הלכה ח

אילן שהיו שרשיו. משנה בעירובין דף צ"ט ופשוט. והרבה חילוקים נאמרו בגמרא בדין זה והכל נכלל בדברי רבינו למדקדק בדבריו.

היו באים וכו'. שם איפליגו רבה ורב ששת ופסק כרבה וכן פסק הרי"ף ז"ל ופירש רש"י מלמעלה מג' לתוך דלאחר שהגביהו ג' חזרו וכפפו ג'.

היו גבוהים וכו'. גם זה שם בברייתא ומ"ש רבינו אע"פ שצדן אחד שוה לארץ קאי גם למ"ש אחר זה או שיש חלל תחתיהן ג' וכו' וכן פירש הרב ב"י סימן של"ו והרב ב"ח שם נראה שלא הבין כן עיין עליו ועיין עוד להרב מג"א ז"ל שם.

הלכה ט

אין רוכבים וכו'. ביצה דף ל"ו משנה וגמ' כדברי רבינו ועיין להרב ב"י סימן של"ט.

ואין נסמכין וכו'. שבת דף קנ"ה מסקנא כדברי רבינו ופי' הרב המגיד ז"ל דה"ה באילן וצדי אילן כגון שנעץ יתד באילן ותלה בו כלכלה מבעוד יום היתד נקרא צדדים והכלכלה צידי צדדים והוא מהגמרא שם.

עלה באילן וכו'. עירובין דף ק' רמו ברייתות אהדדיה ותירצו ג' תירוצין ופסק הרי"ף והרא"ש ורבינו כתירוץ שני וסבירא להו דאין סברא לקנוס שוגג אטו מזיד שהוא התירוץ השלישי וכ"כ הרב ב"י סי' של"ו עיי"ש ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה י

כיצד וכו'. שבת דף קנ"ד ברייתא כלשון רבינו ופי' רש"י שליף משאוי של תבואה של טבל ומוקצה הוא ואפי' לכהנים לא חזי ע"כ. ורבינו נראה דמפרש לה כפשטא.

היה בא מן הדרך וכו'. כל מ"ש רבינו מבואר בסוגיא שם דף קנ"ד זולת מ"ש היו השקים גדולים וכו' דהוציאו ממ"ש שם התם בשליפי זוטרי וכו' להפסד מועט לא חששו ע"כ. ומשמע ליה דלהפסד גדול כגון שקים גדולים וכו' חששו ועיין בכל זה להרב המגיד ז"ל והרב לח"מ ז"ל דיש לישב הכל. ובספרי רבינו שכתוב היתה טעונה עששיות של זכוכית מתיר השקים בנוסחא אחרינא איתא מתיר החבלים ובאמת כן הוא לשון הברייתא שם.

שהרי הכל לחתיכה עומד. בנוסחא אחרינא מצאתי כתוב שהרי הכל להתכה עומד. ופי' רש"י בגמרא כגירסתינו.

משום צער בעלי חיים. ובגמרא הוכיחו דצער בע"ח דאורייתא ופי' רש"י ואתי דאורייתא ודחי דרבנן ביטול כלי מהיכנו.

הלכה יא

המדבק פירות וכו'. עיין לרבינו בפ"ח דין ו' והרב המגיד והרב לח"מ ז"ל.
לפיכך מי שנתפזרו וכו'. שם דף קמ"ד וזו היא דעת רבינו ע"פ מ"ש בפ"ח ועיין להרב המגיד ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו שאם יעשה כדרך שהוא עושה בחול. בנוסחא אחרינא מצאתי שמחקו אלו התיבות וגירסתינו נראית עיקר ודו"ק.
וכן אין מקבצין וכו'. שם דף ע"ג והאסור מבואר לכולי עלמא ועיין לרבינו בפ"ח דין ה'.

הלכה יב

מפרק וכו'. עיין בדברי רבינו בפ"ח דין ז'.
לפיכך אסור לסחוט וכו'. שבת דף קמ"ג משנה וגמרא ופסק כחכמים ועיין להתוספות שם והרב ב"י סי' ש"כ ועיין עוד להרב מגן דוד [ט"ז] והרב מג"א והרב כנסת הגדולה שם. ולמצוץ הזתים והענבים עצמם נראה מדברי הרב ב"י שם שמותר דאין דרך סחיטה בכך אמנם מתוך דברי ספר התרומה שהביא הגהות מיימוניות נראה דאסור שהרי אסר לנותן בשר במרק או שורה פת ביין למצוץ המשקה בפיו וכתב דחושש לו מחטאת עיי"ש והדברים ק"ו לזתים וענבים.
אבל שאר פירות וכו'. כבר נתבאר ועיין להרב כנסת הגדולה בהיתר המנהג לרחוץ הידים בשבת בחתיכות לימונ"י.

הלכה יג

כבשים וכו'. שם דף קמ"ז כשמואל ופי' רש"י כבשים ירק חי כבוש ביין וחומץ.
ואין מרסקין וכו'. שם דף נ"א אין מרסקין את השלג ולא את הברד וכו' ופי' רש"י מרזקין כמו מרסקין משברין לחתיכות דקות ברד גלז"א בלע"ז שיזובו מימם משום דקמוליד בשבת וכו' ורבינו מדסמך דין זה לסחיטת פירות נראה דטעמו משום דגזרינן אטו סחיטת פירות וכ"כ הרב המגיד ז"ל ובנוסחא אחרינא מצאתי בדברי רבינו אין מרסקין את השלג ואת הברד וכגירסת הברייתא שהזכרנו וכן גירסת התוספות והפוסקים ז"ל עיין עליהם.
אבל מרסק הוא וכו'. שם בברייתא אמרו אבל נותן הוא וכו' ופירש רש"י אע"פ שנימוח מאיליו אינו חושש ע"כ. אמנם בתוספתא פי"ז איתא להדיא מרסק וכ"כ הרב המגיד ז"ל והרב ב"י סי' ש"כ לא התיר אלא נתינה אבל ריסוק אסור עיי"ש.

השום והבוסר וכו'. שם דף י"ט ופי' רש"י מלילות שבולין שלא בשלו כל צרכן מרסקן וטוענן באבנים ומשקה זב מהם ומטבל בו ע"כ. ועיין בדברי רבינו פ"ג דין ב' ומ"ש הרב המגיד שם ד"ה וטוענין וכו' ועיין להרב ב"י ס"ס שכ"א.

הלכה יד

המולל מלילות וכו'. שם דף ק' וביצה דף י"ב ועיין לרבינו פ"ג דשביתת יו"ט ומדסתם נראה שאפילו לרכך האוכל ולהוציאו מן הקשין מותר כיון שהוא ע"י שינוי וכ"כ הרב המגיד ז"ל.

היונק בפיו וכו'. כתובות דף ס' ופי' רש"י ז"ל גונח המיילל מכאב לבו יונק חלב משום רפואה ורפואתו חלב עז. מפרק הנותק דבר ממקום שגדל בו ולא מן המחובר אלא מן התלוש ותולדה דדש הוא וכו'. כלאחר יד שאין דרך בני אדם לינק אלא לחלוב ביד ע"כ. ועיין להתוס' שם. ומ"ש רבינו אע"פ שאין שם סכנה כ"כ התוספות שם.

הלכה טו

פירות שזבו וכו'. משנה בשבת דף קמ"ג מחלוקת רבי יהודה וחכמים ופסקו של רבינו מבואר ועיין מ"ש בפירושו להמשנה.

הלכה טז

זתים וענבים וכו'. שם בגמרא אמתניתין דחלות דבש וכו' וכרבי אליעזר ורבי שמעון.

הלכה יז

לפיכך וכו'. היינו מ"ש דף י"ד. ודין הנפח וכו' בביצה דף י"ב וי"ד ומכיון שלא התיר רבינו אלא בידו אחת משמע דבשתי ידים אסור לגמרי וא"כ מה שכתב אבל לא בקנון וכו' לאו דוקא וכ"כ הרב המגידבשם המפרשים ז"ל.

והמשמר וכו'. עיין בדברי רבינו פ"ח דין י"א. ודין הסינון נתבאר בשבת דף קל"ט ועיין מה שכתבתי על דברי רבינו בפ"ח דין י"ד.

וכן אסור לתלות וכו'. משנה שם דף קל"ז.

וכן המחבץ וכו' לפיכך וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל תוספתא פ' י"ג נותנים שומשמין ואגוזים לתוך הדבש ובלבד שלא יגבל עד כאן. וקצת קשה שמדברי התוספתא משמע דחיובו משום לש דהיינו מגבל דקאמר וכן משמע נמי התם דמייתי נמי גיבול דקמח קלי והביאו רבינו לקמן בפרקין דין ל"ב ויותר תמהתי על הרב ב"י או"ח סי' שמ"א שהביא דברי רבינו והרה"מ ולא נרגש מזה כלל גם שאר האחרונים ז"ל אם לא שנאמר דרבינו מפרש ובלבד שלא יגבל כלומר דאף דאין לחייבו על הגיבול משום דאין שייך בזה גיבול

וכמ"ש בסוף פ"ח דף י"א וט"ז עיי"ש מ"מ ע"י הגיבול נמצא שהוא בורר האוכל מתוך הדבש ודו"ק.

הלכה יח

המחתך את הירק וכו'. שם דף ע"ד א"ר פפא האי מאן דפרים סילקא חייב משום טוחן ופי' רש"י דפרים במ"ם גרסינן ולא בסמ"ך וכו' והתוס' כתבו שם דדוקא בסילקא שייך טחינה אבל שאר אוכלין שרי ומרן ז"ל נסתפק בדעת רבינו עיין עליו ושם הביא תשובת הרשב"א אם מותר לפרר פירורי לחם לתרנגולים והעלה להתיר עיי"ש ועיין מה שכתבתי ספ"ח הל' ט"ו.

לפיכך אין מרסקין וכו'. משנה שם דף קנ"ה וכתנא קמא.

אבל מחתכין וכו'. משנה שם דף קנ"ו. ומ"ש בספרי רבינו שאין טחינה בפירות בנוסח אחר כתב יד משנת הקי"א כתוב שאין טחינה אלא בפירות וראיתי להרב המגיד שהזכיר גם כן גירסא זו וכתב שזו נראית יותר ומרן ז"ל כתב בהיפך עיין עליו ושם הלין בעד רבינו למ"ש הרה"מ על רבינו דלמה לא הזכיר דדוקא נבלה הקשה הוא דשרי לחתכה אבל רכה הוה ליה מטרח באוכלא ולא טרחינן עיי"ש והרב ב"י סי' שכ"ד חילק ג"כ בין קשין לרכים ועיין להרב ב"ח והמפרשים ז"ל.

ומתירין אלומות וכו'. שם דף קנ"ה מתירין פקיעי עמיר וכו' ובגמרא שם. ובמה שיש לעמוד בדברי רבינו עיין להרב המגיד ומרן ז"ל שהאריך בזה עיין עליו.

הלכה יט

חבילי סיאה וכו'. שם דף קנ"ח ויש נוסח אחר בדברי רבינו חבילי פואה. ומ"ש רבינו וקוטם ואוכל וכו'. נ"ב דין המלילה שהוזכר בברייתא השמיטו רבינו נראה שסמך למה שכתב לעיל דין י"ד וכן נראה מדברי הרב בית יוסף סי' שי"ט עיי"ש. ויש נ"א בדברי רבינו שהשמיטו תיבת ואוכל. וקצת נראה שיש להגיהו ובברייתא איתיה ועיי"ש בגמ'.

הלכה כ

הצריך לדוק וכו'. שם דף קמ"א א"ר יהודה הני פלפלי מידק חדא חדא בקתא דסכינא שרי תרתי אסיר רבא אמר כיון דמשני אפילו טובא נמי וכתבו התוספות פירש ר"ת בשאלתות דרב אחאי בפרשת אמור מפרש דביו"ט איירי וקשה וכו' והכריחו שם דבשבת דוקא איירי וזו היא דעת רבינו.

ביד הסכין ובקערה וכו'. משמע דבעי שני שינוים וקשה דהא מנא ליה הא רב יהודה לא קאמר אלא בקתא דסכינא וראיתי להרב מג"א סימן שכ"א שמכח זה פירש דברי רבינו דאו בקערה קאמר דהיינו שידוך הפלפלים בשולי הקערה וכו' ושכן הוא בתוספתא

עיי"ש ונראה פשוט דכוונתו שישים הפלפלים בתוך הקערה במקום מכתשת ואז יכול לדוק אפילו בעץ הפרור המיוחד למכתשת דאל"כ אכתי הוו שני שינוים ועם כל זה עדין הוא מגומגם דרבינו כתב להדיא אבל לא במכתשת דמשמע כלל וכלל ואפילו כשעושה בקתא דסכינא והוו תרי שינוים. לכך נראה יותר דרבינו דייק דרב יהודה לא הזכיר מכתשת כלל וגם רבא דאמר כיון דמשני אפילו טובא נמי משמע דבעי שינוי גמור כי היכי דלא ניטעי למעבד כדרכו במכתשת ולכך כתב רבינו אבל לא במכתשת ואין זה תרי שינויים כיון דהקפידה אינה אלא לאסור המכתשת כלל ועיין לרבינו פ"ג דיו"ט דין י"ב.

לפיכך אסור לבריא וכו'. מתבאר והולך.

הלכה כא

כיצד וכו'. משנה שם דף ק"ט אין אוכלין אזוב יון בשבת לפי שאינו מאכל בריאין וכו' חוץ ממי דקלים וכוס עיקרין ובגמרא פירשו מי דקלים שבארץ ישראל ועל שם שאותו מעין הוא בין שני דקלין לכך קרו ליה מי דקלים ורבינו העתיק דברים המשלשלים וכו' ע"פ פעולת המי דקלים שאמרו שם. וכוס עיקרין פירש רבינו כגון מים שבשלו בו סממנין וכו' דהוא הדין ועיין לרבינו בפירוש המשנה שם. ויש נוסחא אחרינא בדברי רבינו אזוב יון ופואה וכו'.

הלכה כב

אוכל אדם וכו'. באותה משנה אבל אוכל הוא את יועזר ושותה אבובראה ורבינו גריס שם אבוב רועה.

שתה חלתית וכו'. שם דף ק"מ וקצת קשה דשם אמרו סתם תנא דבי מר בר אדא שותה אדם קב או קבים ואינו חושש אמר ליה לשתות לא קמבעיא לי כי קמבעיא לי לשרות מאי וכו' ופשיט דגם זה מותר ומשמע דהשתיה מצד עצמה הותרה אפילו לכתחילה בשבת ולכך נראה שיש לגרוס בדברי רבינו מותר לשתותו בשבת אפילו במקומות שלא נהגו הבריאים לשתותו וכן דעת הרב המגיד ז"ל שכתב שכן היא הגירסא האמיתית ונראה שמזה הכריח זלה"ה דהשתיה מצד עצמה במקום שנהגו לא הוצרך רבינו לבארו שכבר הוא נלמד מהקודם והחידוש שביאר לנו היינו דאפילו במקומות שאין דרך הבריאים לשתותו אפי' הכי שרי וההיתר הוא מוכרח מדין השריה שהזכירו בגמרא כמבואר ופסקו רבינו בפכ"ב דין ז' עיי"ש ועיין להרב ב"י סימן שכ"א והמפרשים ז"ל.

ושותים זיתום המצרי וכו'. ברייתא דף קנ"ו ושוים ששותים זיתום המצרי בשבת ובדף ק"י א"ר יוסף זיתום המצרי תלתא שערי ותלתא קורטמי ותלתא מלחא והרב המגיד ז"ל הכריח דעת רבינו והוא מהתוספות שם עיין עליו.

הלכה כג

וכן שמנים וכו'. מתבאר והולך.

החושש במתניו וכו'. שם דף קי"א משנה וגמרא כדברי רבינו.

ומותר לסוך וכו'. מימרא דרב חמא בר גוריא דף ס"ו ועיין לרבינו פכ"ב דין ד'.

נגפה ידו וכו'. שם דף ק"ט כדברי רבינו ופירש רש"י שנגפה שנכשלה ולקתה לשון פן תגוף. דם מגפתו. לצומתה ביין לשכך הדם ע"כ. ופירשו ז"ל דהיינו דוקא שלא מחמת ברזל או שלא על גב היד או הרגל דאם לא כן בכל גוונא שרי ועיין להרב ב"י שם.

הלכה כד

החושש בשיניו וכו'. משנה וגמ' שם דף קי"א ועיין להתוס' והרב ב"י ז"ל שם.

החושש בגרונו וכו'. ברכות דף ל"ו ותוספתא הובאה בהרי"ף ז"ל ושם נתבאר דין אין לועסין וכו'.

הלכה כה

אין נותנין יין וכו'. מימרות בשבת דף ק"ח ופסק בכולן להחמיר ופירש רש"י לתוך העין דאמיץ ופתח. רוק תפל שלא טעם כלום משנעור משנתו ע"כ. ורבינו פ"ט דאיסורי ביאה כתב וז"ל איזהו רוק תפל שלא טעם כלום מתחילת הלילה והיה ישן מחצי הלילה אחרון למחר קודם שיאכל נקרא רוק תפל והוא שלא יצא רוב דבורו עד שלש שעות ביום ואם השכים ושנה פרקו קודם שלש שעות אין זה רוק תפל שהדבור מבטל חוזק הרוק ומחזירו כמים ע"כ.

קילור ששרה וכו'. גם זה שם ולא התירו אלא על גבי העין אבל בתוכו דהיינו אמיץ ופתח אסור כמ"ש בשם רש"י ז"ל ומבואר בדברי רבינו.

מי שלקה באצבעו וכו'. משנה בעירובין דף ק"ג כהן שלקה באצבעו כורך עליו גמי במקדש אבל לא במדינה אם להוציא דם כאן וכאן אסור ופי' רש"י אבל לא במדינה שמרפא בשבת וכו' ואם להוציא דם שמהדקה בגמי כדי להוציא דמה כאן וכאן אסור שאין זה צורך עבודה ועוד דהוה ליה חובל ואב מלאכה לא אשתרי לגבייהו ע"כ. ורבינו כתב ולא יהדקנו בידו משום דהיא היא דזיל בתר טעמא.

הלכה כו

אין נותנין חמין וכו'. שבת דף קל"ד ברייתא ומימרא כלשון רבינו.

ונותנין מוך יבש וכו'. שם בברייתא לא קשיא הא בחדתי הא בעתיקי אמר אביי שמע מינה הני כתיתין מסו ופי' רש"י חדשים שלא היו ע"ג מכה מעולם מסו עתיקי לא מסו ע"כ. ורבינו מפרש בהיפך דעתיקי מסו וכן פירש הרי"ף ז"ל הביאו הרב המגיד ונראה דדעתם ז"ל דעתיקי ר"ל שבאים מבגד שנשתמשו בו ואינו חדש כאשר הוא הדרך בזמנינו שעושין הכתיתין מחלוק ישן וכיוצא ולא מפרשו עתיקי שהיו ע"ג מכה פעם אחרת דזה אינו מועיל למכה כלל.

הלכה כז

רטיה שפירשה וכו'. עירובין דף ק"ב מתניתין ומסקנא כדברי רבינו וכ"כ בפירוש המשנה ועיין להרב ב"י סי' שכ"ח.

ומניחין רטיה וכו'. שם במשנה קתני מחזירין דמשמע דוקא אבל ההנחה לכתחילה אסור אפילו במקדש והטעם דבשלמא כשהיתה עליו מבעוד יום ועכשיו צריך הוא לעבוד עבודה והויא חציצה התירו לו להחזירה דזה אחד משלשה דברים שהתירו סופן משום תחילתן מה שאין כן ההנחה מתחילה דאין כאן צורך עבודה אלא צורך עצמו ולשון מניחין וכו' שכתב רבינו הוא מגומגם הרבה וקשה להלום דההנחה לכתחילה נאסרה לגמרי לכולי עלמא והרב המגיד ז"ל כתב דנוסחתינו משובשת והגירסא האמיתית בדברי רבינו ומחזירין רטיה וכו' וכן העתיק ז"ל ואני הצעיר לא מצאתי נוסחת מחזירין בשום אחת מששה נוסחאות שיש לפנינו ושנים מהם כתיבת יד קדמונים הרבה. ותו איכא למידק דאמאי לא כתב רבינו להדיא דאסור להניחה לכתחילה בין במקדש בין במדינה כלישנא דמתניתין גם בפירושו להמשנה הזכיר התר החזרה אפי' פירשה ע"ג קרקע במקדש דוקא ואסר הנתינה לכתחילה בכל מקום. ותו איכא למידק לדעת הרה"מ ז"ל דאמאי לא כתב רבינו להדיא ומחזירין וכו' אפי' פירשה ע"ג קרקע.

אשר על כן נראה קצת לקיים כל הנוסחאות שלפנינו דלשון מניחין שכתב רבינו כוונתו על החזרה דוקא ולכך לא כתב ומניחין מתחילה רטיה וכו' ונקט האי לישנא כלפי מה שסיים דאם פירשה ע"ג קרקע אסור להחזירה משום דהוה ליה כנותנה לכתחילה ולא חש לשנטעה דהרי לא כתב ומניחין בתחילה כלישנא דמתניתין דאז הוה משמע מחדש ממש אלא כתב לכתחילה כלומר דגם אם הניחה ע"ג קרקע לכתחילה על דעת לחזור ולהניחה ע"ג המכה שפיר דמי ולפ"ז רמז לנו רבינו כל הצורך בדקדוק לשונו הטהור כמבואר הגם שהמפרשים ז"ל הבינו כדברי הרב המגיד עיין עליו. ודע שהראב"ד ז"ל השיג על רבינו והרה"מ הבין שזאת היתה כוונתו לגירסת מניחין וכו' אמנם הרב מגדל

עוז ז"ל הבין דכוונת ההשגה למה שאסר רבינו בפירשה ע"ג קרקע והליץ בעד רבינו עיין עליו.

שאין שבות במקדש. לכאורה קשה טובא דבפ"ק דביצה דף י"א אמר עולא ג' דברים התירו סופן משום תחילתן וחד מנייהו הא ופריך עליה בגמ' הא נמי תנינא מחזירין רטיה במקדש אבל לא במדינה מהו דתימא טעמא מאי משום דאין שבות במקדש ואפילו כהן דלאו בר עבודה הוא קמ"ל התירו סופן משום תחילתן דבר עבודה אין דלאו בר עבודה לא ע"כ. הרי מבואר דהטעם דוקא משום דהתירו סופן משום תחילתן דאי אסרת ליה להחזירה מימנע ולא עביד עבודה ואדרבא אם נאמר הטעם משום דאין שבות במקדש מינה נפיק דאפילו כהן דלאו בר עבודה שרי ואם כן למה כתב רבינו משום דאין שבות במקדש וראיתי להתוס' יו"ט שנרגש מזה ולא תירץ כלום.

והרב קול הרמ"ז תירץ וז"ל ס"ל להר"מ דבגמרא לא אימעיט לגמרי טעמא דאין שבות אלא ר"ל דהא והא איתיה משום דאי מפני דאין שבות גרידא הו"א אפילו כהן דלאו בר עבודה ואי מטעמא דלא לימנע מן העבודה אפי' לא סלקה לצורך עבודה קמ"ל משום דאין שבות והאי לא אמרינן בסלקה מתחילה דלאו צורך גבוה הוא כדכתב הרב בסמוך ולפ"ז מאי דכתב הר"מ דאין שבות הוא ליתן טעמא למחזירין דוקא אבל לא מניחין בתחילה משום דאין שבות במקדש ובתחילה ליתיה להאי טעמא ע"כ. ואף דלשונו מגומגם מצד עצמו וגם מהסוגיא שהזכרנו מ"מ אנן בדידן לענין מה שכתב דטעמא נמי משום דאין שבות במקדש נכון הוא וכן יש לדקדק מדברי רש"י בעירובין דף ק"ב אהך מתניתין עיי"ש וגם מצאתי בירושלמי על הך מתניתין גופא א"ר יוסי בר בון לא כל שבות התירו במקדש וכו' ע"כ. משמע דר"ל דאף שהתירו החזרה משום שבות הנתינה בתחילה לא התירו אף דאינה אלא משום שבות מעתה צריך לומר דמה שלא ביאר רבינו דדוקא לכהן דבר עבודה הותר דבר זה דאם אינו בר עבודה לא וגם בפירושו להמשנה כתב כהן סתם יש ליישב דסמך אמ"ש בפ"ט דין ח' גבי חתיכת יבלת שכתב ועובד עבודה דמשמע לאפוקי אם אינו ראוי לעבודה ועוד י"ל דדבר פשוט הוא לפי האמת דהא לא הותר השבות אלא לצורך גבוה או לצורך המקדש לא לצורך עצמו של כהן לחוד ודו"ק.

הלכה כח

סכין וממשמשין וכו'. משנה ובברייתא שם דף קמ"ז וכרבי יוחנן ודין העימול הוזכר ג"כ שם ועיין להשלטי גבורים ומ"ש רבינו בפירוש המשנה.

בקרקע דימוסית וכו'. בגמ' שם קרו ליה דיומסית וכן היא גירסת הרי"ף ז"ל ופי' רש"י שם נהר שמימיו מלוחים שמעמלת מחממת ומרפא שהטיט מלוח ע"כ. ובנוסחא אחרינא

מצאתי שמחקו כל זאת החלוקא מדברי רבינו ולא ידעתי למה ואפשר דהשמטת קולמוס הוא.

הלכה כט

אין רוחצין וכו'. משנה שם אין יורדין לקורדימא דבגמ' מ"ט משום פיקה ופירש רש"י טיט של אותו נהר מחליק ובגדי האדם נשורין במים כשהוא נופל ואתו לידי סחיטה ע"כ. ורבינו פירש שם לפלומא קורדימא בור המים ויש בו חמימות לפי שהמים מכונסין בו והנכנס לשם יזיע והזיעה ביום השבת אסורה ע"כ. נראה דהוה גריס לפלומא והיא גירסת הרי"ף ג"כ וגריס עוד בגמרא מ"ט משום נקא פירוש בקעה ויש שם מים ותחתיו טיט כמו דבק ואם ירד אדם שם חוששין שמא יטבע באותו הטיט וידבק שם ואינו יכול לעלות עד שמתקבצים בני אדם ומעלין אותו משם ויש מי שאומר הרוחץ באותה בקעה מצטנן ואותם המים משלשלין את בני מעין ע"כ. ונראה דרבינו כאן נמשך אחר פירוש הרי"ף ז"ל והביא השני פירושים והניח פירושו שפירש על המשנה שהרי שם כתב משום זיעה וכאן כתב משום צער.

ולא במי משרה וכו'. ברייתא שם דף ק"ט ומסקנא כדברי רבינו ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה ל

אין מתגרדין וכו'. שם דף קמ"ז ת"ר אין גוררין במגררת בשבת רבן שמעון בן גמליאל אומר אם היו רגליו מלוכלכות בטיט ובצואה גורר כדרכו ואינו חושש רב שמואל בר יהודה עבדא ליה אימיה מגררתא דכספא ע"כ. ומסתמא הא דרב ושמואל בר יהודה כרשב"ג הוא דהא ת"ק אסר סתם ואם כן משמע דהלכה כרשב"ג מכח עובדא.

סכין ומפרכין וכו'. שם דף נ"ג כלשון רבינו ופירש רש"י סכין שמן ומפרכין גלדי מכה.

בהמה שאכלה וכו'. ברייתא שם ורבי יאשיה ופסק רבא כוותיה ולעיל מינה הביאו ברייתא דבהמה שאחזה דם ולרבי יאשיה דאין לגזור משום שחיקת סמנין בבהמה שרי ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה לא

אין מקיאין וכו'. משנה וגמ' דף קמ"ז אין עושין אפיקטוזין וכו' ופירש שם רבינו שהיא מלה מורכבת ממלות ארמיות אפי קטויזין פי' הוצאת הלחם מן הבישול ר"ל שיקיא הלחם ויוציאנו מן האסטומכא קודם שיתעכל ע"כ.

ואסור לדחוק וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל דאולי היינו אסוכי ינוקא שם דף קכ"ג וכו' ע"כ. וכדברי רבינו פסק ג"כ הטור והרב ב"י סי' שכ"ח ושם ראיתי להרב ב"ח ז"ל שנדחק בזה עיין עליו ויש הכרח לדברי הרה"מ מדפריך התם (לר"נ) [לרב ששת] מאין

עושין אפיקטוזין דמשמע שהיא פעולה להוציא המאכל מהבני מעים ועיין להתוספות והרשב"א שם ומה שאכתוב בע"ה בפכ"ב.
ומותר לכפות וכו'. שם דף ס"ו סחופי כסא אטבורא בשבתא שפיר דמי ופי' רש"י סחופי כסא שיש בו הבל כגון שעירו ממנו מים חמין וחופיהו על הטבור למי שחש במיעיו ואוחז הכוס את הבשר ומושך אליו את המעים ומושיבן למקומן ע"כ.
וכן מותר ליחנק וכו'. שם ופירש רש"י ליחנק מי שנפרקה חוליא של מפרקת צוארו ונופל בגרונו תולין אותו בראשו שיהיה צואר נפשט ודומה לחניקה ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו וכן מותר לחנק בלא יו"ד. ודין הליפוף נתבאר ג"כ שם.
ולהעלות אזנים וכו'. בעבודה זרה דף כ"ח איפליגו בהא מלתא ופסק לקולא וממה שכתב רבינו שכל אלו וכיוצא בהם אין עושין אותן בסמנין צ"ל דרבינו לא הוה גריס בגמ' סם כלל וכ"כ מרן ז"ל ועוד דאם כן היה לו לומר להדיא דבסם לא עיין עליו.

הלכה לב

המרקד וכו'. כבר נתבאר שיעורו בסוף פ"ח. ומ"ש
לפיכך וכו' משנה שם דף מ' ופירש שם רבינו מוץ הוא התבן הדק.

הלכה לג

מגבל וכו'. גם זה נתבאר שיעורו בסוף פ"ח והראב"ד השיג עליו שם ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] סי' שכ"ד.
ומ"ש לפיכך וכו' שם דף קנ"ה וקנ"ו וכרבי יוסי ב"ר יהודה ומבואר דרבינו אינו מפרש שתית כפירוש רש"י עי"ש ועיין להרב המגיד והרב לח"מ ז"ל. והרב ב"י סימן שכ"א פסק כדברי רבינו ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] והרב מג"א ז"ל שם.

הלכה לד

המורסן וכו'. משנה שם דף קנ"ה ובגמרא נתבארו כל דברי רבינו ועיין להרב ב"י שם ומה שכתבתי בפי"ח דין א'.

הלכה לה

אין מאכילין וכו'. משנה וגמרא שם כלשון רבינו לפי המסקנא עי"ש. ועיין להתוס' ולרבינו בפירוש המשנה.

הלכה לו

בד"א וכו'. גם זה שם ואמרו עוד נותנים מזונות לפני הכלב ואין נותנין מזונות לפני חזיר ומה הפרש בין זה לזה זה מזונותיו עליך וזה אין מזונותיו עליך ופסקו רבינו פ"ו דין כ"א והרב ב"י סי' שכ"ד וכתבו המפרשים ז"ל דמותר להאכיל תולעת המשי בשבת עיין עליו.

ומותר לאדם וכו'. מימרא דרב הונא א"ר חנינא שם דף קכ"ב ופירש רש"י עשבים מחוברין ועיין להתוס' שם.
אבל וכו'. גם זה שם ומבואר הדבר דמשום שאין בו חיוב חטאת יש לחוש שמא יטלטל ליתן לפני הבהמה מה שאין כן בעשבים המחוברין ומכאן יש להכריח הגירסא בדברי רבינו עשבים מחוברין ודלא כנוסחאות שמחקו תיבת מחוברים וגם הרב ב"י סי' שכ"ד העתיק מחוברין עיין שם.

פרק כב

הלכה א

רדיית הפת וכו'. שבת דף קי"ז ברייתא כדברי רבינו ועיין לרבינו בפרק ג' דין י"ח ומ"ש שם.

הלכה ב

מפני מה וכו'. מימרא דרבי יהושע בן לוי משום בר קפרא שם דף מ' ומסקנא כדברי רבינו ועיין להרב לח"מ והרב ב"י ז"ל סי' ש"א.
ואסור לרחוץ וכו'. משנה וגמרא דף קמ"ז ומדקדוק לשון רבינו נראה דגם בחמי טבריא נאסרה הזיעה וכן הבין הרב המגיד על פי דברי הרי"ף ז"ל עיין עליו.

הלכה ג

מתחמם אדם וכו'. ברייתא דף מ' כלשון רבינו זולת כל גופו שכתב ז"ל דבברייתא אמרו סתם ומשמע ליה לרבינו דהיינו כל גופו וכן פסק הרב בית יוסף סי' שכ"ו וכן יש ללמוד מהברייתא שם דף ל"ט חמין שהוחמו וכו' ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] והרב כנסת הגדולה ז"ל שם.
המביא סילון וכו'. משנה שם דף ל"ח וכתב שם רבינו דאפילו אבר קטן אסור לרחוץ בהם ופשוט הוא.

הלכה ד

מביא אדם וכו'. ברייתא דף מ' כלשון רבינו ודין מניח פך של שמן וכו' מבואר גם כן שם ועיין להרב המגידז"ל.
וסך אדם ידו במים או בשמן וכו'. שם מימרא דרב יהודה אמר שמואל וכו' וקשה דמשמע דאתיא דלא כמאן דלרבה ורב יוסף דאמרי להיתרא בשמן אף שהיד סולדת בו מותר ולרבי יהודה דוקא שמן דקיל אבל מים דשייך בהם יותר בישול כדמשמע מהש"ס וכ"כ רש"י ד"ה להתירא וכו' ומת"ק נשמע לר"י ולרשב"ג אף שאין היד סולדת אסור ורב

נחמן בר יצחק דמתני לאיסורא אף שאין היד סולדת אסור בשמן לת"ק ולר"י שרי בשמן דוקא משמע דבמים אסור ולרשב"ג אף שאין היד סולדת וי"ל דלעולם כר"י אתיא ומשום דהוצרך לפלוגי את"ק נקט שמן ולעולם דה"ה מים ודו"ק.

הלכה ה

אמבטי וכו'. ברייתא שם דף מ"ב ועיין למרן ז"ל שהאריך ליישב דעת רבינו על פי הסוגיא ומה שכתוב בדבריו לתוך חמין בד"א. חיסור לשון יש שם וצ"ל דברי ב"ש וב"ה אומרים בין חמין לתוך צונן בין צונן לתוך חמין מותר בד"א וכו'. עוד שם באמצע הדיבור מאמינים להו וכו' צ"ל מוקמינן להו. ועיין עוד בב"י סי' שי"ח והרב מגן דוד [ט"ז] שם באורך.

הלכה ו

מיחם שפינה וכו'. משנה ואוקמתא שם ועיין להרב המגיד ובדברי רבינו פי"ב דין ב' ועיין למרן ובב"י שם והמפרשים ז"ל.

וכן קדרה וכו'. משנה וגמרא שם דף מ"ב צריכא מלחא בישולא כבשרא דתורא ועיין להרב ב"י סי' שי"ח.

הלכה ז

אין שורין וכו'. משנה וגמרא דף ק"מ ופירש רבינו שם חלתית היו משתמשים בו לפי שהיתה ארצם קרה ע"כ. ויש נוסח אחר בספרי רבינו שכתוב במקום ואם שתהו כתוב שם ואם שרה ונוסחתינו נראית עיקר וכן הוא לשון הגמרא בעובדא דרב אחא בר יוסף עיין שם ועמ"ש בפכ"א דין כ"ב.

הלכה ח

דבר שנתבשל וכו'. משנה דף קמ"ה כל שבא בחמין מערב שבת וכו' ורבינו העתיק או נשרה בחמין מפני שסובר דהוא הדין. ומ"ש אם לא היתה הדחתו וכו' היינו חוץ מן המליח הישן דאיתא התם ופסקו רבינו בפ"ט דין ב' ועיין מ"ש שם. וע"ע בשו"ת זרע אברהם ח"א סי' ח' בענין הנוהגים לשים אבק הקאפ"י בפילגא"ן ולצוק עליו (הקאפ"י) [מים] אם מותר לעשות כן בשבת ודעתו נוטה להחמיר עיי"ש.

הלכה ט

מותר להחם וכו'. משנה דף קמ"ו את המים היפים ברעים בשביל שיצננו ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו ואמרו בגמ' את המים היפים פשיטא סיפא איצטריכא ליה ואת הצונן בחמה הא נמי פשיטא מהו דתימא ניגזור דילמא אתי לאטמוני ברמץ קמ"ל ופירש שם רבינו וכן לא יעלה על הדעת שלא יתן צונן לתוך החמין גזרה שמא יטמין ברמץ וכו'

ע"כ. וקצת קשה דאם כוונתו למים היפים ברעים כדמשמע קצת מלשונו שם הרי בזה לא אמרו כן אלא לצונן בחמה ולמה הניח העיקר והזכיר הטפל ואם כוונתו דואת הצונן בחמה דקתני מתניתין דהיינו חמין מחמת האור ולא חמי חמה גם זה אינו דשם דף ל"ט אייתו הך מתניתין ואמרו עלה בחמה דכולי עלמא לא פליגי דשרי. בתולדת האור דכו"ע לא פליגי דאסור [כי פליגי בתולדת חמה מר סבר גזרינן תולדת חמה אטו תולדת האור ומר סבר לא גזרינן] הרי שכוונת המשנה הזאת בחמי חמה דוקא. ויש ליישב דכוונת רבינו שם אינה אלא לפרש דצונן בחמין שרי ולא חילק בין חמי האור לחמי חמה משום דסמך למ"ש אמתניתין דלא יפקיענה בסודרין וכו' דמייתו עלה הסוגיא שהזכרנו ושם ביאר הכל וכיון במ"ש ואל יעלה על דעתך וכו' לומר שאין ס"ד לחוש לזה דהא בגמרא אמרו פשיטא וכו' ולכוונה זו סדרם בפרקין שלא כסדר התנא ודו"ק. ודע שעל המשנה דלא יפקיענה בסודרין וכו' פירש רבינו שהמחלוקת הוא במה שהוחם בשמש וכוונתו שהסודר הוחם בשמש דהוה ליה תולדת חמה כמבואר בסוגיא והלכה כחכמים דגזרינן תולדת חמה אטו תולדת האור ונתבארו דברי רבינו. ויש נוסח אחר בדברי רבינו אע"פ שאסור להחם בתולדת האור ונוסחתינו עיקר וכמבואר בפ"ט דין ג'.

הלכה י

מערב אדם וכו'. משנה דף ק"ח ובברייתא תני אלו הן מי מלח המותרין נותן שמן ומלח או שמן ומים וכו' ומבואר כדברי רבינו ואין הלכה כרבי יוסי עיי"ש ומ"ש רבינו מפני שנראה כעושה מלאכה ממלאכת התבשיל וכו' הרב ב"י סי' שכ"א כתב טעם אחר מפני שנראה כעיבוד שהמלח מקיימו וכתב הכנסת הגדולה בשם שלטי הגבורים ז"ל דמכאן דאע"ג דאין עיבוד באוכלין איסורא מיהא איכא ע"כ. ורבינו נראה שלא בחר בטעם זה משום היא גופא דאין עיבוד באוכלין כלל.

מי מלח עזין. שם כדברי רבינו ומשמע דאפילו מועטין נאסרו וכ"כ מרן ז"ל. ומ"ש ומותר למלוח ביצה וכו' גם זה מבואר שם וכאביי.

הלכה יא

מותר לערב וכו'. ברייתא דף ק"מ עושין אנומלין בשבת ואין עושין אלונטית. אנומלין יין ודבש ופלפלין אלונטית יין ישן ומים צלולין ואפרסמון דעבדי לבי מסותא למיקר ע"כ. ורבינו העתיק יין סתם נראה שכך היתה גירסתו אף דהרי"ף גריס כגירסתינו והרא"ש גריס בשניהם יין ישן. ואפשר עוד דבגמ' אמרו יין ישן לאשמועינן איך עושים אותה רפואה וכו' ורבינו דנחית לענין הדין כל מין יין נאסר ודו"ק. ומ"ש בדברי הרב המגיד פרק חבית ט"ס הוא וצ"ל פ' תולין.

הלכה יב

חרדל וכו'. הלכתא שם כלשון רבינו.

שחלים וכו'. שם שחלין ששחקן מערב שבת למחר נותן לתוכו שמן וחומץ וממשיך לתוכו אמיתא ולא יטרוף אלא מערב ופי' רש"י שחלין כרישין והיו שוחקין אותם במים. ממשיך נותן. אמיתא מינטא ע"כ. ובספרי רבינו כתוב בכולן שמן ותומין ובגמרא אמרו שמן וחומץ וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש ואולי דכך היתה גירסת רבינו או דט"ס הוא או שהוא מפרש אמיתא שאמרו בגמרא דהיינו תומין ותבלין שוב מצאתי נוסח אחר וחומץ.

שום שרסקו וכו'. גם זה שם ויש נוסח אחר בדברי רבינו לא יטרוף אלא מערב ונוסחתינו עיקר וכן היא גירסת הש"ס.

הלכה יג

הנוטל שער וכו'. עיקר דין זה כבר נתבאר בפ"ט דין ז' וט'. ומ"ש לפיכך וכו' שם דף כ' מבואר כדברי רבינו ורש"י ז"ל פירש שם אהלה שורש עפר ששמו אהל ע"כ. ומכאן יש ללמוד איסור הרחיצה בשבת בבורית שקורין סאבו"ן דהרי ממרח וממחק בהכרח שהוא אב מלאכה ופסיק רישיה דניחא ליה וכן כתבו הפוסקים ז"ל והוא פשוט ויש להזהיר העם על זה מאד כי שמעתי שהרבה בני אדם נכשלים באיסור זה.

בעפר לבונה. כן נמצא בספרי רבינו ושם בגמרא א"ר יהודה עפר לבינתא שרי ופי' רש"י כתישת לבינה ע"כ. וכן היא גירסת הרי"ף והרא"ש ז"ל אמנם הר"ן ז"ל כתב דרב האי גאון מפרש עפר לבונה הנקרא בערבי כנדר ע"כ. וזו היא דעת רבינו על פי האמור.

ועפר פלפלין וכו'. שם א"ר יוסף כוספא דיסמין שרי אמר רבא עפר פלפלי שרי ופי' רש"י כוספא דיסמין פסולת שומשמין. עפר פלפלי שחיקת פלפלין.

עירב דבר וכו'. שם א"ר ששת ברדא שרי מאי ברדא א"ר יוסף תילתא אהלה ותילתא אסא ותילתא סיגלי א"ר נחמיה בר יוסף כל היכא דליכא רובא אהלה שפיר דמי ע"כ. משמע דכוונת ר"נ ב"י דלא בעינן הרוב שאינו משיר אלא כל היכא דליכא רוב מהמשיר שפיר דמי וכן פסק הרב ב"י סימן שכ"ו ובנוסחאות ויניציאה כתוב בדברי רבינו אם היה הרוב מדבר שאינו משיר מותר לחוף בו ואם לאו אסור דמשמע כרב יוסף דבעינן רוב שאינו משיר דוקא אמנם הרב המגיד ז"ל מחק גירסא זו וקיים הגירסא שכתוב בה אם היה הרוב מדבר המשיר ודאי אסור ואם לאו מותר והוכיח מדברי רב נחמיה בר יוסף וכן נדפס באמשטרדם.

הלכה יד

אסור לראות במראה וכו'. שם דף קמ"ט וכת"ק וכן הבין הרי"ף והרא"ש ז"ל ואף דמחזי כגזרה לגזרה קבועה אטו שאינה קבועה ושאינה קבועה גופא אטו שמא ישיר בה נימין המדולדלין כבר אשכחן כיוצא בה ואמרו ז"ל דכולא חדא גזרה היא וכן פי' הרב ב"י ס"ס ש"ב.

אבל מראה וכו'. נתבאר שם שלא גזרו אלא בשל מתכת אכן מאי דקצת קשה דמשמע שהתירו של זכוכית אפילו שאין שום דבר המקיפו כנהוג בזמנינו שהמראות הם מוקפים מעץ מצוייר דהא לא חילקו בזה כלל וכן בדין דדומיא דשל מתכת שראויה להשיר בה נימין ואם כן למה לא נגזור גם בשל זכוכית וי"ל עמ"ש רש"י ז"ל של מתכת שא"צ להביא מספרים שהיא עצמה מגלחת השער ע"כ. משמע שאותה של מתכת היו רגילין לעשותן חלקים הרבה ויש לחוש שישתמש בה במקום תער דהיא היא משא"כ הזכוכית דאף שהיא ראויה מצד עצמה אין דרך להשתמש בה במקום תער דבקל יחתוך הבשר ולכך התירוה להדיא ועיין להרשב"א שם שהביא דברי הר"מ בר יוסף ז"ל להתיר גם בשל מתכת לדעת הת"ק ועיין עוד להר"ן ז"ל והרב ב"י שם. ודע שבתוספתא פי"ד איתא אין רואין במראה ואם היתה קבועה בכותל מותר ע"כ.

הלכה טו

המכבס וכו'. כבר נתבאר בדברי רבינו פ"ט דין י"א.

ומ"ש לפיכך וכו'. שם דף קמ"א מימרא דרבא.

ואין מקנחין וכו'. משנה דף קפ"ג ופי' שם רבינו שכשיש לו בית אחיזה ואוחזין אותו בו אינו מתעצר ולא נסחט והראב"ד ז"ל הקשה דגם ביש לו בית אחיזה א"א שלא יסחוט ותירץ דהו"ל כצלוחית מלאה מים וכו' ועיין עוד להמגדל עוז ז"ל. ודין כיסוי החבית שם דף מ"ח ועיין להרב ב"י סי' ש"ב.

הלכה טז

נשברה לו חבית וכו'. משנה וגמרא דף קמ"ג וכן פי' רש"י ורבינו שם. ובדברי הרב המגיד שכתוב ולהטותו ט"ס הוא וצ"ל ולהטיפו.

מה שהוא צריך לשבת. היינו מזון ג' סעודות דאמרינן במתניתין והשמיט רבינו חלוקא דאומר לאחרים בואו והצילו לכם דאיתא התם נראה דסמך לדין דליקה שהזכיר בפרק כ"ג עם כל הפרטים עיי"ש וכמ"ש הרב ב"י לדברי הטור סי' של"ה עיי"ש.

וכיצד מציל וכו'. שם דף קי"ז ופסק להקל בענין ההערמה עיי"ש.

הלכה יז

טיט שע"ג בגדו וכו'. דף קמ"א ומסקנא כדברי רבינו ועיין להרב ב"י סי' ש"ב.
המכסכס את הסודר וכו'. שם דף ק"מ וכתב הרב המגיד דלפי גירסת הרמב"ן הכא מחזי כאולודי חיורא וכו' אין בפירושא הכרע וכו' והקשה עליו הרב לח"מ ז"ל דאיך כתב כן הלא הדבר מבואר דהתם דקאמר הש"ס לפום הך גירסא בהכרח אסודר קאי ולא אכתניתא ואפשר דט"ס נפל כאן וצ"ל הכא לא מחזי כאולודי חיורא הכא מחזי כאולודי חיורא ולפי זה אין הכרח דתרווייהו נאמר בהם הכא עכ"ד ונראה דוחק גדול לגרוס כן ולטעות כל הגירסאות של הרה"מ שלפנינו ומאי דנראה לדברי הרה"מ משום דדרך הש"ס לדבר תחילה בדבר שממנו נולד הקושי ולומר התם היינו טעמא מפני זה מה שאין כן בהאיך וכו' ולפיכך אף שהיה גורס הכא אפשר דקאי אסודר דקמסיים והתם קאי אלפני דלפני דהיינו כתניתא כי כן דרך הענין וכעין ההיא דהתוס' דף ק"נ ד"ה אין אובסין וכו' עיין עליו.

הלכה יח

מנעל או סנדל וכו'. מסקנא דמלתיה דרבא בזבחים דף צ"ד ובמקום אחר הארכתי בסוגיא זו עיין סוף פ"ח.
ואין מגרדין לא מנעלים ולא סנדלים חדשים אבל סכין אותם ומקנחים את הישנים. הנה הרב המגיד תמה על רבינו דבפרק תולין (שבת דף קמ"א) ליכא למאן דאמר דישן מותר ולא חדש אדרבא אמרו מגרדין מנעל חדש אבל לא ישן וכל שכן דמסקנא דהתם כדקתני רבי חייא אין מגרדין מנעל חדש ולא מנעל ישן וכו' והניחו בצ"ע. ולא זכיתי להבין למה נתעצם כל כך בדברי רבינו דמי הכריחו להבין בדבריו דשרי הגירוד בישנים ואדרבא כיון דמהגמרא מוכח להדיא דחמירי חדשים מישנים ופירש רש"י שם אבל לא ישן שקולפו והוי ממחק ע"כ. והסברא נותנת לומר כן א"כ כשאסר רבינו החדשים מכל שכן הישנים וקרוב לשמוע הוא דכיון דאיסור הגירוד על כרחך אינו אלא מפני שקולף העור יותר קרוב שיארע דבר זה בישנים מחדשים שהם חזקים יותר ומכיון שכן לא הוצרך רבינו לפרש הענין דסמך על המעיין ותדע עוד שהתיר הקינוח בישנים וכי נאמר דדוקא קאמר והחדשים יאסרו בקינוח תמה על עצמך אם כן מאי איריא שאסר הגרידה בחדשים כיון שאפילו קינוח בעלמא אסור אלא ודאי דהכי נמי במכל שכן משמע לן ההיתר כמבואר דיותר שייך ומקרי קינוח בישנים מבחדשים שבקינוח קל סגי להו.
ומה שיש לדקדק בדברי רבינו שהתיר הסיכה להדיא דמנא ליה הרי בגמרא לא התירו אלא לסוך רגלו שמן ולהניחו אחר כך בתוך המנעל ותו דגם בשיעור השמן הקפידו דלא

שרי אלא שיעור לצחצחו אבל שיעור לעבדו אסור ורבינו התיר הסיכה להדיא בלי שום גבול. תו קשיא לי דמדכתב אבל סכין אותם משמע דקאי אחדשים ומשמע דבישנים לא הותר הסיכה אלא הקינוח ובגמרא לא משמע כן. והנה מצאתי הדבר מבואר בדברי רבינו פרק כ"ג שהביא כל דין הברייתא להתיר הסיכה ברגל ולהניחו אחר כך במנעל כשיעור לצחצחו ואסר כשהרגל נעול במנעל לסוך בתוכו כלל כלל וסיים והכל בחדשים אבל בישנים מותר ע"כ. יצא לנו מזה דרבינו מסברא כתב כן דבישנים אין שייך לאסור הסיכה וקרוב לשמוע הוא והסברא מסייעתו אפשר שהוא ז"ל מפרש בההיא דרב חסדא דהמקשן לא הבין דבריו דהוא סבר דבחדשים נמי קאמר ואהא פריך ליה ותירץ דדברי רב חסדא אם נרצה לפרשם גם בחדשים צריך לומר שיעור לצחצחו וכו' אמנם רב חסדא גופיה יתרץ דבריו בישנים והכל מיושב ונמצא לפי זה שתיבת אותם שכתב רבינו אינו בדיוק או שט"ס הוא וכן ראיתי בדפוסים אחרים שאין שם תיבת אותם ואיירי בישנים דוקא האי כדיניה והאי כדיניה וכיון דאמרן דהסברא מבחוץ מכריח הדבר דבישנים לא שייך לאסור הסיכה ומצינן לפרש דברי הש"ס דלא תקשה על זה כדין פסק רבינו שמותר לסוך להדיא הישנים ואין לטעות בדין הקינוח שהזכיר אחריו שנאסור גם זה בחדשים שסמך עמ"ש שם ודו"ק. ועיין להשלטי גבורים שם.

כר או כסת וכו'. מבואר במשנה דף קמ"ב ופירש שם רבינו סמרטוט בלויי בגדים.

הלכה יט

מי שנתלכלכה ידו וכו'. תוספתא פי"ז מקנחין בזנב הסוס ובזנב הפרה ובזנב שועל ובמפה של קוצין ובשער של שועין ובלבד שלא יקנח בידו ובמפה כדרך שעושה בחול ע"כ.

הלכה כ

מי שרוחץ וכו'. שם דף קמ"ז מימרא דרבי שמעון [והרב המגיד גריס רבי יוחנן] ודין מי שנשברו כליו וכו' הוא משנה דף קמ"ז מי שנשרו כליו וכו' והתוס' והרשב"א ז"ל הכריחו שפירושו לשון נפילה במים ואינו לשון שריה כמו שכתב רש"י ז"ל ורבינו בפירוש המשנה כתב נשרו מגזירת משרה ושורין ע"כ. נמשך אחר פי' רש"י ז"ל אף דבנוסחאות שלפנינו אינו כן עיין עליו.

הלכה כא

שתי מטהרות וכו'. בתוספתא פ"ח דעירובין נשנו אלו החלוקות ויש בה איזה שינוי מדברי רבינו וכבר השיגו הראב"ד ז"ל ודברי רבינו נראין ועיין להמגדל עוז ז"ל ומרן ז"ל פירש דברי רבינו דברישא שכוונתו להשיקן מסתמא אינו דוחק הפקק דהא הוא רוצה

שיגעו אלו עם אלו ובאמצעיתא דביב ג"כ דייק לכתוב שלא יצופו המים וכו' כלומר ריבוי מים אבל מעט אינו חושש וא"כ אינו דוחק הפקק משא"כ בסיפא שכוונתו שירדו כל המים לבור. ודע שיש נוסח אחר בדברי רבינו שלא יצופו המים על האוכלים ועל הכלים ועל הביב והוא סיוע יותר לדברי מרן ז"ל.

הלכה כב

אסור לתקן וכו'. ביצה דף כ"ג איקטורא בידי מעשה אומן הוא ויש פירושים אחרים בזה דרש"י ז"ל פירש קיטורי בי ידיה מה שעושין לבתי שוקים ולבתי ידים של חלוקי נשים שמקמטין אותו על עץ חלק או אגודה של קשין ומעשה אומן הוא וקטורי לשון קשר ע"כ. והרי"ף ז"ל כתב וקיטורי וכו' שמענו בפירושו בלשון ערבי תפרי"ך אלאכמ"ס ויש אומרים שהוא עישון בית הידים ע"כ. ואין שום אחד מאלו הפירושין מתיישב לדברי רבינו.

וכן אין מקפלין וכו'. משנה וגמרא דף קי"ג כדברי רבינו וכתבו התוספות שם דר"י מסתפק אי קרי יש לו להחליף כשאין לו יפה כזה ע"כ. ורבינו דקדק בדבריו שכתב כדי שיתנאה בו בשבת דמזה נלמד הדין דבעינן שיהיה יפה דוקא והגון לכבוד שבת ועוד כתבו התוס' דמהך מתניתין למדנו שאסור לקפל טליתות של בית הכנסת לפי שהם צורך מחר ע"כ. ויש נוהגים היתר ע"פ דברי הרב ב"י סי' ש"ב ועיין להרב כנסת הגדולה ז"ל.

הלכה כג

הצובע וכו'. מימרא דרשב"א דף צ"ה ופירש רש"י סרק צבע אדום הוא הבא בקנים ע"כ. ועיקר דין הצובע עיין לרבינו בפ"ז ופ"ט דין י"ג וי"ד.

לפיכך אסור וכו'. ברייתא שם דף מ"ח אין נותנים וכו' ביום טוב אמרו ואין צריך לומר בשבת נשרו מחזירין בשבת ואין צריך לומר ביו"ט.

הלכה כד

לפיכך מי וכו'. ירושלמי פ' כלל גדול.

ולמ"ש רבינו שהרי לא נתכוון וכו'. קצת קשה דמשמע שאם נתכוון לקרוע חייב והא קי"ל דאין קורע חייב אלא בעל מנת לתפור כדתנן בפרק כלל גדול והביאו רבינו פ"י וי"ל דדוקא דרך השחתה הוא דמפטר דהוי מקלקל אבל זה שנסתבכו בגדיו בקוצים אף אם נתכוון לקרוע היינו מחמת אונס הקוצים ואינו דרך השחתה דאדרבא הוא חושב לתפרו ולתקנו אחר זה והוה ליה קורע על מנת לתפור.

פוצעים את האגוז וכו'. ברייתא בביצה דף ל"ד כלשון רבינו.

הלכה כה

התוקע וכו' עד גזרה שמא יתקע. ברייתא דף קכ"ב והקשה הרב המגיד ז"ל דלמה הוצרכו לגזירה דשמא יתקע במה שמחובר לקרקע שהרי בלא תקיעה חייב משום בונה כמבואר פ"י ע"כ. ונראה דנקטי ליה הכי משום דזו היא החששה שמא יתקע ואיסור התוקע כבר ביאר רבינו דהוי תולדה דבונה דאי אפשר להתחייב משום בונה בכי הא אלא ע"י התקיעה ויותר נראה לומר דגזרה שמא יתקע לא קאי אלא אלא נוטלים כלומר תינח החזרה אבל הנטילה אמאי נאסרה ומתרץ שמא יתקע ודו"ק.

אבל דלת וכו'. גם זה שם. והקשה הרב לחם משנה וז"ל קשה דאמאי נוטלין דהא מחזי כסותרן אע"ג דאין בנין ואין סתירה בכלים ומאי שנא ממנורה של חוליות שכתב רבינו שאין מחזירין מפני שנראה כבונה ה"נ מחזי כסתירה דאי שייך בנין שייך סתירה כדמוכח בגמרא וצ"ע ע"כ. ואפשר דלעולם אין בנין ואין סתירה בכלים אבל היינו דוקא בשאין שם תקיעה כגון דלת שידה תיבה ומגדל מה שאין כן מנורה של חוליות דהגזרה היא שמא יתקע בחוזק בחוליות ואז אסור מפני שנראה כבונה ואיסור החזרה בדלת שידה תיבה ומגדל נראה דהיינו אטו המחוברין בקרקע כדלעיל מה שאין כן הנטילה גופה דלא נאסרה אפילו במחוברין לקרקע אלא אטו החזרה דשמא יתקע ואין לאסור הנטילה במטלטלים דהוה ליה גזרה לגזרה ודו"ק.

ואם נשמט וכו'. נתבאר בעירובין דף ק"ב.

הלכה כו

אין גודלין וכו'. שם דף צ"ד איפליגו דר' אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות ואיכא למידק דבגמרא בעי גודלת כוחלת ופוקסת משום מאי מחייבא וכו' ומסיק כוחלת משום צובעת גודלת ופוקסת משום בונה והיינו לר"א דעליה קאי בעיית הש"ס משום מאי מחייבא וא"כ לרבנן דפטרי על כרחך לאו משום בונה דאין לו ענין וכ"כ רבינו בפירוש המשנה עיי"ש ואם כן היכי כתב כאן מפני שנראה כבונה הא ודאי דפסק כרבנן דאם לא כן הוה ליה לחלק בין שערה לשער חברתה כדאיתא בברייתא התם לר"א גופיה ושמא י"ל דמודים חכמים דאיסורו משום לתא דבונה ואף שאין לו ענין היינו כלפי החיוב ומה גם לפי דרשת רבי שמעון בן מנסיא דבכרכי הים קורין לקלעיתא בניתא וק"ל ופוקסת. הרב המגיד כתב דרבינו מפרש מתקנת שערה במסרק כפי' רש"י ובפירוש המשנה כתב רבינו דפוקסת היא הנותנת שער על הצדעים והיא ממין גדילת השער ע"כ. ושמא דהיא היא. והרע"ב ז"ל פירש שמחלקת שער ראשה לכאן ולכאן.

ואין מחזירין מנורה של חוליות וכו'. כתב הרב המגיד ז"ל שפסק כרבן שמעון בן גמליאל וכו' ע"כ. והוא בדף מ"ז ופירוש דרשב"ג לא קאי אלא אירישא דקתני פטור סתמא ולא מחלק בין רפוי ללא אמנם בסיפא דאם תקע מודה דחייב וכמ"ש רבינו לעיל ומפרש אם תקע בקרקע דאם לא כן לא מחייב כדלעיל ודו"ק.

ואין מתקנין חליות וכו'. שם דף קמ"ז אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן לפופי ינוקא בשבת שפיר דמי והאנן תנן אין מעצבין התם בחומרי שדרה דמחזי כבונה ופי' רש"י לפופי אונמלוטיי"ן כמו שעושים לקטן שיתיישבו איבריו ולא יתעקם. בחומרי שדרה חוליות של שדרה שנתפרקה אחת מהם ולאחר זמן קמיירי דאי ביום לידה אמרינן כל האמור בפרשת תוכחה [דיחזקאל] עושים לחיה בשבת ע"כ. ולכאורה הדבר תמוה דהתם בסוף פ' מפנין קאמר רב נחמן והחתל לא חתלת מכאן שמלפפין הולד בשבת ופי' רש"י ז"ל מלפפין אנמליו"ן בלעז ולאו היינו אסובי ינוקא דאמרן לעיל בפ' כל הכלים דהא שמעינן ליה לרב נחמן דאסור אלא לפופי בעלמא כמו שעושין בחגורות ופסיקיאות ע"כ. וזה הוא היפך מ"ש בפרקין שלאחר זמן קמיירי דאי ביום לידה אף חומרי שדרה שרי כדאיתא בפרשת תוכחה ושם פירש דדוקא לפופי שרי. וכן נראה שהוא האמת דהרי בדף קכ"ג דאיפליגו רב נחמן ורב ששת באסובי ינוקא דרב נחמן אסר ורב ששת שרי פירש"י ז"ל אסובי ינוקא להחליק סדר איבריו כשהוא נולד איבריו מתפרקין וצריך ליישבן משמע דגם ביום הלידה רב נחמן אסר ואפשר דכוונת רש"י משום דקי"ל כרב נחמן בדיני וכרב ששת באיסורי וכיון דרב ששת שרי על כרחך לדידיה והחתל לא חתלת היינו נמי אסובי ינוקא דהיינו מעצבין דמתניתין וזו היא כוונת רש"י בההיא דמעצבין אף שהוא בקצת דוחק ועיין עוד להתוספות שם.

מעתה נחזי אנן רבינו כמאן ס"ל דכאן פסק דאין מעצבין וסתמא דמלתא שלא ביום לידה קאמר ובפרק ב' מהלכות אלו כתב ומלפפין אותו ולא הזכיר חומרי שדרה דמשמע דאסור אף ביום לידה ולא עוד אלא דמשמע דפסק כרב נחמן דאסר נגד הכלל דכרב ששת באיסורי ואפשר דפסק כרב נחמן משום דמטי לה משמיה דרבה בר אבוה אמר רב דבכי הא אין כלל זה אמור כמבואר בכללי הש"ס ואתיא לדידיה מתניתין דאין מעצבין אפילו ביום לידה וכי אסר לה בפרקין החזרת השדרה היינו כסתם מתניתין אף ביום לידה. עוד אפשר לומר באנפא אחריתי הפך האמור מן הקצה אל הקצה דרבינו סבירא ליה כרב ששת ועל פי פירוש רש"י ז"ל אלא שכתב היתר הליפוף ומכל שכן נלמד היתר החזרת חוליות השדרה תדע שסיים שם מפני שסכנה היא לו אם לא יעשו לו כל אלו ע"כ. ומדהוסיף דברים אלו רמז לנו שהוא ז"ל העתיק המימרא דרב נחמן אמר רבה בר

אבוה אמר רב דלא הזכיר אלא הליפוף ומכ"ש החזרת חוליות השדרה שנקרא יותר סכנה מליפוף בעלמא דלאו כי רוכלא הוא ופסק כרב ששת ועוד דאפשר דגם רבה בר אבוה אמר רב מודים לו ודוקא לרב נחמן על כרחין לומר דדוקא ליפוף קאמר ולפי זה כשפסק בפירקין דאין מחזירין חוליות השדרה היינו דוקא לאחר זמן דבר הלמד מענינו דביום הלידה כבר לימדנו הדין במה שהוסיף מפני שכל אלו סכנה היא לו ובזה נחלק רבינו על פירוש רש"י ז"ל עיין עליו וכל אחד טעמו ונימוקו עמו ז"ל וזה נראה לענ"ד יותר והכל מתוקן למעיין היטב.

הלכה כז

העושה אהל קבוע וכו'. שם דף קל"ז. ומ"ש רבינו **ולא סותרין אהל עראי** אף דאכתי לא אשמועינן דסתירת אהל קבוע מחייב אלא העושה וכו' מלתא דפשיטא היא כיון דחיובו משום בונה הא קי"ל הבונה והסותר. ועוד שכבר ביארו רבינו בפ' י' וצריך לומר דהאי סותר אהל עראי דאסור היינו בעל מנת לחזור ולעשותו אפי' בלילה כדמוכח מעובדא דחזינא להו וכו' דאם לא כן הויא גזרה לגזרה טפי דאפילו באהל קבוע אינו חייב הסותר אלא בעל מנת לחזור ולקובעו וכדאיתא להדיא בפ' במה מדליקין.

ומותר להוסיף וכו'. עירובין דף ק"ב הנהו דכרי דהוו ליה לרב הונא דביממא בעו טולא ובלילא בעו אוירא אתא לקמיה דרב א"ל זיל כרוך בודיא ושייר בה טפח למחר פשטה ומוסיף על אהל עראי ושפיר דמי ופירש רש"י כרוך בודיא כשתסתלק המחצלת מעליהן לפנות ערב שבת אל תסלקנה כולה משם אלא הוי גולל אותה וכורך מעל הגג ושייר בה טפח פרוסה דליהוי עליה שם אהל ולמחר פשטיה דהוי תוספת ושרי.

הלכה כח

אין תולין וכו'. שבת דף קל"ט מימרות רבות ומהם נתבארו דברי רבינו.

ומותר להניח וכו'. שם דף קל"ח והרב המגיד בשם המפרשים ז"ל כתב דה"ה לפריסת שלחן ע"ג ספסליו עוד כתב משם הרשב"א ז"ל דמטה שהיא מסורגת בחבלים ויש בין חבל לחבל ג' טפחים אסור לפרוס עליהם מפני שמשתמשין באויר שתחתיו בנתינת סנדלין וכיוצא בהן וכו' ע"כ. וכ"כ הר"ן ז"ל ופסקו הרב ב"י סימן שט"ו.

הלכה כט

כל אהל משופע וכו'. סוכה דף י"ט ועירובין דף ק"ב ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] סי' שט"ו ס"ק ח' באורך.

טלית כפולה וכו'. שם דף קל"ח. ומסתמיות דברי רבינו משמע דאף דלא שייר טפח קאמר וכן כתבו התוספות בפירוש שני וניחא טפי דלפירוש ראשון מאי איריא חוט או משיחה כיון דעל כל פנים צריך שיור טפח ובפירוש טלית כפולה עיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה ל

כילת חתנים וכו'. מבואר בשבת דף קל"ח ובעירובין דף ק"ב.
פקק החלון וכו'. משנה שם דף קכ"ה ופירש רבינו שם פקק החלון הוא המפה שתולין כנגד החלונות כדי שיסתיר אורם וכו' ועיין להב"י סי' שי"ג באורך.

הלכה לא

כובע וכו'. היינו סינא דאיתא התם דף קל"ח ובעירובין דף ק"ב וכפירוש רבינו כתב ג"כ ר"ח והרשב"א הביאם הרב המגיד ז"ל ועיין להרב ב"י סי' ש"א.

הלכה לב

הנוטה פרוכת וכו'. שם דף קל"ח גוד בכיסנא מותר לנטותה בשבת וכו' כדברי רבינו ויש פירושים אחרים בזה עיין עליהם ועיין להרב מגדל עוז ז"ל.
ואם היתה כילה וכו'. הקשה הרב לח"מ וז"ל קשה דלמה לי יש לה גג אפילו אין לה גג תעשה אהל עראי ועוד מאי שלא תגבה מעט מעל הארץ אם ר"ל שמגביהין אותה לתלותה ובהגבהתה אי אפשר שלא יגביהנה מעט אין זה משמעות הלשון דדומיא דפרוכת דלעיל קתני דאיירי בשעת התליה וצ"ע ע"כ. ונראה דאין כאן קושי דרבינו כתב בדין ל' דאם אין לה גג וכו' שרי הואיל והיא מתוקנת לכך מותר לנטותה וכו' ולקושיא שניה הדבר מבואר דמציאות הכילה אינו כמציאות הפרוכת דפרוכת הוא כעין וילון והכילה הוא דבר הסובב ויש לה גג ומבואר בדברי רבינו ופשוט ודו"ק. וגם הרב ב"י סי' שט"ו העתיק לשון רבינו עיין עליו.

הלכה לג

בגד שמכסה וכו'. שם דף קל"ט פרונקא דרבא אפלגא דכובא שרי אכולא כובא אסיר ומפרש לה רבינו משום אהל וכן פירש רש"י ולפי דבריהם צ"ל שהכובא תהיה חסירה טפח לפחות דאל"כ אין כאן אהל כלל וכ"כ הרב המגיד משם הרשב"א ועוד הכריח ז"ל דאין בכלים משום אהל ואיסור זה אינו אלא משום דמחזי כמשמרת שכן דרכו בחול וכן דעת הראב"ד ז"ל והרב ב"י ס"ס שט"ו פסק כדברי רבינו עיין עליו.
המסנן וכו'. משנה וגמרא שם ומסננין את היין בכפיפה מצרית אמר רב ובלבד שלא יגביה מקרקע של כלי טפח ופירש רש"י טפח כמדת אהל ע"כ. וה"ר יונה הביאו הרב המגיד פירש טפח משום שינוי.

פרק כג

הלכה א

העושה נקב וכו' הרי זה חייב משום מכה בפטיש. כן כתב ז"ל גם כן בפירוש המשנה ובפרק י' כתב משום בונה ונראה לי לדמותו להההיא דרבא ורבי זירא דף ק"ג וכן כתב הרב לחם משנה ז"ל ועיין מה שכתבתי שם בס"ד. ועכשיו מצאתי נוסח אחר שמחקו להכניס האורה בדברי רבינו ודו"ק.

ומפני זה וכו'. שבת דף קמ"ו ברייתא והלכתא כדברי רבינו.

הלכה ב

נוקבים מגופה וכו'. משנה וגמרא שם וכרב הונא דאמר מחלוקת למעלה אבל מן הצד דברי הכל אסור. ויש נוסחא אחרינא בדברי רבינו ובלבד שינקבנה מלמעלה למטה ונוסחתינו נראית עיקר.

שובר אדם וכו'. גם זה שם ופירש רש"י בסכין או בסייף וכו' דאין במקלקל שום איסור בשבת ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי לנקבה יפה בפה נאה ע"כ. ומכאן התיר מהר"ם ז"ל שאם נאבד מפתח התיבה והוא צריך לפתחה יכול לשברה עיין להרב מגדל עוז באורך והרב ב"י סי' שי"ד הסכים להתיר ע"י גוי עיי"ש. ובעיקר הדין עיין להרב שמות בארץ בכפות תמרים דף י"ג ע"ד.

ומביא אדם חבית וכו'. שם רבן שמעון בן גמליאל אומר מביא אדם את החבית של יין ומתיז ראשה בסייף ומניחה לפני האורחים בשבת ואינו חושש ואמרו בגמרא התם ודאי דלעין יפה קמכוין. ומ"ש בספרי רבינו לפני האורחים בנוסחא אחרינא כתיבת יד איתא לצורך האורחים ולשון הברייתא מוכיח כן דהרי לא אמרו להתיז לפני האורחים אלא להניחה לפניהם כך להראות נדיבות לבו ומ"מ יש ליישב נוסחתינו שיותר נדיבות לב מראה כשעושה המעשה לפניהם.

הלכה ג

וכשם שאסור וכו'. שם דף קל"ט א"ל רבנן לרב אשי חזי מר האי צורבא מרבנן וכו' דשקיל ברא דתומא ומנח בברזא דדנא ואמר לאצנועי קמכוינא ואזיל ונאים במברא ועבר להך גיסא וסייר פירי ואמר אנא למינם קמכוינא אמר להו הערמה קאמרת הערמה מדרבנן [גירסת הרי"ף בדרבנן] היא וצורבא מרבנן לא אתי למעבד לכתחילה ע"כ. ורבינו שהתיר ההערמה לכל אדם משמע ליה דהא דקאמר הערמה קאמרת וכו' לא קאי אלא לההיא דנאים במברא וכ"כ הרב המגיד ז"ל וכן משמע מדברי רש"י והר"ן ז"ל שכתבו דכיון דצורבא מרבנן הוא לא אחמור עליה דהוא לא אתי למעבד לכתחילה בלא הערמה

לעבור שם לפני הכל ע"כ. הרי מדכתבו לעבור שם לפני הכל מוכיח דלא קאי אלא אמברא שהוזכר שם ואידך שריא להדיא. ודע דרבינו לא הזכיר ההיא דמברא דשריא לתלמיד חכם מיהא וכתב הרה"מ ז"ל משום דאין ת"ח מצוי ע"כ. וצ"ל דכוונתו במ"ש דאין ת"ח מצוי כלומר להקל בדבר ומכ"ש בדבר שהוא דרך גילוי לפני אדם דבקל יודע ויבואו האחרים להקל בדבר דאילו דיני תלמיד חכם הזכירם רבינו בכמה מקומות בפ"ז דת"ת ובפכ"ב דאיסורי ביאה ובפי"א ובפי"ב דשבועות ובפ"א ובפי"ב דסנהדרין ובפ"ג דזכיה ובפכ"ג דחובל ובפ"ד דנחלות והזכיר כל אלו המקומות הרח"א נר"ו וגם הוא עמד על זה עיין עליו.

בקיסם או בצרור קטן. כבר נתבאר. ובנוסח אחר אין שם תיבת קטן בדברי רבינו ונראה שהיא נוסחא נכונה וכן משמע מלשון הרב המגיד ז"ל לקמן דין י"א.

הלכה ד

באיזה דבר שיתקן חייב. בנוסח אחר כתוב באיזה דבר משתיהם חייב ונראה שהיא גירסת נכונה דקאי לגורר ומתקן שהזכיר ובעיקר הדין עיין לרבינו בפ"י. ועיין עוד נמי להרב שמות בארץ בכפות תמרים דף י"ג ע"ד.

לפיכך אסור וכו'. עירובין דף ק"ד א"ל רבה לא אסרו אלא קול של שיר ואסיקנא התם הכי ודקדק רבינו לכתוב קול שכוונתו לשיר דאל"כ שרי והיינו שהתיר רבה להקיש על הדלת אמנם הרב ב"י סימן של"ח כתב בשם אגור ופסקי תוספות דאסור להכות בשבת על הדלת בטבעת הקבועה שם אע"פ שאינו מכוין לשיר אבל לצפצף בפיו כמו צפור לקרא לחבירו מותר ע"כ. ומסתברא דאם מתכוין לשיר יש להחמיר וכ"כ הרב מגן דוד [ט"ז] ועיי"ש בדין הפעמונים שתולין בפרוכת בבית הכנסת שהחמיר בדבר והרב מג"א ז"ל הקיל שם משום דהוי לצורך מצוה וממ"ש רבינו או לקשקש את האגוז לתינוק וכו' כדי שישתוק יש ללמוד לאותם הנוהגים לקשקש בפעמונים ומשמיעי קול לקטנים הבוכים כדי לשתקם דאסור משום כלי שיר ויש להם לשתקם בפה דוקא ומבואר הוא ועיין להרב ב"י שם ועיין עוד להגהות מיימוניות בדינים אלו.

הלכה ה

אין מספקין וכו'. משנה וגמ' בביצה דף ל"ו ופירש רבינו שם מספקין הוא הניגון וההכאה בצלצל ומטפחין ההכאה יד על יד ע"כ. ורש"י ז"ל פירש מספקין על ירך מטפחין ביד ע"כ. והיתר כלאחר יד הובא בהרי"ף ז"ל מהירושלמי הזכירו הרב המגיד ועיין להתוס' יו"ט ז"ל.

אין שטין וכו'. שם ואמרו בגמ' שמא יעשה חבית של שייטין וכן פירש רבינו שם ומה שכתוב בספרי רבינו כאן שמא יתקן נראה שיש להגיה שמא יעשה כלשון הגמ' וכמ"ש הוא עצמו שם וכן מצאתי בנוסחא אחרינא וכן נראה ממ"ש אחר זה בדין הבריכה וכו' עיי"ש.

בריכה וכו'. שבת דף מ' כדברי רבינו וכן פירש רש"י ז"ל.

הלכה ו

אין חותכים וכו'. מבואר בסוגיא דף קמ"ו כדברי רבינו.

ואסור להניח עלה של הדס וכו'. שם אמר טבות רישבא אמר שמואל האי טרפא דאסא אסור מאי טעמא רב יימר מדפתי אמר משום מרזב רב אשי אמר גזירה שמא יקטום מאי בינייהו איכא בינייהו דקטים ומנחי ע"כ. ומתחילה יש להבין כוונת דקטים ומנח דנראה דהיא היא מימרא דשמואל אלא דאפשר דר"ל דקטים ומנח כבר בחבית גופיה דלמאן דאמר משום מרזב דהיינו שמא יכין מרזב אכתי איכא למיחש ואסיר ולמאן דאמר שמא יקטום כיון שהוא קטום כבר ומונח בפי החבית תו ליכא למיחש להכי ושרי ואם כן מלבד מה שהקשה הרב המגיד דלמה פסק כרב ירמיה להחמיר תו איכא למידק עליה דהוה ליה לכתוב דאפילו מונח בפי החבית אסור וכל שכן להניחו לכתחילה וקושיא זו איתא גם לפי תירוץ מרן ז"ל.

ומכח קושיא זו מצורף לקושיית הרב המגידהייתי רוצה לומר דאפשר שרבינו מפרש דקטים ומנח למ"ד משום מרזב שרי דתו ליכא למיחש להכי כיון שאינו עושה שום מעשה ולמ"ד שמא יקטום לעולם איכא חששא שמא יקטום פעם אחרת אי נמי שיתקלקל העלה ולפי זה היה הכל מתורץ דפסק כרבי ירמיה לקולא במידי דרבנן ולא הוצרך להביא ההיא דקטים ומנח דממילא משמע שריותא מכיון שכתב מפני שהוא כעושה מרזב וכו' והרי אין כאן שום עשיית מרזב כלל. אמנם ראיתי לשלטי הגבורים סביב הרי"ף ז"ל שכתב בקטים ומנח דלמאן דאמר שמא יקטום בשכבר קטומה שרי לתת בנקב החבית דלא גזרינן עליה שמא יעשה מרזב בתחילה וכו' והלשון מגומגם דכיון דיהיב טעמא למאן דאמר שמא יקטום אמאי פתיך ותני דלא גזרינן שמא יעשה מרזב ואיך שיהיה הרי ס"ל להרב בדעת הפוסקים ז"ל דקטים ומנח לאו היינו שמונח בנקב החבית דאכתי מחוסר מעשה הוא וכמבואר בדבריו ז"ל עיי"ש ואם כן תקשה קושין קמייתא דהיא היא מימרא דשמואל וראיתי להרב ב"י סי' שד"י שפירש דמימרא דשמואל היא בשלא הכינו לכך מבעוד יום דכיון דצריך לחזר אחריו גזרינן שמא לא

ימצא קטום וכו' וקטום ומנח היינו מבעוד יום עיי"ש וכן נראה דעת הרה"מ ודלא כהטור שכתב דהחילוק הוא בין אחת להרבה עלים עיי"ש. וא"כ הדרן לתירוץ מרן ז"ל.

אלא שמהרח"א נר"ו הקשה עליו דבפרק י"א פסק רבינו דקוטם לחצות בו שיניו חייב ותירץ נר"ו תירוץ אחר דעלה הדס רך הוא ולא מחייב רב אשי רק בקשין כמ"ש המ"מ ואם כן רב אשי דגזר שמא יקטום דלא כמאן ומשו"ה נתן טעם דרבי ירמיה ע"כ. ונראה לענ"ד לדעת מרן דמעיקרא ההיא דלחצות בו שיניו אפשר להעמידה על ידי כלי כמ"ש הרב המגיד ז"ל שם וסוף דבר הרה"מ ז"ל אחר שנשא ונתן בדברי רבינו סיים דלא מצא מקום ליישב דברי רבינו על פי הסוגיא ע"כ. אם כן איך נביא ראיה מזה לדברי רבינו ולחלוק על מרן ז"ל. גם מ"ש דעלה של הדס רך הוא לא ידעתי מנין הכריח כן לדעת רבינו דהרי הר"ן ז"ל ודעימיה ס"ל דעלה של הדס קשה הוא כמ"ש הרב ב"י שם עיין עליו.

ואין שוברים וכו'. משנה בביצה דף ל"ב ופירש רש"י כשצולין דגים על האסכלה חותכים קנים או קש שבולין או שובלין חרסין או חותכים נייר ושורין במים וסודרין הנייר ע"ג האסכלה מפני שהמתכת מתחמם ושורף את הדג ע"כ. ורבינו פירש שם נייר ידוע וכשנותנים עליו שמן עומד לפני האש כל זמן שימצא בו שמן ע"כ.

הלכה ז

זמורה וכו'. משנה וגמרא בשבת דף קכ"ו ופירש רש"י זמורה של גפן שהיא קשורה בטפיח פך ששואבים בו מן הבור או מן המעיין ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו ממלאין ממנה וכו' אין ממלאין ממנה.

אסור לחוף וכו'. שם דף נ' ופי' רש"י גרתקון כמין עפר שגדל בחביות של יין וכו' והרב ב"י סימן שכ"ג פירש גרתקון שמרי יין כשנתייבשו ונתקשו מפני שהוא ממחק לכלי כסף שהוא רך ע"כ. והוא קרוב לפירוש רש"י ז"ל.

ואסור להדיח וכו'. שם דף קי"ח והראב"ד ז"ל השיג על רבינו דכל זה אינו אסור אלא מפני שהוא טורח לחול ע"כ. ולא הבנתי כוונתו דמי אמר שרבינו נגד טעם זה וכ"כ הרב המגיד עיין עליו.

ואין מציעין וכו'. משנה שם דף קי"ג כלשון רבינו.

הלכה ח

אסור להטביל כלים וכו'. פרק יום טוב שחל דף י"ז ואפליגו אמוראי בטעמא דמלתא רבה אמר גזירה שמא יעבירם ארבע אמות ברשות הרבים ופריך עליה ומשני ורב יוסף אמר משום סחיטה ורב ביבי משום שמא ישהה ותניא כוותיה ורבא משום מתקן ורבינו כאן פסק דטעמא דרבא משום מתקן ובפ"ד דיו"ט פסק כרב ביבי שמא ישהה וכבר

נתעוררו על זה ז"ל ומאי דנראה לענ"ד דסבירא ליה לרבינו דרב ביבי איו"ט דוקא קאי וכדברי רש"י ז"ל ומשום דהש"ס מביא סייעתא לדבריו פסק כוותיה וגם הברייתא דמייתי לסיועיה לא קתני אלא יו"ט ובענין שבת נראה לו לרבינו לפסוק כרבא דהוא בתרא וגם דטעמא דמתקן רבה נמי מודה לה וכנראה מדברי רש"י בכמה לשונות שם וכ"כ מהרש"ל שם [אף דמהרש"א חלק עליו עיין עליו] ופסקו של הרי"ף ז"ל נוטה לדברי רבינו אמנם הרא"ש ז"ל חלק עליו ומהרש"ל בספר ים של שלמה חלק על הרא"ש והרב המגידוהרב ב"י ז"ל בכח ואל עיי"ש ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] אחר סי' שכ"ב שנכנס בעובי הקורה ויישב הכל עיי"ש כי אין להאריך אכן מאי דקשה קצת מה שכתב רבינו בפירוש המשנה דבין בשבת בין ביו"ט טעמא משום מתקן ויש בזה נפקותא גם לענין כלים חדשים הנקחים מן הגוים וכבר נתעורר גם על זה הרב כנסת הגדולה שם עיין עליו. **ואין מזין עליו בשבת**. הרב המגיד ז"ל לא ציין מהיכן הוציא רבינו דין זה ונראה לענ"ד שהוציאו ממתניתין דפסחים ריש פרק אלו דברים מחלוקת רבי אליעזר ורבי עקיבא אי הזאה דוחה שבת או לא ופסק כר"ע עיי"ש.

הלכה ט

אין מגביהין תרומות ומעשרות וכו'. במסכת ביצה דף ל"ז ובסוף במה מדליקין. והשיג עליו הראב"ד ז"ל דהוה ליה לפרש דאפי' ליתנם לכהן בו ביום אסור ובאמת כן הוא בגמ' דביצה אמתניתין דפריך פשיטא ומשני תני רב יוסף לא נצרכא אלא ליתנן לכהן בו ביום וכו' ופי' רש"י אפילו ליתנן לכהן בו ביום דאיכא למימר לא מוכחא מלתא דלתקוני טבלא מכוין דאין ידוע שיהא הוא צריך לשיריים ורואין שמוליך תרומה לכהן ומחזי דכולא מלתא משום שמחת יו"ט [דכהן] שצריך לה הוא אפילו הכי אסור ע"כ. ואם כן רבינו שכתב הדין סתם איכא לאקשויי עליה פשיטא והיא השגת הראב"ד דהוה ליה לפרש דאפי' ליתנן לכהן בו ביום אסור וכן כתב רבינו בפירוש המשנה וז"ל ולא מגביהין תרומה ומעשרות ואפי' ליתנן לכהן בו ביום ובזה דבר ולא דבר בהוצאתם ביו"ט כדי ליתנן אחר יו"ט וכו' ע"כ. ומכל מקום תמיה אני על הראב"ד ז"ל איך לא שת לבו למ"ש רבינו לקמן דין י"ד וז"ל ואין מגביהין תרומה ומעשרות שזה דומה למקדיש אותם פירות שהפריש ע"כ. הרי דלא די לו בטעם מפני שהוא כמתקן דהוה אמינא היכא דאינו נראה כמתקן כגון נותנן לכהן בו ביום כמ"ש רש"י ז"ל הוה לן למשרי לכך נתן טעם מפני שנראה כמקדיש אותם פירות ואם כן אפילו ליתנן לכהן בו ביום אסור דסוף סוף הרי דומה למקדיש והיא היא טעמא דמתניתין ומה שהביא דין זה כאן הוא משום דקעסיק

בתיקון כגון טבילת כלים וכו' ואגבן הזכיר הא נמי דאיסורא משום מתקן ולקמן הזכיר עיקר הדין עם פרטיו בצחות לשונו וכן נראה מדברי הרב המגיד לקמן ודו"ק.

הלכה י

מעבד וכו'. עיקר הדין ביארו רבינו בפי"א. ומ"ש **לפיכך וכו'** מבואר בברייתא דף קמ"א ומה שכתוב בספרי רבינו על קטבליא בנוסחא אחרינא כתוב ע"ג טבלא וגירסת הברייתא שלפנינו קטבליא והרב המגיד גריס קרטבלא ופירש רש"י ז"ל קטבליא עור שלוק שעושים ממנו משטחות לשלחן ולמיטה ע"כ. ולמ"ש רבינו והכל בחדשים וכו' עיין מה שכתבתי בפ"ב.

הלכה יא

הממרח וכו'. עיקר הדין ביארו רבינו פי"א. ומ"ש **לפיכך וכו'** נתבאר שם דף קמ"ו ומה שכתוב בספרי רבינו **ואפילו בשומן** בגמרא איפליגו רב ושמואל במשחא וקי"ל כרב באיסורי והיה נראה להגיה בדברי רבינו ואפילו בשמן כדברי הברייתא של שם אבל מה אעשה שבכל הנוסחאות שלפנינו כתוב שומן. והך סתימה היינו על פני הנקב דאילו תוך הנקב כבר אסרו לעיל דין ג' וכ"כ הרב המגיד. ומרן ז"ל כתב עוד דהכא נחית רבינו לאיסור מירוח מלבד איסור משום בונה עיין עליו.

הלכה יב

מפני שהוא ככותב. משנה בהמצניע דף צ"ד והקשה הרב תוס' יו"ט דבגמרא מסקינן מפני שנראה כצובע עיי"ש ונראה דכיון דרבינו פסק כרבנן דאין כאן כי אם שבות ורבי אבהו דדחי שאין דרך כתיבה בכך לדעת רבי אליעזר וכו' ומכוין שהדבר תלוי בסברא אמטו להכי בגודלת ופוקסת פסק משום לתא דבונה בפרק כ"ב דין כ"ו וכמ"ש שם ובכוחלת דהסברא נוטה משום כותב וכמ"ש רש"י שמוליכה מכחול סביב העין כאדם המוליך קולמוס סביב האות ע"כ. מעתה כיון דאין כאן חיוב לרבנן אלא משום שבות נתן טעם למאי דמסתבר טפי. וכן נראה כוונת הרב המגיד ז"ל עיין עליו. והרח"א נר"ו תירץ משום דבתר הכי אמרינן וכן אמר ר' שמעון בן אלעזר אשה לא תעביר סרק על פניה מפני שנראה כצובעת מכלל דכוחלת לאו צובעת היא ע"כ. אף דבאמת אינו כ"כ הכרח עיי"ש.

ואסור ללוות וכו'. שם דף קמ"ח.

לא ישכור וכו'. משנה שם דף ק"נ. ומ"ש

ולא יאמר לחבירו וכו' בגמרא פריך פשיטא מאי שנא הוא ומ"ש חבירו ומסיק הא קמ"ל לא יאמר לחבירו וכו' אבל אומר אדם לחבירו הנראה שתעמוד עמי לערב וכו' וכבר הזכירו פכ"ד דין ד'. ומ"ש
ובלבד שלא יאמר לו הלויני מבואר שם בגמ' השאילני לא אתי למכתב והלויני אתי למכתב והרב המגיד כתב בשם הרי"ף ז"ל דהלויני לזמן מרובה משמע ולפיכך אתי למכתב.

הלכה יג

אחד המוכר וכו'. עיין לרבינו פ"ד דשביתת יו"ט דין י"ט ודין המדידה משנה וגמ' דף קנ"ו ועיין לרבינו שם.

הלכה יד

אין דנין וכו'. כל אלו החלוקות מבוארים במשנה דביצה דף ל"ז ודין הגבהת תרומות הזכירו רבינו בדין ט' משום מתקן וכאן הוסיף בו איסור משום שמא יכתוב. ובפירוש המשנה כתב רבינו דאפילו הפרישן ליתנן לכהן בו ביום אסור ומבואר הוא בגמ' וכאן סתם דמשמע בכל גווני מדלא חילק. ועוד דומיא דאינך ועיין מ"ש בדין ט'.
ואין מעשרין וכו'. בכורות דף נ"ו והטעם בגמרא שם.
ומקדיש אדם וכו'. שבת דף קמ"א.
כך אין מקדשין וכו'. זה נלמד שפיר מפלוגתא דרבי אליעזר ורבי עקיבא בפסחים ריש אלו דברים וקי"ל כר"ע דהזאה אינו דוחה שבת כמ"ש רבינו לעיל דין ח' והדברים ק"ו לקידוש המי חטאת ועיין מ"ש שם.

הלכה טו

המגביה תרומות וכו'. משנה פ"ב דתרומות הובאה בביצה דף י"ז. ודין המקדיש או מעריך וכו' נלמד מהירושלמי פ"ב דתרומות ועיין להרי"ף ז"ל. ודין מעשרין את הדמאי מבואר במשנה ס"פ במה מדליקין (שבת דף ל"ד.)

הלכה טז

מי שקרא וכו'. משנה פ"ד דדמאי כלשון רבינו ופירוש לא יטלם רוצה לומר שלא יתנם לכהן או לעני וכ"כ רבינו והר"ש שם מהירושלמי. ומבואר ג"כ ממ"ש רבינו כאן ואע"פ שיחד מקומן וכו' ומ"ש ובלבד שיודיע וכו' היינו סיפא דההיך מתניתין ופירש שם רבינו דהטעם שאם לא יודיעם יחשבו שמאכילן דרך נדבה ויהיה כמו שמאכיל תרומה ומעשרות לאורחיו ועשה מהם צרכיו ע"כ. והר"ש פירש שם בענין אחר עיין עליו.

הלכה יז

אסור להפיס וכו'. ממתניתין דף קמ"ח מפיס אדם עם בניו וכו' ופירש רבינו שם מפיס פירושו מטיל גורלות וכו' ע"כ. ואיסור שחוק הקוביא אפילו בחול ביארו רבינו בהלכות גזלה פ"ו דין ז' עיי"ש. ובפירוש המשנה כתב ז"ל קוביא שם נופל על כל מיני שחוק.

ומפיס אדם וכו'. הכי אוקמוה בגמרא וכן העתיק רבינו בפירוש המשנה ובמה שיש לעמוד בזה מדין ריבית עיין להרב המגיד ומרן ז"ל.

הלכה יח

אסור לחשב וכו'. שם דף ק"נ ומ"ש רבינו שהוא צריך להם בשבת הלשון מגומגם דמשמע דצריכין הם לעצמו של יום שבת ומי הכריחו לזה ותו דכי כתב ז"ל לפיכך חשבונות שאין בהם צורך מותר משמע שאין בהם צורך שבת כי רישא אף שיש בהם צורך חול וזה אינו דלא הותר אלא חשבונות של מה בכך שאין בהם שום צורך כמ"ש לקמן ויש ליישב דתיבת בשבת לא קאי אלא כלפי האיסור וק"ל.

כמה סאין וכו'. בנוסחא אחרינא אין שם תיבת סאין.

בשנה פלונית. בנוסחא אחרינא כתוב בשדה פלוני.

הלכה יט

אסור לקרות וכו'. שם דף קט"ז וקמ"ט מבואר כדברי רבינו ובפירוש המשנה אסר רבינו אפילו איגרת של שאלת שלום ועיין להרב ב"י סי' ש"ז.

מונה אדם וכו'. שם וכאביי והרב המגיד ז"ל הביא יש אומרים דלהסתכל בכתב ולמנות במחשבתו מותר והרב רבינו יונה ז"ל אוסר גם בזה.

לפיכך אם היו וכו'. שם שקלא וטריא טובא ומשמע מדברי רבינו דגם בכותל לא הותר כי אם בחקוק דוקא וכן הבין הרב המגיד ז"ל ושיטות אחרות יש בזה עיין להרב בית יוסף סימן ש"ז באורך. ועיין לרבינו בפ"ה דין ב' וי"ד וט"ו וט"ז.

ואסור לקרות וכו'. גם זה מבואר שם ואמרו שם ודיוקני עצמה אף בחול אסור. ועיין לרבינו בהלכות ע"ז פ"ג ופ"ו ופ"ז.

אף לקרות בכתובים וכו'. משנה שם דף קט"ז ומפני מה אין קורין בהם מפני ביטול בית המדרש ובגמרא אמר רב לא שנו אלא בזמן ביהמ"ד אבל שלא בזמן ביהמ"ד קורין ושמואל אמר אפילו שלא בזמן ביהמ"ד אין קורין ומסיק לה רב אשי דהכי פלוגתייהו ופסק כרב באיסורי ולכך כתב בשעת בית המדרש וכו'.

הלכה כ

נפלה דליקה וכו'. מבואר במשנה דף קי"ז וממה שכתב אינו מציל וכו' יש ללמוד שלא החמירו אלא בחצר שבה נפלה הדליקה אבל בחצר אחר שאין שם הדליקה הכל מותר דליכא למיחש דלמא אתי לכבויי וכמ"ש התוס' ועיין להרב המגיד ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו שנמצא מתייאש מן הכל. בנוסח אחר כתוב מן הכלי ונוסחתינו נראית עיקר.

הלכה כב

בד"א וכו'. משנה דף ק"כ ומסקנא דגמרא דבכלי אחד אפילו יש בו כמה סעודות שרי.

הלכה כג

וכן אם פירש טליתו. בעיא שם ופשטוה להתיר ופירושו שמביא כלים מלאים ומערן בטלית וכו' וכ"כ הרב המגיד בשם הרמב"ן ז"ל ודלא כהתוס' עיין עליו.

הלכה כד

ואומר לאחרים וכו'. גם זה שם ובנוסח אחר כתוב בדברי רבינו כל אחד ואחד מציל מזון ג' סעודות וכו'. ומ"ש

מותר לו ליטול וכו'. פירוש משום דמהפקרא קזכו ולאו אדעתא דהכי הצילו וא"כ אין ללמוד מכאן שיהא מותר ליטול שכר שבת אפילו בדברים המותרים וכמ"ש רבינו סוף פרק ששי ועיין עוד להרב המגיד ולהרב מג"א ז"ל בפירוש דבריו.

הלכה כה

הציל פת נקיה וכו'. ברייתא דף קי"ז ומ"ש בספרי רבינו אבל אם הציל פת שאינה נקיה בנוסח אחר כתוב שאינה נקיה מתחילה והיא היא.

ומציל ביום הכפורים וכו'. שם באותה ברייתא ועמ"ש

אם היה יום הכפורים בערב שבת כתב הרב המגיד שכתב כן לומר שאם היה בחמישי ודאי אין מצילין שהרי אפשר לו להכין ביום ששי וכו' והקשה על זה הרב כנסת הגדולה או"ח סי' של"ד דא"כ אמאי תני בברייתא ולא משבת לשבת הבאה לישמועינן רבותא אפילו כשחל יוה"כ ביום ה' אסור ומכ"ש משבת לשבת עיי"ש. וי"ל דמלתא פסיקתא קתני ועוד דכיון דבדרך אין צריך לומר קאמר לא הוצרך לומר כן ומכ"ש דכיון דתני דמשבת ליו"ט אסור מטעמא דאפשר להכין מכ"ש לחול גמור וכ"כ ז"ל.

ומה הוא מציל ללבושו וכו'. בנוסח אחר איתא ומה שהוא מציל ללבוש וכן העתיק הרב המגיד ז"ל ועוד כתב ז"ל ושם במשנה נזכר וחוזר ולובש ומוציא וגם בברייתא לובש ומוציא ופושט וחוזר ולובש ומוציא ופושט ואפי' כל היום כולו דברי רבי מאיר וזה לא נזכר בדברי רבינו בביאור ע"כ. וצריך לחפש איזה רמז לדבר וראיתי להרב עראמה

שכתב וכל אחד ואחד לובש וכו' פירוש כשלא יש זמן לשיוליך ויחזור וילבש וכו' דאי לאו הכי משנה ערוכה היא ע"כ. והוא רמז קצת רחוק עד שמרן ז"ל לא ס"ד כלל אדרבא הכריח שרבינו כתב ובגדים שיכול ללבוש שנמצא מתייאש מן הכל וכו' על כרחך נראה שלא התיר אלא פעם ראשונה דומיא דמזונות וכתב ז"ל שטעמו מפני שסבור דכי תנן הכי במתניתין הם דברי רבי יוסי. ותנא קמא פליג עליה וס"ל נמי דרבי מאיר דברייתא לאו היינו ת"ק דמתניתין והלכה כת"ק דמתניתין ע"כ. והקשה עליו הרח"א נר"ו בשם הרב קונקי ז"ל דבערובין קאמר להדיא דר"מ דברייתא הוא ת"ק דמתניתין והכי איתא התם דף צ"ה לימא תנן סתמא דלא כר"מ דאי כר"מ האמר לובש כל מה שיכול ללבוש וכו' דתנן ולשם מוציא כל כלי תשמישו ולובש כל מה שיכול ללבוש וכו' וממאי דההיא סתמא ר"מ דקתני עלה לובש ומוציא ופושט וכו' דברי ר"מ וכו' ע"כ. והיא קושיא עצומה וגם הרב הניחה בצ"ע ומה מאד תמהתי שהרב ב"י גופיה באו"ח סימן של"ד הביא לשון זה בעצמו וקבעו בשלחנו הטהור בשם יש מי שאומר והמפרשים ז"ל לא נתעוררו בזה כלל עיין עליו וצ"ע טובא כי קשה לשמוע דאישתמיטתיה להרב ב"י ההיא דעירובין.

שוב אחר זמן רב מידי עבור עלינו הרב הכולל בכל חכמות אלוף נעורי מהר"י לונדין נר"ו סייעני לתרץ קושיא זו דכוונת הסוגיא לדעת מרן ז"ל כך היא דרבי מאיר דברייתא מודה לתנא קמא בחדא ופליג עליה בחדא דתנא קמא דמתניתין לא שרי אלא בפעם אחת כל מה שיכול אבל טפי לא ור"מ מודה לתנא קמא בזה ומוסיף עוד דחוזר ולובש ומוציא אפילו כל היום כולו ורבי יוסי היא סברא שלישית דס"ל די"ח כלים טפי לא אלא דמקל מצד אחד דחוזר ולובש ומוציא ואומר לאחרים וכו'. מעתה כדקאמר תלמודא התם בעירובין לימא תנן סתמא דלא כר"מ וכו' הוא משום דר"מ גופיה היינו ת"ק באותו צד דלובש כל מה שיכול ללבוש ולכוונה זו פריך תלמודא התם וההיא סתמא ממאי דר"מ היא כלומר ממאי דר"מ ס"ל הכי ואהא מתרץ דעל כרחך ר"מ מודה לה והיא היא ר"מ מדקתני עלה לובש ומוציא ופושט ולובש ומוציא אפי' כל היום כולו דברי ר"מ כלומר ומדמייתי תלמודא עלה דמתניתין הך ברייתא מוכרח דר"מ סבר לה דלובש כל מה שיכול ללבוש אלא דהוא גופיה מוסיף עוד דכל היום חוזר ועושה כן ולא מצי תלמודא להוכיח מהברייתא לבד משום דאינו מפורש בה כל מה שיכול ללבוש דהיינו כח חקירת התלמוד זוג אחד אין טפי לא והוצרך לזה לשתף גם המשנה שהיא העיקרית להכריח הדבר ואם כן זכינו לדין דרבינו ס"ל הכי דשלשה מחלוקות יש בדבר ופסק כת"ק דמתניתין ור"מ לאו היינו תנא קמא דמתניתין כלומר סברת ר"מ בברייתא לאו

היינו ת"ק דמתניתין דאף דר"מ ס"ל הך דת"ק ת"ק לא ס"ל הך דר"מ דהרי לא התיר אלא פעם אחת טפי לא ועלו כהוגן דברי מרן הקדוש שלי"ת.

הלכה כו

מותר להציל וכו'. כל זה משנה דגמ' דף קט"ו ועיין להרב המגיד והרב ב"י ז"ל סי' של"ד.

הלכה כז

היו כתובים וכו'. שם דף קט"ז בעיא דריש גלותא ואפשיטא. ודין הגליונות נתבאר ג"כ שם במסקנא.

הברכות וכו'. ברייתא דף קט"ו ופי' רש"י הברכות מטבע ברכות שטבעו חז"ל כגון י"ח ושאר ברכות ומענינות הרבה מפרשיות שהיו כותבים בקמיעין פסוקי לחש כגון כל המחלה וכגון לא תירא מפחד לילה.

הלכה כח

ספר תורה וכו'. ברייתא שם וכרב הונא דבעי אותיות מכונסות דוקא. ומ"ש וכן אם היתה בה פרשה וכו' היינו מאי דאמרו שם היכא דחסר איזה אות מפרשת ויהי בנסוע הארן שהיא פ"ה אותיות עם האזכרות דבשביל האזכרות מצילין. ודין תיק הספר וכו' הוא משנה שם ועיין להרב ב"י סי' של"ד והמפרשים ז"ל בפרטי אלו הדינים.

פרק כד

הלכה א

יש דברים וכו'. **לפיכך וכו'**. כל זה נתבאר בשבת דף ק"נ.

הלכה ב

אסור לאדם וכו'. ברייתא בעירובין דף ל"ח לא יהלך אדם בסוף שדהו לידע מה היא צריכה כיוצא בו לא יטייל אדם על פתח המדינה כדי שיכנס למרחץ מיד ואמרו שם הטעם דמוכחא מלתא דמאי בעי בשדהו אם לא לידע מה היא צריכה. וכן בפתח המדינה וכו' ודין הטיול וכו' נראה שנכלל ג"כ במ"ש רבינו בד"א וכו' דהכל לפי הענין היכא דמוכחא מלתא וכו' היכא שיש לחוש לאיסור והרב המגיד ז"ל לא הבין כן עיין עליו.

וכן אסור לאדם וכו'. משנה דף ק"נ ושאר דברי רבינו מבוארים שם ועיין להתוס' והרשב"א והרמב"ן והרב המגידז"ל.

הלכה ג

כיצד אין מחשיכין וכו'. הכי אוקמוה למתניתין שם. ומ"ש

ומחשיך להביא בהמה שם דף קנ"א אין מחשיכין על התחום להביא בהמה היתה עומדת חוץ לתחום קורא לה והיא באה וכו' וכתבו התוספות דיש ספרים דגרסי מחשיכין לפי שאם יש שם בורגנין הולך ומביאה וכו' וזו היא גירסת רבינו אלא שלשון הברייתא מגומגם במ"ש היתה עומדת חוץ לתחום וכו' דהיינו רישא שהרי רבינו כתב ומחשיך להביא בהמה וכו' ומתוך דברי רבינו נראה דהוה גריס שאם היתה וכו' וכן בדין שהרי הכל חלוקא אחת היא לדעתו ז"ל.

וכן אומר אדם וכו'. מימרא דרב יהודה אמר שמואל שם והכוונה שהוא אומר לחבירו בא עמי דאל"כ מאי קאמר פשיטא וכן הכריחו התוספות שם ועיין עוד להרב המגיד ז"ל. ודין הבורגנין ביארו רבינו פכ"א דין ב' שהם בתים קטנים כל אחד תוך ע' אמה וכפירוש רש"י והמפרשים ז"ל עיין עליהם.

הלכה ד

מותר לאדם וכו'. מימרא דרבי יהושע בן קרחה שם וכדברי רבינו.

ואסור לרוץ וכו'. שם דף קי"ג ובברכות דף ו' והטור בשם ס' התרומה פסק דאם הוא לעונג הבחורים שמתענגים בכך מותר וכן לראות דבר שמתענגים בו ופסקו הרב ב"י סי' ש"ח. גם רבינו פסק לקמיה דלדבר מצוה וכו' הותרו כמה דברים ומכאן יש ללמוד עוד היתר לטלטל הצלוחית שזורעים בה הפרחים דהיינו שמשימין הבצל בפי הצלוחית שהיא מליאה מים והבצל נוגעת קצת במים ובימים מועטים שולחת פוראותיה ושרשיה בתוך המים ושוב מוציאה הפרח והוא מין פרח חשוב הרבה ומפואר להריח בו והוא דבר נפלא כי מי שנתן כח לעפר להצמיח נתן כח למים ג"כ ולא האמנתי לדברים עד שבאתי לכלל ניסיון זה [ובצלים אלו באים מארם צובא יע"א] ולהיות כי שאלו את פי איזה מן המעיינים נר"ו אם רשאים לטלטל צלוחית זו בשבת כדי להריח ולברך עליהם השבתי להם דעתי החלושה שכמה דברים התירו חז"ל לצורך מצוה וכ"ש כשניתוסף לענג השבת הן מצד הברכה עצמה והן מצד עונג הריח כאמור וכבר הזכרתי מציאות זה והתירו בראיות אחרות בפרקים הקודמים.

ויורד אדם וכו'. משמע מדברי רבינו דלא הותר דבר זה אלא כדי לשתות שהוא צורך גמור הא לאו הכי אסור אמנם רש"י ז"ל פירש שם דף ק' בין שיש בהם מים בין שאין בהם מים ע"כ. ונראה שהכריחו לפרש כן משום דקתני סתמא ולא מפליג ותו דסתם שיח ומערה אין בהם מים. ועוד דאם איתא היינו בור. ותו קתני בהדייהו בברייתא גדר ובהא סתמו כפירושו דלא שייך שם מים והרי"ף והרא"ש והטור והרב ב"י הביאו הברייתא סתם וגדר בהדייהו ולא חילקו וכדברי רש"י ז"ל ולרבינו אפשר דלא הוה גריס גדר ולפי

זה נראה לו לפרש דכולם כדי לשתות קאמר דלהכי תני בור בהדייהו ותרי גווני בור קתני כדאמרן בעלמא אמנם מטעם ההיתר שכתב רש"י ז"ל שאין כאן אלא טרחא נראה דגם לצורך אחר יהא מותר דהברייתא מפליג בין אילן להנהו עיי"ש וק"ל.

הלכה ה

ומחשבין וכו'. כל דברי רבינו מבוארין שם דף ק"נ וקנ"ז ועיין מ"ש בפי"א דין ו' ובהרב המגיד ז"ל. ודין ביקור החולין בפ"ק דף י"ב וכבית הלל ות"ק.

ומחשיכין וכו'. משנה דף קנ"א ועיין לרבינו שם. ומ"ש

ואומר לו וכו' ברייתא שם ודלא כפירוש רש"י אלא דרבי יוסי ות"ק לא פליגי וכ"כ הרב המגיד ז"ל.

הלכה ו

מפליגין בים וכו'. ברייתא דף י"ט ועיין לרבינו פ' ל'.

ומפירין נדרים וכו'. משנה דף קנ"ז וביארו בגמ' דהפרה בין לצורך בין שלא לצורך משום דאינה אלא ביום שמעו ולא מעת לעת כמ"ש רבינו בפי"ג דהלכות נדרים עיי"ש.

הלכה ז

אין עונשין בשבת וכו'. בסנהדרין דף ל"ה שקלא וטריא בהא טובא ומסקנא דלולא קרא הייתי דן מכח ק"ו דרציחה דחיא שבת ומשם הוציא רבינו הדין אלא שיש לדקדק דמלקות לא נזכר שם אלא מיתה דוקא והוא דבר שיש בו חילול שבת דמייתי קרא דלא תבערו אש וכו' אבל מלקות דאין בו חילול שבת מנא לן וכן הקשה הרב מג"א סימן שכ"ב והניחה בצ"ע. ונראה לענ"ד דרבינו כתב כן מסברא דנפשיה דכיון דקי"ל מלקות במקום מיתה עומד כמ"ש ריש פרק ט"ז דהלכות סנהדרין וגם אפשר שימות תחת ידו כמ"ש באותו פרק אמטו להכי אסרו כמו המיתה ולפי זה עונש אחר כגון חרם או שמתא וכיוצא לא שמענו. אדרבא בפ' הדר (עירובין דף ס"ג) איתא דרבינא הוה יתיב קמיה דרב אשי חזיה להההוא גברא דקאסר לחמריה בצינתא בשבתא רמא ביה קלא ולא אשגח אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא ע"כ. משמע דשריא השמתא בשבת והוא הדין עונש אחר זולתי מיתה או מלקות והכי איתא להדיא בתשובות הגאונים סימן י' עיי"ש אמנם מוהרשד"ם או"ח סי' ח' כתב דכל שכן ממלקות הוא דקי"ל בכל דוכתא דהשמתא ונידוי חמירי ממלקות דבמערבא מימנו אנגידא ולא מימנו אשמתא וכו' וההיא דפ' הדר לאפרושי מאיסורא שאני אי נמי דדמי להתרת נדרים דדוקא לצורך השבת מתירים וכו' ורבינו כשכתב שאין מלקין כוונתו דכ"ש שאין משמתין וכו' עכת"ד. ואחרי המחילה הראויה מעצמותיו הקדושים שפיר יש לומר דלא ראי זה כראי זה דאין

הכי נמי דבעלמא השמתא או החרם חמור ממלקות אמנם לענין שבת דלא אסרינן אלא המיתה מכח קרא והוסיף רבינו גם המלקות דבמקום מיתה קאי כנ"ל אם כן אין ענין השמתא בכלל זה דהשמתא אינה במקום מיתה בשבת גופיה אלא סופה להמית כמ"ש רש"י ז"ל אם לא יחזור בתשובה שלימה מה שאין כן המלקות דמשלקה הרי הוא כאחיך וכדברי הגאונים ז"ל שהתירו השמתא בשבת והראיה שהביא עוד מוהרשד"ם ז"ל שאין דנין בשבת ובכללם הוי השמתא אין נראה דכבר כתב רש"י ז"ל דטעמא דמלתא לא הוי אלא שמא יכתוב וכ"כ רבינו פ' כ"ג דין י"ד עיי"ש שוב מצאתי להכנסת הגדולה שם שכתב בפשיטות כמ"ש ועיי"ש.

ואגב זה ראיתי להזכיר חידוש דין שראיתי להרב משנה למלך ז"ל בהא דקי"ל ברודף אחר חבירו להרגו אי נמי אחר נערה מאורסה ואחר הזכור דקי"ל דניתן להצילו בנפשו אם יארע דבר זה בשבת אי שפיר דמי או נכלל באין מענישין בשבת וכו' והכריח ז"ל בדברי מהרי"ף ז"ל בפ' אלו עוברין דאוקמא להההיא דרבי אלעזר עם הארץ מותר לנוחרו כדג ביוה"כ שחל להיות בשבת דמיירי כגון שהיה רץ אחר הזכור או אחר נערה מאורסה ביוה"כ שמותר להצילו בנפשו וכו' אף דהר"ן ז"ל הקשה על זה דאם כן תיפוק ליה אפילו תלמיד חכם ושדבר זה אינו אלא איום וגיזום לעם הארץ שמבזין להתלמידי חכמים עיי"ש והרא"ש והתוספות ז"ל פירשו דהאי ע"ה ר"ל שכופר להכעיס ומסור וחשוד על שפיכות דמים אשר לפי דבריהם אין ללמוד לנדון דידן דכיון שחשוד על שפיכות דמים וכו' אין לך דבר שעומד בפני פקוח נפש וכו' עיין עליהם. ומידי השתעשעי בדברי הרב זלה"ה נתעוררתי אם יש איסור בהריגה על ידי שם בשבת למי שנתחייב כמו שמצינו במשה רבינו ע"ה כשהרג את המצרי ואם גם זה נכלל באין מענישים בשבת שכתב רבינו זלה"ה. ואפשר שזה תלוי במחלוקת מהרשד"ם והגאונים אי שרי לשמת או להחרים בשבת דהא הורג על ידי הדיבור אלא שזה לשעתו וזה לאחר זמן ומאי דנראה לענ"ד שהוא בכלל אין מענישין בשבת שכתב רבינו ודאי דסוף סוף עונש מיתה הוא ומקרי אב מלאכה לחייבו אם יהיה בעדים והתראה שהתרו בו אל תזכיר השם הקדוש וכו' דלפי הנראה הוצאת נפש הוא ותולדה דשוחט הוא ומה לי על ידי סייף וכיוצא מה לי ע"י שם מכ"ש דקיי"ל עקימת שפתים הוייא מעשה אפי' לענין מלקות דבעינן מעשה מכ"ש לענין מיתה דלא אשכחן דבעיא מעשה ונפקא מינה לחייבו מיתה בבי"ד על הרציחה גופה משום חילול שבת. וצריך להתיישב בדבר.

הלכה ח

מותר לאדם וכו'. שם דף ק"נ וכבר נתבאר בדין ג' ויתבאר עוד בדין שאחר זה.

הלכה ט

גזירה שמא יטול צרור וכו'. פ' המוצא תפילין (עירובין דף ק"ד) המשמר פירותיו מפני העופות ודלועיו מפני החיה משמע כדרכו בשבת ובלבד שלא יספק ולא יטפח ולא ירקד כדרך שהן עושין בחול מאי טעמא לאו משום דקמוליד קלא וכל אולודי קלא אסיר אמר רב אחא בר יעקב גזירה שמא יטול צרור ופירש רש"י לא יטפח ידיו על לבו. יספוק כף על כף. ירקד ברגל להשמיע קול להבעית העופות. שמא יטול צרור ויזרוק לרה"ר להבריח העופות ע"כ. וגירסת רבינו יש בה איזה שינוי והיא גירסת הרי"ף ז"ל עיין עליו אכן מאי דאיכא למידק דלעיל גבי מותר לאדם לשמור פירותיו בשבת כתב ואם בא אדם ליטול מהם או בהמה וחיה לאכול מהם גוער בהם ומכה בהם ומרחיקם ע"כ. ואמאי לא גזרינן שמא יטול צרור וכו' דהרי התיר ז"ל גם בחיה אפילו להכות ומכל שכן סיפוק וריקוד. ונראה לענ"ד דזריקת הצרור בזרעים וכו' היינו קודם שיבואו העופות או החיות לאכלם דלחשש זה הוא משמיע קול להבעיתם ולהרחיקם וזה דרכו לעשות בחול כדדייקי דברי רבינו וכי שרינן הסיפוק והריקוד כמעשהו בחול יש לחוש גם לזריקת הצרור מה שאין כן לעיל דאיירי בפירות וכבר באו לאכול מהם ואין אדם עומד על ממונו שהוא אבד ושותק התירו לו אפילו ההכאה דאין שייך כאן עובדין דחול לשנגזור דהרי התירו כמה דברים ולא חשו לשישכח שהוא שבת דהכל לפי המעשה ולפי הענין ודו"ק.

הלכה י

כל הדברים וכו'. מימרא דרבי בעירובין דף ל"ב ול"ד וס"ל לרבינו דלא נאמר זה אלא לדבר מצוה דומיא דעירובי תחומין דקי"ל אין מערבין עירובי תחומין אלא לדבר מצוה וכמ"ש רבינו פ"ו דין ו'. והוסיף רבינו וכן אם היה טרוד וכו' משום דס"ל דהוא הדין כיון שהוא על צד הדוחק והאונס וכ"כ הרב המגיד ומרן ז"ל. ובנוסח אחראיתא בדברי רבינו ונצרך לדבר מצוה. ונוסחתינו עיקר כמבואר.

הלכה יא

קטן שעשה וכו'. דע דביבמות דף קי"ד מוכח להדיא דאפילו במלאכה דאורייתא אין בית דין מצווין להפריש הקטן וכדתנן נמי גבי שבת קטן שבא לכבות אין אומרים לו כבה ואל תכבה ופסקו רבינו פי"ב דין ז' וא"כ קשה טובא דכאן כתב דבר שהוא משום שבות דמשמע שאם הוא איסור דאורייתא בי"ד מצווין להפרישו ומרן ז"ל כתב בזה שיש מי שתירץ דרבינו אסיפא סמיך שכתב וכן אם הניחו אביו אין ממחין בידו כלומר דאם הוא באיסור דאורייתא ממחין בידו וכ"כ בב"י סי' שמ"ג ועוד נראה לענ"ד באופן אחר ע"פ מ"ש רבינו פי"ז דמאכלות אסורות דין כ"ז וז"ל קטן שאכל אחד ממאכלות

אסורות או שעשה מלאכה בשבת אין בי"ד מצווין להפרישו לפי שאינו בן דעת וכו' ע"כ. ומדכתב לפי שאינו בן דעת ולא כתב לפי שאינו בר מצות משמע דכוונתו בקטן שלא הגיע לחינוך דוקא והיא שיטת התוספות בשבת דף קכ"א ד"ה ש"מ וכו' ולפ"ז מ"ש כאן היינו בקטן שהגיע לחינוך דלא נאמר כלל זה אלא במידי דרבנן דוקא ואף דבאמת דברי רבינו סתומים תשובה תולה דסמך למ"ש שם שהוא עיקר הדין. שוב ראיתי להרב ב"ח שם שתירץ גם הוא כן ונסתייע עוד ממ"ש רבינו שם דמצוה על אביו לחנכו בקדושה וכו' דמשמע דבקטן גמור קאמר עיי"ש שהאריך בזה.

הלכה יב

אסרו חכמים וכו'. הראב"ד ז"ל השיג על רבינו דלמה לא הזכיר הטעם שאמרו בגמ' דף קכ"ד וטלטול גופיה לאו משום הוצאה היא בתמיה דמשמע דטעם איסור הטלטול דגזרו שמא יוציא הכלי והרב המגיד ז"ל כתב דבתחילה נאמר טעם זה לפי שלא היו נזהרים בהוצאה ואחר כך התירו קצת כלים כדאיתא התם דף קכ"ג ונשארו השאר מפני הטעמים שהזכיר רבינו וכו' ואע"פ שבטל הטעם לא בטלה הגזרה. ועוד אפשר דרבינו הזכיר טעמים אלו שחדש הוא ז"ל ולא לומר שאין שם טעם אחר וזה נראה יותר ע"כ. ועוד נראה לענ"ד שכבר נכלל במ"ש רבינו ויבא לידי מלאכה כלומר כל מין מלאכה שיהיה בין הוצאה בין מלאכה אחרת ולא חש לפרט משום שמא יוציא דמאי איריא שמא יוציא ולמה לא נחוש באמת לכל מין מלאכה על ידי התעסקות באותם הדברים ועיין עוד להמגדל עוז ז"ל.

פרק כה

הלכה א

יש כלי וכו'. מבואר כל זה במשנה ובגמרא דשבת דף קכ"ב וכתב הרב המגיד ז"ל ופירוש כלים אלו שהם להיתר בשנעשו לכך וכו' אבל של נפחים אע"פ שראוי לאגוזים מקרי מלאכתו לאיסור וכן מורה לשון רבינו ע"כ. לכאורה משמע מדבריו דקורנס של נפחים אסור לפצוע בו אגוזים וקשה דהך סברא היא דרב יהודה בגמרא ריש פרק כל הכלים ורבא אותיב עלה ממתניתין ודחה אותה ואף שהתוס' הסבירו דברי רב יהודה מדברי המשנה וכו' מסתברא דאינו אלא לפי הס"ד ועוד דכיון דרבא פריך עליה ולא קמשני שמע מינה שהוא דחוי לגמרי ותו דרבינו כתב לקמן דין ז' מותר לטלטל הכלי אפילו שלא לצורך תשמישו וכו' כיצד נוטל אדם קורנס לפצוע בו אגוזים וכו' הרי מבורר בדבריו דאפילו של נפחים קאמר וכו' והדבר ברור דכוונת הרה"מ ז"ל אינה אלא לפרש

כוונת רבינו איזה מקרי מלאכתו להיתר ולא נחית השתא לענין דינא וק"ל. וגירסתו היתה בקורנס וגירסתינו קורדום.

הלכה ג

כל כלי שמלאכתו להתיר וכו'. כל הפרטים שהזכיר רבינו נתבארו שם דף קכ"ד במשנה ובגמרא וכרבא והכריח הרב המגיד ז"ל דעת רבינו דאם אינו צריך לכלי איזה צורך שיהיה אסור לטלטל שום כלי שלא לצורך וכן דעת הפוסקים ז"ל עיין עליהם ובהגה כתיבת יד מצאתי וז"ל לדבריו אסור להסיר המפה והסכין והקערה מעל השלחן שהרי אינו מסיר כל אותם הכלים לא לצורך גופו ולא לצורך מקומו ולא בשביל עצמו של כלי ומנהגינו לטלטל הסכין והקערות ממקום למקום ויש לנו סיוע מן ההלכה מהנהו בי סדייתא דהוו בי שמשא ובי סדייתא אינן מתקלקלות בשמש וצ"ע ע"כ. ונראה דגם לדעת רבינו יש להתיר כל זה דלעולם איזה צורך איכא בכל מקום לפי מנהגו דוק ותשכח.

הלכה ד

וזה הוא בשביל עצמה. נראה דלא קאי זה אלא לשלא תגנב שסיים ז"ל דאילו לאכול בה או ליישב במקומה אין זה צורך עצמו של כלי ועיין מ"ש בדין ה' ומבואר כל זה בהרב ב"י סי' ש"ח.

הלכה ה

וכן מטלטל וכו'. כתב הרב המגיד בשם המפרשים ז"ל כשהוא מטלטל כלי שמלאכתו לאיסור לצורך מקומו אין אומרים כיון שסילקו מאותו מקום שצורך לו לשומטו מיד ומניחו במקומו אלא כיון שמטלטלו לצורך מקומו מניחו באיזה מקום שירצה ויש ראיות לזה ועיקר ע"כ. וכן פסק הרב ב"י שם. ומ"ש רבינו אבל אינו מטלטלה וכו' בנוסח אחר כתב יד כתוב כך אבל לא בשביל שלא תתגנב וזהו בשביל עצמו. ואם טלטל אותה מן החמה כדי שלא תבקע אינו מטלטלה כדי שלא תשבר וכדי שלא תגנב וכן כל כיוצא בזה ע"כ.

הלכה ו

וכל שאינו כלי וכו'. שם הני מילי היכא דאיכא תורת כלי עליו. היכא דליכא תורת כלי עליו לא ונתבאר במקומות אחרים עיי"ש.

אבן גדולה וכו'. עירובין דף ק"ב ההיא שריתא דר' פדת וההיא אסיתא דבי מר שמואל וכו' וכתב הרב המגיד ז"ל דהקשו התוספות מההיא דסוף במה מדליקין (שבת דף ל"ה) דכוורת בת ג' כורים וכו' ובת ד' לכו"ע אסור ותירצו דיש לחלק דכוורת אין דרכה לטלטל משא"כ הנך וכו' ע"כ. אבל שם בפרק במה מדליקין כתבו ז"ל דלית הלכתא כההיא

משום הא דסוף עירובין וכו' עיי"ש וקשה קצת שהרה"מ ז"ל ייחס סברא זו להרי"ף והרמב"ם ולא הזכיר שגם התוספות כתבו כן ויש לומר דנראה דהתוספות פסק כהא דיש לחלק ביניהם ולא פליג אההיא דבמה מדליקין תדע דבסוף עירובין בפסקי התוס' כתבו ז"ל כן ושם בפרק במה מדליקין לא הזכירו שום דבר מזה נראה להדיא שדעתם כמ"ש בעירובין ומתישב דברי הרה"מ ז"ל ואחרי המחילה מהרב ב"ח או"ח סימן ש"ח שכתב דהתוספות תפסו עיקר כמ"ש בפרק במה מדליקין עיי"ש ואם היה רואה הפסקים של התוספות לא היה אומר כן.

דלתות הבית וכו'. משנה בשבת דף קכ"ב. ולמ"ש רבינו

לפיכך אם נתפרקו אפילו בשבת וכו'. הקשה הרב מג"א סימן ס"ח דמאי אפילו דקאמר אדרבא אם נתפרקו בחול הוכנו למלאכה אחרת מבעוד יום וכו' וכן הוא בגמרא וכו' ע"כ. ודבר זה לא מצאתיו בגמרא אדרבא בגמרא פריך אמתניתין דשריא אפילו שנתפרקו בשבת דמאי אפילו וכו' משמע להדיא דבענין האיסור אנו אומרים כסברא בהיפך וק"ל ונראה שהרב סבר שדברי הש"ס על המשנה היינו דינו של רבינו והא ליתא דהאפילו דמתניתין הוא לענין ההיתר והאפילו של רבינו הוא לענין האיסור ואין בו שום קושי ודו"ק.

וכן העפר וכו'. שם דף ל"ט. ודין המת הוא בדף קנ"א. ודין בן שמונה דף קל"ה ונתבאר בדברי רבינו פ"א דמילה דין י"ג דהיינו דוקא בשניכר שהוא בן שמונה כגון ששערו לקוי ואין צפרניו שלמין כברייתן. ובנוסח אחר כתב ידכתוב במקום אין מזיזין וכו' אין מחזירין וכו' ונוסחתינו עיקר.

הלכה ז

מותר לטלטל וכו'. משנה דף קכ"ב וביאור אלו הכלים עיין לרבינו שם.

הלכה ח

ומטלטל אדם וכו'. כל זה מסקנא דרבא שם ועיין להתוספות ז"ל.

הלכה ט

כל כלי שמקפיד וכו'. משנה וגמרא דף קכ"ג ודף קנ"ז וסכין של טבחים פי' רש"י ז"ל של קצבין והתוספות ז"ל פירשו סכין של שחיטה ודברי רבינו שקולין אכן ממה שהקדים יש ללמדו ודו"ק.

וחצין החרשין. היינו חצינא דנגרי שאמרו שם ופי' הערוך דהיינו כמו מרא וחצינא ובנוסח אחר כתב יד כתוב בדברי רבינו וחצין של חרשין ונראה שהיא גירסא יותר נכונה.

וקורנס של בשמים. בדפוס ויניציאה ואמשטרדם וקורנס של נפחים ועיין להרב ב"י שם.

הלכה י

כל כלי שהוקצה וכו'. שם דף קנ"ו ודף מ"ד ורבינו לא הזכיר שמועיל תנאי לנר שהדליקו באותו שבת שכשיכבה יטלטלנו והרב המגיד הזכירו בשם הרמב"ן והרשב"א ז"ל ופסקו הרב ב"י סי' רע"ט ועיין למרן ז"ל שהכריח דעת רבינו שאסר כלי שהוקצה מחמת איסור אפי' לצורך גופו ומקומו ופסקו בשלחנו הטהור שם.

הלכה יא

אבל כלי וכו'. שם דף קנ"ז נתבאר.

הלכה יב

כל הכלים וכו'. משנה דף קכ"ד כלשון רבינו וכת"ק ובגמרא נתבאר דבנשברו מערב שבת פליגי אבל נשברו בשבת כו"ע מודו דמוכנין אגב אביהן ובדפוס מגדל עוז ויניציא ואמשטרדם נדפס בדברי רבינו והוא שיהיו שבריהן עושין מעין מלאכתן והיא טעות סופר מפורסם דרבינו פוסק כת"ק להדיא שהרי כתב כיצד וכו' וגם סיים אבל אם אין השברים וכו' הרי דצ"ל מעין מלאכה וכן מצאתי בכתיבת יד ודבר פשוט הוא.

הלכה יג

כל כסויי הכלים וכו'. מבואר במשנה ובגמרא דף קכ"ו והראב"ד ז"ל השיג על רבינו בדין כיסוי התנור וכו' ושוב הליץ עליו משום דמפרש דברי רבינו דבתנור תלוש איירי ואף על פי ששוליו מחוברין בקרקע וכתב הרב המגיד ז"ל דהכי דייקי דבריו שכתב כגון חבית הטמונה וכו' דמשמע דוקא בשביל שהיא משוקעת בארץ משא"כ התנור ובזה כו"ע מודו וכו' ע"כ. וקשה קצת דא"כ כי קאמר התם דף קכ"ה כמאן מטלטלינן האידנא כסוי דתנורי דמתא מחסיא דאין להם בית אחיזה כמאן כר' אליעזר בן יעקב ואם כדברי הרה"מ דת"ק ורבי יוסי מודו בהא לימא כמאן ככולי עלמא וכעין זה כתבו שם התוספות אלא דהנהו לא מחלקי בין תנור לכלים דחברינהו בארעא ויש ליישב דקאמר הכי משום דראב"י קאמר לה להדיא ומבואר עוד דרבינו לא פסק כלישנא אחרינא דף קכ"ו או דלא הוה גריס ליה ודו"ק.

הלכה יד

שני דברים וכו'. מתבאר והולך והובא בהרי"ף פרק כירה וכ"כ ז"ל.

הלכה טו

כיצד וכו'. ברייתא דף קכ"ג ופי' רש"י פגה תאנה שלא בשלה כל צרכה וטומנה בתבן להתבשל ותבן הוי מוקצה כטיט ע"כ. ובעירובין דף ע"ז הובאה ג"כ ברייתא זו ופירש

רש"י וחררה שהטמינה אתמול בגחלין ועכשיו כבו ומ"מ מוקצין הם אבל לא כבו לא דמתוך שנהפכית מכבה את התחתונות ומבעיר את העליונות ע"כ. ודין זה הזכירו רבינו פ"ז דשגגות ועמ"ש פ"א דין י' וי"א. ודין הלפת הוא בשבת דף י' והרב המגידבשם המפרשים ז"ל כתב דדוקא כשמקצת העלין מגולין וכו'.

הלכה טז

נוטל אדם וכו'. שם דף קמ"ב ואמרו שם גבי דינר דילמא נפיל ואתי לאתויי ואינו ר"ל ד' אמות ברה"ר אלא משום טלטול קאמר כמו שמשמע מדברי התוספות ז"ל ואתי לאתויי לאו דוקא אלא כלפי התינוק שלא יבכה קאמר הכי ולכך העתיק רבינו שאם יפול הדינר יטלנו אביו ועיין להרשב"א שם באורך.

כלכלה שהיתה נקובה וכו'. דברי הגמ' שם קשים להולמם בדברי רבינו והרב המגיד ז"ל כתב שלא היה גורס ונינערינהו נעורי ורב חייא בר אשי בשם רב עושה אוקמתא אחרינא ושתיהם אמת וכו' ע"כ. ודע שמדברי רבינו בפירוש המשנה נראה שהיה גורס ונינערינהו נעורי שהרי כתב דבעינן ג' תנאים להיתר זה אחד שתהיה הכלכלה מלאה פירות דבלאו הכי נעשית בסיס לדבר האסור שנית שיהיו פירות שדרכם להתלכלך כמו ענבים ותותים וכו' דבלאו הכי אפשר לנערם מן הסל שלישית שתהא האבן בנקב מן הסל לסתום הנקב וכו' ע"כ. ואין ספק שהוא הפך מ"ש כאן וקשה נמי לדרך הרב המגיד שכבר ראינו שגורס ונינערינהו נעורי וראיתי להמפרשים ז"ל שנתחבטו בזה זה אומר בכה וזה אומר בכה הרב ב"י אורח חיים סימן ש"ט כתב שהרי"ף והרא"ש השמיטוה לגמרי וכתב ז"ל דאפשר דסבירא ליה דאוקמתא דרב חייא בר אשי בשם רב היא אמת ובלא פירות ונלמד מדין האבן שבקירויה ולכך לא הוצרכו לכתבו [אף דלזה קשה דתרתי מתניתין למה לי] ולדברי רבינו הקשה ז"ל על מ"ש בפירוש המשנה דכיוון שהאבן נעשית דופן לכלכלה מה צריך לפירות הוי כאבן שבקירויה דשרי להדיא בלא דבר אחר וכתב ז"ל שבחיבורו חזר בו וכו' ע"כ. ועיין להתוס' יו"ט ז"ל והרב ב"ח ז"ל כתב דדברי רבינו שבחיבורו עיקר וסבירא ליה דכי פריך תלמודא ונינערינהו נעורי היינו אם יש לו כלי אחר דלא מפרש כפירוש רש"י ואם כן רבינו איירי באין לו כלי אחר וכו' עכת"ד ובספר קול הרמ"ז ז"ל כתב דלא חזר בו מפירוש המשנה וכוונתו שם דלעולם מתניתין בפירות מיתוקמא וצריך כל הג' תנאים והכא במאי עסקינן שהאבן אינה אדוקה בחור הכלכלה אלא מונחת עליו מבפנים ולהכי כד אקשינן ולינערינהו מוקי שפיר באבן הסותמת ואי הוה מנער הכלכלה משמט האבן מעל החור ויפלו הפירות ומשום הכי רוב הספרים לא גרסי אלא. אבל מתניתין עיקרה לאשמועינן דין כלכלה מלאה פירות והאבן בתוכה ודין

הרמב"ם בפ' כ"ה נלמד מדין הקירויה וכו' עיי"ש ועיין להרח"א נר"ו והנך רואה שכל הדרכים בחזקת סכנה וצריך להתישב.

הלכה יז

חבית ששכח וכו'. משנה שם דף קמ"ב וקצת קשה אמאי לא הזכיר דברי הברייתא דרבי יוסי דמייתי תלמודא אמתניתין דהוא הדין אם היתה החבית באוצר או היו כלי זכוכית תחתיה וסיים לשון הברייתא ומחזיר החבית למקומה ורבינו לא הזכיר התר זה אם לא שנאמר בדוחק דס"ל דפשוט הוא ונלמד מדין מתניתין והתר החזרה גם כן פשוט הוא כיון שכבר הפיל האבן. ומ"ש בדברי רבינו וצריך לכר וכו' בנוסח אחר כתב יד כתוב וצריך למקום הכר נוער את הכר והמעות עליו אבל וכו'. ומ"ש עוד ואפילו ניטלו. נוסח אחר ואפילו נטלטלו.

הלכה יח

האבן שבקרויה. משנה שם דף קכ"ה וכתב הרב המגיד ז"ל דרש"י פירש דלעת יבשה וכו' משמע דרוצה לומר דגם רבינו מפרש כן אמנם בפירוש המשנה כתב רבינו קירויה כלי חרס ששואבין בו מים וכו' וקשה דמנא ליה פירוש זה ואנן חזינן דהדין עם רש"י ז"ל דקירויה היא דלעת חלולה דהכי תנן פ"ה דפרה קירויה שהטבילוה וכו' ופירש הרע"ב והר"ש ורבינו גופיה דלעת יבשה וכן פירש מרן ז"ל על דברי רבינו פ"ט דפרה וכן בפרק אלו טרפות (חולין דף נ"ז) מעשה בענבול באחד שנפחתה גולגלתו עשו לו חידוק של קירויה וחיה ופירש רש"י חתיכה של דלעת יבשה וכן כתב הרב ב"י בשו"ע סימן ש"ט בלשון דלעת להדיא והיה הדבר קשה בעיני עד שמצאתי בפ"ג דכלים הטופל כלי חרס הבריא וכו' וכן בחידוק הקרויה שם פירש רבינו וקירויה שם כלי חרס אשר ישתו בו המים מן הבארות כמו שעושים אצלינו בכלי הנחושת והברזל וכ"כ בפרק כ' בחיבורו וז"ל וכן המהדק את הקירויה של חרס הדולים בה מים וכו' ע"כ. נראה מזה שרבינו סובר דשם קירויה הוא הדלי ששואבים בו המים ולפעמים הוא של חרס ופעמים מדלעת אלא שתמהתי מהרע"ב ז"ל שהוא כנאמן ביתו של רבינו ולא הזכיר בשום אחד מהמקומות הנ"ל שהוא כלי חרס ופירש בכולם דלעת יבשה.

בגד שעל הקנה וכו'. מימרא דרב חסדא דף ק"מ ואמרו שם דכלי קיואי דהיינו כלי האורג שרי אפילו להוציא הבגד כיון דהוי לצורך ופסקו רבינו בריש פכ"ו ועיין מ"ש שם.

הלכה יט

פירות שאסור וכו'. משנה וגמרא דף קכ"ו.

הלכה כ

מטלטל ישראל וכו'. נתבאר שם ומרן ז"ל הזכיר נוסחא אחרינא בדברי רבינו בד"א בשהיתה הטמאה למטה וכו' ומחק אותה וקיים גירסתינו שכתוב בשהיתה הטהורה למטה.

הלכה כא

נדבך של אבנים וכו'. שם דף קכ"ה ופסק כרבי יוחנן דאמר הצריכן רבי למעשה ומאי ניהו צאו ולמדום ופי' רש"י סדרו אותם והושיבום כדי שלא נצטרך ליגע בהם למחר לפי שאין הזמנה במעשה כל דהוא מועיל לאבן לעשותה כלי ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו מותר לטלטלן ולישב עליהן ונוסחתינו נראית יותר נכונה דהא כבר הם מסודרין ומה צורך לטלטלן.

חריות וכו'. שם דף נ' ופירש רש"י שגדרן כל לקיטת תמרים קרי גדירה וכו' ע"כ. ואף דבנדבך של אבנים הצריך רבינו מעשה דוקא כאמור שאני חריות דלא הוקצו אלא מחמת מחשבתו דהא איכא דקיימי לעצים ואיכא דקיימי לישיבה ולכך מחשבה מועלת להוציא מיד מחשבה משא"כ נדבך של אבנים דליכא דקאי לישיבה ולכך צריך מעשה וכן כתב הרב המגיד ומרן ז"ל הכריח כן. ומ"ש שם שאף על פי שהשמיט רבינו וכו' וכן הוא ג"כ בדפוס אמשטרדם נראה דט"ס הוא וצ"ל הרי"ף כמבואר מתוך דבריו ז"ל או דרבינו שכתב קאי להרי"ף דהיינו ההלכות שהזכיר תחילה והראשון נראה יותר. שוב מצאתי בב"י סי' ש"ח שכתב הרי"ף להדיא עיין עליו.

הלכה כב

הקש וכו'. משנה שם דף קמ"א ועל מ"ש אבל מנענעו בגופו פירש רש"י ז"ל בכתפיו ע"כ ונראה דטעמא דמלתא כגון שעושה כן כדי לשכב עליו מתקנו על ידי שמתעגל בכתפיו אבל מדברי רבינו והרב ב"י בהקדמותיו לדיני מוקצה בסי' ש"ח משמע דכל שאינו בידו ממש שרי עיי"ש.

המכניס קופה וכו'. שם דף נ' והיינו לכסות בו צואה או רוק וכן פירשו ז"ל עיין להרב ב"י סימן ש"ה.

הלכה כג

אסור לבטל וכו'. עיקר הדין כבר ביארו רבינו בפ"ה דין י"ג. ומ"ש בספרי רבינו מפני שהוא כסותר בנוסח אחרמחקו אלו התיבות ונראה שיש להגיה ומ"ש לפיכך וכו' נתבאר דף נ'.

ועל מ"ש רבינו אבל כופה וכו' הראב"ד ז"ל כתב בירושלמי ובלבד שלא יגע בביצה והרב המגיד ז"ל כתב עליו ולא ידעתי טעם וכי המוקצה והנולד אסור ליגע בהם כל שאינו מנענן הא ודאי לא ואפשר שמא ינענע הביצה ע"י הכלי ע"כ. וכן פירש הרב ב"י סימן ש"ח דכל מוקצה נגיעה בלא טלטול שרי.

הלכה כד

נותנין כלי וכו'. משנה בביצה דף ל"ו. ופי' שם רבינו דלף המים הנזחלין מן הגגות החלושות בעת ירידת הגשם ע"כ. ובגמ' שם נתבארו דברי רבינו. ומ"ש **ואם נתן מותר לטלטלו וכו'** עיין מ"ש הרב המגיד ותירץ מרן ז"ל דמדשתיק רבא אלמא קבלה מיניה וכו'. נכתב בצדו וכן יש להכריח מדברי התוס' שם שכתבו דהא אמרינן בפי"ט דאין עושים גרף של רעי לכתחילה וכו' ובפסקי התוס' לא הביאוהו ש"מ דלא ס"ל הכי. והיא מימרא דרבינא דף כ"א והוה ליה רבינא ואביי נגד רבה וק"ל. ועיין עוד להפר"ח ז"ל.

הלכה כה

חבית של טבל וכו'. ברייתא דף מ"ב וגמ' דף מ"ג.

ונותנין כלי וכו'. משנה דף מ"ז ופירש רבינו שם כי אותם הניצוצות אינן חשובות עד שיאסור טלטול הכלי בשבילם והוא אומרו ניצוצות אין בהן ממש ע"כ. ועיין עוד בפ"ה דין י"ג ודין קורה שנשברה נתבאר גם כן שם.

פורסין מחצלת וכו'. ברייתא שם ומבואר הדבר דהיינו דוקא בדלת הוי פסיק רישיה שיצוד וכ"כ הרב המגיד ז"ל. ודין כופין את הסל וכו' הוא במשנה דף קכ"ח בדברי רבינו.

הלכה כו

בהמה שנפלה וכו'. שם כדברי רבינו זולת מ"ש שביטול הכלי מהיכנו היינו מפני שהוא שרוי במים דרש"י ז"ל פירש דמשהניחו תחתיו אינו יכול לטלטלו דדומה לסותר בניין מדרבנן ע"כ.

ואסור להעלותה. דברי רבינו הם וראוים למי שאמרן ומצאתי נוסח אחר כתב יד שכתוב ואפי' להעלותה ולפי גירסא זו ישתנה הדין מאיסור להיתר ולפי גירסא זו צ"ל דמה שהתירו ע"י כרים וכסתות היינו דוקא בדאפשר אבל בדלא אפשר אפילו להעלותה בידים שרי משום צער בעלי חיים דרבינו פוסק דהוי דאורייתא כמ"ש לעיל ומ"מ נוסחתינו נראית עיקר והרב ב"י סימן ש"ה לא הזכיר כי אם היתר הכרים והכסתות וגם זה נוטה יותר לגירסתינו ודו"ק.

וכן אין עוקרין וכו'. משנה ובריתות שם לפי המסקנא והראב"ד ז"ל השיג על רבינו לפי שהוא מפרשה בענין אחר עיין עליו.

פרק כו

הלכה א

ככלי שמלאכתו להיתר. בנוסח אחר בכלי בבי"ת ונראה דצ"ל ככלי שמלאכתו לאיסור ושתי טעיות יש וכן נדפס באמשטרדם וכן נראה מדברי הרב המגיד דפליג רש"י דס"ל דמלאכתו להיתר וכן נראה מהשלטי גבורים ז"ל עיי"ש וכן העתיק להדיא הרב המגיד בפכ"ה דין י"ח עיי"ש והכוונה דלצורך גופו ומקומו מותר וכמ"ש רבינו שם דין ג'. ועיקר דינו של רבינו נתבאר בשבת דף קי"ג ועיין להרב ב"י סי' ש"ח.

לפי שאין ניטלין. בנוסח אחר כתוב לפיכך אין ניטלין ונוסחתינו נראית עיקר.

הלכה ב

מכבדות וכו'. אף דבגמרא דף קכ"ד משמע דהוי כלי שמלאכתו לאיסור משום אשוויי גומות ושם פי' רש"י דאפי' רבי שמעון מודה בפסיק רישיה מדכתב רבינו שהרי מותר לכבד בשבת נשמע דכוונתו לקרקע שהוא מרוצף כמ"ש פכ"א דין ג'. וכאן התיר כולן משום דכיון דברצוף מותר מלאכתן להיתר קרינן ביה ועיין עוד להרב המגידופשוט.

לבנים וכו'. נתבאר שם ועיין מ"ש רבינו בפרק הקודם דין כ"א.

הלכה ג

חרס קטנה וכו'. שם ומסקנא דרבא כדברי רבינו ואם תאמר מי עדיף חרס קטנה שהוא שבר כלי מכיסויי כלים דאין ניטלין אלא אם כן תורת כלי עליהם וכמ"ש רבינו פרק כ"ה דין י"ג וי"ל דכיון שזה מתחילתו היה כלי כל עוד ששבריו ראוים לא חל עליה איסור אבל כיסוי הכלים שמעולם לא היה שם כלי עליו גרע מזה ואין ראוי לטלטלו מצד עצמו כל עוד שאין שם כלי עליו וכן כתב הר"ן ז"ל והוא פשוט וכן צריך לחלק בדברי רבינו שם מדין זה לשברי כלים שכתב שם עיין עליו. ויש נוסח אחר שכתוב בדברי רבינו כך חרס קטנה מותר לטלטלה ואם זרקה לאשפה אסורה ואפי' ברה"ר וכו'.

מגופת חבית וכו'. שם ופירוש שהחבית עצמה נתכתתה וכ"כ רש"י והר"ן והוא פשוט מדקתני היא ושבריה.

כלי שנתרועע. אף דבגמ' בברייתא קאי אמגופת חבית נראה דרבינו סבירא ליה דלאו דוקא אי נמי דגירסא אחרת היתה לו בזה.

הלכה ד

מותר להכניס וכו'. שם דף פ"א ברייתא ומסקנא כדברי רבינו ופי' רש"י מקורזלות ביקוע שיהיו ראויות לקינוח. והרב המגיד פירש מקורזלות חדות. ומ"ש רבינו **ומותר להעלות וכו'** גם זה שם משום גדול כבוד הבריות והיינו אפילו בשבת וכ"כ התוס' שם ופשוט.

ירדו עליהן גשמים. גם זה שם ויש נוסח אחר בדברי רבינו אם רשומן ניכר מותר לטלטלן ואפי' היא גדולה. ודין האבן וכו' מבואר גם כן שם.

הלכה ה

היה לפניו צרור וכו'. שם דף פ"ב וטעם כל אלו משום סכנה ומשום דקשה לכשפים עיי"ש.

הלכה ו

שירי מחצלאות וכו'. שם דף קכ"ה מימרא דבר המדורי אמר שמואל ודין שירי בגדים וכו' מבואר ג"כ שם והראב"ד פירשה בענין אחר עיין עליו ולהרב המגיד ז"ל.

שברי התנור וכו'. שם וכרבי מאיר. ועיין לרבינו בפרק הקודם דין י"ב. ודין כירה וכו' שם דף קל"ח וכרב דאמר הכי.

הלכה ז

סולם של עליה וכו'. למד כן מהסוגיא דביצה דף ט' בדיני יו"ט וקי"ל אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד וכמ"ש רבינו פ"א דשביתת יו"ט ודין זה הזכירו רבינו שם פ"ה דין ד' אלא שהקל שם יותר משום שמחת יו"ט כדאיתא בגמ' וביאור דעת רבינו עיין להרב המגיד שם. ומהר"י קולון שורש קס"ה הזכירו מרן ז"ל שם.

קנה שמוסקין וכו'. משנה בשבת דף קכ"ג קנה של זתים וכו' ורבינו הצריך שיהא תורת כלי עליו דומיא דקנה שהתקינו בעה"ב וכו' שהוא ברייתא שם דף קכ"ו וכ"כ הרב המגיד ז"ל ואף דשם אמרו דבין יש קשר בראשו בין אין קשר בראשו ניטל בשבת כבר פי' רבינו שם דהיינו בית קיבול ולענין טומאה קפדינן בהכי אבל לענין שבת אף דלא בעינן קשר בראשו תורת כלי מיהא בעינן ועיין לרבינו בפ' הקודם דין י"ג. ומ"ש בספרי רבינו בקנה שמוסקין בו וכו' ככלי שמלאכתו לאיסור. בנוסח אחר איתא ככלי שמלאכתו להיתר ונראה שהיא גירסא מוטעית דהא מלאכתו לאיסור הוא למסיקת הזתים והוי ככלי האורג שהזכיר בראש הפרק וכן העתיק להדיא הרב ב"י סימן שי"ג ועיין להרב ב"ח והרב מג"א ז"ל שם.

הלכה ח

דלת שהיה לה ציר וכו'. משנה בעירובין דף ק"א ופי' רש"י שבמוקצה רחבה שאחורי הבתים ומשו"ה נקט לה משום שאין משתמשין בה תדיר ואין בעה"ב חושש לה לעשות לה דלת תלויה כראוי וכו' וחדקין שבפרצה קוצין שעשאן חבילות והתקינן לסתום בהם פרצה ופעמים שהוא פותחה ע"כ. ובגמ' שם נתבארו דברי רבינו ועיין להרב המגיד ז"ל. ודע שיש נוסח אחר בדברי רבינו שכתב שהכונה וכו' כתוב שם שהכניסה.

הלכה ט

דלת שהיא של לוח אחד. בנוסח אחר כתוב דלת שהיה לה לוח וכו' ונוסחתינו נראית עיקר. והיינו דלת אלמנה דאיתא התם ואמרו מאי היא איכא דאמרי דחד שיפה ואיכא דאמרי דלית ליה גשמה ופי' רש"י דחד שיפה העשויה מקרש אחד דהכא ודאי מחזי כבונה וכו' גשמה בריחין המחברין אותה ע"כ. והרי"ף ז"ל גריס כישאמא ומפרש אסקופה תחתונה שאין לה כן [מלשון כן ממעל שהוא לשון מושב] ופסק רבינו כשני האיכא דאמרי להקל ועיין להרב המגיד והרב מגן דוד [ט"ז] סי' שי"ג ס"ק ד' ומ"ש בספרי רבינו ואם יש למטה אשקופה נועלין בה בנוסח אחרמחקו כל אלו התיבות.

וכן נגר וכו'. משנה שם ופירש רבינו שם נגר היא קורה שעושין אותה בשתי וערב ונותנין אותה בדלתות ונועלין בה השערים ועניינו כמו בריח לפי שהוא מבריח מן הכותל לכותל. וקלוסטרא דמות רמון או מרובעת וכיוצא בזה ממה שיורה עליו שהוא כלי ואינה קורה בעלמא וכו' ע"כ. ויש נוסח אחר בדברי רבינו שכתוב בה אין נועלין ונראה שהיא גירסא מוטעית וצ"ל נועלין כגירסתינו ועיין להרב ב"י סי' שי"ג.

הלכה י

נגר שאין בראשו וכו'. משנה ובריייתא בעירובין דף ק"ב ואיפליגו בהא מלתא התם ופסקו של רבינו מבואר והראב"ד ז"ל יש לו שיטה אחרת בזה ועיין להרב המגיד ומרן ז"ל בישוב דעת רבינו ואין להאריך וכן פסק הרב ב"י סימן שי"ג.

הלכה יא

מנורה של חוליות וכו'. שבת דף מ"ה ולמ"ש רבינו

היו בה חדקים וכו' אסור לטלטל מפני כובדה. קצת קשה דמשמע דטעם האיסור אינו אלא מפני הכובד ולעיל פרק כ"ה הלכה ו' כתב אבן גדולה או קורה גדולה אע"פ שהיא ניטלת בעשרה בני אדם אם יש תורת כלי עליה מטלטלים אותה הרי שהכובד אינו אוסר לעולם וכבר נרגש מרן ז"ל מזה ולא תירץ כלום ובהורמנותיה דמר אפשר שכוונת רבינו הכא אינו כן. וזה דמדכתב תחילה היו בה חדקים והיא נראית כבעלת חוליות

וכו' הרי גילה לנו טעם האיסור דאי לא תימא הכי למאי איצטריך לכתוב והיא נראית כבעלת חוליות כיון דלפי האמת האיסור אינו אלא מפני הכובד אלא ודאי על כרחין לפרש כוונת דבריו שמ"ש אסור לטלטל מפני כובדה לא קאי מפני כובדה לטעם האיסור אלא לטעם הגזירה שגזרו בגדולה ולא בקטנה ולזה נתן טעם שמפני הכובד גזרו חז"ל או מפני הרואים שיטעו דשרי גם במנורה של חוליות ממש או מפני מי שמטלטלה עצמו מה שאין כן בקטנה שקלה מהרה מנענעה וכו' ולא ראו לגזור וזה אפשר לדעת רבינו ומוסכם לשיטת הש"ס ואין הכי נמי שאם לא היתה הגזירה משום מנורה של חוליות הוה שרי כמו שכתב בפ' כ"ה ונמצאו דבריו ז"ל מכוונים.

הלכה יב

מנעל שע"ג האמום וכו'. שם דף קמ"א ורבינו לא חילק בין אם הוא רפוי או לא דסתמא התיר וכן משמע במסקנה התם גם הרב ב"י סי' ש"ח העתיק מנעל חדש דהיא היא ורש"י ז"ל פירש אמום פורמה והרב המגידבשם הרי"ף ז"ל פירש אמום דפוס של מנעל ע"כ. והיינו פירוש רש"י ז"ל.

מכבש וכו'. משנה כלשון רבינו ופירש שם מכבש הם שני לוחות שמשימין ביניהם הבגדים המכובסין מקופלין ואחר כך קושרין הלוחות ומהדקין אותן כדי שיתישרו הבגדים ויהא הקיפול נאה וכו' ע"כ. ורש"י ז"ל מפרש דשל כובסין אסור אפילו ליגע מפני שהוא עשוי לתקן הבגדים ותוחב בחזקה ומהדק והתרה שלו דומה לסתירה ע"כ. ורבינו מפרש משום מוקצה מחמת חסרון כיס ועיין להרב המגיד ז"ל.

והשלחין מותר לטלטלם וכו'. קצת קשה דמהגמרא דף מ"ט מוכח דשל בעל הבית אפילו עבודין מותר ורבינו לא התיר אלא שלחין שאינם עבודין וכמ"ש רש"י במתניתין שהוא מלשון והפשיט את העולה תרגומו וישלח דר"ל עור שאינו עבוד ויש ליישב דפסק כמעשה דאבא שלחה דוקא דמדהעיד רבי ישמעאל ברבי יוסי עלה בשלחין דוקא הלכה כמותו וכן פסקו ז"ל.

הלכה יג

כל דבר וכו'. נתבאר שם דף קכ"א ודף קמ"ג ועיין לרבינו בפ' הקודם דין כ"ד ודין הרוק נתבאר ג"כ שם ועיין בפ"א דין ה'.

מטלטלין כנונא וכו'. שם דף מ"ז ופירש רש"י כנונה כלי נחשת שמביאים בו האור לפני שרים להתחמם וכו' ע"כ. והראב"ד ז"ל השיג על רבינו דמסוגיא משמע דטעם ההיתר אינו משום גרף של רעי וכו' וכבר הרב המגיד ז"ל הליץ בעד רבינו ועיין עוד להרב מגדל עוז באורך ודע שמצאתי בשני נוסחאות כתיבת יד מטלטלין כנונא מפני עפרו ונוסחתינו

נראית עיקר דבגמרא אמרו מטלטלין כנונא אגף קטמא וידוע דקטמא היינו אפר ולא עפר אך לענין דינא גם בעפר מותר כמבואר ועיין לרש"י ז"ל שם. ומ"ש רבינו מפני שהוא כגרף של רעי בנוסח אחר כתב יד איתא מפני שהוא הגרף של רעי וזה קצת סיוע לדברי הרה"מ ז"ל עיין עליו.

הלכה יד

שמן שיוצא וכו'. שם דף י"ט ורבינו לא פירש כדברי רש"י שפירש שיורי שמן שנשאר בבית הבד מכח קושית התוספות שהקשו עליו וכן דעת הרי"ף ז"ל עיין עליו ודין אוצר של תבואה נתבאר בדף קנ"ז.

חוץ מגרוגרות וכו'. שם דף מ"ה וטעמו של רבינו הובא בהרי"ף בשם הירושלמי והמגדל עוז כתב שהוא בפ"א דמעשרות ופי' מוקצה כבר נתבאר לעיל דין ח'.

חבית וכו'. תוספתא פט"ו חבית שנתגלתה ואבטיח שניקר נוטלן ומניחן במקום המוצנע ודין הקמיע נראה שלימדו מהגמרא דף ס"א ע"ב.

מותר השמן וכו'. שם דף מ"ד ופסק ההלכה בדף קנ"ו עיי"ש.

הלכה טו

אוצר של תבואה וכו'. שם דף קכ"ו ויש חילוק גירסאות בסוגיא עיין להרב המגיד ומרן ז"ל ומה שכתב בהרב המגיד וא"א לפרש בדבר מצוה דכיון שגומרין אע"פ שמכבדין מה צורך יש בשביל וכו' וכן ראיתי הלשון בדפוס מגדל עוז והוא מגומגם הרבה חדא דהיכן הזכיר רבינו שמותר לכבד בדבר מצוה הרי לא התיר אלא לפנות. ותו דמאי איריא לומר מה צורך יש בשביל תיפוק לי שאין שייך שהרי הוא מכובד ועומד ולכך נראה ודאי דט"ס הוא וחסרון הניכר יש בדבריו וצריך לומר אע"פ שאין מכבדין והוא מבואר שאע"פ שרבינו אסר הכיבוד מכיון שהתיר לגמור ולהפנותו תו אין צורך לשביל דאם נשארו איזה חיטים בקרקע אין קפידה כיון שיכולין ליכנס בשופי שוב מצאתי כן בדפוס אמשטרדם ושלי"ת.

הלכה טז

כל שהוא ראוי וכו'. כל פרטי אלו הדינים נתבארו שם דף קכ"ו וקכ"ז וקכ"ח וקמ"ג ודע שמצאתי בגיליון הרמב"ם אחד כתב יד מהרמ"ע מפאנו ז"ל וז"ל וי"ל דאי קם ליה בשיטה בלוף מפני שהוא מאכל לעורבין ואין מגדלין אותם אלא עשירים לא קם ליה בשיטה ביונים שמגדלין אותן רוב בני אדם והוי לדידן כתנא דברייתא דבאתריה הוו רגילין לגדל יונים ע"כ. ולפי משמעות הדברים נראה דכתב כן לדברי מרן ז"ל שעמד עמ"ש הרב המגיד על דברי רבינו עיין עליו. ודע שבנוסח אחר כתב יד מצאתי בדברי

רבינו את הלוף ואת החצב וכו' ונראה שזה סיוע לדברי מרן ז"ל אמנם בדין י"ז אסר רבינו הלוף להדיא וגם שם כתוב כן ויש להתיישב בדבר. וחצב פרש"י עשב שמשתרש בעומק כנגדו.

הלכה יז

אין מטלטלין וכו'. שם דף קכ"ח ואין הלכה כשיטה. ונעמיות פירש רש"י בנות היענה.

הלכה יח

חבילי קש וכו'. משנה שם כלשון רבינו ופי' רש"י זרדין מין קנים וכו'. ודין חבילי סיאה ברייתא שם חבילי פיאה איזוב וקורנית וכו' ויש נוסח אחר שכתוב בדברי רבינו כלשון הברייתא ואין שם סיאה.

הלכה יט

אין גורפין וכו'. משנה וגמ' שם דף ק"מ.

ועל מ"ש רבינו שמא ישוה גומות. קשה קצת דרש"י פירש דטעם איסור החילוק הוא משום מוקצה שיש בו שנמאס במדרס רגליו ולא חזי כמ"ש ד"ה או אסיפא וכו' וכן משמע קצת מדברי רבינו בפירוש המשנה דטעם הסילוק אינו משום משוה גומות ומסתברא נמי דנראה דאין שייך השוואת גומות בסילוק כי אם משום מוקצה כדברי רש"י וי"ל דדברי רבינו נכונים דאי משום מוקצה אמאי ערבינהו במתניתין ובברייתא בהדדי כיון דעל כרחך טעמא דגורפין אינו אלא משום משוה גומות ומעתה מ"ש רש"י משום מוקצה וכו' היינו לפי הס"ד דבעי תלמודא אי רבנן פליגי אחדא או אתרוויהו אמנם לפי הברייתא דמתרץ דמוכח מינה דבתרוייהו פליגי אם כן על כרחין טעם שניהם משום השווית גומות וכן יש לפרש דברי רבינו בפירוש המשנה. ושאר דברי רבינו מבוארים שם.

לפיכך תלאי של דגים וכו'. פירש הרב המגיד ז"ל בשם ההלכות דהיינו העץ לבדו שתולין בו הבשר ומשום דתורת כלי עליו מה שאין כן דכוורי דכשנשתמש בו זורקו לבין העצים וכן עיקר וכו' ע"כ. וקשיא לי דריהטא דלשון רבינו לא משמע הכי דקעסיק במאכלים כגון מאכל בהמה או עלים שריחם רע ומאוסים ומה ענין העצים שאינם ראוים כלל וכלל לבהמה והנה האמת יורה דרכו שאף שיש ליישב פי' רש"י שם ממה שהקשו עליו התוספות ז"ל מכל מקום פירושם ז"ל נראה יותר מרווח ע"פ הש"ס והם דברי הרה"מ ז"ל ולפ"ז צ"ל דהכרח הרב הוא ממה שכתב רבינו ומאוסים וכו' ומהך טעמא כתב לפיכך כלומר שע"פ זה יש טעם לאיסור העץ שתולין בו הדגים ולהתיר אותו של בשר וכדברי הרה"מ ז"ל.

הלכה כ

אע"פ וכו'. כל החילוקים הללו נתבארו במשנה ובברייתא דף קכ"ו אלא דקשה קצת דרבינו השמיט הברייתא של ר' שמעון בן אלעזר דקתני הרוצה שיתעצמו עיניו של מת נופח לו יין בחוטמו ונותן שמן בין ריסי עיניו ואוחז בשני גודלי רגליו והן מתעצמין מאיליהן עד כאן. ונראה דלענין שבת נאמר דאסור לעמוץ עיניו להדיא משום דאסור לזוז בו אבר ולכך נתן לנו זה התיקון שהוא בלי שום איסור דאוחז בשני גודלי רגליו והרי אינו מזיז אותם ואפשר דסוף כל סוף אינו אלא כי אם עצה טובה ומשום הכי לא חשש רבינו להזכירה. ויותר נראה דסבירא ליה דלאו לענין שבת נאמרה דאה"נ דבשבת גם זה אסור דנקרא נמי מזיז אבר על פי פי' רש"י שפירש עוצרן באצבעותיו אלא דבר סגולה בעלמא השמיענו רשב"א שאם אינו רוצה לסוגרן להדיא יעשה כן וכו'.

הלכה כא

מת המוטל וכו'. שם דף מ"ג ופסק כרב באיסורי וכן פסק הרב ב"י סי' שי"א. ומ"ש ולא התירו וכו' שם דף קמ"ב.

הלכה כב

היה מוטל בחמה וכו'. שם תני שילא בר מרי וכו' ורבינו אינו מפרש כפי' רש"י ולדעתו ז"ל צ"ל דטעם הבאת המיטות אינו אלא כדי שלא יהא ניכר להדיא שלצורך המת עושין אלא כדי שיראה כאילו הוא לצורך עצמן ועיין למרן ובב"י ז"ל סימן שי"א ושם העתיק דברי רבינו בשלחנו הטהור.

הלכה כג

מת שהסריח וכו'. שם דף צ"ד מסקנא כדברי רבינו ורש"י פירש שם שע"י ככר או תינוק קאמר ודבר זה הוא מחלוקת הפוסקים ז"ל ורבינו מכללם דס"ל דא"צ ככר או תינוק שלא להרבות בהוצאה לכרמלית והרב ב"י שם הביא השני סברות עיין עליו ויש נוסח אחר בדברי רבינו מת שהסריח בחצר ונוסחתינו נראית עיקר וכן העתיק הרב ב"י שם ועיין בפ' ט"ו דין כ"ד ומ"ש שם ובס"ד. ובשו"ת דבר שמואל סי' ש"ז הביא מנהג שאין מתירים טלטול המת כי אם ע"י ככר או תינוק מבעוד יום דוקא אף דמעיקר הדין אפי' בשבת עצמו שרי עיי"ש.

פרק כז

הלכה א

היוצא וכו'. בירושלמי הביאו הרי"ף ז"ל סוף פ"ק דעירובין הובא עיקר הדין והרי"ף ז"ל נסתפק בענין המלקות ליוצא חוץ לי"ב מיל משום דלא קי"ל כרבי עקיבא דאמר תחומין דאורייתא ודעת הסמ"ג [עשין ס"ו] כדעת רבינו עיין להשלטי גבורים שם וביאור כל הדעות באורך עיין להרמב"ן ז"ל בס' המלחמות והרב ב"י סי' שצ"ח ושצ"ט ועיין עוד להפר"ח ז"ל.

אבל חכמים העתיקו וכו'. בספר המצות לאוין שכ"א כתב רבינו דאלפים אמה הוא פירוש אל יצא איש ממקומו וכבר הושג מהרמב"ן ז"ל שם וכן כתב רבינו עוד בריש הקדמתו לסדר זרעים עיי"ש ועיין בספר מעיל שמואל בנימוקיו על רבינו שהאריך בזה והיותר נכון לידחק ולומר דדרך אסמכתא קאמר.

הלכה ב

וכן מותר וכו'. משנה בעירובין דף מ"ט ופסק כחכמים דאמרי מרובעות כטבלא מרובעת כדי שיהא נשכר אף הזויות וכתב רבינו שם ואמרו כטבלא מרובעת לפי שא"א במלאכה לעשות מרובע בדיוק ולפיכך הודיע שדי לנו שיראה כמרובע כפי יכולת האדם כמו הלוחות המרובעות שהכוונה בהם הרבוע כפי היכולת וכו' ע"כ. ולכאורה היה נראה לענ"ד דאלכסון זה יותן לו לאדם לכל רוח שירצה ממ"ש רבינו פי"ב דין י"ח שארבע אמות של טלטול ברה"ר היינו באלכסון לכל רוח שהרי כתב שאין המעביר או הזורק ברה"ר חייב עד שיעביר חוץ לחמש אמות ושלשה חומשי אמה ושם כתבתי בשם הסמ"ג ז"ל דכל שיעורי שבת שוין לענין האלכסון וא"כ ה"נ לא יתחייב מכת מרדות עד שיצא חוץ לאלפים ושמונה מאות אמות שהוא האלכסון דכל אמתא ברבועא אמתא ותרי חומשי באלכסונא ומכ"ש במלתא דרבנן דהוי ק"ו מדין הארבע אמות שהם מדאורייתא וכן דעת קצת מפרשים שהביא הרב המגיד ז"ל והוא ז"ל כתב דאין נראה כן דעת רבינו והכריח סברתו ז"ל עיין עליו. ונראה דכוונת הרב המגיד מדסתם רבינו ולא פירש והאמת עד לעצמו דיש חילוק בין גבול התחומים לבעלמא דתחומי העיר הם מדודין ומצויינין וכיון שכן בהכרח אין שום אדם יכול לעבור משם ולהלן א"כ האלכסון אינו אלא לאלכסון העיר ע"פ המידה ועיין עליו להרב ב"י סימן שצ"ט. ודע שבדברי הרב המגיד כתוב ומ"ש רבינו אלפים אמה לכל רוח עגולות וכו' וכן נדפס באמשטרדם והוא ט"ס מפורסם וצ"ל מרובעות וכן נדפס במגדל עוז והוא דבר פשוט דהא אחר זה כתב ז"ל דהלכה כחכמים.

הלכה ג

המהלך וכו'. שם דף מ"ג בעיא דלא איפשיטא ודעת רבינו בתשובה הביאה הרב המגיד ומרן ז"ל דבימים ונהרות וכרמלית התחומים בהם מדברי סופרים ואזלינן בספיקם להקל דהא עיקר הטלטול בהם אינו אלא מדבריהם ובשאר מקומות התחומים הם מדאורייתא כמו שקדם ז"ל ומינה נמי דחוץ לאלפים אמה דהוו מדבריהם אזלינן בהו להקל בזה ולכך כתב כאן הרי זה ספק כלומר האי כדיניה והאי כדיניה ועיין למרן ז"ל בפ"ל דין י"ג ועיין עוד בזה בהרב ב"י סימן ת"ד באורך.

הלכה ד

מי ששבת וכו'. שם דף מ"א ומ"ב מדכתב רבינו וכיוצא בו מרה"י משמע דלא הותר אלא כשיש לו דין רה"י על פי מ"ש בפ"ו ועיין בפ"ז דהלכות עירובין דין ד' ומ"ש הרב המגיד ז"ל.

וכן השובת וכו'. שם דף מ"ה וכר' יוחנן בן נורי והרב המגיד משם הרשב"א ז"ל כתב שאלו אלפים אמה נמדדין חוץ לד' אמות שלו ויש לו הד"א לכל רוח ואין סברא זו מוכרחת ע"כ.

ודין היה מהלך בבקעה וכו' נתבאר שם דף מ"ב ופירש רש"י פסיעה בינונית דרך הליכתו של אדם אמה והתוס' יו"ט ז"ל כתב שלא ירחיב רגליו וירחיקם זו מזו כדרך שהוא רץ אלא כמהלך בינוני וזה שיעור אמה אחת בין רגל לרגל ע"כ. וכן פירשו ז"ל ופשוט.

הלכה ה

המהלך וכו'. שם דף ס' מימרא דרבי יהושע בן לוי וכתב הרב המגיד בשם הראב"ד והרשב"א ז"ל שאם כלתה מידתו בין העיר לעיבורה דינו להקל אע"פ שעיבור העיר כעיר להקל אמרו ולא להחמיר. ומ"ש בספרי רבינו או מערה. בנוסח אחר איתא או במקצת המערה.

הלכה ו

כיצד וכו' אם מחוץ לעיר וכו'. כן נמצא בדפוס ויניציאה והדברים מגומגמים דמה ר"ל אם מחוץ לעיר ותו דלמאי איצטריך הדבר הרי מבואר מעצמו ובדפוס מגדל עוז ראיתי שאין שם אלו התיבות ובכתב יד מצאתי שמחקו תיבת אם לבדה ובנוסח אחר כתב יד כתוב ואם מחוץ לעיר.

הלכה ז

אלף אמה ואמה. בנוסח אחר כתב יד מצאתי שמחקו תיבת ואמה ונראה שיש להגיהו ומ"ש שהוא תשלום וכו' נוסח אחרשהוא משתמר.

הלכה ח

מי שכלתה מידתו וכו'. שם דף מ"ב ונראה דלא גריס רבינו א"ר הונא לא ע"י משיכה ועיין לרש"י והתוספות ז"ל שם.

וכן מי ששבת וכו'. שם מימרא דרב נחמן אמר שמואל ופי' רש"י ולדירה הקיפוה דאי לאו הכי ביותר מבית סאתים לא משתריא לטלטולי בה אלא דאי מהלך בה אלפים דלא מהנו ליה הנך מחיצות להיות לו כד' אמות דכי אמרינן כל הבית כולו כד' אמות היכא דשבת באויר מחיצות מבעוד יום אבל הכא דבשעת שביתה לא הוו מחיצות לא וכו' ועיין לרבינו פט"ז.

הלכה ט

מי שהיה בא וכו'. משנה דף מ"ה מי שישב בדרך וכו' וכר' יהודה ותו תנן התם מי שישן בדרך ולא ידע שחשיכה וכו' והכוונה בכולם שלא ידע שהוא בתוך התחום והראב"ד ז"ל השיג על רבינו שלא הזכיר מי שישב בדרך וכו' והרב המגיד ז"ל תירץ דמה שכתב רבינו מי שהיה בא בדרך למדו במכל שכן מיושב וכו' ע"כ. ולדבריו צ"ל דיושב גופיה ילפינן ליה נמי במכל שכן מישן דאמרינן הואיל וניעור קונה ישן נמי קונה וכדאיתא בגמרא. ובדפוס מגדל עוז נדפס בדברי הרה"מ כל שכן כשהוא מיושב ולפי גירסא זו ניחא מצד אחד ודו"ק ועיין עוד להרב ב"י סימן ת"א.

הלכה י

היה בא למדינה וכו'. כבר נתבאר והראב"ד ז"ל השיג על רבינו דקי"ל כרבי יוחנן בן נורי דחפצי הפקר קונין שביתה ע"כ. ורבינו בפי' המשנה פסק כרבנן דס"ל חפצי הפקר אין קונין שביתה ואין כאן קושי דבגמרא דף מ"ו אמרינן דנקטינן כתרי קולי כיון דקי"ל הלכה כדברי המקיל בעירובין ועיין עוד להמגדל עוז ז"ל.

הלכה יא

מי שיצא וכו'. משנה שם דף נ"ב ופסק כת"ק וכ"כ בפירוש המשנה וממ"ש רבינו לפיכך וכו' מוכח דכוונתו לומר דכיון שיצא בדעתו חוץ לתחום מורה שרוצה להלוך לפניו ולכך הד' אמות שיש לו לכל רוח בעלמא בנדון זה אין נותנין לו אלא לצד חוץ לפניו דהרי נמצא שבירר לו הד"א לצד חוץ שהרי יצא לדעתו והיא סברת רבי יהודה במשנה דף מ"ה דקתני ומודה ר"י שאם בירר אינו יכול לחזור בו ובזה אין שום דוחק בדברי רבינו ועיין להרב המגיד ז"ל ועוד הביא ז"ל שהאחרונים פסקו דיש לו ד' אמות לכל רוח ויש עוד שפסקו כרבי שמעון דבעי תו ט"ו אמה מפני המשוחות וכו' ע"כ. והטור והרב ב"י סימן

ת"ה פסקו כדברי רבינו עיין עליהם ואף דמרן ז"ל הצריך עיון כאן בשלחנו הטהור פסק כדבריו. ועל מ"ש הרה"מ דהבלעת תחומין מלתא היא הרע"ב שם כתב להיפך עיין עליו.

וכן מי שהחשיך וכו'. עיקר הדין הוא במשנה שם ומבואר הדבר דאינו דומה ליצא חוץ לתחום דאבד תחומו ע"י הליכתו בשבת משא"כ זה דאין בידו פשע דכשנכנס השבת נמצא חוץ לתחום וא"כ בהכרח ליתן לו תחומו שהם האלפים אמה. אלא שיש לעמוד במ"ש רבינו שאם כלתה מדתו במקצת העיר וכו' דאיך יתכן דבר זה כיון שהוא חוץ לתחום העיר שהם אלפים אמה איך אפשר בעולם שתכלה מדת האלפים אמה שלו במקצת העיר כיון שהוא רחוק ממנה אלפים אמה והרב המגיד ז"ל כתב בזה דאין לומר שעל עיר אחרת נתכוון רבינו ולפיכך י"ל שיש להגיה בדברי רבינו ואם החשיך תוך התחום וכלתה מדתו במקצת העיר וכו' ומרן ז"ל כתב עליו דאינו יודע למה דחה מ"ש ואין לומר שעל עיר אחרת נתכוון רבינו ע"כ. ובאמת דדייקי דברי רבינו שמתחילה כתב לשון מדינה ושוב הזכיר עיר וגם בששה נוסחאות שיש לפנינו ושנים מהם כתיבת יד קדמונים כתוב כך בדברי רבינו בלי שום שינוי.

היתה רגלו אחת וכו'. שם איכא דאמרי א"ר חנינא רגלו אחת בתוך התחום ורגלו אחת חוץ לתחום יכנס דכתיב אם תשיב משבת רגלך רגליך קרינן וכו' ופסק כהך איכא דאמרי והראב"ד ז"ל השיג על רבינו למה פסק כן והרב המגיד הליץ עליו דהלכה כדברי המקיל בעירובין וכן דעת הרי"ף וכן פסק הרב ב"י שם.

הלכה יב

מי שיצא וכו'. משנה שם דף מ"א ופירש רש"י רוח רעה שנכנס בו שד ונטרפה דעתו ויצא חוץ לתחום ואחר כך נשתפה והרי הוא חוץ לתחום ע"כ. ורבינו פי' שם רוח רעה קורין כל היזק שאינה בא מיד האדם מאיזו סיבה שתהיה וכו' ע"כ. ושאר דברי רבינו נתבארו שם בגמרא ויש נוסח אחר כתב יד שאין שם חלוקת חזר לדעת אין לו אלא ד' אמות. ובאמת בגמ' אמרינן דמלתא דפשיט היא דכיון דתנינן החזירוהו כאילו לא יצא מכלל דבחזר לדעת ברי הא אין לו אלא ד' אמות ורבינו הזכיר אחר זה הא דהחזירוהו ומ"מ אין לשבש נוסחתינו דדרך הפוסק לפרש.

הלכה יג

יצא חוץ לתחום וכו'. מבואר בגמרא שם ומ"ש רבינו וכן אם יצא וכו' נראה דהוציאו מדתנן התם הוליכוהו לעיר אחרת נתנוהו בדיר או בסהר וכו' מהלך את כולה וכו' דמשמע הא יצא לדעת אין לו אלא ד' אמות וכ"כ הרב המגיד ז"ל ועיין עוד להרב ב"י סימן ת"ה.

המפרש בים וכו'. משנה שם מעשה שבאו מפלנדסין והפליגה ספינתן בים רבן גמליאל ור' אלעזר בן עזריה הלכו את כולה וכו' ופי' רש"י והפליגה כשהיא מתרחקת משפת הים ונכנסת לאמצעו קרי ליה הפלגה הלכו את כולה וכו' דהוי כמי שיצא חוץ לתחום וניתן בדיר או בסהר שהספינה מחיצות יש לה ע"כ.

הלכה יד

מי שיצא וכו'. למדו מעובדא דנחמיה דף מ"ב דמשכתיה שמעתתיה ויצא חוץ לתחום והתירו לו לעשות מחיצה של בני אדם כדי שיכנס וביארו רבינו בפט"ז דין כ"א כ"ב וכ"ג ויש שיטות אחרות בזה עיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה טו

כל מי וכו'. שם דף מ"א בעו מיניה דרבה ופשטה דגדול כבוד הבריות וכו' ונחלקו הפוסקים אם דוקא לגדולים קאמר או אף לקטנים ועיין להרב ב"י סי' ת"ו ודברי רבינו שקולין. ומ"ש רבינו

והוא שלא יצא וכו' כן פי' רש"י שם אמנם הראב"ד ז"ל השיג על רבינו משום דלשיטתיה אזיל וכמ"ש לעיל דין י"א ד"ה מי שיצא חוץ וכו' זה המחבר וכו'.

הלכה טז

כל מי שיצא וכו'. בר"ה דף כ"ג בראשונה לא היו זזין משם כל היום התקין רבן גמליאל הזקן שיהיו מהלכין אלפים אמה לכל רוח ולא אלו בלבד אלא אף החכמה הבאה לילד והבא להציל מן הגייס מן הנהר מן הדלקה ומן המפולת הרי אלו כאנשי העיר וכו' והובאה למסקנא במתניתין דעירובין דף מ"ד והרב המגידז"ל כתב הרי אלו כאנשי העיר ר"ל שאין העיר נחשבת להם לכלום והענין שכיון שהלכו ברשות הרי המקום שהגיעו לו כאילו קנו ביה שביתה בין השמשות ודבר ברור הוא.

הלכה יז

היה יוצא ברשות וכו'. כבר נתבאר מהמשניות שהזכרנו ופסק כרב שימי בר חייא בגמרא ושם פירש רבינו וז"ל מי שיצא ברשות כי התורה נתנה רשות לעשות מצוה או להציל וכו' ע"כ. ושאר דברי רבינו נתבארו כבר בפ"ב דין כ"ג וכמ"ש שם ועיין עוד בסוף פרק ל'.

פרק כח

הלכה א

כל בית דירה וכו'. עירובין דף נ"ז ונראה דאע"פ שאין דרין בה ממש נקרא בית דירה כיון שעשויה לשם כך וכ"כ הרב מגן דוד [ט"ז] סימן שצ"ח אף שאין נראה כן ממ"ש רבינו דין ג' ועיין מ"ש שם ועיין עוד בנדרים דף נ"ו. ומ"ש רבינו עד מהלך כמה ימים וכו' עירובין דף נ"ה ודף כ"ה. ולמה שתמה הרב המגידבדברי הרשב"א ז"ל ומרן ז"ל תירץ דלהרשב"א ניחא מה שמסיים בגמרא ולא בשאר ארצות משום דשכיחי גנבי וכו' ע"כ. נ"ב עדיין דברי הרשב"א מגומגמים דמשמעות לשונו בהחלט והו"ל לפרש דמשו"ה תמה עליו הרה"מ ז"ל ועיין בב"י סי' שצ"ח ועיקר הדין יתבאר בדברי רבינו דין ה'.

שהוא צלע בית סאתים. כן עיקר הנוסחא וכ"כ בפירוש המשניות לאפוקי נוסחי אחריני שכתוב שהוא עולה בית סאתים.

הלכה ב

והוא שיהיה וכו'. בסוכה דף ג' ברייתא מפורשת דבית שאין בו ד' אמות אינו נקרא בית לענין כמה דברים ועיין עוד להתוס' בשם הירושלמי והובאה ברייתא זו בעירובין דף כ"ה.

הלכה ג

וכן בית הכנסת וכו'. עירובין דף נ"ה נתבארו שם כל דברי רבינו והרב המגיד ז"ל כתב דבב' מחיצות שיש עליהן תקרה שהיא בעיא שם ולא איפשיטא פסק רבינו להקל ויש מחמירין והיא דעת הראב"ד והרשב"א עיין להריב"ש סי' ק"א ולרבינו אכתי קצת קשה דלמה השמיט חלוקא דנפש שיש בה ד' אמות דאיתא בברייתא והויא חידושא טפי מדאחריני כמ"ש רש"י דסתמיה לדירת שומר הקבר עביד. הלכך אע"ג דלא דייר ביה בית דירה הוא ע"כ. וכ"כ התוספות שם בדף נ"ג ד"ה עשרים וכו' ורבינו ואפשר פליג וסבירא ליה דבעינן בית דירה ממש שידור בה דרך דירה וכן נראה מפירוש המשנה ואם כן מכיון שכתב דבעינן בית דירה ושיהא ד"א על ד"א לא רצה להאריך ואפשר עוד לומר דלא הוה גריס לה כי היכי דלא הוה גריס אורוות וגדר דאיתא התם ונמצאו דברי רבינו זלה"ה מכוונים על פי היושר.

והבורגנין. בפ"ג דמעשרות משנה ז' פירש רבינו בורגנין הם כמו מגדלין עשויין לשמור הדרכים והר"ש פירש שם בורגנין כמין שובכין עשוין בשדות לאצור בהן תבואה ע"כ. והערוך בערך בדק פירש כדברי הר"ש ובערך ברגן פי' בורגנין בתים שעושים מחוץ לעיר ושם מוכרין מזונות לעוברין ושבין ובלע"ז בורג"ו ע"כ. ולרבינו שפירש שהם מגדלין

וכו' קשה מדאמרינן התם דף כ"א אין בורגנין בחו"ל משום דשכיחי גנבי ולפירוש רבינו אדרבא הרי הם עשויין לשמור הדרכים מפני הגנבים ואנשי רשע והנה הרשב"א הביאו הרב המגיד ז"ל פירש בורגנין שעושין שומרי הפירות בגנות ופרדסין ושומרי העיר חוץ לעיר וכו' ע"כ. משמע להדיא דשני מיני בורגנין יש ובזה ניחא גם לדעת רבינו.

ומערה שיש בנין על פיה וכו'. בגמרא שם פריך ומערה אין מתעברת עמה. והתני רבי חייא מערה מתעברת עמה אמר אביי בשיש בנין על פיה ותיפוק לי משום בנין גופיה לא צריכה להשלים ופירש רש"י להשלים אם אין הבנין ראוי לדירה כגון שאין בו ד' על ד' מהניא ליה מערה לאשלומי ע"כ. והתוס' ז"ל פירשו בשם ר"י דצריך שיהיה בנין רוב ארבע אמות ועוד יש לפרש להשלים דיש בבנין ארבע אמות קאמר שמשלימה למערה לצרפה לבנין ואין מתחילין למדוד אלא מסוף המערה עכ"ד ורבינו לא גילה לנו איך מפרש תירוץ זה של להשלים אי כרש"י או כפי' ראשון או כפירוש אחרון של התוס' ובאמת ממה שהוסיף בלשונו הצח ויש בה בית דירה משמע דהוי הבנין ארבע אמות על ארבע אמות ממש [דומיא דסתם בית לענין מזוזה] ואם כן בהכרח לא סבירא ליה כפי' רש"י ולא כר"י ואם נאמר דכוונתו כפירוש אחרון של התוס' דלזה נוטים דבריו אכתי הוה ליה לפרש שמודדים מסוף המערה כי היכי דלא תקשה פשיטא תיפוק לי משום בנין ואפשר דסמך על המעיין דכיון שכתב ומערה שיש בנין על פיה וכו' משמע ודאי דמהמערה גופה מודדין דאם לא כן פשיטא כאמור אף שהוא קצת דוחק.

הלכה ד

אע"פ שדרין ביניהן. בנוסחא אחרינא כתב יד אע"פ שיש ביניהן ארבע אמות ונראה דהיא היא עיין מ"ש בדין א' ובדין ב'.

הלכה ה

היו ב' עיירות וכו'. משנה דף נ"ז כחכמים ורב הונא דאמר בגמ' נותנין קרפף לזו וקרפף לזו וכן פירש רבינו שם ומסתברא דהוא הדין אם יהיו ג' או ד' עיירות וכולן סמוכין זו לזו בשורה וכ"כ הרב המגיד ז"ל ופשוט הוא. וכבר הזכיר בראש הפ' שיש מי שחולק ופוסק דאין נותנין כי אם קרפף אחד עיין עליו.

היו ג' כפרים וכו'. גם זה משנה וגמרא שם וכן פירש ז"ל בפירוש המשנה והראב"ד ז"ל חלק עליו וס"ל דדי שנחשוב כאילו החיצונית נכנסה בתוך השנים אבל ליתן רפ"ג אמות לא דאין נותנין אלא קמ"א עיין עליו ופשט הסוגיא כדעת רבינו וכן פירש רש"י וכ"כ הרב המגיד ז"ל וכן פירש הרב ב"י סימן שצ"ח ועיין עוד להמגדל עוז ז"ל. ומ"ש בדברי רבינו רפ"ג פחות שליש בנוסחא אחרת כתב יד כתוב פחות חומש ונראה לענ"ד דאין

לשבש אותה גירסא ממ"ש רבינו בפירוש המשנה דהשבעים אמה ושירים שאמרו ז"ל שהם שני שלישי אמה בקירוב אמרו כן משמע דעד אליהן לא בא אם כן אפשר דבארבע שירים יחסר מן השליש לחומש ועם כל זה נוסחתינו נראית עיקר ודו"ק ומ"ש בספרי רבינו ומודדין לה בנוסח אחר כתוב ומודדין להם והיא גירסא נכונה.
עיר שהוקפה וכו'. שם דף כ"ו ועיין להרב המגיד ז"ל.

הלכה ו

עיר שהיתה ארוכה וכו'. כל דברי רבינו מבוארים בברייתא שם דף נ"ה ועיין להר"ן והרב ב"י ז"ל סימן שצ"ח.

הלכה ז

וכשהוא מרבעה מרבעה וכו'. בדפוס ויניציאה אין שם תיבת מרבעה השני ונראה שיש להגיהו כאשר הוא בשאר נוסחאות.

הלכה ח

היתה עשויה כמין גם וכו'. כל זה נתבאר שם בברייתא ומימרא דרב הונא דקאי גם עלה ופירושים שונים נאמרו בזה עיין להרב המגיד והרב ב"י שם ועיין עוד להרדב"ז סי' ק"ז והרב כנסת הגדולה שם וכבר ידוע דכמין גם היינו צורת דלי"ת הפוכה.

הלכה ט

עיר שיושבת וכו'. מימרא דרב הונא שם דף ס"א ופירוש דקה היינו כמין איצטבא וכן פירש הרב המגיד ז"ל והרב ב"י שם פסק עיר שיושבת על שפת הנחל שרוב העתים הוא יבש ומשתמשים בו שאינו מלא אלא בשעת הגשם אם יש לפניה מצבה רוחב ארבע אמות על שפת הנחל כדי שיעמדו עליה וישתמשו בנחל נמצא הנחל בכלל העיר וכו' ע"כ. ועיין מ"ש פ' ד' דעירובין דין ט"ז.

הלכה י

יושבי צריפין וכו'. שם דף נ"ה מימרא דרב הונא ופי' רש"י צריפין דירה של הוצין וערבה ואינו קבע הלכך אפילו יש הרבה במקום אחד כשיעור מהלך מאה אמה אין חשובין עיר להיות כד' אמות וכל אחד מודד מפתח ביתו אלפים לכל רוח וכו' ע"כ.
ואם יש שם וכו'. מימרא דרב חיננא ב"ר כהנא א"ר אשי שם ופירש רש"י ג' חצרות של שני בתים קבועים של אבן או של עץ בהכי חשיבי עיר וקובעת את כולם וכו' ע"כ.

הלכה יא

אין מודדין וכו'. משנה שם וילפי לה בגמרא מדכתיב אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים אמרה תורה בחבל של חמשים אמה מדוד ואמרו שם עוד שהחבל

לא יהיה פחות מחמשים ולא יותר לא פחות מפני שמרבה ולא יותר מפני שממעט ופירש רש"י מפני שמרבה כשהחבל קצר יכול למתחו ומאריך המדה וכו' מפני שממעט שכובדו מכפילו ומתקצר באמצעיתו ע"כ.

הגיע לגיא וכו'. משנה שם דף נ"ז ובריייתא דף נ"ח ועיין להרב המגיד שהאריך בישוב דברי רבינו ע"פ הסוגיא שם. ומ"ש עוד רבינו והוא שיהא בעמקו וכו' כתב הרה"מ בשם הרשב"א ז"ל שלמדו מדין עיר העשויה כקשת וכו' [כמ"ש לעיל דין ח'].

הלכה יב

במד"א וכו'. שם דף נ"ח וכלישנא בתרא וכוונת חוט המשקולת יורד כנגדו רוצה לומר שהיה עומק הגיא משופע הרבה עד שכשמשליכים חוט המשקולת משפתו ולמטה יורד בלי שום עיכוב דנמצא דלא ניחא תשמישתיה להלך בו כלל ועיין לפירוש רש"י ז"ל שם.

הלכה יג

היה גיא מעוקם וכו'. ברייתא שם ודין היה הגיא רחב וכו' ברייתא גם כן שם.

הלכה יד

הגיע לכותל וכו'. גם זה בברייתא שם והראב"ד ז"ל השיג על רבינו בזה והדבר תלוי בשינוי הגירסאות כמו שנראה מדברי הרב המגיד ז"ל ומה שכתוב בספרי רבינו מודד רחבו מדידה יפה בנוסח אחר כתב ידמודד ברחבו ונראה שהוא יותר מדויק.

הלכה טו

הגיע להר וכו'. משנה שם דף נ"ז וכלישנא בתרא דרבא לדברי רב הונא בריה דרב נתן וכן פסק רבינו בפירוש המשנה שם עיין עליו.

הלכה טז

כיצד מקדרין וכו'. ברייתא דף נ"ח וכאביי וא"ר נחמן אמר רבא בר אבוה נקטינן אין מקדרין לא בעגלה ערופה ולא בערי מקלט מפני שהן של תורה ופי' רש"י הלכך לא משערינן בהו וכו' ועיין לרבינו פ"ה ופכ"ב מהלכות רוצח.

וכשילך המודד וכו'. היינו מתניתין דקתני ובלבד שלא יצא חוץ לתחום ועיין לרש"י ז"ל שני פירושים בזה והרב המגיד הזכיר שיטה אחרת להרשב"א ז"ל בדין הגיא וכו' עיין עליו. ובכל פרטי דינים אלו עיין להרב ב"י סימן שצ"ט והרב ב"ח ז"ל שם.

הלכה יז

אין סומכין וכו'. משנה שם אין מודדין אלא מן המומחה ריבה למקום אחד ומיעט למקום אחר שומעין למקום שריבה ריבה לאחד ומיעט לאחר שומעין למרובה ורש"י והתוס' ז"ל מפרשי לה באופן אחר שלא כדברי רבינו. ועמ"ש רבינו שומעין לו בתחום שריבה

כוונתו דאפילו למקום שריבה שומעין דהוי לקולא וכל שכן אם מיעט והכי איתא להדיא בגמ' דף נ"ח ופשוט הוא ועיין למרן ז"ל ובפירוש המשנה כתב רבינו וז"ל שומעין למקום שריבה פירשו אותו בתלמוד שאם אמר שבכאן הוא תחום שבת והוא פחות מן השיעור שהיינו חושבין או אם אמר שבכאן תחום שבת והוא יותר ממה שהיינו חושבין כמו שנאמין אותו ונסמוך עליו שיהיה המקום פחות ממה שהיינו חושבין כמו כן נסמוך עליו שהוא יותר ממה שהיינו חושבין קודם לכן וכו' ועיין להרב ב"י סי' שצ"ט. ומ"ש בספרי רבינו ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה של עיר. בנוסח אחר כתב יד ובלבד שלא ירבה יותר ממדת אלכסונה לאלכסונה של עיר והיא נוסחא יותר מדויקת.

הלכה יח

כיצד וכו' לפיכך וכו'. מבואר הדבר שאין החשבון מדוקדק לכאורה וגם הראב"ד ז"ל השיג על רבינו בזה דאינו מוצא אלא או ד' מאות או ו' מאות ע"כ. וביאור דעת רבינו עיין להרב המגיד ומרן ז"ל. ועיין עוד להרב מגדל עוז והרב בית יוסף ז"ל סי' שצ"ט.

הלכה יט

אפי' עבד וכו'. משנה שם ומה שכתב ונאמן הגדול וכו' הוא משנה ערוכה בכתובות דף כ"ח ונתבארו עוד דבריו של רבינו בעירובין דף נ"ח עיין שם.

פרק כט

הלכה א

מצות עשה וכו'. פסחים דף ק"ו וס"ל לרבינו דהוי מצות עשה גמור ודלא כיש חולקין שהביא הרב המגיד ז"ל דס"ל דלא הוי אלא מדברי סופרין וקרא אסמכתא בעלמא. ומ"ש רבינו

דגם ביציאתו צריך לזכרו וכו' דמשמע דנכלל במצות עשה שהקדים הוציאו מן המכילתא שאמרו כן וכן משמע ממ"ש לקמן דין י"א וכן הבין הרה"מ ז"ל וכתוב עוד שם דלדברי הכל אחד אנשים ואחד נשים חייבים וכו' וכמ"ש רבינו פ"ב דע"ז דין ג' דכל מצות עשה שאינה תדירה והיא מזמן לזמן נשים פטורות חוץ מקידוש היום וכו' ע"כ. ומינה נמי דקידוש היום דקאמר רבינו היינו הבדלה נמי בכלל לדעתו ז"ל ופשוט דכל מצות של שבת איתקוש נשים להאנשים ולפ"ז נראה דגם מוציאין להאנשים וכן פסק הרב ב"י סי' ער"א ובפ"ה דין א' כתב רבינו כן לענין הדלקת הנר עיין עליו.

הלכה ב

וזהו נוסח הקידוש וכו'. הרבה שינוים נמצאו בנוסח זה דבמ"ש ורצון בנוסח אחר נמחק ובנוסח אחר וברצון. כי הוא יום בדפוס ויניציאה ואמשטרדם נמחק ובנוסח אחר כתב יד כתוב כי יום זה. באהבה וברצון בנוסח אחר כתוב בשמחה ובששון. ומאי דלא אמרינן אשר בחר בנו בשבת כמו שאנו אומרים ביו"ט כתב הרב ב"י בשם הארחות חיים הביאו הרב מג"א ז"ל לפי ששבת נתנה במרה ועדין לא בחר בנו לגמרי עד אחר נתינת התורה והרב כנסת הגדולה כתב שם בשם הר"ר חיים עובדיא שמי שירצה לומר קידוש כהלכתו לא יאמר כי בנו בחרת ואותנו קדשת מכל העמים כמו שכתוב בסידורין עי"ש.

הלכה ג

וזהו נוסח ההבדלה וכו'. נתבאר בפסחים דף ק"ג וק"ד ועיין מה שאכתוב בפרקין בדין כ"ח בשם רש"י ז"ל.

הלכה ד

עיקר הקידוש וכו'. גם זה נתבאר שם דף ק"ו ובתשובות מהרי"ל איתא שיש לקדש קודם לילה כי בתחילת ליל שבת הוא מזל מאדים ובסוף יום ששי הוא מזל צדק לכן יקדש בצדק ע"כ. ומ"מ אם אינו תאב לאכול יכול להמתין שכבר זכר אותו בבית הכנסת בויכולו שאומרים שם הרב מג"א סי' ער"א.

ומבדיל והולך וכו'. שם וכתב מרן ז"ל שבגירסתו עד סוף יום רביעי וכו' ע"כ. ועיין בירושלמי פ' אין עומדים דמשמע קצת דס"ל הכי דהא חמישי קתני התם ואפשר דלא עד בכלל קאמר אמנם האמת כדברי מרן וגירסתינו דעד יום שלישי דוקא שוב מצאתי להשיירי כנסת הגדולה סי' רצ"ט בהגהת הב"י שכתב בהחלט שרבינו סמך על הירושלמי דקאמר בפירוש עד יום ה' ושכן מצא לרב אחיו ז"ל בפירושו לירושלמי [שדה יהושע] עיי"ש שהאריך בזה ע"כ. והגם כי הספר הזה אינו בידי כעת אם אריכות זה שכתב הוא על הירושלמי שהזכרנו אינו הכרח עצמי דהתם קתני אמתניתין והבדלה בחונן הדעת אם לא הבדיל במ"ש מבדיל אפי' בחמישי בשבת ע"כ. ולשון זה מוכח להדיא דגם בחמישי שפיר דמי וכן כתב גם כן הרב ליב ז"ל בפירושו על הירושלמי סדר זרעים שכתב וז"ל אפילו בחמישי לפי שיש דס"ל עד סוף יום רביעי דהיינו תחילת חמישי לפיכך אמר בחמישי וכלומר אפילו כל השבוע עד שבת הואיל ויצא מכלל רביעי עד כאן ואגב השמיענו הרב דאיכא מאן דס"ל עד סוף יום רביעי ומשמע דבירושלמי גופיה קאמר ובהכי יתכן ליישב דברי הכנסת הגדולה ז"ל. ובדפוס מגדל עוז נדפס עד סוף יום רביעי וכן מצאתי בב' נוסחאות אחרים כתב יד משנת הקי"א והקס"ב.

הלכה ה

אסור לאדם וכו'. שם טעם אינו מקדש ואסיקנא טעם מקדש ומשמע דלכתחילה אסור לטעום מדלא אמרו טועם וכ"כ הרב ב"י ז"ל ושם פסק דקודם קידוש אפילו מים אסור עיי"ש. ודעת רבינו ז"ל מדאמרינן התם גבי הבדלה רבנן דבי רב אשי לא קפדי אמיא והבדלה וקידוש שוים הם לדעת רבינו כמו שנתבאר בריש פרקין וכ"כ הרב המגיד ז"ל. ודין קידוש היום בזה ביארו רבינו לקמיה דין י' ודין איסור המלאכה קודם שיבדיל נתבאר בשבת דף ק"נ. ודין שכח וכו' הוא בפסחים דף ק"ז.

הלכה ו

מדברי סופרים וכו'. שם ובברכות דף ל"ג. ומ"ש ומאחר שיבדיל וכו' נתבאר בשבת דף ק"נ. ומ"ש ואינו נוטל את ידיו וכו' בפסחים דף ק"ו.

הלכה ז

כיצד הוא עושה וכו'. ברכות דף נ"א עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה ומפרש רבינו דהיינו כוס של קידוש אבל לענין ברכת המזון די בארבעה דברים כדאיתא התם בגמ' ופסקו רבינו פ"ז דהלכות ברכות דין ט"ו. ומ"ש ומנהג פשוט וכו' כתב הרב המגיד ז"ל דיש להם סמך ממ"ש בשבת דף קי"ט שאפי' יחיד צריך לומר ויכולו.

ושותה מלא לוגמיו. פסחים דף ק"ז ופי' מלא לוגמיו שאם יסלקנו לצדדין יראה כמלא לוגמיו וכ"כ הרב המגידוסיים הרב ב"י סי' רע"א שהוא רובו של רביעית.

הלכה ח

אין קידוש וכו'. שם דף ק"א ועיין להרב המגיד בביאור הסוגיא לדעת רבינו.

ולמה מקדשים בבית הכנסת וכו'. שם בעי תלמודא ושמואל למה לי לקדושי בבי כנישתא לאפוקי אורחים ידי חובתם דאכלו ושתו וגנו בבי כנישתא ואזדא שמואל לטעמיה דאמר שמואל אין קידוש אלא במקום סעודה ע"כ. והקשו התוס' ז"ל דאמרינן בפרק בני העיר בתי כנסיות אין אוכלים בהם ואין שותים בהם וכו' וי"ל דלאו דוקא בבי כנישתא אלא חדרים שהיו סמוכים לבית הכנסת ומשם היו שומעים הקידוש וכו' ע"כ. והשתא לרבינו תקשה ממה נפשך אי סבירא ליה דבבי כנישתא דוקא דאכלו ושתו וגנו זה אי אפשר בעולם דאפי' במקום שהותר האכילה והשתיה כגון סעודת קידוש החדש כמ"ש התוספות ז"ל לא הותר השינה ומכ"ש דלאו אורח ארעא הוא ואי אירי כמ"ש התוספות שהיו שומעים הקידוש בחדרים הסמוכין לבית הכנסת וכו' אם כן לא יצאו ידי קידוש לדעת רבינו דלא התיר כי אם מזוית זו לזוית זו דמשמע בחדר אחד דוקא. והנה קושיא של השינה שכתבנו יש לתרצה בקל דהרי"ף והרא"ש ז"ל לא גרסי וגנו אלא

אוכלים ושותים ותו לא וכן נראה מדברי רבינו שלא הזכיר השינה כלל. וראיתי להר"ן ז"ל שכתב ז"ל לאפוקי אורחים ידי חובתם דאכלו ושתו בבי כנישתא שאע"פ שאמרו בבתי כנסיות שאין אוכלים בהם ואין שותים בהם אפשר דאורחים מותרים שמצות הרבים היא שאוכלים שם מקופה של צדקה של בני העיר א"נ וכו' ע"כ. ואי מצינן לפרושי דעת רבינו כהך לישנא קמא דהר"ן ז"ל יתישב הכל דכי היכי דהותרו סעודות אחרות משום מצוה דרבים הכא נמי לא שנא אמנם הרב המגיד ז"ל לא הבין כן אלא כדעת התוס' ולישנא בתרא דהר"ן ז"ל שבבית הסמוך לבית הכנסת היו יושבים בעת שמיעת הקידוש וכו' ע"כ. ונראה דהוכרח להבין כן ממ"ש לעיל ד"ה אין קידוש אלא במקום סעודה וכו' מכח ההיא דרב ענן וכו' ומכל מקום נראה לענ"ד דיש לפרש גם כן דעת רבינו כמ"ש דאין צריך להההיא דרב ענן כיון דסעודת מצות רבים היא ודו"ק.

הלכה ט

היה מתאוה וכו'. מהסוגיא שם דף ק' א"ר ברונא אמר רב וכו' ועיין להרב המגיד ומרן בשם הר"ן ז"ל.

הלכה י

מי שנתכוון וכו'. מהסוגיא הנזכרת. ומ"ש ומצוה לברך על היין וכו' ברייתא שם דף ק"ו וידוע דקראו חז"ל לקידוש זה קידושא רבא על דרך סגי נהור דהא עיקר הקידוש אינו אלא בכניסת ליל שבת כמו שנתבאר בריש פרקין.

ואסור לו לאדם שיטעום וכו'. הנה הראב"ד ז"ל השיג על רבינו ובכלל דבריו כתב ואילו בא לקדש על הפת מי לא מקדש וכו' וכתב עליו הרב המגיד דאה"נ דלא והטעם בזה לפי שבלילה שהוא מזכיר קדושת היום די היכר בכך ואם חביב עליו פת יותר יקדש על הפת קודם שיטעום אבל ביום שאין ההיכר אלא כשמברך בורא פרי הגפן קודם סעודה שלא כדרכו בחול אם בא לקדש על הפת איזה היכר יש כאן וזה נ"ל נכון עכ"ד ראוים הדברים למי שאמרן דודאי טעם נכון והגון הוא אמנם רבינו לא ביאר דבר זה ולעיל כתב ואין מברכין על הפת אלא על הכוס ושם היה לו לבאר דגם בסעודה שחרית נמי. ומדברי הרב מג"א סימן רפ"ט משמע קצת דשייך קדוש על הפת בסעודת שחרית לענין שאסור לו לטעום כלום קודם שיבצע וכו' אך האמת נראה דכשיש לו יין יקדש עליו דוקא דטעם נכון הוא.

הלכה יא

יש לו לאדם וכו'. ברכות דף פ"ז ודבר פשוט הוא שמועיל לו קידוש זה לאכול בליל שבת או לעשות מלאכה במוצאי שבת ע"י ההבדלה מבעוד יום וכ"כ הרב המגיד ז"ל

ומבואר עוד דלא הותר להבדיל מבעו"י אלא לאיזה אונס או דבר מצוה וכ"כ המפרשים ז"ל ופשוט הוא.

הלכה יב

מי שהיה אוכל וכו'. פסחים דף ק' מימרא דרב יהודה אמר שמואל וכו' והרב המגיד כתב דהרי"ף ז"ל ס"ל דאחר הקידוש מברך המוציא וכו' והוא ז"ל הכריח כדעת רבינו. ובדין אם היו שותים וקדש היום עיין לרבינו פ"ד דהלכות ברכות דין ח' ומ"ש הראב"ד ומרן ז"ל ועמ"ש שם ולהרב מג"א והרב מגן דוד [ט"ז] סי' רע"א בזה.

היה אוכל בשבת וכו'. שם דף ק"ה וס"ל לרבינו דברכת המזון והבדלה חדא מלתא היא דשניהם לשעבר משא"כ הקידוש כמ"ש לקמיה. ומ"ש רבינו ונוטל ידיו וכו' היינו מים אחרונים ועיין פ"ו דהלכות ברכות והראב"ד ז"ל סבור דלא שנא הבדלה מקידוש מההיא דברכות דף כ"א ועיין להרב המגיד ז"ל ודין השתיה נתבאר ג"כ שם ופי' רש"י שאין השתיה דבר חשוב.

הלכה יג

היה אוכל וגמר וכו'. פסחים דף ק"ב ומ"ש רבינו שמצות קידוש ומצות ברכת המזון שתי מצות של תורה הן לא בא לאפוקי מצות הבדלה שאינה מצוה מן התורה דהא בתחילת הפרק ביאר ז"ל דמצות עשה של תורה לקדש ולהבדיל אלא בא לומר דשתי מצות מופרדות הן דחד להבא וחד לשעבר משא"כ הבדלה וברכת המזון דשניהם לשעבר כמ"ש בדין הקודם וכ"כ הרב המגיד ז"ל עיין עליו.

הלכה יד

אין מקדשין וכו'. מסקנא דמלתא בבבא בתרא דף צ"ז דכל שהוא ראוי לניסוך ע"ג המזבח אפילו בדיעבד מקדשין עליו לכתחילה ופרטי היינות יתבארו בדברי רבינו לקמן דין י"ז ועמ"ש שם ובפ"ו דאיסורי מזבח לא הזכיר רבינו היינות שפסלו בברייתא שם אלא המגולה בלבד ובאמת דבפרק לולב וערבה תני מגולה לחוד במתניתין ופסולי אחריני לא תני התם משמע שדעתו ז"ל לפסוק כהך מתניתין והמחלוקת שבין חכמי המערב לגאונים אחרים שכתב רבינו היינו משום דשאור ודבש אף שפסולים ע"ג המזבח מ"מ אין הפיסול מצד עצמם אלא דקפיד קרא כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו [כמבואר ממ"ש רבינו שם בפ"ד דשאור ודבש פיסולן בכל שהן] ובגמ' אין שום גילוי מזה והרב המגיד כתב שהסכמת האחרונים ז"ל להתיר וכן פסק הרב ב"י סי' ער"ב.

הלכה טו

יין שטעמו וכו'. בבבא בתרא שם והזכירו הרי"ף ז"ל בפרק ערבי פסחים וכ"פ הרב ב"י סימן ער"ב אלא דקשה קצת דמאי איריא לקידוש הא כיון שטעמו טעם חומץ מסתמא ודאי אין לברך עליו בורא פרי הגפן אם לא שנאמר דבנתחמץ קצת איירי והכי מוכח ממאי דחזינן דריחו כיין טוב וא"כ י"ל דבכי הא אה"נ דיברך בפה"ג אבל לקידוש לא חזי דהקריבהו נא לפחתך. ודין השמרים שהזכיר רבינו נתבאר ג"כ שם וביארו רבינו פ"ח דהלכות ברכות דין ט'.

הלכה טז

כלי שהיה וכו'. מסקנא דמלתא בפסחים דף ק"ו ר' יעקב בר אידי קפיד אחצבא פגימא. רב אידי בר שישא קפיד אכסא פגימא מר בר רב אשי קפיד אפילו אחביתא פגימא ורבינו שכתב כלי וכו' משמע דפוסק כר"י בר אידי דקפיד אחצבא שמסתמא הוא גדול מכוס וקטן מחבית וא"כ קשה דהא קי"ל כמר בר רב אשי בכולא תלמודא. והרב המגיד ז"ל כתב דפסק כר"י בר אידי דקפיד אחביתא פגימא ומלבד מה שהקשינו קשה תו דמר בר רב אשי הוא דקאמר לה וגם אין במשמעות דברי רבינו חבית להדיא. והנה לעיקר קושייא ראיתי לרשב"ם ז"ל שם שכתב וז"ל אפי' אחביתא חביות קטנות אבל בחבית של עץ גדולה אין להקפיד ע"כ. ולפי זה אפשר דלזה נתכוין רבינו שלא הזכיר חבית אלא כלי דסתמו נוטל ביד אף שהוא כעין חבית קטנה ולדברי הרה"מ אפשר דהדבר תלוי בנוסחאות ויותר נראה דיש להגיה בדברי הרה"מ מר בר רב אשי. ודע שהמפרשים ז"ל כתבו דאף בכוס פגום אם הטיל לתוכו מעט מים חזר להכשרו עיין עליהם.

הלכה יז

יין שריחו וכו'. כבר נתבאר שהוא מהסוגיא שם ובגמרא הזכירו יין כושי דהיינו שחור. בורק דהיינו לבן ורע. הליסטון דהיינו מתוק וחלש. של מרתף דהיינו שלא נבדק אם הוא טוב [שכל אלו הם ראויין לקידוש] ורבינו השמיטו לא ידעתי למה גם לא הזכיר רבינו פירזומא ותאיני ואסני דאיתא בפסחים דף ק"ז שאין מקדשין בהם ופי' רש"י פרזומא שכר שעורין תאיני שכר תאנים אסני שכר תותים והם חשובים יותר מסתם שכר שלהם שהיה של תמרים ע"כ. ואולי דרבינו סמך בזה למה שהזכיר שכר סתם ומשמע דכל מין שכר קאמר כמו שיבא לקמן. ולקושיא ראשונה עיין להרב ב"י ז"ל סי' ער"ב שיש ללמוד מדבריו ישוב נכון לדעת רבינו.

מדינה שרוב יינה וכו'. פסחים דף ק"ז מסקנא דאמימר שהיה מבדיל על השכר מפני שהיה חמר מדינה ופירשו רש"י ורשב"ם ז"ל דשכר היינו מתמרים ע"כ. ודע שיש פוסקים

שמתירין כשהוא חמר מדינה אפי' לקידוש כמ"ש הרב ב"י שם ולרבינו ודעימיה י"ל דקידוש אפשר בפת כשאין לו יין משא"כ הבדלה.

הלכה יח

כשם שמקדשין וכו'. פסחים דף ק"ג וק"ד וק"ה ועיין לרבינו סוף פ"ה. ומ"ש הרב המגיד כשהוא מתאוה לפת וכו' הוא בדין כ"א עיין עליו.

הלכה יט

אשר בחר בנו. בנוסחא אחרינא כתב יד אשר קדשנו מכל עם ונוסחא נכונה היא דהא כבר מזכירו פעם אחרת בחר בנו ויגדלנו וכו' וכעין מ"ש הלבוש סי' תפ"ו בנוסח התפלה עיין עליו. ומ"ש רבינו באהבה זכר וכו' בנוסח אחר באהבה מקרא קודש זכר וכו'.

הלכה כ

את יום הזכרון הזה. דע דבדפוס אמשטרדם נמחקו אלו התיבות ולא ידעתי למה ונראה שיש להגיהם וגם בכל שאר הנוסחאות איתנהו.

זכרון תרועה. כתב ההגהות מיימוניות וז"ל כך אומר כשחל ר"ה להיות בשבת אבל כשחל להיות בחול אומר יום תרועה וכן תניא במסכת סופרים פי"ט ע"כ. ואיני יודע איך אפשר להבין זה בדברי רבינו דהא סתמא כתב ותו שכתב בסוף הנוסח ואם חל בשבת חותם מקדש השבת ישראל וכו' מכלל דבכל מה שהקדים בין בשבת בין בחול קאמר ובשו"ת תרומת הדשן סי' קמ"ה כתב שאחד מן הגדולים קבל מרבותיו שיש לומר לעולם זכרון תרועה מקרא קדש דהכי כתיב קרא אבל מקרא קדש גבי יום תרועה לא כתיב וכתב ז"ל דכן נראה קצת דעת רבינו מדסתם וכו' ע"כ. ולא ידעתי למה לא הכריח כמ"ש מדכתב אחר זה ואם חל בשבת וכו' דבזה נתבארה יותר כוונתו להדיא ומ"ש עוד שם דמצא בגיליון מיימוני כתוב דודאי בקידוש יש לומר זכרון תרועה משום דבלילה מקדשי ולילה לאו זמן תרועה הוא כמו שבת ויתיישבו בזה דברי הרמב"ם וכו' ע"כ. תיקן הרב ז"ל לפי דרכו בנוסח הקידוש אמנם הרואה בדברי רבינו בנוסח התפילה בדף קמ"ו ערבית שחרית ומנחה של ר"ה יראה שכתב להדיא בכולם זכרון תרועה עיין עליו א"כ דעתו ז"ל בהכרח כמ"ש הרב דזכרון תרועה מקרא קודש כתיב ולא יום תרועה וכו' ועיין עוד להרמ"ש ז"ל. ומ"ש בספרי רבינו מקרא קודש באהבה בנוסחא אחרינא כתיבת יד באהבה מקרא קודש.

הלכה כא

כבשבת. בנוסחא אחרינא נמחק.

הלכה כב
כיצד מברכין וכו'. מסקנא בפסחים דף ק"ג מברך יקנה"ז.

הלכה כג
כל לילי יו"ט וכו'. עירובין דף מ' איבעיא להו מהו לומר זמן בר"ה וביוה"כ כיון דמזמן לזמן אתי אמרינן או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן ושקלו וטרו התם ואסיקו והלכתא אומר זמן בר"ה וביוה"כ והלכתא זמן אומרין אפילו בשוק וא"כ קשה קצת דרבינו הזכיר יוה"כ לבד ולמה לא ביאר דגם בר"ה אומרין זמן ואפשר דנכלל בשאר לילי יו"ט שהזכיר דאף דלא איקרי רגל יו"ט מיהא איקרי וגם בנוסח הקידוש שהזכיר בדין כ' כתב את יו"ט מקרא קדש הזה. ובדין זמן של ליל שני של ר"ה עיין להרב ב"י סימן ת"ר דלרוב הפוסקים אומרין אותו וכן המנהג פשוט.
ובשביעי של פסח וכו'. השמיענו ז"ל דדוקא שביעי של פסח דאינו רגל בפני עצמו אבל בשמיני עצרת דחג דהוי רגל בפני עצמו יש לאמרו כדאיתא בסוכה דף מ"ז.

הלכה כד
סדר הבדלה וכו'. ברכות דף נ"א.

הלכה כה
כדי שיכיר וכו'. שם דף נ"ג וכחזקיה דאמר הכי. ומ"ש על הנר של גוים וכו' הוא משנה דף נ"א וגמ' דף נ"ב ודין בשמים של עכו"ם וכו' ושל מתים המוזכר שם במשנה שאסור להריח בהם כבר ביארו רבינו סוף פ"ט דהלכות ברכות ודקדק הרב ב"י סי' רצ"ז דלדעת רבינו כל שאינו במסיבת גוים מברכין עליהן ועיי"ש מחלוקת הפוסקים בזה.

הלכה כו
ישראל שהדליק וכו'. ברייתא כלשון רבינו דף נ"ג ובגמרא הטעם משום דכי קא מברך אתוספתא דהתירא קא מברך וכותי מכותי אסור גזרה אטו כותי ראשון ועמוד ראשון ופירש רש"י כותי שהדליק מישראל משחשכה מ"ש גזרה משום כותי ראשון וכו' אי שרית בכותי שהדליק מכותי משחשכה אתי לברוכי בכותי שהדליק מבעוד יום ובאותו אור עצמו שלא ניתוסף משחשכה כגון שמברך עליו סמוך לחשכה מיד ע"כ. ודין היה מהלך חוץ לכרך וכו' ברייתא ג"כ שם ואסיקו דמחצה על מחצה נמי מברך ורבינו לא חש לבארו דדבר שאינו מצוי הוא וכ"כ הרה"מ והרב ב"י סימן רצ"א ביארו להדיא עיי"ש ועוד נראה דמשום דמידי דרבנן הוא פשיטא דבספק שקול אזלינן ביה להקל.
אור של כבשן וכו'. שם רמו ברייתות אהדדי ותירצו לא קשיא הא בתחילה הא בסוף ופירשו ז"ל דבתחילה אינו עשוי להאיר או אינו מאיר כ"כ אבל בסוף מאיר ועשוי להאיר

ואם כן קשה על רבינו שלא חילק בין תחילה לבסוף ולא עוד אלא שכתב לכתחילה לא יברך עליו דמשמע אבל בדיעבד שפיר דמי ומנין המציא ז"ל חילוק זה ומצאתי בנוסח אחר כתב יד משנת הקי"א שכתוב שם בתחילה לא יברך עליו והנאני מאד נוסחא זו דבהכי ניחא הכל והם דברי הגמרא ממש וגם רואה אני לפ"ז שיש לקיים גם נוסחתינו ותיבת לכתחילה כאן ר"ל בתחילה ואשכחן דכוותא בכמה מקומות. ודין הגחלים נתבאר ג"כ שם ומבואר הדבר דבעשוים להאיר דוקא קאמר וכן פסק הרב ב"י שם להדיא ומתבאר עוד בדברי רבינו בדין אור של בית המדרש ובית הכנסת וכו'.

אור של בית המדרש וכו'. שם דף נ"ג רמו ברייתות אהדדיה ותירצו בדאיכא אדם חשוב וכו' והא דאיכא חזנא וכו' ונוסחת הגמ' שלפנינו אינו עולה לדברי רבינו והרב המגיד ז"ל כתב שיש נוסחאות אחרות ופירושים אחרים ע"כ. ודעת רבינו כר"ח שהביאו התוספות דבדאיכא אדם חשוב לאורה הדליקוה ובדליכא אינו עשוי כי אם לכבוד הבהכ"נ ולא להאיר.

ואבוקה וכו'. פסחים דף ק"ג ופי' הרה"מ אבוקה כמו חבוקה שיש בה עצים הרבה ומאורות הרבה ע"כ.

ואין מחזירין וכו'. ברכות דף נ"ג והטעם שאין מברכין אלא לזכר שנברא האור במוצ"ש דאי משום הנאת האור היה צריך לברך בכל פעם שנהנה מן האור וכ"כ הרב מג"א ז"ל. והראב"ד, משם הרשב"א הביאו הרב המגיד ז"ל, כתב דכ"ש על הבשמים דאינו אלא הנאה לנפשיה והני מילי במוצ"ש אבל במוצאי יוה"כ מהדר וכן פסק הרב ב"י סי' רצ"ח.

הלכה כז

אור שהודלק וכו'. ברייתא ומסקנא בברכות דף נ"ב ונ"ג.

אור שהוקדח וכו'. פסחים דף כ"ד רמי ברייתות אהדדיה ומתרץ לא קשיא כאן במוצ"ש כאן במוצאי יוה"כ והטעם כמ"ש רבינו וכן פירש רש"י ז"ל.

הלכה כח

יו"ט שחל וכו'. חולין דף כ"ו מימרא דר' זירא כלשון רבינו ופירש רש"י סדר הבדלות האמורות בתורה וכו' ולהבדיל בין הקדש ויבדל בין האור ובין החשך ואבדיל אתכם מן העמים ובין יום השביעי וכו' היינו בין קדש לחול ומשום דבעי למימר מעין חתימתה סמוך לחתימתה ע"כ.

הלכה כט

ולמה מברכים וכו' מפני שהנפש דואבת ליציאת שבת. נראה דרבינו סבור דלאו נפש יתירה ממש היא אלא שמחת הנפש המיתוספת בה מחמת עונג שבת ובמסכת סופרים

פרק י"ז איתא גבי אנשי מעמד בערב שבת ובמוצ"ש לא היו מתענים מפני כבוד השבת וי"א בין השמשות בערב שבת מיתוספת נשמה יתירה לישראל ולאחר נוטלים אותה הימנו וכו' ע"כ. ומדקתני ולאחר נוטלים אותה הימנו משמע שהיא נפש יתירה ממש ואילו לדברי רבינו לא שייך לומר לשון נטילה דממילא נפקא לה ואזלא ויש ליישב ודו"ק.

פרק ל

הלכה א

ד' דברים וכו'. בכמה מקומות הוזכר דשמור וזכור בדיבור אחד נאמרו ואפשר שלכוונה זו לא סידר הנביא הכבוד והעונג זה אחר זה או שניהם בשם אחד ודו"ק.

הלכה ב

זה שאמרו חכמים וכו'. היינו מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי בשבת דף כ"ה ואמרו שם שאינו רשות אלא מצוה. ומ"ש שחכמים הראשונים היו מתעטפין וכו' שם דף קי"ט רבי חנינא הוה מתעטף וקאי אפניא דמעלי שבתא וכו'.

הלכה ג

ומכבוד השבת וכו'. שם דף קי"ג ופרש"י ישלשל בבגדיו כלפי מטה שיראו ארוכים והיא מידת עשירים היושבים בביתם ואינן צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ בשביל מלאכה וכבוד שבת הוא ע"כ. ותקנת עזרא שכתב רבינו נתבאר בב"ק דף פ"ב.

הלכה ד

אסור לקבוע סעודה וכו'. גיטין דף ל"ח ופסחים דף צ"ט וביאר הרב המגיד ז"ל דעת רבינו שסעודה ומשתה שאינו נוהג בימות החול אסור לעשותו בערב שבת וכל היום בכלל האיסור וסעודה שרגיל בחול מותר אפילו להתחיל וגם זה מט' שעות ולמעלה יש להמנע ודקי"ל כרבי יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך היינו בלא סעודה ע"כ. ובזה נתיישב מ"ש הטור סימן רמ"ט על דברי רבינו עיי"ש והרב מגן דוד [ט"ז] ז"ל כתב דרך אחר בדברי רבינו ודבריו מגומגמים והעיקר כדברי הרה"מ ז"ל ודע שהראב"ד ז"ל השיג מעל רבינו דדוקא מן המנחה ולמעלה אסור לקבוע ובמ"ש הרה"מ הוא מתורץ ומרן ז"ל ג"כ הביא לו סמוכות מההיא דפסחים דף קי"ז וכו' ואסיקנא דסמוך למנחה קטנה קאמר וכו' ע"כ. ועיין עוד להרב מגדל עוז ז"ל.

הלכה ה

מסדר אדם וכו'. מבואר בשבת דף קי"ט ואמרו שם דחמין ופת חמה במוצ"ש מלוגמא ופי' רש"י חמין לשתות ולרחוץ מלוגמא רפואה ע"כ. ודין תיקון הבית וכו' מבואר

מהברייתא דשני מלאכי השרת וכו' שם והרב ב"י סי' ש' הביא בשם סידורים דאבר יש באדם ושמו ניסכוי ואינו נהנה באכילה כי אם במוצאי שבת ועיין להרב מגן דוד [ט"ז] שם.

הלכה ו

אע"פ וכו'. כל זה מבואר שם מהאמוראים שהיו עושים כן הם בעצמם והשכר הגדול למכבד את השבת כמו שאירע ליוסף מוקיר שבת עיי"ש.

הלכה ז

איזהו עונג וכו'. שם דף קי"ח ורבינו כתב אפילו לא עשה אלא שלק וכו' ובפ"ו דברכות כתב רבינו דשלק היינו כל דבר שלוק מאיזה מין שיהיה ע"כ. ואף דבגמרא אמרו תרדים ודגים ושומין ס"ל ז"ל דלאו דוקא קאמר והכל לפי המקום ולפי הזמן. ומ"ש אמרו חכמים וכו' בפסחים דף קי"ב.

הלכה ח

מי שהיה וכו'. שבת דף קי"ט א"ל בני רב פפא בר אבא לרב פפא כגון אנן דשכיח לן בשרא וחמרא כל יומא במאי נשנייה אמר להו אי רגיליתו לאקדומי אחרוה אי רגיליתו לאחורי אקדמוה.

הלכה ט

חייב אדם וכו'. שם דף קי"ז וכת"ק ומבואר דעת רבינו דס"ל דכל סעודה מהם צריך לעשותה בזמנה דוקא ודבר זה הוא מחלוקת הגאונים כמ"ש הרב המגיד ז"ל ולדעת רבינו אתי שפיר שקבעו חז"ל הזמנים בענין ההצלה כשנפלה דליקה בשבת. עיין בפכ"ג דין כ"א וכן פסק הרב ב"י סי' רצ"א ועוד יש להוכיח מדברי רבינו שיש לעשות גם סעודה שלישית בפת דוקא דהרי לא חילק ביניהם וגם זה הוא מחלוקת הפוסקים דאיכא מאן דאמר דאפילו בפירות או בכוס של יין סגי והמחמיר בכבוד שבת תבא עליו ברכה.

או שהיה מתענה תמיד. כן נדפס בויניציאה ואמשטרדם אמנם בדפוס מגדל עוז ושתי נוסחאות אחרות כתב יד אין שם תיבת תמיד וכן משמע גירסת הרב המגיד ז"ל שהרי כתב דכוונת רבינו כגון תענית חלום או עיר שהקיפוה גוים וכו' ומסתמא אין זה תמיד כי אם פעם במקרה אמנם מרן ז"ל כתב דגירסת תמיד היא הנכונה אכן בב"י סי' פר"ח לא הזכיר דעת רבינו כשכתב דאדם המתענה בכל יום ואכילה בשבת צער היא לו דיש אומרים דיכול להתענות וכו' והם האגור בשם שבלי הלקט וכו' והגהות מיימוני פ"א מהל' תעניות.

וצריך לקבוע וכו'. ברכות דף מ"ב ודין השני ככרות בשבת דף קי"ז ומה שסיים ז"ל וכן ביו"ט פשוט דלא קאי אלא אדסמוך דאלו ג' סעודות לא נאמר אלא בשבת דוקא.
וכתב מרן ז"ל שהטור הבין בדברי רבינו שצריך לקדש על היין גם בסעודה שלישית וכו' והכריח ז"ל ממ"ש רבינו פכ"ט שנראה מדבריו להדיא שאין לקדש כי אם בסעודה של שחרית ע"כ. ולענ"ד נראה דאין הכרח דהטור סבור כן בדעת רבינו דרחוק הדבר לאמרו מלבד ההכרח שכתב הרב ז"ל תדע עוד דהטור שם סי' רצ"א הביא דברי רבינו ואחר זה כתב וא"א הרא"ש ז"ל לא היה מקדש על היין בסעודה שלישית וכו' ואם היה כותב ז"ל לשון אבל היה מורה דודאי פליג ומדלא כתב כן משמע דאין כוונתו אלא להשמיענו חידוש זה דבדברי הרמב"ם ז"ל לא בא להדיא ואגב דהשמיענו דעתו דסבירא ליה דיש לקובעה גם כן על היין דהיינו לומר שיש לשתות יין בתוך אותה סעודה ע"פ מ"ש ברישא השמיענו גם דעת הרא"ש וכו' ובהכי ניחא דברי הטור ז"ל ועיין להרב אלשקר בתשובה סימן ק"ו.

הלכה י

אכילת בשר וכו'. פסחים דף ק"ט ושבת דף קי"ט. ומ"ש ואסור לקבוע וכו' גיטין דף ל"ח [ועיין מ"ש בדין ד'] ואף דשם לא אמרו אלא בשבת בביצה דף ט"ו ובפסחים דף ס"ח מוכח דה"ה ביו"ט. ומ"ש בספרי רבינו יקרא וישנה בנוסח אחר כתב יד יקרא וישמע.

הלכה יא

אסור לו לאדם וכו'. סוכה דף מ"ד וכתב מרן ז"ל דנ"ל דהיינו כשהוא במקום שיוכל להכין צרכי שבת אבל הוא במקום שא"א להכין צרכי שבת מוטב שיבא לביתו אולי יוכל להכין משישאר שם ואפילו בהולך להתארח אצל אחרים מותר מטעם זה ואם אינו עומד במקום ישוב בטוח מותר לו לילך כמה פרסאות וכו' ע"כ. ומ"ש בספרי רבינו כדי שיגיע לביתו בנוסח אחר כתב יד כדי שיחזור לביתו.

הלכה יב

חוץ מעיר שהקיפוה וכו'. אף דרבינו כתב חוץ אין למדין מן הכללות ותנא ושייר צרת המזונות שכתב רבינו פ"ב דתענית ולפי שיש חילוק בדבר לא ביארו כאן עיי"ש וכל זה לצעקה ובקשת רחמים אבל לענין ההצלה כבר כתב רבינו פ"ב מאלו ההלכות דאפילו על יחיד הנרדף מפני כותים או חיות יוצאים להצילן ומחללין את השבת עליו דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש ונמצא לדעת רבינו דלהתפלל בעד החולים בשבת אף שהם מסוכנים נראה דאסור שהרי כתב להדיא דאסור לזעוק ולהתחנן ולבקש רחמים ולשון זה משמע ודאי דשום התעוררות תפילה אסורה בשבת כדאמרינן דיכולה היא שתרחם

וכן מצאתי למהר"י ווי"ל סי' קט"ו ובליקוטיו סימן ח' שעשה מעשה לפני חכמי דורו ז"ל ע"פ דברי רבינו אלה והודו כולם לדבריו עיי"ש ותמהתי על הרב ב"ח סי' רפ"ח שפלפל הרבה בענין זה ובהסכמה עלה דרבינו לא אסר כי אם על ידי התרעה בשופר אי נמי דלא איירי מהר"י ווי"ל ז"ל במסוכן בו ביום ואין נראה כלל אחרי המחילה הראויה ואילו היה מזכיר לשון רבינו זה כדאיתא כצלמו והיה מיישב דבריו לו היינו שומעים משא"כ עכשו שהזכירו סתם ודברי רבינו מעידים על כוונתו הישרה דכל מין זעקה ותחינה ואפילו בקשת רחמים דבלי ספק בפה היא אסר בהחלט וכמו שהעיד מהר"י ווי"ל ז"ל אין מקום לומר זה ומ"מ האמת הוא דהר"ן ז"ל ושו"ת תומת ישרים סי' ל"א התירו לעשות מצלאים בשבת על המסוכן ליומו ע"כ. וכ"כ הרב כנסת הגדולה ז"ל ויפה לנו השתיקה מאחר שנתפשט המנהג באלה העיירות כולם להתפלל על החולים ואין פוצה פה וכמ"ש הרב ויליייסיד ז"ל עיין עליואף דבאמת מעי רותחו ולא דמו בשעה שמזכירים הי"ג מידות ואומרים ויעבור כחול גמור ושמתי לפי מחסום כיון שמנהגם של ישראל תורה היא ואי איישר חילי אולי אבטליניה על כי שמעתי מפי מגידי אמת שבעיר הזאת מקרוב באו לנהוג כן ובימי רב אחד קודם לכן לא היו נוהגים לאומרם על פי דעת רבינו זלה"ה.

הלכה יג

אין צרין וכו'. שבת דף י"ט ואמרו שם דאם התחילו אין מפסיקין עיין לרבינו פ"ו דהלכות מלכים דין י"א.

אין מפליגין וכו'. שם כלשון רבינו זולת הטעם שהזכיר ז"ל כדי שתתיישב דעתו וכו' דלפי זה דוקא בימים המלוחים אסור אבל בנהרות מותר ולדעת חכמי בבל שהזכיר מרן ז"ל אפילו בנהרות אסור משום איסור תחומין ורבינו ס"ל דבנהרות אין שם איסור תחומין כמ"ש בריש פכ"ז עיי"ש ומכל מקום בזמן הזה הכל נוהגים להפליג אפילו בים הגדול הרמב"ן הביאו הרב המגיד ז"ל חפש ללמד עליהם זכות והרשב"א ז"ל החמיר מאד עיי"ש.

ומקום שנהגו וכו'. נתבאר בפסחים דף נ'.

הלכה יד

תשמיש המטה וכו'. כתובות דף ס"ב ודין מותר לבעול בתולה וכו' נתבאר שם דף ז' אף שיש חולקים בזה עיין עליהם.

הלכה טו

השבת ועכו"ם. וכו' חולין דף ה' ומ"ש וכל השומר את השבת כהלכתה וכו'. שבת דף קי"ח כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים ופירש רש"י ז"ל בלא מצרים

כלומר אין לה קץ ע"כ. וידוע דהמודה בשבת מודה בחידוש העולם ובמי שבראו ברוך הוא שהוא אחד מן העיקרין שהכל תלוי בו הוא אמת ותורתו אמת כי בו שבת וינפש.